

סאָוועטיש

10

1975

דיימלאנד

סאָוועניש וואַיימלאַנד

ליטעראַריש-קינסטלערישער
כױדעש-זשורנאַל

אַרגאַן פֿון שריבער־פאַרבאַנד פֿון פּסטער

דערשיינט פֿון 1961

פאַרלאַג „סאַוועטסקי.פּיסאַטעל“

מאַסקווע

אַקטיאָבער

1975

אינהאלט

- מיר אינפארמירן אונדזערע לייטנער שווערע פראבלע
מען אין דער עקאנאמיק פון יוטראעל . . . 3
1975 — צווישנפלקערלעכער פרויערייזן. ואלמען
קאהאן. די איזערנע ווערע גרינגארי יעלי
סאוועטסקי. דער דאקטאר פון פילאסאפיע,
קלארע פערשטאנסקע. דער טרוקענער
ברונעם (ליד): דער גורל פון א מיידל — א רעגור
לירען: ראמאן שויכעס. כאנע קאב און איר
הארעפאשנע מיטפאכע . . . 13
כאנע ווינערמאן. באטראכטן מיט ליבשאפט די
וועלט (לידער) . . . 24
הערשל פאליאנקער. שמיע גאזלען (ראמאן).
צייכענונגען פון ה. אינגער . . . 27
פונעם ליטעראטוראייזער. כאום טשעמערני
סקי. פאבלען. ארינפיריזאט פון מ. גלייזער
אלעקסאנדער ליוזען. פון יענעם ברעג, פון
קאיריקן (דערצילונג). צייכענונגען פון יע. נאך
פיניע קיריטשאנסקי. צו אונדזערע שוועלן
(לידער) . . . 100
פון דער ליטעראטורגעשיכטע. כאום בידער.
אנטפלעקע סידעס . . . 102
ליטערארישע געדענק-דאטעס. יאשע זעלדין. א
באגענעיש מיט באגריצקין. וואדימיר זשאד
נאך. און גורשטיין און זינע קריטישע ארבעטן.
מוישע גאלדשטיין. רייך . . . 113
יעכזעל שרייבמאן. ליטערארישע מינואטורן .
122
וואס דערווייטן מיר זיך פון נייע פובליקאציעס. ב.
פערדאטאוו. די געשיכטע האט א גוטן זיקארן
געליינעט אין די רוסישע זשורנאלן . . . 138
ליטעראטור-קריטיק. ביבלאגראפיע. פראגן פון קונסט.

- אירע דרוקער. דער לעצטער מונעם. בעטארא
בער אלימפ . . . 142
ליטערארישע טאגבוך. אוראן גוראלניק. די
כראניק פון דער נוצער וועלט . . . 149
קורצע רעצענזיעס . . . 152
מיר ענטפערן אף פראגעס פון אונדזערע לייטנער.
אויז בורשטיין. טויבן. קעגן. שפארבערס
אונדזערע מיטלונגען. און ווינקאוועצקי. צום
הונדערסטן יארצייט פון אוראם פירקאוויטש.
לייב ווילסקער. אומבאוועטע. אויסדערוויילטע
אפארוועסן פון פילאסאפ . . . 162
צו אונדזער קינסטלערישער ביטלגע. הערש אינגערס
גראפיק . . . 166
יונגע ביראבידוואנצעס (פאטא-אינפארמאציע) . . . 168
פארשיידנס . . . 170
אונדזער פאטא-ארכיוו . . . 172
דאס איז משיקאווע . . . 174
צום 25-יאריקן יוביליי פון ווארשעווער יידישן מעלוכע-
טעאטער . . . 175
ביבלאגראפיע. אבע פינקעלשטיין. איציק פער-
מער ביכער . . . 176
ווינקל פון געדעלשאפטלעכן פארשפרייטער פון טא-
וועטיש היימלאנד . . . 179
לייב קוויטקאס אלעפבייס . . . 181
קאמפוטארן פון רעדאקציע . . . 184
פריילעכע שוועס . . . 186
כראניק . . . 188
מאטעריאלן פאר א לעקסיקאן פון דער יידישער סאָווע-
טשער ליטעראטור . . . 189
לאמיר זינגען נייע לידער. גלייגלאן ווערטער פון
און ווערגעליט, מוויק — סערגיי שטעבאמאריאוו .
191

הויפט-רעדאקטאר

א. ווערגעליט.

רעדאקאלעגיע:

כ. בייזער, א. גאנמאר,

ש. גארדאן, מ. גען,

י. טשיטשעלניצקי,

נאטע לוריע, מ. לעוו,

ב. מילער, כ. מעלאמוד,

ה. פאליאנקער, ס. פריי.

פאראנטווארטלעכער סעקרעטאר

י. שוטמער

שווערע פראבלעמען אין דער עקאנאמיק פון יישראל

(לויט דער יישראלדיקער און מירעווידיקער פרעסט)

אלץ — „ווי בא ליטן“...

...נויט, אַרעמקייט, געזעלשאפטלעכער טהאָס צווישן שיכטן זיינען ניט קיין נייע דערשיינונג. היינט איז די טקופע פון ברוטאליטעט, פון סומלידיקע דעמאָנסטראַציעס, הילכיקע פראָטעסטן...

...אפילע די אָפיציעלע אָנגאבן זאָגן אייַ דעם, אז די ברייטע שיכטן פון דער באפעלקערונג לעבן אין נויט און דאכקעס. אין דער אויספאַרשונג פונעם אינסטיטוט פון סאָציאלער סטראַכירונג ווערט אונטערגעשטראַכן, אז די צאָל אַרעמע מיטפאַכעס אין די שטעט באַטרעפט 86 מיליאָן, דאָס הייסט אַן ערעך 11 פראָצענט פון דער שטאַטישער באפעלקערונג. אייַ סער דעם, געפינען זיך 63.400 מיטפאַכעס (10,3 פראָצענט) אפן ראַנד פון אַרעמקייט, און זיי מוטשען זיך אפן סויט. אויב רעכענען ניט בלויז די באל־מישפאַכעס, נאָר אויך אלע זייַערע מיטגלידער, וועט זיך אַרויסווייזן, אז 520 מיליאָן מענטשן לעבן אין נויט און אין דאכקעס.

די דאָזיקע אַרויסזאָגונגען האָבן מיר גענומען אין דער יידישער פרעסע פון אויסלאַנד. זיי האָבן א קאָנקרעטן אַדרעס: יישראל. אפן געדאנק קומען אויף יענע ראָעווע טרויערען, מיט וועלכע די אָנמירער פון יישראל האָבן געהאָדעוועט די פאַשעטע מענטשן אין די אויגערופענע „האַניק־כאַדאַשים“ פון דער מעדינע. דאָוויד בערגוריאָן, דער ערשטער פרעמיער־מיניסטער פון יישראל, האָט נאָך אין

סאָף פון די 40־ער יאָרן געפרוּווט אייַנרעדן די וועלט, אז יישראל איז „א געזעלשאפט פון אַרבעטנדיקע, וועלכע באזירט זיך אף דער מיטלענער און מויכעס, אַן עקספּלואַטאַציע, שיכטן און דיסקרימינאַציע“, מיט איין וואָרט — א גאנציק פאַר די, וועלכע וווינען דאָרט. מיט יאָרן שפּעטער האָט מאַרדכע צאנז, דער רעדאַקטאָר פון דער יישראלדיקער צייַטונג „לעצטע ניוס“, געטריבן פאַשעט כויעק איבערן ערשטן פרעמיער פון דער מעדינע אף די שפּאַלטן פונעם אמעריקאַנער „פאָרווערטס“:

„די פירער אין דעמאָליטיקן יישראל זייַנען געווען זיכער, אז מע דאַרף אין יישראל אייַנזאַמלען אלע גאַלעסן, ברענגען קיין יישראל אלע איידעם, דאָ אין יישראל, וועט מען די איידעם אויסמישן, און אייַנסלאַן צוויי וועט ווערן איין גרויס שטאַרק פאַלק, אלע גלייכע, אלע אַרבעטנדיקע און אלע גלייכע.“

ניין, קיין גאנציקן האָט זיך ניט באקומען. „עס מישט זיך ניט אזוי לייכט, — האָט מיט פאַריטערונג געשריבן צאנז. — פאַרקערט, וואָס לענגער עס דויערט, אלץ ווייניקער מישט זיך אויס.“ דער גאנצער אומגליק, לויט צאנז, נען, איז באשטאנען אין דעם, וואָס מענטשן, זעט איר, „זייַנען ניט קיין „שטאַף“, וואָס מע קאָן אים פאַרמירן לויט א פלאַן און מיט מעכאַנישע מיטלען.“ מע האָט מעכאַניש געבראַכט קיין יישראל יידן פון טייַמען און איראַק, פון אינדיע און פון הייַטער די אטלאַס־בערג, פון מאַראָקאָ און פון אנדערע צענדליקער לענדער. און ווען זיי האָבן זיך אלע צונויפגעזאַמלט אינעם „לאַנד פון די אַוועס“, האָט זיך

אויסגעוויזן, אז דאס אויסמישן די איידעם.
פון ווי זאל ווערן אין סאָל—דאס איז שוין
ניט קיין עקאָנאָמישע פראָגע.

וועלדיקייט ווילנדיק אנערקענט צאנזין, אז
קלאַסאָנעזשייט, ווי מע רופט עס דאָרט,
דאָס איז וועלט, עקוויסירט אין דער מעדינע.
דאָס איז א דערשיינונג, וואָס איר פּוילע-יוויצע
איז אליין די גאטור פון דער אפּטעאליסטישער
וועלט. יוסראַעל איז, אוואַרום, ניט קיין אויס
גאט. יעדער טוט, וואָס ער קען, אבי ווייניג
איז ווי האַלטן אף דער אויבערמלאך. אין די
באדינגונגען פון יוסראַעל, — שרייבט צאנזין —
מינעס עס צו מאַכן א לעבן אפן ראנד פון לעבן;
וואָס פארברענגט דורך פראַסטיציע און
האנדל מיט דראַגס..."

דאס טרויערע בילד, וואָס צאנזין האָט
אויסגעשטעלט, באַשרייבנדיק דעם, אויז צו זאָגן,
פארטרעט פונעם הענטליכן יוסראַעל, איז געווען
אדורכטריסן דער אפּטעריקאנער געזעלשאַפטישע
קייט — ניט אמויסט האָט ער עס אָפּגעדרוקט
ניט באַ גוט דער היים, גאָר אין כּוֹח-לֵצָא,
דעם "מיינונג-ליעלאם" אין. פאַרוערסט, אין
יוסראַעל קען מען וועגן אַזעלכע באַליאָשקעסעס
אויך שרעק, ס'איז אַבער גייטיק אונטערצו
וואַרפן דערמיט כּאָט א שטיקעלע ביטאָכן, עס
זאל נישט אויסוועגן אויז אַפּגענוגטאָג. ווי עס
איז אינדערשטעם, אָס די מיטע האָט אף ויז
גענומען טאקע די פּאָליאָוויזער צייטונג, "לעצ"
סע ניט, קיימאט אין דער זעלבער צייט, ווען
איר דעקאָטאָר מאַרדעכ צאנזין איז ארויסגע-
טראָטן אין. פאַרוערסט, מיט זיין ארטיקל, "סא-
צואלע אַפּגורנט אין יוסראַעל ווערט אלץ אַ
פער", דרוקט זי אן איבערויכט פון שימען קאנץ
אונטערן קעפל, "אַרעמקייט און גוים — אן אַ-
לויזעס".

אפן ערשטן אָרט שטעלט דער מעכאנער
דאס אייביק צאפלידקע אין דער יודישער נע-
שאַפּע, "געזעלע ייד", גוים, אַרעמקייט, געזעל-
שאַפּעלעכע טאָגס אוישווען פאַרשיידענע קלאַסן
שיכטן וועגן, פאַרשטייט זיך שווערע און קאָמ-
פליצירטע פראַבלעמען. אַבער, מיר זיינען דאָך
אסייען, צוויי יוסראַעל, צווישן וועלכע פון קאד-
מוויגס און איז גילטיק, דער באַוונדערער כּוֹס
פון גרייטקייט צו קעגנזעטיקער הילף און די
פאַרשארפטע מילבארקייט אף גוים און אַרעם-
קייט. אן איינעל האָט איר; ס'איז ניט געווען
קיין איין שטעטל, וואָס זאל ניט האָבן געזאָגט
זינע דאָקע אַינסטימיציעס, און, די דאָוויקע
מילבארקייט פון באַראַקטעריסטישע פאר יידן
בין היינטיקן טאָג.

איז דאָן אַוואַדע גוט מע קאָן שאפן אויך
אין יוסראַעל א נעץ פון אַזעלכע דאָקע-איין-
סטימיציעס — מיט גבולעכעסענדיקע צאָלעס, מיט
ביקור-בילעטס און מיט אנדערע באַרעמטאָר-
קייט געזעלשאַפּטן, און מאַכן א סאָף צו דער
אַרעמקייט און גוים — מיר זיינען דאָך יודן!
לאָזט זיך אַבער אויס, אז — אַט הערט, זי שרי-
מקן קאנץ כּידעשט זיך; "פיינער האָט זיך ניט
פאַרגעשטעלט, אז אין דער יודישער מעדינע

וועלן זיך אַנטוויקלען אַזעלכע ריזיקע נעסטן
פון גוים, וואָס גייען צוזאמען מיט פאַרשיידנע
ליי פאַרברעכנס, זונס, כאַשיש, פאַרגוואַלטי-
קונגען און מאָרד".

עמעס, דער אויטאָר פאַרכאפט זיך בלינד;
"וויזנס אויס, אז עס זיינען פאַראן אַזעלכע
מיווע דערשיינונגען, פון וועלכע קיין שום מענט-
שטלעכע געזעלשאַפּט קען זיך ניט אויסרייזען,
און ניט געקוקט אף די אומזעהרלעכע אָנ-
שטערענונגען פון די פאַרשיידענע אינסטאנצן און
אינסטיטוציעס, איז נאָך אלץ אומגעלעך צו
לייזן די אלע פראַבלעמען".

יוסראַעל, הייסט עס, איז טאקע א יודישע
מעדינע און, יודישע מילבארקייט אין דאָ וואָס
איר ווילט, גאָר. אזוי זעט עס אויס אין דאָ וואָס
דערע לענדער און מיקאָלשקייט באַ אונזן באַ
לאנד... — מיט איין וואָרט, אויך די גוים באַ
די פאַלקסמאסן אין דאָ. "ווי באַ ליטש",
און "ווי באַ ליטש", צייט וויטער דער אור-
טאָר דעם לאַגין פאַדעם, וועט די פראַבלעם
נאָך לאנג בלייבן קאפּאָליצירט, פאַרענליכע
יידן, ווי אין אויבערמאַסן ארטיקל פון מ. צא-
נזין, אף דעם פאַרשיידנאָטיקן ענטשן צוזא-
מעשטעל פון דער יוסראַעלידער באַפֿעלקער-
ונג, ווי אויך אף דעם, וואָס, עס איז פאַראן
א גרענטע צו דער גרייטקייט פון די מער פאַר-
דינענדיקע אומגעזענען פון זייערע פאַרזינסטן,
זיכער איז די גרענטע ניט קיין אַפּטעריסטישע, זי-
ענדרעם זיך לויט די באַוונדערטע באדינגונגען,
אַבער זי וועט קיינמאל זיך טערגיין צו גלייכ-
הייט, און דערפאַר וועלן שטענדיק בלייבן אַזאָ
טערשיידן, וואָס וועלן אויסרופן פאַרשיידענע,
און עס איז ניט פאַרזינענע, און מע זאָגן אין
א קורצער צייט קאנען געפֿינען דעם וועג צו
באזייטיקן די דאָוויקע פאַרברענונגען.

וועגן דעם ווילן פון די מער פאַרזינענדיקע
אומגעזענען פון זייערע פאַרזינסטן לעטור-
וועס דער אַרעכטערונג פון דער לאַגע פון
גויסאדערפטיקע וועלן מיר ווייטער ריידן עס
וואָס גענויגער, באַזיינדיק זיך אף דער יוסראַעל-
דיקער פּרעסע, דערווייל דאָרף מען געמען אין
אכט שימען קאנצס קאטעגאָרישן טעזיס מיר
קויער דעם, אז, אונטערשיידן וועלן בלייבן
שטענדיק, ארויסגעזינדיק פון אַט דער סע-
סעזן, באַרויכט ער דעם אוילעם:

"מיר דארפן זיך דערפאַר קלאַר מאַכן, אז
עס וועט אונדז אויסקומען צו לעבן מיט די
פראַבלעמען פון גוים, מיט די פראַבלעמען פון
געזעלשאַפּטלעכער דיסאָרדאַר און פאַרזינע-
רונג צווישן די אַפּגעשטאָנענע שיכטן, וואָס
ווי עס וועט אונדז נאָך לאנג אויסקומען צו
לעבן מיט די פראַבלעמען, וואָס עס באַרענט
מיט זיך די באַוונדערטקייט פון די פאַרשיידענע
איידעם, און מיט די געפֿירן פון דיסערמינאַציע,
וואָס באַגלייט די דאָוויקע באַוונדערטקייט".

קאנץ פרווושט אפילע עפעסשטעלע, ווי לאנג
עס וועט אויסקומען דער מעדינע צו לעבן מיט
די פראַבלעמען פון גוים און קעדימקע אַזעלכע

ארויסגעוויזן, אז „דאס אויסמישן די איידעם, פון זיי זאל ווערן איין פאלק—דאס איז שוין ניט קיין עקאנאמישע פראגע“.

וילנדיק־נישׂוילנדיק אנערקענט צאנז, אז „קלאסן־אונטערשייד, ווי מע רופט עס דאָרט אין דער וועלט“, עקזיסטירט אין דער מעדינע. דאָס איז א דערשינונג, וואָס איר פּויעליזירט איז אונטער פון דער קאפיטאליסטישער וועלט. ייִסראַעל איז, אַזויאָרום, ניט קיין אויס־נאָם. יעדער טוט, וואָס ער קען, אבי ווייניג־איז זיך האלטן אָף דער איבערפלאַך. „אין די באדינונגען פון ייִסראַעל,—שריבט צאנז,— מיינט עס צו מאַכן א לעבן אפן ראנד פון לעבן; דורך אַברעכען דורך פּראַסטיטוציע און האַנדל מיט דראַגס...“

דאָס טרויעריקע בילד, וואָס צאנז האָט אויסגעמאַלט, באשרייבנדיק דעם, אזוי צו זאָגן, פּאַרטערט פונעם הינטניקן ייִסראַעל, איז געווען אַדרעסירט דער אמעריקאַנער געזעלשאַפֿטלעכ־קייט—ניט אַזוימיט האָט ער עס אָפּגעדרוקט ניט בא זיך אין דער היים, נאָר אין כּוֹץ־לעאַרעץ, מעייווער־ליאַמ, אין „פּאַרווערסט“, אין ייִסראַעל קאָן מען וועגן אַזעלכע באַליאטשקעס אויך שרייבן, ס׳איז אָבער נייטיק אונטערצו־וואַרפן דערפֿי כּאָטש א שטיקעלע ביטאַכן, עס זאל אַן אויסזען אזוי אָפּגענונגסלאָז, ווי עס איז אינדערעמעסן. אָס די מיסיע האָט אָף זיך גענומען טאקע די טעל־אויזער צייטונג, „לעצ־טע ניס“, קימאט אין דער זעלבער צייט, ווען איר רעדאַקטאָר מאָרדע צאנז איז אַרויסגע־טראָטן אין „פּאַרווערסט“ מיט זיין אַרטיקל „סאָ־צואלער אַנגרונט אין ייִסראַעל ווערט אלץ טי־פער“, דרוקט זי אַן איבערזיכט פון שימען קאַנץ אונטערן קעפל „אַרעמקייט און גוים—אָן אַי־לייוועס“.

אפן ערשטן אָרט שטעלט דער מעכאַבער דאָס אייביק צאפֿלדיקע אין דער יידישער גע־שאַמע „פינטעלע ייד“. גוים, אַרעמקייט, געזעל־שאַפֿטלעכער טהאַם צווישן פאַרשיידענע קלאַסן־שיכטן זענען, פאַרשטייט זיך שווערע און קאַמ־פלייזענע פּראָבלעמען. אָבער, מיר זיינען דאָך אַכטונג בניי ייִסראַעל, צווישן וועלכע פון קאַד־מויגס איז גילטיק „דער באַזונדערער כּוש פון גרייטקייט צו קעגנזטיקער הילף און די פאַרשאַרפטע פילבאַרקייט אָף גוים און אַרעמ־קייט“. א שימען האָט איר: ס׳איז ניט געווען קיין איין שטעטל, וואָס זאל ניט האָבן געהאַט זינע דאָקטער־אינסטיטוציעס, און „די דאָזיקע פילבאַרקייט איז כאַראַקטעריסטיש פאַר יידן ביזן הינטניקן טאַג“.

איין דאָך אַוואַדע גוט? מע קאָן שאַפן אויך אין ייִסראַעל א געץ פון אַזעלכע דאָקטע־אינ־סטיטוציעס—מיט גמילעכעסעס־קאַסעס, מיט ביקור־כּוֹלעמס און מיט אנדערע באַרעמ־האַר־ציקע געזעלשאַפֿטן, וואָס מאַכן א סאָך אַף דער אַרעמקייט און גוים—„מיר זיינען דאָך יידן! לאָזט זיך אָבער אויס, אז... אָט הערט, ווי שׂי־מען קאַנץ כּידעשט זיך; „קיינער האָט זיך ניט פּאַרגעשטעלט, אז אין דער יידישער מעדינע

וועלן זיך אַנטוויקלען אַזעלכע ריזיקע נעסטן פון גוים, וואָס גייען צוזאַמען מיט פאַרשיידענער־ליי פאַרברעכנס, זונט, כאַשיש, פאַרגוואַלטי־קונגען און מאָרד“.

עמעס, דער אַוטאָר פאַרכאַפט זיך גלייך: „וויזנט אויס, אז עס זיינען פאַראַ אָבֿיעק־טיווע דערשיינונגען, פון וועלכע קיין שום מענטש טעלעכע געזעלשאַפֿט קאָן זיך ניט אויסדרייען, און ניט געקוקט אָף די אַומפּווערלעכע אָנ־שטרענגונגען פון די פאַרשיידענע אינסטאַנצן און אינסטיטוציעס, איז נאָך אלץ אומעגלעך צו לייען די אלע פּראָבלעמען“.

ייִסראַעל, הייסט עס, איז טאַקע א יידישע מעדינע און „יידישע פילבאַרקייט“ איז דאָ וויפּיל איר ווילט, נאָר „אזוי זעט עס אויס אין אַנ־דערע לענדער און מיקאַלשקין בא אונדז אין לאַנד...“ מיט איר וואָרט, אויך די גוים בא די פאַלקסמאַסן איז דאָ „ווי בא ליטן“, ציט וועטער דער אוי־טאָר דעם לאַגישן פּאָדעם, וועט די פּראָבלעם „נאָך לאַנג בלייבן קאַמפּליצירט“, פאַרונדניק זיך, ווי אין אויבנדערמאָנטן אַרטיקל פון מ. צא־נין, אָף דעם פאַרשיידנאַרטיקן עטנישן צוואַר מענטשעל פון דער ייִסראַעליקער באַפעלקע־רונג, ווי אויך אָף דעם, וואָס „עס איז פאַראַן א גרענעץ צו דער גרייטקייט פון די מער פאַר־דינענדיקע אַוועקצוגעבן פון זייערע פאַרדינסטן, זיכער איז די גרענעץ ניט קיין סטאַטישע, ענדערש זיך לויט די באַזונדערע באדינונגען, אָבער זי וועט קיינמאַל ניט דערגיין צו גלייכ־הייט, און דערפאַר וועלן שטענדיק בלייבן אונ־טערשיידן, וואָס וועלן אַרויסרופן פאַרביסערונג, און עס איז ניט פאַריטצווען, אז מע זאָל אין א קורצער צייט קאַנען געפֿינען דעם וועג צו באַזיטיקן די דאָזיקע פאַרביסערונג“.

וועגן דעם ווילן פון די מער פאַרדינענדיקע אַוועקצוגעבן פון זייערע פאַרדינסטן לעטו־וועט דער פאַרבעסערונג פון דער לאַגע פון די גוים־באַדערפֿטיקע וועלן מיר וועטער ריידן עס־וואָס גענויער, באַזירנדיק זיך אָף דער ייִסראַעל־דיקער פּרעסע. דערווייל דאַרף מען נעמען אין אַכט שימען קאַנצס קאַטעגאָרישן טעזיס מיר קויער דעם, אז „אונטערשיידן וועלן בלייבן שטענדיק“, אַרויסגעייענדיק פון אָט דער סענ־טענץ, באַרוקט ער דעם אוילעם:

„מיר, דאַרפן זיך דערפאַר קלאָר מאַכן, אז עס וועט אונדז אויסקומען פון לעבן מיט די פּראָבלעמען פון גוים, מיט די פּראָבלעמען פון געזעלשאַפֿטלעכער דיספּאַפּאַרץ און פאַרביסע־רונג צווישן די אָפּגעשטאַנענע שיכטן, פונקט ווי עס וועט אונדז נאָך לאַנג אויסקומען צו לעבן מיט די פּראָבלעמען, וואָס עס ברענגען מיט זיך די באַזונדערקייטן פון די פאַרשיידענע אייִדעס, און מיט די געפֿעלן פון דיסקרימינאַציע, וואָס באַגלייטן די דאָזיקע באַזונדערקייטן“.

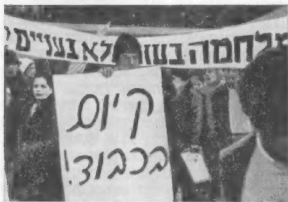
קאַנץ פּרוּווט אפּילע פּעסטישעלע, ווי לאַנג עס וועט אויסקומען דער מעדינע צו לעבן מיט די פּראָבלעמען פון גוים און קעדימע אַזעלכע

„פארוואס אזוי טייער?“
 „אויסערארדנטלעכע עקאנאמישע לאגע —
 באלד!“

דאס זיינען קעפלעך, וועלכע מיר האבן גע-
 נומען פון די אפיציעלע ייסרעלידיקע צייטונג
 גען בלוין פאר איין וואך; סאף יון — אנהייב
 יול 1975. שריטענדיקע, אליאמירנדיקע קעפ-
 לעך פון ארטיקלען, אין וועלכע עס גייט א רייד
 וועגן דער אלץ וואקסנדיקער נויט פון די
 ארבעטסנדיקע און שטימנדיקער בארימטערונג
 פון די „גרעסערע פארדינער“, וועגן יאקערס,
 עקספלאטאציע, קארופציע.

די ייסרעלידיקע רעגירונג פירט א פאליטיק
 פון עקאנאמישן אנגריף אף די ארבעטנדיקע.
 לויט די אפיציעלע אנגאבן, איז פונעם 1963
 ביזן 1971 דער יאקערס אויסגעוואקסן אין אג-
 דערהאלבן מאל. אין קיין שום אנדער לאנד איז
 נישט פארגעקומען אזא אינפליאציע, ווי אין ייס-
 ראעל. זיבן דעוואלואציעס האט אין מעשעך
 פון די יארן 1949 — 1971 איבערגעלעבט דער
 ייסרעלידיקער פונט. אין נאייבער 1974 איז
 פארגעקומען אן ארדנטלעכע דעוואלואציע —
 שוין אף גאנצע 43 פראצענט. און גלייכצייטיק
 זיינען אפגעשאפן געווארן די סובסידיעס,
 וועלכע האבן פריער אונטערגעהאלטן אף א
 באשטימטן ניווא די סכירעס פון ערשטן גע-
 זאמט.

זאכן — „דאס נעמט לאנגע יארן און אמאל
 אויך דוירעט“, און „ניס קיין קאנסטרוקטיווע
 דערציוונגס-פראגראמען, דירע-ביונג אדגל, זי-
 נען אימשטאנד צו פארקירצן אף א ווענטלעכע
 אויפן דעם וועג פון לייזן די דאזיקע פראבלעמען.
 נישקאשע פון א פערספעקטיוו מיט וואס
 איז זי בעסער פונעם אלטן יידישן „ביטאכן“?
 מע דארף זיך נישט מאלן קיין איליוועס, טי-
 געט קאנץ, די אייביקע, ווי אויך די נישע שווע-
 רע פראבלעמען, וועלן בלייבן „אף לאנגע
 יארן“. וואווי זיי וועלן געלייזט ווערן און וואס
 עס טוט די רעגירונג, קעדיי זיי צו לייזן,
 שרייבט ער נישט. דערפאר אבער וויל ער, מע
 זאל אים גלייבן, אז אלץ וועט זיין גוט, און ער
 פארענדיקט זיין איבערווייזט מיט דעם זעלבן ביי-
 טאכן. „דערפאר דארף פאר אנדו זיין קלאר,
 אז אפילו ווען די אדער יענע פראבלעם ווערט
 מיטאמאל ארויסגעבראכט אפן שארפטן אויפן,
 דארף עס נישט ארויסרופן קיין פעסימיוס.“
 וואווי אבער זיין אפטימיסטיש, ווען די
 וויקעלעכקייט, דאס לעבן טראגן אונטער דער
 ייסרעלידיקער געזעלשאפט אלץ נישט און נישט
 ערנסטע פראבלעמען.

אף די פאטאס: דעמאנסטראציעס אין ייסראעל פון שטרענדיקע ארבעטער, וועלכע פאדערן: „זאל
 נעמען א סאף צום אנגריף פון די באליעאטיס און פון דער רעגירונג קעגן דעם ארבעטער“
 „א קייג קעגן ארעמקייט. און נישט קעגן ארעמע!“ א. בעקאוועדיקער קועסו“

ברויך. פון דעמאלט אן איז צוקער געווארן טייער
 רער אין דריי מאל, בייםל — אין צוויי מיט א
 האלבן מאל. ברויט — קימאט אין צוויי מאל.
 מע האט געווארט, אז די דאזיקע, שוין די
 אכטע אין דער געשיכטע פון דער מעדינע, דע-
 וואלואציע וועט ווייניג-אויס סטאביליזירן די
 צעשרויפטע ווירטשאפטלעכע סיסטעם. אבער
 דעם 17 יון 1975 איז געמאלדן געווארן א נישט
 דעוואלואציע, דאס מאל — אן אויגערופענע
 „קריכנדיקע“: מיט איין מאל אף 2 פראצענט
 און דערנאך וועט די פארהעלטעניש צווישן
 דעם דאלאר און דעם ייסרעלידיקן פונט זיך
 ענדערן יעדע 30 טעג. אין מעשעך פון א האלב

דעוואלואציע. „קריכנדיקע“ דעוואל-
 וואציע. צעשרויפטע פינאנץ-סיסטעם.
 וואקסנדיקער יאקערס

„סאיז געפאלן דער טייל פון לויז אין דער
 נאציאנאלער האכנאטע — עס האבן געשטיגן די
 פראפּיטן און די צינזן.“
 „די האכנאטעס פון די רייכע האבן געשטיגן
 אין א שנעלערן טעמפ, איידער דער ארבעטס-
 לויז פון די באשעפטיקטע.“
 „די לאסט פון די ארעמע פאמיליעס איבער
 די פארמיטערונגען — גרעסער, ווי די לאסט פון
 די רייכערע.“

יאר וועט די דאזיקע „קריכנדיקע“ אָדער „פערמאנענטע“ דעוואלוציע דערגיין ביז 12 פראצענט אין וועט ברענגען א „צומאסונג“ פון די פריזן, דאס הייסט — זייער וויסערדיקן וואקס.

די ייסראעל-פּרעסע האָט אקטיוו רעאגירט אף דעם נייעם מאַסמיטל פון דער רעגירונג. לאַמיר ברענגען די קאָמענטארן, וועלכע עס האָבן פארעפנטלעכט אין איין און דעם זעלבן טאָג — דעם 20 יון 1975 — צוויי צייטונגען: דער אַרגאָן פון דער גרויס-ברושואַזיע „האַרעץ“ און די רעכטע אָונט-צייטונג „יעדואָט אַראָ“ גאָט.

„יעדואָט אַכראָנאָט“:

„עטלעכע כאַדאַשִׁים האָבן מיר זיך דערלויבט צו קוויקן זיך מיט איליווינעס, אז אונדזערע גאָר שווערע עקאָנאָמישע פּראָבלעמען טראָגן קלוג-מערשט אן אינערלעכן כאַראַקטער. אין צענ-טער פון אונדזערע זאָרגן זיינען געשטאנען די פּראָבלעמען פון אַרבעטסלויז און מ, שטייערן אף מערווערס. נאָך דער דעוואלוציע אין נאָיאַבער פאַריקס יאָר זיינען די פּראָבלעמען צאָלונגס-באלאנס אָפּגעלייגט געוואָרן אין זי. די דעוואלוציע וועט אָפּטאָן אירס-אזוי האָבן מיר געטראַכט, און כאַטש א שטיקל צייט וועלן מיר קאָנען אַפּווען פון די פּראָב-לעמען.

די פּראָבלעמען אָבער זעצן פאַר צו קלאַפּן אין דער סער באַשטענדיק און אומפּהערלעך, זיי האָבן געקלאַפט אין דער סיר שוין אף מאָרגן נאָך דער דעוואלוציע פון נאָיאַבער 1974 — און אלע אונטערן נאָמען „צאָלונגס-באלאנס“, וועלכער שפּילט אָפּ דעם קרימישן צושטאנד פון דער ייסראַעליקער עקאָנאָמיק, האָבן געפּרופּט פאַרמאָך די אַויגן אף אים און אינגאָרירן דעם דאָזיקן צושטאנד...”

...לעצטנס, וועגט פאַר די צייטונג, — האָבן זיך פאַרמערט די סימאָנים דערפון, אז די דעוואלוציע האָט ניס דערגרייכט איר ציל: דער אָפּגורנט צווישן דעם אימפּאָרט און דעם עקספּאָרט האָט זיך ניס פאַרקלענערט, די רעזערוון פון אויסלענדישער וואַליזע זיינען אויסגעוואַקסן בלויז אין כאַלעס, די אויסלענדישע קריזן זיי-נען ארויסגעטראָפּן קעגן אונדזערע קינסטלעכע מיטלען אין געביט פונעם צאָלונגס-באלאנס, דער פּערזענלעכער געברויך האָט זיך ניס פאַר-קירצט. דאָס אַלץ האָט געבראַכט דאָס פינאַנץ-מיניסטעריום צום באַשלוס אַריבערצוגיין צו דער סיסטעם פון א „קריכנדיקער דעוואלוציע“ צייט, דאָס איז א קאָמפּראַמיס-באַשלוס, וואָס זיין אקטועלע מאָד איז געווינען צייט. די פראגע באַשטייט אין דעם, וואָס מיר וועלן טאָן אין אַט דער צייט...”

„האַרעץ“ דרוקט א קאָמענטאַר אונטערן קעפל „די קריכנדיקע דעוואלוציע קאָן ברענ-גען צו א יאָרענס פון לאַנדווירטשאַפטלעכע פּראָדוקטן“:

„די סענדענץ צו קליינע דעוואלוציעס קאָן

אַנטאָן שוין דער לאַנדווירטשאַפט און ברענגען צו דעם וואָס פון פריזן אף א ריי סכורעס. יעדער פּראָצענט פון דער דעוואלוציע ברענגט צו א פאַרטייערונג פון די קאָפּיטאַל-אינלאַגן אף 30 מיליאָן אין פאַרגלייך מיט 17 מיליאָן ליר האַכנאַסעס פונעם אימפּאָרט פון לאַנדווירטשאַפטלעכער פּראָדוקציע, — וועגן דעם האָט געוואָרנט געטון דער הער דוון איי-לאנד, דער גענעראל-דירעקטאָר פונעם מיניס-טעריום פון לאַנדווירטשאַפט, ארויסטערמנדיק אין דער פינאַנץ-קאָמיטע פון דער קנעסעט בייט דער באַהאַנדלונג פונעם ביזנעס פונעם מיניסטעריום“.

און אַט זיינען אייניקע יעדזעס, וועלכע האָבן פאַר דער לעצטער צייט זיך באוויזן אין די ייסראַעליקע צייטונגען:

— ווי עס האָט מיטגעטיילט די צענטראַלע סטאַטיסטישע פאַרוואַלטונג, איז דער רעאלער אַרבעטסלויז אין סוף 1974 געווען אף 11.6 פּראָצענט נידעריקער, איידער ערעו דער אָט-סיאַבער-מיליאָמע פון 1973.

— 185 סיוונט קינדער אין דער מעדינע לעבן אין נויס, 45 סיוונט פון זיי-אין קאָסאָ-סטראַפּאלע באַדינגונגען, 90 פּראָצענט פון די נויטבאַדערפטיקע זיינען קינדער פון עלטערן, וועלכע זיינען געקומען פון די מירער-לענ-דער, — דאָס האָט געזאָגט דעם 6טן יון 1975, ארויסטערמנדיק אף דער פּייערלעכער פאַר-זאַמלונג, געוויימעט דעם, טאָג פון דערציער, דער בילדונגס-מיניסטער און יאדיליוו.

— די אוניווערסיטעטן אין לאנד געפינען זיך אף דער שוועל פון א קריזיס איבער דער צעשריפטער פינאַנץ-סיסטעם, — האָט געזאָגט דער זעלבער מיניסטער בייט א צערעמאָניע פון איבערנעם סטודענטן סובסידיעס און סטיפענד-דיעס פון די געלטער פון „מיפּאל כאַפּאָיס“ (ייט) ראַעליקע לאַטעריי-רעד). — דער מיני-סטער האָט אָפּגעמערקט, אז אים האָט זיך איינ-געגעבן ניס צו דערלאָזן א צוגאַבלעכע פאַרקיר-צונג פון דער מעלכע-סובסידירונג פאַר די אַר-ניווערסיטעטן 100 מיליאָן ליר, נאָר סיוויסיס פעלן נאָך 100 מיליאָן ליר פאַר די אוניווערסי-טעט-ביזנעסעסן. ער האָט דערביי צוגעגעבן, אז מע וועט מזון העכערן דעם סכאָרליכער אין די אוניווערסיטעטן, ביז מע וועט איינגעשטעלן א „שטאַפּלדיקן אָפּצאָל“ פאַר בילדונג, און ער האָפּט, אז די סטודענטן וועלן נעמען אין אַכט די געשאפּענע לאַנגע, וואָס עס וועט געבן א מעגלעכקייט אָנצוהייבן דאָס לערנאַר צום איינ-געשעטלטן מערין.

— דער דירעקטאָר פונעם ייסראַעליקן נא-ציאָנאַל באַנק האָט געמאָלד, אז אין רעזולטאַט פון דער אינפּליאַציע און פון דער שטייערן-פּאָליטיק איז געפאַלן די פּריוואַטע האַכנאַסעס פון די ייסראַעל-איינוווינער אין 1974 אף 3.6 פּראָצענט.

געפאַלן... פאַרקירצט... וואָס זשע איז גע-וואקסן אין ייסראַעל? אַט, לעמאַשל!

שטעט. דאָ קאָן מען טאָגסעלעך טרעפן יונגע לייט, אָפּט מיט וויינענדיקע קינדער אָף די הענט. זיי שטייען מיט פארדיגעטע פענעמער אין דער ריי צום באאמטן. ווארשנדיק אפן אופֿן נאָם, ליינען זיי די מעלדונגען, אין וועלכע עס ווערט געזאָגט, וויפֿל א דירע קאָסט אין דער אָדער יענער שטאָט. אָפּטער פון אלץ קומען זיי צום איינציקן אויספיר, אז קיין שום האָפענונג צו באקומען א דירע הינט אָדער אין די נאָענט־סטע יאָרן האָבן זיי נישט. זיי וועלן געשוונגען זיין צו וויינען בא די עלטערן, אין א געדונגע. נעם צימער אָדער אינגאנצן נישט כאטשענע האָבן.

דער זשורנאליסט ברענגט א קאָנערטען ביי־שפיל:

מיט עטלעכע וואָכן צוריק בין איך מאמעש אופגעטרייסלט געוואָרן פון א באזוך אין א מוזיאָן אָפן ראנד פון דער שטאָט באטי־יא מא — מע רופט זי „סאכנע גימל“ — און געזען, ווי זיבן נעפאשעטע מאמען זיך אין צוויי אומ־דערטרעגלעכע צימערלעך, ווו ווינטער איז פיש־גאס און עס זינען נישט קיין שום באק־וועמלעכקייטן. פיר פון זיבן נעפאשעטע זיך נען די טאכטער פונעם „באלעבאָס“, זיין ווייב און צוויי פיצלעך קינדער אין עלטער פון דריי יאָר און פון א יאָר מיט א פערסל.

לעווי האָט מוירע, אז מע וועט אים פאָר־ווארפן, האלעמז ער מאכט א פאראלגעמיינע־רונג לויט איין מישפאכע, באמערקט ער:

— דער ייִסראָעלידקער קאָנצערן „קלאָל־האָט אין 1974 באקומען 82,5 מיליאָן ליר האכ־פאָסטע לעגאבע 57,1 מיליאָן אין 1973, — וועגן דעם האָט מיטגעטיילט דער גענעראל־דירעקטאָר פונעם קאָנצערן ארן דאָוואט („הארעץ“, 31 מאָרט 1975).

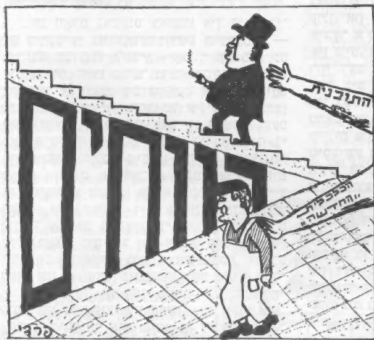
— דער ייִסראָעלידקער „באנק אפּאָטעקא־“ (דער באַנק, וועלכער האָט ארויס האלוואָעס אָף וויינונגען. — רעד.) געט פאָרגרעסערט זינען האכנאָסטעס אין 1974 אָף 133 פראָצענט („הארעץ“, 17 אפרעל 1975).

— דירע־געלט איז בלויז אין סענטיאבער 1974 געהעכערט געוואָרן אָף 39 פראָצענט (19) א סטאטיסטישן באריכט).

— די פאפיר־אונטערנעמונגען אין דער שטאָט כעדטרא האָבן פארענדיקט דאָס 1973 — 1974 פינאנץ־יאָר מיט רעווען פון 24,6 מיליאָן ליר. אין פארגלייך מיטן פאָריקן יאָר איז דער רעווען פון די דאָזיקע אונטערנעמונגען אריסגעוואקסן אָף 42 פראָצענט („הארעץ“, 21 אויגוסט 1974).

— דער דעפּיצט פונעם צאָלונגס־באלאנס, וועלכער האָט אין 1966 באטרָפֿן 445 מיליאָן דאלאַר, איז אין 1967 אויסגעוואקסן ביי 527 מיליאָן אין 1970 דערגרייכט ער ביי 1,2 מיליאָר, און נאָכן 1973 איז ער שוין העכער 1,7 מיליאָר („שוראפּעס“, מילא).

די לעגענדע וועגן דעם, אז אין ייִסראָעל ווערט פארגרעסערט דער פארנעם פון וויינגס־ביווג, איז שוין פון לאנג געוואָרן אן אָביעקט פאר אנטוישונג. כאראקטעריסטיש אין דער הינזיכט איז דאָס אר־טיקל „פארוואָס אזוי טיפּער“, וואָס די ציטונג „הארעץ“ האָט פארעפנטלעכט אין איר וועכנט־לעכער ביללאגע פארן 4 יול ד. י. דער אווטאָר פונעם ארטיקל עלזע־זער לעווי פארמולירט זיין אייג־פאָרמאציע אין פיר שלאָגנדיקע אונטערקעפלעך: „בא זיבן מיליאָן ליר האָט מען אריינגעלייגט אין אזא וויינגס־ביווג, וועלכע האָט נישט קיין גאָספער“, „צענדליקער טויזנטער מישפאָכעס לעבן אין שווערע באדינגונגען, אין שרעק־לעכער ענגשאַפט“, „יונגע פאָר־לעך זינען נישט אימשטאנד אָפּצו־צאָלן ארינטערס־פרייזן פאר די־רעזעלט“, „דער דורכפאל פונעם מיניסטעריום פאר וויינגס־ביווג אינעם לייזן די פראָבלעם פון מאַנגל אין דירעס דערקלערט זיך נישט בלויז מיט בידזשעט־סיבעס“, און ווימער ווערט געמאלט אזא בילד:

שטענדיקע רעוואָכים פאר די באלעבאסיס, פאלנדיקע סכירעס פאר **די אריבערנדיקע**

דאָס איז עפשער דער ערגסטער ביי־שפיל, נאָר עפעס ענלעכע צו אזא בילד כאַוערט זיך איבער אין טויזנטער און, מעגלעך, צענדליקער טויזנטער וואריאנטן.

אין א דאָקומענט, וואָס דאָס מיניסטעריום גיטטראציע און קאָנסולטאציעס פון דעם מיני־פאר וויינגס־ביווג האָט ארויסגעגעבן דעם סטערום פאר דירע־ביווג אין די גרויסע 27 נאָיאבער 1974, מיט עטלעכע טעג, איידער

עס האט זיך אנגעהויבן דער פארקויף פון 7000 דירעס פאר יונגע פארלען, ווערט געזאגט, אז „די פריוון זינען ניט העכער פון 140 טויזנט ליר איבערן גאנצן לאנד און 160 טויזנט אין יערושאלאם.“ זיבן טויזנט דירעס — וואס דארפט איר מער? פארוואס זעט איז בין 31 מע 1975 פארעניגטירט געווארן בלויז 2152 מעלדונגען (לויט די לעצטע יעדזעס, זאל זייער צאל האבן דערגרייכט 2500?) גאנץ פאשעס — ווייל די דירעס זינען צו טייער.

אין דער בילאגע פונעם „הארקעץ“ ווערט אפילע פארעפנטלעכט אז גאנצע טאבעלע — ווי האלט עס מיטן פארקויף די דירעס, — און מיר דערוויסן זיך, אז אינעם קריז גאליל זינען אף 807 דירעס, געמאלדענע צום פארקויפן, אָנגע קומען בלויז 129 מעלדונגען, אין כּיפּער קריז אף 1401 דירעס — 591, אינעם צענטראלן קריז אף 1973 דירעס — 702, אין געבויער קריז אף 917 דירעס — 323 מעלדונגען, אין יערושאלאם — מער קריז אף 924 דירעס — 401 מעלדונגען, אויב זיך האלטן בא דער פארמעלער סטאטיסטיק, האבן זיך, אשטייגער, אין רעכענונגס אף די פארגעלייגטע 40 דירעס געפונען אינגאנצן צוויי באלאנים, און איר טועריע אף 105 דירעס — בלויז זעקס. ניטא קיין באלאנים, און שוין! אינ' דערעמעסן אָבער האָבן מיר צו טאן מיט דער אויסגעשפראכענער נאטור פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, און אפילע דאס „פינ' טעלע יוד' העלפט דאָ ניט.

מע וואָלט געקאָנט באַזעצן אין די ליידי' קע דירעס די נויטבאדערפטיקע מישפּאָכעס, — שרייבט עליעזער לעווין. — אָבער מע טוט עס קימאט ניט. ס'איז שווער צו באַגריפּן, נאָר דאָס איז דאָ אַ פּאָקס: ניט געקוקט אף דעם, וואָס די אינזאליציע איז יסראָעל אין פארן לעצטן יאָר געפאלן, האָט מען פאר די לעצטע זעקס כאַדאַש'ס געגעבן בלויז 150 דירעס פאר די מישפּאָכעס, וועלכע נייטיקן זיך אין ווייניגקייט, כּאָמט אַזעלכע מישפּאָכעס זינען אפילע לויט די אָפיציעלע אָנגאַבן פאַראַן 4000... אלע רייך וועגן, פאַרבאַטען די ווייניגקייט איינגענומען פון די אָרעמע מישפּאָכעס? זינען ניט ווערט קיין גראַשן. מיט פיר יאָר צוריק האָט מען אין יסראָעל אָנגעצייגט 47.000 מישפּאָכעס, וועלכע לעבן אין גרויסער גענשאַפט (מע דארף דער' ביי באַמערקן אז דער סערמין „ענגשאַפט“ קומט פון די אָפיציעלע קרייזן און ווערט באַ נוצט בעקוין אף אזא אויפן, אז די ציפער זאל ניט זיין אז גערויטס, פיר יאָר זינען אוועק, ס'האָבן זיך געבויט צוויי מיניסטערן פון דירע' בויגן, מיליאָרן ליר זינען דורכגעפלאָסן דורך די אַנאַלן פונעם מיניסטעריוון, און אַט לייט נען מיר אף דער זיט 87 פונעם בידזשעט פון דעם מיניסטעריוון אף הינטיקט יאָר: „לויט דער אָפּשאַצונג פונעם מיניסטעריוון פון דירע' בי' ונג לעבן באַ 60.000 מישפּאָכעס אין באדינונג, נען, וועלכע אַנטשפּרעכען ניט די סטאַנדאַרטן, וואָס זינען אָנגענומען אין דער יסראָעלישער געזעלשאַפט...“

„סטאַנדאַרטן“ עקזיסטירן אין יסראָעל וויפּל איר ווילט, אויפיל סטאַנדאַרטן, אז מע האָט זיך שוין פאַרפלאַנטערט און מע וויסט ניט, וואָס עס איז גוט און וואָס שלעכט. דאָכט זיך, אַ פאַ שטעט זאָך — נויט, אַ פאַקט, וואָס קיינער קאָן אים ניט באַשטרייטן. קומט אָבער דער פינאַנץ מיניסטער און נעמט דערווייזן: ס'איז אַ בילביל אין שייכעס דערמיט איז מיט אַ פאַר יאָר צוריק פאַרגעקומען צווישן צוויי דעמאָליקע אַממעט — דעם פינאַנץ מיניסטער פינכאַס סאַפיר און דעם גענעראַל־דירעקטאָר פון דער אינסטאַנץ פון נאַציאָנאַלער פאַרויכערונג דר. יסראָעל קאָן — אַ גאַנצע דיסקוסיע, וועלכע איז אַרויסגעטראָגן געוואָרן פאַר דער עפנטלעכקייט. וועגן דעם דערוויסן מיר זיך פון יצחקאָל לודענעס אַרטיקל „נויט און סטאַטיסטיק“ אין דער צייטונג „לעצ' סע נייט“.

„דער מיניסטער זעט אונדזער לעבן דורך די שפּאַקולן פון די קיילעכדיקע ציפערן, דורך די ברילן פון די זעקספאַכיקע נול, — שרייבט לודענעס. — דעריבער — וואָס מער עס שטייגן די דאָזיקע ציפערן אין די בידזשעטן, איבער וועלכע עס הערשט דער פינאַנץ מיניסטער, אַלץ מער דוכט זיך אים, אז די בירגער פון יסראָעל זינען אויסברענגער און זינען גירעס דער מעדינע אלץ מער און גרעסערע דעפּיצייטן.“

האַט דער גענעראַל־דירעקטאָר פון דער אַמט פון סאַציאַלער פאַרויכערונג געפרוּווט אַראָפּ געמען פונעם פינאַנץ מיניסטערס אויגן די שפאַ קולן, און ער האָט עפנטלעך דערקלערט, אז איבער אַ פערטל מיליאָן יסראָעלישע אייבער לעבן אין נויט. דאָס איז געווען אַ דירעקטער אַרויס רוף דעם פינאַנץ מיניסטער, און יענער האָט שוין ניט אויסגעהאַלטן. „איך וועל אַוּפּרייסן און צעשטערן די לעגענדע וועגן דעם סאַציאַל טהאַם אין יסראָעל!“ איז ער אַרויס פון די קיילעס און אָנגעהויבן צו מאַניפּולירן מיט סטאַטיסטישע אָנגאַבן, וועלכע האָבן געדאַרפט דער' ווייזן, אז די באַפעלקערונג פון יסראָעל לעבט אַ מעשגוענעם טאָג: אַ סימען האָט איר — מע צעכאַפט מאַמעש קאַלעריל מאַשינעס און זאָכן, וואָס אַן זיי קאָן מען זיך דערווייל באַגיין. איין קלייניקייט האָט דער פינאַנץ מיניסטער פאַר' שוויגן: אז אַט די סכּוירעס „צעכאַפט מען, ווייל אין דער מעדינע האָט מען איבער דער' אלץ שטייגנדיקער אינפלאַציע פאַרלוירן דעם ציר טרוי צום געלט.“

וואָדע איז געשטיגן די צאָל איינגעקויפּטס וואָס מאַשינעס, מעלעזיאָרס, — באַמערקט דער אוואָטאָר פונעם אַרטיקל „נויט און סטאַטיסטיק“, — אָבער צי האָט זיך דערמיט פאַרקלערט נערט דער טהאַם צווישן זי, וועלכע געניסן פון דער „פּרעפּעריטי“, וואָס די סאַציאַל־יידעריקע שייכטן?

דער טהאַם צווישן די רייכע און אַרעמע ווערט פון טאָג צו טאָג אַלץ גרעסער. „יג' די „פּרעפּעריטי“, דער באַמערקט ווייל' שטאַנד, אין וועלכן מיר לעבן, האָט אויך זינען קאַרבאַנעט, דאָס זינען די הונדערטער טויזן

סער, וואָס זינען ניס „קאָנקורענץ־פּייק“ אין דעם דאָזיקן אכאָרעטסידיקן געטע זינען טאָ מיר אפן ערשטן אָרס די עקאָנאָמיש־שטארקע, וועלכע ווערן נאָך ריכטער, ביים די אַרעמע, די פּאַשטע אַרבעטער בלייבן שטענדיק הינטער־שטעליק.

אַט אזוי „זאָגט אויס פון כּיידער“, באַווייזט דעם עמעסן פּאַנעם פונעם היינטיקן ייִסראָעל מיט אלע זינע גוואַלדיקע היידערשפּרוכן און קאָנטראַסטן אליין די בורזשואַזע פרעסע. אויבן האָבן מיר שוין דערמאָנט וועגן מ. צאנינס ארטיקל „סאָציאַלער אָפּגרינגט אין ייִס־ראָעל דערס אלץ טיפּער“, נאָך מער אַסן שרייבט ער וועגן דער עקאָנאָמיק פון דער מע־זינע אינעם ארטיקל „די גרויסע שוועריקייטן פון דער ייִסראָעלי־ווירטשאַפֿט“, וואָס ער האָט אָפּגעדרוקט אין דעם זעלבן „פּאַרעווערטס“. דער הויפּט־מאָטיוו פון אַט דעם ארטיקל איז: „מע זאָל ניס געפרוּווט ווערן דערמיט, צו וואָס מע קאָן זיך צוגעווינען“, ווי עס דריקט זיך אויס צאנין אליין. דאָס בילד, וואָס ער מאַלט אָן, איז בעמעס א דערשייטערנדיקע:

— דער ארבעטס־קוידען וועט ווייטער זיין א געברויכער, און א גרויסער געברויכער, אַנ־שטאַט ער זאָל זיין א פּראָדוצירנדיקער; אזוי לאנג ווי „די לאנגע“ (דאָס הייסט — דער מילכאָמע־צושטאנד. — רעד. „סאָוועטיש־היימלאַנד“) וועט דויערן, וועט די ווירטשאַפֿט בלייבן פּאַראליזירט;

— דער מילכאָמע־צושטאנד האָט צעשטערט די גאנצע סיסטעם פון צאָלונגען און ווירט־שאַפֿטלעכע פּאַפּרליכסונגען. 15 פּראָצענט פון אלע משעקן קומען צוריק מיט דער באַמער־קונג, אז זיי האָבן ניס קיין דעקונג. 30 פּראָ־צענט פון אלע וועקסלען ווערן ניס אויסגע־לייזט;

— אויב אין די ערשטע טעג פון דער מיל־כאָמע האָבן די קריגס־אויסגאבן דערגרייכט צו אכט מיליאַרד ייִסראָעלידיקע פונטן, און פון אַט

דער סומע א העלפט אין פרעמדער וואַלוטע, האלט שוין ייִסראָעל איצט נאָענט צו פּופּצן מיליאַרד פונטן, ניס רעכענענדיק די אמעריקא־נער געווער־צושטעלונגען אין אַזעלכע גרויסע ציפּערן, אז פאר זיי וועט אויסקומען צו צאָלן די קומענדיקע דזירעס אין ייִסראָעל;

— די רעגירונג האָט געמוזט אַרופּלייגן נייע שטייערן און אַקציו־אָפּצאָלן אָף א גאנצער ריי ארטיקלען פון ערשטן געברויך...

אין, דאכט זיך, גענוג?

ניין, דער בעכער איז נאָך ניס איבערגע־פולט:

— דער יאָקערס אָף פּראָדוקטן פון ערשטן געברויך וועט וואָקסן אויך ווייטער, פונקט ווי די שטייערן, וועל די באַפעלקערונג וועט זיך צוגעווינען צו דער ערשטער „פּאַרציע“; — די רעגירונג וועט וואַרפן זייער פיל געלט אפן אינטערלעכן מאַרק דורך באַשטעלונג־גען פאר דער ארמיי...

דאָס אלץ איז אומפאַרמיידלעך — אזא אויס־פיר מאכט צאנין, אלעמאָל, ווען די רעגירונג מעלדעט א ניעד דעוואַלואַציע אָדער א העכער־רונג פון די שטייערן, אייצעט מען די ארבעטס־דיקע „פּאַרציען דעם פּאַסעך“. אָבער דער דאָ־זיקער „פּאַסעך“ איז שוין אָף אויפֿיל פאַרצויגן, אז ס'איז מאמעש ניסאָ מיט וואָס צו אָטעמען.

ווען דער בעכער איז איבערגעפולט...

„פּאַרציען דעם פּאַסעך“ איז שוין ניס קיין ניעדער פּאַסעך. די רעגירער פונעם היינטיקן ייִס־ראָעל זינען אין דעם פראס ניס אַריגינעל, ווי ניס אַריגינעל עס איז ביכלאל די פאליטיק, וועלכע באזירט זיך אָף יעסודיעס פון מילכאָמע.

די רעגירונג און די בורזשואַזע פּאַרטייען פונעם לאנד ווילן איינזען דעם פּאַלק, אז אלץ דארף געבראכט ווערן אלס קאַרבן אין גאַמען פון דער „זיכערקייט פון דער מע־דינע“. אין 1973 האָט דער ביו־זשעט פונעם זיכערהייט־מיניסטער־רונם באטראָפן 15.3 מיליאַרד ייִס־ראָעלידיקע ליר, און היינטיקס יאָר איז ער אויסגעוואקסן ביז 23.6 מיליאַרד ליר. 62 פּראָצענט פונעם מעלוכע־ביו־זשעט זאָלן גיין אָף דירעקטע און אומדירעקטע מיל־כאָמע הויזאַעס — אזוינס איז נאָך אין ערגעץ ניס געהערט געוואָרן! צו די 23.6 מיליאַרד ליר, וועלכע זינען איצט אויסגעטיילט דעם זיכערהייט־מיניסטער־רונם, דארף מען נאָך צוגעבן 10.2 מיליאַרד ליר, וואָס זינען באַשטימט אָף דעקן די כּוויזעס פון דער מעדינע, און נאָך א מיליאַרד ליר, אויסגע־טיילט פאַר אַנדערע מיניסטע־רונס, נאָך זיי גייען אָף די זעל־בע מיליטערישע צוועקן.

דער פאבריקאנט צום ארבעטער: „וואָס זשאַלעוועסטו זיך נאָך — מע האָט דיר דאָך געגעבן די עקאָנאָמדיאָיעס פון בער־שאַכאר!“

אויסגענוצט ווידעראמאל צוליב נאך שטייפער „ארציען דעם פאסעק“ בא די ברייטע מאסן. „מיר חעלן געצוונגען זיין אראפצוועצן דעם לעבנסניווא“ — אן ארטיקל אונטער אום קעפל (אין „יבדאגס אכראנאט“) באגלייט ייסראעל טאמאר מיט אן עפיגראף; „צום ערשטן מאל זינט דער אנטשטייגונג פון דער מעדיע רעקאמענדירן דער עקאנאמישע א ווירטשאפטלעכע צוריקצוג; וועגן דעם האט מען באשלאסן אין וואשינגטאן“.

„דער פינאנץ מיניסטער, — שרייבט טאָ מאָר, — איז דערצאָרנט פונעם פראָגנאָז וועגן דעם, וואָס עס קאָן געשען, אויב די פאָרנייקטע שטאַטן וועלן פאָרקירצן זייער הילף פאר ייסראַעל פון 2,3 מיליארד דאָלאַר, ווי ייסראַעל בעט, ביז אין מיליארד. מע מיינט, און דאָס וועט ווירקן אָף דער פאָרקירצונג פונעם אימפּאָרט אָף זיכערפּריס צוועקן אָף א האַלבן מיליארד דאָלאַר, און דער פאָרקירצונג פונעם ציווילן אימפּאָרט אויך און אזוי סומע, און דאָס וועט ברענגען צו אן אַרבעטסלאָזיקייט אן ערשט אָף 10 פּראָצענט פון דער צאָל באַשעפּטיקט; אין אַבסאָלויטע ציפערן: און 100 מיליאָן אַרבעטסער וועלן דארפן אָפּשלאָגן די שוועלן פון די אַרבעטס־ביזנעס שוין צום סוף פונעם לויפּין פינאַנץ־יאָר, ד.ה. אין אָנהייב פון 1976... דערוויל זינען פון וואַשינגטאָן אָנגעקומען יעדעס, וועלכע האָבן געמאַכט אַס די פראָגנאָזן געפירטע אקטועלע; ווי מע מיינט מיט, האָט זיך פאַרענדעט דער „נייער אַנאַליז פון דער לאַגע“, וואָס עס האָט אים געמאַכט אַס „אמעריקאָנער אדמיניסטראַציע, און אפן געגעבענעס עטאַפּ איז באַשלאָסן געוואָרן, אז די הילף — פּלימערשישע און עקאָנאָמישע — פאַר ייסראַעל על וועט אינעם קומענדיקן פינאַנץ־יאָר, וועלכע הייבט זיך אָן אין די פאָרנייקטע שטאַטן דעם 1 יולי, פאָרקירצט ווערן אָף א העלפט, טראָץ די באַקאַנטע פון ייסראַעל“ („יבדאָגס אכראַנאט“, 27 אפרעל 1976).

די רעגירונג פון ייסראַעל זוכט אן אויס־וועג, וואָזוי ראַטעווען די לאַגע. „האָרעץ“ שרייבט וועגן דעם (13 מיי 1975): „בייטן באַהאַנדלען אין קענטעס די ביידן זשעטן פון די מיניסטערזיטעט פון אַרבעט און סאַציאַלער הילף האָט דער עפּוואַרט שומעל טאַמיר (איינער פון די אָנפירער פונעם בלאָק „ליקוד“ — רעד.) געזאָגט: „א געוועלשאַפּט, וועלכע שפּאַרט זיך אָן דער עקאָנאָמיק פון די פאָרנייקטע שטאַטן פון אַמעריקע, וואָס זיי אליין פאַרמאָגן 9 מיליאָן אַרבעטסלאָזע און האַלטן זיך באַס טראַדיציאָנעלן פּרינציפּ: „דער ערשטער געקומען — דער לעצטער אוועק...“ דאָס אלץ און קעדימע אַזעלכע זאכן, וועלכע זינען מעגלעך בלויז אין באַדינגונגען פון אומפּהערלעכער שטאַנדרעץ, צעשטערן די דינאַמישע סיסטעם פון דער עקאָנאָמיק און ברענגען צו א יערידע ניט נאָר פון די פּראָדוקצירונגס־פּראָצעסן, נאָר אפּילע פון אונדזער גייסטקער סטרוקטור און אינערלעכער קראַפּט“.

אויסער דעם, וואָס דער נאַציאָנאַלער כּווח פון דער מעדיע איז פונעם 1969 ביז 1975 אויסגעוואקסן פון 2 מיליארד 100 מיליאָן דאָלער פון 7 מיליאָרד 853 מיליאָן, פאַרגרעסערן זיך פון יאָר צו יאָר די שטייפער, וועלכע די מע־לוכע לייגט ארום אָף דער באַפעלקערונג. אן עמעסע מאַגייטע ווערט אין דער מעדיע די אַרבעטסלאָזיקייט. לויט די אַפּיזיציעלע אָנ־גאַבן, וועט די צאָל אַרבעטסלאָזע אין פאַרשיידענע ווירטשאַפטלעכע געביטן צום סוף פונעם 1975 יאָר דערגרייכן 100 טויזנט.

גרויסע שוועריקייטן לעבט איבער די ייִס־ראַעלידיקע אַנדאָוירטשאַפּט. די לעצטע עקאָנאָמישע שריט פון דער רעגירונג האָבן פאַרקלערט נערט דעם געברויך פון מילך און מילך־פּראָדוקטן, פון אייער און פלייש — געוויינלעך, מיי צאָר די אַרעמסטע שיכטן. און ס'איז קיין כידיש ניט, וואָס א גאַנצע ריי ווירטשאַפטן האָבן פאַרקירצט אָדער אפּילע אינגאַנצן ליקוידירט זייערע הינער־שטאַלן, א יערידע לעבט איבער אויך די ציטרוס־ווירטשאַפּט. ערשטנס, שטויסט זי זיך אין א שטאַרקער קאָנקורענץ אפן דערשט מאַרק, און, צווייטנס, האָבן א סאך לעבן־וועג געמאַלדן א באַיקאָט אָף איר. לעצטנס האָט מען דעריבער זיך אָנגעהויבן צו טראָגן אין דער מעדיע מיט פלענער וועגן פאַריכטיקן די ציטרוס־פּלאַנטאַציעס און קולטיווירן אַנשטאָט זיי צוקער־בורעקעס: די פרייזן אָף צוקער זינען אפן וועלט־מאַרק געשטיגן און מע וועט, אכזר דעם, זיך קאָנען עטוואָס באַמרייזען פון דער אָפּהענגיקייט אָף אַס דעם פּראָדוקט פון דעם וועלט־מאַרק.

פלענער פעלן ניט, בלויז איין פלאַן האָט ניט געניצט: כּווח געווען די רעגירער פון דער מעדיע: וואָזוי צו מאַכן א סאך צו דער מילי־טארייאַזיע און צום אַנגרייף אָף די לעבנס־באַדינגונגען פון די מאַסן.

לויט די אַפּיזיציעלע אָנגאַבן, האָט די אַמעריקאַנער הילף פאַר ייסראַעל, אין קאַלענדאַרי פאַרמען, באַטראָפן אין פאַרלויף פון 22 יאָר (ד.ה. פון 1948 ביז 1970) סאַכאַקל 2 מיליארד דאָלאַר. דער אפּעטיט אָבער קומט בייסן עסן, און בלויז פאַר איין יאָר — 1974 — האָבן די צייט־ניסטישע קרייזן אויסגעפלאַנטשעט בא די פאַרייניקטע שטאַטן אן אַמעריקאַנע אין דער פאַרם פון סובסידיעס און האַלדזאַנעס העכער 2 מיליארד דאָלאַרן.

אין דער פרעסע פאַרגיט מען זיך אלץ אַפּי־טער א פראגע:

— וואָס וועט זיין אויב די אַמעריקאַנער רעגירונג וועט אָפּשטעלן אָדער פאַרקירצן אַס די הילף?

און אזוי טאַקע מוז עס געשען. „די צענטראַל־אַמעריקאַנער רעגירונג האָט עטוואָס איינגעצויגן די האַנט מיט די סובסידיעס, וואָס זיי גיט אונז“, — שרייבט מיט אומרו די צייטונג „מאַריוו“ (22 אפרעל 1975). אַמעריקע גיט שוין אַן כּיישעק. דער דאָזיקער טעזיס ווערט אין ייסראַעל

וואס זשע פאָרט דארף מען פאַרנעמען, קעדיי מאכן א סאָף צו דער „אומפוערלעכער שוואַרצער“ אין „ליקוד“ לייגט פאָר:

„אלע ציניסטישע פארטייען און אלע עקאָ- נאָמישע פאקטאָרן אין דער מעדינע דארפן ארויסטרעטן צוזאמען מיט א פלאן, וועלכער וועט, אף וויפל דאָס איז מעגלעך, פארקלענערן אונדזער מיליטערישע און עקאָנאָמישע אומפּ- הענגיקייט פון פשא, מיט אן אויסעראָרדנט- לעכן עקאָנאָמישן פלאן, באַזירנדיק זיך אף פאָלגנדע מאָמענטן: א רעזשים פון פארקיר- צונגען און שפּאָרזאמקייט אין אלע געביטן, איינגעשלאָסן דעם מעלכע-בידזשעט, צופאָסן די פּראָדוצירונג אין אלע ווירטשאַפּטלעכע צווייגן צו די אויסעראָרדנטלעכע באַדינונגען, קעדיי פארקלענערן אונדזער אָפּהענגיקייט פון וויכטיקע אימפּאָרט-סכירעס. אזא שריט וועט מאכן אן אינדרוק אף דער וועלט און וועט ארויסרופן מיטליד צו ייִסראַעל, באַזונדערס בא דער געזעלשאַפּטלעכער מיינונג אין פשא“ („הארטער“, 4 יול 1975).

אייצעס, פלענער... די מעלכע-לייט פון ייִסראַעל איבן זיך אין דעמאָנאָגיע און פלאַט- לעריי, אָבער דאָס העלפט, ווי א טויטן באַנ- קעס. די אלץ נייע לופט-פלענער רופן בליזן ארויס פאַריכטערונג בא די פאָלקסמאסן, לעצטנס איז געשטיגן די צאָל שטריקן און דעמאָנסטראַציעס פון די ארבעטסנדיקע קעגן דער פאלטער פאליטיק פון דער רעגירונג. ווער דעם שטרייבט נישט נאָך די פּראָגרעסיב- נאָך אירך די בורזשואַז פּרעסע.

אמאָל פלעגן דעמאָנסטראַציעס זיך אויס- שטעלן נישט בא דער געביידע פונעם קנעסטעט, — שרייבט אין „ענדאָט אַכראָנאָס“ (4 יול 1975) דאָו גאנאָאָוסקי. — פאר א זיצנדיקן שטרייב איז געווען גילטיק, לעמאָשע, די גע- ביידע פון דער אוטאָבוס-סטאנציע, דעריקער איז געווען, אז אלץ מעג פאָרנעמען ווי איר ווילט, אבי נישט אָנרירן די קנעסטעט-געביידע. היינט אָבער איז אלץ קאפּיר: זי דעמאָנטירט צייטס האָבן זיך איבערגעטראָגן צו דער קנע- טעט מיט איר קאָנטענערסער לופט אינווייניק — דאָרטן דעמאָנסטרירן אלע.

לאזט די ייִסראַעלידיקע ארבעטסנדיקע קלייבן זיך שוין פאנאָדער, ווער עס איז שולדיק אין דער גויט און אין יאקירעס. אין דער עקאָנאָ- מישער יעריקע פונעם לאנד, דער אדרעס: די רעגירונדיק קריזיס, וועלכע איז געצילט קעגן מירט אזא פאליטיק, וועלכע איז געצילט קעגן דעם לאנד, קעגן דעם פאָלק.

די ארבעטסנדיקע מאסן האָבן זיך אויך פא- נאָדערגעקליבן, וואָס מיט א פאליטיק עס פירן די היסטאָריש-פּראָפּאָגאנדע, וועלכע גייען אין שפאן מיט דער רעגירונג.

די נאציאָנאלע ווירטשאַפּט, — שרייבט וויטער גאנאָאָוסקי, — געפינט זיך אין דער סטאדיע פון פארלאנגזאמלונג, שטופעטשווייז — נאָר פאָרט א פארלאנגזאמלונג... און דעמלט שאפט זיך אזא לאגע, אז אינעם אויספירקאָס

פון היסטאָריש רעדט מען מיקויען „פארציען דעם פאסטעק“, אַראָפּנידערן דעם לעבנס-ניוואַ אדג, און אויסער די ווענט פונעם אויספירקאָס פאָדערט קאָלעקטיוו צוגאָבן אין פארשיידענע פאָר- מען יעדער פּראָפּאָגאנדע, יעדער ארבעטער-קאָ- מיטעט אין יעדן אנשטאלט און אף יעדן זא- וואָג, יעדער מיטעלעווי (מיטעלעווי איז איינער פון די אָנפירער פונעם שטרייב פון די האַפן ארבעטער, וועלכער האָט דערקלערט: „דער פאַרשלאָג פון דער קאָמיטעט בעראַש מיט בערשאַכאר וועגן דער רעפּאָרט פון די שטייערן — דאָס איז א האָק, וואָס דער פינאנץ- מיניסטער לאָזט אַראָפּ אף אונדזערע קעפּ איינ- צייטיק מיט דעם, וואָס עס פארענדיקט זיך דער מערמי פון דער סעמיטיק פון די קאָ- לעקטיווע אָפּמאכט“).

קעדיי מאכן אן אָנשטעל, אז עפעסיוואָס ווערט פאָרט געטאָן, קעדיי זיינטיאזי אונ- טערהאלטן די עקאָנאָמישע האָט מען אין ייִס- ראַעל צוגעטראכט א נייעם סעראַמי — „מיט- וואָס זיין טייטש איז — באַרויקונג, ברענגען אין גלייכגעוויכט, אָבער דער עמעסער מיינ- איז — לאגע, וואָס איז געלעבט צו א קרייזס-גאנא- כאַוסטיק דערלויבט זיך אפילו א היצל צו טאן זיך:

„צום באַזירן, איז פאראן איין וועג צו לייזן די פּראָבלעם פונעם צאָלונגס-באַלאַנס: מיטן. מע קאָ עס אָנרופן מיט פארשיידענע ווערטער. מיר האָבן נישט ליב קיין גרעכע אויסדרוקן, און „מיטן“ איז געוואָרן א גרעכ- וואָרט אינעם עקאָנאָמיש-פאָליטישן ווערטער- בוך פון ייִסראַעל. נו, גוט, לאָמיר עס אָנרופן „פארלאנגזאמלונג פון דער עקאָנאָמישער סעטי- קייט“. אָבער עס דארף זיך קלאַר, אז עס עקזיסטירט נישט מיטן „דעליקאט“. ווער עס האלט, אז מיטן באַטייט: מויונס באַשעפטיקטע קוקן אף צוויי הונדערט זייערע קאָלעגן, וועל- כע ארבעטן ווירקלעך, אָבער אלע 1200 אָקור מען א פולן ארבעטסלויז אין סטיל פון אַשדאָד (געמיינט דעם באַוואוסטן שטרייב, וועלכער האָט געמאכט א רוישעם אין לאנד), איז דאָס א וואָרט-שפיל. דער טאָג פון מיטן באַשטייט אין דעם, וואָס אָס די צוויי הונדערט ארבעטן נאָך שווערער, און די איבעריקע מויונס, וועל- כע ארבעטן נישט, האָט מען אויסגעוואָרפן אין דרויסן, און זיי זוכן א באַשעפטיקונג“.

מיטן אהער, מיטן אהין, אָבער פאראמאכן די אויגן אף דעם, וואָס עס קומט פאָר אין דער ייִסראַעלידיקער עקאָנאָמיק היינט, קאָן מען שוין נישט און דעמלט זיינען אפילו בורזשואַז פערמענטשן געצווינגען צו זאָגן דעם ריינעם עמעס. באַ דאָו גאנאָאָוסקי זעט עס אויס אף אזא אויפן:

„עקאָנאָמיק — דאָס איז, ווי מע האָט שוין אמאָל געזאָגט, נישט קיין וויסנשאַפט, ווייל זיי האָט צו טאָן מיט לעבעדיקע מענטשן, און זיי פירן זיך און אין העסקעס מיט די אלגעמיינע איינשטעלונגען און געזעצן. אָבער די געזעצן פון עקאָנאָמיק פארמאָגן א פארשטעלערונג אין

מיטאנאנדער, אָרענטען זיי איין פון דער קעגניבערדיקער זייט א קליינע טרייפּע—אזא, וואָס מע קאָן קאָנטראָלירן..."

די היינטיקע ייִסראַעלידיקע פירער אנערקענען בלויז איין מין טרייפּע — א מילכאָמפּ טרייפּע. און אין טרייפּעס טאָר מען זיך נישט שפּילן. ס'זינט די שטייגער, ס'זינט אייגענע געבן פאָלק. דאָס איז אן אקסיאָמע, וואָס איז שוין פון לאנג דערווייזן.

אין ריכטונג — און זי פירט זיכער צו אן אופרייט. מע קאָן מיט דער הילף פון איינעק ציען פון אויסן אָפּציען די צייט פונעם אופרייט. נאָר די אפטייק, וועלכע פארקויפט די דאָזיקע איינעקציעס, איז פארמאכט. דער איינציקער מעמאָד אויסצומיידן אן אופרייט איז יענער, וואָס איז אָנגענומען בא די פיטערלעשער: קען דיי צו פארצווייגן דעם וועג פאר א ריוויקער טרייפּע, וועלכע קאָן פארברענגען אלץ

די „פראוודא" שרײַבט:

ייִסראַעל אויסגעוואקסן אין מיר מאָל. און מע זעט נישט קיין סאָף צו דעם. דאָס, וואָס געפינעט און ייִסראַעל האָבן געשלאָסן א נייַעם צווישנשטויפיקן אָפּמאך וועגן דער צווייטער פאנאנדערטיילונג פונעם מיליטער, האלט נישט אָפּ דעם באַ וואָסענונגסבייגע. נאָר, פארקערט. דאָס טרייבט אים נאָך מער אונטער. אין דער איינציקער באקאָט שוועט פון ייִסראַעל, אז וואשינגטאָן זאָל אים געבן 2.5—3 מיליארד דאלארן, פארנעמען דאָס הויפט אָרט מיליטעריִליפערונגען. אף צו שאפן נייַע שוין־פארשעטיקונגען און סינאָ ווערט אויסגעטיילט א סומע פון 150 מיליאָן דאלארן.

פלוס פון אימיגראנטן, וועלכער האָט זיך פארקירצט קימאט אין צוויי מאל אין 1974 אין פארגלייך מיטן 1973. האָט זיך נאָכאמאל פארקלענערט אין צוויי מאל. ווי עס קאָנסטאטירט די ענגלישע ראדיא־קאָרפּאָראַציע ביי־בי־סי, הערשט אין דער ייִסראַעלידיקער געזעלשאפט א קאָרופּציע, און די עקאָנאָמיק ווערט אונטערגעהאלטן בלויז אפן כעזשפון פון אויסלענדישע שוועט פונעם צווייטעלע אינשפּירצונגען. די הויפט־סייבע פון דער שוועט רעדט לאנגע אין דער ייִסראַעלידיקער עקאָנאָמיק איז גוט באוואוסט — דאָס זינגען די מילכאָמע־הויצאָעס. וועלכע האָבן צו זיך קיין גלייכן נישט. ביפראט פאר אונז נישט גרויזטער מעדינע. בלויז אין 1973 זינגען די מילכאָמע־הויצאָעס אין

ראַשעשאַנע מירט מען אין ייִסראַעל אונטער א סאכאקל פארן פארגאנגענעם יאָר און מע מערקט אן פלענער אפן נייַעם יאָר לויטן ייִדישן קאלענדאר. די דאָזיקע סאָכאקלען, דארף מען זאָגן, זינגען גאנץ באומרוקנדיקע. די פאָלגן פון דער אנגעסיווער פאליטיק בענעגיקע די שטייגעסדיקע אראבישע לענדער האָבן זיך שווער אָפּ גערופן אף דער עקאָנאָמיק פון דער מעדינע און אף דער לאנג פון די אריבערנדיקע. קימאט אף א העלפט איז געפאלן דער קורס פונעם ייִסראַעלידיקן פונט, אין צוויי־דריט מאל איז אריבערוואקסן דער יאקארט אף די וויכטיקסטע שפּיט־פּראָדוקטן, ס'האָט זיך פארשטארקט די אינפליאציע. מערקט ווירדיק איז דאָס, וואָס דער צו־

י. גלזלכאָו

(„פראוודא", 10 עטעמאיבער 1975)

צווישנפולקערלעכער פרויען־יאָר

די איינערנע ווערע

מיטן דאוונען, מיט דער געמאָרע און מיט הייליקע ספּאָרים. אים האָט מער אינטערעסירט דער אוילאָם־האַעמעס, און מיט דער־וועלט האָט זיך פאַרנומען זיין אישע. ער האָט איר פאַרטרויט די שטוב, די קינדער, די פאַרבאַטע, דאָס דעראַבערן א שטיקל ברויט און פּרעטיק־צונאַכטס א כאַלע אף קידעש. אליין שלעגט ער זיך גאַנצע טעג שאַקלען אין שול באַם אַמעד, און דאָס וויב זימס אין אויסגעריסן געוואָרן, געפרוירן און געהונגערט, שטייענדיק א סאָג אין איר, מיטטיינסגעזאָגט. באַקאַליי־רעמל און געבנדיק די קונדן פון דער מינ־סקער אלטיאטקע־גאַס איר סכיוע מער אין קרעדיט, איידער פאַר מעומען.

די קלייניקע בערעט אין געוואקסן א באָר־וועסע אף די מינסקער בלאָטעס צווישן די קרומע געסלעך און אינגעהויקערטע היילצערנע כאַטקעס פון ארום דעם אלטן מאַרק. וווּ האָט די נאָגעריקע, קלונע בערעט מיט אירע גרויסע שוואַרצע אויגן געקענט זען מער קאַפּאַאַניס, מער גויט און דאַקעס, איידער אף די גרויסע מיסטיקע הויפּן פון דער אלטיאטקע־גאַס. פון איר פּריווקער קינדהייט האָט זי אין זיך אַמיג געזאָפט דעם גרויל, וואָס ארום האָט גע־הערשט. אין איר איז געוואקסן דער געפיל פון מיטלעך צו אלע אונטערדריקטע, דער פּראַ־טעסט קעגן יעדן אונטערדריקער. א וויכע לויט דער נאַטור, א צאַרשע, איז זי געווען פון קליינחמן טרטיאכערגעבן צו יעדן דער־נידעריקסטן.

איר פלייטיקייט, איר שטרעבונג צו לערנען זיך, איר דאַרשט צו קענטענישן גיבן איר א מעגלעכקייט מיט גרויסע שוועריקייטן אַנזיך קומען אין גימנאזיע און מיט דערפאלג פאַרענדיקן זי. שפעטער וועט זי פאַר די לער, באַקומט א דיפּלאָם פון א צייגנאָטקער. באַ דער טונקלער שנין פון א קעראַטיין לאַמפּ שלעגט זי ביז שפעט אין דער נאַכט זיצן א פאַרטיפּעט אין די קאַלערליי ביכער, וואָס

א ייד א לאַמזן איז געווען קאַלמען סלוצקי. דאָס וויב האָט אים געבוירן א טאַכטער. מ'האָט זי אָנגערופן בערעט. אוואַדע א נאָמען נאָכן זיידן רעב בער. דאָס איז געשען מיט הונדערט יאָר צוריק אין מינסק.

צי האָט גאָר געקענט טרויערן רעב קאַל־מען, אז אין הונדערט יאָר ארום וועט זיך א גרויסער אוילעם צונויפקלייבן אין לענינגראַד, אין מוזיי פון דער אַקטיאָבער־רעוואָלוציע, איבער דער בינע וועט הענגען א גרויסער פאַרטעט פון זיין טאַכטער, און וועטעראַנען פון דער רעוואָלוציע וועלן מיט אַפּשטי אַנרופן זי גיט אנדערש:

— די איינערנע ווערע...

ס'איז שווער געווען רעב קאַלמענען אויפֿנס צו פאַרשטעלן זיך. ער איז געווען א ביי גאָר פּרומער ייד, שטענדיק פאַרנומען מיט דער שול.

זי מלעגט אויסזוכן, דעריקער איז איר הויפט אינטערעס געווען פאליטישע ליטעראטור. זי האט זיך געשטעלט פאר א ציל אין לעבן — קעמפן מיט דער אומגעזעכטיקייט, וואס הערשט ארום, אויסזוכן מיטלען, וואווי צו מאכענען דאס לעבן פון אלע אונטערדריקטע און עקס-פלואטירטע, לעבאכטליכע פארבינדט זי זיך מיטן „בונד“, נאך זייער גיך צערשט זי מיט אים, און אונטער דער ווינקונג פון איר עלטערן ברודער שליסט זי זיך אן אין דער גרויסער באוועגונג פון דער רוסישער סאציאל-דעמא-קראטיע.

נאכן ערשטן מינסקער צוזאמענפאר פון דער רוסישער סאציאל-דעמאקראטישער אר-בעטערפארטיי איז שוין די נעכטיקע בערטע און איצט ווערע סלוצקא אין אקטי-וויסטן פון דער ארבעטער-באוועגונג. מע טויט איר אן דאס ארגאניזירן אן אונטערער-דישע דרוקערע. צוזאמען מיטן ברודער נעמט זי זיך מיט א באוונדערן ברען צו דער ארבעט, נאך אין סוף 1898 ווערט זי פלוצעם ארעסט. מע פארשפארט זי אין אן איינציג-א-מער פון דער מאסקווער טראנספארמע, וו זי זיצט אפ א יאָר צענט. ווען זי באפרעט זיך, פאָרט זי אהעק קיין לאַדזש, נאך די פאליציי קערט זי אום צוריק קיין מינסק. דאָ זעצט זי פאך איר אומלעגאלע רעוואָלוציאָנערע אר-בעט, נאך ווערט איינגען נאכאמאל ארעסטירט. עס גיט זיך איר אָבער איין ארויסצורייסן זיך פון אונטער דער פאליציי-האנטשאַכע, און זי אנטלויפט קיין אויסלאנד. אין זעכענע פאר-בינדט זי זיך מיט לענינען, און פון דעמלט אן ארבעט זי שוין אונטער זיין דירעקטער אָנפירונג. אינשליסנדיק זיך אקטיוו אין די רייען פון די באַלשעוויסטישע קעמפער.

אין 1904 קערט זיך ווערע סלוצקא אום קיין רוסלאנד. זי פארהאלט זיך אף א קורצער צייט אן ביאליסטא און ווערט דא ווידער ארעסטירט. די צארישע פאליציי שפירט נאך איר יעדן טראַם, אָבער ערשט דער רעוואָלוציאָר צייט פון 1905 קען מען זי שוין ווידער באַנען גענען אין די פארשיידענע שטעט און שטעט-לעך פון רוסלאנד. זי פאָרט איבער געהיים פון איין אָרט אף א צווייטן, דרינגט ארעטן אין די ארבעטער-קווארטאלן, פירט דורך פארווא-לונגען, אומעטום אין זי פאפולער, אומעטום הערט מען זיך צו איר צו.

דעם באַכטנען אָקטאָבער 1905 קומט ווערע אן אין מינסק. דאָ האט אין אַט דעם טאָג באַ-דארפט פאָרקומען א מאַסן-דעמאָנסטראַציע אפן וואַקאָל-פלאַץ. צוזאמען מיט אנדערע רעוואָ-לוציאָנערען אָרגאניזירט זי די ארבעטער-קאָ-לאָנסע. צווישן די אָרטאָדאָקס, וועלכע רופן צום קאמף קעגן דער זעלבסט-הערשונג, זעט מען געוויינלעך איר זי, די יונגע צעגרישע פרוי מיט די גרויסע שווארצע אויגן, דער צארישער סאטראפ, דער מינסקער גובערנאטאר קורלאַוו האט באפילן שישן אין די דעמאָנסטראַנטן. סאָלאַדאן און פאליציי האָבן ארומגערינגלט

דעם פלאץ. מענטשן זינען געפאלן, דער ברוק האט זיך באַגאָסן מיט בלוט. העכער אכציק מאן זינען דערהארגעט געוואָרן און דריי הונדערט פארווונדעט. נאך צו די אָרטאָדאָקס האָבן די דעמאָנסטראַנטן גיט צוגעלאָזט די סאָלאַדאן, וועלכע האָבן דעריבער געשאָסן פונדערווייטן. לעבן ווערע סלוצקא איז אף דער אימפּראַוויזירטער טריבונע אירער א נאָענטער פארטיי-כאווער, א יונג-פריינט, וועלכער האט אַפּגעווישט איר יעדן טראַם. ער האט באַמערקט, ווי א פאליציאנט האט זיך אָנגעצילט מיט א פיסטאָלעט קעגן ווערען, האט ער זי פארשטעלט מיט זיין קער-פער. א קויל האט אים דורכגעלעכערט דעם קאפ. ווערע האט א שווע געגעבן באס טויטן קערפער פון איר פריינט: דאָס גאנצע לעבן, ביזן לעצטן טראַפן בלוט ווידעמענען דעם קאמף פארן זיג פון דער רעוואָלוציע.

זי זעצט פאך איר רעוואָלוציאָנערע טעטי-קייט. פון מינסק פאָרט זי אוועק אין 1905 קיין פעטערבורג, ווו זי נעמט א טיכטיקן אָנטייל אין דער ארבעט פון דער מיליטעראַגאנרי-זאציע פונעם פעטערבורגער קאמיטעט פון דער באַלשעוויסטישער פארטיי.

אין 1907 קומט ווערע סלוצקא קיין לאַנד-דאן אלס דעלעגאט פון די פעטערבורגער באַל-שעוויקס אפן מינסקן צוזאמענפאר פון דער פארטיי. א באַגלייטערע קערט זי זיך אום קיין פעטערבורג און ארבעט אין מעשען פון צוויי יאָר אין דער פעטערבורגער באַלשעוויס-טישער אָרגאניזאציע. באוונדערט פארנעמט זי זיך מיט דער מאַכיליאציע פון ארבעטער-פרייען ארום דער פארטיי. לויט איר איינציג-טוי ווערט צוגיפערעווען דער ערשטער צווא-מענפאר פון ארבעטער-פרייען.

אין נאָיאַבער 1909 ווערט זי ווידער ארעס-טירט. דאָס פאך איז דער אורטייל — דריי יאָר פארשיקונג. נאך זי רייסט זיך ווידער ארויס פון די געגל פון דער פאליציי, אנטלויפט קיין אויסלאנד. אין מעשען און דריי יאָר לעבט זי אן ארבעט אין דיטשלאנד און אין שווייצאריע. מיט דער הילף פון איינעסע פארמאגט האלט זי אן א דירעקטע פארבינדונג מיט לענינען, וועלכע האט דאן געלעבט אין פאריז. אפן אדרעס פון ווערע סלוצקא אין בערלין מלעגט לענין באַקומען זיין קאָרעס-פאָנדענץ פון רוסלאנד.

ווערע האט אין די דאָזיקע יאָרן געפירט א צעצווייגטע פראַפאגאנדיסטישע ארבעט צווישן די רוסישע פאליטיש-עמיגראַנטן. ערשט דער פאָרגער פארטיי-קאָנפערענץ פארנעמט זי זיך, לויטן אומטראַג פון די אָנפירדיקע אָרגאנען, מיט דער צוגרייטונג צו דער דאָזי-קער קאָנפערענץ.

אין 1913 קערט זי זיך אום קיין פעטער-בורג, שליסט זיך אן אין דער אונטערערדי-שער ארבעט, שטעלט איין פארבינדונגען מיט די ארבעטער פון די פעטערבורגער אונטער-געמונגען, באוונדערט מיט די ארבעטער-

אין דער לענינגראדער סאבריק
אפן נאמען פון ווערע סלוצקא

וואסיליעווער אינדול אין ווערע סלוצקא
געקומען דעם דריטן אפרעל 1917 אפן פינ-
לענדער וואקזאל באגעגענען לענינען. זי איז
געשטאנען לעבן בראנעוויק, ווען לענין האט
זיך געווענדט צום פעטראגראדער פראלעטא-
ריאט מיט זיין היסטארישער רעדע. פון די
ווינטערדיקע געשעענישן איז צו זען, אז סלוצ-
קא איז געווען א טרעפ אנהענגערן פון
לענינס אפרעליסעציעס. זי האט געהערט לעני-
נען אף דער ערשטער פעטראגראדער אלשטא-
טישער פארטייקאנגספערענץ.

די ארבעטער פונעם וואסיליעווער אינדול
פון פעטראגראד שיקן זייער דעפוטאט, דעם
איבערגעגעבענעם באלשעוויסטישן שלאכט-
כאווער ווערע סלוצקא, אלס דעלעגאט אפן
היסטארישן וועקסטן פארטיי-צוזאמענפאר. זי
טרעט דארט ארויס מיט א באגריסונג
פון די ארבעטער פונעם טרויבן-זאוואד און
האלט א רעדע וועגן שאפן דעם קאמוניסטישן
יוגנט-פארבאנד אלס באשענדיקן רעזערוו פון
דער באלשעוויסטישער פארטיי.

ווערע סלוצקא איז געווען ברייט באוואוסט
ווי א שלאמיקער פאלעמיסט. די מענשעוויקעס
און עסערן, וועלכע האבן צווישן פעווראל און
אקטיאבער נאך געהאט א היפשע ווירקונג אף
אייניקע ניט-שטאנדהאפטיקע ארבעטער און
סאלדאטן, פלעגן טשענדיקן קריגן א מאפאלע,
ווערע ווערע סלוצקא האט געהאלטן א רעדע
אף א מיטלינג.

ס'האט זיך דערנענטערט דער גרויסער
אקטיאבער-שטורעם. דעם 15 אקטיאבער 1917
נעמט ווערע סלוצקא אן אנטיל אין דער
זיצונג פונעם צענטראל-קאמיטעט פון דער
פארטיי, געוויימעט דער צוגרייטונג צום בא-
וואפטן אופשטאנד. ביים די אקטיאבער-
שלאכטן איז זי צווישן די אנפירער פונעם
ראיאנישן רעוואלוציאנערן שטאב. זי ארגא-
ניזירט אטריאדן פון דער רויטער גווארדיע,
פילט אויס דירעקטע פארגעבונגען פונעם מילי-
טערישן רעוואלוציאנערן קאמיטעט.

דעם 25 אקטיאבער 1917 שטייט ווערע
סלוצקא צוזאמען מיט די מיטגלידער פונעם

פרויען. ס'איז געווען מאמעש צו באוואונדערן
איר ענערגיע. ווי זי האט געטאגט, האט זי
ניט גענעכטיקט. ניט געקוקט אבער אף דעם,
וואס זי האט זיך מיט דערפונדערישקייט אויס-
געהאלטן פון דער פאליציי, האבן דאך די
צארישע שפיקעס זי אויסגעפונען, און מ'האט
זי ווידער ארעסטירט. זי ווערט ארויסגעשיקט
אין נאָוואָגראַדער גובערניע, אין דאָרף ליוואן.
דאָ קומען איר צוויי אירע קענטענישן אין
געביט פון ציינדקאטערע. זי עפנט א קאבינעט
און פאָרט ארום אלס ציינדקאטער אין די
אומיקע דערפער, מיט א פראָפאגאנדיסטי-
שע ארבעט צווישן די פויערים.

זיצן אבער לאנג אין א פארווארפענעם
דאָרף, ווהין אפילע ברייח פלעגן ניט דערגיין,
זמן אָפגעריסן פון דער פארטיי קאן זי ניט.
די פאליציי האט אפילע ניט באמערקט, ווי פון
מאָל צו מאָל איז סלוצקא אנטרונגען געוואָרן
פון ליוואן. זי פאָרט קיין פעטערבורג, אועלכע
געהיימע ריזעס האבן זיך אָפט איבערגעכא-
זערס — קיין פיטער ברענגט זי ארטיקלען
סאר די ארבעטער-צייטונגען, באגענגט זיך
מיט כאוויירעס, מיט באקאנטע ארבעטער.
אָפּטמאָל פלעגט זי אריינטראָגן אין דער פאר-
טייקאסע אירע סאדיניסטן. נאָכן פארברע-
נגען עטלעכע טעג אין פיטער פלעגט זי זיך
אומקערן אין דאָרף, און די פאליציי איז געווען
זיכער, אז זי פאָרט ארום איבער די גאָענטע
יישווים היילן די פויערים. אזוי האט עס גע-
ווערט ביזן אָנהייב 1917. ס'האט זיך פארע-
דיקט איר דרייאַריקע פארשיקונג. און זי האט
זיך שוין געקליבן אָפּפאָרן פון דאָרף.
דאן איז אויסגעבראָכן די פעווראל-רעווא-
לוציע.

ווערע סלוצקא קומט טייקעף קיין פעט-
ראָגראַד. מע ווילט זי אויס אין פעטראָגראַד-
דער סאוועט, זי ארבעט אקטיוו אין דער באל-
שעוויסטישער פראקצע, און לויטן צעלט פון
די באלשעוויקעס קלייבט מען זי אויס אלס
מיטגליד פון דער שטאט-דומע. ס'לוצקא פירט
אן מיטן פרויען-אָפּטייל פון פעטראָגראדער
קאמיטעט פון דער באלשעוויסטישער פארטיי.
באוואונדערט איז ווערע געווען פאָלער אפן
וואסיליעווער אינדול — דעם פראָלעטארישן
ראיאָן פון פעטראָגראַד. דאָ האט זי געלעבט.
און דאָ האט מען זי אויסגעוויילט אלס סעק-
רעטאר פונעם ראיאָנישן קאמיטעט פון דער
פארטיי. אלס און יונג האבן זי דאָ געקענט, אף
יעדער אונטערנעמנג פלעגט זי באווייזן דורכ-
צופירן א שמועס מיט די ארבעטער, באגענע-
נען זיך מיט דער יוגנט. די אַנטיבוינער פונעם
וואסיליעווער אינדול האבן זי געשיקט אלס
דעפוטאט אין סאוועט פון זייער ראיאָן, און
זי איז געווען א מיטגליד פון זיין אויספיר-
קאמיטעט. איר ארבעטססאָג פלעגט זיך שטענ-
דיק אָנהייבן און פארענדיקן אף א זאוואָד.
אין די קאזארמעס בא די סאלדאטן, אף די
שיינן בא די ברענן פון דער ניעווא.

אין שפיץ פון די דעמאָנסטראַנטן פונעם

זיך קעגן קערענסקיס קאנטרעוואלוציאנערע באגדעס. ווערע סלוצקאיי דערמוסקעס די קעמ' פער, נייע אטריאדן רויטגוארדייער קומען אן, און זי באגלייט זיי אין שלאכט. דאָ טרעפט זי א קייל פונעם סוינע.

דורך א יאם מיט בלומען האָבן די ארבע' סער, סאלדאטן און מאטראָסן פונעם וואסיליע' ווער אינגול בעטראָגן הויך אף די הענט איר קערפער, געטראָגן אים פון דער 16-טער ליניע ביזן יידישן בעסוילעם. טויזנטער פעטראָגרא' דער איינוווינער האָבן באגלייט אינעם לעצטן וועג די מוטיקע רעוואָלוציאנערקע, די אַזי' זערנע ווערע.

...הייליק ווערס אָפּענעט דער אַנדענק פון ווערע סלוצקאיי אין דער לענין-שטאָט. מיט איר נאָמען איז דאָ אָנגערופן א גאס, א שפיטאַל, א פאבריק, און דאָ ניס לאנג איז אויך אין איר געבורט-שטאָט — אין מינסק — אָרגאניזירט געוואָרן א מוזיי פון דער מוטיקער רעוואָלוציאנערקע.

שטאב אף דער וואך בא די בריקן פונעם וואסיליעווער אינדול. דערנאָך געפינט זי זיך צווישן די ארבעטער, סאלדאטן און מאטראָסן, צווישן אירע פריינט — די באַלשעוויקעס, אָנטיילנעמער פונעם אָקטיאבער-שטורעם, אינעם אקטאָון זאל פונעם סמאלנער אינסטי' טוט. וווּ וולאדימיר אלייטש לענין פראַקלאמירט די ערשטע דעקערעס פון דער סאָוועטעמאכט. די סאָציאליסטישע רעוואָלוציע האָט געזיגט. איצט באדארף מען די רעוואָלוציע פארהיטן. ווען קערענסקי און קראסנאָו גריסן אָן אפן רעוואָלוציאנערן פעטראָגראד, איז ווערע סלוצ' קאייא צווישן זיינע פארטיידיקער. זי אָרגאַניזירט אטריאדן רויטגוארדייער און שיקט זיי אָפּ אפן פראָנט, פאַרס ארויס אין די קאזאר' מעס, אף די אונטערנעמונגען.

דעם 30 אָקטיאבער פאַרס זי אליין ארויס אף דער פאָדערשטער ליניע פונעם פראָנט. אין ראַיאָן פון פולקאָוא, הינטער פעטראָגראד, גייען הייסע שלאכטן. די רויטגוארדייער שלאָגן

גריגארי יעליסאוועטסקי

דער דאָקטאָר פון פילאסאָפיע

אין קיעווער מעלכע-אוניווערסיטעט איז, דאכט זיך, ניטאָ אזא מענטש, וואָס זאָל ניס קענען אָס די קליינזוקסיקע פרוי מיטן גוטמו' טיקן שמיכל אף די ליפן. מע באגרייט זיך מיט איר, מע שטעלט זי אָפּ, און זי אליין גייט ניס פארביי. ווען זי באגעגנט א מענטשן, ווע' מען זי קאָן געבן אן איינע, ארויסזיין הילף, זי איז באוועסט ווי אן אויטאָר פון פילא' סאָפיסע ווערק — „דער אַפליקענענונג' געזעץ“, „דער געזעץ פון איינהייט און קאמף פון קעגנזעצלעכקייט“, „דער געזעץ פון דא' לעקטיק' און אנד'.

...אָס האָב איר אָנגעהויבן צו דערציילן וועגן איר און ניס באמערקט, אז כ'האָב נאָך ניס אָנגערופן איר נאָמען. מיר האָט זיך, אפא' נעם, געדוכט, אז דאָס איז איבעריק, ווייל וועגן וועמען אנדערש קאָן דאָ גיין א רייד, אויב ניס וועגן מארע וואָסניען?

איר ווייט: אן אויסערגעוויינלעך באשיי' דענע, וועט זי אליין בעשום-אויפן ניס דער' ציילן וועגן זיך — וועגן דעם, וואָס זי איז געוואָרן א סאנדרושיניצע אינעם קאמוניסטישן

באטאליאן פון דעם פרוינזער שטאָט-ראיאָן פון מאַסקווע. אין יענע גרויזאמע טעג, ווען צו דער הויפטשטאָט פון אונזער לאנד האָבן מעשווענעררויזן זיך געריסן די היטלעראָוועס, האָט זי צוזאמען מיטן באטאליאן זיך העלדיש געשלאָגן קעגן אָס דעם סוינע.

איר האָב זיך באקאנט מיט איר טאקע אין יענע אָקטיאבער-טעג פון 1941, ווען דער קא' מוניסטישער באטאליאן האָט זיך פארמירט אין דער מאַסקווער 287-טער שול (אייצט גע' סינס זיך דאָ די 32-טע ספעצשול) און כיל-קאווער געטל. איר ווייט ניס פארוואס, נאָר צווישן די 258 קאמוניסטן און 270 קאמיניסטן, פון וועלכע ס'איז באשטאנען דער באטאליאן, האָט זיך באזונדערס אויסגעטיילט אָס דאָס יונגע, שלאנקע מיידל — עפּשער מיט איר שיינקסט און גראַציע, מיט די קאשטאנווע קוטשערן און הימלי-בליוע אויגן, אין וועלכע ס'האָבן שטענדיק געפינקלט פארשיטעטע סער' לעך...

אָבער בא דער גאנצער שלאנקסט אירער, האָט מאשע וואָסניע דאָס ניס געשעמט

מאשע האט אין די דאזיקע שלאכטן זיך אומגעפירט בין גאר העלדיש. זי סלעגט זיך באוויזן אין די סאמע אומגעריכטע ערטער, ווו גאר ס'האט זיך דערהערט א קרעכץ. ארופ־ וואלגענדיק אף זיך א שווערן מאנצבל. וואס האט געוויגן שיר נישט אין דרש' מאל מער, הי זי אליין, סלעגט זי אים גאך אונטערמונטערן: „גו, ליבינקער, גאך א ווילינקע, טערפע צו, אט באלד וועט דיר ווערן גרינגער, און אזוי האט זי ארויסגעטראגן פונעם שלאכטפעלד צענדליקער סאלדאטן און אפיצערן.

דער 21 יול 1942 האט זיך אונז פארגע- דענקט אפן גאנצן לעבן. אין אס דעם טאג האבן מיר אפגעשלאגן ניון פונטלעכע אטאר קעס. ס'איז געאנגען א שלאכט ארום דעם דארף מאלאיע וואגאנאז. מאשע האט, הי געוויינלעך, געטאן איר זאך. אן אומדערמנד- לעכע, האט זי אונטער א האגל פיער ארויס- געטראגן פארוואנדעטע. אס האט זי זיך דער- קליבן צו איינעם א סאלדאט, אים אָנגעהויבן איבערבינדן די חונדן, און דא איז זי אליין אומגעפאלן, א שווער-פארוואנדעט פון א מינעראופריס. א גליק, וואס נישט וועט איז געווען דער סאניטרוקטאר לידמילע מסטי- לאוסקאיי. זי האט זיך באלד א וואָרף געטאן צו מאשען און זי ארויסגעטראגן פונעם שלאכטפעלד.

דאס איז געווען מארעז ולאטינעס לעצטע שלאכט.

נישט די צענדרייבלעט זיך, נישט אנדערע צע- שעדיקטע גלידער האבן, וויזט אויס, נישט ארופ־ געווארפן אף מאשען א מאָרעשכויכער, שרעק- לעך איז פאר איר — דער יעפאסטויער — געווען די חונדן אפן פאָנעם. מע האט זי גע- בראכט קיין מאַסקווע אין אן אַרטאָפּעדישער קליניק, דעמלט האט זי נישט געקאנט וויסן, אן זי איז פארמישפּעט אף דויערנדיקער אומבא- וועלעכקייט. אפילו גאך דעם, ווי זי איז אין א סאך כאדאָשים ארום ארויס פון דער קליניק, האט זי געמוזט זיין צוגעשמידט צום בעט. אן אנדערע אף איר אַרט וואָלט אריינגעפאלן אין ייזש. מאשע אָבער האט געפונען אין זיך מוס און אקשאַנעסדיקע צענערלעך ביצוקומען אלע פיזישע ווייטעקן און מאָראלישע איבערלע- בונגען.

זי האט זיך ווידער גענומען פארן בוך, געוואָרן נאכאמאל א סטודענטקע פונעם פילאָ- סאָפּישן פאקולטעט. און אלץ — גאך ליגנדיק צו בעט. זי האט נישט געפאָדערט פאר זיך קיין שום להאַטעס. ארויסגעריכטע בלוין אף זיך אט מער אף קיינעם נישט. און אזוי, קימאט נישט אופשטייענדיק פונעם בעט, האט זי פארענדיקט דעם אוניווערסיטעט.

אוי, דאכט זיך, גענוג ניון, זי וויל גיין ווייטער. און אס איז שוין פארענדיקט אויך די אספיראנטור, זי פארטיידיקט א דיסערטאציע און ווערט א קאנדידאט פון פילאָסאָפּישע וויסנשאפטן. צו אס דער צייט הייבט זי אן

מיט מיליטערישער אויסגעשולטקעט. זי האט געוואלט וועגן דעם און זיך באמיט אויסצומינדן באגעגנענישן מיט די קאמאנדירן. אס דער גע- פיל פון אומבאקוועמלעכקייט איז, אבער, פאר- בליבן בא איר ביז היינטיקן טאג.

מאשע האט פארמאגט דעם צויבער פון קענען אופהייבן די שטימונג בא די שלאכט- ליסט, הי שווער עס זאל נישט זיין אפן פראָנט די לאַגע. אויב פון ערגעץ-ווי האט גאך א שווערער שלאכט זיך דערטראגן א געלעכ- טער צי א פריילעכע ליד, האט מען שוין גע- וואלט: מארעז ולאטינע געפינט זיך דאָרט. און גלייכצייטיק דערמיט האט זי זיך נישט דערלויבט אריבערצוטורעסן די גרענעץ פון באשיידנקייט, נישט דערלאָזט בענעגייט צו זיך קיין שום גוטברודערשאפט — שטענדיק געווען א בעני- מעסדיקע, שטענדיק א שטרענגע צו זיך און צו אנדערע.

אזא איז מאשע געווען אפן טראָנס, און אזא איז זי פארבליבן אויך גאך דער מילכאמע פאר אלעמען, ווער עס האט זי געקענט. מע האט זי נישט גאר ליב געהאט — מע האט זי שיר נישט פארגעטערט. זי איז שטענדיק גרייט געווען אלץ מאַקרויז זיין, אבי מע זאל די פארוואנד- דעטע שלאכטליסט באזאָרגן מיט אלעם נייטיקן. אין אדעלע פאל האט זי זיך נישט גערעכנט מיט דער ארמיי-שער סובאַרדינאציע און גע- קאנט אפילו „א סאָדער טאָך בא א קאמאנדיר פון א העכערן ראנג.

גאָכן זיג איבער די פאשיסטן היינטער מאַסקווע האט מען אונדזער דיוויווע אייבער- געפירט אפן צאָפן-פירעווידיקן פראָנט. מיר האבן געפירט ביטערע שלאכטן אין דער לעניני- גראדער געגנט, פרווונדיק דורכרייסן די בלאָ- קאדע פון דער לענינישטאָט. און אס דער אומגעבונג, ווען יעדער שפאן האט געקאָסט בלוט, איז מסטירעסלעכעפּשדיק געווען די ארבעט פון די סאנדרושיניצעס און סאניטסרוקטאָרן.

דער מרוקענער ברונעם

כאָשטווע רעדאקציע!
דער ראט פונעם מזוי פון דער געשיכטע פון דארניצע בעט איין
אָפּווייַזן און איינער זשורנאל די ליד פון קלארע פעשטשאנסקע, א גע-
ווענער קאצעטלער פון דארניצער קאנצלאנער ביים דער צייטוויילי-
קער פאשיסטישער אַקאָפאציע פון אוקראינע. דער טושעט פון דער ליד
איז נים קיין אויסגעטראכער — ער איז גענומען פונעם לעבן. קלארע
האט די ליד אָנגעשריבן גלייך נאך דעם, ווי מע האט באפרייט אוקראינע
פון די היטלערישע אַקאָפאנטן, און אין טרגעץ זי נים געדוקט.

א. אוסטינגאווא,
פארויצער פונעם ראט פון דארניצער מחי,
ס. פעלדמאן, מ. זילבערשטיין, א. יערשאווא
מיטגלידער פונעם ראט

דער קריג...

דער טויט האט געעפנט זיין האנט.

דער פאשיסט איז אריין

אין מיין רוקן לאנד.

מיט בלוט און מיט פייער

די גאסן פארגאסן,

געהאנגען, געקוילעט, געטרונקען, געשאסן.

געהאנגען דעם פאָטער, די מוטער געשטאָן,

די ברידער, די שוועסטער, די גאנצע מישפאָכע...

דאס מיידל אנטלאפן, אין חאלד זיך באהאלטן.

דערזען זי עס האט א קאלוירטניק אן אלטער.

ער זאגט איר, דער אלטער, וואס האט זי געמונען:

— נים ווייט דא אין פעלד שטייט א טרוקענער ברונעם.

א טרוקענער ברונעם. פארוואקסן, פארגעסן...

ער ברענגט איר, דער אלטער, אי טרינקען, אי עסן,

דערפרייט זי אמאל מיט א גוטער יעדזע.

זי וואלט זיך דערפרייט, ווען זי קאן זיך נאך פרייען!

עס זיינען געגאנגען כאדאשים, ווי יארן,

מע האט שוין געשיטן, געקליבן דאס קארן.

א מיידל געזעסן אין ברונעם אין טיפן

(זי טאָר נים פון דארטן נים שריצען, נים רופן),

געוויינט אין דער שטיל, און די האר זיך געריסן.

די פינגער בין בלוט זיך פאר ווייטעק געביסן.

און אלט איז דאס קינד צוועלף מיידלשע יאר.

די הענט בא איר דאר, פונקט ווי שטעקלעך א פאָר...
 עס איז שוין געקומען דער ווינטער דער קאלטער.
 זי זיצט אין דער גרוב, און זי חארט אפן אלטן,
 ער ברענגט איר אין פעקל די שפּיץ, ווי קעסיידער,
 און קריגט פאר איר עטלעכע ווארעמע קליידער.
 דער ווינטער איז דורך, און ס'איז פרילינג געקומען,
 עס וואקסן שוין גראָזן, עס בליען די בלומען.
 דער אלטער איז היינט, פונקט ווי טאָמיד, געקומען.
 ער וויינט און ער לאכט, ווי געריט פונעם זינען.
 „וילאז — זאָגט ער. — דאָגית

וושע נימציא פאָבילי...
 ווילאז זשע, דיטינג, דאָ כאטי פידעמאן

וושע נימציא נעמאיע, טעפער זאזשיוועמאן¹
 ער העלט איר פון ברונעם ארויסקריכן גיד,
 ער נעמט אף די הענט זי און דריקט זי צו זיך.
 ער האָט איר דאָס קעפל געגלעט און געגלעט,
 ער ברענגט זי אין כאטע און לייגט זי אין בעט.
 אין גאסן מע זיצט אף די ביימער, אף דעכער,
 מע קומט פון די וועלדער, מע קריכט פון די לעכער,
 איין וואָרט נאָר עס הערט זיך:

פאָבעדא! פאָבעדא!

מיט גרויסן ניצאָכן היינט גליקלעך איז יעדער.
 לעם שטיבל א שטויב שטייט, אזוי ווי א וואָלקן.
 מע זעט, ווי עס גייען רויטארמישע פאָלקן.
 דורך פּינער געקומען דעם גאזלען פארטרייבן,
 סע זאָל פון פאשיסטן קיין זייכער ניט בלייבן.
 אין דאָרף איז א פרייד. אלע פויערס טאנצן.
 די אויגן פארוויינט, נאָר מיט פריילעכקייט גלאנצן.
 מע רופט אין די הייזער די טייערע געסט.
 מע ווייסט: אף דער ערד איז שוין שאַלעם — און פעסט.
 אוועק וועלן יאָרן, פיל וואסער ט'פארשווימען,
 די פרייד וועט צו מענטשן נאָך קומען און קומען.
 דער אלטער קאלוירטניק, ער קריכט ניט פון זינען.
 די בלוטיקע יאָרן... דער טרוקענער ברונעם...

1944

¹ ווערטערלעכע איבערזעצונג פון אוקראיניש: „קריך ארויס, טאָכטער, מ'האט דעם דמטש שוין צעשלאָגן קריך זשע ארויס, קינד, לאָמיר גיין אין דער כאטע! שוין ניטאָ דער דמטש, איצט וועלן מיר אויסלעבן!“

דער גוויר פון א מידל-א רעגולירערן

די קארען, וועלכע עס האט פארצייכנט דער אביעקטיוו פון נעם פראנט-קארעספאנדענט אין בערלין אין די לעצטע טעג פון דער גרויסער פאטערלענדישער מילכאמע, באווייזן די מיליטע-רישע רעגולירערן פון דער באוועגונג לידע ספיוואק בא די בראנדענבורגער טויערן, געווארן אין עלטער פון ניינצן יאר א סאלדאט, האט זי געדינט אף די מילכאמע-וועגן פון קרים, אין די שטעט און דערפער פון וויססרוס-לאנד, פוילן, דייטשלאנד, אין פאסטדאם אין זי געווען אין די טעג פון דער היסטארי-שער באגעגעניש פון די הויפטן פון די פארבינדעטע מעלכעס.

נאך דער מילכאמע פארענ-דיקט ספיוואק דעם פילאלא-גישן פאקולטעט פונעם אוני-

ווערסיטעט און ארבעט לאנגע יארן אלס לע-רען. זי פירט אן אקטיווע געזעלשאפטלעכע ארבעט אינעם קאממעט צו באשיצן דעם שאלעם, טרעט ארויס פאר ארבעטער, סטו-דענטן מיט דערינערונגען וועגן דער גרוי-סער פאטערלענדישער מילכאמע.

לידיעס טאכטער לאריסע האט פארענ-דיקט דעם באלאגישן פאקולטעט פונעם אוניווערסיטעט. דער זון אלעקסאנדער האט געיארגנט די מיליטערישע ספעציאליטעט

פון דער מוטער: נאך דער דינסט אין דער סאָוועטישער ארמיי אין ער אוועק ארבעטן אין דער מעלכישער אוטא-אינספעקציע. דער סערוואנט רעגולירט די באוועגונג אף דער הויפט-מאגיסטראל פון דער שטאט דא-נעצק.

אף די בילדער: לידע ספיוואק אין בערלין און 1945, לידע ספיוואק-אָווסשארענקא און איר זון.

כאנע קאב און איר האָרעפאטנע מיטפאָכע

דער האַיאַרקער פּרילינג האָט פרי פאר-
טריבן דעם שניי פון די בייאמורער פעלדער.
געעפנט פון אייז די טיפן, באזעצט אין די
געדעכטע קוסטעס און וועלדלעך א מאסע סיגל.
אין מעשעך פונעם טאג גליט אן די זון שוין
גאנץ גוט די ערד, די טונקעלע נעכט ליגן
שטילע און הארעמע, און עס טרעפט, אז
ערטערווייז, איבער די אַזערעס און טיכלעך,
הייבן אן קאיאָר זיך קיפלען די ערשטע, נאך
שיטערלעכע נעפלען. דער הארעמער וועטער
האָט א יאָג געטאן אין וואָס דאָס גראַז, און
די לאַנקעס און פעלדער, די ניט הויכע
בערגלעך האָט שוין גענומען באדעקן א גרינער
טעפּיך.

אין דאָרף פּאַלעוואַצא אפן וועג, וואָס לויפט
פון דאָרט צו דער שכינישער סאָווייט-אַפּטיי-
לונג, קאָן מען איצט קימאט יעדן גאנצפרי זען
א שוין עלטערע פרוי. האלטנדיק אין האנט א
רוטעלע, טרייבט זי אין דער טשערעצע די קו.
דאָס איז כאַנע קאב, איינע פון די ערשטע
איבערוואַנדערנס אין אונדזער געגנט און איינע
פון די עלטסטע איינזונדערנס פון דאָרף פּאַלע-
וואַצא. אין סאמע עק גאס, ווי עס פירט זיך,
איבערגעבנדיק דעם פאסטעך די קו, שמועסן
זיך דורך די פרויען, מע טיילט זיך אפּגין
מיט נים. דערנאך לאָזט מען זיך אוועק צוריק
אהיים.

כאנע קאב פארקערעטעט דאן אין א זיט.
אמאָל כאַס זי זיך אראָפּ צו די מיציכטלער,
אמאָל — אפן טווערטיק אָדער צום קארטאָמל-
קעלער. זי גייט אהין גיט פון פאָשעטער נייגע-
ריקייט. כאַנע קאב, כאַטש זי איז שוין פון
לאנג א פענסטאָנערקע, פירט ביז איצט אן מיט
די סאָווייטישע פּאַלקס-קאָנטראָליאָרן, און
נאָטירלעך, אז זי אינטערעסירט זיך מיט אלץ;
ווי האלט עס אף דער פיצוכט-פערמע, צי זינען
ניטאָ קיין איבערשלאָגן מיטן ארויספירן קנוילן
אין טעפּע, ווו עס איז טיפּער יעדער שאָ.

כאנע ווייסט זייער גוט, וואָס דאָס באטייט
פאר אן ערדארבעטער, — אליין האָט זי מער
פון פיר צענדליק יאָר זיך געמייט אָט דאָ.
אף די סאָווייטישע פעלדער פונעם אָקטיא-
בערישן ראַיאָן. געווען א ציט, א גאנץ היט-
שע, ווען דער נאָמען פון כאַנע קאב, דעם
ברייגאדיר פון די גרינסציטלער פונעם
געוועזענעם ביראָדיזשאַנער סאָווייט. דערנאך
סאמארער און פּאַלעוואַצער, איז, גאנלעך מיט

שיפרע קאָטשינא פון וואלדהיים, ברייט באוואוסט
געווען אין דער געגנט. דערביי דארף מען
נעמען אין אכט, אז בעראָש פון דער בריגאדע
האָט זיך כאַנע געשטעלט אין די סאמע הארבע
מילכאָמעי-יאָרן, ווען נאָך א גאנצן טאָג מא-
טערנדיקער ארבעט אין פעלד פלעצט מען
גאנצע נעכט אויך נייען אָדער וואָשן, לאסען
און אָפּשיקן אפן פראַנט גימנאסטיאָרקעס.
היוון און אנדער מיליטעראַנטאָן, און ווער
האָט דאן געארבעט אין בריגאדען בעמעס.
קינדער. דאָך פלעגן זיי יעדן יאָר אראָפּנעמען
גוטע גערעטענישן פון גאַרטנווארג, צו 100
און מער צענטנער פון א העקטאר.

— ווען מין בריגאדע, — דערמאָנט זיך
כאנע, — זאָל דעמלט פארמאָגן אונט מעכטיקע
טעכניק, ווי אצינד, און אויפיל פארשיידנאר-
טיקע באגייטקינגען, וואָלטן מיר, אף מין ערן
וואָרט, אלץ פארוואַלגערט מיט גרינס.

זאָגנדיק אזוי, מיינט גיט כאַנע, אז די איצ-
טיקע גרינסציטלער ארבעטן ערגער. איר דאכט
זיך פאָשעט, אז זי וואָלט נאָך בעסער אויסגע-
נוצט די פיל מאל געשטיגענע מעגלעכקייטן
פון דער ווירטשאפט.

מיטן חדערדי פון די טראקטארס און פארבר-
יאגנדיקע אוטאמאשינעס א ליכט ווינטל מיט
אראמאטן פון דער ווארעמער ערד, פון די ביי-
מער, וואס האבן שוין ארויסגעלאזט זייערע
פרישע גרינע בלעטלעך.

כאנע קאב זיצט באם טיש, קלימט איבער
און באוויזט פאטאגראפן פון אירע קינדער
און אייניקלעך, פילצאליקע ערד-גראמאטעס.
מיט וועלכע זי איז באלוינט געווארן פאר דער
טרמער מי אין פארשיידענע יארן. אייניקע
פון זיי, אשטייגער, פונעם קאמיטעט פון
פאלקס-קאנטראל פון ססער, האט זי באקומען
דא נישט לאנג, די אנדערע זינען שוין געל
געווארן פון דער צייט, אבער אלע דערציילן
וועגן א האסטיק, שעפערש לעבן.

מיר זיצן מיט כאנע, שמועסן, און איר
אייניקל נאטאשע ציט זיך מיט די הענטעלעך
צום אָרדען. ער-צייכר, וועלכן די באַנע
האט באקומען נאך מיט פופצן יאר צוריק, צו
אירע פילצאליקע מעדאלן.

— נאטאשע — זאגט כאנע, — טשעפע
ניט דעם אָרדען, ס'איז דאך נישט קיין צאצקע.
א ושוואכער פריילינגדיקער זון-שטראל
כאפט זיך פלוצעם ארמין אינעם צעפראלטן
פענצטער און באשיינט כאנעס פאָנעם, אן
איבערפולסט מיט הארציקער גוטסקייט און
ליבע. זי באמערקט מיין בליק, און ווי פארענט-
פערנדיק זיך, גיט זי צו:

— וואס קאן איך טאן, איך האב זיי ליב, מיין
קליינזארג. פופצן זינען זיי בא מיר, מינע
אייניקלעך, און יעדערער איז טייערער פונעם
לעבן.

פינף קינדער האט זי דערציילט און גע-
שטעלט אף די פיס. און אלע לעבן זיי דא, אין
פאלעוואַי: וועלכן און נאָטע — שאַפערס אין
סאָוירס, סארע און גאליע מוזע זיך אין דער
היגער גארקין, וואליע — איז א בילאטעקערן.

— אין אן אפרוטיג איז בא אונז פריי-
לעך. מע קומט זיך צונויף, און אין שטוב
ווערט ענג, — זאגט מיט א שמייכל די אלטע
מוטער. — נאך וואס פאר א פרייד און גליק
איז עס פאר די עלטערן!

זי דערציילט וועגן דעם מיט שטאָלץ, און
איך טראכט דערביי: ס'איז טאקע א גרויס גליק
צו האבן אזא גרויסע האָרעפאשע מיטפאָכע אף
דער גליקלעכער ערד.

אפן ווייטן מיזערץ איז כאנע קאב מיטן
מאן און איר שוועסטער יענסע געקומען פון
דער בורזשוואר ליטע, פונוואנען מע האט זיי
ארויסגעשיקט פאר רעוואָלוציאָנערער טעטי-
קייט, אין 1929 יאר. אלע דריי האבן זיי דא
צום ערשטן מאל אין לעבן דערפילט נישט נאָר
דעם טאם פון פרייהייט, נאָר אויך דעם געפיל
פון עכטע באלעבאטיס פון דער ערד, אף וועל-
כער זיי שטייט פאר ארבעטן און בויען א ניי-
לעבן.

— און בעצמעס א פריידיקס איז געוואָרן
אונדזער לעבן, — דערציילט כאנע. — נישט
געקוקט אף די שוועריקייטן, האבן מיר זיך
געמייט און געפרייט, געקליבן נאכעס פון
אונדזערע קינדער. צום באדויערן, האט מיין
מאן כאטש דאס נישט דערלעבט...

כאנע טוט א זיפן און פארטראכט זיך.
איבער איר געקנייטשטן פאָנעם שווימען דורך,
אפאָנעם, די סארגאנגענע יארן, וועגן וואס
טראכט אין אט אזא רענע די אלטע האָרע-
פאשע מוטער? עפשער דערמאָנט זי זיך וועגן
איר ערשטער, ריינער, ווי א טרער, ליבע, עפ-
שער די שווערע מילכאָמפ-יארן, אלץ, וואס
איז דורכגעגאנגען דורך אירע הענט און הארצן.
די שווערע מאנצבלעט ארבעט, די שרעק פארן
מאן, וועלכער איז אוועק אפן פראָנט. עפשער
וועגן די קליינע פריידן און דיגעס, וואס עס
פלעגן איר אמאל ברענגען די אונטערוואַסני-
דיקע קינדער.

...די מילכאָמפ האט כאנען צעשיידט מיט
איר מאן. אין די הייסע סארפעידיקע טעג פון
יול 1941 איז כאטש קאב אוועק אפן פראָנט
און אין א יאר ארום אוימגעקומען. אָבער דער
פאָדעם, וואס פארבינדט דעם מענטשן מיטן
לעבן, האט זיך נישט איבערגעריסן. אין דאָרף
פאלעוואַי, אף די געוועזענע רייער-מאסינן,
דאָרט, חו ער האט זיך צום ערשטן מאל גענו-
מען פאר דער האק און פארן אקער, ווינט
און מידט זיך זיין מיטפאָכע. זינע קינדער,
די פרוי און אייניקלעך זעצן. פאר די זאך,
וועלכע כאטש קאב האט באשיצט און פאר
וועלכער ער האט אָפגעגעבן דאס לעבן.

כאנע קאב ווינט אצינד מיט דער מיינוקע
וואליע. זייער שטוב שטייט באם סאמער וועג.
הינטער די אָפגענע פענצטער שפירט זיך שוין
דער דרייסיקסטער פריילינג. פון נישט ווייטן
סטעט טראָגט זיך אריין אין שטוב איינינעם

באטראכטן מיט ליבשאפט די וועלט

ניט ווייס פון קיין שרעק

ווען פליסט איבער טהאמען און דונערן קנאלן
און אפגעזאגט האט דער מאטאר דיר אין וועג,
א. הארץ מינס, וואס ווייסט שוין דעם ווייטעק פון פאלן,
דערוועק נאָר בלויו אומרו,
נאָר ווייס ניט קיין שרעק.

און ווען אין א שטורעם, אין ריווקע שטראָמען,
עס טרינקט זיך דיין שיפל און ווייטט איז דער ברעג,
א. הארץ מינס, וואס ווייסט שוין די טיפן פון טהאָמען,
דערוועק נאָר בלויו אומרו,
נאָר ווייס ניט קיין שרעק.

און ווען ס'איז באשערט דיר דער גרויל פון צעשיידונג
און ס'פאלט אף דיין ריינעם געוויסן א פלעק,
א. הארץ מינס, וואס ווייסט פון צעשיידונג די לידן,
דערוועק נאָר בלויו אומרו,
נאָר ווייס ניט קיין שרעק.

נאָר ווען אף דיין ערד איז דער סויגע פארקראַכן
און שלאָגסט זיך אין שלאכטן פאראקשנט און הייס,
א. הארץ מינס, וואס ווייסט שוין די פרייד פון גיצאָכן,
ניט ווייס פון קיין שרעק,
פון קיין אומרו ניט ווייס!

אנאג

קאנסט גלייבן: ס'האט איין עק איעדער שטעקן,
אז ס'האט דער שאַטן ניט קיין שווארצע פלעקן,
אז שטעמט טראָגט דעם זאגט דער שווערער האַגל,
אז מיטליד טראָגט דער שפארבער אין זיין נאָגל.
קאנסט גלייבן: ס'האט די קראַ א וויסן פליגל,
א שווארץ געוויסן האַט דיין פרמינט פון וויגל,
אז ס'קאָן אף ברייטע יאמען דיר ניט פריי זיין,
אז ס'קאָן דיין פרוי אפילע דיר ניט טריי זיין.

נאָר איינס ניט גלייב, מיין פרמינט, מיין הייס-געגארטער,
אז דו ביסט שוואך

און ס'איז דיין סויגע
שטארקער.

...און אויב דו זעסט אין ביזער שאַ אין הארבער:
עס לאָזט אראָפּ זיך אף דיין טויב א שפארבער,
צי וועסטו דען באם שפארבער מיטלינד בעטן —
ניין, וועסט דעם קאָפּ פון שפארבער טייקען פלעטן.

און אויב דו זעסט א שלאנג אין הויף ז'פארקראַכן
און ביסט זיך אַפּן אין קנאַכן פון דיין שאַכן.
דו וועסט דען בא דער זיט זיך קאלטלעך האלטן —
ניין, וועסט דעם קאָפּ פון שלאנג אף שטיקער שפאלטן.

איך פיל, מיין פריינט, אין דיר דעם הייסן אָטעם,
פון אורזידעס — די גרויזאמע געבאַטן,

ווען דו אנטקעגן אומגליקן און טויטן
געוועזן ביסט דער גויקעם און דער גויטער,
געגאן אין קריג אלס זיגער און באפרייער...
האלט אויך אצינד דיין פאַרכטיקן קלייזמען,

ס'זאָל סטינען קויעך דיר אין שאַ אין הארבער,
ווען ס'גייט אף דיר די ברוינע פעסט, דער שפארבער,
און דראַט אלדאָס הייליקסטע פארניכטן...
דו זי א העלד, א שלאכטמאן און א דיכטער.

זאָלסט קאַנען הונדערט מאל דעם פינט פארדארבן,
נאָר איינמאָל, איינמאָל
ווי א גיבער שטארבן.

א ייד פון טאלנע

א ייד איז געקומען פון טאלנע,
באזעצט זיך אין טיגע באַם קוואל.
דער ייד האָט זיך שטענדיק געשראַקן
פאר כוואליעס פון טיך, פאר א וואלד.

דער ייד, א מעטופל מיט קינדער,
געלעבט האָט אין שטעטל געמיין,
סיי פריילינג, סיי זומער, סיי ווינטער
געווען איז דעם יידן אלצייטס.

א בייםל פארמלאנצן לעס שטיבל?
דערפון וועט ער ווערן דען רינד?
א פייער קאָן וואקסן, פארשטייט ער,
נאָר דאָרטן אין דערפול, באַם טיך.

די זון גייט אוף דאָרט פון איר שידל
און דאָרט טאקע פאסט זיך א וואלד...
דער ייד איז געקומען פון טאלנע,
באזעצט זיך אין טיגע באַם קוואל.

ער האָט דאָרט דעם וואַלד אויסגעוואַרצלט
און אַקער־ערד טיפּע געגרייט,
זיין ניםעם דעראַבערטן גאָדלעס
פארמלאַנצט האָט ער טיף אף זיין בייט.

דער ייד האָט צום ערשטן געטראָגן
פאר זיך און פאר אלע א סאָד,
דערנאָך האָט דער ייִשעו געוואָסט שוין,
ס'וועט וואַקסן באַם יידן א סאָד.

פארמלאַנצט האָט ער קארשן, ראַנעטן
און וויינטרויבן גוטע אף וויין,
און גרויסע ווייסרוסישע פלוימען,
וואָס בלענדן אַנטקעגן דער שיין.

ניט גלפּיך איז געקומען די שעפּע
פון מאָזל און גרויסן גענוס,
דער האַרבסט האָט די פלאַנצן געבראַכן,
זיין הויז האָט באלאָבערט דער גנוס.

ב א ג ע ר

איך וויל, אז קיין בוים זאָל ניט וויסן
פון יונגן, פרייזטיקן וועלקן.
ניט זיין זאָל א פריינט מיר פארביסן,
א פיינט זאָל ניט זיין קיין פארשטעלטער.

איך וויל, אז די נעגל פון שפארבער
זאָל קינמאָל קיין טויב ניט באַרירן,
ס'זאָל קיינער דעם פריילינג ניט פארבן
אין שוואַרצע, אין טרויער־קאַלירן.

איך וויל, ס'זאָל ניט זיין קיין פארדארבער,
קיין אומרעכט, קיין פאלשקייט, קיין סינע.
און אויב ס'איז באַשערט מיר צו שטארבן,
איז גרינג און געזונט און באַם זינען.

פארש פאליאנקער

שמייע
גאזלען

ראמאן

א פאר ווערטער פונעם אווטאר

שא, שרעקט זיך ניט! דאס איז, כאָלילע, ניט קיין גאנצער ראמאן, נאר עטלעכע נאָוועלן פונעם דריטן טייל, מיט וועלכן אונדזער לייענער איז נאָך ניט באקענט.

אַבער איידער מיר וועלך אָנהייבן די געשיכטע, איז עפּשער קעדי זאָגן א פאר ווערטער און ניט דערפאר, וואָס עס איז אזוי אָנגענומען, נאָר ווייל דער אווטאר האָט אויך אמאָל כיישעק אריינשטעלן זינס א וואָרט און ניט בלויז לאָזן ריידן די העלדן.

איז, קוידעמקאל, א פאר סידעס, און דערנאָך וועלן מיר פארן ווייטער.

די ערשטע נאָוועלעס פונעם ראמאן „שמייע גאזלען“ האָבן דערזען די ליכטיקע שיין ערעוו דער גרויסער פאָטערלענדישער מילכאָמע.

לעמיי זאָלן מיר לייקענען, דער אומגעוויינלעכער נאָמען פונעם בוך האָט ארויסגערופן א וואַיאַקאָ באַ אייניקע בייזע קריטיקער און פארשאפט דעם אווטאר גענוג צאָרעס. מע האָט אָנגעכמורעט די ברעמען, זיך פארקרימט און געשיינעט:

— טיטשע, וואָס איז דאָס פאר א העפּקירעט? וואָס פארא גאזלאַנים אינמיטנדיגטען? אין דער צייט, ווען מיר זינען באַרופן שרייבן וועגן לייטישע, גוטע מענטשן, קומט ער מיט גאזלאַנים וווּ האָט ער זיי אויסגעגראָבן? וווּ האָט ער זיי געפונען באַ הינטיקע צייטן? דערביי נאָך באַ אונדז.

דער נאָמען האָט אויך ארויסגערופן א שטיקל טומל באַ די ליבהאַבער פון פאנטאסטישע און דעסעקטיווע ספּאָריס. אייניקע האָבן אפּילע געריבן די הענט.

— נו, דאָס דארף זיין א האַרצייטנדיקער, פארכאפנדיקער ראמאן, וואָס מע וועט קענען לייענען פארן שלאָף און אין טראַמוויי, — האָבן זיי זיך געטראכט, — באלד וועט אוועק א סעדרע געשלענג, בלוט־פארגיסונגען, רויבערייען.

און אנדערע האָבן געטראכט, אז אזא בוך איז ניש קעדי צו לייענען פארן שלאָף, עס קאָנען זיך, כאַלילע, דערנאָך קאַלעמען קאַשמאַרן...
אַבער ווען מע האָט איבערגעלייטעט די ערשטע עסלעכע נאָוועלן און דערוועג, אז דאָ רעדט זיך ניש וועגן קיין שום גאָלדאַגיס, האָט מען זיך אַ ביסל באַרויקט און אָנגעהויבן קוקן אַפן ראַמאַן מיט גאָר אנדערע אויגן!

אינדערנעמען איז דאָס אַ געשיכטע וועגן אַ לעבנסלוסטיקן, פריילעכן האָרעפאַשניק, אַ סאַלדאַט, וואָס גייט קיינמאַל ניש אַרום מיט קיין אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ, אַ מענטש, וואָס צעשיידט זיך זעלטן מיט זיין גוטמטיקן שמייכל, מיט אַ כאַכמע, אַ וויץ. ער איז אליין אַ פריילעכער פאַרשוין און זעט, אז די אַרומיקע זאָלן אויך זיין פריילעך. שמייע גאָלדען איז אויסגעווען וווּ די וועלט האָט אַן עק, געווען אַפן פערדל און אָנשמערן פערדל, ער האָט פאַרוואַכט אַ פּיין ביסל צאָרעס און ווייסעקן, אומגליקן און איך אַ יאָס פרייד...

צווישן מיניע גוטע און טרייע לייענער האָבן זיך געפונען ניש ווייניק אזעלכע, וואָס האָבן זיך צו מיר געווענדט מיט טיינעס, לעמיי האָב איך שויע ספּיוואַק, וועלכן מע האָט אמאָל אין שטעטל געקרוינט מיטן גרויסארטיקן צונעמעניש „שמייע גאָלדען“ און וועלכער האָט אים באַגלייט דאָס גאַנצע לעבן, — אַס דעם פריילעכן בלעכער מינעס — לעמיי האָב איך זיך אויך פרי צעשיידט מיט אים, איבערגעלאָזט אים צווישן הימל און ערד, ניש דערפירט זיין לעבנס־באַשרייבונג ביזן סאָף. דערביי נאָך האָב איך אמאָל דערמאָנט, אז מיין שמייע גאָלדען איז געווען באַוואוסט פיר סוידעס, ווי מע לעבט הונדערט און צוואַנציג יאָר... ער ווייסט, הייסט עס, דעם סאָך פון לאַנג לעבן, פון אַריכאַס־יאַמיס.

הונדערטער כאַכאַמיס און געלערנטע ברעכן זיך שוין אויפֿיל יאָר די מויכעס, קעדיי זיך דערגרונטשווען דעם סאָך פון לאַנג לעבן... פאַרוואָס זשע האָט מיין העלד ניש אויס־געגעבן זיין סאָך?

עס איז דאָך באַוואוסט, אז יעדער איינציקער האָט כיישעק לאַנג לעבן, זיין געוואנט און יונג, פריילעך און לעבנסלוסטיק, שטאַרק און דרייסט.
אַס פאַרוואָס, אייגנעלעך, האָב איך באַשטימט זיך אומקערן צו מיין אלטן באַקענטן, דעם בלעכער פון דער ראַקאָוקע שויע ספּיוואַק.

נאָך לאַנגע יאָרן צעשיידונג האָב איך זיך מיט אים באַגעגנט אַף די שטעטן און וועגן פון דער פאַטערלענדישער מילכאַמע. דער ביוואַלער ניקאַליעווער סאַלדאַט האָט אין די שווערע יאָרן פון אונדזער געשיכטע, ווען די פאַשיסטישע מאַיינע האָט זיך אָנגערוקט אַף זיין היימלאַנד, ווידער פאַרקאַממעט די אַרבל, גענומען אַ ביקס אין האַנט און אוועק אַפן פּראָנט, כאַטש ער איז שוין דעמלע ניש געווען קיין יינגלע. אין די קאלטע נעכט זיינען מיר מיט אים אָפּטלעך געוועסן באַ אַ שייטער ערגעץ הינטער קורסק, אין די פּינסקער בלאַץ־טעט אין אַ וואַלד און גערעדט וועגן וועלס־זאַכן. מיר האָבן זיך מיט אים באַגעגנט אַף די פערטעראַונט פונעם בוג, ווייסל, אַדער, ווען די ערד האָט געציטערט פון די באַמבעס און טנאַריאַדן. און שפּעטער האָבן מיר זיך באַגעגנט מיט אים אינעם ברענענדיקן בערלין, אין ריכטסטאָ, איבער וועלכן עס האָט געפלאַמערט די רויסע פאָן פון אונדזער גרויסן ניצאַכן...

און נאָך האָב איך אים באַגעגנט אַפן בערלינער וואַקזאַל, ווען ער איז געפאַרן צוזאַמען מיט טויזנטער סאַלדאַטן־ינגער צוריק אַהיים, וואָס איז געלעגן אין רוינעס. ער האָט געזיט צו די אַריגענע און אַריינט, וועלכע האָבן זיך אויסגעבענקט נאָך דעם טייערן מענטשן, נאָך זיין פריילעך ווערמל, נאָך זיין גוטער כאַכמע, זיין וויץ, לעבנסלוסטיקייט, און דעריקער — נאָך זיינע האָרעפאַשניק הענט, וואָס קאָנען אין דער זעלבער צייט שלאָגן די סאָגיס, מעסען קלעצער מיט דער האַק, דעקן דעכער, בויען הייזער, כאָווען קינדער...

און אַ מאָדנע זאָל!

יעדעס מאָל, ווען מיר האָבן זיך מיט אים באַגעגנט, איז געווען צו זען, אז אונדזער שמייע האָט זיך אַף קיין האָר ניש געעלמערט, זיך ניש געביטן, אויב, פאַרשטענדלעך, ניש רעכענען די טיפע קאַרבן אַף זיין קלוגן שטערן, די סימאָגיס פון די שפּליטערס און קוילן אַף זיין לייב און די גראַווע האָר אַף די שלייפן.

עמעס, אונדזער אלטער באַקאַנטער איז געוואָרן עטוואָס קאַרער אַף אַ וויץ, אַף אַ כאַכמע און שאַרף ווערמל, ווייל פאַר די יאָרן איז אים אויסגעקומען ניש ווייניק איבערלעבן און ניש זעלטן האָבן די דאָקטוירים אין די האַספּיטאַלן פון אים געשניטן שטיקער פלייש, דערצו נאָך האָט ער זיך אָנגעזען מיט אויפֿיל שוידער, אויפֿיל אומגליקן, אכזאַריעסן פון די פאַשיסטן, אז אים קאַלעמען זיך אלץ קאַשמאַרן. נאָר ניש געקוקט אַף דעם, איז ער

דאָן פארבליבן דער זעלבער לעבנסלוסטיקער און הארציקער מענטש, וועלכן מיר קענען א סאך, א סאך יאָר...

איך באגעגן אים נאך אויך איצט, מיין אמאליקן שאַכן און אלטן סאלדאט. און יעדער באגעגעניש אונדזערע איז אן עמעסער יאָמטעווע פאר ביידן.

יג, נאָר וואָס האָבן מיר זיך אזוי צערעדט!

די פאָר ווערטער פונעם אווטאָר האָבן זיך שוין צופיל פארצויגן. און עס ווארטן דאָ אָפּ אונדז פריילעכע און אויך טרויעריקע באגעגענישן מיט אונדזער שמיטע, ווי אויך מיט אייניקע פון זיינע פריינט, סאלדאטן.

וועלן מיר זיך צוהערן, וואָס וועט ער דערציילן, אויסהערן אייניקע געשיכטעס, וועלכע זיינען זיך מיט אים פארלאָפן אין די לעצטע כאדאָשים פון דער מילכאמע, פינקטלעכער, ערעווי די גרויסע געשעענישן, ווען די סאָוועטישע ארמיי האָט דערשטיקט די פאשיסטישע כייט אין איר אייגענער נעסט, באפרייט די גאנצע וועלט פון דער דייטשיש-פאשיסטישער מאגייע...

טשטע נאָוועלע

אונטערן פערד און אפן פערד

עס טרעפט, א מענטש נעמט אָפּ די פלייצעס א שווער פעקל און לאָזט זיך אין ווייטן וועג. נאָר אַט דערפילט ער, אז די מאסע איז איבער זיינע קויכעס, ווארפט ער אראָפּ דעם קלומעק און דערשפירט גלייך, ווי עס איז אים גרינגער געוואָרן צו לעבן אָפּ דער וועלט. נאָר זיי א כאַכעס, ברידערל, פרוווי אראָפּווארפן פון די פלייצעס א שווער יאָר!

א שווער דורכגעלעבט יאָר קאָן אמאל מאַכן דעם מענטשן אלט און גראַוו, איינגעבויען און איינגעשרומפן, צעקארדאשען דעם שטערן מיט טיפע קנייטשן.

פון דעם זעלבן פרימאָרגן, ווען אונדזער שמייע גאולען, דאָס הייסט דער בלעכער פון דער ראקעווע שניע ספיוואק, האָט זיך אינעם פראַנט־מישמאש צופעליק אָנגעשטויסן אפן גרענעצלער־אַטריאד, מיט וועלכן עס האָט אָנגעפירט זיין איינציקער זון, דער קאפיטאן איציק ספיוואק, זיך דורכגעריסן צוזאמען מיט אים דורך דער פראַנט־ליינע און ווידער אָנגעסאָן אָפּ זיך דעם סאלדאטישן שינעל, שווערע קירוזעווע שטייול און זיך געשטעלט צום האראט אונטערטראָגן סנאריאדן, איז איבערגעגאָן א גאנץ יאָר, א שרעקלעך יאָר!

פאר דער צייט האָבן די סאניטארן צוויי מאָל אים ארויסגעטראָגן א פארווונדעטן פון דער פייער־ליינע, אים איבערגעגעבן אין די הענט פון די דאָקטוירים, און יענע האָבן אים ווייניג־איין ארויסגעשלעפט פונעם מאלעכהאמאָועסעס אָרעמס און ווידער אומגעקערט אין סטראַי.

ווי נאָר ער איז געקומען א ביסל צוריק, זיך יאקאס געשטעלט אָפּ די פיס, איז ער ווידער איינגעפאָרן אין זיינע שטייול, גענומען דאָס סאלדאטישע זעל אָפּ די פלייצעס — און הייבט צו זיך אין באטארייע, וווּ די כעווערע האָבן באגעגנט מיט גרויס קאוועד דעם לעבנסלוסטיקן אלטן סאלדאט, וואָס האָט זיך אָפּ קיין רעגנ גיט צעשיידט מיט דער כאַכע, מיטן וויץ, מיטן גוטמוטיקן שמיכל, וואָס האָט שטענדיק, אין די שווערסטע מינוטן אפילע, אָנגעשטעקט די ארומיקע סאלדאטן.

זיינע פילצאליקע פריינט האָבן אים באוונדערט:

— ווייזט אויס, פאפאשע, אז דו ביסט געבוירן געוואָרן אין א זיידן העמדל. עמעצער האָט דיר פארקישעפט פונעם טויט. מע קאָן שווערן, אז דיינע ביינער זיינען שטארקער פון אייזן, אויב זיי האלטן אלץ אויס.

— וואָס רעדט איר, כעווערע, גיט אין דעם איז דער הונט באגראָבן, — ענטפערט אָפּ מיט זיין הארציק קאָל שמייע גאולען, און אָפּ דעם פארברוינטן, צעקארבטן פאָנעם צע־שפרייט זיך א שמייעלעכע, — דאָ שטעקט, דארף איך אייך זאָגן, גאָר אן אנדער סאָד! באם ריבוינעשלויילעם איז דער סאלדאט שניע ספיוואק שוין גאָר לאנג אראָפּגענומען פונעם דיסקאנט, פונעם כעושבן. ער האָט מיר שוין לאנג ארויסגעגעבן א ווייסן בילעט, וועט איר עפּשער פרעגן פארוואָס? וועל איך עס אייך דערקלערן, נאָר הערט מיט קאָפּ!

בעשאל דער ערשטער מילכאמע, אין זעכצעטן יאָר, הייסט עס, ווען איך בין געפאלן אין פעלד א פארווונדעטער פון א דייטשישן שפליטער, איז איינער א דאקטער, עפעס א לאנגער דראַנג מיט א פאָר לאנגע פיס, אן איבערגעשראקענער אף טויט, ארומגעקראַכן איבערן שלאכטפעלד צווייפנעמען די פארווונדעטע, אָנגעצייכנט מיט א שטיק קרייז צלאַמיס אף די שינעלן פון געהארגעטע, מע זאָל זיי מעקאבער ווין. דער פארשוין האָט מעסוקן זיך געוילט, דער פאכער האָט אים געטריבן. דער דראַנג האָט א כאפ געטאן מיין האנט, א טאפ געטאן דעם דויפער און מיטן שטיק קרייז מיר אָנגעצייכנט אף דער גימנאסטיאָרקע א ציילעם, דאָס הייסט, אז איך בין שוין נישט קיין היגער און די סאניטארן מעגן מיר שוין באַגראַבן. דאָ בין איך געוואָרן ביין, ווי א לייב, זיך אונטערגעהויבן פון דער ערד און א זאָג געטאן דעם דראַנג, דעם דאָקטער:

— וואָסע בלאַגאָראָדיע, וואָס פאר א ציילעם שרייבסטו מיר, אין דיין טאטנס מאמען ארץ, פארוואָס פארשרייבסטו מיר צו די געהארגעטע? ביסט בלינד געוואָרן, זעסט נישט, אז איך לעב נאָך, איך בין פארווונדעט.

— מאַלשטאט, דוראק! — שרייט ער צו מיר. — וואָס זשע, דו פארשטייסט מער פונעם דאָקטער?

און אוועקגעלאָפן:
 נו, איך האָב, פארשטייט זיך, אָפגעווישט דעם ציילעם און אוועקגעגאן אין לאזארעט. זעט אבער אויס, אז גאָט האָט געהערט מיין געשפּרעך מיטן דאָקטער, דעם איבערגעשראָקענעם דראַנג, און די הימל־קאנצעליאריע האָט מיך אלפֿי־טאַעס פארשריבן צווישן די אומגעקומענע.

אַס פון יענער צייט אָן נעמט מיר נישט דער טויט. און איך גיי אים פארביי, איך וויל מיט אים נישט ווין קיין מעכטן, ברענט ער אפן פייער!

הערנדיק די רייד פונעם אלטן סאַלדאט, בא וועלכן עס האָט זיך אין די שווערסטע מינוטן פון לעבן געפונען א פריילעכע געשיכטע, א ווייך, א כאַכמע, האָבן די ארטיילעריסטן געקייכט פון געלעכטער און אף אים געקוקט מיט וואַרעמע בליקן.

צוויי מאל איז פארן יאָר אונדזער שמייע גאזלען געשטאנען אין סטראַי, אונטער דער רויטער שלאכט־פּאָן, און דער גענעראל, דער קאָמאנדיר פון דיוויזיע, האָט צוגעשרויפן צו זיין סאַלדאטישער גימנאסטיאָרקע אן אָרדען פון רויטן שטערן און א מעדאל „פאר געוואגט־קייט“, געדריקט אים די האנט. באַגריסט מיט די סאַלדאטישע באליונגען, און דער אלטער זעלנער האָט מיט א שטארק קלאַפנדיק האַרץ, פונקט ווי א יונגער נאָוואַבראנעץ, וועלכער איז אָקאַרשט געקומען אפן פראַנט, געדאנקט פאר די באליונגען. מיט א ציטערנדיקער שטייט האָט ער אויסגערופן:

— סלוושו סאוועטסקאמו סאַויווו.

דאָס ערשטע מאל, ווען מע האָט אים געגעבן די באליונג, דעם אָרדען פון רויטן שטערן, איז פאַרגעקומען אפילע א שטיקעלע מיספארשטייעניש, און אין דער סאמע פייער־לעכער מינוט האָט דער אוילעם זיך שיר נישט פאנאנדערגעלאכט.

דער גענעראל האָט געמאָלדן, אז פאר שלאכט־פארדינסטן אין דעם לעצטן אָנגריף ווערט דער יעפרייטאַר שניע ספיוואק באליונט מיט אן אָרדען.

דאָ האָט נישט אויסגעהאלטן דער יעפרייטאַר און זיך אָנגערופן:

— א גרויסן דאנק, כאווער גענעראל, נאָר צי קענט איר מיר נישט ארויסגעבן אַנשטאַט דעם אָרדען א מעדאל?

דער גענעראל איז געבליבן שטיין א געלעפטער, און די סאַלדאטן, וואָס זינען געשטאַנען אונטער דער פּאָן, האָבן זיך קוים אינגעהאלטן, מע זאָל זיך נישט פאנאנדערלאכן.

— יעפרייטאַר ספיוואק, — האָט פארווונדערט געזאָגט דער גענעראל, — אלע אונדזערע באליונגען זינען זייער בעקאָוועדיקע — אָרדענס און מעדאלן, און אויב איר ווילט וויסן, איז דער אָרדען פון רויטן שטערן העכער לויט דער מאַדרייגע ווי א מעדאל.

איך פארשטיי, — האָט געזאָגט שמייע גאזלען, — נאָר דאָך וואָלט איך געוואָלט האָבן א מעדאל. דאָרטן שטייט אלץ פארשריבן שוואַרץ אף ווייס, פאר וואָס דער סאַלדאט האָט זי באַקומען. און אויב דאָס מאזל וועט מיר צושפילן און כּוועל א לעבדיקער זיך אומקערן אהיים, טאָ זאָל מען לייענען, פאר וואָס מע האָט מיך אפן פראַנט באליונט.

דער גענעראל און די סאַלדאטן האָבן זיך דאָך פאנאנדערגעלאכט. און די צווייטע באליונג איז שוין געווען א מעדאל.

ווען די פייערלעכקייט האָט זיך געענדיקט און דער גענעראל איז אוועקגעפאָרן, האָבן די כּווערע ארומגערינגלט שמייע און געטאדלט:

— אי, פאפאשא, אי, באטיא, אויב דו וועסט זיך אזוי פירן, קאן טרעפן, אז מע וועט דיר געבן דעם טיטל פון א גענעראל און דו וועסט בעסן, מע זאל דיר מאכן פאר א סער-זשאנט...

דאס יאר איז דורכגעגאנגען אין שווערע, ביטערע שלאכטן, און עס איז אויסגעקומען זיך אף שטענדיק אפגעזעגענען מיט גאלדענע פריינט — סאלדאטן און אפיצערן, מיט וועלכע ער איז געווען פארברידערט און וועלכע זיינען אים געווארן ליבער און ליבלעכער, ווי אייגענע ברידער, ווייל וווּ נאך ווערט אויסגעפרוועט עכטע פריינטשאפט, ווי אפן פראגט און א פרייער שאַ, צווישן צוויי שלאכטן, פלעגט זיך אמאל אראפכאפן אף דער באטאריי דער זון, אייניקל ספיוואק, דער קאפיטאן, וועלכער האָט איצט קאמאנדעוועט מיט א שיסער-באטאליאן און געשטאנען דאָ ניט ווייט, מאמעש בישכיינעס.

מע זעצט זיך צו ערגעץ אין א ווינקל, מע פארייכערט שטארקע ציגארן מאכארקע און מע דערציילט דעם אנדערן פארשיידענע ניס, מע ליינט צוזאמען די ברייט, וואָס מע האָט באקומען פון דער היים, אמאל נעמט מען א פאַר גוטע טראַפּנס ספּירט פון די באקלאזשעס, אַפּטלעך האָבן זיך די באגעגענישן געענדיקט דערמיט, וואָס דער זון האָט געזאָגט דעם טאטן:

— דער גענעראל האָט געבעטן זיך מיט דיר דורכריידן... דיר איז, זעט אויס, שווערלעך אין אזא עלטער... ער וואָלט געקאָנט אף א שטיקל צייט דיר אַפּלאָן אהיים, דאָרטן וואָלט פאר דיר אויך געווען וואָס צו טאָן...

דערפֿון האָט דער טאטע מיט פאַרווירף געענטפערט:

— זעסטו, מיין טייעריקער, ווען דו ביסט ניט אזא גרויסער נאטשאלניק, און ניט קיין אפיציר, וואָלט איר דיר געענטפערט אזוי פאַ-טאלדאטסקי, ניט געזשאלעוועט פאר דיר קיין שטארק וואָרט. נאָר אזויווי דו קאמאנדעוועסט מיט א גאנצן באטאליאן און נאטשאלטעווע האלט פון דיר אזוי שטארק, וועל איך דיר זאָגן איידל: רעד ניט קיין נארישקייטן! וואָס זשע, נאָר מיר איז שווער און דיר? און אלעמען יעדן איינעם אפן פראַגט איז ביטער, שווער, דערצו נאך געפערלעך, ווייל דער מעסער טויט שטייט בישכיינעס, נאָר וואָס קאָנסטו מאכן — מילכאַמען נ, איך בין עלטער מיט א מיטוואך פון אלעמען, נאָר זעסטו דאך, אונדזער גענע-ראל איז מיט צוויי יאָר עלטער פון מיר און טראכט נאך אויך ניט וועגן אפּר, ער פירט מילכאַמע, און נאך וויאזוי זאָגט דאך דאס אלטע ווערטל, אז קיין אלט פערד וועט די באַראַדע ניט קאליע מאכן, און אונטער א נויט קאן דאס אלטע פערד אויך ניט שלעכט זיך איינשפאנען און שלעפן דעם וואָגן, איך וויל נאך דערלעבן ביז יענעם טאָג, ווען איך וועל זען דאָלף היטלעך אף דער טלעע דאָרטן אפן פלאַץ, אין בערלין, אפן העכסטן טעלעגראף-סטויפ, א, דעמלט וועל איך זיך באַרווקן און איך שווער דיר, אז מער וועל איר קיין איין טאָג אפילע ניט בלייבן אין ארמיי, דעם צווייטן טאָג נאָכן זיג איבער די פאשיסטן זעץ איך זיך אוועק אין צוג, און היינט אהיים, אויב, פארשטייט זיך, איך וועל בלייבן לעבן, דו מיינסט, אז מיר זיינען שטארק געפעלן די מילכאַמעס? איך בין שוין לאנג זאט, פארברענט און פארסארפערט זאָלן געווען ווערן די, וואָס האָבן זיי אויסגעטראכט, די בלוטיקע מילכאַמעס, מיט קיין אלטע סאלדאטן ווארפט מען זיך איצט אויך ניט, ווי דו זעסט, שטעלן מיר אויך אונטער א פלייצע צוזאמען מיט די יונגע, אַט וועט גאָט העלפן, עס וועט זיך ענדיקן די ביטערע מילכאַמע, וועט אונדז קיינער ניט קאָנען אויסווארפן, אז מיר זיינען געזעסן ערעץ אין אויסמיסעניש מיט פארלייגטע הענט און זיך ניט געשלאָגן פאר אונדזער ליבלעכער ערד, און אַט די ערד איז מיר פונקט אזוי טייער, ווי אלעמען... די ווייסט גאנץ גוט, ניט אף דער ערד האָבן געלעבט און געהאַרעוועט מיין טאטע, מיין זיידע, מיין עלטערזיידע, און איין מאל האָבן זיי זי באַגאָסן מיט זייער בלוט און שווייס, קעדיי זי זאל זיין ווי א גוטע מילדע מוטער פאר אלע ליטשישע מענטשן.

דער זון האָט א פאראפערט עקוקט אפן אפגערגעגטן פאָטער און דאס וויפלסטע מאל געטראכט בא זיך: ניין, אזא אקשן וועסטו ניט איבעריידן, נישט איבערצינגן נ, מיטן זון האָט שטייט גאזלען זיך יאקאס אויסגעלערנט געפינען אן אלגעמיינע שפראך — וואָס טוט מען אָבער מיט דער פלוינעסטע?

העכער א יאָר צייט האָט ער געהאלטן אין איין שרייבן אין אלע עקן, זוכן דאס ווייב מיט די קינדער, וועלכע זיינען מיטן גאנצן יישעו ארויסגעפארן אין טיפן הינטערלאנד, ווען בא די היימישע שוועלן האָבן זיך שוין געריסן די דייטשישע סנאריאדן, ער האָט שוין איבערגעטראכט גאָט ווייסט וואָס, און ווען ער האָט שוין פארלוירן די האַפּענונג זיי געפינען, האָט ער געקראָגן א ברויול פונעם ווייב, ערגעץ אין אלטע איז זי געווען מיט די קינדער און מיט די ייִשוואַניקעס-שכיינים.

דאס ווייב האט אים גענוי געשריבן, וויאזוי מע האט זיך ארויסגעריסן פונעם פינט' לעבן קלעם, זיך דערקליבן קיין אלט, וויאזוי מע האט זיי אלעמען אופגענומען אין א גרויס דארף, געגעבן וווינונגען, ברויט, אנטאן, ארבעט און די קינדער אפגעגעבן אין שול. אלע האבן זיך, דאנקען גאט, גאנץ פון אינגעארדנט, וועדליק און פאדליק, פארשטייט זיך, מילכאמע'ציט. מע לעקט ניט קיין האניק, עס איז זייער שווער, מע הארעוועט טאג ווי נאכט, נאר דאס מאכט ניט אויס — מע לעבט מיט דער איינציקער האפענונג, אז אינגיבן וועט מען פארגיכטן די פאשיסטן און מע וועט זיך קאנען אומקערן בעשאלעם אהיים, צו זיך אפן אינגיליזעץ...

אזוי שרייבט זי אלץ שיינ און פיין, גענוי וועגן אלץ און אלעמען, און צום סוף פארט זי אריין מיטן פאטער: „טענערע און ליבער שניי, עפשער וואלט שוין צייט געווען, זאלסט זיך אומקערן צו אונדז? וואס זשע, ווייניק מילכאמעס האסטו איבערגעטראגן אף דינע פלייצעס? און סאלדאטן אין דיין עלטער וואלט מען געמעגט אפשיקן אהיים, ווייל דא איז סאר אייך אויך דא גענוג ארבעט... איז גיי אריין צו נאכשולסטווע און גיב זיי איבער מינע ווערטער און קום גלייך צו אונדז צו פאן. אויב ניט אף שטענדיק, איז עפשער אף א צייט?"

גו, געהערט א לאשן זי פארשטייט ניט, אז א מילכאמע איז א מילכאמע און א סאלדאט איז א סאלדאט און מע קאן ניט פאן אהיים, ווען דאס ווייב מיט די קינדערלעך פארבענקען זיך!

שמייט גאזלען ליינעט אין א פרייער מינוט אירע ברוי און ווערט שיר ניט צעשמאלצן פון פארגעניגן. ער איז אממעש גליקלעך, וואס זיין מישפאכע האט זיך צוגעשלאגן צו א ברעג. ער האט צווישן די שורעס געלייענט, אז עס לעבט זיך זיי גאנץ שווער און ביטער, כאטש וועגן דעם פארהייעט זי זיך אין אירע ברוי ניט, זיין ריזל, אפילע מיט קיין איין ווארט. וואס קאן מען טאן, אז אלע בידעווען גאנץ פיין, סיי אפן פראנט, סיי אין הינטערלאנד, און ווער ווייסט, וויפל קאן דאס נאך דויערן?

זינט יענעם טאג, ווען אונדזער שמייט גאזלען האט אנגעהויבן באקומען ברוי פונעם ווייב, איז ער געווארן גאר אן אנדער מענטש, ניט צו דערקענען. ער איז פריער אויך קיינמאל ניט אראפגעפאלן בא זיך, קיינמאל ניט ארומגעגאנגען מיט קיין אראפגעלאזטן קאפ, ניט אופגעהערט אונטערווארעמען דעם אוילעם מיט א ווערטל, א ווייץ, א כאכמע, נאר דאך האט מען איז זינע גרויסע טונקעלע אויגן געזען אומעט און צאר, ווייטעק און בענקשאפט. און איצט איז ער, דאכט זיך, א ביסל יונגער געווארן. דערצו נאך האבן זיך בא אים געיא וועט ניטע דיגעט. אין די שטילע וויילעס, ווען ער האט ניט געדארפט אונטערטראגן די ארטיילעריסטן קיין סטאריאדן, אדער רייניקן די שווערע האראטן, זיי מאסקירן, אדער גראבן אקאפעס, באהעלטענישן פאר די סטאריאדן, בלינדאזשן, האט ער זיך צוגעשפארט ווו ער האט זיך געלאזט. און געשריבן דעם ווייב א ברוי, און פארן אפשיקן דאס ברייול האט ער ליב געהאט, עס איבערלייענען פאר זינע כעווער — פאר זיי האט ער קיין סוידעס ניט.

מע קאן גאר ניט איבערגעבן אף פאפיר, וויאזוי עס האט זיך דערפרייט וואסער ראגאוו. דעם זונט ארדינארעץ, ווען ער, וואסער ראגאוו, האט זיך דערוואלט, אז שמייטע מישפאכע האט זיך איינגעארדנט בא אים אפן אלטן אים האט בלויז באנק געטאן, וואס זיי זינען ניט סארפארן גלייך צו אים אין דארף. דארטן וווינט זיין מוטער, און זי וואלט זיי אופגענומען ווי אייגענע און זיך געטיילט מיטן לעצטן שטיקל ברויט. און עס וואלט זיי געווען צוזאמען פיל גרינגער און פריילעכער, ווייל די מוטער זינע איז געבליבן איינע און א גראמער גוטער שטוב. דער פאטער און צוויי ברידער זינע געפינען זיך אפן פראנט, שלאגן זיך מיטן דייטש, און די מוטער, וואס איז אזוי איינזאם, וואלט געווען זייער צופרידן, ווען עס באזעצן זיך בא איר גוטע מענטשן.

וואסער ראגאוו האט זיך מיט א באזונדערער ווארעמקייט און אכטונג באציגן צו שמייטע, און ניט בלויז דערפאר, וואס ער איז א דרייטער און פריילעכער סאלדאט און דער פאטער פון זיין באלבטן קאמאנדיר, נאר דעריקער דערפאר, וואס דאנק אים, שמייטע, האט ער זיך באקענט און באפריינדעט מיט דעם יונגן קיינעווידיקן מיידל שיפרען, וואס איז דעמלט צוזאמען מיטן אלטן געגאנגען פונעם סוינעס קלעם און צוגעשטאנען צו איציק ספיוואקס מאכנע און אריבערגעגאן די פראגנטייליניע, פארבליבן און מעדטאנאבאס אלס סאניטאריאגנטסרוקטאר, און שפעטער, ווי וואסער ראגאוו זאל זיין פארטאן, פארהאוועט, האט ער איינגעוואכט א פרייע שא זיך דורכגיין צו דעם באשיידענעם מיידל, אין וועלכן ער האט זיך פארליבט ביז איבער די אויערן. און אט דא, צוריק מיט א צייט, בעשאס ער איז

אין שלאכט פארוואנדעט געווארן און מע האט אים געבראכט, וואסע ראגאוו, אין מעדאנא-
באט, ווו זי, שיפרע, איז ארום אים ארומגעגאנגען מער ווי צוויי וואכן ציט, האט ער אינ-
גאנצן אנגעוויירן די רר און איר אויסגעשאטן אלץ, וואס בא אים איז געווען אפן הארצן,
געמאלדן איר, אז ער וועט זי ליב האבן ביון לעצטן קלאפ פון זיין הארץ, און ער פילט זיך
גליקלעך, וואס דער גיורל האט זיי ביידן צונויפגעפירט אף די שווערע מילאקמע-וועגן...
וואסע ראגאוו איז שטארק צופרידן, וואס זייער דינאמיק געפינט זיך איצט אין דער
פארטיידיקונג און אפן פראנט אין דערוועלט שאטיל.

ער זוכט אויס אלץ אפטער א פרעג שך אף זיך אראפכאפן אין מעדאנאבאט, וואס גע-
פינט זיך בא א צענדליק קילאמעטער פון דער פאדערשטער פראנטייליניע, זעט זיך אפטער
מיט זיין באשערטער, אינדערעמעסן, וואס איז א צענדליק קילאמעטער פאר א מעהאלעך
בא א יונגן סיביריאק, וואס איז פארליבט אין א ווינדערלעך מיידל, פאר וועלכער ער איז
גרייט גיין אין פייער און אין וואסער?

ער וואלט צו איר אף פליגלען פליען, און אויב נישט אף קיין פליגלען, איז אף א צופע-
ליקער מאשין. אין ערגסטן פאל, אף אן אבאז-וואגן, וואס גייט אין צווייטן עשעלאן פון דיי-
וויזע נאך סנאריאדן, קוילן אדער פראדוקטן. אים איז אויך נישט שווער יאגן צום מיידל צו-
פוס דורכן וואלד.

א שווער יאר איז דאס געווען פאר שמייען

— ער, מינע טייערע, — האט זיך אנומלטן אנגערופן שמייע גאזלען, שטייענדיק ביון
גארטל אין דער טראנשי און שלעדערנדיק מיטן זאסטופ די ערד, — וואלט איך געהאט א
ביסל פרעג צייט, וואלט איך דערציילט גענויער, סארא שווער יאר דאס איז געווען נאר קיין
ציט איז נישטא. און וואס וועל איך וועגן דעם אלעמען ביימען, איר וויסט עס אליין גאנץ
גוט, נישט ערגער פאר מיר, וויל יעדער איינער האט אליין אויסגעטרונקען ביון דעק זיין
ביטערן קאפ, פארוואס פאסטשאם פונט ליכא, נאר די וועלט האט עס געדארפט וויסן מיט אלע
פיטשעוועקס. עפשער וועלן זיך בא אונדז געפינען אזעלכע כאכאמס, וואס וועלן אנשרייבן
אמאל ביכער, וואס פאר א יאר דאס איז געווען פאר אונדז נאר איידער וואס-ווען, וויל איך
אויך אליין א ביסל דערציילן, וואס מיר האבן איבערגעטראגן, וויל ווער וועט עס פאר מיר טאן
ווער וועט זיך וועלן גריבלען אין דער נעשאמע בא א פראסטן בלעכער, וועלכער האט אף
דער מילאקמע נישט פארנומען קיין גרויסע שטעלעס און נישט געהאט קיין גרויסע טשינעס —
געווען בא די פושקארעס אן אונטערטראגער פון סנאריאדן און מיט וועלכן מע האט דא
פארשטעקט אלע לעכער: „שפרינג אריין אין שטאב, פאפאשא, און גיב איבער, אז עס לאזן
זיך אויס די סנאריאדן“, „גיי, באטיא, אין כאוראטע, דערווייט זיך, פארוואס איז נאך נישטא די
קיד מיטן ווארמעס...“, „כאפ דארטן א קוק, וואס איז דארט געשען מיט די פארבינדלעך, די
ליניע איז איבערגעריסן...“

און איך בין א מענטש אן א האנער און נישט קיין שעמעווידיקער. איך גיין ווי איר פאר-
שטייט, האב איך די סטראטעגישע פלענער אף דער מילאקמע נישט צונויפגעשטעלט, און נישט
איך האב קאמאנדעוועט מיט די מיליטערי-קויכעס, קיין גרויסע פאגאנעס האב איך אויך נישט
געטראגן, איז „פאפאשא, לויף צו אין שטאב“, „באטיא, גיי כאפ א קוק...“

עמעס, נישט איין מאל איז געשען פאר דעם יאר, אז אין דער באטאריע זינען געבליבן
געציילטע לעבעדיקע ארטילעריסטן און מיר איז אויסגעקומען זיך שטעלן צום הארמאט און
שיסן אין די פינטלעכע טאנקען, וואס זינען געקראכן אף אונדז, און נישט איין מאל, ווען די
סנאריאדן האבן זיך אויסגעלאזט, איז אונדז אויסגעקומען מיט די קאראבינען, מיט די פריק-
לאדן, גראנאטעס אפטיילען דעם טוינע, וואס איז געקראכן אף דער שטילגעווארענער באטא-
ריע, און נישט איין מאל זינען מיר געשטאנען, אפגעגאסענע מיט בלוט, קוים די נעשאמע
האט זיך דער אונדז געהאלטן, און נישט געלאזט, די פרייז זאלן פארקאפן אונדזערע הארמאטן.
אז דער הארבסט האט זיך אנגעהויבן מיט זינע בלאטעס און סליאטעס, איז געווארן
עטוואס שטילער אף אונדזער פראנט. אלץ הייסט שטיל — די דייטשישע באמבארדירער האבן
נישט געלאזט רוען, אלעמאל אנגעפלייגן און פארשאטן מיט באמבעס. נאר צו די זאכן האבן
מיר זיך שוין לאנג צוגעווינט.

אונדזערע הארמאט האבן זיך אפגערוט. געשוויגן. עמעס, די זעניטעס האבן געהאט
ארבעט — אפטרייבן די פינטלעכע אעראפלאנען. נאר ווי עס זאל נישט זיין, האט זיך פאר
מיר שטענדיק געפונען ארבעט. איך האב דא און דארטן צונויפגעשטעלט א ביסל אינסטריר-
מענט — א זעג, א האק, א האמער, סטאמעסקעס — און פארוואנדלט אונדזערע בלינדאושן
אין עמעסע פאלאצן. צונויפגעקלאפט. הייסט עס, נארעס, עס זאל זיין ווו צושפארן דעם קאפ,
צונויפגעשלאגן טישלעך, טאבורעטקעס, ווו אונדזערע כעווערע זאלן האבן ווו א קוק טאן אין

א סאלדאטסקע בלאט. אריינקוקן אין א ביכל, אנשריטן א ברויול אהיים, כאפן א שאך. איך האב אויסגעארבעט פון בלעך לעמפלעך, פון אן אראפגעקלאפטן דייטשישן אעראפלאן האב איך אראפגעשונדן דעם אליומיני און געמייסטערעוועט פאר אונדזער כעוורע פארטיסיגארן, וועלכע מע וואלט געקענט שענקען דעם קייסער. וואס זשע, כיוועל דערלאזן, אז מינע כעוורע זאלן האלטן די מאכארקע אין די קעשענעס צוזאמען מיטן שטיקל ברויט?

דאס אלץ האב איך געטאן מיט גרויס פארגעניגן. זיך אויסגעבענט נאך א שטיקל וואו' כעדיקער ארבעט. א בלעכער, האב איך זיך דאס גאנצע לעבן ארומגעלעפט איבער די דע' כער און געטרוימט, אז איך וועל לעבן בלייבן, זאל איך ווידער קריכן אף די דעכער. און דערווייל האב איך דא געטאן דאס און יענץ, מינע פינגער זאלן ניט פארדובעט ווערן און איך זאל זיך ניט אפגעווינען פון דער ארבעט. כאטש בא די הארמאטן, ווי איר פארשטייט אליין, איז געווען גענוג הארעוואניע!

די פרעסטלעך האבן פארקאוועט די ערד, האבן די דייטשן זיך געווארפן אף אונדזער אבארמאנע. געפרוהט זי דורכרייסן. און דא איז אונדז אויסגעקומען שיין א הארעווע סאן אפ' שלאגן די פינטלעכע קאהארטעס. גאנצע קאהארטעס טאנקען און בראנעוויקעס האט דער היטלער אף אונדז געלאזט. און קיילעכיקע מעסלעסן איז אויסגעקומען שטיין בא די האר- מאטן, אפשלאגן איין טאקע נאך דער צווייטער.

אין וואס פארא ריכעס האט דער דאזיקער היטלער ניט געווארפן אף אונדזערע פאזיי ציעס! אט גייען אף אונדז די איטאליענער — פארפרויענע, פארקאוועטע, ארומגעוויקלט די פיס מיט שמאטעס, מיט שטרוי, פארבונדן די העלדזער מיט ראגאזשעס, מיט אגעטשעס. מע קריכט צו אונדז א ראכמאנעס געווען אף זיי צו קוקן, נאך זיי גייען מיט אווטאמאטן און קיילנארפער. וואס זשע, וועלן מיר אף זיי קוקן?

נה, האבן מיר זיי געגעבן פארוואן א ביסל פעפער אוי. אז זיי וועלן שוין פארזאגן קינדס' קינדער מער ניט קריכן האלטן מילכאמע מיט רוסלאנד!

קוים באוויזן באגראבן די געפאלענע איטאליענער, אפפירן אין הינטערלאנד די הונדער- טער געפאנגענע, ווי עס הייבט זיך ווידער אן. אין שטורעם גייען שוין אנדערע סאלדאטן, מיט שווארצע הייכע שאפענע היטלען און טונקעלע שינעלן, ארומגעבונדענע העלדזער מיט שמאטעס, באשליקן, אף די פיס שטרויענע לאפטעס און דער רעדן ווייסט וואס. וואס איז דאס פאר א כאויל! האט, רומענישע סאלדאטן, אנטגעסקוס העלדן. נאך די רומענער גייען דייטשן מיט קיילנארפער און אווטאמאטן, געצילטע אין זייערע פלייצעס. מע טרייבט זיי, די רומענער, ווי מע טרייבט די שאף אין בוינע אריין. און זיי גייען, ווי מע גייט צו דער טלע.

נה, וואס וועסטו טאן! אומגעבעטענע געסט דארף מען ווי געהעריק באגעגענען, און אונד' זערע כעוורע האבן זיי באגעגנט, געמאכט זיי אזא באד, אז זיי וועלן אויך פארזאגן קינדס' קינדער מער ניט קריכן קיין רוסלאנד האלטן מילכאמע. בעסער זיצן בא זיך אין דער היים אין עסן מאטעריעלע, פארמערליכע מיט ווערן וויין, איידער גיין מיט אונדז זיך שלאגן...

זיך גארוואס באקענט מיט די רומענער, ווי מע האט אף אונדז געלאזט מאדיארן, טשעכן, פינער... און ווו האט דער היטלער זיי גענומען אף אונדזערע קעפן! עפעס א מין אנשיקעניש! עמעס. אט די סאלדאטן האבן זיך מאסנוויז איבערגעגעבן אין געפענקעניש, געשטימט מיט די הענט און געשריגן:

— ברידער רוסן, שיסט ניט, מיר גייען אין פלען יא. כאטש ווינטער איז דאס געווען, נאך אפטלעך איז אונדז געווען גאנץ הייס. ניט קוק' דיק אף די טיפע שנייען און ביזע פרעסט! מיר האבן זיך אף אונדזער פינערליניע, אף די פאדערשטע פאזיציעס, אפטלעך געפילט, ווי אין א גוטער שוויץ-באד.

וואס האט דער דייטש ניט געטאן, קעדיי אונדז אפשטויסן פון אונדזערע פאזיציעס! וויפל קויכע ער האט ניט געווארפן, האט עס אים געהאלפן, ווי א טויטן באקעס. אונדזערע כוור' רע האבן אים שיין אריינגעלייגט אין די זינטן. ער האט פארלוירן א גוט ביסל סאלדאטן, טאנקען, הארמאטן, אעראפלאנען און זיך אפגעטראגן.

און ווידער האט זיך אף א צייט איינגעשטעלט די אויזערופענע רה. די פראגטליניע האט זיך צעצויגן אף טויזנטער קילאמעטער. דא און דארטן זינען פארגעקומען ארטיקע שלאכטן. מע האט זיך געגרייט צום זומער, און דער שטילשטאנד האט באטייט אז ס'איז ערעו א שטורעם.

פאר דער צייט האבן די דייטשישע כאיאלעס זיך אנגענומען מיט קויכעס, און ווען דער זומער האט זיך אנגעהויבן — די וועגן זינען געווארן טרוקן. — האבן הונדערטער טאנקען,

באמבארדירער דורכגעריסן דעם פראנט ערגעץ לעבן כארקאוו. און דאס האט אויגו געבראכט א סאך צארעס.

מעכטיקע דייטשישע טאנקער-קאלאנס האבן זיך דורכגעריסן אין אונדער הינטערלאנד. און עס איז אויסגעקומען איבערלאזן די בלינדאזשן, די טראנשיען און אפטרעטן, קעדיי נישט אריינפאלן אין ארומינגלונג.

מיר האבן אנגעהויבן אפטרעטן צום דאן. נישט, כאלילע, גלאט אפטרעטן, נאך דא אין דארטן האבן מיר אפגעהאלטן די אנגרייפנדע קאלאנס פונעם סיינע. אונדזערע כעווערע האבן זיך געשלאגן, ווי די ריון, פאריניכטעט א סאך פאשיסטישע סאלדאטן, טאנקען, נאך וואס ווער סטו טאן, אז איבער אונדזערע קעפ זיינען געהאנגען הונדערטער פאשיסטישע באמבארדירער, פון אלע זייטן זיינען געקראכן, ווי פון דער הייט, אנצאליקע טאנקען, דא און דארט האט דער סיינע אראפגעווארפן פון די אעראפלאנען דעסאנטן, וואס האבן געווייט א פאניקע. אף קיין מינוט האט זיך נישט אפגעשטעלט די שלאכט. עס האט זיך געדוכט, אז דער גאנצער דאך נער סטעפ איז אין פלאמען. עס זיינען געשטאנען די צייטיקע ברויטן, און די קייטן פון די טאנקען, די רעדער פון די מאשינעס האבן זיי געדראשן, געמאכט פון אלץ אש און פאך רעך. און דערפון איז דאס הארץ שיר נישט צעריסן געווארן אף פיצלעך. די ערד, וואס איז געווען געדיכט באגאסן מיט בלוט, האט געקריכט פון די באמבעס און סנארדאן, פונעם גרילצער פון טאנקען און מאטארן. און דער הימל איז געווען ווי פון בליי — די געדיכטע שווארצע רויכן האבן אים געהאלטן אין געפונקעניש.

וואס וועלן מיר זיך שעמען? נישט פריילעך האבן מיר אויסגעזען, ביז מיר האבן זיך דער-קליבן צום דאן. גאר נישט שייך און טאמער מיינט איר, אז דער בארימטער טיך האט געהאט א שענען אויסזען, האט איר אויך א טאעס. דאס וואסער איז געווען אויסגעמישט מיט בלוט. איבערן טיך האבן זיך געטראגן אופגעבלאזענע קערפערס, צעמאויקטע שיפלעך, ברעטער... מיר האבן זיך ווייניג-אזוי מיט שווערע שלאכטן דערקליבן צום ברעג טיך און דא זיך אנגעהויבן איינגראבן אין דער ערד. מע האט אום יעדן פרייז געדארפט אפהאלטן דעם סיינע קוקסט זיך אונדזער פאלק, — אך, וואס איז פון אים געבליבן נאך די לעצטע טעג פון שווערע שלאכט, — און דאס הארץ וויינט אין דיר! אזעלכע גאלדענע כעווערע זיינען געפאלן! דאס שענסטע און דאס בעסטע.

מיר האבן זיך נישט באוויזן איינגראבן, ווי עס זיינען אנגעפולגן עטלעכע באמבארדירער, גענומען פיקירן, רייסן שטיקער. ארום — רויך און וואראנקעס. די פערפראווע איבערן טיך איז צעבאמבירט. עס איז אומגעקומען דער קאמאנדיר פון צוועלפטן פאלק, א גאלדענער מענטש; שווער פארווונדעט איז סינילאוו, אונדזער גענעראל, דער קאמאנדיר פון דיוויזיע, א שרעק-לאזער, זאל אים גאט געבן געוונט.

ווען מיר האבן אונטערגעכאפט אף די הענט דעם פארווונדעטן גענעראל, אים יאקאס איבערבאנדזשירט און געטראגן צום שיפל, וואס איז געשטאנען אפן ברעג, האט ער צוגע-רופן מיין ווין, וואס האט זיך שוין אויך קוים געהאלטן אף די פיס, אים ארומגענומען און, קוים איינהאלטנדיק די טרערן, געזאגט:

— מאיאר ספיוואק, מיר געפינען זיך אין א שווערער לאגע... נאך מע מוז זיך האלטן ביזן לעצטן... נעם איבער די קאמאנדשאפט מיטן צוועלפטן פאלק. שטיי מיט דינע מענטשן וויפל דו וועסט קענען. איר מוזט פארהאלטן דעם סיינע, געבן די מעלעכקייט, אז די רעשט-לעך פון אונדזער דיוויזיע זאלן זיך אריבערקלייבן אף יעדער זייט דאן.

— אייער באפעל, כאווער גענעראל, וועל איך אויספילן! — האט מיט א ציטערנדיקער שטים געענטפערט דער אפיצער, און דער גענעראל זאל נישט זען, אראפגעשארט פון די פאר-שטויבעס וועיט א נישט געבעטענע טרער.

ער האט זיך אפגענוגנט מיטן שווער-פארווונדעטן גענעראל און א ווונק געטאן צום שיפל, מע זאל גלייך אים אריבערפירן אף יעדער זייט און איבערגעבן אין מעדסאבאט. ביטער און שווער איז געווען אף דער נעשאמע.

פון פארנט, ערגעץ אין סטעפ, שטייען מוירעדיקע געפלען שטויב, רויך, און עס דער-טראגט זיך אהער דאס אומפעהרלעכע גרילצער פון טאנקען. הינטער די פלייצעס פליסט דער קאלעמנטער דאן. ערגעץ רעכטס פאריכטן די סאפירן די צעשעדיקטע פערעפראווע און אין הימל הודזשן דייטשישע באמבארדירער, די גאנצע ערד ציטערט, רעוועט פון די באמבעס, פון אלע זייטן באוועגט זיך אהער צום טיך א מוירעדיקער קויעך און וויל אלץ אפ-ווישן, פאריניכטן, פארטיליקן.

און אונדזער פאלק מוז אפהיטן אט דאס שטיקל ערד. דא מוז מען שטיין אף לעבן און אף טויט.

מיר האבן אוועקגעשטעלט די הארמאטן. דער מאיאָר ספיוואָן איז ארופגעלאָפן אפן בערגל, צונויפגענומען די געבליבענע סאלדאטן, וואָס האָבן זיך נאָך געהאלטן אָף די פיס, באווייזן, וווּ מע זאָל זיך פארגראָבן. יעדערער האָט פארנומען זיין אָרט. אליין האָט מיין איציק אראפגענומען פון קאָפּ די פארשטויבטע און דורכגעצטע פון שווייס פילאָטקע און אָנגעטאָן דאָס גרינע גרענעצלע-היטל, וואָס ער האָט געהאלטן די גאנצע צייט אין רוקזעקל, ניט וועלנדיק זיך דערמיט צעשיידן. ער איז מיט דעם דורכגעגאן הונדערטער קילאָמעטער פון זיין גרענעץ-ואַסטאווע אין די שווערסטע אומשטענדן און געלייבט, אז אויך איצט וועט ער זיך האלטן ביזן סוף. ניט פארשעמען דעם מונדיר פון א גרענעצלעך. אָף אים קוקנדיק, האָבן אַנ-געטאָן זייערע גרינע היטלען נאָך א פאַר צענדליק סאלדאטן, וואָס האָבן אים ארומגערינגלט. יענע, וועלכע זינען מיט אים, מיט ספיוואָק, געגאנגען פון דער סאמע מירער-וואַרענעץ און צוזאמען מיט אים אין די גרויסע שלאכטן פארוואַס סיי קאלטס, סיי וואַרעמס.

אַלץ, וואָס איז איבערגעבליבן פונעם פּאַלק, איז געשטאנען ארום דעם נײַעם קאַמאַנדיר. ער האָט געזאָגט עטלעכע געציילטע ווערטער, איבערגעגעבן דעם באפעל פונעם גענעראל. נײַ, דאָס איז ניט געווען קיין רעדע, ער האָט ניט געקאָנט האלטן קיין רעדעס, דער מאיאָר ספיוואָק, ער איז געווען פון די שווייגעוודיקע, אינגאנצן ניט ענלעך אָף זיין טאטן. נאָר זיין ארבעט האָט ער שטענדיק געטאָן ראיעל, שטילערהייט, מיט האַרץ, מיט נעשאַמע, באלע-באטיש...

א פאַר מינוט זינען אלע געשטאנען שטיל, ניט אַרויסגעבראכט קיין וואָרט. מע האָט אַלץ אליין גוט פארשטאנען, און קיין ווערטער האָט מען דאָ ניט געדארפט. מע איז געשטאנען פארטראכט, גלייך ווי אין דער דאָזיקער רעגו וואָלטן אלע געגעבן א שווע, אז יעדער איינער וועט אויספילן זיין הייליקע פליכט ביזן סוף.

און דאָ איז וואסיע ראַגאָו אַרויסגעפֿרונגען פון דער טראַנשיי מיט דער פּאַן פונעם פּאַלק, ער האָט אַראָפּגענומען דעם ברעזענטענעם שטעכאַל און צעלאָזט דעם זינדענעם ליפּונט. דאָס קנאפע ווינטל האָט אונטערגעכאפט די פּאַן, און זי האָט ליכט גענומען פלאַ טערן. אלע האָבן געווענדט די בליקן אָף דער פּאַן, וואָס איז געווען דורכגעשאַסן אין א סאך ערטער. ניט איין מאָל אין די שווערסטע מינוטן האָט מען אַרויסגעטראָגן די פּאַן אין שלאכט. דער מאיאָר ספיוואָק האָט א ווילע באַטראכט די פּאַן, און זינע מידע אויגן האָבן זיך אָנגעצונדן מיט אומר. ער האָט איבערגעפירט דעם בליק אָף זינע שלאכט-פריינט, און דער בליק האָט ווי געזאָגט: „נו, מינע טיערע כעוורע, איר זעט אונדזער פּאַן, די פּאַן פון פּאַלק? איר געדענקט, ווען אונטער דער דאָזיקער פּאַן האָט איר געגעבן די סאלדאטישע שווע? צי דען וועלן מיר פארשעמען אונדזער שווע, אונדזער פּאַן? צי דען וועלן מיר ניט אָפהאלטן דעם סוינע, ניט אויספילן דעם באפעל, ניט נעקאמע נעמען פאַר אונדזערע געפאלענע שלאכט-כאוויירים, פאַר אונדזער ערד?״

און אלע האָבן פארנומען זייערע ערטער, צוגעגרייט דאָס געווער צום שלאכט. טראַסענדיק איבער די איבערגעטריקנטע הירדעס ערד, האָבן זיך צו דער פערעפראווע געטראָגן וועגענער, מאשינעס, אָף וועלכע עס זינען געזעסן און געלעגן פארווונדעטע סאָל-דאטן. פאַר א סאך איז קיין אָרט ניט געווען, און מע האָט געשאַפנט צופוס מיט פאַרבאנדא-זשירטע קעפּ, הענט און פיס. מע איז געגאן איבער די פּאַנטאַנעס, אָנהאלטנדיק זיך איינער אינעם אנדערן. מע האָט געפילט אָף יענער זיט. מיט ווייטעק און צאָרן געקוקט אָף די סאָל-דאטן, וועלכע שטייען און פארגראָבן זיך אין דער ערד, צו יענע, וואָס מוזן האלטן זי פער רעפראווע, אָפּשלאָגן דעם סוינע, וואָס רוקט זיך אָן אַהער צום ברעג, ווי א געוויסער.

וואסיע ראַגאָו, וואָס איז געשטאנען אפן ראַנד פון דער טראַנשיי, האָט דערזען איי-מיטן פון די קאַלאָנס שיפּרען. דאָס האַרץ האָט אָנגעהויבן שטארק קלאפן. זי האָט געשאַפנט. א פארווונדעטע, מיט אן איבערגעבוידענעם פוס. אליין אונטערהינגענדיק, האָט זי נאָך אונ-טערגעהאלטן א פארווונדעטן סאלדאט, בא וועלכן דער קאָפּ איז געווען איבערגעבונדן מיט מאַרליע.

וואסיע האָט זיך פארלוירן. די אויגן האָבן זיך אָנגעצונדן. ווער ווייסט, עפשער זעט ער דאָס מיידל צום לעצטן מאָל?

ער האָט געבעטן א סאלדאט איבערנעמען בא אים אָף עטלעכע מינוט די פּאַן און שנעל אוועקעלאָפן צו דער פערעפראווע. דורכשטויסנדיק זיך דורך דער געדיכטעניש, האָט ער קוים דערייאַגט שיפּרען. זייערע אויגן האָבן זיך באגעגנט, און ער האָט זיך אויסגעלייכט מיט איר. גענומען אונטער דער האנט, געוואָלט עפעס זאָגן, נאָר עס האָט זיך דערטראָגן א מוירע-דיקע הודזשער פון דיטשישע באַמבארדירער, און שיפּרע האָט מיטן בליק באוויזן וואסיען. ער זאָל זיך שנעלער אומקערן אָף זיין אָרט.

וואסיע ראגאון איז נאך א פאר רעגעס געשטאנען צוגעשפארט צו דער פאָרענטשע. עמעצער האט אים אויסגעוידלט, לעממי ער פלאגטערט זיך דא. ס'האט זיך אנגעהויבן א מיר רעדיקע שיסער'ס פון די זעניטקעס, קוילנווארפער. דא און דארט האבן זיך שוין געריסן באַמבעס ארום דער פערעפראווע, און פאָנטאנען וואסער האבן פארפלייצט די בריק. וואסיע ראגאון האט זיך ענגער צוגעשפארט צו דער פאָרענטשע, דורכגעלאזט די איילעוודיקע קאָלאַגעס. ער האט געקוקט אין יענער ריכטונג, ווהיין עס איז אוועק זיין מיידל, און געוואלט גאָר איינס — זי זאל זיך דערקלייבן צו יענעם ברעג, זי זאל בלייבן לעבן.

א שווערער שטיין איז געבליבן אפן הארצן. ער האט פריער שיפרען ניט געקאנט ארויס זאָגן דאָס, וואָס ער האט געוואלט, און זיך אפילע רעכט ניט געזעגנט מיט איר. ווען די אַראַפלאנען זינען אָפגעטרייבן געוואָרן און עס איז ווידער שטיל געוואָרן, האָט זיך אומגעקערט אָפ זיין אָרט וואסיע ראגאון, א צעבראָכענער און דערשיטערטער: — די האַטס געזען, באַטיאָ — האָט ער מיר געזאָגט, — אונדזער שיפרען? אונדזער סאָ-ניטארקע איז אויך אוועק אהין, זי איז אויך פארווונדעט.

— יא, געוויס האב איך זי געזען, זיין שיפרען, — האב איך זיך אנגערופן צום דערשיי-טערטן באַכער, כאַטש איר האב זי ניט געזען, און כאַטש ארום איז געווען שווער און ביטער, וואָס ערגער קאָן גאָר ניט זיין, דאָך איז מיר אַ ביסעלע פריילעכער געוואָרן אפן הארצן. וויל אויב איז אַזאָ שאָ קאָנען גאָר מענטשן טראַכטן וועגן ליבע, הייסט עס, אַז די מענטשן זינען גאָר גאנץ שטארק באַ זיך און וועלן גאָר קערן וועלטן, באַ זיי זינען גאָר געבליבן קיינעס. און וו קיינעס, דאָרט איז דער נוצאָכן, אַ גרויסע זאָך — ליבע! און דאָ האָב איך געזאָגט וואסיע ראגאון, וועלנדיק אים מאַכן אַ ביסעלע גרינגער אפן הארצן.

— דו ווייסט, וואָס איך וועל דיר זאָגן, גאָר בעסאָד-סידעס, צווישן אונדז ווילן זאָל דאָס בלייבן? נעכטן האָב איך צופעליך זי באַגעגנט, זיין שיפרען. און לויט אירע אויגן האָב איך געזען, אַז זי האָט דיר זייער ליב. זי האָט, אייגנטלעך, געגעבן אַן אַנדייטונג, אַז אַן דיר קאָן זי ניט לעבן, און גאָר האָט זי מיר געזאָגט, אַז דו ביסט אַ מענטש מיט אַ גאָלדענער נעשאַמע, אַ שרעקלאַזער באַכער, און פון אַוועלכע האלט זי. און גאָר האָט זי געזאָגט, אַז אויב איר וועט בלייבן לעבן, וועט איר איינס דאָס אנדערע געפינען, קעדיי זיך מער קיינמאָל ניט צעשיידן, יא, זי האָט דיר מעס ליב, שיפרען, און מעגסט איר גלייבן.

דער באַכער איז אוועק פון מיר אַ שיינענדיקער, דאכט זיך, עטלעכע פאַשעטע ווערטער, און דער מענטש איז געוואָרן גאָר אַן אנדערער. אַ גרייסער צו גיין אין פייער און אין וואסער. באַליידיקט זיך ניט אָפ איר מיר, טייערע מענטשן, גאָר אין יענער מינוט, קוקנדיק אָפ אים, אַזאָ צעבראָכענעם, און וויסנדיק וועגן וואָס ער טראַכט, האָב איך אים עפעס אנדערש ניט געקאָנט זאָגן, איר דארפט אליין פארשטיין, אַז קיין בעסערע זאָך פון אַ גוט וואָרט אין אַ שווערער מינוט איז אָפ דער וועלט ניטאָ.

מיר האָבן זיך געגרייט באַגעגענען דעם סוינע, צונויפגעשלעפט פון אלע עקן סנאריאדן, קעסטלעך מיט קוילן, גראַנטעס, פארקערעוועט צו זיך אלע סאָלדאטן, וואָס האָבן זיך אָפ-געשלאָגן פון זייערע טיילן, געגראָבן אָקאַפּעס, טראַנשייעס — אום יעדן פרייז דארף מען אָפּשטעלן דעם פיינט, אים דערלאנגען אַ טויט-קלאַפ, ער זאָל זיך ניט רייסן צום דאָן! גאָר פארוואָס רוקט זיך ניט אַהער דער דייטש? פארוואָס האָט ער זיך דאָרט אָפגעשטעלט? וואָס דארף דאָס באַטייטן?

ווען עס איז פינצטער געוואָרן, האָט מען אוועקגעשיקט עטלעכע אויסשפירער גאָר אַ „צונג“, און די כווערע האָבן געבראכט אַן אָפיצער, וועלכער האָט דעציילט, אַז די דייטשן ווארטן אָפ די רעזערוון און גאנצפרי וועלן זיי זיך פרווון אריבערגיין דעם דאָן.

קיינער איז דיר נאכט ניט געשלאָפן, יעדער האָט פארשטאנען, וואָס פאַר אַ שווערע אויס-פרוון עס שטייען, אלעמען פאַר. און מע האָט אנגעשטרענגט וואָס פאַר אַ שווערע אויס-

ערעו באַגינען האָט זיך אריינגעריסן אין דער ארומיקער שטילקייט דער געוויש פון פינגטלעכע אַראַפלאנען. ער איז אָנגעוואקסן, ווי דער יאָס-צופלוס, דאָ און דאָרטן האָבן די זעניטקעס גענומען קלאפן, און די שווער-געלאָדענע באַמבאדירער מיט די שווארצע קרייצן זינען זיך צעפליגן אין פארשיידענע זיטן, שלידערנדיק די באַמבעס ווו עס האָט זיך גע-מאכט.

פונעם סטעפ האָט זיך דערהערט אַ ליאזער'ס פון טאנקעקייטן, אופהייבנדיק וואַלקנס שטייב, רויך, האָבן זיך אַהער צום דאָן באוועגט שווערע טאנקען.

דער קאמאנדיר פון פאַלק האָט זיך ארויסגערוקט פון זיין טראַנשיי און געקוקט אינעם בינאָקל.

ער האט באפוילן, די הארמאטן זאלן זיך גרייטן צום שלאכט, די סאלדאטן זאלן צוגרייטן די קענטאנקיגראמאטעס און צולאזן דעם סינגע נענטער, נישט שייסן אן זיין באפעל. אט האבן זיך באוויזן די גרילצנדיקע מאשינעס. נאך זיי זינגען געגאנגען אן די פילאט-קעס, מיט פארקאסטעטע ארבל, די אוטאמאטן אין די הענט—קייטן דיטשן. זיי זינגען גע-גאנגען, ווי אף א שפאציר, פרעך, מיט ביטל זיך ארומגעקוקט. און עס האט זיך אזוי געוואלט א קלאפ טאן איבער די קלאוים, זיי אנלערנען, אויסלייגן זיי אף דער ערד, זיי זאלן האבן דערנעכערען פאר אונדזער געוועזענע, נישט מיינען, אז ס'איז שוין העפער פערשעקע, אז זיי זינגען שוין אפן פערדל, נישקאשע, מיר וועלן צוגיפונעמען די קויכעס און נישט איין הונט לערנען באלעק, איר וועט נאך פארשעלטן דעם טאג, וואס איר זינט אנגעפאלן אף ראטיי. אונדזער קאמאנדיר פון דער באטאריע האט געשפירט, ווי עס דערנענטערן זיך די פינטלעכע קייטן, די טאנקעס, געקוקט אפן קאמאנדיר פון פאלק, געווארט אף זיין באפעל. סאפאלסאף איז דער סינגאל געקומען. מיר האבן שוין געזען, ווי די טאנקיסטן האבן זיך ארויסגערוקט פון די ליוקן, געפאכט מיט די הענט. דאן האבן מיר זיך גענומען צו דער ארבעט. פון אלע הארמאטן האט מען א זעץ געטאן איבער די מאשינעס. די קוילנארפלער אונדזערע האבן גענומען קאסינען די אוטאמאטלער זייערע. און אין עטלעכע מינוט ארום האבן די האנערדיקע פריצן אונדז באוויזן די פיאטעס. עטלעכע טאנקען האבן פלין גענומען בלאזן פון זיך געדיכטע קנוילן רויך, פיער. זיי האבן גאנץ שוין געברענט. איבערן סטעפ זינגען געבליבן הונדערטער אוטאמאטלער.

מיר האבן נישט געשאלעוועט קיין פיער. דאס פעלד איז פארשאטן געווארן מיט דערשא-סענע און פארוונדעטע. דא און דארטן האבן געברענט טאנקען—א מעכטיגע געווען צו קוקן! און נאך שנער איז געווען קוקן, ווי די עטלעכע גאנצע טאנקען און לעבעדיקע דיטשן זיי נען געלאפן פונעם דאן!

א מעכטיגע מאמעט געווען צו קוקן, מיט וואס פאר א פאכעד עס האבן געדראפט די פריצן. וואס האבן צוריק מיט עטלעכע מינוט געמיינט, אז זיי האבן שוין אנגעכאפט דעם גאט זייערן פאר דער בארד און פייעס.

איז אט ווי די היטלערישע קלאוים קאנען לויפן פון אונדז, אט ווי זיי קאנען באוויזן זייערע היטנסן!

איב אזוי, איז נאך דער הימל נישט בא דער ערד די ערשטע גרויסע אטאקע איז געווען אפגעשלאגן. נאך דער קאמאנדיר פון פאלק האט איבערגעגעבן, מע זאל זיך נישט באוויזן. זיך גרייטן צו א ניער שלאכט.

ווידער האבן זיך געלאזט די רעשטלעך פון דער דייוויזיע איבער דער פערעפראווע, אלץ, וואס איז געבליבן אף דעם ברעג, האט געפילט אהין, און נאך אונדזער פאלק איז געשטאנען, אפגעהיט די פערעפראווע, אפגעהאלטן די אנגרייפנדיקע דיטשישע כאיאלעס, וואס האבן זיך אהער געריסן, נישט זשאלעווענדיק קיין מאשינעס און מענטשן.

נאך עטלעכע מאל פאר דעם טאג האבן די דיטשן זיך געפרוהט דורכשלאגן צום ברעג, צו דער פערעפראווע, נאך ווידער געכאפט פינע קלעפ און זיך אפגעטראגן.

עס איז צוגעפאלן די נאכט. און צווישן די לייכטע וואלקנדלעך האט זיך באוויזן די לעוואנע און באלויכטן דעם ברעג, דעם טיך, און דאס האט גראדע קיינעם פון אונדז נישט געפרייט. וועהארייט, עס האבן זיך געיאוועט עטלעכע דיטשישע אעראפלאנען און אופגע-האנגען איבער דער פערעפראווע, „לאמטערנס" אף פאראשוטן, וועלכע האבן באלויכטן, ווי באטאן, דעם גאנצן ארום. כאטש אלע זינגען מיר געפאלן פון די פיס, עס האט זיך געוואלט כאפן א דרעמל, כאטש אף א פאך שא, נאך וואווי וועסטו צומאכן די אויגן, אז דער סינגע איז צערייצט, ווי א ווילדע כייט, און גרייט זיך אונדז אפצאלן פאר די קלעפ, וואס ער האט אריינגעכאפט פארן טאג.

דער הימל האט מוירעדיק געהויעט פון די באמבארדירער. דא און דארטן האבן זיך געריסן שווערע פונאסן און אונטערגעהויבן די ערד. אין פארשיידענע זיטן האבן געקלאפט די זעניטקעס. צעטריבן, נישט צוגעלאזט די באמבארדירער צו דעם ברעג.

וויפל באמבעס, סנאריאדן האבן געריסן שטיקער פון דעם דאזיקן שטיקל ערד, וואס מיר האבן פארטיידיקט. ארום האט געהאגלט מיט פיער, און אונדזערע טראנשייעס האבן אונדז אפגעהיט, ווי א געטרייע מאמע...

איך האב אמאל געהערט זאגן, אז עדיי הארגענען א מענטשן, דארף מען אינגאנצן נישט גראם בליי, אימון... נאך מיר דאכט זיך, אז אזא שטיקלעך קאן אוועקלייגן נאך א מענטשן, וואס שלאגט זיך נישט, וואס שטעלט זיך נישט אנטקעגן דער טויט-געפאר, וואס שטייט און גענעצט. אונדזערע כעוורע האבן געטראכט וועגן לעבן, נישט געכאפט קיין פליגן. מע איז

געשטאנען אין די טראנשייעס, און קיינער האָט געטראכט אָפּטרעטן, אלעמאָל באגעגנט דעם סיינע מיט פייער. אונדזערע כעווער, וואָס זיינען דורכגעגאנגען דורך טויזנט טויטן, האָבן גוט געוואוסט, אז אין שלאכט קאָן זיי ראטעווען די סאָלדאטסקע סמעקאלקע און דרייטסקיט. דעריקער דארף מען ניט פליען אין די הימלען, זיך האלטן נענטער צו דער מאמענירער. אויב דו וועסט בעשאס דעם איבערלייטן צווישן צוויי שלאכטן, ווען עס קומט אויס א שטילע מינוט, ניט טראכטן וועגן רו, נאָר גוט אויסרייניקן דיין אוואָמאט. צוגרייט קוילן, סנאריאדן, נעמען די לאַפּעטקע און פארטיפערן דיין טראנשיי, פארטיפערן דעם אָקאָ. די קוילן און שפליטערס זאָלן זיך ניט פארשעפּען, מעג דער סיינע אויסשיטן ארום דיר עטלעכע פוד בליי און אייזן, וועט עס זיך אליינס ניט פארשעפּען.

אנטקעגן אונדזערע טראנשייען האָבן זיך גערייכערט די אונטערגעשלאָגענע דייטשישע טאנקען, ארום האָבן זיך געוואלערט אַנצאָליקע קערפערס פון אוואָמאטלער. איבער אונז זיינען געהאנגען „לאַמטערנס“ און באלויכטן די פּאָזיציעס. אלעמאָל זיינען אָנגעפלויען שווערע באַמבארדירער, געשלינדערט פוגאסן און שפליטערס־סנאריאדן. ארום די ערד איז געשטאנען אין טיפע גריבער — וואָראַנקעס פון די באַמבעס, די ערד האָט געברענגט. נאָר מיר זיינען געלעגן אין אונדזערע טראנשייען און אָקאָפּעס, און די באַמבעס האָבן קיינעם ניט אָנגעריירט. עמעס, עס זיינען דערהארגעט געוואָרן דריי דייטשישע געפאנגענע, וועלכע אונדזערע כעווער האָבן בעשאס דער לעצטער אטאקע פארכאפט. מע האָט געווארט, ביז עס וועט ווערן עטוואָס רויקער און מע וועט זיי אריבערשפּעלען אָף יענעם ברעג טיך, אין שטאב, נאָר די קלאַווים האָבן זיך דערפרייט, ווען זיי האָבן דערנען, ווי זייערע אַעראָפּלאַנען פליען אהער, ארויסגעקראַכן פון דער טראנשיי, האָבן זיי אָנגעהויבן טומלען, מאכן מיט די הענט. ניט ווייט האָט זיך צעריסן א באַמבע און באַרד דריי פרייזן האָבן זיך שפליטערט אראַפּגעריסן די קעפּ. די איבעריקע זיינען פארווונדעט געוואָרן, איך בעט איבער איינער קאוועד, אין יענע ערטער, אָף וועלכע זיי זיינען אמאָל געזעסן אין בערלין און געהערט די גרויסאָרטיקע ספיטשן פון זייער כאַכעם דעם פיורער.

דעציילן איך מיט אלע פישטשעווקעס, וואָס דאָס איז געווען פאר א נאכט, איז אומגלויבליך, קיין פאפיר וועט ניט סטייען. עס האָט זיך געדאכט, אז די גאנצע וועלט קערט זיך איבער און אלץ וועט אָפּגעמעקט ווערן פון דער ערד. און דער רועד ווייסט עס. וווּ האָבן זיך צו אונדז גענומען קויכעס אריבערטראָגן אזא געהענעם!

אַבער א סאָלדאט איז בעקווען אלץ איבערטראָגן, אויב ער פארשטייט, וואָס ער פאר־טיידיקט און פאר וואָס ער שלאָגט זיך.

איר מענטש מיר גלייבן, ווען מע זאָגט מיר איצט, אז מענטשן, געוויינלעכע מענטשן, דערביי נאָך טויט־מידע, אויסגעמאטערטע פון לאנגע וואַכן אָפּטרעטן, דערצאָרנטע און דערשיטערטע פון זייערע גרויסע פארלוסטן, זיינען פייק אויזנס איבערטראָגן, וואָלט איך יענעם אָנגעקוקט ווי א מעשווענעם! יא, ניט אומזיסט האָט געזאָגט יענער כאַכעם, אז א מענטש איז שטארקער פון אייזן.

מיר שטייען און אונדזערע פּאָזיציעס און האָבן שוין פארגעסן, וויפּל אטאקעס מיר האָבן אָפּגעשלאָגן. פון פּאַרנט שווארצן זיך די אונטערגעשלאָגענע דייטשישע טאנקען, עס וואל־גערן זיך דערהארגעטע פאשיסטן אָן פילאָטקעס, מיט פילאָטקעס, מיט קאסעס, אָף וועלכע עס זעען זיך אָן די גרויסאָרטיקע הערבן — מענטשן־שארבנס מיט איבערגעקרייצטע ביינער — ריינע ארער, עסעאָזעס.

אונדזערע ריינע זיינען שוין אויך שטארק שיטער געוואָרן פאר די שלאכטן. עטלעכע האַרמאטן שטייען שוין צעוואָרפן מיט די רעדער ארום, די סנאריאדן ענדיקן זיך, און קוילן, גראנאטעס זיינען שוין אויך געבליבן ווייניק, מיר ווערן אָפּגעגאָסן מיט בלוט. אָן א שיר פארווונדעטע בא אונדז פון די פיינטלעכע מינעס, וואָס רייסן זיך די גאנצע צייט. נאָר די פארווונדעטע בינדט מען וויריגט־אויז איבער, און קיינער פארלאָזט ניט די פּאָזיציע. מיר וועלן פון דעם פלאץ ניט אָפּטרעטן, קאלומאן עס וועט ניט אַנקומען קיין באַפּעל. ווידער און ווידער ווארפן זיך די דייטשן אין אטאקע, און ווען עס דאכט זיך, אז קיין קויען איז שוין נישט זיי אָפּשטעלען, שפּרינגט ארויס פון זיין טראנשיי וואסער ראָגאָז מיט דער פאָן פון פאָל, וואָס איז שוין צעלעכערט פון פיינטלעכע קוילן און שפליטערס, ווי א יזף. און סאָלדאטן, דערנען זייער פאָן פלאטערן, נעמען זיי זיך אָן מיט נייע קויכעס און קלאפן איבערן פיינט, האלטן זיך שטארקער.

צוויי גאנצע האַרמאטן זיינען איבערגעבליבן. איך ווער אָפּגעגאָסן מיט שווייס, שלעפנדיק אַף זיך די סנאריאדן, איך פיל, ווי איך פאל פון די פיס, נאָר וואָס וועסטו טאָן, געציילטע מענטשן

זינען מיר געבליבן. מיטאמאל האט זיך נישט ווייט אפגעריסן א באמבע, און די לופט-כוואליע האט מיך אונטערגעכאפט. ווי א פעדער, און אפגעשלידערט ווייט פונעם הארמאט. פליענדיק, האב איך דערזען דעם טויט פאר די אויגן, זיך שוין אפגעזעצט מיט דער וועלט. ווען איך בין געפלייגן, האט זיך מיר געדוכט, אז מע וועט מיינע ביינער נישט צונויפנעמען. איך בין געפאלן אינעם בוריאן. געפונען די אויגן און דערזען פאר זיך דעם פארייכערטן הימל מיט דער ערד. א טאפ געטאן די הענט און פיס, די ריפן... זשיו קורילקא! פון טויט לעבעדיק! א רענע צוריק געווען אונטערן פעדער, און איצט — אפן פעדער יא. כאטש אלץ האט מירעדיק ווי געסאָן, נאָר דאנקען גאָט, אלע ביינער זינען אפן אַרט... שמייע גאולען לעבט!

זיך אומגעהויבן פון דער ערד און אפגעטרייטלט פון זיך דעם שטויב, האב איך זיך אומגע- קערט צו די לעבנגעבליבענע כעווערע מיינע. נישט קיין באפעל אפטרעטן. און מישטיינסגעזאגט, ווהין וועסטו אפטרעטן, אז הינטער דינע פלייצעס איז דער דאָ. די פערפראווע, די בריק האבן די דייטשישע באמבארדירער שוין צעקלאפט, און פרוו איבערשווימען אזא ברייטן טייל פון יענער זיט טיף שטעקן גידעריקע קוסטעס, און פון דעם הייכן בארג זעט מען די גלייכע פארבאלטנישע פאיינע אף עטלעכע קילאמעטער, אלץ איז ווי אף דער דלאַניע. איך בין צוגעגאנגען צו מיינ הארמאט, וואָס האט זיך געוואלגערט אין קיוועט א צעמאזיקטער, מיט די רעדער ארויף.

די ערד הודעט. די דייטשישע מיינעווארפער פארשיטן זי מאמעש מיט מיינעם. שפליטערט פילן ארום אונדז מיט א מירעדיקער קוויטשער, ווי טויזנטער רוכעס וואָלטן זיך פארגאנגען אין געיאמער.

עס האט גענומען שארינע א טאג. איך דערווע מיינ בענאָק, איציקן, און עס איז מיר פונדעטער געוואָרן אין די אויגן, א פארוואנדעלער, מיט א פארבאנדזשירטן קאפ, היינענדיק אף א פוס, נאָר ער האלט זיך ער איז צו צו וואסער ראָגאָוון, וואָס איז געשטאנען אין דער טראנשיי, האלטנדיק הויך די פאָן, קעדיי די לעבעדיקע סאלדאטן און די דייטשן זאלן זי זען, און אין דעם גערויש אריינגעשריגן אין אויער דעם באַכער:

— ברידערל, וואסיע, כאווער סערושאנס! מער קאָנען מיר זיך נישט האלטן... נישטאָ קיין קויל, גראנאטעס... נעם די פאָן און שוים מיט איר אריבער צו אונדזערע. איך באפעל דיר ראטעווען די פאָן פון פאָלק!

— פאראן, ראטעווען די פאָן פון פאָלק! — האט זיך א הייב געטאן דער פאָנענטערעגער, אראפגענומען דעם ליטוונט פונעם שטאָק, פארהויבן די גימנאסטיאָרע, די דורכגעגעסע פון בלוט און שווייס, זיך ארומגעוויקלט מיט דער פאָן, און א שאַקל געטאן צו אונדז מיטן קאָפּ. נישט איינהאלטנדיק די טערן, האט ער זיך געוואָרפן אין וואסער אריין. אין א פאר רעגעס ארום האָבן מיר דערזען, ווי וואסיעס בלאַנדער קאָפּ טוקט זיך אין די כוואליעס, ווי ראָגאָו שווייט צו יענעם ברעג מיט דעם סאמע הייליקסטן פון אונדזער פאָלק, און פונעם הארצן האט זיך געריסן א טפילע: „העלף אים, גאָט, אויב דו ביסט דא אף דער וועלט, ער זאל זיך דערקלייבן בעשאַלעם“

מיר זינען געשטאנען דערשיטערטע עטלעכע רעגעס און געקוקט אפן טיף, זוכנדיק מיט די בליקן וואסיען.

— וואָס שטייט איר? — האט ווי נישט מיט זיין שטים אויסגעשריגן דער קאמאנדיר פון פאָלק און א ווייז געטאן אף די סלופעס, ברעטער, סקאטן פון אוואַרירענדיק — שנעלער פאָרטיין דעם טיף צונויפזאמלען אָס דאָרטן אין דער סטאנציע ראודעלנע עטלעכע קוילנווארפער און מיינעווארפער זינען דאָ געבליבן אַפּשולאָגן די דייטשן, אויב זיי וועלן זיך ווידער לאָזן צום ברעג, און די לעבנגעבליבענע האָבן זיך געלאָזט אין וואסער, שווימען צו יענעם ברעג.

די פיס האָבן זיך בא מיר אונטערגעשניטן. איך האָב א קוק געטאן אפן טיף — א געוויינ- לעכער טיף. — נאָר איצט האָט ער מיר זיך אויסגעוויזן ווי א גאנצער יאָם. וואווי וועסטו אים אריבערשווימען? ווי וועלן זיך צו דיר נעמען קויכעס? און נאָך האָב איך א טראכט געטאן: עס וועט אויסקומען אראפּווארפן די שטיוול. שפאָגל-נייע יוכטאָווע שטיוול, וואָס איך האָב יענע וואָך באקומען, אָנשטאָט די קירזעווע. אן אווירע פרעסירען אזעלכע שטערע שטיוול. און וואָס וועל איך טאָן מיט דעם בריוו, וואָס איך האָב נישט באוויזן אָפּשיקן דעם ווייב און וואָס ליגט אין קעשענע פון דער גימנאסטיאָרע? זי וועט דאָ צווייטע ווערן... אין דער רעגע, ווען איך האָב זיך אוי פארטראכט, דערהער איך דאָס געשריי פון די כעווערע, וואָס לויפן צום וואסער:

— היי, פאפאשא, באטיא, וואָס גענעצסטו, וואָס כאפסטו פליגן? דו זעסט נישט, ווי דער דייטש טרעט אונדז אָן אף די פיאטעס? שנעלער אין וואסער! שנעלער, באטיא!

דא האב איך דערפילט, ווי עמעצער האט מיך אנגעכאפט פארן ארבל און מיך א שלעפ געטאן צום וואסער. זיך אומגעקוקט און דערקענט דאנילא לוקאטש, מינעם א זעמליאק, א נאענטן שאכן, מיין אלטן פריינט דאנילא.

— וואס שטייטו? זעסט נישט, ס'טוט זיך ווארף אראפ די שטיול!

און אט שווימען מיר שוין מיט אים, אנהאלטנדיק זיך אין א בערווענע, אין אונדזער רעטער, שטיסן זיך אפ מיט די פיס און שווימען צו יענעם ברעג. רעכטס און לינקס פון אונדז שווימען אונדזערע כעוורע. ווער עס האלט זיך פאר א ברעג, א קאסטן, א דייזשע. דא און דאָרט אין טיף רייסן זיך מינעס, עס פליסן קוילן — דער דיטש דערנענטערט זיך צום ברעג און באשייט אונדז. עמעצער שרייט, רופט הילף, עמעצער טרינקט זיך, גייט צום דעק, איבערלאזנדיק אף דער וואסער שנירלעך בלוט.

איך האב דערפילט א שטארקן ווייטעק אין דער האנט און דערווען אפן ארבל בלוט. יא, א שפליטער האט א רייס געטאן דאס פלייש, און דאס הארץ איז פארקלעמט געווארן. נאך דאס פעלט מיר — א פארוונדעטער דערטרונקען ווערן אין טיף. איך דערפיל, ווי עס ווערט פינצטער אין די אויגן, די אפגעשוואכטע האנט לאזט ארויס די בערווענע און עס ציט מיך צום דאָך. איך האב צום לעצטן מאל א קוק געטאן אפן הימל און זיך אפגעזעגנט מיט דער וועלט: „אלץ... פארטיק!“ נאך דא האב איך דערפילט, ווי דאנילא לוקאטש האט מיך אונטערגעכאפט, גענומען עפעס שרייען. עס האבן זיך צו מיר א לאז געטאן נאך א פאר כעוורע, גענומען מיך שטויסן צום ברעג:

— היי, באטיא, האלט זיך נאך א ביסעלע! גיב זיך נישט אונטער!

און דאס פייער ארום ווערט געדיכטער. איבער די קעפ וואַיען קוילן, שפליטערס. ווו האבן זיך גענומען קויכעס, הייב איך נישט אן צו פארשטיין, און דאנילא, די כעוורע לאָזן מיך שוין נישט אפ, שלעפן מיך צום ברעג.

וואווי מיר האבן זיך דערקליבן צו דער יאבאָשע, פארשטיי איך נאך אדהיינעם נישט. מע האט מיך ארויסגעשלעפט מיט גוואלד, אריין אין דער געדיכטעניש פון די קוסטעס, אראפגע שלעפט פון מיר די גימנאסטיאָרקע, צעריסן אף מיר דאס העמד, איבערגעבונדן, אויסגעדייט די גימנאסטיאָרקע, זי ארופגעשלעפט אף מיר, און האבן זיך געלאזט ווייטער.

דער דיטש איז שוין געווען דאָרטן, ווו צוריק מיט א האלבער שאַ זינגען מיר געשטאנען. מיר האבן געזען אפן בארג זינגע טאנקען, וואס האבן געשאַסן אהער. מע דארף שנעלער אוועק פונדאנען, דער דיטש זעט אונדז און וועט באלד א שטאָס מיט פייער. טאקע קענען נאך דעם, וואס מיר האבן אָקארשט איבערגעטראָגן, בלייבן אין דער בלאַטע.

מיט דאנילען האבן מיר זיך געלאזט איבער דער בלאַטע, צווישן די שטערעט, באמעינ' דיק זיך נישט אָפּשטיין פון די כעוורע, וואס שפאנען פאָרויס, ווייטער פונעם אומגליק.

ווען מיר זינגען ארויס אף דער טריקעניש, נישט ווייט פונעם שליאך, האבן אף א גאָוינע איבערן קאפ ווידער אנגעהויבן וואַיען סנאריאדן. פלוצעם האב איך דערהערט א מוירעדיקן געשריי, א קרעכצן, זיך אומגעקוקט, איז מיר פינצטער געוואָרן אין די אויגן. עטלעכע טריט פון מיר איז געלעגן א פארבלוטקטער מיין פריינט, מיין רעטער דאנילא לוקאטש. דאס פאָגעם איז געווען איבערגעקרימט פון מוירעדיקן ווייטעק. די ברוסט אינגאנצן פארבלוטקט, דער רעכטער פוס איבערגעהאקט.

איך האב זיך א וואָרף געטאן צו אים, געכאפט דעם סאָלדאטישן רימען, געוואלט איבער בינדן דעם פוס, דאס בלוט זאל זיך אָפּשטעלן, נאך דאנילא האט א מאך געטאן מיט דער האנט און מיט די לעצטע קויכעס ארויסגעזויפט:

— אלץ... איך שטארב, ברודערקע... — האט ער ארויסגעבראכט מיט די איבערגעטריקעניש ליפן, — זאלט נעקאמע געמען פאר דאנילען. אויב דיר וועט אָפּגליקן ארויס פון דעם געהע' נעם, זיך אהיים אומקערן, זאָג מיין ווייב, מיין אַליען, די קינדער... זיי זאלן נישט ווארטן. זאָג זיי, אלץ...

און די שטים האט זיך איבערגעריסן אפן האלבן וואָרט. ער איז שטיל געבליבן, און זינגע אויגן האבן זיך צוגעמאכט.

איך בין געשטאנען אף די קני פאר אים, געמינטערט, געוועקט, נאך אומזיסט. סארא מענטש איז אומגעקומען א גאָלדענע נעשאַמע א סאך פריינט זינגען בא מיר געווען, נאך אוא, ווי דאנילא לוקאטש, — נישט געווען און וועט שוין געוויס נישט זיין.

איך האב נישט קיין טעווע צו וויינען, נאך דא האב איך נישט אויסגעהאלטן און זיך צעוויינט, ווי א קינד.

אין קוסטאריקא האב איך מיט די כוונע געפונען א פארוואנדערטן זאטשטאט, צעגראבן א ווארגענע פון א באמבע, געמאכט א שטיקל קייווער אין באערדיקט דעם סאלדאט אונטער אן אלטער, אויסגעליבעטער ווערבע, וואס איז געשטאנען באס סאמע וועג. אף דער קארע האב איך געמאכט א טיפן צייכן — גאט וועט געבן מיר וועלן זיך אומקערן, וועלן מיר אים ברענגען צו קווער ווי עס געהער צו זיין, ווי עס האט פארדינט דער פראסטער, טרייער הארעפאשניק, סאלדאט דאליאל לוקאטש, וואס האט אפגעגעבן זיין לעבן פארן זיג פון אונדזער ארמיי... און עפשער וועלן מיר ניט צעשטערן זיין רו און אט דא אים אוועקשטעלן א שטיין און אויסקריצן עטלעכע ווערטער, וואס פאר א מענטש דא ליגט, מע זאל זיך פאר אים פארנייגן און אראפנעמען די היטלען...

א פאר מינוט זיינען מיר שטילערהייט געשטאנען באס פרישן קייווער פון אונדזער שלאכט-כאווער און זיך געלאזט צום דאגער סטעפ — אהין, ווי מע האט אף אונדז געווארט מיט אומגעוולד. מיר זיינען שוין געווען ווייט פונעם ברעג. אין דער געדיכטעניש פון סעדער האט מען אנגעזען די הייזער פון דער סטאניצע, ווי מיר האבן זיך געדארפט צוגיפאזמלען. מיר האבן דעריאגט א מענעג סאלדאטן, וואס זיינען געגאנגען פארמאטערטע, פארוואנדעטע נאך א שלאנקן אפיצער מיט א פארבאנדאזשירטן קאפ. פון זיין אויסגעווייקט אנטאן האט געשלאגן א פארע, די זון האט שוין גענומען פינן ווארעמען. דאס הארץ האט זיך בא מיר שוין ניט אפגעריסן — איך האב דערקענט איציקן, מיין זון. ער האט אפגעקערט דעם בליק — צי ער האט מיך ניט דערקענט, צי עפשער איז אים געווען א ווייטעק מיט א ביזאיען — א קאמאנדיר פון פאלק און א פאלק...

מיר זיינען געגאן נאך אים שוויגנדיק, דערשלאגענע, קוים געפלאגטערט מיט די פיס. איין זאך האט זיך געוואלט — א פאל טאן אף דער ערד און איינשלאפן, זיך א ביסל פארגעסן, שטילן די ווייטעק פון די וונדן.

קיינער פון אונדז האט קיין ווארט ניט ארויסגעבראכט. מיר האבן זיך געצויגן צום עקסטן סאך, ווי אפן גראז זיינען געלעגן אין פארשיידענע פאזעס די סאלדאטן — די רעשטלעך פון אונדזער פאלק.

פלוצעם האבן מיר דערהערט א הייזעריק געשריי פון די קוסטעס. פאכענדיק מיט דער האנט איינערלופטן, האט א סאלדאט געשריגן.

מיר האבן זיך אומגעקוקט. ווער לויפט עס אהער און וואס שרייט ער? וואס פאר א געדולע איז אף אים? מיר האבן באלד דערקענט וואסיע ראגאון. פאלנדיק פון די פיס, א דורכגעווייקטער, א טויט-מידער, נאך מיט שניגענדיקע גליקלעכע אויגן, האט ער זיך דערקליבן צום מאיאר און געבליבן שטיין, א הייב געטאן די פארוואנדעטע האנט צו דער פילאטעק און מיט די לעצטע קויכעס אויסגעטעמט:

— כאווער מאיאר, אייער באפעל אויסגעפילט! די פאן פון פאלק געראטעוועט. סערושאנט ראגאון...

ער האט זיך פארקרימט פון ווייטעק, ארויסגענומען פון אונטער דער גימנאסטיקארע די פאן און מיט שטאלץ זי ארעפגעהויבן.

אלע האבן געקוקט אף דער פאנאנדערגעוויקלטער פאן. אפן שניגענדיק, אופגערעגטן סערושאנט. איציק איז צוגעפאלן צו אים, איינגעקלעמט אין זיינע ארעמס, צוגעדריקט צום הארצן, אים א קוש געטאן און געזאגט:

— א גרויסן דאנק, סערושאנט ראגאון! איך האב געוויסט, אז דו וועסט ניט אונטערפירן. דו האסט געראטעוועט דעם קאוועד פון פאלק. ער וועט לעבן, אונדזער פאלק, כאטש מיר זיינען געבליבן א הייפל. אויב אונדזער פאן לעבט, וועט לעבן אונדזער פאלק. א דאנק, מיין פריינט!

וואסיע איז נאך א מינוט געשטאנען און מיטאמאל זיך אינגאנצן איינגעקארטשעט פון ווייטעק. מיר האבן אים ניט באוויזן אונטערכאפן. ער איז אומגעפאלן אף דער ערד.

די כוונע האבן אים איבערגעבונדן די וונדן. איך האב זיך אויך אנגעבויגן איבער אים, גענומען בארויזן. איך ווייס פון אלע יארן, איך האב שוין אייך געזאגט וועגן דעם, אז א גוט ווארט איז אמאל בעסער פונעם בעסטן דאקטער, פון דער שענסטער רעפער. און איך האב אים געזאגט:

— האלט זיך, ברודער-לעבן וואסיע, אט דא ניט ווייט געפינט זיך ערגעץ שיפרע. זי וועט זיך גיך שטעלן אף די פיס. שטארק זיך... און איך האב דערזען אף זיינע ליפן א שמייכל.

די כעווערע האָבן גענומען פון וואסיעס אָפגעשוואכטע הענט די פאָן און זי באטראכט אזוי, גלייך ווי מע זעט זי דאָס ערשטע מאל. זי איז געווען נאס, געשמעקט מיט ווינט און פולווער, זי איז געווען דורכגעלעכערט פון קוילן אין פיל ערטער, און די לעכער האָבן אויסגעזען, ווי פרישע ווינדן, פון וועלכע עס האָט גערוינען בלוט. מיר האָבן געקוקט אָף דער פאָן, זיך דערמאָנט, וויאזוי זי האָט געפלאטערט אונטערן האָגל פֿינער אָף יענעם ברעג, ווי טויט-מידע, פאלנדיק פון די פיס, האָט דער פאָלק אָפגעהאלטן די פאשיסטישע כאיאָלעס. מיר האָבן זיך דערמאָנט, ווי אונטער דער פאָן האָבן מיר אָפגעשלאָגן אַנצאָליקע אטאקעס און ווי מיר האָבן אונטער דער פאָן געגעבן אונדזער סאָלדאטישע שווע — געשווירן סריי זיין דער פאָן און דעם היימלאנד, דער ליבליכער ערד אונדזערער.

און איך בין שוין געשטאנען אָן א זייט און געטראכט, אז עס איז שוין פאנוואָלינקע דורכגעגאנגען א גאנץ יאָר, אז איך האָב זיך געשטעלט צום האַרמאט. און וואָס פאר א יאָר איז דאָס געווען? פֿרוו, זי א בעריע, וואָרף אַראָפּ פונעם כעזשבן אזא יאָר. עס האָט איבערגע-לאָזט בא יעדן פון אונדז אין האַרצן אזא שפּור, וואָס וועט פארבלייבן אפן גאנצן לעבן!

א קליין הייפל איז געבליבן פון אונדזער פאָלק, נאָר אלציינס האָבן מיר געזיגט, אויסגע-פילט דעם באפעל, געראטעוועט דעם קאָוועד פון פאָלק. נישקאשע, אלץ טרעפט אָף דער מילכאָמע — אַס ביסטו אפן פערדל און אַט — אונטערן פערד. נאָר מיר זיינען ניט באזיגט! און איר מעגט מיר גלייבן אפן וואָרט, אז נאָך אַט דעם שווערן יאָר וואָלט מען פאר יעדן איינעם געשלאָגענעם סאָלדאט אונדזערן געקענט געבן הונדערט ניט געשלאָגענע!

דאָס זאָגט איינע שמייע גאולען, אן אלטער סאָלדאט, וואָס וואַרפט ניט קיין ווערטער גלאט אזוי אפן ווינט...

צווייטע נאָוועלע

ווען ס'איז געקומען די שטילקייט

מאָדנע, ווי שנעל עס פארהיילן זיך אָף דער מילכאָמע די ווינדן! אין פרידליכער צייט, ווען די כאַפּט אַריין א שטיקל פארקילונג, א קאטער, א גריפ, דו צעדראַפּעסט זיך א פינגער, ליגסטו צו בעט און פעסטעסט זיך דער רוען ווייסט וויפל. דאָקטוירים און קראַנקן-שוועסטער קישעפן אַרום דיר. מע פאַמפּעט אין דיר אַריין פאַרשיי-דענע רעפּרעס, אקאָלן, מע מאַכט אנאליזן, רענטגען — און וואָס ניט! דערנאָך, אז דו קומסט אַ ביסל צוריק, האָבן אלע אָף דיר ראַכמאַנעס און מע שיקט דיר אין אַפּר-הויז, אין סאַנאַ-טאָריע...

און דאָ, אָף דער מילכאָמע, זעט עס אויס גאנץ אנדערש! דאָ איז מען ניט קראַנק, מע באַמערקט אפילו ניט, ווען מע קילט זיך צו, עטלעכע מעטלעס זיך געווייקט אונטערן רעגן, געשלאָפן אין די הורבעס שניי, און כאַטש א הערעלע זאָל פון דיר אַראָפּפאלן!

ביסטו פארווונדעט געוואָרן, וועט דער סאַניטאַר אַראָפּשלעפן פון דיר די גימנאַסטיאַרקע צי די שטיינל, אַרויסכאַפן א מאַרליע-בינט, איבערבינדן די ווונד און — הייבט צו דיין האַרמאט, דיין קילנארפער, צום סאַנק, צום אווטאַמאט!

לאנג האָט זיך אונדזער שמייע גאולען געבראַכן דעם קאַפּ — פּונוואַנען נעמט זיך עס. און וואָס מיינט איר, געקומען צום אויספיר, אז די נערוון אָף דער מילכאָמע זיינען גאָר אנדערע נערוון! און נאָך נעמט זיך עס דערפון, וואָס דאָס בלוט זיזט אין דיר, דער האַט ברענט די נעשאָמע, די גרויסע סינע צום פאַרשלאָטענעם סנינע, וואָס טאַפּטשעט דיין ליבליכע ערד, וואָס האָט אונדז צעבראַכן אזא שיינ לעבן.

און אינדערעמעס, צי האָט מען געקאַנט רויק ליגן אין האַפּסיטאַל, ווען דאָס בלוט פון דינינע געפאַלענע פריינט האָט גערופּן טאָג ווי נאכט: „נעם געקאַמע פאַר אונדז“, אז דו דערמאָנסט זיך, וויפל שטעט און דערפער האָט דער סינע פאַרניכטעט, וויפל פאַרברענטס זיינען באַגאנגען די היטלערישע טאליאַנים, ווערט דיר דושנע ליגן אפן בעטל, קענסט ניט רוען און קערסט זיך גלייך אום אין דיין טייל.

ווען מע האט זיך צונויפגעזאמלט אין סטאניצע, האט מען די רעשטלעך פון דער דיוויזיע אפגעפירט ווייטער, טיפער פונעם פראנט, קעדי קומען צו-זיך, זיך אפרוען, פארמירן, פאר- פולן די שיטער-געווארענע פאלקן און באקומען ניו געווער, זיך וואס גיכער צוגרייטן צו די ניוע שלאכטן.

עס האט געדויערט ניט לאנג, און עס האבן זיך אומגעקערט פון מעדאנאבאט שמייע גאולען, וואסיע ראגאוו, דער מאיאר ספיוואק און א סאך אנדערע. מע האט ניט געקענט רויק אנליגן אין דער צייט, ווען דא האט מען זיך געגרייט — מע האט געדארפט איבערווארפן די דיוויזיע אף א נייעם פראנט, און אפשטיין האט זיך קיינעם ניט געוואלט.

עס זיינען אנגעקומען אין דיוויזיע ניוע סאלדאטן, אפיצערן, זיי האבן זיך שנעל צונויפ- געמישט מיט די ביוואלע סאלדאטן און פארוואנדלט געווארן ביסלעכצוויי אין איין מישפאכע. די נייזיקע האבן פארוואנדערט געקוקט אפן שלאנקן, שווארצייגעווידיקן מאיאר איציק ספיוואק און שטילערהייט זיך נאכגעפרעגט בא זיין טרייען וואסיע ראגאוו:

— פארוואס טראגט ער א גרין היטל, דער קאמבאט? ער איז א גרענעצלער?

— געוויס! — האט וואסיע ראגאוו פארשומורטע זיינע כיטעוואטע אויגן. — ער איז געווען א נאטשאלניק פון א גרענעץ-וואסטאווע... אונדזער מאיאר איז א שרעקלאזער מענטש. איר פארשטייט, אינגיכן וועלן מיר זיך אומקערן צו אונדזער גרענעץ, איז אט גרייטן מיר זיך... פארשטאנען?

— פארשטאנען, — האבן געענטפערט די נייזיקע, קניישנדיק מיט די אקסל. מע האט ניט געקאנט באגרייפן, וועגן וואס פאר א גרענעץ קאן איצט גיין א רייד, אז מיר טרעטן אפ, מע איז אזוי ווייט פון דער גרענעץ, נאר קיינער האט וואסיען ניט דערווידערט: פארט א ביוואלער סאלדאט און וועט ניט רעדן אין דער וועלט אריין.

אין דער ווייטער סטאניצע, אין הינטערלאנד, ווו אלץ האט נאך אויסגעזען פרידלעך. איז מען ביסלעכצוויי געקומען צו-זיך, זיך א ביסל אפגערוט. דא האט זיך פארמירט די דיוויזיע. מע האט געווינט אין די קלוינעס, אף די טויקן, קלאל אין די סעדרע. אלע האבן געוויסט, אז ניט לאנג וועט מען דא רוען. שאענלאנג האבן די קאמאנדירן דורכגעפירט מיט זייערע טיילן מיליטערישע איבונגען, מע האט זיך געלערנט האלטן מילכאמע, דא און דאָרט האט מען געקענט וועגן די לעצטע שלאכטן, דערלערנט די סיבעס פון די ניט געלונגענע אפעראציעס. מע האט דערלערנט דאס ניוע געווער, וואס מע האט אקארשט באקומען, און יעדער האט געטראכט, וועגן וועט מען איצט אריבערווארפן די דיוויזיע.

אין די קורצע איבערייטן צווישן די לימודים האט זיך אין באטאליאן פונעם מאיאר ספיר וואק געיאוועט שיפרע מיט איר גרויסן סאניטאר-רענצל אפן אקסל. א קליינע, זשוואווע, מיט א פארברוינט קייגעוויק פאָנעם, אין אירע שווערע סאלדאטישע קירזעווע שטיוול מיט דער פילאָטקע, וואס איז וויילינגעריש געזעסן אף איר גלענצנדיקער קוטשמע שווארצע האָר, האט געקראָכן נאָך א וואַרט אן ערשענע, ווען די סאלדאטן האָבן זי פארשעפעט מיט א ווייץ, א שפאס, אָפּגעהאקט יענעם די פליגל, ווער עס האט זי געפרוּווט א גלעט טאָן, זיך צושארן, און זיך ניט געשעמט דערלאנגען א פאטש אין באַק אן איינגעגעסענעם ארכאזשאר, וואס איז זיך שטארק צוגאנגען. ווען זי האט זיך געיאוועט אין באטאליאן, האט מער פון אלעמען זיך געפרייט וואסיע ראגאוו. שמייעס ווערטער וועגן דעם, אז שיפרע האט אים ליב, וועלכע דער אלטער סאלדאט און איר, שיפרעס, לאנדסמאן האט געזאגט דעם באַכער נאָך דעמלט, אף דער פערעפראווע, איז אים גוט אריין אין הארצן און אים ניט געלאָזט רוען. אין איר אָנוועזנהייט האט וואסיע זיך שטארק גערויטלט, פארלוירן די פיינקייט זיך וויצלען, און אים האט זיך אלץ מער אנגעהויבן דוכטן, אז שיפרע איז צו אים אויך ניט גלייכגילטיק.

שמייע גאולען איז אלץ אָפּטער געקומען אהער אין באטאליאן.

דא האט ער געהאט א סאך גוטעפרייטן און מע האט דעם אלטן סאלדאט באזונדערס געאכטעט. וואס מע האט איבערגעלעבט בא דער פערעפראווע, אפן דאן, האט אלעמען שטארק פארברידערט. די סאלדאטן און די אפיצערן פון די ארומיקע טיילן פון דיוויזיע האבן מיט גרויס אָפּשי געקוקט אפן קאמאנדיר פון באטאליאן, מאיאר ספיוואק, וועלכער האט פאר- ביטן דעם קאמאנדיר פון פאלק און געגעבן די מעגלעכקייט דער דיוויזיע און אנדערע טיילן פון דער ארמיי אריבערגיין דעם טיגן, געגעבן די מעגלעכקייט זיך אפרוען און זיך גרייטן צו ניוע שלאכטן.

דעם פאָטער האט זייער האנאָע געטאָן, וואס מע גיט אָפּ דעם זון קאוועד — ער האט זיך ניט מירט וואס צו שעמען, און ווי נאָר ער האט געהאט א פרייע שא, אזוי פלעגט ער

קומען אין באטאליאן צו זינע פרענט און מיט זיי א ביסל פארברענגען, רייכערן, רייך.
דערמאנען זיך אין די לעצטע שווערע אויספרוהן.

אין באטארייע, ווו שמיע האט געדינט, זינען אומגעקומען גיט ווייניק טייערע פריינט.
אזא מאל האבן שוין אף דער מילכאמע די הארמאטלער און יענע, וואס ליגן בא די קוילנאוואר
פערסן דאס גאנצע פיער פונעם סוינע איז אין דער ערשטער ריי געווענדט אף זיי. גיט אלע
פארווונדעטע האבן זיך שוין אומגעקערט אין באטארייע פונעם מעדסאנאבאט, און אהער האט
מען צוגעשיקט ניינקע הארמאטלער, יונגע כעווער, וועלכע האבן נאך קיין פולווער גיט גע-
שמעקט און האבן נאך גיט באוויזן אויסשמירן זייערע פרישינקע סאלדאטישע גימנאסטיאָרקעס.
מיט זיי האט דערווייל שמיע גאזלען גיט געפונען קיין געמיינזאמע שפראך, און דערפאר
האט ער זיך בעסער געפילט דא, אין באטאליאן, ווי בא זיך אין באטארייע צווישן די ניינקע.
דערצו האט מען נאך גיט געבראכט קיין גיט הארמאטן, און ער האט גיט געהאט קיין
סאך ארבעט.

מע האט געווארט מיט אומגעדולד. גיט געווינט צו רח, האט מען זיך דא אין סטאנציע,
ווי מע האט געדארפט שאַענלאנג זיך לערנען פון סאמע אלעפבייס, גאנץ פון גענודיעט.
מע האט די דיוויזיע איבערגעוואָרפן צו דער וואָלגע, ווהיין דער סוינע האט זיך געריסן,
ווי עס האבן זיך אָנגעהויבן די ערשטע שלאכטן.

מיט ווייס איך וויפל יאָר צוריק, ווען שמיע גאזלען איז נאך געווען א שנעק, האט דער
טאטע פארוועצט די קאפאטע און באשטימט מאכן פון אים א שטיקל מענטש. ער האט אים
אוועקגעפירט אין „רעמעסלענע אוטשילישטשע“ — עפשער וועט מען אים צולאָזן צו די
ביכלעך.

אין טאקע, ווי איז דאס געהערט געוואָרן, אז די גאנצע מישפאכע ספיוואק, פון דאָר צו
דאָר, מוזן זיך בלעכער און דאס גאנצע לעבן זיך דראפן איבער די דעכער! זאל כאַטש
איינער זיין א געלערנטער.

און שמיע, איז מען זיכער געווען, האט א גוטן קאפ צום לערנען.
אוועקגעגאן אָפגעבן דעם עקזאמען, און ווען עס האט שוין געהאלטן, אז אַטאַט נעמט
מען אים אריין, איז ער אפן לעצטן עקזאמען שוין דורכגעפאלן.
אף געאַגראפיע...

מע האט אים א פרעג געטאן, ווי געפינט זיך דער דאָן און ווי די וואָלגע, איז דער באַכער
נעבער געבליבן שטיין, גענומען שטאמלען און אריינגעכאפט דעם שיינעם באל, מיט וועלכן
מע דארף קריכן נאָר אפן דאך!

גיי זי א כאַכעם, טרעף, אז אין יאָרן ארום וועט אים אויסקומען פארווכן דעם טאם פון
אַט די טיכן — פונעם דאָן און דער וואָלגע.

א, וואָלט אים איצט אויסגעקומען אָפגעבן עקזאמענעס, וואָלט ער אף געאַגראפיע פארדינט
א סינף! ער, זאָגט שמיע, איז ביים דער מילכאמע דורכגעגאנגען צופוס די גאנצע געאַגראפיע
אין דער ברייט און אין דער לענג.

וועקט אים אף אינמיטן נאכט, וועט ער אייך גענוי דערציילן, זיך אפילע גיט פארהיקען
קיין איין מאל, ווי געפינט זי זיך, די וואָלגע, וואָס איז דאס פאר א טיף, אירע ברעגן, יעדער
קער אירער...

אפן ברעג פון דער וואָלגע האט דער אלטער סאלדאט געזען א שיינע שטאַט מיט גאסן
און פלעצער, פילצאליקע זאָוואַדן און פאבריקן, דעם בארימטן טראקטאָר-זאָוואַד, וואָס האָט
געשעמט אף דער גאנצער וועלט מיט זינע טראקטאָרס און טאנקען. זי האט זיך אזוי פּרעכטיק
געראם פאנאנדערשפרייט, די שטאַט, לענגליכע דעם שיינעם גרינעם ברעג! ער האט זי
געזען אין איר גאנצער פראכט און האט זי שפעטער געזען ליגן אין שרעקלעכע רוינעס,
איינגעהילט אין שפער און רויכן.

צווישן רוינעס, צווישן אינגעוואלדערטע ווענט האט די דיוויזיע זיך געשלאָגן מעסירעס-
נעפעשדיק, אָפגעגאָסן געוואָרן מיט בלוט, נאָר גיט אָפגעטראָטן.

אָפּטלעך האט זיך געקאנט דוכטן, אז אלע ביו-אינזשניקע שלאכטן זינען געווען א פאַרשפיל
צו דער גרויסער שלאכט, וואָס האט זיך פאנאנדערגעוויקלט אף די ברעגן פון דער וואָלגע.
מעגלעך, אז אונדזער שמיע גאזלען וועט נאך אמאל דערציילן גענוי מיט אלע פישטשעוו-
קעס וועגן דעם, וואָס ער האט דא געזען, געפילט און איבערגעלעבט, נאָר פון אלע צייטן
איז באוויסט, אז אונדזער פריילעכער בלעכער פון דער ראקעוויקע האט בעסער ליב צו דער-
ציילן וועגן פריילעכע זאכן — וואָס וועסטו מאכן, אזא מענטש איז ער!

און כאַטש עס איז געווען אלעמען מוירעדיק שווער, פרייען זיך איז נאך נישט געווען מיט וואָס. דאָך איז געקומען אהער דער יאָמטעו. די גרויסע פרייד פון זיג.
מער פון אלץ האָט זיך אים איינגעקריצט אין זיקאַרן דער פראַסטיקער פרימאַרגן, ווען ארום-און-ארום איז פלוצעם געוואָרן אזוי שטיל. אז פון דער שטילקייט האָט מען געקאָנט טויב ווערן. יא, עס איז דאָ מיטאמאָל שטיל געוואָרן, אף דער סטאלינגראדער ערד. פריער מיט א פאָר שאַ האָט אָפּגעהילכט דער לעצטער זאלפּ און אופגעהויבן א מוירעדיקן שניי-וויכער, עס האָבן אָפּגעשפּילט די „קאטישעס“.

צוגעוויינטע צום אייביקן געבריל פון סנאריאדן, צום רעווען פון שווער-געלאָדענע באַמבארדירער איבערן קאָפּ. צו די אטאקעס פון פינטלעכע טאנקען, האָבן זיך די סאָלדאטן מיט ווונדער און אומרו צוגעהערט צו דער ארומיקער שטילקייט. און יעדן האָט זיך געדאכט, אז דאָס איז א שיינער כאַלעם, נישט מער.

נאָר דאָס איז געווען די עמעסע רוי. די לאנגדערווארטע, די געארטע רוי, יענע שטילקייט. ווען מע דארף נישט צעשמעטערן קיין פינטלעכע טאנקען, וואָס טראָגן זיך אף דיר, ווען מע דארף זיך נישט טוליען צו דער ערד. קיין קויל זאָל דיר נישט פארשטעפּען.

דער אומגענדלעכער ארום איז געווען אַינגעהילט אין שניי, אין פראַסט. ווי פון אונטער דער ערד זיינען אופגעשטאנען מענגעס דייטשישע סאָלדאטן און אָפּיצערן, איבערגעפרוירענע, פריטשמעליעטע, פארקוטעטע פון קאָפּ ביז פיס אין שמאטעס. ראָגאָזשעס, זעק... זיי האָבן פארשלאָסן דעם טאָג. ווען מע איז געבוירן געוואָרן, ווען זיי זיינען פארקראַכן אזוי טיף אין רוסלאַנד. פון אלע זיטן האָבן זיך געהערט אויסגעשרייען: „קאפּוט! קאפּיטוליאציע“, און מע איז געגאָן, דראַפּענדיק זיך איבער די הורבעס שניי מיט אופגעהויבענע הענט.

שיס נישט, רוס. פריץ קאפּיטולירט, ער גיט זיך איבער אין פלעץ; ער וויל שוין מער נישט קיין מילכאָמע. ער האָט זי שוין פארוזכט און איז מיט איר זאט!

דערשיטערטע, טויט-דערשראקענע, ציטערנדיק פאר שרעק און קעלט, האָבן זיי, די פריצן, זיך געטראָגן איבערן סטעפּ, איבער די צעהארגעטע גאסן פון דער שטאָט און זיך נאָכגעפרעגט, וווּ איז דאָ דער פלען.

צום ערשטן מאל פאר די שווערע כאדאָשים האָט שממע גאזלען געזען, ווי אונדזערע כעוורע קאָנען זיך פרייען, ווי זיי קאָנען זיך גרויסן מיט זייער ניצאָן.

דער גאנצער סטעפ, די גאסן און רווגעס פון דער שטאט זיינען געווען פארוואלגערט מיט פארקאוועטע, פארשנייטע דערהארגעטע פאשיסטן. אומעטום האבן זיך געוואלגערט צעלאפטע מאשינעס, טאנקען, הארמאטן; די מעכטיקע דייטשישע טעכניק, וואס איז געקומען אהער פון אויסרייטעניש, איז איצט געלעגן אָנמעכטיק, זיך געוואלגערט, פארשטן מיט שניי, און די לעבנעליבענע דייטשן, יענע, וואס זיינען לויט א נעם ארויס לעבעדיקע, זיינען געגאנגען זיך איבערגעבן אין געפענקעניש. „קאפוט! קאפיטוליאציע!“, מעגעטווייז איז מען געגאנגען מיט וויסע שמאטעס אין די הענט. און רוסישע סאלדאטן האבן געקוקט אף די פארפרייענע צורעס, און דאס הארץ האט זיך געפרייט.

אָט איז ער, דער ניצאכן, אויז וועט זיין מיט אלע פאשיסטן, וואס זיינען צו אונדז געקומען. עס זיינען געגאן סאלדאטן און אָבערס, אָפיצערן און גענעראלן.

— אלע האבן זיי געהאט א שיינ פאָנעם — האָט געזאָגט שמייע גאזלען, קוקנדיק אף זיי, — אזא פאָנעם זאלן זיי שוין האָבן אף יענער וועלט, סארא פאָנעם זיי האָבן דאָ, בא סטאלינגראד...

אָבער לאנג שטיין אפן פראָסט און קוקן אף די צורעס פון די היטלעראַוועס, האָט שמייע געטראכט, האָט גיט קיין זין, און ער מיט עטלעכע הארמאטלער, זיינע יונגע שלאכט־כאווייריס, האָבן זיך אריינגעכאפט אין א פארלאָזטן דייטשישן בלינדאזש, פון וועלכן עס זיינען אָקאָרשט ארויסגעקראָכן א פאַר אָפיצערן, קעדיי זיך איבערגעבן אין געפענקעניש.

אריינגעקומען אין דעם געוועזענעם ערשטיגל פון די דייטשן, האָט שמייע זיך מאמעש צעשיינט. זע גאָר, אפן טיש איז געשטאנען א גאנצע באטארייע פון פלעצער מיט שיינע קאליריקע עטיקעטלעך, קעסטלעך מיט קאנסערוון, צוקערקעס, שאַקאַלאד — עטיקעטלעך אף א סאך שפראכן — אָנגערעכט גוטס פון דער גאנצער וועלט. דאָ זיינען געשטאנען פראַג־צווייטע וויינען און שוועדישע קאנסערוון, טשעכישער שאַקאַלאד און עסטרייכישער ווורשט, בודאפעשטער געבעקס און דענישער קעז, פוילישער בראַנפן און בעלגישער קאַניאַק. די פאשיסטן האָבן זיך דאָ געגרייט פראווען א ליאמע, גאָר די רוסישע סאלדאטן האָבן זיי צעשטערט זייער סימכע און געבעטן ארויסרייכען און אופהייבן די הענט.

און אין דער צייט, ווען יענע האָבן זיך געדראַפּט איבער די שניי־הורבעס, ציטערנדיק פון שרעק, שעפּטשענדיק „קאפוט... היטלער קאפוט, קאפיטוליאציע“, האָט שמייע גאזלען מיט זיינע פריינט באשטימט נעמען א קויסע פאר דער מאפּאַלע פון היטלערן און פארן זיג איבערן פאשיזם אין דער גאנצער וועלט.

מע האָט מיט געשמאק אויסגעטרונקען צו גלעזלעך שטארקן, ברענענדיקן קאַניאַק, פארביסן מיט ווורשט און ווידער אויסגעטרונקען פארן קאווער און אַנדעק פונעם קאַמאנדיר פון דער באטארייע, אדוואַנאָו, דעם טייערן מענטשן, דעם באשיידענעם לערער פון פיזיק אין אויבעקיסאָן, וועלכער איז אין דער לעצטער שלאכט אומגעקומען, אָפּשלאָגנדיק אן אטאקע פון דייטשישע טאנקען. א גאָלדענער מענטש געווען, דער ליבלינג פון די האומאט־לער. אזא וועג איז מען צוזאמען דורכגעגאן, און אָט דאָ, עטלעכע שאַ פארן ניצאכן, געפאלן. האָט מען פאר אים אויסגעטרונקען, שטייענדיק מיט פארנייגטע קעפּ. מע האָט אויך געזיג מען א קויסע פארן אַנדעק פון דאנילאָ לוקאטשן און א סאך אַנדערע גוטעפריינט, געפאלענע אין סטאלינגראד און בא דער שטאט, אפן דאָן און דאָנעץ...

דאָ, צווייטן זיך אָנגעוואַרטעט טראַפּיען, האָט שמייע דערזען א שפיגעלע, אריינגעקוקט אין דעם און זיך דערשראָקן — פארוואס, ווי א בערז ער האָט פון זיין זעקל ארויסגענומען די אלטע בריטווע, דאָס פענדול און, גיט קוקנדיק אפן פראָסט, וואָס האָט דערלאנגט אויך אהער, אינעם בלינדאזש, זיך גוט אָנגעווייפט און גענומען זיך גאָלן.

ארויסגעלאָפן אפן פראָסט און גענומען א זושמעניע שניי, קעדיי זיך ארומוואשן, האָט ער דערהערט א טומל, א געלעכטער און זיך אומגעקוקט. פון דער טיפער פארשנייטער באלקע האָט ער דערזען, ווי עס דערנענטערן זיך עטלעכע אָפיצערן אין צעפּטענע פעלצלעך און א וויקסיקער גענעראל אין א באראשקענער פאפאכע. שמייע גאזלען האָט זיך אויסגעצויגן אין פרונט, גרייטנדיק זיך באגריסן, ווי עס געהער צו זיין נאטשאלסטווע. דערהערט א טומל, זיינען די כעוורע אויך ארויסגעשפרונגען פונעם בלינדאזש. עמעצער האָט מיטגעכאפט מיט זיך א פלאש קאַניאַק.

דער גענעראל מיט זיינע כאווייריס איז שוין געווען נאָענט, און שמייע האָט דערפילט, ווי דאָס הארץ האָט אומרוק א טיאָכקע געטאָן. ער וועט, געוויס, באַמערקן, דער גענעראל. אז מע האָט געכאפט אן איבעריקע קויסע, אז מע איז עטוואָס בעגילופן. מע קאן דערפאר אריינכאפן א פסאק. כאָטש אין יעדער צייט וועט שמייע גאזלען געפינען א סיב־ע, אָט וועט ער זאָגן, אז דאָס האָט מען אויסגעטרונקען די הונדערט גראם נאָרקאמאָוסקע — דאָס הייסט

דעם פראדוקט „66“, וואס עס באקומען ווינטער־ציט אלע סאלדאטן, מע זאל דערווארעמען אין פראסט די געשאמט. אבער דערנען, ווי די כעורע שטייען לעבן אים מיט די פלעשער, האט ער זיך פארקרימט.

דער גענעראל האט אפגעמאסטן די סאלדאטן מיט א גוטמוטיקן שמיכל און פארהאלטן דעם בליק אפן אלטן סאלדאט.

שמייע האט זיך עטוואס פארלירן און א טראכט געטאן: „יא, באלד וועט ער אריינכאפן א פעטשאטעק“, און נאך האט ער א טראכט געטאן — „דער רועך זאל אים נעמען, דעם קאָ ניאק. פארברענט זאל ער ווערן. אזא שטארקער. טרינקסט אים א גלעזל, און דאס בלוט גיט א שפאר צום קאפ, צום פאָנעם און די אויגן נעמען פארעטעריש גלאנצן. און שמייע גאזלען איז געשטאנען, אויסגעצויגן, א געאלטער, אן אונטערגעצויגענער, און געווארט אף א פסאק. דער גענעראל האט געמאכט א שפאן נענטער צום אלטן סאלדאט, וואס איז געשטאנען אין זיין צעכראסטעטן שעפטענעם וויסן פעלצל, אין דער צעבונדענער „אושאנעק“.

— וואס זשע, דו דערקענסט שוין ניט קיין אלטע פריינט? — האט זיך אנגערופן דער גענעראל, אראפשאנדליק פון די קורץ געשוירענע וואַנצעס דעם שניי. — דערקענסט מיך שוין ניט, כאווער ספיוואק? אויב איך האב ניט קיין טאָעס... און דער גענעראל האט צו אים אויסגעשטרעקט די האנט.

שמייע גאזלען איז דערשטוינט געוואָרן, דערהערנדיק אזעלכע רייד. ער האט ברייט צע־עפנט די אויגן, דער האנטעך איז ארויסגעפאלן פון זיינע הענט, און ער האט ניט געווסט, וואס ער דארף טאן.

שוין לאנג איז מיט אונדזער גאזלען ניט געשען אזוינס, ער זאל זיך אזוי פארלירן און ניט וויסן, וואס צו ענטפערן.

שמייע האט געדריקט דעם גענעראלס האנט, נאָר מוירע געהאט עפענען דאָס מויל, יע־נער זאל ניט דערשמעקן דעם רייעך פונעם אויסגעטרונקענעם קאָניאק.

— נו, וואס שוויגסטו, סערושאנט? — האט דער גענעראל אים א קלאפ געטאן איבער דער פלייצע. — עפעס דערקען איך דיך ניט, שמייע גאזלען.

דערהערט, ווי דער גענעראל האט אים אנגערופן מיטן צונעמעניש, האט שמייע דערפילט, ווי אין מויער האט זיך עפעס איבערגעדרייט.

די אויגן האָבן זיך צעשיינט פון פרייד און איבעראשונג. יא, ער האט זיך דערמאָנט, ווער עס שטייט פאר אים און קוקט אף אים אזוי. יא, געוויס האט ער זיך דערמאָנט, ווער עס שטייט פאר אים. זיך דערמאָנט און אויסגעפראלט:

— אויב איך האב ניט קיין טאָעס — ראָטנער דובראוויץ!

די ארומיקע האָבן זיך דערשראָקן, קוקנדיק, ווי מע האט זיך ארומגעכאפט. נאָר קיינער האט ניט פארשטאנען, פארוואס דער סאלדאט רופט דעם קאָמאנדיר פון קאָרפוס, דעם גענע־ראל־לייטענאנט „ראָטנער דובראוויץ“.

— טאק טאָטשנאָ ראָטנער דובראוויץ! — האט דער גענעראל זיך הילכיק פאגאנדערעג־לאכט. — דו געדענקסט, שמייע גאזלען, דעם סיוואש? איך בין דעמלט געווען דיין ראָטע־קאָ מאַנדיר... דו געדענקסט, ווי מיר זיינען אריבערגעגאנגען דעם סיוואש, דעם טערקישן וואל? דאכט זיך, בא פערעקאפ האט עס דיך פארווונדעט. דער קאָמאנדארם פרונזע האט דיך אפ־געשיקט אין לאזארעט, און דו האָסט ניט געוואָלט גיין.

— טאק טאָטשנאָ! — האט זיך אנגערופן שמייע גאזלען און מיט די אויגן געגעסן דעם מענטשן, וואס האט פארגעדענקט פון יענער צייט אפילע דאָס, וואס ער אליין, שמייע, האט שוין לאנג פארגעסן.

— יא, עפעס א נעם, — האט געזאָגט דער גענעראל, ניט אַפרייטנדיק דעם בליק פון זיין אלטן סאלדאט, — וויפל יאָרן שוין אריבער! און אזא באגעגעניש! און איך האב ניט געטראכט, אז מיר וועלן זיך נאך זען. זיינען מיר מיט דיר ווידער צוזאמען? אין וועלכער דיוויזיע ביסטו? — טאק טאָטשנאָ... איך בין באַם גענעראל סיגילאָו.

— הייסט עס, בא מיר אין קאָרפוס! אויסגעצייכנט האט אונדז דער גוירל ווידער צונויפ־געפירט! זייער גוט!

און אויסגעקערט זיך צו די אָפיצערן, וועלכע האָבן אים באגלייט, אן אופערעגטער, פאָרגענצעט:

— ווי געפעלט אַיך די באגעגעניש? מיט דעם סאלדאט האָבן מיר געהאלטן מילכאָמע בייס דעם בירגערקריג. מיר האָבן וואַנגעלן געשלאָגן אין קרים און אים דערטרונקען אין שווארצן יאם. אָט וואָס הייסט אַן אלס שלאכט־פערדל. און ווידער אנגעשטעלט דעם בליק אף זיין סאלדאט, געפרענט:

— נו, ביסטו שוין לאנג אפן פראנט?

— לאנג. קימאט פון סאמע אנהייב. זיך גענוג אנגעשמעקט מיט פולווער אין דאנאבא.

דערנאך אפן דאן.

דער גענעראל דובראוויץ האט אים פריינטלעך א קלאפ געטאן איבער דער פלייצע:

— נו, מיר וועלן זיך מיט דיר איצט אפטער באגעגענען, כאווער ספיוואק. זיך דערמאנען

אין יענע יארן. פארשטאנען? אטו

„פארשטאנען? אט...“ — האט א שניט געטאן אין אויער דעם גענעראלס ווערטער, וועלכע שמייט גאולען האט נאך פארגעדענקט פון יענע ווייטע צייטן. — דאס זינען געווען דעם ראטנע דובראוויטס סאמע באליבטע ווערטער. און שמייט האט זיך געוונדערט, וואס אויך איצט האט יענער זיי אפט באנוצט.

דער גענעראל דובראוויץ האט ארומגענומען דעם אלטן סאלדאט, באגריסט מיטן ניצאכן, געזאגט נאך עטלעכע גוטע ווערטער און זיך געלאזט גיין ווייטער.

שמייט גאולען האט אן אופגערודערטער נאכגעשפירט א פאך רעבעס נאכן גענעראל, און אין די אויגן האבן זיך געיאוועט טרערן פון פרייד. די אומדערווארטע באגעגעניש האט צו-בויסטע שמייטס געדאנקען.

ער האט א צאפל געטאן, ווען עמעצער פון זיינע כעוורע האבן אים א טאָרע געטאן מיטן עלנבויגן און א זאג געטאן:

— ע, באטיא, וואס זשע איז דאס פאר א באגעגעניש פון ביזאלע סאלדאטן? דו וואלסט געדארפט אָניסן דעם גענעראל א גלעזל...

און ער האט א הייב געטאן אינדערלופטן די פלאש קאניאק.

— וואָס רעדסטו, ביסטו בא די געדאנקען? א גענעראל, — האט אָפּגעהאקט שמייט, — א קאמאנדיר פון קארפוס, א גענעראל-לייטענאנט וועט זיך שטעלן מיט דיר טרינקען? נו, און סובאַרדינאציע? פאניעבראטסטוואָ... ניי, דול נים דעם קאפ. — נאָר שמייט גאולען האט זיך פארכאפט און א טראכט געטאן: „נו, און אז א גרויסער נאטשאלניק, איז וואָס? אלטע פריינט. דערצו נאָך איז היינט בא אונדז אזא גרויסער יאמטעוו. דער זיג! צעקלאפט אף טויט די דיי-טשישע כאַיאַלעס.“ מאכנדיק עטלעכע טריט איבערן טיפן שניי, האט ער אויסגעשריגן:

— כאווער גענעראל! כאווער דובראוויץ, איין ווילעטשקע!

יענער האט זיך אָפּגעשטעלט, פארייכערט.

שמייט איז אונטערגעלאָפן, א הייב געטאן די האנט צום שטערן און נים דרייט א זאג

געטאן:

— אנטשולדיקט, פארשטייט זיך, כאווער גענעראל-לייטענאנט, נאָר אונדזערע כעוורע האבן מיט איך געוואלט... נו, ווי זאָל איך זיך אויסדריקן, — מיר ווילן אויסטרינקען מיט אייך א קאפּעלע פארן זיג.

דער גענעראל, קוקנדיק אפן פארוויטלטן און צעשטרייטן אלטן סאלדאט, מיט וועלכן ער האט זיך היינט אזוי אומדערווארט באגעגנט, האט זיך פריילעך פאנאנדערגעלאכט, און, אף אים קוקנדיק, האבן זיך צעלאכט זיינע באגלייטער.

געוואָרפן א שנעלן בליק אפן האנטזייגער, האט ער געזאָגט:

— נו, וואָס טוט מען מיט דיר, ברודערקע, כאַטש איך אַייל זיך, נאָר אזא באגעגעניש טרעפט זעלטן און מע קען זיך פארגינען נעמען צו קאפּעלעך.

א מאָך געטאן מיט דער האנט, האט ער זיך אומגעקערט צום נאָענטן בלינדאוש.

שמייט איז אים פארלאָפן דעם וועג, אריין אין פארשניטן ערדשטיבל און אין א מינוט ארום ארויסגעקומען פון דאָרט, האלטנדיק אין די הענט א גרויסן פעמפיקעוואטן בוטל מיט א סאך עטיקעטקעס און מעדאלן, עטלעכע אליימיני-קווערטלעך, א צוגעפרוירן לעבל ברויט מיט א שטיק ווורסט.

אדוועקעשטעלט אפן שניי דאָס גוטס, איז ער צוגעלאָפן צו א צעשמעטערטער דייטשישער באטאריע, געכאפט קאסטנס פון סנאריאדן, און דער „טיש“ איז געווען פארטיק.

פארייכט די „אושאנקע“ אפן קאפ און א וויש געטאן מיטן ארבל דאָס פארשויצטע פאָנעם. האט שמייט גאולען פלינק מיט די ציין ארויסגעשלעפט פונעם בוטל דעם קאָרעק, אָנגעגאָסן א פול קווערטל קאניאק און דערלאנגט דעם גענעראל, אונטערווינקענדיק:

— דאָס מעג מען טרינקען. א גוטע רעפּע פון א נאסמאַרק און א גרויס. עכטער פראנצויז-זישער קאניאק. מיר האבן מיט די כעוורע אים שוין געפרוּווט. און קיינער האט זיך, כאַלילע, נים אָפּגעסאמט. די דייטשן האבן פארגרייט. א סאך פון דעם מין, זיי האבן געמיינט, אז מירן זיי לאָזן איבערווינטערן. זיך נים געריכט אף אזא זעץ אין די צייטן.

ער האט דערלאנגט פולע קווערטלעך קאניאק די איבעריקע געסט, אליין אופגעהויבן א קווערטל און זיך אנגערופן:

— נו, כאווער ראטנער, אנטשולדיקט, כאווער גענעראל, פאר אייער געזונט!
— נו, פאר מיין געזונט! — האט זיך א ביזער געטאן דער גענעראל. — אין אזא טאג דארפן מיר צום ערשטן אויסטרינקען פאר אונדזער גרויסן ניצאכן. און, פארשטייט זיך, פאר אונדזער באגעגניש.

די אַמיצערן און סלדאטן, וואס זיינען אונטערגעקומען א קוק טאן, וואס דא קומט פאר, האבן פריילעכע און פארגאפטע געקוקט אף דעם אופגעלעבטן גענעראל און דעם אופגעזעצטן סערושאנט.

ווען דער גענעראל האט זיך געזעגנט און אוועק זיין וועג, האבן די כעוורע ארומגערינגלט דעם בלעכער, אים פרייטלעך געקלאפט איבער דער פלייצע.

— אט דאס הייסט שמעיע גאזלעך! — האט א קליינווקסקער, פולבלעכער יעפרייטאָר, ריכטיג די פארפרייענע הענט, געזאגט: — מיט גענעראלן טרינקסטו קאניאק? דער גענעראל קאן נאך זיך מאכן פאר זיין רעכטע האנט.

— וואס רעדט איר, כעוורע! דובראוויין איז געווען מיין ראטנער בא פערעקאפ. מיר זיי נען מיט אים אריבערגעגאנגען דעם סיוואש, גענעריקט צוזאמען דעם באראן ווראנגעל אין צוואנציקסטן. און דא, זעט איר, האבן מיר זיך באגעגנט און ער האט מיך דערקענט!

— איז ווייל אזוי! — האט זיך אריינגעמישט עמעצער פון דער זייט, וואס האט זיך אָנגעגאסן פון דער פלאש אין קווערטל. — קען ער זיך אויך מאכן פאר א גענעראל, פאפאשא! די ארומיקע האבן זיך פריילעך פאנאדערגעלאכט. שמעיע גאזלעך האט לעכאטכילע זיך עטוואס פארשעמט, נאך זיך גלייך גענומען אין די הענט:

— ניין, קינדערלעך, — האט ער, אויסליידיקנדיק זיין קווערטל און אָווישנדיק מיטן ארבל פונעם שייגעל די צוגעפאָראַשעטע מיט שניי וואַנצעס, געענטפערט. — איר זענט נאך יונגע, און גאט אליין האט אזוי געפאסקנט, איר זאלט ווערן נאטשאלניקעס. איך וועל שוין יאקאס ענדיקן די מילכאמע אזוי. גענוג פונמינטוועגן מיין טשין. איך בין א פראסטער מענטש. אויב איך וועל לעבן בלויז, ארויס פון דער מילכאמע מיט הענט און פיס, וועל איך זיך אומקערן אהיים. צו זיך אין ייִשעו, און זיך שטעלן פאריכטן דעכער, ווי אמאל, די מענטשן זאל ניט קאפן אפן קאפ. פאר מיר איז גענוג פיר מילכאמעס. איך בין שוין זאט!

— נו, וואס וועלן מיר זיך שעמען... — האט מאמועריש אונטערגעוונקען מיט איין אייגל דער דיקער סאלדאט. — נישט נאך די דעכער האט זיך אונדזער שמצע גאלען פארבענקט, נאך אויך נאך דער אלטיסטשקער. א הארץ איז נישט פון קלאטשע...
— אוואדע, וואס זשע — האט אף אים קרום א קוק געטאן דער בלעכער.
— דיר איז גוט, אליאשע, כאפטסט זיך אריין אין מעדסאנאבאט צו א שוועסטערל. זי טוט א קוק אף דיין פעמפיקל, האט אף דיר ראכמאנעס, דעם אלטן כאלאסטיאק, און שענקט דיר א קאפעטשקע לאסקע...

— נו, כעווער, אצינד — האלט זיך! איר זאלט האבן אפשיי, דערעכערעץ פאר דעם פא-
פאשא אזא פריינט האט ער באגענגט — דעם גענעראל דובראוויץ — האט זיך נישט אונטערגע-
געבן דער פעמפיק און געריבן אף בידע באקן דעם וורשט, פארביסנדיק געשמאק, נאך דעם
זיי ער האט אזוי פילן אויסגעטרונקען, — וויפל מיר זינען מיטן פאפאשא אין איין באטארייע
און האבן נישט געוויסט, אז ער האט דא אזא פריינט — א גענעראל!
שמצע גאלען האט זיך שוין נישט צוגעהערט צו די ווייזן. ער איז געווען מוירעדיק אום-
גערודערט נאך דער באגעגעניש. פארייכערט א ציגאר מאכארקע, האט ער גענומען דאס סאל-
דאטישע זעקל אף די פלייצעס און מיט די אויגן א זוך געטאן דעם קאמאנדיר פון דער בא-
טארייע. קעדי פרעגן א דערלויבעניש צוגלייך אט אין יענער פארשייטער באלקע, ווי עס
שטייט דעם זונט באטאליאן, דאָרט איז דער וון און וואסיע ראגאוו. ער וועט זיי דערציילן
וועגן זיין באגעגעניש מיט דובראווינען. וואס דו זאלסט נישט זאגן, טרעפן דאך אזעלכע בא-
געגענישן איין מאל אין הונדערט יאר!

אומגעוויינלעך איז געווען די ארומיקע שטילקייט, וואס האט פלוצעם ארומגעכאפט דעם
פארשווארצטן סטאלינגראדער סטעפ. פון אלע לעכער זינען געקראכן, געפויעט לעבנגעבלי-
בענע דיטשן, איינגעקוטשעט אין שמאטעס — אף קיין מענטשן זינען נישט ענלעך געווען די
ריינע אריער. קיין שיינס האט דער נישט געזען, ווער עס האט נישט אָנגעקוקט אין יענעם טאג
די צורעם פון די אויבערמענטשן, וואס האבן זיך געדראפּעט איבערן שניי קוויטקע, לייזקע,
מיט סטרעפּ אונטער די נעזע, פרישמעליעטע און פריהלושטע פון די רוסישע הארמאטן,
געגאנגען מיט אופגעהויבענע הענט, מיט וויסע שמאטעס און געשריגן: „היטלער קאפוט“,
„שיס נישט, רוס“, „קאפיטוליאציע“.

מענגעס, אַנצאליקע מענגעס פאשיסטישע הענקער, ציטערנדיק און פאכנדיק מיט די נע-
שאַמעלעך, האבן געבען געבעטן, מע זאל אף זיי ראכמאנעס האבן — זיי ווילן שוין נישט קיין
מילכאָמע! זאט!

צום ערשטן מאל פאר א סאך אכאזשים בלוטיקע שלאכטן האבן אונדזערע סאלדאטן נישט
געדארפט ליגן אין דער פארקאוועטער ערד, היטן די קעפ פון שפליטערס, קוילן, נישט גיין מיט
די שמאַלע טראגשייטעס. צום ערשטן מאל איז מען געגאנגען פראנק-און-פריי איבערן פאר-
שנייטן סטעפ. ווי עס האט אָקארשט זיך געענדיקט די שלאכט. און איצט האבן די סאלדאטן
מיט שטאַלץ באטראכט דאס ראַכעוועדיקע שלאכטפעלד, וואס האט געפרייט דאס הארץ. צום
ערשטן מאל פאר אזא צייט האט מען געקאנט געניסן פון דער שטילקייט.

נאָר אלע האבן פארשטאנען, אז דאס איז נאך ווייט נישט דער סוף פון דער מילכאָמע, די
היטלערישע כאיאָלעס אף אנדערע פראַגן זינען נאך נישט צעשמעטערט. גענוג בלוט וועט
נאך פארגאסן ווערן, ביז מע וועט פארטריבן די פאשיסטישע כניע קיין בערלין און איר דאָרטן
דערגיין די יארן, זי פארגיכטן, זי זאל זיך מער קיינמאל נישט אופהייבן.

די שווערע בלוטיקע שלאכט האט זיך געענדיקט אט דא בא די ווענט פון סטאלינגראד,
און מיטאמאל האבן די רוסישע ארמיען זיך דערפילט ווייט פון די פאָדערשטע פאָזיציעס
דער פראַג האט זיך אָפּגערוקט פונדאנען אף עטלעכע הונדערט קילאָמעטער. ערגעץ לעבן
קורסק...

אומגעוויינלעך מאַדנע. נאָר דאס איז דאך מילכאָמע, ווי אלץ קאן טרעפן און צו אלץ
דארף מען זיין גרייט.

און דובראווינס קאַרפּוס האט זיך האסטיק גענומען גרייטן אין א ווייטן מאַרש. ער וועט
זיך ציען עטלעכע הונדערט ווערטס איבער שנייען און פארווייעטע וועגן און שטעגן. אָבער
פאר יענע, וועלכע האבן דא, בא דער וואַלגע, אָפּגעהאלטן און דערנאָך צעשמעטערט הונ-
דערטער טויזנטער פאשיסטישע הענקער, צעשמעטערט טאנקען-קאַלאַנעס, פארגיכטעט און
געפאנגען, איבערגעמאָלט הונדערטער טויזנטער היטלערישע הענקער, איז שוין גאַרנישט
געווען שווער.

מע האט געמלט אף א נייעם פראַנט.

די באקאנטשאפט מיט איוואן באָריסיוק

אין אַט דעם טאָג, ווען מע האָט שוין געדארפט לאָזן די האַרמאטן, סנאריאדן, די גאנץ צע באַלעבאטישקייט פון דער באַטארייע אפן עשעלאָן און זיך אוועקטראָגן אַף אַ נייעם פראָנט. האָט מען צוגעשיקט אַ נייעם קאָמאנדיר פון דער באַטארייע — איוואן באָריסיוק, אַ יוגן שלאַנקן בלאַנדהאַרדיקן לייטענאַנט מיט אַן אָפן, שטערענגלעך פאַנעם און אַ פאַר וואַנץ צעלעך, וואָס האָבן געדארפט, זעט אויס, צוגעבן דעם יוגן פאַנעם מער סאַלדקייט.

ער האָט נאָך ניט באַוווּן אויסשמירן אין די אָקאַפּעס דעם שפּאַגל־נייעם שינעל מיט דער קראַמאַווע שטייגל, די נייע אושאַנקע, אָקאַרשע פון דער נאָדל, וועלכע מע האָט אים אַרויסגעגעבן אין מיטלאַזע, אַף די קורסן פון לייטענאַנטן, אין דער מיליטערי־שול.

עס איז גאנץ שווער געווען באַגרייפן, פאָרוואָס די אַרטילעריסטן, וועלכע האָבן שוין פאָרוואַרט פּוּלדער, זיך אויסגעוואַלערט אין די אָקאַפּעס און אַנטיילגענומען אין פיל שלאַכטן, האָבן באַגענגט דעם לייטענאַנט, דעם נייעם באַטארייע־קאָמאנדיר אויז קאַלט און צוריק געהאַלטן. מעגלעך דערפאַר, וויל קיינער האָט זיך ניט געקאַנט צוגעוויינען צום געדאַנק, אז זייער קאָמאנדיר אַרזשאַנאָו, דער ליבלינג פון פּאַלק און שרעקלאַזער שלאַכטמאַן, איז גע־פאלן אין לעצטן שלאַכט, עטלעכע שאַ פאַרן ניצאַכן, און וועט זיך שוין אַהער, אין זיין באַטארייע, קיינמאַל ניט אומקערן און מע וועט ניט הערן זיין היליכקן געלעכטער, די וויצן אין אַ מינוט פון שטילשטאַנד, ניט זען, ווי אין די שווערסטע מאָמענטן שטעלט ער זיך אליין צום האַרמאַט און, ניט קוקנדיק אַף די שפּליטערס, וואָס פליען און פּיפּן אַרום, שטייט ער און קלאַפט איבער די פאַשיסטישע טאַנקען. און עפּשער איז דעם אַרילעם ניט געפּעלן געוואָרן, וואָס איוואן באָריסיוק האָט ניט געהאַט קיין אויסזען פון אַ „בייוואַלע“ סאָל־דאַט, און אין אונטערשייד פון די אַרומיקע, זעט מען ניט אַף זיין גימנאַסטיאַקע קיין איין אָרדע, קיין איין מעדאַל.

„עפּעס אַ האַנערעוואַסע שטאַכיסט“, — איז געווען אַנגעשריבן אַף די פענעמער פון די אַרטילעריסטן. און ווי מע וואָלט אַנגענומען וואַסער און מויל, געשווינגן. אפּילע שמייע גאלען, וואָס וועט ניט דורכלאָזן די געלעגנהייט אַריינשטעלן אַ ווייץ, איז אויך געווען אַנגעדראָלן און געשווינגן.

— זעט אויס, אַ גרינער, נאָך קיין פּוּלדער ניט געשמעקט.

— כּי וואָלט ער נאָך אַ שטיקל צייט געזעסן דאָרטן, אין מיליטערי־שול, צי אַף זינע קורסן, וואָלט ער שוין פאַרשפּאַקט פאַרן אפּן פראָנט. די מילבאַמע וואָלט זיך געענדיקט.

— וואָס איז דאָ פאַראַן צו ברייען, אזא, ווי אַרזשאַנאָו, וועט שוין באַ אונדז ניט זיין. — אויז האָט מען שטילערהייט גערעדט וועגן איוואן באָריסיוק און זיך באַמיט אים אויסמיינדן. דער יונגער אפּיצער, דער נייער קאָמאנדיר פון דער באַטארייע, האָט געכאַפט אַף זיך מאַדנע בליקן און זיך געמיינעט, ניט געקאַנט זיך אַנשטויסן, וואָס טראַכטן זיי וועגן אים, אַט די עלטערע שלאַכטלייט. באַהאַנגענע מיט אָרדענס און מעדאַלן, פאַרייכערטע פון שלאַכטן, פאַרבירינטע פון ווינטן און פרעסט.

ער האָט אַף די מענטשן געקוקט מיט קינע. ער איז געווען מעקאַנע אַף די בלויונגען, אַף די שיינע סאַלדאַטישע אָפּצייכענונגען, דעריקער איז ער אלעמען מעקאַנע געווען אַף די צאפּלדיקע פרישע באַגלידעטע צייכנס, אַף וועלכע עס איז אויסגעקריצט „גוואַרדאַ?“. קיינער פון זיינע סאַלדאַטן האָט זיך ניט פאַרגעשטעלט, וואַזוי איוואן באָריסיוק האָט זיך געריסן אפּן פראָנט, וויפּל ראַפּאַרטן ער האָט דערלאנגט דער קאָמאנדשאַפט פון דער מיליטערי־שול, און יעדן מאל האָט מען אים געשריבן רעזאָליוציעס, אז ער וועט ענדיקן די שול, וועט מען אים גלייך אָפּשיקן אפּן פראָנט. דאָרטן דאָרף מען האָבן עכטע אָפּיצערן, און לעסאַף, ווען ער האָט געענדיקט די שול און מע האָט אים געשיקט קיין ססאַלינגראַד, דאָרף ער אַנקומען, ווען אלץ איז שוין פאַרענדיקט! ער האָט דאָס שווער איבערגעלעבט, זיך גע־

בייזערט אַף דער גאַנצער וועלט!

נאָר ווער האָט אַיצט געקאַנט אַריינקריכן אין זיין נעשאַמע.

די ערשטע באַקאנטשאַפט פונעם נייעם באַטארייע־קאָמאנדיר און שיינע ספּיוואַקן האָט זיך אַנגעהויבן פון אַ קלייניקן ססאַנדאַל.

מע האָט זיך, דאכט זיך, צעקריגט און נישט אף קיין קאטאָוועסל. מע האָט גראדע דעמלט גענומען אָנלאָדן דעם עשילעך. אלע האָבן געהאַרעוועט ביזן זיבעטן שווייט. מע האָט גע- דארפט וואָס גיכער זיך לאָזן אין וועג אריין. בא די וואגאָנעס האָט געהאוועט דער נײַער קאַ- מאַנדיר איוואן באַריסיוק. וועלנדיק נאָכטאָן זײַנע בראווע ארטיילעריסטן, האָט ער, ווי זיי, אראָפּגעווארפן פון זיך דעם שינעל און געשלעפט אף זיך די האַרמאַטן. אונטערגעשטעלט א פלייצע. כאָטש ער האָט געליטן פונעם שטארקן פראָסט, נאָר נישט אָנגעטאָן דעם שינעל — זאָל מען זען, אז ער איז פונקט אזוי פאַרהאַרטעוועט, ווי אלע.

צוגעגאנגען צו דער טעפלושקע, ווו עס האָבן זיך איינגעאַרדנט זײַנע כעווער, האָט ער דערזען, ווי שמײַע מיט נאָך א סאָלדאט שלעפן אין טעפלושקע א שווערן היפשן קאַסטן. דער לײטענאַנט איוואן באַריסיוק האָט אופגעהויבן דאָס דעקל פון קאַסטן און דערזען אקוראַט איינגעוויקלטע דעטאַלן צו טראַקטאָרס, באַראָנעס, זײַמאַשינעס, און דאָס פאָנעם האָט זיך באַם באַכער אויסגעצויגן פון פאַרווונדערונג.

— וואָס איז דאָס פאַר א כלאָם, כאווער גוואַרדיע-סערושאַנט? וואָס שלעפט איר אין טעפ- לושקע אריין? דאָרט איז אזוי אויך נישטאָ מיט וואָס צו אָטעמען. צוליב וואָס שלעפט איר די קו אפן בוידעם?

שמײַע גאָלען האָט זיך א ביסל פאַרקרימט, דערהערנדיק אזעלכע ווערטער. ער האָט אראָפּגענומען די „אושאַנקע“ און אויסגעווישט דעם פאַרשוויצטן שטערן.

— דאָס איז נישט קיין כלאָם, כאווער לײטענאַנט, — האָט געענטפערט אומצופרידן שמײַע, — דאָס זײַנען זײער וויכטיקע דעטאַלן צו טראַקטאָרס און קאַמפּינען. אויב עס וועט זײַן א מעגלעכקײַט, וועלן מיר דאָס איבערשיקן אין קאַלווירט, און דאָס וועט זײַן די בעסטע מאַטאָנע...

איוואן באַריסיוק האָט ביטערלעך א שמײַכל געטאָן:

— וואָס נאָך וועט איר צוטראַכטן? — און מײַסע נאַטשאַלניק, שטערנגער צוגעגעבן, — אנו, שלידערט אראָפּ דעם קאַסטן, ער זאָל קיין פלאַץ אין טעפלושקע נישט פאַרנעמען! מיר דארפן דאָ נישט קיין איבעריקע מאַסע. שנעלער, שנעלער!

— פאַרוואָס זשע איז דאָס איבעריקע מאַסע? — איז שמײַע אין קאַס געוואָרן, — וואָס זשע, איר זעט נישט, וואָס עס איז איבערגעבליבן פון דער שטאַט און פון דעם טראַקטאָר- זאוואָד? א שטיין אף א שטיין, ביז מע וועט אפּשטעלן דעם זאוואָד און אָנהייבן ארויסלאָזן נײַע טראַקטאָרס און רעווערוידעטאַלן, וועט איבערגיין נישט ווייניק צײַט. און דאָ, אונטערן שניי, וואַלגערט זיך א גאַנצער מאַיאָנטעק, אזא גוטס גײט צו גרונט, וועל איך דערלאָזן, עס זאָל פאַרפאַלן ווערן? מיר וועלן עס אָפּגעבן אין א קאַלווירט. איר שטעלט זיך פאַר, וואָס דאָס באַטייט פאַר א ווירטפּאַסט?

— איר דארפט מיך נישט אַניטירן, גוואַרדיע סערושאַנט. איך בין שוין א געלערנטער. און אין ארמײַ איז פאַרווערט, דאכט זיך, דערווידערן א קאַמאַנדיר. מיט ווירטשאַפּטלעכע אינאָנים וועלן מיר זיך פאַרנעמען נאָך דער מילכאַמע, און דערווילן וועלן מיר ארויסווארפן פון וואָגאָן דעם קאַסטן.

שמײַע גאָלען איז געווען דערשיטערט פונעם באַפעל. די באַטאָרייצעס האָבן געקוקט אפן אלטן סאָלדאט מיט טיפן מיטליד. „וואָס איז דאָס פאַר א מײַסע? שמײַע האָט אזוי זאָרגנאָם צונויפגעקליבן אין שניי די דעטאַלן, און נישט פאַר זיך, פאַר עמעצן, לעמז דארף מען אים מאַכן אַזוי אַזוי?“

פילנדיק אף זיך אומצופרידענע בליקן, האָט דער לײטענאַנט זיך עטוואָס פאַרלוירן — עס וואָלט נישט געווען שרעקלעך, האָט ער געטראַכט, אויב מע וועט פירן מיט זיך דעם קאַסטן, — נאָר ער האָט גערעכנט, אז עס וועט זײַן נישט שייַן אָפּשאַפן דעם באַפעל. און ווערן איצט, ווי נאָר ער איז געקומען אהער.

עס איז אויסגעקומען אראָפּשלידערן אין שניי דעם קאַסטן. שמײַע גאָלען האָט עס געטאָן מיט גרויס האַרצווייטעק.

שמײַע, וואָס איז די גאַנצע צײַט געווען לעבעדיק און פריילעך, צופרידן, וואָס ער האָט דערלעבט די מאַפּאַלע פון די פאַשיסטן בא סטאַלינגראַד, איז שטאַרק געפאַלן בא זיך נאָך דעם דאָזיקן אינצידענט. זיך פאַרקליבן אין א ווינט ווינקל, אפן צווייטן שטאַק פון דער נאַרע, האָט ער גערייכערט איין ציגאַר נאָכן צווייטן און געטראַכט, געטראַכט. שווערע מאַכשאַוועס האָבן אים געמאַטערט.

עס איז צו אים פלוצעם געקומען אפן געדאַנק, אז ער וועט זיך ווענדן צו נאַטשאַלסטווע, מע זאָל אים איבערפירן אין א צווייטער באַטאָרייע, וויל מיט דעם באַכער וועסטן קיין קאַשע נישט אָפּקאָכן. אויב מע וועט אים אָפּזאָגן אין שטאַב, וועט ער זיך ווענדן צום גענעראַל

דובראוויג. יענער האט אים נעכטן ארויסגערופן צו זיך און פארגעלייגט אריבערגיין צו אים אין שטאב — ער וועט פאר אים ארבעט צוויכן, נאָר שמיע האט אפגעדאנקט און זיך אָפֿ געזאָגט פון דעם פארשלאָג. ווי קאָן ער זיך צעשיידן מיט זײַנע שלאכט־פּרײַנט, מיט וועלכע ער איז דורכגעגאנגען אזא וועג דערצו נאָך, איז דאָ נישט ווײַט דעם זונם באטאליאן און ער קאָן זיך אָפּטלעך באגעגענען מיט אים.

כאָן אלעמען, האט ער געוואוסט. אז ער וועט זיך נישט צעשיידן מיט זײַן באטארייע און זײַנע פּרײַנט — מע וועט זען, וואָס וועט זײַן ווײַטער. אוועקגיין וועט ער שטענדיק באווייזן. ער איז דאָך נישט קיין געפאנקעוועטע בארישניע, וואָס ווארפט גלייך דעם געט פאר די פיס. אזוי איז ער געלעגן אין זײַן טונקל ווינקל אָף די נארעס און געטראכט, גערייכערט. ווי די כעווערע האָבן זיך נישט געסטארעט אים באוויקן, אריינציען אין א געשפרעך, האט זיי גארנישט נישט געהאַלטן.

אַבער אינאָם באַריסיק האט זיך נאָך מער געמאטערט. זיך אופגעגעסן לעבעדיקערהייט, זיך נישט געקאָנט מויל זײַן, וואָס ער האט אזוי נישט פאריינט באליידיקט אָט דעם באיאָרטן, גוטמוטיקן סאלדאט. צו וועלכן, ווי ער האט באמערקט, אלע באציען זיך מיט גרויס אָפּשי און אכטונג. אינאָם באַריסיק האט מוירעדיק איערגעלעבט און נישט געוואוסט. וואווי מע פארענטפערט זיך פאר אים, וואווי בעט מען אים איבער, וואווי אנטשולדיקט מען זיך פאר אים, פארן באטיא.

דער עשעלאָן איז מעשוגענערווייז געפלוין אָף מירעווע, פון יענער זײַט פענצטערל האט געברענגט דער פראַסט, און דאָ, אין דער הייס אָנגעהייצטער טעפלושקע, איז געווען ווארעם, ווי אין א גוטער שוויץ־באַד. אלע זײַנען געשמאק געשלאָפֿן. נאָר איין שמיען האט דער שלאָף נישט גענומען, ער איז געלעגן מיט אָפּענע אויגן און זיך איינגעהערט אינעם קלאפערני פון די רעדער.

ער האט זיך אראָפּגעדראפּעט פון דער נארע און זיך צוגעזעצט אינמיטן דער טעפלושקע באם אויבן, וואָס סאלדאטן האָבן אוועקגעשטעלט — א גרויסע אייזערנע פאס מיט א קוימען, ארויסגערוקט אין דעכל פון דער טעפלושקע.

פארטאָן אין זײַנע אומרוקע געדאנקען, האט שמיע נישט באמערקט און נישט דערפילט. ווי עמעצער האט זיך צוגעזעצט לעבן אים אָף א סלופ.

שמיע האט זיך באגעגנט מיטן שמיכלענדיקן בליק פונעם לייטענאנט.

— וואָס זשע, באטיא, איר בייזערט זיך אָף מיר? — האט יענער פארויכטיק זיך אָנגע־רופן, צורירנדיק זיך מיט דער האנט צו שמיעס פלייצע...

— ווי קאָן מען זיך עס נישט בייזערן? אזא גוטס אראָפּגעוואָרפן אין שניי אריין. צום טיפול...

— מיר האָבן פארלוירן גרעסערע מאיאָנטקעס, ווי די שטיקער אייזן. — האט שטיל, נאָך א לאנגער פאנווע, געזאָגט דער לייטענאנט. — נאָר דאָס מאכט נישט אויס. נאָך דעם ווי מירן צעשמעטערן דעם סלינע, וועלן מיר אלץ אפשטעלן. און דעמלט וועלן זײַן מאשינעס, טראק־טראַס און רעזערוו־דעטאלן. נישט געזאָרגט, גווארדיע סערושאַנט. צום ערשטן דארפן מיר אָפֿ צאָלן פאר אלץ, וואָס זיי האָבן אָפּגעטאָן. איך בין אליין א קעווער... מײַן פאָטער האָבן די געסטאָפּאָוועס פארמוטשעט אָף טויט, אויסגעשטאָכן אים די אויגן, אָפּגעהאקט די הענט. די מוטער מיט צוויי שוועסטערלעך פארטריבן אין באבי יאר און דאָרט זיי דערשאַסן. דער פאָטער האט געארבעט אפן זאוואָד „באַלשעוויק“, א קאָמוניסט געווען, און מע האט אים איבערגעלאָזט אָף אונטערערדישער ארבעט אין שטאָט. א פארעטער האט אים אויסגע־געבן, און מע האט אים געכאַפט. פון דער מישפאָכע בין איך איינער איבערגעבליבן. איר זײַנט עטוואָס ענלעך אָף מײַן פאָטער, נאָר ער איז געווען א בלאַנדע... מער האָב איך איצט קיינעם נישט. קיינעם. איך האָב נישט געוואָלט אייך באליידיקן. נאָר עס איז פאראן א שטרענגער באפעל, מע זאָל מיט זיך נישט שלעפן אין די טעפלושקעס קיין איבעריקע זאכן, כּוין געווער, סנאריאדיק, די טעכניק. איך האָב אייך נישט געוואָלט פאטערן די שטימונג. גלייכט מיט איר פארשטייט, פאפאשא, ווי אינווייניק ברענט אין מיר? איך וועל קיינמאל נישט קענען רוזק לעבן, אָטעמען, ביז איך וועל נישט אָפּצאָלן פאר אלץ. איך האָב זיך געריסן מיט אלע קויכעס אפן פראַנט. און דאָ, דאָ האט זיך שוין געענדיקט די מילכאָמע, און איך האָב אפילו נישט באוויזן כאָטש מאל אויסשיסן? איך קוק אָף אייך און אָף איערע כאוויירס און בין אייך מעקאָנע — איך זײַנט שוין אלע און אלץ וויפיל שלאכטן אויסגעווען. בייזערט זיך נישט, פאפאשא... — איך בייזער זיך נישט, — האט נישט מיטאמאל ארויסגעבראכט שמיע גאלען און פאר־צויגן אין זיך דעם טערפן רייך פון זײַן ציגאר. ער האט שוין מיט גאָר אנדערע אויגן

אָנגעהויבן קוקן אפן יונגן לייטענאנט. יא, לאַזט זיך אויס, מע טאָר ניט מישפעטן קיין מענטשן, קאַלומאן דו דערלערנסט ניט זיין נעשאַמע. מע טאָר ניט אַרויסטראַגן דעם אור־טייל, ביז דו דערקענסט ניט דעם מענטשן.

שמייע האָט שווער געשאַקלט מיטן קאַפּ. די ווערטער פונעם באַכער האָבן אָנגערירט זיין נעשאַמע. ער האָט געזוכט און ניט געקענט געפינען פאַר אים די נייטיקע טרייסט־ווער־טער. ער האָט געוויסט, אז יעדער איינער האָט זיך זיין פעקל צאָרעס, נאָר דאָס, וואָס ער האָט נאָרוואָס געהערט, האָט אים אינגאנצן צערדערט, און ער איז ווידער געוואָרן אין קאס אַף זיך, וואָס ער האָט שלעכט געטראכט וועגן דעם קאמאנדיר און זיך באליידיקט אַף אים אומזיסט.

— יא, לייטענאנט, איך פארשטיי, וואָס עס טוט זיך בא דיר אפן הארצן. — האָט שטיי־לערהייט זיך אָנגערופן שמייע. — אוואדע דארף מען נעמען נעקאמע, נאָר וועסט נאָך באַי־וויזן עס צו טאן. דערווייל פאַרן מיר אַף אן אנדער פראַנט. דער סאָף פון דער מילכאַמע איז נאָך ווייט, און וועסט אַלץ באווייזן. אַף דיין אָרט איז געווען דער לייטענאנט אַרזשאַנאָו. א גאָלדענער מענטש. ער האָט געוויסט, וואַזוי מע דארף זיך באַציען צו מענטשן. א טאטע געווען פאַר אלעמען, און אַלע האָבן אים געצאָלט מיט ליבשאפט. און מענטשן זיינען באַ אונדז אין באַטארייע — איין מישפּאַכע. איינער פאַרן צווייטן איז גרייט גיין אין פּיצער און אין וואסער. מיר דאכט זיך, אז דו וועסט באַ אונדז אויך אויסהאלטן דעם עקזאמען, און מירן זיך אריינעמען אין אונדזער געטרייער מישפּאַכע, ליב באַקומען, ווי אַרזשאַנאָו. נאָר פאַרגעדענק דעם איינערנעם געזעץ פון פראַנט־לעבן — גיט פאַריסן די נאָז. דאָ, עמעס, פאָדערט זיך שטרענגקייט, ווייל מיר זיינען אַף דער מילכאַמע און גיט באַ דער שוויגער צוגאסט, נאָר צו דינען מענטשן דארפסטו זיין ווי א טאטע — שטרענג, נאָר געטריי.

אויסגעהערט די פראַסטע, האַרציקע ווערטער פון דעם אלטן סאָלדאט, האָט איוואן באַריסיוק דערפילט אַ מיין וואַרעמקייט אין דער נעשאַמע. ער האָט אַ שמיכל געטאָן און זיך אָנגערופן:

— געוויס, פאַפּאַשא, ביסטו גערעכט. א דאנק פאַר דיין גוטן לימעד. מיר וועלן, מיין איך, געפינען אַ געמיינזאמע שפּראַך, אנדערש קאָן עס גיט זיין.

שמייע גאָלען האָט ווידער פאַרצויגן דעם טערפּקע רויך פון זיין מאַכאַרקע־ציגאַר און זיך דערמאָנט באַריסיוקס ווערטער וועגן דעם פאַרמוטשען פאַטער, וועגן דער מוטער און די צוויי שוועסטערלעך, און מיט טיפּן מיטלנד געזאָגט:

— יא, לייטענאנט, הייסט עס, דו ביסט אויך אומגליקלעך, צעבראַכן, דו האָסט אויך אויסגעטרונקען אַ פולן קאַס ווייטעק און שוידער. זעלטן וועסטו באַגעגענען עמעצן. ווער עס האָט גיט געליטן פונעם פאַרהאַטן הענקער. יעדער פון אונדז האָט זיך מיט אים אַ באַוונדערן כעזשבן.

און שמייע האָט גענומען דערציילן זיין יונגן כאַווער, וויפּל צאָרעס ער האָט פאַר דער צייט איבערגעטראָגן. ווי ער האָט געטריבן די קאַלוורטישע טשערעדע אין טיפּן הינטער־לאַנד — ער, די מעלקערן שיפּרע, וואָס איז איצט אַ קראַנקן־שוועסטער דאָ, אין מעדסאנבאַט, דאנילאַ לוקאַטש; ווי מע איז אַריינגעפאלן צו די פאַשיסטן אין די לאפּעס, ווי מע איז אַלע דריי פאַרשפאַרט געווען אין לאַגער און דערנאָך זיך אַרויסגעריסן פון דאָרטן. און נאָך האָט ער דערציילט וועגן דעם זון, איציק ספּיוואַק, דעם קאמאנדיר פון באַטאַליאָן, דעם געוועזע־נעם נאַטשאַליניק פון אַ גרענעץ־זאַסטאָורע, וואָס האָט אויסגעהאַלטן אַף דער גרענעץ דעם ערשטן קלאַפּ פון די דייטשישע כאַיאָלעס, דערנאָך מיט די גרענעצלער געגאנגען צו דער פראַנט־ליינע, שטענענדיק אפן וועג די דייטשישע טייל, ווי דער אַטריאַד זיינער האָט זיך אין וועג פאַרברייטערט, זיך פאַנאנדערגעוואקסן און אָנגעוואָרפן אַ פאַכעד אין הינטערלאַנד אַף די דייטשן, וואַזוי ער איז אַריבער די פראַנט־ליינע און קאמאנדעוועט איצט מיט איינעם פון די בעסטע באַטאַליאָנען.

שמייע האָט אויך דערציילט וועגן זיין באַגעגעניש מיטן זון טאַקע באַס אַריבערגיין די פראַנט־ליינע, וועגן זיין אַמאָליקן ראַטנעם און איצטיקן קאמאנדיר פון קאַרפּוס גענעראַל דובראַוין; וועגן די שלאכטן אפן דאָן, ווו עס איז אומגעקומען אין שלאכט זיין בעסטער פריינד דאנילאַ לוקאַטש.

מיט פאַרטייעטן אָטעם האָט איוואן באַריסיוק אויסגעהערט די דערציילונג פון דעם אלטן סאָלדאט און זיך דערמאנדערוגען צו אים מיט גרויס אכטונג און ליבשאפט.

ביידע האָבן גיט באַמערקט, ווי עס איז איבערגעלאָפן די נאַכט. אינעם קלייניקן פענצ־טערל פון דער טעפּלוישקע האָט אַריינגעקוקט דער ערשטער שטראַל פון דער זון און אָנגע־זאָגט, אז דער פרימאַרגן איז אָנגעקומען. עס האָבן אָנגעהויבן זיך אופאַכאַפן פונעם שלאָף די

סאלדאטן און מיט פארוואנדערונג בעקוקט אפן פארל, וואס איז געזעסן לעבן אייוועלע און נישט באמערקט, אז די קוילן לעשן זיך אויס. „זע נאר, ווי מע זיצט זיך, ווי די טיבעלעך... אזוי גיך זיך איבערגעבעטן“

די סאלדאטן זינען גראדע צופרידן דערפון. זיי האבן נישט ליב, אז בא זייער שמייען איז א שווערע שטימונג. אין אזעלכע רעגעס איז דא אלעמען אומעטיק. מע האט בעסער ליב, ווען ער איז לעבעדיק און פריילעך, ווען ער דערציילט פריילעכע געשיכטעס און ווייזט זיך. און נאך איז מען געווען צופרידן, וואס יענער האט זיך באפריינדעט מיטן נייעם יונגן באטארייקאמאנדיר. בא אים וועט אויך זיין א גוטע שטימונג, און אז עס איז נישט אנגעזאלעט אפן הארצן, ווייסן אלע, גייט די ארבעט פריילעכער.

איין זאך האט נאר געקומערט, וואס זיצנדיק אזוי זארגלאז באם אויוון, האט מען פאר געסן אונטערווארפן האלץ און קוילן און מע וועט איצט כאפן א גוטן ציטער פון דער קעלט, וואס האט זיך דורכגעשלאגן דורך די שפארונעס.

דער צוג איז געגאן וויכערדיק־שנעל און אופגעהויבן ארום זיך א מוירעדיקן שנייד וויירבל. אונטער די וואגאנעס האבן געקלאפט די פארפרוירענע רעדער, ווי זיי זאלן אָנזאָגן דער גאנצער וועלט: „מיר פירן די זיגער... מיר פירן די זיגער... מיר אטילן... מיר אטילן דערלאנגען דעם סויגע דעם לעצטן קלאפ“

דער עשעלאָן האט זיך בעסראָגן אף א נייעם פראָנט.

עס זינען פאָרגעשטאנען גנץ שלאכטן.

דעם זעלבן טאג האט דער לייטענאנט אייוואן באַריסיוק אריבערגעשלעפט זיין שינעל און דאס זעקל אף דער צווייטער פאלקע, אף די הויכע נארעס, אהין, אין ווינקל, ווו עס איז געלעגן שמייע גאזלעך. און ביו מע איז דערפארן צום נייעם פראָנט, האט מען זיך אזוי באפריינדעט, בלייבן ווי די גאנצע מילכאָמע וואָלטן זיי דורכגעגאנגען צוואמען.

און דאך האט אייוואן באַריסיוק נאך לאנג זיך געפילט שולדיק פארן סאלדאט און פראָסטן פאלקסמענטש. ער האט זיך נישט געקענט מויכל זיין, וואס ער האט בעשאס דער ערשטער באגעגעניש אומזיסט און אומנישט באליידיקט דעם בייוואלן סאלדאט, פון וועלכן ער האט פאר דער קורצער נעסיע אין דער טעפלשקע זיך דערוואסט אויפיל, וויפל ער האט, דאכט זיך, נישט דערוואסט זיך פאר אלע לאנגע כאדאָשים, וואס ער האט פארבראכט אין דער מיליטער־שול.

פערטע נאָוועלע

ערעו דעם שטורעם

ווער און אף וועמענס קאפ האט אויסגעטראכט אזא מין בייוון ווינטער, ווייסט נאר דער טיטוול! עפעס אזא מינעסער, ביסיקער, אומראכמאָנעסדיקער. וועמען האט דער פראָסט זיך געקליבן פארפרייזן, וועמען דינען — איז פון אַפּאָגא שווער געווען טרעפן. נאר זעט אויס, ער האט באשטימט דערגיין די יארן, זיך איינבייסן אין די ביינער דעם אומגעבעטענעם גאסט, וואס האט געבראכט די מענטשן אויפיל צאָרעס און שוידער.

שניי האט ער אָנגעוואלגערט אויפיל, אז מע האט נישט ארויסגעזען קיין ערד, קיין בוים — א דורכויסיקע וויסטע ארום־אין־ארום, בלויז אין פארשיידענע זיטן, אף די בערג לעך, האט מען אָנגעזען סימאָנים פון פארברענטע דערפער, צעבאָמבירטע טורעמס פון איינז באַן־סטאנציעס, איבערגעקרימטע, איינגעקארטשעטע לאַקאמאָטיוון, מאשינעס, טאנקען, אף יעדן שריט און טריט האט מען געזען סימאָנים פון גרויזאמע שלאכטן, וואס זינען דא נישט לאנג אָפּגעהאלטן געוואָרן.

ערגעץ דא נישט ווייט איז געלעגן, איינגעוויקלט אין שנייען, אין מוירעדיקן פראָסט, קורסק, אַראַיל, בריאנסק, ווו דער דייטש איז געלעגן פארגראָבן אין דער ערד און ארויסגע קוקט, עס זאל שוין גיכער אונטערקומען דער זומער, ווען די וועגן וועלן טרוקן ווערן און ער וועט קענען זיך לאָזן אף מאַסקווע.

בא א צעמאזיקטער, פארברענטער באַן־סטאנציע האבן זיך די עשעלאָנען אָפּגעשטעלט —

וויטער איז קיין וועג נישטאָ. די רעלטן זינגען אופגעריסן. ביז דער פראַנט־לייגע איז נאָך גאָר ווייט, און איצט וועט אויסקומען גיין צופוס איבער די הורבעס שניי.

דעם גענעראל דובראווינס קאָפּוס האָט שנעל גענומען אויסלאָזן פון די וואַגאַנעס די גרויסע באלעבאטישקייט. די ארבעט איז געגאן געשיקט, כאָטש עס האָט שרעקלעך געדרייט די זאָווערנע און געמאָרדעוועט פון די פיס.

אנדערע וואָלטן זיך געבייזעט אָף דעם שלעכטן וועטער, נאָר פאר די סאַלדאטן, וואָס האָבן געדארפט באַפרייען די וואַגאַנעס, איז דאָס געווען אַ גליק. אין אזא וועטער וועלן די דייטשישע באַמבארדירער נישט אָנפליען און מע וועט קענען רויק זיך לאָזן אין וועג.

שטויסנדיק פון דער פארשנייטער וואַגאַן־פלאַטפאָרמע אַ האַרמאט, האָט זיך שמייע גאָר לען אָנגערופן צו איוואן באַריסיוק, וואָס איז געגאן באַגאנד:

— זעסט, כאַווער לייטענאנט, און דיר האָט זיך געדאכט, אז די מילכאַמע האָט זיך שוין געענדיקט. — ער האָט אַ קוק געטאָן אפן ווייטן מידיער, צוגעגעבן:

— אָט זי אַ בעריע און דעריאָג דעם פאניע פריץ... מע וועט זיך גוט דארפן אונטער־בארטלען.

— נישטאָשע, מירן אים דעריאָגן, דעם הונט, און אים אָפהאקן דעם וויידל, — האָט אָפֿ געענטפערט איוואן באַריסיוק, אַפּווישנדיק מיטן אַרבל פונעם שינעל דאָס פארשוויצטע פאָנעם.

פון אלע זיטן האָבן זיך געהערט פריילעכע אויסגעשרייען, אַ געלעכטער, וויצן. איוואן באַריסיוק איז געווען מאָדען. ער האָט זיך נישט פאָרגעשטעלט, אז אין אזא צייט קאָן מען לאכן, זיך כאַכענען.

— זעסט, נאטשאלניק, אין וואָס פאר אַ פריילעכער קאָמפאניע דו ביסט אריינגעפאלן — האָט אים אונטערגעמונטערט שמייע. — עמעסע סאַלדאטן, וואָס האָבן שוין געשמעקט פול־ווער, האָבן אזא טעווע — מע פאלט באַ זיך קיינמאָל נישט אַראָפּ. אַ פריילעך ווערטל, אַ וויץ איז די בעסטע רעפּע געווען אין אלע צייטן. זאָל איצט וויינען דער דייטש. אין אונדזערע שנייען וועט ער באַקומען אַ וויסע מאַפּאַלע, פונקט ווי דאָרטן, אין סטאלינגראד.

— פון דינן מויל, פעטער שמייע, אין גאָטס אויערן, — האָט עמעצער פון זינגע פריינט אריינגעשטעלט.

ארום־אוי־ארום — וויסע שנייען, הורבעס. נישט קיין וועגן, נישט קיין שטעגן.

דער גענעראל דובראווינס איז געגאן איבער די הורבעס לענגויס די עשלענגען און אויב טערגעניילט דעם אוילעם. דאָרטן ווייט, אונטער קורסק, איז געגאן אַ שווערע שלאכט, מע האָט געדארפט שנעלער זיך דערקלייבן אהין, קעדי צעשמעטערן די דייטשישע גרופירונג, וואָס איז דאָרטן געשטאנען, און אָנגריפן וויטער, אָף אַרליאָל, קעדי באַפרייען די שטאָט.

פון דער סטאנציע האָבן זיך גלייך געלאָזט אין מאַרש די קאָלאָנעס. מע איז געגאן ביז איבער די קני אין שניי, טראָגנדיק אָף די פלייצעס טנאריאדן, עקסטעלעך מיט פאטראָנעס און פראַוויאנט. זיך איינגעשפאנט אין די ליאמקעס, האָט מען, ווי די בורלאקעס, געשלעפט די שווערע האַרמאטן, ווייל די מאַשינעס און וועגענער זינגען איינגעזונקען געוואָרן אינעם שניי און די פערד האָבן נישט געקענט זיך שלעפן איבער די שניי־וואלן.

פון ווייט האָט זיך אהער דערטראָגן דער שווערער אָטעם פון שלאכט. מע האָט דאָרטן געטריבן, געמיימעט די אָקפאנטן, געצווינגען אָפּטערען, ווארפן אלץ, און קעדי אנטוויק־לען דעם אָנגריף, האָט מען געדארפט אַיילן צום שלאכטפולד, פארבייטן די שיטערנעוואָרע־נע אָנברענגנדיקע טיילן.

דובראווינס קאָפּוס האָט געדארפט גלייך נאָכן שווערן מאַרש אריינטרעטן אין שלאכט. דאָס האָבן אלע פארשטאנען, און אָנשטרענגנדיק אלע קויכעס. גענילט אהין, וווּ מע האָט אָף ווי געווארט מיט אומגעדולד.

ארויסשלאָגנדיק זיך פון די קויכעס, האָט מען זיך געצויגן איבער דער שניי־מידיער צום פראָנט. די וויגע האָט געדרייט, און דער פראָסט האָט אומראַכמאָנעסדיק געקניפּט דאָס פאָנעם, געריסן שטיקער פלייש.

עס האָט זיך געדאכט, אז דער וועג וועט זיך קיינמאָל נישט ענדיקן. און כאָטש די וויגע האָט געדרייט, האָבן ערגעץ אונטער די וואָלקנס געהוועט פיינטלעכע אַרעאָפלאנען. די פאשיסטן האָבן אָנגעשמעקט, אַז עס גייען צום פראָנט רוסישע רעזערוון, און מע דארף זיי באַגעגענען, נישט צולאָזן צום פראָנט. דאָס האָבן אויך פארשטאנען אונדזערע סאַלדאטן. זיי האָבן אָנגעשטרענגט די לעצטע קויכעס, זיך געצויגן אלץ פאָרויס איבער די שניי־הורבעס, איבער די הויכע וואָלן.

און ווידער האָט שמייע באַמערקט, אז דער לייטענאנט איז עפעס אנטווישט.

און אנטוישט איז ער, זעט אויס, דערפון, וואָס אים האָט זיך געדאַכט, אז ווי נאָר מע וועט ארויס פון די וואַגאַנעס, אזוי וועט מען איינשפּאַנען די האַרמאָנן אין די מאַשינעס און זיך אוועקלאָזן גלייך אין שלאכט. לאָזט זיך אויס, אז מע דאַרף די מאַשינעס איבערלאָזן און זיך אליין איינשפּאַנען אין די ליאמקעס און שלעפּן אָף זיך די האַרמאָנן, טראָגן אָף די פּלייזעס די סנאריאדן.

באַריסיון האָט זיך געדאַכט, אז פון יענער זײַט איינבאַרשטאַנציע הייבט זיך אָן די פּאָ-דערשטע פּראָטיליניע, און ער וועט גלייך אריינטרעטן מיט זײַן באַטארייע אין שלאכט, דערלאנגען א טויטקלאפּ די פאַשיסטן. לאָזט זיך גאָר אויס, אז ביז דער פּראָטיליניע איז פּאָלג מיך א גאנג.

אַט איז שוין באלד דורכגעלאפּן דער טאָג, און מע איז ערשט דורכגעגאנגען עטלעכע קילאָמעטער. אלעמאַל איז אויסגעקומען ארויסשלעפּן די האַרמאָנן פון די שניי-הורבעס. ער געץ ווייט פאַרויס איז געגאן די פאַראקשנעטע שלאכט מיט די פאַשיסטישע כאַיאלעס, און דאָ האָט מען דערווייל געפירט מילכאַמע מיט די שנייען, מיט דער בייזער זאָווערעכע, וואָס האָט ניט אָפּגעהערט דרייען, וואַיען, ריפּסן שטיקער.

ווען וועט זיך שוין ענדיקן דער שרעקלעכער וועג? וואָלט כאָטש ערגעץ גאָענט געווען א הויז, מע זאָל קאָנען אריינגיין זיך אָנוואַרעמען. נאָר אין אלע זײַטן האָבן געשטעקט פון אונטערן שניי שוואַרצע ציגל-קיימענס פון פאַרברענטע, פאַרסאַרפּעטע דאַרפישע שטיבלעך, הורבעס שטיינער, לייט, געהילץ, געדיכט צוגעדעקט, פאַרווייטעט פון שניי. קיין לעבעדיקער נעפעש! ניט לאנג צוריק איז דאָ דורכגעגאנגען דער דייטש און אלץ פאַרניכטעט, פאַרברענט. באַטראכטנדיק דאָס האָבן די סאַלדאַטן אַראָפּגעלאָזט די קעפּ, די הערצער זײַנען פול געווען מיט צאַרן, דאָס האָט צוגעגעבן נייע קייכעס, דאָס האָט ליכטער געמאַכט דעם שווערן מאַרש.

דער וועג האָט אלעמען אויסגעלייכט — סאַלדאַטן, אָפיצערן, גענעראלן. יעדער האָט עפּעס געטראָגן אָף זיך — א סנאריאד, א קעסטל מיט קוילן, אלע האָבן פון מאל צו מאל זיך אָנגעוואלגערט אָף די איינגעזונקענע אין שנייען האַרמאָנן און געהאַפּן זיי אַרויסשטויסן. ביים די קורצע פריוואל האָבן זיך אלע אריינגעוואלגערט אין שניי און געכאַפט א דרעמל. אַט די שנייגעלעגערס זײַנען געווען די בעסטע אין דער וועלט.

דריי טעג און דריי נעכט האָט מען זיך געשלעפּט איבער די שנייען, דורכשלאָגנדיק זיך א וועג צו דער פּראָטיליניע. עס זײַנען אָפּגעשטאַנען די קיכן, די וועגענער מיט די פּראָ-דוקטן, וואָס די סאַלדאַטן האָבן געטאַסקעט אָף זיך. פאַרביי דער וויגע זײַנען פון מאל צו מאל איבער די קאַלאַנעס דורכגעפלוין נידעריק איבער די קעפּ איינצלע אַרעאָפּלאַנען — קוקורוניקעס און אַראָפּגעוואָרפן א זעקל זאַלץ, ברויט, הירוש... ניט אָפּשטעלנדיק זיך, האָט מען אין וועג געגעסן די שטיקער ברויט מיט זאַלץ, ווייניגס איז געשטילט דעם הונגער, פאַרביסן מיט שניי און געגאנגען ווייטער.

דער לייטענאַנט באַריסיון האָט זיך אלץ געערגערט. אין קיין איינעם פון די מיליטערישע אוסטאון האָט ער ניט געלייזט וועגן אַזעלכע מאַרשן. אפילו אָף קיין אַנדיטונג ניט גע-טראָפּן. עס האָט דערמאָנט דעם מאַרש פון סוואַראָווס זעלנער איבער די אַלפן. נאָר דאָרטן איז, דאַכט זיך, געווען ליכטער.

ניט וויסנדיק פון קיין שלאָף, פון קיין אָפּר, זײַנען געגאנגען סאַלדאַטן מיט די אומוועגן, פאַלנדיק פון די פיס פון מידקייט. נאָר ווי מע האָט זיך ניט געסטאַרעט, האָט מען ניט גע-קאָנט גיין שנעלער פון דער פּעכאַטע — יענע האָבן זיי אריבערגעיאָגט און באוויזן זיך איינ-שליסן אינעם שלאכט, נאָר ניט אָף לאנג. דאָס, וואָס מע האָט ניט געקענט צו דער צײַט אונז-טערציען די רעזערוון, האָט געגעבן די מעגלעכקייט דעם פיינט זיך פאַרשטעפּען פאַר די קרומע הייכן און זיך איינגראָבן אין דער ערד. אָבער פון דער שטאַט קורס האָט מען אַרויסגעשלידערט דעם סיינע און איבער דער שטאַט האָט געפלאַטערט א רויטע פּאַן.

די ארטיילעריסטן זײַנען געקומען, ווען די שלאכט האָט זיך שוין געענדיקט, און עס איז געקומען דער באפער זיך נעמען פאַר די לאַפּעטעס, אָפּרייניקן פון שניי די וועגן, זיך גרייטן צו א נייעם אָנגריף.

און די סאַלדאַטן האָבן זיך גענומען פאַר די לאַפּעטעס.

— א מאָדנע מילכאַמע! — האָט אומצופרידן געזאָגט באַריסיון. — איך האָב געמיינט, אז מיר וועלן א זעץ טאָן פון אלע האַרמאָנן און זיך אריינריסן קיין אַריאַל. איז האָסטו דיר גאָר!

און פאַר זיך האָט ער געטראכט, אז עס האָט אים ביכלאל ניט אָפּגעגליקט מיט דער מיל-

כאמע. ווען מע שיקט אים אף אן אנדער פראנט-באצירק, וואלט אזוינס ניט פאסירט. ער וואלט שוין לאנג געווען אין אן עמעסער שלאכט.

— כאווער לייטענאנט, וואס דארפט איר זיך אזוי ערגערן און זיך נעמען צום הארצן. — האט אים אלץ געפרוהט בארווקן שמייע גאזלעך. — דארפסט וויסן זיין, אז אף דער מילכאמע האט זיך יעדער סאלדאט אדער אפיצער, גענעראל, מארשאל זיין פארציע, און קאלומאן ער האט די פארציע זינע ניט באקומען, וועט ער אהיים ניט פארן; דיין פארציע וועסטו באקור מען פינקטלעך ביו א גראם! וועסט נאך פארווקן קאלסט און ווארעמסט. איצט זינען גאר אנדערע מילכאמעס, ניט אזעלכע, ווי אמאל. איך בין אן אלטער סאלדאט און ווייס גאנץ גוט, מיט וואס מע עסט א מילכאמע. אין יענער מילכאמע, וואס האבן מיר געוואלט? „ביי פריקלאד דאם, קאלי שטיקאם“. איצט האסטו אף זיך אזא טעכניק, און קעדיי אנפירן מיט א שלאכט, ווי עס ארבעטן טוינטער הארמאטן, טאנקען, אערפלאנען, דארף מען האבן א קאפ פון א מיר ניסטער, אבער אזוי ווי מיר פירן די מילכאמע ניט אפן הימל, נאך אף דער זינדיקער ערד, מוז מען הארעווען, ווי א פערער אף א כאסענע, גראבן קאקאפעס, טראנשייעס, באהעלטענישן פאר די הארמאטן, פאר די סנאריאדן. וואס מער דו וועסט זיך איינגראבן אין דער ערד, אלץ בעסער וועסטו זיך פילן אונטערן פיער. דאס, וואס מע האט אונדז באפוילן זיך איינגראבן, רייניקן די וועגן, איז דער בעסטער סימען, אז דא וועלן מיר א ביסל אויסרווען די ביינער און אייניוועגס וועט נאטשאלסטווע דא צוגרייטן פאר פריצן א געשמאקן קאמפאט. האסט דען ניט געהערט, וואס אונדזער קארפוס-קאמאנדיר גענעראל דובראוויין האט געזאגט? אט דא, ווען אונדזער הארמאט איז פארקראכן אין א הורבע שניי און א גענעראל אין א וויסן שעפסענעם פלץ האט אונטערגעשטעלט די פלייצע און אונדז געהאלפן ארויסשטויסן די פושקע, אזא ווקסיקער, ברייטפלייציקער גענעראל אין מינע יארן? נה, וואס זשע? אט-אט! דאס איז געווען דובראוויין. ער האט געזאגט, דער גענעראל, אז דעם ווינטער וועט דער זינטש זיך דא גוט אנפירן, און דערנאך וועלן מיר אים אזוי דערלאנגען, אז ער וועט פארשעלטן זינע יארן, וואס ער איז געקומען אהער.

— טאקע אזוי, מיט די ווערטער האט געזאגט דיר דער גענעראל? — האט מיט כשאד אף אים א קוק געטאן דער לייטענאנט.

— יא! ווארט אין ווארט גיב איך דיר איבער... פונקט אזוי האט ער מיר געזאגט, און אלע כעווערע האבן עס געהערט?

— און וואס קער ער זיך מיט דיר אן, דער גענעראל דובראוויין, א בראט אדער א סוואט? שמייע האט זיך שיר ווידער ניט באליידיקט אפן לייטענאנט, נאך באמערקט, אז יענער זאגט עס אין א שפאס און דערביי גאנץ גוטמטיק, האט ער געענטפערט:

— ווי דו ווילסט, אזוי מעגסטו טראכטן! מיר זינען מיטן גענעראל עפשער א ביסעלע געענטער, ווי א בראט מיט א סוואט. מיט אט דעם גענעראל, ווען ער איז נאך געווען א ראט-נער, זינען מיר דעם סיוואש אריבער און גענומען דעם פערעקאפ. אף ווראנגעלן, אפן באראן ווראנגעל, זינען מיר צוזאמען געגאן אין צוואנציקסטן יאר. איך בין געווען בא אים אין ראטע. — וואס רעדסטו, באטיא! — האט זיך צעשיינט דעם לייטענאנטס פאנעם און, צוושומרעדניק

די אויגן, צוגעגעבן אין א רעגע ארום:

— פארוואס זשע איז ער א גענעראל און דו א סערזשאנט?

— א-א! ווען אלע וואלטן ווערן גענעראלן, וואלטן גאר קיין סאלדאטן ניט געווען. — האט איבערגעשלאגן שמייע, — פארשטייט, מיין טייעריקער, נאך דער מילכאמע מיט ווראנגעלן בין איך אוועק מיט מיין וועג און דובראוויין מיט זינעם. צום ערשטן האב איך אויך געקלערט ווערן א גענעראל אדער גאר א מארשאל, נאך געקומען אהיים און דערנען, וויפל היזער עס שטייען אן דעכער און וואזוי עס קאפעט די מענטשן אפן קאפ, האב איך באטראכט, אז פון אנפאנג דארף מען פארייכטן די דעכער און דערנאך שוין ווערן א גענעראל. איך האב זיך, ברור דערקע, אזוי אריינגעלאזט אין דער אווידע, אז איך האב גאר פארגעסן ווערן א גענעראל. עס הייסט, ווען דו זעסט מיין ארבעט, מינע דעכער, בא אונדז אין ייטעו, דעריקער די דעכער אף די שטאלן, וואלטו געזאגט: „גענעראלסקע דעכער“. אין מיין פאך בין איך, גלייב מיר, ניט הייניקער פון א גענעראל!

די סאלדאטן, וואס זינען אונטערגעקומען הערן, וואס עס דערציילט דער באטיא, האבן געקויכט פון געלעכטער. שמייע, וואס איז ניט אראפגעפאלן בא זיך דערפאר, וואס ער איז ניט געווען קיין גענעראל, האט דערציילט פארשיידענע געשיכטעס וועגן דעכער. וואס-וואס, נאך אין דעכער האט ער געוואלט א טאלץ.

...ווי דער ווינטער האט זיך ניט געמארדעוועט, ווי די וויגעס האבן ניט גערעוועט, געבן-שעוועט, געוואָיעט, האט עס ניט געהאלפן.

עס האט שוין אריינגעשטיקלט אהער דער פריילינג, און דער ווינטער האט זיך געמוזט נעמען קלעבן אין זיין רוח.

די זון האט גענומען ווארעמען — א מעכטיגע געווען צו לעבן אף דער וועלט. די שנייען, וואס האבן ערשט גיט לאנג אזוי גרויסארטיק געלאנגט, זינען פארשווארצט געווארן, זיך איינגעקארטשעט.

אף די וועגן האבן אנגעהויבן בורטשען די שטראמען. די שנייען האבן זיך געשמאלצן אונטער דער זון. עס זינען שווארץ געווארן די ארומיקע וועלדער און פעלדער, און די וועגן און שטעגן זינען צעפארן, צערעפט געווארן.

אין די דאזיקע טעג פלעגט דער גענעראל דובראוויץ אפטער, ווי ערגעץ אנדערש, אריינגיין צו באריסיון אף דער באטאריע. ער האט ליב געהאט אין א פרייער מינוט זיצן און רייכערן מיט זיין אלטן כאווער, אויסהערן זיינע פריילעכע געשיכטעס, זיך דערמאנען אין יענע זייטע יארן, ווען מע האט געקעמפט פאר דער טראנמאכט, ווען מע איז געווען יונג — ער און דאט געט בארידעוודיקט, פריילעכער סאלדאט, ספיוואק.

אפן פראנט האט זיך איינגעשטעלט א שטילשטאנד — אויב מע קאן אַרױפֿן שטילשטאנד, ווען עס קלאפן אָן אופהער די הארמאטן און מינעווארפער, ווען אין הימל רוישן דראַענדיק די אויסשפיר-אעראפלאנען און פאטאגראפירן אלץ, וואס עס טוט זיך ארום...

ווען דער שניי איז אראפ און פון דער ערד האט גענומען זיך הייבן א ליכטער דאמף, האבן זיך אלע ווידער גענומען פאר די לאפעטעס — גראבן טראנשיעס, אקאפעס, בלינדאשן, אלץ און אלע האבן זיך געדארפט באהאלטן, פארמאסקירן אין דער מאמעניוירער. מע האט געדארפט אויסבויען פעסטע פאזיציעס, ווייל קיינער ווייסט גיט, וויפל דא וועט אויסקומען שטיין. אלץ, אנהייבנדיק פונעם מעדיצין־פונקט און ענדיקנדיק מיט די סקלאדן פון קוילן, מינעס און סנאריאדן — אלץ האט געדארפט זיין ווייט פונעם סוינעס אויג. אלץ איז אוועק אונטער דער ערד, זיך באהאלטן פון דער אוואציע, זיך מאסקירט.

אין די פרייע שאַען האבן זיך אלע געלערנט, גלייך ווי דעם ערשטן טאג וואלט מען געווען אפן פראנט און מע האט גאך קיין פולווער גיט געשמעקט. פאר די בייוואלע סאלדאטן האט די לערע אויסגעזען מאַדנע.

— וואס זשע טוט זיך דא? — האבן שטילעהייט גערעדט צווישן זיך די סאלדאטן. — דער גענעראל מינג, אז מיר וועלן דא זיצן אייביק? צי עפשער האט ער באשטימט דא עפענען א מיליטעראקאדעמיע?

און שמויע, וואס האט די גאנצע צייט עפעס געמיסטערעוועט אין בלינדאש — געמאכט צייגד-מאשינקעס פון גילון, טאבאקקעסעלעך פון אליומיני, קווערטלעך און קריגעלעך פון קאנסערווירן-באנקעס, האט געענטפערט מיט אזא שטעל, גלייך דער גענעראל וואלט זיך מיט אים געצייגט.

— זאָרגט זיך גיט, קינדערלעך, דער גענעראל דובראוויץ ווייסט, וואס ער טוט. מע דארף זיך אף אים גיט בלאָזן, סוף־אָרױף האט אמאל געזאָגט — און יענער האט געוואלט א טאָק אין מילכאַמע: „שווער אין דער לער — גרינג אין שלאכט“, און כּױז דעם, דארף מען געדענקען, ווען דער סאלדאט פארזיצט זיך לאנג אַן ארבעט, ווערט ער ארומגעוואקסן מיט שמאלץ, און דאָס איז א געפערלעכע זאך — ער קען דערנאָך דעם הינטן גיט אופהייבן. זיצן אין די אָקא-פעס אַן ארבעט — קאן גאָר, כּאַלילע, אויסוואקסן אף יענעם אָרט, אף וועלכן דער קייסער אליין איז געזעסן. איז בעסער, עס זאָלן אויסוואקסן מאָנאָליעס אף די הענט, איידער אפן איך בעט איבער אייער קאָוועד. דעמלט וועט גרינגער זיין דערלאנגען קלעפּ דעם פא-שיסט.

איינמאל, ווען די סאלדאטן האבן געגראבן א לאנגע טראנשיע, קעדיי פארייניקן עט-לעכע אקאפעס, איז געקומען דער גענעראל דובראוויץ מיט זיינע געהילפן, זעט אויס, די דייטשן, וואס זינען געווען גיט ווייט פונדאנען, בא דער גרויסער פאליאנע, האבן באמערקט א באוועגונג און געפנט א שטארק פייער, דובראוויץ איז אראפגעשפרונגען אין דער טראנשיע, וואס האט אים דערגרייכט ביזן בויד. ער האט זיך אויסגעצויגן אפן דעק, און עמעצער פון די סאלדאטן האט אים צוגעדעקט מיט זיין קערפער.

ווען די שיסערי האט אומגעהערט, האט דובראוויץ זיך אפגעהויבן און גיט צופירן א שאַקל געטאָן מיטן קאפּ:

— וואס איז דאס פאר א טראנשיי? פאר קינדער פון קינדערגארטן גראבט אירז וועמען נארט איר אָפּ — זיך? — פארייכערנדיק א ציגאר, האט ער צוגערופן די עלטסטע און א ווייז געטאָן אף די טראנשייעס:

— איך באפעל גראָבן טראַנשייען לויט מיין וואָסן
 — בא אונדז זינגען די סאָלדאטן ניט קיין הויכוואַסטיקע, כאַווער גענעראַל, — האָט זיך
 אָנגערופן מיט א שטייכל שמעץ גאָלען.
 — נישקאָשע! טראַנשייעס דארפן זיין סיפע. פאַרשטאַנען, אָט...
 און אלע האָבן זיך ווידער גענומען צו די זאָסטעפּעס...
 שנעל אַרדעווענדיק מיט די קירקעס און לאַפּעטעס, האָבן די כעוורע אין שפּאַס פאַרגע-
 וואָרפן שמעץ:
 — נו, דו זעסט, באַטיא, אז דיין פּרינטישאַפּט מיטן גענעראַל קאָסט אונדז טייער. אַזעלכע
 הויכע, ווי דער גענעראַל, זינגען פאַראן בא אונדז געציילטע.
 — איז וואָס, זייערע קעפּ זאָלעוועסטו ניט? — האָט ער א שפּיט געטאָן אָף די הענט און
 גענומען גראָבן האַסטיקער.
 אינאָם באַריסיוק האָט געשוויגן. ער האָט זיך נאָך אַלץ ניט געקאָנט צוגעוויינען צו דעם,
 אז ער עסט אומזיסט ברויט. כאָטש ער האָט אלע טאָג דורכגעפירט מיט די מענטשן פון זיין
 באַטאָריע לימדיים, פאַרשידענערליי איבונגען, די כעוורע זאָלן אין יעדן פאל קענען פאַר-
 בייטן איינער דעם צווייטן בא די האַרמאָניע. און נאָך האָט מען זיך געלערנט — זיך אויסצוגען
 אפן דעק פון דער שטאַלער טראַנשיי און א טאנק זאָל אריבער איבער דיר, אַדער זיך אָפּ-
 שטעלן און דיר „פּרעסן“. כאָטש מע איז א ביסל פאַרשאַטן געוואָרן מיט זאמער, ערד, נאָך די
 טאנקען קייטן האָבן זיך צו דיר ניט געקענט דערקלעבן.
 מע קאָן ניט זאָגן, אז „די אקאדעמיע פונעם גענעראַל דובראַוויץ“ זאָל שטאַרק געפּעלן זיין
 דעם לייטענאַנט. נאָך ער האָט פינקטלעך אויסגעפילט דעם באַפעל און געוואַרט אָף בעסטערע
 צייטן, ווען ער וועט מיט זיין באַטאָריע, וואָס שטייט פאַרמאָקירט הינטערן וואַלד, ארייַן
 טרעטן אין שלאכט קעגן טוינע.
 ...און דער פּרילינג האָט אָנגעגרייפּט אָף אלע פּראָנטן. מע האָט ניט געקאָנט צומאכן קיין
 אויב דאָ באַס וואַלד, ווי די טייל האָט פאַרנומען די פּאָזיציעס. די פּויגלען האָבן איינגעאַרדנט
 אַזעלכע קאָנצערטן — געזונגען און צווייטשעס אָף אלע קיילים אזוי, אז כעוורע האָט פאַר-
 געסן אין דער מילכאָמע, אין די בלוטיקע שלאכטן און זיך דערמאָנט די פּרידלעכע צייטן, ווען
 אַלץ אַרום האָט פונקט אזוי געזונגען און געשפּילט.
 די פּויגלען האָבן ניט געלאָזט רוען.
 שמעץ גאָלען שווערט און מע קען גלייבן א מעשומע, אז ווי ער איז ניט אויסגעווען,
 האָט ער אַזעלכס ניט געהערט. אין ערגעץ האָבן די פּויגלען אזוי ניט געזונגען, ווי אין די
 קוסטעס פון די קורסקער וועלדער. ניט אומזיסט זאָגט מען: „ער זינגט, ווי דער קורסקער
 סאָלאָוויי“.
 יא, געוויסן דער נאכטיגאל זינגט דאָ גאָר אָף אן אנדער אויפן, ניט אזוי ווי זינגע קאָ-
 לעגן אין אנדערע וועלדער. אָט דער מאַמוער נעמט מיט א פאַר טענער העכער פון יענע, און
 דאָס געזאָגט איז כיינעוואַדקער, שפּילעוואַדקער.
 ווי דו זאָלסט ניט זיין אויסגעמאַטערט פונעם טאָג שווערע ארבעט, נאָך קוים טוט א
 זונג דאָס קליינע מאַמוער, אזוי פאַרלירט גלייך דער סאָלדאט דעם שלאָף און די רוי און
 הערט זיך איין אינעם קאָנצערט, ביז עס ווערט ניט שטיל אַרום.
 און די פּייגעלעך האָבן געזונגען ביז טאָג. די דייטשן האָבן זיך שטאַרק אָף זיי געבייזערט
 און אָפּגעהויבן א שיסע-עס, דעמלט זינגען די פּייגעלעך שטיל געבליבן, אָבער ווי נאָך דאָס
 פּיער האָט אָפּגעהערט, האָבן זיי ווידער גענומען זינגען ווי אפּצולאָכעס.
 אין איינעם פון אַזעלכע שטילע פאַרגאכטן, ווען די פּייגעלעך זינגען געשטאַנען אָף
 זייערע קוסטעס, פאַרכלינענדיק זיך פון פאַרגעניגנדיקן געזאָגט, וועקנדיק די שענסטע טרוי-
 מען, איז אָף דער באַטאָריע געקומען דער ברייטערעגער און געבראכט ברייטלעך פון דער
 ווינטער היים, און בעסוכעס צוויי ברוי שטייען.
 די ברוי האָבן לאנג געוואנדערט, ביז זיי האָבן געפונען דעם אדרעסאָט.
 אלפֿייסייכל וואָלט מען זיך געדאַרפט פרייען, נאָך שמעץ האָט עפּעס דערפילט, אז די
 ברוי וועלן אים ניט פאַרשאפן קיין פרייד.
 און דער פאַרגעפיל האָט אים ניט אָפּגענאַרט.
 אין דער ערשטן ברוי האָט רייזל געשריבן וועגן איר גרויסן צאָרן. זי האָט באַקומען
 א „פּאַפּאַראָנע“ — איר עלטערער זון איז געפאלן אין שלאכט בא דער וואַלגע. ער האָט
 זיך געוואָרפן מיט א גראַנאטע אָף א דייטשישן טאנק, אים אונטערגעצונדן און אליין געפאלן.
 זינגע כאַוויירים, וואָס זינגען מיט אים געווען אין דער שלאכט, האָבן באַשריבן אַלץ, ווי דאָס
 איז געשען. זיי האָבן מיטגעטיילט, אז אָף זייערע הענט אין ער אויסגעגאָן.

בא דער וואלגע איז ער געפאלן, איר עלטערער זון. לאזט זיך אויס, אז מע איז געווען גאָענט איינער פון צווייטן און מע וואלט זיך עפּשער געקענט באַגעגענען, זיך זען, גאָר גיי זי אַ כאַכעם.

אין דעם צווייטן בריוו האָט זי מוידע געווען, אז איר צווייטער זון איז געווען מיט א דעסאנט אין קרים און מע ווייטט נישט, וואָס איז מיט אים און ווי ער איז אהינגעקומען. און פון דעם דריטן קינד אירן, מישקען, איז שוין אַ כעזשן פון דרייַ כאַדאָשים נישט קיין אַינגע־טונקטע פּען. און זי ווייטט שוין נישט, וואָס איבערצוטראַכטן.

שמייע איז געזעסן אפן קעסטל פון סטאריאדן מיט אן אראָפּגעלאָזטן קאַפּ, געלייענט נאָכאַמאָל די בריוו, פילנדיק, ווי דאָס האַרץ ווערט צעריסן אָף שטיקער. עס זיינען צוגעגאנגען כאַווייריס, געוואָלט אים באַגריסן מיטן באַקומען די בריוו, גאָר דערזענדיק זיינע פארטרוי־ערטע אויגן, אַנשוויגן געוואָרן, גלייך פארשטאנען, אז ער האָט באַקומען פונעם ווייב אַ שלעכטע ידידע — וואָלטן דאָס געווען פריילעכע בריוו, וואָלט ער געשיינט פון פרייד, זיי גלייך גענומען לייענען פאר אלעמען. און דאָ...

נישט אַרויסברענגענדיק קיין וואָרט, האָט שמייע זיך שווער אָפּגעהויבן פון אָרט און מיט אַן אָנגעבויגענער פלייע און שווערן, נישט זיכערן טראָט זיך געלאָזט מיט דער סטעזשקע אין יענער ריכטונג, ווי עס איז געווען דעם זונט בלינדאָש.

ווען אייזיק האָט דערזען דעם פאַטער, איז אים געוואָרן אַ לאַך אין האַרצן. ער האָט נישט פארשטאנען, וואָס מיט יענעם אַז געשען. ער האָט זיך דערשראָקן אָף טויט.

— וואָס איז געשען, טאטע? — איז דער זון אראָפּ פון דער נארע, פאריכט מיט דער האנט די צעפאַטלטע האָר, דערנאָך אָפּגערוקט אפן טישל די אָפּעראַטיוע מאַפּע. — וואָס איז מיט דיר? זעץ זיך צו. נעם אַ ביסל וואַסער, — האָט ער אים אָנגעגאָסן פונעם קאַטיעלאַק.

נישט אויסרעדנדיק קיין וואָרט, האָט שמייע זיך צוגעזעצט אפן ראנד פון דער נארע, וואָס איז געווען באַדעקט מיט יעל־צווייגן, און אַרויסגענומען פון דער גימנאַסטיאַרקע־קעשענע ביידע בריוו.

— לייען, אייזיק, אַ גרויסער אומגליק האָט אונדז געטראָפן.

אייזיק ספּיוואַק האָט אַרויסגעצויגן דאָס קנייטל פונעם קאנעץ און איבערגעלאָפן מיטן האַסטיק־שטערטן בליק ביידע בלעטלעך.

ער האָט לאנג געלייענט און זיך געסטארעט נישט באַגעגענען מיטן פאַטערס ווייטעקדיקן בליק, ער האָט נישט געוואוסט, ווי ער זאָל אים באַרוקן. לעסאָף האָט ער זיך אראָפּגעלאָזט אָף דער נארע באַנאנד מיטן פאַטער און שטילערהייט זיך אָנגערופן:

— און עפּשער איז דאָס אַ מיספאַרשטייעניש? עס טרעפט, דער שרייבער אין שטאב פאר־פלאַנטערט אַמאָל די אדרעסן. עס טרעפט אַמאָל, אַ טעמפּער קאַפּ זיצט באַ די פאַפירן.

— יא, אַ טעמפּער קאַפּ. ער האָט אָנגעשריבן דער מאמען, — האָט שמייע אָפּגעהויבן אפן זון די פארוויינטע אויגן. — איך ווייס, זינט, עס טרעפט אַ פעלער אָף דער מילכאַמע, גאָר דאָס האַרץ זאָגט מיר, אז דאָס איז נישט קיין טאַעס. מיר זיינען סאַלדאטן און האָבן זיך גענוג אָנגע־זען, ווי מענטשן פאלן אין די שלאכטן. פארייכערט אַ ציגאַר מאכאַרקע, האָט ער מיט אַ גע־פאלענער שטייט, פאַרגעזעצט:

— מיר איז אַ גאָסט ראַכמאַנעס אָף דער מאמען. געבליבן איינע מיט קליינע קינדער אין דער פרעמד, ווייט פון דער היים, ווייט פון אונדז. לעבן איר איז קיינער נישטא, ווער עס זאָל איר זאָגן אַ טרייט־וואָרט, זי באַרוקן.

— יא, איר איז איצט שווערער, ווי אונדז. זייער שווער. וויפּל אומגליקלעכע מענטשן — אַ פאכעד אַ טראכט צו טאָן!

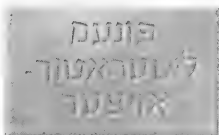
ער איז געבליבן שטיל, אָפּגעקערט דאָס פאַנעם פונעם קאנעץ, קעדיי דער פאַטער זאָל נישט זען די טרערן אָף זיינע אויגן.

פונעם שכינישן בלינדאָש האָט זיך דערטראָגן אַ שטיל געזאנג פון עטלעכע סאַלדאט־שע שטימען:

Ты сейчас далеко-далеко,
Между нами снега и снега,
До тебя мне дойти нелегко,
А до смерти четыре шага...

(סאָף קומט)

כאים טשעמער'נסקי (רעב מאַרדכעלע)

יאַסל, זופ ראַסלי

הייס, אין פוטער פעט צעלאָזן,
רײב ארײַן א קעז אויך א בעקאַטענע,
אײַנגעטונקט אין סמעטענע,
און לעש אָפּ דעם דאָרשט
מיט א סעלער באָרשטש...

אזוי קעכלט מוכסן יודע
שוועט צו דער ווייטער סודע,
מיטע באַלעבאַס קעאלויס
דעם אָפּגעכטן כאָסן.
יענער, נעכעך, זיצט פאַרשוויצט,
פיטש-נאַס,

אַנגעגאַסן ווי א פאַס,
רויט ווי צונטער,
אונדזער ליבלעכער מעכטן

— כלעבן, זופ אויס, יאַסל,
נאָך א סעלער מיט און ראַסל.
— געוואלד, איך בעט אײַך,
פיל איז נאָך דער שירז
איך האָב אויסגעזופט שוין פיר...
— פאַלג זשע מײך,
אן עלטערן און א געניטערן,
פאַק די מילכיקע געריכטן
סיכלדיק, אין שיכטן,
אויסגעלייגט א פאַק געדיכטן,
און פאַרגאַסן באלד מיט שיטערן:
קער ארײַן א טראָפּן זיך א ביטערן
און פאַרבייט מיט הויגבלאָזן.

1 געקירצט.

דאָנים רעב מאַרדכעלע), וועלכער איז געבוירן אין
שטעטעלע מאָטיל, לעבן פּוילן, אין 1862 און איז
געשטאָרבן אין יעקאטערינאָפּאָל (איצט — דניעפּער-
פּעטראָפּאָל) דעם 13 יאנואר 1917. רעב מאַרדכעלע
איז געווען פאַרבונדן מיט די אָנגעזעענסטע יידישע
שרייבער פון זמן דאָר. ווײַגענדיק אין אַדעס אין
אַנהייב פונעם איצטיקן יאָרהונדערט, פלעגט ער זיך
טרעפן מיט מענדעלע מויכער-ספּאָרימען, ביאליקן,
ראוויצקי, דובנאָוון און מיט אנדערע שרייבער. זײַ
ענדיק ווײַט גיט קיין ראַש-האדאָברים אין די ליטע-
ראַריש-קינסטלערישע קרייזן, איז ער אָבער געגאנגן
גען מיט זמן אייגענעם דערער און איבערגעלאָזט
א געוויסן שפור אין פאַרשיידענע זשאַנרען פון דער
ביורעאָליזאָציערער יידישער ליטעראַטור.

זמן ליטעראַרישן דעביוט האָט כ. טשעמער'נסקי
געמאַכט אין יאָר 1903 אין דער פּעטערבורגער צײַ-
טונג „פּרײַנט“ מיט זמן מאָשל „די מאַגיקע-אַס-
פּע“ — א פרעזע באאַרבעטונג פון קרילאָפּאָס „מאָר
וועררײ“. אין יאָר 1919 — צום צווייטן יאָרצײט פונעם
שרייבער — האָט דער יעקאטערינאָפּאָלער יידישער
פּאָרלאַ „וויסנשאַפּט“ ארויסגעגעבן אין א בוך-פּאָרם
זינע „מעשאַלים“ (דער וועלכער פּאָרלאַ. האָט
אין יאָר 1919 פאַרענטלעכט פּערעץ מאַקישעס ליי-
דערבוך „פּוסיטאָן פּאַס“).
קיין פעסטן אידעאָלאָגישן גאנג האָט כ. טשעמער-

א יינער פון די באַגאבטע און פאַרגעשריטענע יידי-
שע שרייבער אין אמאליקן צארישן רוסלאַנד איז
געווען כאָם טשעמער'נסקי (באַקאַנט אונטערן פּסעו-
נים

טרייבט אים אונטער
אָט מיט ביזן, אָט מיט גוטן:

— קנישעס קניידלעך; באַבקעס;
שטישפּעקעס; טייגלעך; לאַטקעס;
פאמפּושקעס; ווערטוטן;
טייגעכצער; ווארעניקעס מיט קרעפלעך;
— בואלד, עס פלאצט אלע
קנעפלעך;

— הייבט זיך אָן מיט די
געמאַרע-קעפלעך;

מוזט פארווהן נאָך דעם קוכן.
הינט דיין שפּרינגעס
האנט-ארבעט — מלינגעס;
...די מעכטענעסטע אין בורקע
טוט אים שטילערהייט א פורקע:
„אוי, דיין פיסק, דאָס טרייטע“
און דער באַכער, נעבעך, גארט
צוליב טאָן דער עימיפע,
נאָר טו, מאָך — עס שפּארט
אָט באקומט ער די מאגייפע;
און דאָ שטייט רעב יורקע

און שרייט מיט ווילד אזאָרט:
„קוק אַקאָרשט נאָר אַן א באַרשטש;
פעט פאַרצויגן, פול מיט אויגן,
ווי א מאלעך-האַמאָרעס, קיין קאטאַוועס“;
מינער מאכט זיך א לעוואָוועס
און נעמט ווידער אַן א טעלער.
„אַט אזוי האָב איך דיך האַלט;
ניט קיין קענער — כאָטש א חעלער;
זי זעט ניט קיין יאָלד
און וואו אויס דאָס לעצטע ביטל
פונעם שיסל“.
יענער זעט, עס האלט דאָ מעס,
אָם באלד עקט זיך אים דאָס כּעס —
מאכט ער ניט קיין שיעס;
קנאק די שויב;
און פון פענגסטער — האָפּ,
א שפּרונג גאלאָפּ
אין א יארמלקעלע אפּן קאָפּ.
נאָך האוואָלע שיקט ער אָפּ
די טאָנעס מיטן זיגער,
און שפּרינגט זיצט שוין אפּן שטייגער
ביון גרויען צאָפּ.

כאַנפּענען און גאַנווענען

ווערעמדיקלעך אויך,
און א ריינע אָף א מיל.
מינעם גלייבט זיך קוים —
אזא האַצילעו
ער כאַפט ארויף זיך אין געמיל

א הונגעריקער רעבל
דערטאפט אמאָל צו זיך אין שנעבל
א קאָשערע מעציע, אן אנטיק —
קעז א שטיק;
פעט און ווייך,

קענער פון יידיש, פון זינע פאַרבאַרגנסטע שפּראַך
אויצערעס (זאלמען רייזן), אן ערווירטער און פייני
קער שרייבער, זינע ארטיקלעך זינען צעוואָרפן
אין פאַרשיידענע פּעריאָדישע אויסגאַבעס. אים איז
אויך ניט פּרעמד געווען בעלעטריסטיק פאַר קינדער.
גרויס דערפאַנגל האָט געהאַט אין יענער צייט זיין
קינדער-מיסטע, „שליומע האַמעלעך און דער אשמע
דמי“, ער האָט אויך איבערגעזעט אין יידיש וויקטאָר
הוגאָס „דער מענטש, האָט לאַטש“, ב. קעלערמאַנס
„דער טונעל“, סעפּעאן צווייגס „דער ברענענדיקער
סאָד“ און דעם ערשטן באַנד „יידישע אַגאַדעס“,
צונויפגעזאַמלט און ארויסגעגעבן פון כ.ר. ביאליק
און י. ראַזניצקי. ער האָט געשאפן א ריי ארבעטן אפּן
געביט פון שפּראַך-פאַרשונג: „יידישע גראַמאַטיק באַ
מענדלעך“, די יידישע פּאָעטיק.
באוונדערס האָט זיך ר. מאָרדכעלע אויסגעצייכנט
אלס מעשאַליש-שרייבער. ער האָט זיך געפונען אונט
טער דער האַפּעאָ פון דעם גאַנצן פון דער רוסישער
פאבליסטיק איחאן אנדרייעוויטש קרילאָו (1769—
1844).

איחאן קרילאָו האָט, ווי באוואוסט, פארווישט דעם
מאַשל, אים צוגעגעבן נאַצאָנאַלע אייגנאַרט און טראַד
דיציע. „איך די בעסטע קרילאָוס מעשאַלים זינען
ניט פאראן קיין בערן און קיין טוקען — נאָר עס זיך
נען דאָ מענטשן, רוסישע מענטשן“ (ו. בעלינסקי).
דאָס זעלבע קען מען זאָגן וועגן טשעמערינסקיס

רינסקי ניט געהאַט. זיין באַריטונג איז געווען אינעם
פּאָלייקענען און דעמאָסטירן אָף א סאַטירישן אויפן
די אידעאל און די טעטיקייט פון די צעניטסן אין
יענער צייט. אין זיין פאַרוואָרט צו רעב מאָרדכעלעס
אויבנערמאַנט בוך „מעשאַלים“ שרייבט זיין לעבנס-
פריינט, דער שרייבער יעוהדע נאָוואַקאָווסקי: „מיט
א גיטטיקן שמיכל פון אן „אויסערייכערער לילד“
קע“ פלעגט ר. מאָרדכעלע אויסשפּאַן אכאַד-האַפּאָס
באַרג סינא, האָט שטייט אין א וויסטן מידבער אָן א
פּאָלק, אויסלאַכן דעם אָדעסער „נאַצאָנאַלן קאָמיי
טעט“, האָט דימנעט וועגן אלץ, כּוץ דער נאַציע גופע,
דעם פּאָליטישן ציעניזם און אויך דעם פאַלעסטינער
קאָמיטעט, וועלכער שרייט קויל קורעס, רופט
צונויף אַסיפּעס און צוזאַמענמאַרן, ריסט אפּן א וועלט
און ענדיקט מיט דעם, האָט ער פאַרשטוקעוועט אן
איינגעפאַלענעם דאָך באַ א קאַלאָניסט אָדער קוויט
פאַר אים א ציג“ (זע „א ביטל זיכרינעס“ אין אויבנ-
ערמאַנט בוך „מעשאַלים“, 1919, ז. 11). נאָוואַד
קאָווסקי זעצט פּאָר: „ר. מאָרדכעלעס טייף אויב איז
געווען געווענדעט אין די אָדעסער פּאָדוואָלן, אין די
נאַסע פּינצטערע קלערס פון דער אָדעסער יידישער
אַרעמאַשאַפּט, האָט נייטיקט זיך ערשט אין ברויט,
הייצונג און אַנטאָן“.

כאָס טשעמערינסקי האָט געלעבט בעסאַכאַקל 55
יאָר, איבער דימנעס-פאַרנאַסע איז זיין גאַנץ לעבן
געווען נאָווענדאָ. ער איז „געווען א גרינסלעכער

אף א הויכן בוים,
פארטראכט זיך נאך א ווייל
און ווייל שוין מאכן דא די בראכע —
מיטע סאטן לויפט דארט דורך א פוקס,
דערט א באלן
אף דעם פעטן ביסן
און טאקע באלד געפאלן
אף א האמצעלע א קלוגס.
ער שטעלט זיך אָפּ און מאכט א קניקס
און הייבט אזוי אָן זיך צו שמועסן:
— אוי, נעשאַמע טרייע,
ביסטו שוין מעכטיג,
א זעלטנהייט צווישן אלע פייגעלעך,

קיינענאָרעו

ליבע קראַע,
האַסטו א פאַר פליגלען בלאַע,
דערצו נאָך א פאַר אייגעלעך —
א הימל מיט צוויי שטערן
הינט א העלדזעלע, א גיידער,
יעדער אייווער, יעדער פעדער,
איטלעכס פיצעלע קעסיידער —
קין ביז אויג זאל דיר גיט שאטן;
אַפגעטאַקט,
ווי א ליאלקע,
טאקע הי דאָס ווערטל זאָגט:
„שוואַרץ, ווי א האלקע,
און כיינעוודיק, ווי א באסמאלקע!“
איך מעג הייליק שווערן,
געוויס איז אויך דין קעלע,
דין שטימע — גאָר א פעלע.

א הייליכקע, א העלע,
לויטער זילבער־קלאנג
לאָז זיך גאָר גיט בעטן לאנג,
לאָז מיר הערן דין געזאנג!
און ביסטו בא דין האדרעס־פאָנעם
אויך א שטיק יודייע־נאָגן —
ווי איך האָף, מיט אלע סאָגן —
א קאפאָרע אלע קאַר־כאָזאָנים!
איך שווער בא מינער זעלע,
עס ווערט אזא מין קעלע
אויסגעקליבן באלד
פארן אויבער־כאָן דא אין וואלד!

מינער שמעלעט זיך דאָרטן אליין,
דער נאר
טוט אים א שפאר
אזש ביון האלדז,
ער גיט א קראקע מיטאמאָל
אף א ווילדן מיטע־מעשוונעדיקן קאָל,
עפענענדיק א געמבע גאָר א ברייטע,
ווי א רעכטער כאַו־שוויטע,
און בלימבט שטיין טוט, ווי אלע טויטע:
דער קעז ארויס פון מויל!
דאָס פיקסל איז גיט מויל —
כאַפֿ־לאַפּ און פלייטע...
איר פרעגלט זיך, רעב קאַרעווי,
און שמיכלט זיך בענימעס,
אז יענער מאכט פון אייך א צימעס, —
איך בין אייך אַרעווי,
אז זיין גאנצער צוועק
איז כאפן דא א לעקן

קיפער מיט א גרויסהאלטערישן גאלאגאנער האָן.
שעמערינסקיס דזאָלאָגיש געבוטער מאָשל
„יאָסל, זופּ ראָסל“ איז אינספירירט פון קרילאָוס
„דעמיאָאָאָ אָואַכ“ („דעמיאָנס פיש־וויך“), גאָר אין
יידיש ווערט די טעמע באהאנדלט אף אן אייגענעם
אלטשטייגערשן פאָלקס־מילעכן אויפן. בא קרילאָון
זינען די העלדן צוויי שכינים: דער באלעבאָס דער
מיאן און זיין אויערע — פאָקא. שעמערינסקיס פער־
סאָנאָש איז דא גאָר אן אנדערער, די גאסטגעבער
זינען דער מעכטון און די מעכטענעסעס און דער
אינגעלאדענער גאסט איז דער כאָס־באַכער, וואָס
איז געקומען אָנקומן די קאלע. ענלעך איבערגעדיכ־
טעט פון קרילאָוס מאָשל „די קראָ און דער פוקס“
איז רעב מאָרדעלעס „כאנפענען און גאנווענען“, וואָס
האָנט די הויפּט־העלדן זינען געבליבן די זעלבע.
ווי באַם גרויסן רוסישן שריטבער.
מיר ברענגען דאָ וויטער שטעמערינסקיס צוויי
מעשאַלים.

מ. גלייטער

איבערגעארבעטע פאָבלען, פון זעלכע עס למכטן
ארויס יידישע פאָלקס־כאַמע. יידישע לידן און
פזן. אָט זינען ביטפילן. שטעמערינסקיס מאָשל
„הינטישע אכרעס“ איז אנטלען פון קרילאָוס „סאָ־
באטשאַי דרושבאָ“. אין ביידע שפראכן איז דער
אנטראָפּאָמאָרפּיזם (די פארמענסטעלעכונג פון דער באַ־
לעכאָנס־העלע) אן ענלעכער, בא קרילאָון פיגורירן
די הינט פאָלקאן און באַרבאָס, אין יידישן מאָשל
הייסן זיי ראַבקע און צוויק... אויך דער מוטער־
האָסל איז דער זעלבער: „טו א וואָרף א בייגל —
און די מילכאַמע שלאמט“. דאָס יידישע פאָלקס־
ווערטל: „יזכעס אָוועס — נא ביים האקוואַרעס“ איז
די איידי פון ר. מאָרדעלעס מאָשל „יזכעס“, וואָס
איז איבערגעדיכטעט פון קרילאָוס „גענדי“ („גור־
סי“). אף ביידע שפראכן ווערן אויסגעלאכט באַרי־
מעט און פוסטער יזכעס. אָבער אין יידישן עקווי־
וואלענט איז דער סיפּער־האממעס פאנאנדערגע־אָר־
בעט אפן סמאך פון דעם אלט־יידישן רעליגעזן שטיי־
גרע — מע שלאָגט אין דעם פאל קאפאָרע ערעז יאָמ־

אלעקסאנדער ליזעו

פון יענעם ברעג, פון קאיאַריקן

1

גיטל איז קראנק. האָב איך האַנאַע. זי זיצט די גאנצע צייט אין דער היים. גייט אין ער-
געץ ניט, ליגט אין בעט. דער קאָפּ אירער איז פארוואָרפן אָף דער קישן, דאָס גריבעלע אפן
האלדז זעט אויס טיפּפער און טונקעלער, גלייך ווי אלע שאַטנס פון איר פאַנעם, וואָס מינעט
זיך און פיבערט, וואָלטן זיך דארטן צונויפגעזאמלט. אָף די אויגן זינען טאַמיר אראָפּגעלאָזט
צוויי שוואַרצע פאַרהענגלעך, און לאַנגע לאַקנס שלענגלען זיך איבער דער ווייטער קישן.
איינמאַל נעמט זי, אָס די גיטל, צעלאָזט אירע לאַקנס און לאָזט זיך גיין שפּאַצירן איבערן
דאַך, א שטאַלטנע, א שטאַלע, שייך ווי די וועלט. טיר-אין-טויערן עפענען זיך, מע קוקט
ארויס, קליין און גרויס. דערנאָך נעמט מען איר נאַכגיין, צוערשט אָפּגעווייטערט, דערנאָך
נענטער און נענטער, דעריקער דאָס קליינזארג. האָט דאָס אויסגעזען, ווי עפעס א קרייץ
פראַצעסיע מיט א לעבעדיקער גאַטס-מוטער, מאַריע, בעראַש. זי איז געווען אָנגעטאָן אין א
ווייס קלייד, און זונען-שטראַלן האָבן זיך פארפלאַנטערט אין אירע געדיכטע האָר.
אצינד ליגט זי אין בעט. האָב איך מיט איר קיין דייַגעס ניט. צווישן דעם אוילעם איז
דעמלט געווען אויך גאַרדי, אונדזער שאַכן. איז מיר ניט געפעלן, מיט וואָס פארא באלעכעס
האַט ער אָף איר געקוקט.
מיין שוועסטערקינד גיטל איז עלטער פון מיר אָף גאנצע פיר יאָר. דייַגענען אָבער פאר
איר מוז איך. ווער דען?

עפּשער איר מוטער? זאָגט זי, אז זי איז אליין קראנק, די מומע זעלדע. כ'פארשטיי נישט, צו וואָס דארף מען אזוי ציטערן איבערן געזונט, ווען מ'איז נישט זיכער מיטן לעבן? אוואדע האָט די מומע זעלדע שטארק ליב איר גיטעלעך, אַנישט וואָלט זי נישט פארלאָזט די שטאַט און געקומען צו אונדז אין דאָרף, אין אויסרייסעניש, קעדיי איר קינד, ס'הייסט גיטעלע, זאל זעלדען מיט פרישער לופט, וואָס דער דאָקטער האָט איר צוגעשריבן. אזוי זאָגט זי, די מומע זעלדע, איז ערשטנס, די שטאַט, פונדאנען די מומע האָט זיך אין איינעם א שיינעם טאָג געיאָר וועט, איז גאָרנישט אזא גרויסע שטאַט, גיכער א גרויס שטעטל, און צווייטנס, איז דאָס דאָרף אונדזערס שוין נישט אזא פארוואַרפנס, עס ליגט אפן טראַקט, און דער מערעכען צווישן לייז באַשט, ס'הייסט די „גרויסע שטאַט“, און ראַקסינע איז קאָרע צען ווערטס, און דריטנס, סטארעט זיך די מומע אויסנאָן אזא געלעגנהייט, קעדיי צו אַנדעכען זיך מיט דאָרפישער לופט. זיצט די מומע מער באַם טייך צי אין סאָד, ווי בא איר טאָכטערס בעט.

עפּשער דער זיידע? וואָרעם קיין פאָטער האָט זי נישט, גיטל האָט נישט קיין פאָטער, און איך האָב נישט קיין מוטער. מיר האָבן אָבער בעשטפּעס א זיידע, ס'הייסט דער פאָטער פון מיין טאטן און איר מאמען, נאָר ער איז פארבליבן, דער זיידע, אין ליובאַשט, גיט אכטונג אף דער שטוב, מע זאל זי כאַלילע נישט באַגאנווענען, איר וואָלט געמעגט, אף טשיקאווועס, כאַפן א קוק אף דער שטוב, אף דעם זיידנס פארמעגן? א צימערל, פול מיט ביכער, קאַלעטליי ביכער, אף די פאָליצעס פון א זייער אלטן, נאָר בעקאָועדיקן שראַנק, פון אויבן—אפן שראַנק, אפן צעפאַרענעם טיש, אף די הינקענדיקע בענקלעך, ס'א סוואַרע, אז איבער די דאָר זיך ביכער האָבן די מומע זעלדע און גיטל געמאַכט די פלייטע צו אונדז, אין דאָרף, די מומע זאָגט, אז די ביכער נעמען וואָרעם די גאנצע לופט פון דער שטוב, האָט נישט גיטל מיט וואָס צו דעכען, איז זי קראַנק געוואָרן אף די לונגען, דעם זיידע, ווידער, שטאָט דאָס נישט. די ביכער קערן אים אום א ביסל לופט, וואָרעם ער פאַרעט זיך מיט זיי טאָמיד, ליינעט און גלעט זיי אלעמאָל, ווען איך קום צום זיידע, טרעף איך אים זיצן באַם טיש און ליינענען עפעס א סייער מיטן לינקן אויג. דאָס רעכטע אויג איז בא אים דערביי פעסט פארושמורעט.

עפּשער מיין פאָטער? וואָס זאָגט איר אוינס! ער איז, נעבעך, אזוי פארטאראמט מיט זיין באלעבאטישקייט, פארהאַרעוועט. די מאמע איז געשטאַרבן, איז דער גאנצער אַל געפאלן אף זינע פלייצעס, קען ער דען האָבן אין זינען א פלעמעניצע?

נו, און דער קאוואלער אירער, מאַסס רומער? ער מוז דאָך דיינענען פאר זיין... וואָס זיין? קאלע? געליבטע?—דאָס ווייס איך נישט, איך ווייס נאָר, אז ער טוט זיך מאַגל א יאָווע, א פארשטייבטער, א שלאַכט און אַפּרעסער, די שייך באַמבלען זיך אף אן אקסל, צונויפגעבונדענע מיט שוואַרצע בענדלעך, אַט אזויאָ קומט ער צופוס פון ליובאַשט און טוט א קאָמאנדעווע:

— הער נאָר, קונדעסעוויטש! ברענג מיר אַן עמער וואַסער, וועל איך זיך א וואַש טאָן

די פיס.

כ'האָב אים נישט ליב, דעםאָ קאוואלער, ערשטנס, וואָס רופט ער מיך עפעס „קונדעסע-וויטש“? צווייטנס, נאָך דעם וואָס ער וואַשט זיך אַפּ וויסע-נישט-איז די פיס מיט דער לינג קער האנט, גייט ער אריין אין שטוב, צעזעצט זיך ברייטלעך בא גיטלס בעט און כאַפט אף מיר א קוק מיט א מיין, ס'הייסט, טראָג זיך אַפּ, קונדעסעוויטש, פונדאנען, דו שטערסט אונדז, „אונדז“—באַטייט: אים, דעם קאוואלער, און גיטלעך, די רעכטע האנט רומענס בייגט זיך נישט—געווען פארווונדעט אינעם עלנבויגן, א שפליטער פון א האַרמאַטן-קויל האָט אים גע-טראָפן בעשאַס א שלאַכט מיט די פעטליאָוואָרעס, די שלאַכט, דערציילט ער, איז געווען א שווערע, א פארביטערטע, פון האַרמאַטן איז מען אריבער אף קוילנאָוואַרפערס און פון קוילנ-וואַרפערס—אף בייקסן, און פון בייקסן—אף באַגעטן, און ווען ער הייבט אָן אזויאָ דער-ציילן, בין איך גרייט מויכל זיין אים, וואָס ער רופט מיך קונדעסעוויטש, כ'מוז אָבער אַפּטראָגן זיך, וואָרעם זי ווילן זיך א סוידע טאָן, עפּשער נישט אזוי גיטל, ווי מאַסס, דערווילט נעמט ער ארויס פון דער קעשענע מיט דער לינקער האנט א רויטע בלייזער, שטעקט אים אריין צווישן די פינגער פון דער רעכטער האנט און הייבט אָן פירן מיט אים איבער א שטיקל פאַ-פיר, מיין איך, אז ער שרייבט עפעס גיטלעך, גיי איך צו נענעטער, רוק קליימערשט ארונטער אונטערן בעט א גלעזערנע באַנקע מיט גיטלס שפייזעכץ, סע פאסט נישט, פאַרט א גאסט—כאָפ איר א קוק מיט איין אויג, לאָזט זיך אויס, אז ער מאַלט נאָר, רומער, מיט ברוינע פינגער שטאָלען ער רויטע פערדלעך, א סאך רויטע פערדלעך, און רויטע רייטערס אף די פערד, מיט רויטע שפייזיקע היטלעך, מאַלט און טופעט אונטער אומגעדולדיק מיט די שייך אף די היילע פיס, כ'מאָך זיך אָבער נאָך אלץ נישט וויסנדיק, ערשט ווען די סופערין ווערט ענלעך אף א קוילנאָוואַרפער-שיסער, טו איך א פרעג גיטלעך מיט די אויגן: „דאָרף איך שוין ארויס-גיין?“ נעטפערט זי מיר מיט א שמייל: „יא“, פאַר אַדעם בלייבן שמייכלעך אירן בין איך

גרייט אין פיער און אין וואסער. לויף איך באלד ארויס אין הויף אריין און נעם זיך האקן האלץ.

2

האק איך האלץ און טראכט זיך בעשאסמיסע: וואס טוט ער אצינד, רומער, מיט גייטעלעך ער קושט זיך און עפשער אפילע נעמט ער זי ארום?

איך טו א צארנדיקן פאכע מיט דער האק. טרעפט זי אבער אין א סוק. די האק שפרינגט אפ פונעם קלאץ מיט א שארפן קלונג, און איך ווער בארויגעט אף זיך אליין. ביסט דאך טאקע א קונדעסעווייטש? זי איז דאך קראנק, גיטעלע. איז ווער קושט זיך און האלדזט זיך, ווען מע איז שלאף? איז וואס זשע האט ער געווארפן אף מיר אזא רעציקעדיקן קוק? און וואס האט גיטל א פינטל געטאן מיר מיט א ליב בלייך שמיכעלע? סוידעס האבן זיי מיסטאמע און קא לערלי סעקרעטן. ווילן זיי נישט, אז איך זאל זיך דערוויסן וועגן זיי. ס'הייסט, איך בין נאך יונג, א קונדעס. אזוי זאגט מאקס רומער, און גיטל שטימט איין מיט אים מיט א בלייך שמיך קעלע אף די ליפן. אבער בלויז אין דעם שטימען זיי איין. אבער ביכלאל האלטן זיי זיך אין איין שפארן. כ'ווייס נישט גענוי, וועגן וואס אמפערן זיי זיך, נאר עפעס האב איך פונדעסטוועגן גענאמען. ווען ער זאגט, אז די ענדגילטיקע יעשוע וועט ברענגען די וועלט-רעוואלוציע, — זאגט זי, אז רעוואלוציע שמעקט מעסוקן מיט בלוט. פרעגט ער זי: „און וואס שמעקט נישט מיט בלוט?“ פארטראכט זי זיך און געטפערט מיט איין-און-איינציג ווארט: „שיינקייט“.

כ'ווייס נישט, וואס זי מיינט מיט דעם. נאר עס געפעלט מיר. רומער ווידער ווערט אויסער-זיך. וואס ארט עס אים, אשטייגער? ער איז אבער א גרויסער אקשן און נאך א היציקער דערצו. ציגט ער זיך אן, הייבט אן מאכן ווילדע טונעס מיט דער לינקער האנט. כ'פיל, אז ער וויל א הילף טאן אף א קאל. טאר מען דאך נישט, רעדט ער אויס פארשטיקט: — שיינקע גוטינקע גוטמוטיקע גוטויליקייט...

פארשטיי איך ווידער נישט. וואס מיינט ער מיט די דריי מאל אויסגערעדטע „גוט“? אזא ווארט, מיין איך, דארף ארויסגעבראכט ווערן מיט א מילד קאל. און נישט א שטימע, וואס איז אויסגעוויקט אין גיפס און אין איראגיע.

גיטעלע שווייגט. זי האט, נעבעך, נישט קיין קויעך צו קריגן זיך מיט אדעם בלוטדאר-שטיקן מאקסן. און עפשער וויל זי פארלעשן דעם פלאם פון זיין צארן מיט וואסער פון שטיל-שווייגן. איך האלט זיך אין איין כידעשן אף דער טעמפיקייט פון דעם דאזיקן רומערן, וואס האלט זיך פאר א גרויסן קאפמענטש. זאל ער נישט קוקן אף דעם מיידלס שיינעם האלדז. זאל ער אף א וויילע אראפלאזן זינען אויגן אפן דיל און א קוק טאן אף דער באנקע מיט שפייעכץ, וואס כ'האב ארונטערגערוקט אונטערן בעט. זאל ער, דער בלינדער, דערזען די ראזעווע הייט-לעך, וואס שווימען פון אויבן. וועט ער עפשער דעמלט פארשטיין, איבער וואס גיטעלע האסט אזוי אלץ, וואס שמעקט מיט בלוט.

מיטאמאל דערהערט זיך מיס האווערטי. לאז איך דאס צוערשט דורך פארביי די אוי-ערן. כאטש מייק איז אן ערנסטער הונט, נאר ער האט א טעווע א ביל טאן אמאל גלאט אזוי, אין דער וועלט אריין. איבערהויפט ווען ער דערוועט מייק אין הויף. כ'ווייס, וואס ער וויל. ער וויל, אז איך זאל צווייגן צו אים. אפבינדן פון דער לאנגער קייט און דורכשפאצירן זיך מיט אים. מייק איז שווארץ. ווי די נאכט. און האט צוויי גרויסע ברוינע אויגן. מייק איז מיינ בער סטער כאווער. כ'האב ביכלאל ליב כ'ניעס. בא אונדז אין הויף איז פאראן פיר באלעכאנס. דער הונט — מייק. א פערד — נייק. א קעצל — טיק. און א קו — קאלינע.

זיי זינען אלע שיינ, באשיידן און שווייגן, אויב קיינער טשעפעט זיי נישט.

ניק איז א בולאנער, א געבלעכער, מיט א שווארצן וויידל און א שווארצער גרווע. ער זעט אים, ווי א בלאנדינקע מיט שווארצע האר.

טיק איז א וויס ברעלעלע מיט א גרויסן גרויען פלעק איבער ביידע זייטן פונעם רוקן. גלייך ווי עס וואלט געווען אנגעטאן, דאס קעצל, אין א קראליק-פעלעלעלע. אמאל איז דאס אויך געווען באשיידן. נאר פון זינס גיטל איז געקומען צו פארן, איז דאס געווארן צעפעסטעט און ליגט טאג און נאכט אונטער דער קאלדרע צוואמען מיטן שוועסטערקיינד. גיטל גלעט דאס מיט אירע וויסע דורכזיכטיקע פינגער, און דאס קעצל מורקעט זיס און זינגט איר א לידל. דאס לידל איז א ביסל ענלעך אף דעם סאמאואארס זעמערל, ווען ער הייבט אן זיין.

די קו רופט מען קאליגע, וואָרעם זי איז דורכאויס רויטלעך. זי האָט א פאַר גרויסע קיין לעכיקע גרויסארטיקע הערנער, און ווען זי פארמיסט אמאָל שטאַלץ דעם קאָפּ און טוט א מעקע, איז א מעכטיג א קוק טאָן אָף איר.

מיק אָבער נעמט זיך ווידער האווקען. טו איך א הייב די האק אינדערלופטן, לאָז זי אראָפּ מיט קויער אפּן קלאָץ, בלייבט זי שטעקן אין אים, און איך גיי צו צום הויף-טירל. מיק סטארעט זיך, שפּרינגט ארום מיר, קלינגט מיט דער קייט און ווייזט מיר אַן מיט זינע ברוינע פארשניטע אויגן, וועמען ער מיינט מיט זיין בילדער. ערשט אצינד דערנעבן איך פון יענער זיט פלוט, אונטער די צווייגן פון א ווינשל-בוים, וואָס הענגען אריבער איבער די שטאכעסן מיט רויטע געשמאקע שמיכלענדיקע ווינשל צווישן די בלעטער. — דערנעבן איך, הייסט עס, גאָרדיען. מיק האלט זיך אין איין דרייען אונטער די פיס, קלינגט מיט דער לאנגער קייט, אין וועלכער ער פארפלאַנטערט זיך, מאכעט גרויס פליס זינעם און אייפער. גלעט איך אים איבערן שווארצן קאָפּ און זאָג אים: „וואָס איז דער טאראראם? וואָס ארסט דיר? גאָרדי וויל מיסטאנע קוויקן דאָס הארץ מיט ווערלעכע ווינשל נאָכן ביטערן טראָפּן. איז זאָל אים וויל באקומען. וואָס, עס וועט אונדז ניט סטייען“

מיק הערט מיך אויס און נעמט זיך ווידער האווקען. אפאָנעם, אז ער איז מער קריגעריש געשטימט, ווי איר.
טיינע איך צו אים ווייטער:

— הער מיך אויס, מיק. דו ביסט דאָך א קלוגער קעלעו. מיר טאָרן זיך ניט צעקריגן מיט אונדזערע שכנינים. און ביכלאל מיט קיינעם נישט אין דאָרף. ווייסט דען נישט, אין וואָס פאַר א צייט מיר לעבן ווערט מיק אנשוויגן.

איך ווידער קוק נאָך אלץ אָף גאָרדיען. ניין, ער ריסט ניט און עסט ניט קיין ווינשל. איז וואָס האָט ער זיך דאָ פארשניטען? ער שטייט אומבאוועגלעך, ווי א בוים אונטער א בוים. ער איז טאקע קרעפטיק, ווי א דעמב, ברייטפלייציק און געזעצט. דאָס פאָנעם איז אנגע- שטרענגט, די ברעמען שווארץ און געדיכט, די אויגן פארלאָפּן און שיקער. דעריקער — די אויגן. זיי קוקן עפעס מיט טימוע און רעציקע אין אָפּענעם פענצטער. איצט טוט מיר באנק, וואָס כ'האָב פארהויבן דאָס פאָרהענגל. כ'האָב דאָס געטאָן צוליב גיטעלען. לופט! פרישע לופט! וואָס מערער פרישע לופט, ריינע לופט זאָל פליסן פונעם שמעקנדיקן סאָד צו גיטעלעס בעט. צו גיטעלעס לונגען. פונדאנען האָב איך געקאָנט וויסן, אז צוזאמען מיט דער לופט וועט אריינפליסן אין צימער שיקערער אָטעם! וואָלט כאָטש רומער אנגעשטויסן זיך און אפּגעהערט גלעטן גיטעלעס הענט! וואָלט כאָטש גיטל אנגעשטויסן זיך און פארשטעלט איר שוואנעך האלדז מיט דעם ווייט-גרויען קעצל! נעם איך ארום מיקן פארן האלדז און רויס אים אריין אין זיין שווארצן סטארשענדיקן אויער:

— טרייב אים אוועק! זאָלסט אָבער אים ניט ביסן.

דערנאָך בינד איך אָפּ דעם קונט פון דער קייט און כאזער ווידער איבער:

— ביסט אים ניט! טרייב אים נאָר אוועק.

כ'עפּן דאָס טירל. מיק ריסט זיך ארויס מיט א האווקערע און פאלט אָן אָף גאָרדיען. דער באַכער מאכט א פלייזע. ניט אויס פאכעד, פארשטייט זיך. נאָר מאכעט בושע, וואָס מע האָט אים געכאפט פאר דער האנט. וואָרעם אין פענצטער באווייזט זיך רומער גרויסער קאָפּ מיט בלאָנדע קרוינעלעך בא די שלייפן. ער שפאָרט זיך אַן אפּן פענצטער-ברעט מיט צע- שפרייטע פינגער, קוקט זיך ארום, דאָס פאָנעם איז בא אים פארוויטלט, זעט מען ניט די שי- טערע קליינע ארום דער נאָן.

— מיק! — טוט ער א רויף. — וואָס איז געשען?

אצינד באמערקט ער, ווייזט אויס, גאָרדיען, וואָס שפאנט האסטיק אוועק. טוט ער א ברום:
— הא!

ער איז א קיסן. מאַסן. וואָס עפעס — צינדט ער זיך באלד אָן און דאָס פאָנעם ווערט אים רויט. נאָר באלד טוט ער א שמיכל. זייער מילד צעשמיכלט זיך פלוצעם זיין קליינענדיק פאָנעם. א סימען, הייסט עס, אז ער האָט כאַראַטע פאר זיין היציגקייט, נאָר מוידע זיין זיך אין דעם שטייט אים פונדעסטוועגן ניט אָן, פארענטפערט ער דאָס מיט א שמיכל. איך קען די דאָזיקע מידע זינע. גיטל — אויך. גאָרדי אָבער קען זי ניט. מוז איך וואָרענען מאַסן, ער זאָל זיין פאָרווייטקער. עס קען זיך מאַכן, אז גאָרדי ווייסט, איבער וואָס רומערס רעכטע האנט בייגט זיך ניט.

פריער פלעג איך גיטעלען מוסערן. ס'הייסט, א ביסל געמוסערט. א ביסל געוואלט איבער-
בעטן. פארוואס עפעס איבערבעטן? איז די מיטע דערפון געווען אזא. איינמאל, ווען כ'האב
דערוען רומערן א פארשטייבטן, א בארוועסן, מיט די שיד, וואס באמבלען זיך אפן אקסל,
צונויפגעבונדענע מיט שווארצע בענדלעך, בין איך צוגעלאפן צו מיקן, אים אפגעבונדן פון
דער קייט, אים ארומגענומען פארן האלדז און איינגערוימט אין זיין שווארצן אויער:
— טרייב אים אוועק צו אלדי רוכעס! נאר ביים אים נישט.

מיק האט אפגעטאן זיין שטיקל ארבעט גאר פֿיין. איך, ווידער, האב זיך געוואלט מאכן
נישט וויסנדיק. ס'האט מיר אבער נישט געהאלפן. די מומע האט געשיינט א ביסל צו הויך און
צו קוויטשיק פאר א גרויסשטאטישער:

— וואָדען! דער הונט האט זיך אוואדע אליין אפגעבונדן... הער נאָר, גערשן, — טוט זי א
זאָג צו מיין טאטן, — אויב דו וועסט נישט געבן קיין פעטש, נאָר טאקע באלד, דיין קאדעש.
פאר איך מיר טייקעף אוועק מיט גיטלעך.

מיין פאָטער איז א גרויסער שוויגער. און ביפראט, אז ער עסט ווארמעס. האט ער פאר-
טראכט אונטערגעקאפט מיט דער אויסגעשטארצטער אונטערשטער ליפ א לאנגן לאַקש, וואס
איז אראפגעהאנגען פונעם לעפל, און פויל א זאָג געטאן מיר:
— וואָס טראכסטו זיך? ביסטעך שוין א בארמיצונע, ביסטעך...

קיין פעטש אבער האט ער מיר נישט געגעבן, נאָר צוגעזאָגט זיין שוועסטער, אז ער פירט
א גענויעם כעזשן פון מינע אויירעס, וועט ער שוין צערעכענען זיך מיט מיר פאר אלץ
אייניגעם. ער האט פאָשעט נישט קיין צייט איצטער לערנען מיט מיר באַלעך.
זאָגט אים די מומע זעלדע מיט א כינדל:

— אז דו ביסט שטארק פארנומען — ווייס איך. ווער איז דיר אבער שולדיק? וויפל מאָל
האָב איך דיר געזאָגט, אז זאָלסט כאטענע האָבן. א שטוב קען זיך דען פירן אָן א פרוי? ס'איז
אפילע נישט. ווער עס זאָל זיך קו אויסמעלן, מינע סאָנים.
דער פאָטער שוויגט.

בעט איך זיך באַם פאָטער אין מינע געדאנקען:
„הער זי נישט, די מומע. האָב נישט כאטענע, מע דארף נישט. קאלינען וועל איך אליין מעלן.“
ערשט דערנאָך, ווען ער האט זיך שוין אפגעפארטיקט מיט די לאַקשן, האט דער טאטע
א כאפ געטאן זיך מיט דער האנט פארן קין (אמאָל איז דאָרטן געוואקסן א בערדל, שוין לאנג,
ווי ער האט עס אפגעגאָלט, די טנוע איז אבער פארבליבן) און פרעגט שטילערהייט די שווע-
סטער:

— און דו? וואָס האָסטו נישט כאטענע? אָן א מאנצבל קען זיך דען פירן א שטוב?
פרעגט — און האט באלד כאַראַטע. וואָרעם די מומע הייבט אָן גלייך וויינען. איר מאַן
איז אומגעקומען, קעמפנדיק אין א זעלבשוין אַטריאד. עפשער איבער דעם אויך טראָגט גיטל
נישט איבער, ווען עס נעמט שמעקן מיט בלוט.

ס'איז אָף כידושים. וואָס אליין מאַקס, דער היציקער מאַקס, האט זיך באציגן צו מיין
שפיצל קאלטבלוטיק. ער האט אראפגעכאפט פון דער פלייצע די שיד און א מאָד געטאן מיט
זיי אפן הונט. דאָס האט מעסקן צערייזט מיקן, און ער האט זיך א וואָרף געטאן נאָך מיט א
גרעסערער צערייזע אָף רומערן. האָב איך זיך געמוזט אריינמישן, וואָרעם ווער ווייסט, ער
האט אים נאָך געקאָנט צעבייסן, דער שווארצער שעד. האָב איך אים אוועקגעשלעפט. צוגע-
בונדן צו דער קייט, און רומער האט א קאמאנדעווע געטאן גלייך ווי גאָרנישט:

— אנו, קונדעסעוויש! ברענג מיר אן עמער וואסער. אבער אָף איין פוס!

גיטל האט זיך דעמלט פלוצעם באוויזן אָף דער שוועל, דאָס פאָנעם שמאָל און בלייך,
ווי בא א הייליקער, און די אויגן — שווינעדיקע. זי האט אבער נישט קיין שמיכל געטאן צו
מיר, ווי געוויינלעך. האָב איך פארשטאנען, אז זי איז בארויגען אָף מיר. זי האט א כאפ גע-
טאן דאָס קעצל, וואָס לויפט איר שטענדיק נאָך, און אוועקגעזעצט זיך אין סאָד אָף א באַנק.
מאָקס, ווי נאָר ער האט אפגעוואשן די פיס, האט זיך באלד צוגעזעצט צו איר. מע ויצט אָף
דער באַנק, די וון שיינט און בריט, רוקט מען זיך און מע רוקט זיך אָף דער באַנק, מע ר"ט
טעוועט זיך פון דער גלענדיקער זון, אהין, וואו אן אראפגענגענדיקע צווייג פארהיט א ביסל
שיטערן שאַטן, מע רוקט זיך אזוי לאנג, ביזוואנען ס'איז שוין נישטאָ ווהיין צו רוקן זיך, ויצט
מען אינצווייזן אָף א שטיקעלע באַנק, וואָס אפילע איינער קען זיך נישט אינזאָסטען, מע
ויצט אזוי ענג צוגעטוילעט, אז איצטער האָב איך שוין נישט קיין כאַראַטע, וואָס כ'האָב אָפ-
געבונדן מיקן און אָנגערייזט אים אָף רומערן.

אפדערנאכט אָבער, ווען מאַס האָט אַראָפּגעצויגן די שיד און געלאָזט זיך גיין באַר-
וועס צוריק אין שטאָט אַרײַן, האָב איך זיך אַרײַנגעכאַפּט צו גיטלען, קעדיי א ביסל מוסערן
זי און א ביסל איבערבעטן. ס'איז שוין געווען פינצטערלעך, שוין לאנג, ווי די זון איז פאר-
גאַנגען, דער הימל־ראנד אָבער האָט נאָך אלץ געפלאקערט, און דער גריסעסדיקער טאָג ווערט
זיך און וויל נישט אָפּטרעטן זימן אַרט דער יונגער שוואַרצ־קיינעוודיקער נאכט, און די שוואַרצ־
קיינעוודיקע גיטלעלע שטייט ווי א שטיקלעלע נאכט, ווי א דינינג טיילעכל אירע, און שניידט
מיט א מעסער א דינינג ריסטעלעלע לימענע, אָ. די לימענע ס'האָט זיך געטאָן כוּישען, ביזווא-
נען מע האָט זי געקראָגן, און איך האָב געמוזט מאַטריען זימן ניקן און א פאַר טאָן רייטנדיק
אין שטאָט אַרײַן צוליב אײַן־און־אײַנציקער לימענע, וואָס די מומע האָט ערגעץ אָפּגעזוכט.
האָב איך פאַרגעסן, וואָס איך דאַרף זאָגן גיטלען, און אויסגעשטאַמלט עפעס אומגעריכט:
— פארן שטארבן האָט מיין מאמע זיך אלץ געבעטן: „גוט מיר א שטיקל ציבעלע, כ'בעט
אײַך...“ ס'איז איר, ווייזט אויס, זייער ניט גוט געווען אפן הארצן. איר איז אפילע אפן זינען
ניט געקומען, אז ס'איז פאראן אף דער וועלט לימענעס.

גיטל האָט געכאַפּט אף מיר א מאָדנע קוק, און איך — אויכעט. אף זיך אליין, צוליב דעם
אָבער האָב איך געמוזט צוגיין צום שפיגל, וואָס איז געהאַנגען אף דער וואנט. דאָרטן האָב
איך גערעדן גיטלעס האלדז, מיט א מאָלעטאמעדיקן אויסבייג, זייער א ווייטן, א בלייכן, האָב
איך באקומען ראכמאַנעס אף איר, שטיי איך אזוי אקעגן דעם שפיגל און ווארט, ביז איר גע-
שטאַלט ווערט פאַרשווינדן, ווייזט אויס, צוגעלייגט זיך א ביסל. אַפּרעווען זיך; וואָס דאַרף זי
זיך אַפּרעווען, אז זי טוט גאַרניט. נאָר מוסערן מוסער איך זיך, אָנשטאָט זי, „ביסטעך טאקע א
קונדעסעוויסט! וואָס, האָט פאַרגעסן, אז זי איז, נעבעך, קראנק“. עט, קראנק־שמאַנק, אלע
שלאפֿמיטן נעמען זיך פון צעפעסטעקייט.

און טראכטנדיק אזוי, קער איך זיך אום מיטן רוקן צום שפיגל, יא, זי ליגט טאקע אף
דער סאַפּע, זי איז עלטער פון מיר אף פיר יאָר, דאָס בלייכקייט אָבער מאכט איר פאַנגעם
קינדעריש־אומבאַהאַלפֿן, זי איז העכער פון מיר, דעריקער איבערן האלדז און די האָר, זי
האָט א לאנגן האלדז און געדיכטע געקרויזלטע האָר, און איך האָב א מיטלמעסיקן האלדז
און בין קורץ געשוירן, און כּוץ דעם — איבער די שיד, זיי זינען מיט זייער הויכע אָפּצאַסן,
און אז גיטל טוט זי אָן, ווערט זי מיטאַמאַל העכער עפּשער אף צוויי ווערשקעס. אצינד אָבער
ליגט זי, און איך שטיי לעס דער סאַפּע און קוק אף איר פון אויבן־אַראָפּ, דערנאָך פאַרקאַטשע
אין דעם אַרבל פון מיין רעכטער האנט, נעם איר האנט און ליג אוועק אירע נאָכגיבישע
פינגער אפן עלנבויגן־אויסבייג פון מינגער. דערנאָך דריק איך צונויף מיין האנט פאַרמאָג, פּעסט,
קעדיי אירע פינגער זאָלן דערפילן, וואָס פאַרא גרויסע שטייפּע מוסקולן איך פאַרמאָג, ניט
מאכמעס באַרימער, כאָטש... ניין... כ'וויל פאַשעט, אז זי זאָל זיך אָנשטעקן מיט מיין
געזונט, וועט איר ווערן גרינגער, איך זאָג איר:

— קום, גיטל, מיט מיר, כ'וויל דיר ווייזן, וואווי דו זאָלסט זיך אויסהיילן.

גיטל פרעגט מיר:

— ביסט דען א דאָקטער?

ענטפער איך איר ניט באשטימט:

— וועסט שוין זען.

איך העלף איר אומהייבן זיך, דער קאַפּ פאַרדרייט זיך מיר פונעם רייכען פון אירע האָר.
כ'נעם זיך אָבער פּעסט אין די הענט, שטעל זי אוועק אפן דיל און זאָג שטרענג:

— קום מיט מיר.

גיטל פאַלגט מיר, זי שמיכלט, זי רופט מיר גיט, קונדעסעוויסט, ווי איר קאוואַלער.
כ'פיל אָבער, אז זי האלט מיר פאַר א קינד, א סימען — דאָס שמיכלעלע אירס.

אין סאָד איז אפדערנאכט מעכטיגער פריש, גיטל זעצט זיך אוועק אף דער באנק פראנק-
און־פּריי, און דער סאַמער מיט, וואָרעם מע דאַרף זיך אצינד ניט ראטעווען פון דער סאַר-
פּעדיקער זון, זי פאַרווארט איר קאַפּ און קוקט דער לעוואַנע גלייך אין פאַנגעם אַרײַן, ביידע
פּענעמער זינען בלייך, און ווייך, און לויכטנדיק — גיטלס און דער לעוואַנעס, עפעס ווי צוויי
אויסטערליש־שיינע בילדער, איינס איז אָבער ווייט אין הימל, און דאָס צווייטע... דאָס צווייטע
איז אויכעט ווייט, זייער וועט, א מערכעק פון פיר יאָר, און עפּשער נאָך מערער, מיין האנט
איז אָבער פּעסט, פּעסט און לאנג, ריר איך זיך ווילנדיק גיט ווילנדיק צו מיט איין פינג-
ער צו איר כ'יינעוודיק אויסגעבויגענעם האלדז און אַייל זי צו.

— קום ווייטער, גיטל.

אין עק סאָד, צווישן צוויי פּעסטע צווייגן, איז איבערגעלייגט א לאנגער גראַבער דראָנג.
ער ליגט א ביסל הויך פאַר מיין וואָס, איז וואָס כ'צעלווירן זיך, שפּרינג אונטער, כאפּ זיך אָן

מיט ביידע הענט פארן דראַנג, וואָס דינט מיר, ווי אַן עמעסער טורניק, צי זיך אונטער און פיל, ווי די מוסקולן אונטער מיין דיין העמדל גיסן זיך אָן מיט פריילעכער שפילנדיקער קראפט. פארוואָרף איך די פיס איבערן דראַנג און זע, אז זיי זאלן דערביי זיין אויסגעצויגן גלייך און שטייף, ווי א ווירע, וואָרעם גיטעלע שטייט באנאנד און שפירט מיט שניגענדיקע שמיכלעגן דיקע אויגן נאך מינע איבונגען. דערגאָך שפרינג איך אראפ פונעם „טורניק“ און זאג גיטלעך:

— האָסט געזען? אצינד פרוו דו. ס'איז די בעסטע רעפוע פאר דיר.
גיטל שטרעקט אויס אירע הענט. זי איז העכער פון מיר, נאָר אלציינס דערלאנגען נישט די פינגער ביזן דראַנג. טו איך א קאמאנדעווע:
— שפרינג אונטער, ניגו!

דאָס קען זי נישט. דער שפרונג באקומט זיך בא איר לעפישעוואטע. אז מע שפרינגט. דאָרף מען שפרינגען מיטן גאנצן קערפער, עלעהיי וואָלט געוואָלט זיך אַנשטויסן מיטן קאפ אין הימל. בא איר, ווידער, שפרינגען נאָר די פיס אליין. באקומט זיך נישט. לויף איך אין שטוב און ברענג איר צו טראַגן די שיד מיט די הויכע אַפצאסן. איך זען אנדער גיטלעך אף דער באנק. שלעפ אראפ פון אירע פיס די פאנטאָפּל און גיב איר די שיד. נאָר עס העלפט אָבער נישט. ווער איך אין קאס און ברענג צו טראַגן פונעם הויף א קלאָץ.

— שטעל זיך אפן קלאָץ און צי זיך אונטער! — באפעל איך ווידעראמאָל און אזוי הויך, אז מיק רופט זיך אָפּעט מיט א בילערע.
מיין שוועסטערקינד סטארעט זיך, נעבעך, מיט אלע קויכעס, און ווען זי ציט זיך א ביסל אונטער, וואלנער, איך אוועק דעם קלאָץ, שלעפ אראפ די שיד פון אירע פיס, בליטבט זי הענגען אינדערלופטן.

— סימכעלעך — שרייט זי. — כ'פאל אראפ. העלף מיר אראפלאָזן זיך.
לויף איך צו. כאפ זי אָן מיט די הענט, און זי גליטשט זיך אראפ אין מינע אָרעם. גיטל לאכט, מיק בילט, און איך קען שוין נישט מער אויסהאלטן און טו זי א קוש אין האלדז. גיטל זאגט מיר גאָרניט. כ'פיל אָבער, ווי דאָס בלוט האָט זיך מיר א וואָרף געטאָן אין פאָנעם אריין, א גליק, וואָס ס'איז געוואָרן פינצטערער, שטארק איך זיך און רעד ארויס מיט א פרעמד קאָל:
— אָט אזוי... דארפט איר... איבן זיך... יעדן טאָג... גיי...

כ'האָב געוואָלט זאָגן — „גיטעלעך“, און געשעמט זיך. אזא אַנשיקענש! כ'בין מיט איר די גאנצע צייט אָף „דו“, און איצטער הייב איך פלוצעם אָן זי אירצן. זאָג איך איר אומיסטן:

— דו פארשטייסט, גיטעלעך... דו פארשטייסט, גיטעלעך... ווען דו ביסט געהאנגען אינ-דערלופטן, האָט זיך דיר נישט אויסגעוויזן, אז דינע לונגען אָטעמען פרייער?
אומיסטן און באטאָנט רעד איך אויס דריי מאָל „דו“, און נישט ווארטנדיק אף איר ענטפער, גיב איך צו:

— אצינד לאָמיר א לויף טאָן צום טיטל באָדן זיך. דאָס וואסער איז מעכטעדיק וואָרעם.

איך רייט אראפ פונעם ווינגעל-בויס צוויי פאַרלעך ווינגעל מיט שטענגעלעך, טו זיי אָן גיטעלעך אף די אוילעך, ווי רויטע אוינגעלעך, וואָס מיינען זיך אין דער לעוואַנע-שניץ. מיר נעמען זיך פאר די הענט, לאָזן זיך צו דער פירטקע, הייבט אָן מיק שפרינגען און האווען און סקאוועשען. נישט ער האוועקט, נאר ער וויינט פאַשעט, בינדט איך אים אָפּ פון דער קייט, שפרינגט ער אזוי אונטער פון פרייד, און מיר לאָזן זיך אינדערצו צום טיף, וואָס רופט זיך נישט מער און נישט ווייניקער, ווי גרויס-סאטע, קעדיי צו אונטערשיידן אים פון קליין-סאטע, וואָס איז נאָך קלענער פון גרויס-סאטע. רינט אָפּגעוונדערט עטלעכע ווערסט און פאלט אריין אין גרויס-סאטע.

ווען מיר זיינען ארויס אין דרויסן, האָט מיק א האוועק געטאָן. זאָג איך אים:

— הער אוף פראווען דינע שטיק, אַניט בינדט איך דיך באלד ווידער צו.

כ'זאָג דאָס אָבער אף יויצ-זיוין. און עפשער אויך צוליב באווייזן גיטעלעך, וואָס פאר א מאכט כ'האָב איבער מיקן. וואָרעם די האוועקריי פונעם הונט איז געווען אָנגעזאפט מיט גרוי-סער פרייד. מיק בילט נישט טאָמיר אלציינס. אויב דו, גיטעלעך, מיינסט אזוי, האָסטו א גראָבן טאָט, ווייל דו ביסט א שטאַטישע און פארשטייט נישט די הינטישע שפראך. איך אונטערשייד עפשער א טאָק מינים בילערע. ווען מיק איז דערצאָרנט — איז דאָס איין מין האוועקען, ווען ער איז הונגעריק — א צווייטער. ווען ער בענקט א צוגעבונדענער און קוקט אף דער לעוואַנע מיט טריבע אויגן, — א דריטער. ווען ס'הייבט אָן דונערן און בליצן און ער באהאלט זיך געשווינד אין זיין קאָנרע, — א פערטער. ווען ער דערוועט א פרעמדן, — א פינפטער. ווען ער דערוועט אן אייגענעם, — א זעקסטער... אצינד איז ער מאָל-געדולע, וואָס ער פילט נישט

אפן האלדו דעם פארהאסטן איינערנעם האלדובאנד, שפרינגט ער און וויל דין ארומנעמען מיט זינע שווארצע לאפעס.

ער איז אבער שטענדיק אף דער וואך, דער טרייער הונט. איך באמערק באלד, איבער וואס ער האט פלוצעם א האווקע געטאן. לעבן שאכנס פלוט שטייט א וועגעלע. אינעם וועג געלע זיצט מיט זינע געליימע פיס וואסיל, גארדיס עלטערער ברודער. זינע פיס האט ער געפאטערט אף דער מילכאמע. ער האט זיך צוקראבקעט מיט זיי ווייטע איז אהיים און אליין אויסגעמיטערט זיך דאס דאזיקע וועגעלע. קעדיי מיט צארעס קאנען זיך באוועגן איבערן הויף און פראווען מיט זיין באלעבאטישקייט. דער הויף איז צעטיילט אף צוויי טיילן. און די שטוב — אויך. איין האלב שטוב איז אפגעפארבט ווייט, די צווייטע — געל. וואסיל באגריסט אונדז מונטער און מיט סימכע:

— דאָבריי וועטשער!

מיר ענטפערן אים, און איך טראכט בעשאמיטע — הערט א מינסע צוויי לייבלעכע בריי דער זאלן זיך אזוי אונטערשיידן: גארדי איז א כמורנער און א פארביסענער. זינע גרויע אויגן קוקן פון אונטער די געדיכטע צונויפגעוואקסענע שווארצע ברעמען עפעס וואלמיש, מיט אומצוטרוי. וואסיל, ווידער, האט אן אפן פאנעם, א פארברוינטס. — כוץ דעם שטערן, וואס זעט אויס ווייטלעך, מאכמעס אים פארשטעלט פון דער זון א פאסמע בלאנדע האר — און צוויי קארע שמיכלענדיקע אויגן. די ברידער זינגען צעקריגט צווישן זיך, איז דערפאר טאקע דער הויף צעטיילט, און די שטוב זעט אויס ווי א קלאון.

כ'האב ליב זיך דורכשמועסן מיט וואסילן איבערן פלוט. עפעס איינמאל, דאָ ניט לאנג, רופט ער מיר צו און טוט א פרעג:

— ווען דארף קומען מאקס רומער?

פונדאנען זאל איך וויסן? אז כוץ „אנו, קונדעסעוויטש" ברענג מיר אן עמער וואסער? זאגט ער מיר גארנישט ניט.

זאג איך אים א ביסל בארייגעלעך:

— כ'ווייס ניט.

כ'ווייס טאקע בעמעס ניט. און וואסיל מיינט, אז איך מאך זיך ניט וויסנדיק, פרעגט ער מיר מיט א שמייעלע:

— אָבער גיטל מוז דאָך געוויס וויסן?

ער איז בעפרייעט גערעכט. לויף איך צו גיטלען. פרעגט זי מיר:

— וואָס דארפסטו וויסן?

ווער איך אף איר אין קאס. א סאָד פאר גאנץ בראַדו מע וואלט געקאנט מיינען...

ווייל מיר גיטל איבערבטען, זאגט זי בענימעסדיק, מיט א שמייעל:

— כ'ווייס אליין גיטל.

גיי ווייט, צי זי ווייסט טאקע ניט, צי זי מאכט זיך ניט וויסנדיק. מיר קארטעט אָבער שטארק טאן א טויווע וואסילן. לויף איך צו צו וואסילס וועגעלע און זאג אים שטילערהייט:

— אָדער מיטוואך, אָדער דאָנערשטיק, אָדער פרייטיק.

לאכט ער און זעצט פאר מיט דעם זעלבן נוסעך:

— ...אָדער שאַבעס, אָדער זונטיק...

דערנאך טוט ער מיר א קלאפ איבער דער פלייצע און זאגט:

— דו ביסט א פין באַכערל. פונדאנען ווייסטו, אז מע דארף רייזן וועגן דעם שטילער-הייט?

כ'ווייס ניט. איך שטייט זיך פאשעט אן. מאקס און וואסיל שמועסן טאָמיד צווישן זיך שטילערהייט. איבערהויפט, ווען גארדי סטארטשעט אין זיין האלבן הויף. כ'האב אליין געהערט, ווי וואסיל האט געזאגט מאקס, אז גארדי איז א פארברענטער פעטליראָוועץ. כ'האב זיך דעמלט אומיסטן גענומען פלייסיק האקן האַלץ, קעדיי כ'זאל זיין געענטער צו זיי. וואסיל האט מיר דעמלט געמאכט אפילע א באמערקונג, אז כ'זאל ניט האקן איבערן סוק, אנים וועל איך נאך צעברעכן די האק און מער גארניש. כ'ווייס דאס אליין. איך בין אָבער דעמלט געווען מעסוקן אין קאס אף דער מומע, וואָס האט געוואלט אוועקפארן און מיטנעמען מיט זיך גיי טעלען. ווילסטו אוועקפארן? מאכעסייסע. גיטעלען אָבער לאז אונדז איבער. זי איז געזעסן מיט מיין פאטער, די מומע, און אלץ איינגעטייגט:

— מיר דארפן אלע אייבערפארן קיין לייבאטש. דאָ, אין דאָרף, איז ניט בעספעטשענע. יעדן טאָג קען עפעס טרעפן.

די מומע זעלדע איז נאך שייך. זי האט שווארצע אויגן, וואָס שניגען קימאט אזוי, ווי בא גיטעלען. אצינד זינגען זיי א ביסל פייכטלעך, בלישטשען זיי נאך מער.

דער טאטע טוט זיך פויל א גלעט איבערן קין, דארטן, ווו ס'איז אמאל געוואקסן א בערדל, און פרעגט זיין שוועסטער:

— איינער-וואס... נו, און אין ליובאטש איז שטארק בעספעטשנע?

די מומע ענטפערט אים א ביסל צערייזט:

— פאָרט א שטאַט. און וויינט צווישן יידן. איז טאקע היימלעכער. דאָס איז ערשטנס. און צווייטנס...

שלאָגט זי דער טאטע איבער. כ'מיי, ער האָט זיך פאַשעט איבערגעשראַקן, וואָס זי האלט ערשט באַם „צווייטנס“, זאָגט ער איר:

— מיר איז דאָ אויכעט היימלעך. אין א דאָרף זענען מענטשן בעסערע, צוגעלאָזטער, ווי אין א שטאַט.

— וואָדען! — זאָגט די מומע זעלדע מיט א כיימל. — כ'זאָג דיר — אזוי צוגעלאָזט, כאָטש לייג זיי צו צו א מאַקע. ערשטנס, לאָמיר טאקע אָנהייבן פון דיין שאַפן, פון גאַרדען, דער רוער זאל אים נעמען: ס'איז גענוג גאר איינמאל כאפן א קוק אף אים, אף אַט דעם כויליגאן, אף זיין געמבע, אף זיינע רעזיכישע באַלעכעס, בעשאַס ער קוקט אף מאַסן אָדער אף גיי טעלען, קעדיי צו האָבן א פאַרשטעלונג וועגן זיין צוגעלאָזטקייט, מישטיינגסגעזאָגט, וועגן זיין טייערער נעשאַמע. צווייטנס...

מיין פאָטער אָבער האָט דאָס מאל אויך געהאט אן „ערשטנס“ און א „צווייטנס“. ערשטנס — האָבן מיר געוויינט דאָ דאָס גאנצע לעבן אונדזערס, מיר, אונדזערע פאָטערס, אונדזערע זיידעס, איז וואָזוי נעמט מען און מע רייסט ארויס פון אזא איינגעפונדעוועטער טיפעניש די צעצווייגטע וואָרצלען? צווייטנס, וואָס וועט זיין מיט גיטעלען? ווו נאָך וועט זי קענען אָטעמען מיט אזא פרישער ריינער לופט?

דאָס „צווייטנס“ האָט, זעט אויס, רעכט פריטשמעליעט די מומע. זי איז אנשוויגן גע- וואָרן. אין אירע נאָך שיינע אויגן האָט זיך באוויזן א שטילע טרער. אַט אזא פלעגט מיר די מומע געפעלן. כ'ביז אָבער געווען זיכער, אז מאָרגן וועלן זיך ווידער אָנהייבן פונקט אזעלכע ריידערייען. ס'הייסט, מיר דארפן אלע אריבערפאַרן קיין ליובאטש. דאָ אין דאָרף איז ניט בעספעטשנע. יעדן טאָג קען עפעס טרעפן...

4

האָבן מיר זיך, הייסט עס, אינדריען געלאָזט צום טיך, גיטל, איד און מיק. ס'איז געווען נאָך דעמלט, ווען אין דער גלעזערער באַנקע מיט גיטלס שפּיטעכץ האָבן זיך נאָך ניט באוויזן קיין ראָדעווע היטלעך. און די גאנצע היילונג איז באשטאנען אין דעם, וואָס דאָס שלאָבעריקע מיידל האָט געדארפט וואָס מערער פרישע לופט און אויסטרינקען דריי מאל אין טאָג א גלאָז קאלינסע אראַוואָס אויסגעמאַלקענע מילך. איז ווו קען א לופט זיין פרישער, ווי זומער- לעבן אפדערנאכט באַם טיך גרויס-סאטע?

ווען מיר האָבן זיך א ביסל דערווייטערט פון אונדזער שטוב, האָב איך זיך פלוצעם אין עפעס דערמאָנט און געזאָגט גיטלען און מיק:

— וואָרט צו א רעגע, כ'קער זיך באלד אום.

כ'האָב זיך א לאָז געטאָן צוריק. דאָס וועגעלע איז נאָך געשטאנען לעבן פלוט. האָב איך געפרעגט וואסיל:

— עפשער ווילט איר אויך צום טיך?

וואסיל האָט א גלעט געטאָן מיט זיין אָדערדיקער אויסגעהאַרעוועטער האנט די בלאַנדע פאסעמ האָר אפן פארברוינטן שטערן און א קוק געגעבן אף מיר מיט שמיכלענדיקע אויגן.

— מיט פארגעניגן. כ'וועל איך אָבער פארהאלטן. מיין וועגעלע רירט זיך קוים.

— נישקאַשע, כ'וועל איך העלפן. — האָב איך אים געענטפערט און גענומען זיך אונטערשטופן דאָס וועגעלע פון הינטן.

אַט אזוי האָבן מיר זיך געלאָזט אינמיטן צום טיך. פון פאָרגט איז געלאָפן ווי א שוואַצער שאָטן מיק. אלעמאל שטעלט ער זיך אָפ, לאָזט אראָפּ דעם קאָפּ, טוט א שמעק אף רעכטס און אף לינקס און נעמט זיך גלייך ווידער לויפן א צופרידענער, מיט א באשיידענער הינטשיער פרייד, וואָס ער איז פריי פון דער קייט, און ער לופט מיטן גלייכן ווייד-שטויביקן וועג. און טאָמער פארגלוסט זיך אים, קען ער אף א רעגעלע פארקערעווען צו עפעס א פלוט. א שמעק

טאן. וואס עס הערט זיך דארטן, און ווידער ארויס מיט א האסטיקן שפרונג אפן גרוי-ווארעמ¹
לעכן פון דער לעוואנע באשינטן שלייד, אומקוקן זיך, צי איך גיי אים נאך, און נעמען זיך
ווידער יאגן.

גיטעלע האט פאמעלעך שפאצירט אפן וועג-ראנד, דער קאפ א ביסל פאריסן צום הימל,
געקוקט אף דער לעוואנע, וואס האט זיך ליכט געשילט צווישן ווייטע קימאט דורכניכטיקע
פוכיקע כמארעלעך. אירע שווארצע לאקסן האבן זיך צעשיט איבערן ווייסן קלייד. איך שטופ
אונטער וואסילס וועגעלע פון הינטן און פרעג זיך פארכידעשט, ווער איז זי, אט דאס
אומבאקאנט-אומבאגרייפלעך מיידל, וואס פאר א קישעף, פאר א צויבער באזיצט זי, אויב
טיר-און-טויער עפענען זיך און קליין און גרויס קוקן ארויס מיט ברייט-צעפענטע פארכידעשטע
אויגן אף דעם שפרייטנדיקן וונדער, און אפילע וואסיל אליין רייסט איבער פלוצעם זיין
מילכאמ-געשיכטע וועגן אקאפעס, באדעקטע מיט א שיטערן שניי, וואס זען דעריבער אויס
פון אויבן אומשולדיק-ווייט, און אינווייניק זינען זיי רויט, רויט פון בלוט, וואס רינט פון
די וונדן פון די גאר-וואס פארווונדעטע סאלדאטן, וואס האבן זיך קעגנגעשטעלט דער אטאקע-
כוחאליע פונעם אגגרייפנדיקן סינע, ער רייסט איבער, דער בלאנד-פארבוינטער וואסיל,
זיין מילכאמ-געשיכטע און קוקט מיט פארכאלעמטע אויגן און פרעכטיקן ווייסן געשעפנט,
וואס זען אויס אזוי זויבער-ווייט איבער די שווארצע געקרויזלטע האר, וואס זען אויס
אזוי פער-שווארץ איבערן בלייד-ווייסן קלייד, וואס איז ווי אויסגעוועבט פון לעוואנע-שיין.
באקומט זיך, אז איר שלאנקער זינער קערפער שווימט ווי אן איינגעהילטער אין ליכט, וואס
באשטייט פון שטילע און מילדע לעוואנע-שטראלן, וויל איך אראפ-ווארפן פון זיך אדיי קיני
דערישע כאלוימעס, עס פאסט שוין עפעס ניט, כ'בין דאך שוין א גרויסער, טו איך א געשריי
צו גיטלען פון הינטער דעם וועגעלע:

— סארגן זאלסטו זיך ניט וואלגען אין בעט. שטיי אף גאנצפרי און מעק אויס די קו.
מיר שטייען אינפירן לעבן א בריקל, דרייען מיט די קעפ אף רעכטס און אף לינקס און
קוקן זיך מיט די בלישטשענדיקע פינטעלעך, וואס טאנצן אף די ראנדן פון שוויקע
כוחאליעלעך, ווען אומעטום איז שא-שטיל, בלאזט סייווי באם טיך א ווינטעלע. עס קומט
צו פליען פון יענעם ברעג און נעמט שויבערן גיטעלעם שווארצע און וואסילס בלאנדע האר.
ווען מיר האבן זיך אראפגעלאזט צום טיך, האט מיר גיטל געהאלפן, ווארעם דא האט
מען ניט געדארפט אונטערשטופן דאס וועגעלע, נאך, פארקערט, איינהאלטן עס מיט אלע
קויכעס, עס זאל זיך ניט אראפטיקלען שוואליאס. דערנאך האבן מיר זיך צעטיילט: וואסיל
און איך זיינען פארבליבן באם אפענעם ברעג, און גיטל האט זיך בלאזט גיין צום אטשערעט.
מיקן האב איך געהייסן גיין מיט גיטעלעך, קעדיי צו באוואכן זי.

איך האב געשווינד אראפגעווארפן פון זיך דאס העמדל און די מיטקעס, צעלאפן זיך,
א שפרונג געטאן אין טיך און גענומען זיך כלייפן אין דעם מילד-ווארעמען וואסער.
מיטאמאל האב איך זיך אפגעשטויסן מיט ביידע פיס פונעם זומפיקעוואסן גרונט און א לאז
געטאן שווימען צום אטשערעט, ווארעם מיר האט א ביסל באמרוקט די פולקומע שטילקייט,
וואס האט דארטן געהערשט. קיינע קלאנגען.

פונדערווייטנס באמערק איך א שטאלטנע זויבער-ווייטע סטאטוע, וואס שטייט אומבא-
וועגעלעך אין פליטקער וואסער, אומבאוועגעלעך און אומאנטשיידן: צי לאזן זיך ווייטער, צי
גיין? און פונקט אזוי שטיל-אומבאוועגעלעך איז געשטאנען באם צופוסנס פון דער סטאטוע א
שווארצער שווימער, וויבאלד אזוי, בארוק איך זיך, פארקערעווע צוריק, שוויס צו צום ברעג,
טרייטל אפ פון זיך, פונקט ווי מיק טוט עס, פליסנדיקע טראפנס וואסער, העלף וואסילן
אראפשלעפן פון זיך די פארשטויבטע בגאדים און טו א שטופ דאס וועגעלע אין טיך אריין.
וואסיל זיצט ווי א קינד אין א וואנע, קוועלט פון נאכעס, און מיט פריידיקע אויסגעשרייען אף
ידיש אז אוקראיניש נעמט ער זיך שעפן מיט האלב-צוגעמאכטע דלאגניס פולע זשעמניס
וואסער און באגיסט מיט זיי זיין קרעפטיקע ברוסט און געזעצטן רוקן. דורכניכטיקע טראפנס
וואסער רינען אראפ פון זיינע ברוינע מוסקולן, ווי פערל, איז מיר אן אווירע, כ'באדויער
זייער, וואס אזא גוורעדיקער קערפער שטייט אף א געליימטן פאסטאמענט.

— אוי, גוט! איי, דאברע! א מעכע! האראד! טשדאווא!¹ — שרייט אויס וואסיל און
פליעקסט זיך מיט זיינע גרויסע הענט אינעם זילבערנעם וואסער, וואס איז דורכגעוועבט מיט
מילדער לעוואנע-שיין.

זאג איך אים אף האלב אוקראיניש און האלב יידיש:

— יאק בי טא דאברע בולאב, קאליב ואווזשע בולאב, יאק טעפער? מילדע וואסער,

¹ גוט, חיל, ווונדערלעך.

² ווי גוט וואלט געווען, ווען סע וואלט שטענדיק געווען, ווי איצער.

פרישע לופט, א הימל איבערן קאפ, איינגעהילט אין א גרוילעך-בלויזען לעווזש, באצירט מיט א לעוואָנע, און...

כ'האָב נאָך געוואָלט צוגעבן; און א שטאלטע זויבער-ווייטע סטאטוע, א פארגאָסענע מיט לעוואָנע-שיין... נאָר איך האָב זיך מעיאשעו געווען. וואָרעם כ'האָב זיך געשעמט מוידע זיין, אז איך האָב געזען גיטעלען א נאקעטע.

5

ווען איך האָב ארויסגעשטויסן דאָס וועגעלע אפן ברעג און געהאַלפן וואסילן אַנטאָן זיך, האָט ער מיר געזאָגט:

— הער נאָר, סימכעלע, ווילסט זיך א שיפל טאָן?
— כ'האָב אזש א שפרונג געטאָן פון פרייד:
— ארי, וויל איך?
האָט וואסיל אויסגעשטרעקט די האנט און געוויזן מיר:
— אַט זעסטו דאָרטן, באם ברעג, צוויי צוגעקייטלעטע שיפלעך?
— כ'זע, יא, כ'זע.
— איינס, פון רעכטס, איז מיינס, און דאָס צווייטע איז גאָרדיעס.
— איך פארשטיין — שלאָג איך אים איבער מאָלע-געדולע, טו זיך געשווינד אָן און לויף צום שיפל.

כ'פאָר ארויס מיטן שיפל אפן טייך, לייג אוועק די וועסלעס, מאַך פון דער האנט א רערל און שריי צום אַטשערעט:

— גייט-לעז טו זיך אָן מיר וועלן זיך שיפ-לעזען...
נאָכדעם פארקערעווע איך דאָס שיפל, און באם טאמע ברעג טו איך א האסטיקן שטויס מיטן רודער איבערן טייך-גרונט, און דאָס שיפל קאטשעט זיך גלאטיק ארויס אפן ברעג אקוראט לעס וואסילס וועגעלע. כ'מוז אָבער צווארטן אף גיטלען, זי זאָל מיר העלפן ארוםשטעלן דאָס וועגעלע אפן שיפל.

גיטעלע טויכט פלוצעם ארויס פונעם אַטשערעט ווי א טיך-נימפע, מיט צעלאָזטע פייכטע האַר, א באַרוועסע, מיט די שניך אין די הענט. מיק האָט זי איבערגעיאָגט און א שפרונג געטאָן מיט די פאָדערשטע לאפּעס אף מיין ברוסט. מיר האָבן זיך לאנג געמאטערט, איך און גיטל, ניט געקאנט אָבער איינמאַסטען וואסילס ברייטלעך וועגעלע אינעם שמאַלן שיפל. האָט וואסיל גוטמוטיק געזאָגט:

— האָדיי שיפלס זיך אליין, און איך וועל אף אייך דאָ צווארטן.
ווען גיטעלע איז מיט ניט זיכערע טריט, אין די שניך אף די הויכע אָפּצאסן, אריינגע-טראָטן אין שיפל, האָט זי זיך א וואקל געטאָן, און כ'האָב געמוזט זי ארומכאפן, קעדיי זי זאָל ניט פאלן. כ'האָב זי אוועקגעזעצט אף דער קאַרמע, און אליין זיך איינגעמאַסטעט אף דער ברעט אינמיטן שיפל, איינגעקלאַמערט זיך פעסט מיט די פיס אין א ברעטל פון דעק, שארף א בייג געטאָן זיך אף אהינטער מיטן גאנצן קערפער און טיף א גראָב געטאָן מיט ביידע וועסלעס אין דעם רויקן וואסער. דאָס שיפל האָט זיך לייכט א גליטש געטאָן פונעם אָרט, און אַט זינען מיר שוין אינמיטן טייך צווישן הימל און וואסער, גיטעלע און איך, און ניט נאָר אין שיפל, נאָר אף דער גאנצער וועלט, וואָס ליגט צווישן צוויי ריווקע ברייטע פלאכן, אלציי-נע קומאט, כאַטש טונקל-גרויע, נאָר עטוואָס דורכזיכטיקע, פארשפּיליטע אף בלישטשענדיקע, פּינטלענדיקע שטערן-קנעפלעך, מיט א העלער לעוואָנע-שפּראַנצע אינדערמיט, א וועלט, וואָס איז איינגעהילט אין א שיינענדיקער שטילקייט, א מילדע, ווי גיטעלע.

ווען עס וואָלט געווען געווענדט אין מיר, וואָלט איך זיך געשיפלט אזוי שווינגדיק דאָס גאנצע לעבן. נאָר כ'פיל הינטער מיין רוקן גיטעלעס אַטעם. רייס איך זיך ארויס פון דער געבנטשטער פארגליווערטיקייט, דריי אים דעם קאָפּ צו איר און פרעג:

— נאָך וואָס האָסטו געדארפט די שניך מיט די הויכע אָפּצאסן? ביסט דאָך געגאן באַדן זיך, ניט אף קיין שפּאציר.

גענטפערט מיר גיטל מיט א געלעכטער:

— כ'האָב געוואָלט געפּעלן וואסילן.
פארטראכט איך זיך עמשער אף פינף מיינוט און זאָג איר:
— האָסט דען געוויסט, אז וואסיל וועט גיין מיט אונדז?

ענטפערט זי מיר מיט א גלעקלעכעלעכטער:
 — כ'האב געוואלט געפעלן די שטערן.
 פארטראכט איך זיך נאך מער. דערגאן פרעג איך זי:
 — נה, אז דו וועסט געפעלן די שטערן
 אפאנעם, אז זי האט גאנץ גוט פארשטאנען מיין מיין. וואָרעם זי האָט מיר געענטפערט.
 און שוין אַן אַ גלעכטער:
 — שיינקעם ברויכט נישט קיין גוף, סימכעלע.
 ווען כ'האב זיך ווידער פארטראכט, האָבן זיך צווישן די ווימלענדיקע מאכשווערע אויסגע-
 טיילט צוויי: זי האָט מיך אנגערופן „סימכעלע“ איך פארגיב איר נארישע פראגעס (וואָס
 האָסטו געדארפט די שיד מיט די הויכע אָפּזאָנז?), און זי ענטפערט מיר מיט טיפּוויניקע
 ווערטלעך („שיינקעם ברויכט נישט קיין גוף“). האָב איך זיך אָפּגעהויבן פונעם אָרט און
 געזאָגט גיטלעך:
 — זעץ זיך איבער צום רודער.
 דאָס מיידל האָט פארוואַנדערט געקוקט אָף מיר.
 — וואָס פלוצעם?
 האָב איך פארשטעלט:
 — עס באקומט זיך, אז איך רעד צום לאַמפּ, ס'הייסט, צום טיפּ, און דו — צו מיין רוקן.
 נישט גוט אזוי, כ'מוז זען דיין פאָנעם, קעדיי צו פארשטיין דיר.
 איך האָב אַוועקגעזעצט גיטלעך מיטן פאָנעם צו זיך, גענומען זיך ווידער פאר די וועלטעס
 און איינצוטיקט א פרעג געטאָן:
 — גיטל, האָסטו ליב רומערן
 די פראגע האָב איך אויסגעזאָגט מיטאמאָל, קעדיי דערווייזן זיך אליין, אז איך בין שוין
 א בארמיצונג און קען כאפן אן ערנסטן שמועס. גיטלעך אָבער האָט זיך גענומען אזוי לאַכן,
 אז זי האָט זיך אויף פארכלינגעס פאר גלעכטער, און איר שמאָל בלייך פּענעמל האָט זיך
 צערוואַלט.
 כ'האָב געווארט און געווארט אָף אן ענטפער, און זי האָט געלאכט און געלאכט. האָב איך
 זיך אנגעלייגט אָף די וועלטעס מיט אזא אומגעלומפערטן אימפעס, אז דאָס שיפל האָט זיך
 שיר נישט איבערגעקערט. גיטלס פאָנעם איז ווידער בלייך געוואָרן פון שרעק, און זי האָט
 גלייך אָפּגעהערט לאַכן.
 זי האָט דערגאָן לאַנג געשוויגן און שפעטער געענטפערט מיט א פראגע:
 — פארוואָס האָסטו נישט ליב מאַקס?
 גיב איך א טראכט און ענטפער איר אויך מיט א פראגע:
 — פארוואָס מאַלסטו ער רויטע פערד מיט רויטע ריטערס?
 ענטפערט זי מיר ווידער מיט א פראגע:
 — וואָס, זיי געפֿעלן דיר נישט?
 ענטפער איך אויך מיט א פראגע:
 — און דיר?

און אָט אזוי פירן מיר א שמועס, וואָס באשטייט פון הוילע פראגעס. א גליק, וואָס
 וואסיל האָט פארצויגן א לידל. זינען מיר אנשוויגן געוואָרן און אויסגעקערט די אויערן צום
 ברעג, און די אויגן — אויכעס. ער האָט א שייך קאַל, וואסיל, א נעשאַמעדיקס. אָט זיצט ער
 אין זיין וועגעלע, זיצט און זינגט א לויבעזאנג דער שיינער וועלט. פארגעס איך, אז וואסיל
 מיט אנדערע סאָלדאטן האָבן געמוזט אריבערגיין אָף יענער זיט איבער דעם דינגעס אַזוי,
 ווייל די בריק האָט מען אָפּגעריסן. דאָס איז האָט נישט אויסגעהאלטן, געפלאצט, און וואסיל
 האָט אָנגעהויבן זינקען אין דער אייז-קאַלטער וואסער. נאָר וואסיל איז נישט גיטל, וואסיל קען
 שווימען. האָט ער זיך ווידער ארויסגעקראכעט, צוגעקראַכן צום ברעג און
 געפלאצט. וואסיל אָבער האָט זיך ווידער ארויסגעקראכעט, צוגעקראַכן צום ברעג און
 געלאָזט זיך לויפן צום גאַנצן וועלדל. און דאָ האָט אים אָנגעיאָגט דעם סויגעס קויל. איז
 ער געבליבן ליגן אין א דורכגעזעצטער שינעל און אין שטיוול פול מיט וואסער. איבער דעם
 איז ער געקומען אהיים מיט געליימטע פיס. הער איך זיך צו צו וואסילס בענקענדיק קאַל און
 שווייג, ער זינגט:

Віють вітри, віють буйні, аж дерева гнуться...

Ой, як болять моє серце, а слюзи не ллються!¹

¹ בלאָזן ווינט, בלאָזן שטורמיש. אויף די ביימער גיין זיך... אוי, ווי ס'קלעמט דאָס הארץ און
 הייטעקעס, און קיין טרען גיסן זיך נישט.

ווערט מיר אומעטיק אפן הארצן, אומעטיק און זיס. אומדערווארט כאפט גיטעלע אונטער
מיט איר דין און קלינגענדיק קעלעכל:

Де ти, милий, чернобровий? Де ти? Озовися!
Як я, бідна, тут горюю, прийди, подивися!¹

און אַט אזוי זינגען זיי — וואסיל אפן ברעג, גיטעלע אפן טיך, און איך — צווישן זיי.
און ס'איז מיר גוט אין דער קילבלעכער פינצטערקעט, וואָס איז נישט איבעריק פינצטער, ווייל זי
ברענגט מיטן הימל פון איין זיט, און מיטן טיך — פון דער צווייטער, מיט גיטעלען אינגע ווייטן
קלייד — פון דער דריטער, און מיט אן אומעטיקער, נאָר ליכטיקער אקראזישער ליד — פון
דער פערטער. איך אָטעם מיט דער לופט, וואָס שמעקט מיט אָטשערעט. א פארשייט ווינטל
נעמט ארום מיין ליב דורכן צעשפיליעטן קאַלנער, און דאָס שיפל גליטשט זיך איבערן וואסער
ליכט, שוועבנדיק, עפעס ווי פון זיך אליין, אזוי אז איך קען אפילע צומאכן די אויגן און א
טיך טאָן זיך אין מינע קאלומעס, וואָרעם פון א יידיש בארמיצו-עיינגל ווער איך מיטאמאל
פארוואנדלט אין אן אקראזישן באַכער מיט שווארצע ברעמען, נישט אָבער אזעלכע געדיכטע
און צוגיפגעוואקסענע ווי בא גארדיען. מוז איך זיך אָפרופן אף מאַרעס צי אָקסאנעס
פארייעשטן געבעט, און ענטפער איר מיט א ליד, וואָס האָט נישט קיין ניגן, וואָרעם דאָס הארץ
זינגט, ענטפער איך איר מיט א ליד, וואָס כ'האָב נאָרוואָס צוגעטראכט, ס'הייסט, דו פרעגסט
די נאכט: Озовися! — איז אַט בין איך, איך קום, איך פלי צו דיר אף אַדלער-פליגל
צעשפרייט די אָרעםס דינע, ליבע מינע, און פריידיק זיי! איך קום, איך פלי צו דיר, איך
בין דיר טריין. טריין... ווייזט אויס, כ'בין טאקע אף אן עמעס אנדרעמלט געוואָרן, וואָרעם איך
זאָג גיטלען: „וואָס דארפסטו קאָקעטירן מיט אלע, אפילע מיט קיין ניגן, וואָס האָט, נעבעך,
געליימטע פיס“, און בא גיטעלען איז דאָס שמאַלע פענעמל פארקרימט פון גרויל. גלייך אף
אונדז טראָגט זיך האַסטיק א צעיאָגט שיפל, ווי א לעבעדיקע בריע, וואָס האָט גארדיעט פאָנעם
מיט שווארצע געדיכטע ברעמען און ווייטע שטייענדיקע ציין. וואסיל שרייט עפעס פונעם
ברעג און פאָכעט מיט די הענט. כ'האָב זיך פארלוירן, ווייל אף אזא מין שטורעם האָב איך
זיך נישט געריכט, און איידער כ'האָב באוויזן קומען צוריק, האָבן מיר שוין ביידע — גיטל און
איך, — געצאָברעט זיך אין וואסער אינמיטן טיך. גארדי האָט זיך גאלאנט אראָפגעלאָזט
אף די קניעס אין זיין שיפל, אונטערגעכאפט מיט ביידע הענט דאָס איבערגעשראקענע מיידל
און ארופגעשלעפט זי אף זיין שיפל. מיר האָט ער אויסגעשטרעקט א וועסלע. כ'האָב אָפגע-
שטויסן די וועסלע, האַסטיק א שוויים געטאָן צום איבערגעקערטן שיפל, אופגעשטעלט עס.
אריינגעקראָכן, אפגלין אויסגעשעפט דאָס וואסער פון דער דעק און גענומען זיך אַניאָגן
גארדיעס שיפל. וואסיל האָט נאָר אלץ עפעס צאָרגנדיק געשריגן און געפאָכעט מיט זינע
פויסטן. גארדי האָט פארקערעוועט צום ברעג און צוגעשטאנען הארט לעבן זיין ברודערס
וועגעלע. האָב איך זיך באַרוקס, נישט גענילט צושיפלען זיך צום ברעג, ווייל ס'איז מיר געווען
א בושע צו קוקן אין גיטעלעס אויגן. א העלד! א רעטער, מיטטיינסגעזאָגט און אַט דער נעמעסער
גארדי, נישט נאָר ער האָט איבערגעקערט דאָס שיפל, נאָר קלוימערשט געראטעוועט גיטעלען.
ווען כ'האָב צוגעטריבן דאָס שיפל צום ברעג, איז גארדי שוין געשטאנען אף דער ערד.
ער האָט אויסגעשטרעקט זיין האנט און געהאַלפן גיטלען אראָפגיין פונעם שיפל. פון איר
קלייד און פון די צעשויערטע האָר רינגען אראָפ שטרעמעלעך וואסער. דאָס פאָנעם אירס איז
געוואָרן נאָך בלייכער, און זי האָט געציטערט מיט איר גאנצן קערפער. כ'האָב זיך געשעמט
א קוק געבן אף איר. האָב איך אראָפגעלאָזט די אויגן. אין דער וואסער האָב איך דערווען
גיטלען און גארדיען. זיי זינגען געשטאנען מיט די קעפ אראָפ און מיט די פיס ארום. כ'האָב
דערהערט, ווי גארדי שטאמלט צום מיידל, מיט א שיקערן שמייכל:

— וויבאשטע, בוד לאסקא. דאָראָגענקא... יא זאנאטאָ ראַזינגאוו טשאַווען... נע אָבערא-
כוואוו יאק סליד.²

גיטל האָט א שמייכל געטאָן מיט פארבלאָוועט ליפן, כ'האָב אליין געזען, ווי זי האָט א
שמייכל געטאָן, און געזאָגט אים:

— נישטאָהא. מאָגלאַ בוטי הירשע.³

האָב איך א געשריי געטאָן צו גיטלען:

— קום גיכער! קענסט זיך נאָך צוקילן.

¹ ווו ביסטו, א, ליבער, מיט ברעמען מיט שווארצע ווו ביסטו? רוף זיך אָפ! קום צו מיר און טו א
קוק, ווי איך ליד און פשוט זיך!

² אנטשולדיקט, מיין טייעריקע... כ'האָב צעטריבן דאָס שיפל... נישט אויסגעשעמט ווי געהערק...

³ נישטאָהא. ס'האָט נאָך געקאָנט זיין ערנער.

און גענומען אונטערשטופן דאס וועגעלע.
וואסיל האט געהאלטן אין איין זידלען זיך:
— אזא מענווהל! אזא שיקערער כאוער!
מיק איז געלאפן פון פארגט מיט אן אראפגעלאזטן שווארצן קאפ און געשמעקט זיין
אייגענעם שאטן.

6

אפן דריטן טאג האט גיטעלע אנגעהויבן שפיינען מיט בלוט. צוויי טעג אבער האט זי נאך
אויסגעזען נישקאשעדיק, כאטש זי האט געהוסט אפטער ווי פריער מיט א טרוקענעם הוסט.
ניט די מומע, ניט דער פאטער האבן ניט געווסט וועגן דעם, וואס עס האט מיט איר
געטראפן אפן טיך. און איך האב בישטיקע געהיילט גיטעלען אזוי, ווי מין שווינגדיקער
פאטער פלעגט היילן מין מוטער. ס'איז אים געווען מעסוקן שווער ארויסריידן אן איבעריק
ווארט, פלעגט ער איר זאגן קורץ:

— וואס מער מע הארעוועט, אלץ ווינציקער צייט פארבלייבט אף צו קרענקען.
אויב אזוי, וואלט מין מאמע געדארפט לעבן הונדערט און צוואנציק יאר, ווארעם זי
האט, נעבעך, שווער געהארעוועט דאס גאנצע לעבן אירס.

כ'האב זיך אפגעכאפט גאנצפרי, ניט געוואשן זיך, ניט פארקעמט, און אריינגעשטעקט
מין צעשויערטן קאפ צו גיטעלען אין איר אלקער. כ'בין צוגעלאפן צום בעט מיט אומיסטן
האסטיקע טומלידיקע טריט און געטראפן זיך מיט צוויי פאר פארשלאפענע אויגן. איין פאר —
גרויסע, שווארצע, און די צווייטע קלייניקע, גריניקע. האב איך געכאפט דאס קעצעלע און,
בימכילע, ארויסגעווארפן פונעם בעט. דאס קעצעלע האט זיך ווייך אראפגעלאזט אפן דיל מיט
די סאמעטענע לאפקס און באליידיקט א ניאוקע געטאן. כ'האב אנגעצויגן גיטעלעס
קאלדער — אזש ביון קין אירן. — זי האט געשמייכלט צו מיר, ווי א קינד צו דער מאמען.
כ'האב ברייט צעפראלט דאס פענצטער. דערגאך כאפ איך ארויס פון אונטערן בעט די
גלעזערנע באנקע מיטן שפייכעך — ביכלאל בין איך א גרויסער מעפונעק, איך קערעווע זיך
אורעק, ווען עמעצער טוט א שפץ אדער שנייצט די נאז, דא אבער הייב איך זיך אפילע ניט
אן צו מועסן. — לויף ארויס אין הויף, גיס דאס אויס לעם אפטערעט, וואס אויס די באנקע,
קער זיך אום צוריק אין אלקער, פארמאך דאס פענצטער, עפן און די פאטקע און באפעל
גיטלען:

— טו זיך אן און מארש מעלקן די קו. און זאלסט ניט פארגעסן אויסטרינקען א פארנע
גלאז מילך.

די מומע זאגט, אז דער דאקטער האט איר געזאגט, אז דער בעסטער לונגען-רויפער איז
א קו. שטעל איך זיך פאר אונבזער רויטלעכע קאלינע מיט ריוויקע ברילן אף אירע קילעכיקע
גרויסארטיקע הערער.

פונדעסטוועגן האב איך יעסוריס, וואס דער קירדאקטער קען אמאל א דוצקע טאן מיטן
הינטערשטן פוס, אויב עס געפעלט אים ניט, וויאזוי מע מעלקט זי. בין איך צופרידן און
שעפ אפילע נאכעס, ווען איך דערנע גיטעלען, ווי זי שווימט ארויס פון דער שטאל מיט
אן עמע ריימענדיקער מילך. איך בין זיכער, אז איידער גיטל האט זיך גענומען מעלקן די
קו, האט זי א גלעט געטאן קאלינען אונטערן האלדז. זי איז זייער א ליבלעכע גיטעלע, און
קען זיך צולאשטשען צו אלעמען, און זי טוט דאס מיט עפעס א נאטירלעכער פיינקייט אן
שום מין.

דערגאן האבן מיר זיך געלאזט גיין אין סאד אריין צו אונדזער „טורניק“. אונטעררוועגס
בייג איך אן צווייגן, באשאטענע מיט ווינשל, פייכטלעכע נאך פונעם פרימארגן-טוי, און
גיטעלע ריסט אפ א ווינשעלע מיט די ציין גלייך פון א שטענגעלע.

— היינט מוסטו זיך אונטערצויען שוין צען מאל, — זאג איך גיטלען.

גוט, וואס די מומע שלאפט נאך. אניט וואלט זי באלד געזאגט:

— וואס מוטשעסטו דאס קינד?

כ'וואלט געצווינגען די מומע, זי זאל זיך אויכעט פארנעמען מיט גימנאסטיקע. ווארעם ווי
נאך זי כאפט זיך און, הייבט זי זיך גלייך אן קלאגן, אז עס ברעכן איר אלע ביינער. מין
טאטע הערט זי אויס קלוימערשט מיט איין אויער און שווייגט. און איך וואלט ניט געשוויגן.

אין וואלט איר געזאגט: אויב איר ציטערט אזוי איבער גיטעלעך, איז טראכט ווייניקער וועגן אייערע ביינער.

פינף מאל האָט זיך גיטעלע ווייטע-ניט-איין אונטערגעצויגן. די ארבל האָבן זיך איר פארקאטשעט, און איך האָב דערנען צוויי קיילעכיקע צייכנס פון פאקן אף איר רעכטער האנט. דערנאָך האָט זי זיך פארהוטט. האָב איך זי געלאָזט צור, צוגעווארט, ביז זי האָט זיך אויסגעוהוטט, און דערלאנגט איר א גרויסן בעזעם מיט א שטעקן. אליין האָב איך געכאפט די גראבלע, און מיר האָבן זיך גענומען אופראמען דעם הויף.

— איי, ארבעטסטו הינט פלייסיק! — לויב איך גיטעלעך. — דערפאר וועל איך זיך מעכאבעד זיין מיט יונגע קארטאפל. דו מוזסט מיר אָבער העלפן אויסגראָבן זיי. ס'הייסט, כ'האָב זיך געקענט באגיין אן איר. כ'האָב אָבער געוואלט, אז אירע צארטע הענטעלעך זאלן ווערן גרעכער, די פינגער שטייפער, און דער אָטעם טיפער. אן אנדערשמאל האָט די מומע געזאָגט, אז דער דאָקטער האָט איר געזאָגט, אז דער בעסטער לונגען-רויפּע איז לופט. האָבן מיר, הייסט עס, שוין צוויי דאָקטוירים — די קו און די לופט.

מיר האָבן פאָרויכטיק אונטערגעגראָבן די קארטאפל-קלובניגעס — אן אווירע, זיי זיינען נאָך קליין און נאָקעט, זייערע העמדעלעך זיינען דין און דורכויכטיק — און די הינער גייען אונדז נאָך פוסטריט און פיקן קונציק אויס מיט זייערע שנאָבלעך זי ווערעם, וואָס באווייזן זיך מיטאמאל אף דער שווארץ-פייכטער ערד. ס'איז בא זיי, אפאָגעס, א גרויסע נאשער, וואָרעם וויפל איך טרייב זיי ניט אוועק, קערן זיי זיך באלד אום צוריק, גייען אונדז נאָך פוסטריט און פיקן די ווערעם מאמעש פון אונטער די הענט. ס'הייסט פון דער איינערנער לאָפעטע, וואָס איז ארומגעקלעפט מיט פרישער ערד.

דאָס ביסל קארטאפל האָב איך אָפּגעטראָגן דער מומע אין קיך. זי האָט געכאפט א שנעלן קוק אף מיר מיט אירע נאָך שיינע אויגן און געזאָגט בענימעסדיק:

— ביסט טאקע א ווילער באַכער, סימכע. כ'בעט דייך, זע, אז גיטעלע זאל זיך כאָלילע ניט צוקילן. זי האָט עפעס הינט מער ווי געוויינלעך.

די מומע זאָגט עס, גלייך ווי איר טאָכטער וואָלט געווען ניט עלטער, נאָר יונגער פון מיר. פונדעסטוועגן האָב איך גאָרנישט ניט געענטפערט, געכאפט דעם גרויסן מעשענעם סאמאָואר פאר די הענטלעך, ארויסגעטראָגן אים אין הויף אריין און געזאָגט גיטלעך:

— ט'האָסטו דעם סאמאָואר, און אָט איז זאמד. פון אים אויס, אז ער זאל בלישטשען ווי א נייער.

און אָט אזוי האָב איך געצווינגען גיטעלעך ארבעטן אזש ביזן ווארעם. נאָך דעם האָב איך שוין אף איר קיין שליסע ניט געהאט, וואָרעם אין הויף האָט זיך באוויזן מאַקס רומער, א פארשטייבטער, א באַרוועסער, מיט שייך, וואָס באַמבלען זיך פון ביידע זייטן פלייצע, צונויפגעבונדענע מיט שווארצע בענדלעך. ער האָט א קאָמאנדעווע געטאָן:

— הער נאָר, קונדעסעוויטש! ברענג מיר אן עמער וואסער, וועל איך זיך אָפּוואשן די פיס.

ווער איך אף אים. באַרויגעז און זאָג אים קימאט מיט דעם זעלבן גוטעך, מיט וועלכן כ'האָב נאָרוואָס געזאָגט זיין קאלע:

— אָט איז די קרענעצע, און אָט איז אן עמער. ברענגט זיך אליין וואסער און וואשט זיך אליין אייערע פיס.

ווען כ'האָב אָבער דערנען, ווי ער שלעפט ארויס אומגעלומפערט דעם עמער מיט דער לינגער האנט, האָב איך כאַראַטע באַקומען, צוגעלאָפּן צו דער קרענעצע, ארויסגעריסן בא אים דעם שטריק און ארויסגעצויגן ניט קיין פולן עמער, ווייל כ'האָב זיך גענילט צו פארגלעטן מיין זינד, און צעליופּעט עפשער א העלפט. רומער האָט געכאפט אף מיר א מאַדנע קוק, דערנאָך ארויסגעשלעפט מיט דער לינגער האנט פון דער רעכטער קעשענע א צונויפגעלייגט צעקנייטשט פאפירל און געזאָגט:

— הער נאָר, סימכע! (שוין! דאנקען גאט! אויס קונדעס-עוויטש!) טראָג אָפּ דאָס קוויטל וואסילן, גיב אכטונג, אז גאָרדי זאל זיך ניט באַמערקן.

אָט דאָס איז עפעס אנדערש. כ'בין מיטאמאל געוואָרן סטאטעטשנע, אריינגערוקט דאָס פאפירל טיף אין דער הויזן-קעשענע און אויסגערעדט נאָר איין-און-איינציק וואָרט:

— גוט.

כ'האָב געוואלט גלייך לויפן צו וואסילן. פאסט דאָך אָבער ניט. האָב איך מיט פאמעלעכע סאָלידע טריט געלאָזט זיך גיין צום שאַכנס שטוב, וואָס איז געווען ענלעך אף א קלאָז, וואָרעם איין העלפט איז געווען וויס און די צווייטע — געל. וואסיל האָט געווינט אין דער ווייטער העלפט. די טיר איז געווען אָפּ, ווי דער שטייגער איז. אפילע אין יענע צייטן, ווען

קיינער איז ניט געווען זיכער מיטן לעבן, זינען בא וואסילן די טירן געווען אָפֿן. בין איך אריינגעגאָן און אַרױסגעשריגן גלייך אָף דער שוועל:

— דאָבֿרי דען!

ס'האָט מיר קיינער ניט גענטפערט, ווייל קיינער איז ניט געווען אין צימערל. אין דרויסן איז געווען העל־ליכטיק. דאָס קליינע פענצטערל האָט קארגלעך דורכגעזיט די דרויסנדיקע שיץ. איז געווען א ביסל פינצטערלעך. פון דער וואנט האָט אָף מיר געקוקט די יונגפֿרוי מאַרע. מיט איר שמאַלינק פּאַנעם, טונקעלע אויגן און זייער ווייסן לענגלעכן האַלדז איז זי געווען שטאַרק ענלעך אָף גיטעלעך.

כ'האָב פֿארשטאַנען, אז דער באלעבאַס פֿאַרעם זיך ערגעץ אין הויף. בין איך אַרױסגעגאָן און דערנען וואסילן אין זיין וועגעלע, בא דער שטאַל. ער האָט צורעכט געמאַכט לייצעס.

וואסיל האָט מיך באַמערקט, ברייט צעשמייכלט זיך, און מיר האָבן זיך באַגריסט. איך האָב געכאַט אַ קוק אָף דער געלער העלפט שטוב און דערלאנגט וואסילן רומערס קוויטעלע. וואסיל האָט אוועקגעלייגט די לייצעס אין אַ זיט, צעוויקלט דאָס פּאַפּירל און גענומען זיך ליינענען מיט אַ פּאַרקניטשטן שטערן. נאָכדעם האָט ער אונטערגעהויבן די רעדנע, מיט וועלכער ס'איז געווען אַנגעבעט דאָס וועגעלע, אַרונטערגעשטופּט דאָס פּאַפּירל און געזאַגט צו מיר מיט אַ שמייכל:

— ווארט צו אַ ביסל, סימכע. באלד וועט קומען די באלעבאַסטע פֿונעם פעלד, וועלן מיר עפעס איבערכאַפֿן. מיין גאליע קאָן פֿאַר אַ וויילע אַויסמיטערעווען עפעס אַוויגס ווי אַזעלעכס. איך האָב געמאַכט אַ פּאַרדניגעט פּאַנעם.

— אַ דאַנק. כ'קאָן ניט ווארטן. כ'האָב קיין ציט נישט. כ'אַמל זיך.

„כ'אַמל זיך!“ וואָס? וועזן ווהיין אַמל איך זיך אַוויג אז עס הייבט זיך ניט אָן און עס לאָזט זיך ניט אַויס.

וואסיל האָט אָף אַ רעגע אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ. מיר האָט זיך אַויסגעוויזן, אז ער באַקוקט מיט פֿרעמדע אויגן זינע געליימטע פֿיס. דערנאָך האָט ער אַויסגעגלייכט דעם ברייטן, נאָר אַ ביסל איינגעהאַרבעטן רוקן. אָפּגעהויבן זיין פּאַנעם, אַ פּאַרברויגט, כּוץ דעם שטערן, וואָס זעט אַויס ווייטלעך, וואָרעם אַ פּאַסעם בלאַנדע האָר פּאַרשטעלט עס פון די זונעך שטראַלן, און האָט מיר געזאַגט:

— גיב איבער מאַקסן, אז אַלץ וועט זיין אין אָרדענונג.

כ'שטיי באַם וועגעלע און ווארט. איך פיל, אז וואסיל וויל מיר נאָך עפעס זאָגן, כאָטש ער נעמט זיך ווידער פֿאַר די לייצעס.

— זאָג מאַקסן, אז ער זאָל זיין פֿאַרויכטיק. בעסער, אז ער זאָל זיך נישט לאָזן אין וועג שפעט באַנאכט.

שוויג איך און פּאַרגעדענק.

וואסיל טוט אַ שלידער אוועק די לייצעס און פֿרעגט מיך:

— דו גלייבסט אין ווידער?

פּאַרטראכט איך זיך אָף אַ כּעזע און ענטפער אַנטשיידן:

— יאָ.

וואסילן געפעלט מיין ענטפער.

— אויב אַווי, — זאָגט ער מיר, — ביסטו אַ וויל באַכערל. כ'גלייב אויך.

דערנאָך כאַפּט ער ווידער אַ ביטלדיקן קוק אָף זינע אומבאוועגלעך־צונויפגעלייגטע פֿיס און זאָגט מיר:

— אַצינד באַפעל מיר...

און ווערט אַנשוויגן. פֿרעג איך אים:

— וואָס באַפעלן?

ענטפערט ער מיר הארב און קורץ:

— באַפעל מיר: „שטעל זיך אַוואָ, וואסיל, אָף דינע פֿיס“

באַפעל איך אים:

— שטעל זיך אַוואָ, וואסיל, אָף דינע פֿיס

טוט זיך וואסיל אַ ריר, פֿונקס ווי ער וואָלט טאַקע געוואָלט שטעלן זיך גלייך אָף זינע פֿיס.

און זאָגט מיר:

— העלף מיר אַרױסקריכן פֿונעם וועגעלע.

האָב איך אים געהאַלטן. אַצינד זיצט ער אָף דער ווילער ערד:

— כאַזער איבער.

באפעל איך אים ווידער:

— שטעל זיך און, וואסיל, אף דמנע מיטן הייבט ער זיך אן אופשטעלן. דאס פארברוינטע פאָנעם ווערט אזש טונקל־רויט פון אַנשטרענגונג. פלוצעם דערהער איך, ווי עמעצער כליפעט. קוק איך זיך אום. צוגעשפארט מיט דער פלייצע צו דער וואנט פון דער שטאל, שטייט וואסילס פרוי, גאליע, שטייט און וויינט.

וואסיל זיצט אף דער הוילער ערד און שרייט אף גאליע:
— וואָס וויינסטו, נארעלע?

גאליע ווישט אים די אויגן מיטן עק טיכל און לאָזט זיך שווינגנדיק אין שטוב אריין. איך גיי איר נאך. וואָס גיי איך איר נאָך?.. כ'ווייס אליין נישט. איך מוז עפשער זאָגן עפעס א הארציק וואָרט דער דאָזיקער פרוי, וואָס טראָגט אף אירע ווייבערשע פלייצעס א שווערן אָל. איז וואָס זאָל איך איר זאָגן?.. זי שטייט שווינגנדיק אנטקעגן דער יונגפרוי מארע, וואָס הענגט אף דער וואנט און וואָס איז אזוי ענלעך אף גיטעלען, שטייט און ציילעמט זיך. גיי איך ארויס שטילערהייט. וואסיל זיצט אף דער ערד און מאכט צורעכט די לייצעס. ער זעט שוין ווידער אויס רוק און שמיכלט.

— א ראכמאָנעס אף גאליען, — זאָגט ער.

דערנאָך כאַזערט ער איבער:

— זאָג מאַקסן, אז אלץ וועט זיין אין אָרדענונג.

ער זיפּצט אָפּ און טוט עמעצן א פרעג:

— ווי נעמט מען געוונטע מיטן

7

א גרויער הימל, שיטער באדעקט מיט שטערן. אין הויף איז ליכטיקער, אין סאָד — טונקעלער, די ביימער פארשטעלן דעם הימל מיט זייערע געדיכטע קרוינען. א שטילקייט, אן אומבאוועגלעכקייט ארום־און־ארום. אייניגעם מיט דער זון פארגייט דאָס לעבן אין דאָרף. דאָס פענצטער איז אָפּן, אָבער גאַרניט הערט זיך נישט פונעם צימער. וואָס טוען זיי, גיטל און רומער, אין דער האלב־פּינצטערניש? אָדער זיי קושן זיך, אָדער זיי קריגן זיך... דערנאָך דערהערט זיך א ניגן, און איך דערקען רומערס שטימע. ער זינגט שטיל און באגייסטערט:

От пролитой крови заря заалела,
Могучая всюду борьба закипела...¹

איך שטיי צוגעשפארט מיטן רוקן צו דער וואנט, אז מע זאָל מיך נישט זען דורכן צעפראלטן פענצטער, שטיי און הער זיך צו. גיטל שלאָגט איבער זיין ליד און בעט זיך בא אים:

— זינג עפעס אנדערש, מאַקס.

רומער באליידיקט זיך און ווערט אנשוויגן. גאָכדעם טוט ער א פרעג, און איך הייב נישט אָן צו פארשטיין צוליב וואָס:

— האָסט ליב געהאט דיין פאָטער?

„יא, — זאָג איך אונטער גיטעלען. — וואָדען?"

„יא, — ענטפערט זי."

— דו שאַנעוועסט זיין אָנדענק? — פרעגט ער ווייטער.

„יא, — זאָג איך אונטער גיטעלען."

— „ענטפערט מיין שוועסטערקינד."

— איז געדענקסטו, איבער וואָס ער איז אומגעקומען?.. איבער וואָס ער האָט זיין בלוט

פארגאָסן?

מיר שוויגן ביידע, איך און גיטל. וואָרעם מיר ווייסן ביידע, וואָס ער מיינט. מאַקס שוויגט אויך. אפּאָגעס, אז ס'איז אים אלציניס, צי דאָס מיידל וועט אים ענטפערן, צי ניין. ס'זאָג פראַגע, וואָס אנטהאלט אין זיך אן ענטפער. כ'בין זיכער, כאַטש כ'קען דאָס נישט זען.

¹ דער באגינען איז רויט פון בלוט געוואָרן, און אומעטום א שלאכט א הייסע קאכט...

אז ער באקומט אצינד ארויס פון דער קעשענע מיט דער לינקער האנט א רויטן בלימער. שטעקט אים אריין צווישן די פינגער פון דער רעכטער האנט און נעמט זיך מאָלן רויטע פערד. א סאך רויטע פערד. מאַלט און טופעט אונטער מיט די פיס איבערן דיל, ווי א געקאָ-וועט פערד מיט די פידקאוועס.

— דו שוויגסט, וויל האָסט נישט וואָס צו ענטפערן, — דערהער איך רומערס צערייכט

קאַל.

קומט אויס, אז ס'איז אים טאקע נישט אליינס.

פלוצעם דערהער איך א כליפער. ווער איך מאַלערעציקע אף רומערן. וואָס שיט ער איר זאלץ אף די ווונדן, וואָס א קלייניקסטן פארלאָרן א טאטן, דאָס הארץ בלוטקט נאָך, און ער... לויף איך גלייך אריין אין צימער און זאָג רומערן:

— כ'דאָרף איך עפעס זאָגן.

מיר גייען ביידע ארויס, רומער און איך. נאָר פאר דעם כאפ איך א גיכן בליק אף גיטעלען. זי ווייגט שוין מער נישט. זי קוקט אף מיר מיט פניכטע אויגן און שמיילט. ווען זי שמיילט, גיטעלע, ציטערן א ביסל אוף בא איר די ליפן. גלייך ווי זי וואָלט געוואָלט לאכן און זי האלט זיך איין. זי וויל מיר עפעס זאָגן און פארהוסט זיך מיטאמאָל.

ווען מיר זינען ארויסגעגאָן, האָב איך געזאָגט מאקסן:

— וואסיל האָט געזאָגט, אז אלץ וועט זיין אין אַרדענונג.

רומער פארקנייטשט אומצופרידן די נאָז מיט די שיטערע קלימען ארום איר.

— האָסט עס געקענט מיר זאָגן אין גיטלס אָנווענהייט אויכעט.

האָט איר געזען אזא לעקיש! איך סטארע זיך שאַ-שטיל, בעסאָד-סידעס, און ער האָט נאָך צו מיר טינעס. זאָג איך אים:

— וואסיל האָט איר געזאָרגט, אז איר זאָלט זיין פאָרויכטיק. בעסער, אז איר זאָלט זיך נישט לאָזן אין וועג שפעט באנאכט.

מאקס טוט א מאך מיט ביטל מיט דער לינקער האנט:

— אייסעך-וואָס! צו וואָס דאָרף איך זיי, די וואָרענישן

זאָג איך אים:

— איר קענט דאָך שלאָגן זיך גאָר מיט איין האנט.

כאפט ער אף מיר א נייגעריקן קוק. כ'פיל, או סע ווילט זיך אים א וויצל טאָן. „הער גאָר, קונדעסעוויטש! וואָס דיגעסטו פאר מיר? האָסט דען נישט מער פאר וועמען צו דינגע-נעזן“

און אזוי האָט ער טאקע אָנגעהויבן:

— הער גאָר, קונדעסעוויטש!

און פארהאקט זיך. א קלאפ געטאָן מיך מיט דער האנט איבער דער פלייצע און א זאָג נעטאָן מיט א שמייל:

— און דינגע צוויי

ס'איז מיר מעסוקן געפעלן. — ער פארלאָזט זיך אף מיינע הענט, פארלאָזט ער זיך. כ'מאך זיך אָבער נישט וויסנדיק. און פרעג אינמיטנדערינען:

— וואָס הייסט עס — אַט פראָליטאַי קראַווי זאריא זאליעלא? ווי קומט עס בלוט צום באגינען?

קוקט ער מיך אָן נאָך נייגעריקער. ער טוט א טראכט און ענטפערט מיר, אצינד שוין אָן א שמייל:

— ווען מע פארגיסט א סאך בלוט, גרייכט עס אזש ביז צום הימל.

פרעג איך אים איינגעשפארט:

— וואָס דאָרף מען עפעס פארגיסן אויפיל בלוט?

ענטפערט ער מיר ערנסט, ווי זיין גלייכן:

— ליידער, קען מען זיך דערוויל אָן דעם נישט באגיין.

רומער איז א מעסוקענער קינסן. ווען מיר קערן זיך אום אין צימער, זאָגט ער בעניי-מעסדיק גיטלען:

— אויב דו ווילסט, וועל איך דיר עפעס איבערלייגען.

נישט ווארטנדיק אף איר האסקאָמע, צעפענט ער עפעס א בוך און נעמט זיך לייענען. כ'וואָלט גערן אויך געהערט. מוז איך אָבער לויפן שטעלן דעם סאמאָואר. כ'צעהייז די קוילן, טו אָן אפן „קאפ“ פונעם סאמאָואר דעם טאטנס שטיוול און נעם זיך רודעווען מיט אים. ווי מיט א בלאָזאק. כ'ווארט צו. ביז ער נעמט זיך זינגען א געמיטלעך ינגדל, און דערמאָן זיך אין מיין מאמען. אלעמאָל, ווען דער סאמאָואר הייבט אָן זיין וועמערל, דערמאָן איך זיך

אין איר. עפּשער איבער א כאראַטעגעיפּל, וואָס הייבט אָן טיַאָקען אין האַרצן. טיילמאַל פלעג איך ניט פאַלגן די מוטער, ווען זי פלעגט מיר הייסן שטעלן דעם סאַמאַוואַר. כ'פּרעג זיך און שטראָף זיך: ווער דען האָט געזאָלט שטעלן כ'האַב געהאַט א קליין ברודערל, וואָס איז געבוירן און געשטאַרבן אין איין טאָג, אזא קליינס, אזא פּיצל. האָט דאָס מיטגעשטעלעכט מיט זיך אף יענער-וועלט די מוטער. שטאַרבנדיק, האָט די מאמע שטאַרק געבעטן, מע זאָל איר געבן א שטיקל ציבעלע, ס'האַט זי, ווייזט אויס, מעסוקן גענוידיעט. גאליע, וואסילס ווייב, האָט אונדז געבראַכט צו טראָגן, דעם טאטן און מיר, א גרויסן טאָפּ מיט הייסן באַרשטש, אפּדערנאכט. ווען זי האָט זיך אומגעקערט פונעם פעלד, מיר האָבן אָפּגעניסן, דערנאָך האָב דעם קאַפּ און אָנגעוויזן מיר מיטן פינגער אפן הימל, „זעסט, — האָט זי מיר געפּרעגט, — אַדי צוויי שטערן איבער איינער כאטע איינער א גרעסערער און דער צווייטער א קלענערער. ס'איז, — זאָגט זי, — די נעשאַמעס פון דיין מאמען און דיין ברודערל...“ נו, די מאמעס נעשאַמע — פארשטיי איך, נאָר וואָס פאַר א נעשאַמע קען האָבן א פּיצל אייפּעלע, וואָס איז אלט געווען איין טאָג? זיי האָבן אויסגעזען רויט, די שטערן... יא, איך מוז פרעגן רומערן, וויפּיל פּעסליראַוואַצעס האָט ער דערהאַרגעט...

כ'האַב געבראַכט צו טראָגן דעם סאַמאַוואַר און מעכאַבעד געווען מאַקסן און גיטלען מיט טיי. מאַקס האָט געטרונקען אַן צוקער. דאָס ביסל ברוינע זאַמדזוקער, וואָס איז געווען אין א שעלעכל, האָט ער ניט געטשעפעט, וואָרעם ס'איז געווען באַשטימט פאַר דער קראַנקער קאלע זינער, אזוי האָט ער באַשלאָסן, כאַטש כ'מיין, אז איין לעפעלע וואָלט ער זיך געקאַנט פאַרגינען, ער האָט געהאַט ניט קיין וואושנע אויסזען, עפּשער איבער גרויזאַטע, און עפּשער איבער עפעס א כאַלאַס, וואָס איז איבערגעגאָן צו אים פון גיטלען דורך די הייסע קושן. ווען רומער האָט זיך געלאָזט גיין אהיים, זינען מיר אים נאָכגעגאָן, איך און מיי, א שיינעם שטיק וועג. מיר זינען אים נאָכגעגאָן פונדערווייטנס, אַניט, ווען ער וואָלט אונדז דערזען, וואָלט ער גלייך א שריי געטאָן:

— אַבו, קונדעסעוויטש! מאַרש אהיים אָבער טאַקע באלד

ער איז א מעסוקענער קיינסן, מאַקס. עמעס, סע גייט בא אים גיך איבער, וואָלט ער דער- נאָך א שמייכל געטאָן צו מיר, קעדיי צו פאַרגלעסן זיין הייזיקייט, און וואָלט געזאָגט: — זאָגן גיט, ברודערל, מין לינקע האנט איז פעסט.

מיר זינען אים נאָכגעגאָן פונדערווייטנס אזש ביזן עק דאָרף, דערנאָך האָב איך זיך מער יאשעו געווען און געלאָזט זיך גיין ווייטער אוש ביזן וועלדל, דאָ האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט, איך און מיי, נאָכגעקוקט, ווי מאַקס שפּאַנט מיט פעסטע זיכערע טריט, און זיין שאַטן, וואָס האָט אויסגעזען מאַדנע איבער די שיד, וואָס האָבן זיך געבאַמבלט אף דער פלייצע אהין און אהער, קריכט נאָך אפן בירג נאָך אים, ווי א שוואַרצע שלאַנג, ווען ער איז צוגעקומען צום וועלדל, האָבן מיר פאַרקערעוועט אהיים. די נאכט איז געווען א ליכטיקע, א וואַרעמע. מיי איז געלאָפן פון פאַרגט מיט אן אַראַפּהענגענדיקער לאַנגער צונג. כ'האַב געקוקט מיט גרויסע פאַריידישעטע אויגן אף דער וועלט, וואָס רינגלט מיך אַרום. עפעס האָט מיר אָבער געקלעמט דאָס האַרץ. עפּשער די סידעספולע אָנגעשטרענגטקייט פונעם וועלדל, וואָס האָט זיך געשוואַרצט ניט ווייט פונעם וועג. האָב איך זיך אויסגעדרייט צו דעם מיטן רוקן, איבער געשפּרונגען איבערן ריוו. דאָ הייבט זיך אַן א ברייט פעלד, א יאם מיט זאנגען. ערשט דאָ האָב איך דערפילט א ליכט ווינטעלע. מיי האָט זיך פאַרציקאוועט, וואָס ביזן איך פליצע גע בלייבן שטיין. ער האָט אימפּעסטיק א שפּרונג געטאָן צו מיר און אופּגעהויבן זינע ברוינע קלוגע אויגן. ער איז געווען שוואַרצער פון זיין שאַטן, וואָרעם דער שאַטן, האָט זיך געוואַלגערט פון אונטן אין גרויען שטייב. די רויטע צונג איז אים איצט גיט נאָכער האַנגען, דאָס מויל איז געווען פאַרמאכט, האָט זיין שוואַרצע געמבע אויסגעזען פּיין און כיי געווידיק. כ'האַב א גלעט געטאָן דעם שוואַרצן קאַפּ פונעם הונט און די געלע קעפלעך פון די זאנגען. דאָס האַרץ האָט מיר אופּגעהערט קלעמען. כ'האַב פאַרזשמורעט די אויגן, ווי דער זיידע, ווען ער לייענט א סיפּער, און צוגעהערט זיך, ווי דאָס פעלד דעכט. דאָ האָב איך זיך טייקע דערמאָנט אין גיטלעס לונגען און א טראכט געטאָן, אז עס וואָלט געווען א סיכל ארויספירן גיטלען אהער און אוועקשטעלן צווישן די זאנגען. און... א נאכט-פרייגל וואָס יאָגט זיך נאָך פלאַטערלעך, האָט זיך פלוצעם צעצווייטשערט אף א קאָל און געשטערט מיט מיר דערטראכטן, וואָס וואָלט גיטלע געדארפט טאן צווישן די זאנגען. וואָס הייסט וואָס? דאָס פעלד איז מילד. ס'איז ברייטהאַרציק. עס וועט אָנפילן אירע לונגען מיט פרישער, מיט ריי נער לופט.

ווען מיר האָבן זיך אומגעקערט אהיים און כ'האָב אָפּגעפירט מיקן צו זיין בודע און צוגע-
 בונדן אים צו דער קייט. האָט ער פּלוצעם א ברום געטאָן און אָנגעשטעלט זיינע אויערן.
 איבערן פּלויט איז איבערגעשפּרונגען עפעס א שאַטן. כ'וועל ניט שווערן, אז ס'איז געווען
 גאָרדי, ווייל כ'האָב באַמערקט נאָר דעם רוקן פונעם מענטשן. ווייס איך אליין ניט, וואָס עפעס
 איז מיר גלייך געקומען אפן סייכל גאָרדי. דאָס האַרץ אָבער האָט ווידער אָנגעהויבן קלעמען.
 האָט געדריקט. א שווערער פאַרגעפיל און א מעטושטעשער אומרו. דער שפּרונג פונעם אומ-
 באַווסטן האָט צעפאַלאָכעט דאָס קעצל אונדזערס, וואָס האָט ווייך שפּאַצירט בא די שטאַכעטן
 און געשמעקט דאָס גראַז. ס'איז אַרויסגעלאָפן מיט א הויך אויסגעבויגענעם רוקן און מיט א
 מעסוקענער זישער, וואָס איז באלד פאַרטויבט געוואָרן פון א לאַנגדויערנדיקן טרוקענעם
 הוסטן, וואָס האָט זיך דערהערט דורכן אָפּענעם פענצטער.

כ'נעם דאָס קעצל, גיי אַריין אין אַלקער, הייב א קאַפּעטשקעלע אָף די קאָלדער, מיט
 וועלכער גיטעלע איז צוגעדעקט, און לייג אנדער דאָס קעצל. גיטל הערט אָף הוסטן... כ'פאַר-
 מאַך דאָס פענצטער און עפן אָף די פאַרטקע. דאָס פענצטער וואָלט איך עפּשער ניט געדאַרפט
 פאַרמאַכן. נאָר דער שפּרונג איבערן פּלויט... כ'ווייס... כ'וועל בעסער אָפּשטיין גאַנצפרי און
 אָפּעפענען דאָס ווידער, ווען אין דרויסן וועט שוין זיין ליכטיק.

באנאכט האָב איך זיך פּלוצעם אָפּגעכאַפּט. כ'האָב אָנגעטאַפּט דעם טאַטנס ביינערדיקע
 פלייצע און באַרוקט זיך. ס'איז געווען שטיל. וואָס זשע האָט מיך אָפּגעוועזען? אפּאָנעם, א
 בייזער כאַלעם. איבערן דאָרף, איבער דער באַנאכטיקער שטילקייט האָט זיך מיטאַמאַל א
 מיקל געטאָן א האַווקער'ן פון הינט. עס טרעפט זיך אַפּט. עפעס איינעם א הונט דאַכט זיך
 אויס א געשפּענסט אין דער פינגטערניש, טוט ער א ביל. די שכינישע הינט זעען גאָרניט.
 זיי האָבן אָבער דערהערט אן אליאַרעם-סיגנאַל פון זייער כאַווער, האַלטן זיי אים גלייך אונ-
 טער, און איבערן דאָרף צעטראַגט זיך א מעסוקענע בילער. כ'דערקען מיקס קאַל אויכעט.
 ער האַווקעט סטאַטעטשנע, באַסאָוע און דראַענדיק, מיט א כריפענדיקן שאלשעלעם צום
 סאָף. מיקס היימישע בילער'ן באַרוקט מיך, און כ'ווער ווידער אנדערמלט.

8

ווען כ'האָב גאַנצפרי דערזען אין דער באַנקע די ראַזעווע היטלעך, בין איך געוואָרן
 דערשיטערט. בלוט! בלוט! זעט מען ניט פון אויבן. עס רינט ערגעץ אינווייניק. און קוים בא-
 ווייזט עס זיך, הייסט עס, אז עפעס אינווייניק איז קאליע געוואָרן.

איך האָב זיך שטאַרק איבערגעשראַקן.

— וואָס קוקסטו עפעס אזוי אַ מיר? — האָט מיך געפרעגט מיט א בלייכן שמיכל.
 איך האָב זיך צעמישט.

— גאָרניט... גלאט אזוי... וואָס, מע טאָר ניט קוקן אַף דיר? עפּשער ביסטו מיר געפּעלן!
 כ'בין אַרויס מיט דער באַנקע אין הויף און א טראכט געטאָן: מע דאַרף באלד זאָגן דער
 מומען. זי פאַפט אָבער נאָך. זי האָט ניט ליב, די מומע, אז מע וועקט זי. זי קאן ניט, זי טאָר
 ניט פרי אָפּשטיין. — זאָגט זי, — איבער אירע קראַנקייטן. האָב איך א סגולע. מיק.
 כ'גיי צו צו אים, טו אים א וונק, ווערט ער מאַלעגעדולע. הייבט אַן האַווקען און גרימפ-
 לען מיט דער קייט מיט אזא אימפעט, אז א טויטן וואָלט ער געקאַנט אָפּוועקן. די מומע בא-
 ווייזט זיך אַף דער שוועלע אין א כאלאַטל זייער א דערצאָרנטע:

— ניט קיין הונט. מינע סאַגנים, נאָר א בייז אַנשיקעניש! קענסט אים ניט זאָגן, אז ער
 זאָל פאַרמאַכן דעם פּיסק?

באַפעל איך מיקן:

— פאַרמאַך דעם פּיסק!

ווערט ער אַנשוויגן.

זאָג איך דער מומען:

— כ'מו אייך עפעס זאָגן.

שלאָגט זי מיך איבער:

— אַצינד וועט מיר שוין דער קאַפּ וויי טאָן א גאַנצן טאַג. כ'מו נאָך כאַפן א דרעמל.
 אַט אזוי טוט זי א וואָרטשע און קערט זיך אום אין שטוב אַריין.
 דערציילן דעם טאַטן: איז ער שוין אַוועק אין פעלד אַריין. איז וואָס!..

ווען איך בין געקומען צו לויפן צו אים א פארסאפעטער, האָט דער טאטע אויסגעהערט מיך שוויגנדיק. נאָכדעם זאָגט ער מיר:

— שפּאַן אַמין דעם בלאַנעם און פאַר נאָכן דאָקטער.

האַב איך זיך געלאָזט לויפן צוריק איבער סטעזשקעס, איבער מעזשעס, אבי גיכער, געלאָפן פּיל-אויסן-בויגן דורך א שמאַלן קאַרידאָר צווישן צוויי זאננער־ווענט. און ווי נאָר כּיבין געקומען צו לויפן, האָב איך גלייך אינגעשפּאַנט ניקן און מיט דער בייטש אין דער האנט אריין אין שטוב צו דער מומען:

— גיט אַסטונג אָף גיטלעך, כּיפּאַר אין שטאַט אַרעין.

די מומע האָט אָפּגעהויבן דעם קאַפּ פונעם קישן:

— וואָס עפעס אזוי פריי

— נאָכן דאָקטער.

די מומע זעלדע האָט זיך האַסטיק אַ הייב געטאָן און אוועקגעזעצט זיך אין בעט:

— וואָס הייסט נאָכן דאָקטער? נאָך וואָס? נאָך וואָס?

— גיטל כּראַקעט מיט בלוט.

כּיִהאַב דאָס ווי אויסגעשטאַסן. און גלייך כאַראַטע געהאַט. צוויי אויגן, פול מיט גרויל און יעזש, האָבן זיך אינגעשטאַסן אין מיר:

— וואָס? וואָס זאָגסטו?

האַב איך אַ פאַכע געטאָן מיט דער בייטש און גענומען טרעטן אָף צוריק.

— גיט אזוי מעסוקן. נאָר אַ ביסעלע... כּיִמין, נאָר אַ קאפּעשטקעלע בלוט.

די מומע איז שוין געשטאַנען אָף די פיס, געציטערט און בעשומ־אויפן גיט געקאַנט טרעפן מיט דער האנט אינעם אַרבל פונעם כּאלאַט. האָב איך איר געהאַלטן אַנטאָן אים, און די מומע האָט בעשאַסמייסע געשלאנגען טרערן. זי האָט זיך געלאָזט גיין צום אלקער. האָב איך זי פאַרהאַלטן און געזאָגט, אז זי זאל אויסווישן די אויגן, גיטל דאַרף גיט זען אירע טרערן, און עפּשער האָב איך איר דאָס גיט געזאָגט. כּיִגעדענק שוין גיט. נאָר אַצינד, מיט אַ פּופּציק יאָר שפּעטער, האַלט איך, אז כּיִוואָלט דאָס געדאַרפט איר זאָגן, אַניט וואָלט זי געמוזט דער־ציילן איר טאָכטער די סיבע פון אירע טרערן. און גיטלעך, ווידער, האָט גיט געדאַרפט וויסן, צוויי בלוט רינט ארויס פון אַ צעבראַכענעם געפעס. די מומע האָט מיך געפאַלגט. אויסגע־ווישט די אויגן און געהאַלטן אין איין אונטערמילן מיר:

— פאַר גיכער! פאַר גיכער! און קער זיך גיט אום אָנעם דאָקטער! און איך וועל איר דערומל שטעלן באַנקעס.

אין אלקער האָב איך ווידער אַ מאַך געטאָן מיט דער בייטש און געפּרעגט גיטלעך:

— כּיפּאַר קיין ליובאַטש. וואָס ברענגען דיר?

די מומע איז צוגעגאָן צום בעט, אינגעווייגן זיך מיט די ליפן אין שטערן פון איר טאַכ־טער און געזאָגט:

— קיין היץ, דאַנקען גאָט, האַסטו גיט...

איר שטימע איז געווען טרוקן, קיין סימען פון טרערן. דערנאָך ענטפּערט זי מיר אַני־שטאַט דער טאַכטער:

— ברענג איר דאָס סעקל און די מופּטע. די נעכט זיינען שוין קילע.

די מומע זעלדע געפּעלט מיר איצטער בעפּירעש. זי האָט, אפּאַנעם, פאַרגעסן אין אלע אירע קראַנקייטן, געשטאַנען לעבן דער טאַכטערס בעט, געקוקט אָף איר מיט טרוקענע, שמיכי־לענדיקע, נאָך גאָר שיינע אויגן און געשוויגן אזוי טיף, ווי נאָר מיין טאטע קען שווייגן.

כאַטש כּיִהאַב געהאַלטן די בייטש אין דער האנט. איז דאָס געווען ווי אָף יויצע־זימן. ניקן האָב איך ליב געהאַט גיט ווינציקער פון מיקן, און כּיִוואָלט קיינמאַל גיט געפּויעלט באַ זיך אַ שמיץ טאָן אים מיט דער בייטש. און נאָך וואָס? ס'איז מיר גענוג געווען אַ צי טאָן די ליי־צעס. האָט ער שוין אליין פאַרשטאַנען, אז מע דאַרף אונטערמילן זיך. אַ קלוג פערדל געווען און נאָך אַ שיינס דערצו. אַ געבליכעס, מיט אַ שוואַרצן וויידל און אַ שוואַרצער גרוילע, זעט עס אויס ווי, לעהאודל, אַ בלאַנדינקע מיט שוואַרצע האָר. כּיִקען אָבער גיט טראַכטן וועגן ניקן. מיין מויער עגבערן שווערע געדאַנקען. ראָוועז הייטלעך... בלוט... בלוט... געשיקט זיך, אז גיטלעך קאָן נעמען און שטאַרבן? עס ווערט מיר גיט גוט אפּן האַרצן פון דער דאָ־זיקער פּראַגע. זיידל איך זיך מיט די ערגסטע זידלערייזען: וויאזוי האָט דיר געקאַנט קומען אָף דייַן נאַרשן סייכל אזא שוידערלעכע מאַכשאַוועז. איך בין געווען גרייט שטענען גיטלעך אַ העלפט פון מיין בלוט, אבי זי זאל געזונט ווערן. דערמאָן איך זיך אין דער מומעס פאַרי־עשטן אַזאָג. קער זיך גיט אום אָנעם דאָקטער, — טו איך אַ צי פאַר די לייצעס. נעמט דאָס פערדל לויפן מיט אזא אימפעט, אז די שוואַרצע גרוילע זיינע הייבט אָן אונטערטאַנצן. כּיִוויס

גוט די טייטש פון „קער זיך נישט אים אָנעם דאָקטער“. כ'האָב געהאַט אַ קליין ברודערל, וואָס איז געבוירן און געשטאַרבן אין איין טאָג, אזא קליינס, אַ פּיצל. האָט דאָס מיטגעשליפּט מיט זיך אַף יענער־וועלט די מוטער. דאָס ערשטע מאָל אין מיין לעבן האָב איך דעמלט אַ שמיץ געטאָן ניק, ער זאָל יאָגן גיכער. ס'האָט אָבער נישט געהאַלפּן. ניק איז נישט שולדיק. דער דאָקטער איז שולדיק. נישט געוואָלט פאַרן אין דאָרף ראטעווען מיין מאמען און מיין ברודערל. און עפּשער איז דער דאָקטער אויך נישט שולדיק? עפּשער האָט ער נישט געקאָנט פאַרן? ס'איז געווען אַקוראַט נאָך דער פּאָגראַם־נאַכט. אַ סאך פאַרווונדעטע געווען, און ער איז דער איין־און־איינציקער דאָקטער — אזוי האָט ער מיר געזאָגט. צווישן די שווער־פאַרווונדעטע איז געווען גיטלס פאָטער. וואָס האָט צוזאַמען מיט רומערן און נאָך עטלעכע יונגען פאַרטיידיקט די יידן מיט געווער אין דער האַנט. איז וואָס זשע האָט ער געדאַרפט טאָן. דער דאָקטער? פאַרלאָזן די פאַרווונדעטע און פאַרן מיט מיר אין דאָרף צו מיין מאמען און דעם אייפּעלע? ווען איז בין געקומען צו פאַרן מיטן פּוסטן פּורל, האָט גאַליע, וואַסילע ווייב, אַרויסגע־ריסן פון מינע הענט די בייטש, אַרום אַף דער קעלניע און אַ שמיס געטאָן ניקן מיט אזא רעזיכע, אז דאָס האַרץ האָט זיך מיר אָפּגעריסן. וואָס? אויב אזוי — זאָגט זי — איז צו אַלדי רוכעס דעם דאָקטער? מיר פאַרן צום זנאכאַר, צו דעם שפרעכער, צו דעם מעכאַשעף, וואָס ווען? ווער? גאַליע האָט זיך אַ ביסל באַרוקט. זי זיצט באַנאנד מיט מיר אַף די קאָזלעס און דערציילט מיר, אז אין בערעזיווקע, אין שכינישן כּוטאַר, הייסט עס, לעבט אַ באַרימטער זנאכאַר אַזוינס ווי אַזעלעכס, מע פאַרט צו אים ווי צו אַ הייליקן אפּילע פון ווייטע דערפער, און ער היילט אלעמען אויס. מע רופט אים „גאָט פון דער ערד“. אזוי דערציילט מיר גאַליע און האַלט אין איין אָנטערטרייבן דאָס פערד. ניק דערפילט אַ פרעמדע האַנט און נעמט זיך בריקעווען.

באַלד צעשפּילט זיך מיין דימיען, און כ'שטעל זיך פאַר דעם מעכאַשעף, ווי עפעס אַ גוואַר, אַ ריז מיט אַ לאַנגער באַרד און מיט צוויי ברענענדיקע אויגן. און עפּשער נאָר מיט איין ברענענדיק אויג? בין איך געוואָרן שטאַרק אַנטוישט, ווען מיר זיינען אַריינגעפאַרן מיט אַ טראַק אין בערעזיווקע און אָפּגעשטעלט זיך קעגן דעם מעכאַשעפּס „פּאַלאַך“, אַ כאַטקעלע מיט אַ שטרויענער שטרעכע. גאַליע איז גלייך אַנשוויגן געוואָרן און מיט גרויס דערעכערעץ אָנגעוויזן מיר אַפּן מעכאַשעף. וואָס איז געווען איינזאַם אַף דער פּרייזע. אַ דאָס־אָ געפעשט איז דער גרויסער מעכאַשעף! עפעס אַ קאַליקע, אַ קליינס, און איינגעשרומפּנס, מיט אַ גרויסן קאַפּ, און אַ קליינישקען קערפּער, פּיצניקע פּיסעלעך און הענטעלעך, מיט אַ בלייך פּאַנעם און אַ סימען פון אַ באַרד, נאָר מיט לאַנגע אַראָפהענגענדיקע בלאַנדע וואַנצעס. דאָס איקער־דיקס איז זיין פּאַנעם זיינען געווען צוויי גרויסע העלע בלייע אויגן. ווי נאָר כ'האָב זיך פאַר־שטעפּט פאַר זיי, האָב איך גלייך פאַרגעסן, וואַזוי ער זעט אויס, און ווען נישט זיך לאַנגע וואַנצעס, וואָלט איך אים באַטראַכט, ווי אַ ייִגל פון מיין עלטער, ווי עפעס אַ „קונדעסעוויטש“, אַ ביסל אַ פאַרשיטער, אַ ביסל אַ קאַפּריזער, וואָרעם ער האָט זיך אָפּגעזאָגט פאַרן מיט אונדז, ווייל — זאָגט ער — זיין היילונג־קויער איז גילטיק נאָר פאַר פּראַוואַטלאַוויע.

גאַליע, אַ געזונטע פרוי מיט שטאַרקע מענערשע הענט — זי איז דאָך געווען דער מאַן אין איר באלעבאטישקייט — האָט אַ כאַפּ געטאָן מיט קרעך דעם, מיטשיינגעזאָגט, גאָט פון דער ערד, און גערעדט צו אים, ווי מע רעדט צו אַ צעפעסטעט קינד:

— אַיִוואַנציע, דו טאַרסט אונדז נישט אָפּזאָגן. דו מוזט ראטעווען צוויי לעבנס.

אויבן האָט עפעס נעבענדיק געשטאַמלט, כ'האָב קוים פאַרשטאַנען:

— וואָס ווילט איר פון מיר? כ'בין אליין קראַנק. כ'שטיי קוים אַף די פּיס.

ער איז טאַקע, נעבעך, קוים געשטאַנען אַף זיינע דינע פיסלעך.

גאַליע איז געוואָרן רעכט אָפּגעבראַכט. זי האָט אים אַ הייב געטאָן, אַריינגעשמיצט אין פּורל, אַרעקגעוועזט זיך לעבן אים, אַנידערעגלייגט איר שווערע האַנט אַף זיין פלייצע און אַ קאַמאנדעווע געטאָן מיר:

— נאָ, פאַר שוין גיכער!

האָב איך אַ צי געטאָן פאַר די לייצעס. ניק האָט דערקענט מיין האַנט און אַ יאָג געטאָן גלייך פונעם אָרט.

ווען מיר זיינען אַרויסגעפאַרן פונעם כּוטאַר, האָט אַיִוואַן געהייסן אָפּשטעלן זיך. נישט ווייט פונעם וועג האָב איך דערזען אַ קליינע לאַנקע, וואָס האָט אויסגעזען נישט גרין, נאָר שוואַרץ, איבערן לאַנגן פאַרנאכטיקן שאַטן פונעם שכינינסדיקן בערגל, וואָס איז באַדעקט גאַליע האָט געהאַלפּן אַיִוואַנען אַרויסקריכן פונעם פּורל און געלאָזט זיך גיין מיט אים, גלייך ווי זי וואָלט מירע געהאַט, אז איר גאָט זאָל נישט מאַכן די פלייצע. ער האָט אָבער שטרענג באַפוילן איר אומקערן זיך צוריק צו דער פּור און אליין געלאָזט זיך צום בערגל. ווי נאָר

זינע פיסלעך האבן אנגעטאפט די פייכטלעכע באגראנטע ערד פון דער לאַנקע, זינען זיי געוואָרן ספּריטנער. פונדעסטוועגן האָב איך מירע געהאַט, אז בין ער וועט זיך דערקלייבן צום באַרג, וועט אונדז אויסקומען געכטיקן אין פעלד. באַם באַרג־פּוס האָט ער זיך אַראָפּ־לאָזט אַף די קני — אין דער שטילער סוידעסדיקער ביינהאַשמאַשעס האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אז ער נעמט זיך דאווענען, — ער האָט אָבער גיט אופגעהויבן דעם קאַפּ צום הימל, נאָר אַראָפּ־געלאָזט אים נידעריק צו דער ערד, גלייך ווי ער וואָלט געוואָלט אַינזעטעמען די רייכעס, וואָס זי דאַמפט אויס. איצט האָב איך פאַרשטאַנען, פאַרוואָס די דאָרפֿשליט האָבן אים א נאָמען געגעבן „גאָט פון דער ערד“. זינע פּייזיקע הענטלעך האָבן גענומען ריטן פאַרשיידענע גראָזן און פעלד־קווייטן. געטאָן האָט ער דאָס פאַוואָלינקע. גאליע איז ארויס פון די קיילים און אים אָנגעהויבן זינדלען. דערנאָך האָט זי טאַקע גיט אויסגעהאַלטן, א לויף געטאָן צו אים און געבראַכט אים צו שלעפּן אייניגעם מיט די פּריש־אַנגעריסענע קרייטעכצער.

מיר זינען פאַרפאַרן צו גאליע. זי האָט זיך גלייך גענומען קאכן די קרייטעכצער לויט אייוואנס אָנזייוונגען, און איך בין איבערגעשפּרונגען איבערן פּלויט, אריין אין שטוב צו מיין מאמע און מיין קליין ברודערל, וואָס האָט אָפּגעלעבט זיין לעבן אַף דער וועלט, ווי א פּלאַ־סערל, פאַר איין מעסלעס.

די מאמע איז געלעגן מיט פאַרמאַכטע אויגן און האָט געקעכצט. דער טאַטע איז גע־שטאַנען באַם בעס און האָט געשוויגן. ווען כ'בין צוגעגאָן צום בעס, האָט די מאמע אופגע־עפּנט די אויגן, און דרייבנע טרערלעך האָבן זיך א קיפּל געטאָן איבער אירע אויסגעמאַגער־טע באקן.

— קום אהער... יאָסעמל מינעם...

כ'האָב זיך איינגעהאַלטן מיט אלע קויכעס, כ'זאָל זיך גיט צערעווען. מע טאָר גיט, כ'קען נאָך אפּוועקן מיין ברודערל. מע הערט עס עפעס גיט. עפשער שלאַפט עס כ'האָב אריינגע־לייגט דער מאמע הייסע האנט אין מינער, וואָס האָט נאָך פאַרהיט און זיך דאָס פעלד־קילבלעכקייט, וועט דער מאמע זיין אָנגענעם. שטיל. ס'איז צו שטיל. פאַרוואָס שוויגט דער טאַטע? פאַרוואָס זאָגט ער גאָרניש? מע מוז דאָך צעווייטן א ביסל די טויטע שטילקייט. זאָג איך דער מאמע:

— מיר האָבן געבראַכט אן אנדער דאָקטער.

די מאמע שוויגט, און איך הער זיך צו: פאַרוואָס שוויגט דאָס ברודערל? מע שלאַפט דען אויז שטיל? ערשט אצינד באַמערק איך אין א ווינקל, אַף א ברייטן טאבורעט, ליגט עפעס איבערגעדעקט מיין מאמעס „יאָסעוודיקער זינדענער שווארצער שאל“.

אַף דער שוועל באווייזט זיך דער „דאָקטער“ אייוואן מיט זיין „אסיסטענטע“ גאליע, וואָס טראָגט אים נאָך א פּולע גלאַז מיט עפעס א פּליטיקייט. אפּאָנעם פון די געקאַכטע קרייטעכ־צער. כ'האָב געזען, ווי די מאמע האָט געכאַפט א האַסטיקן קוק אפּן קריפּל, און אירע אויגן האָבן זיך אָנגעפּילט מיט א גרויליקער בענקעניש. זי האָט געשווינד אָפּגעווענדט דעם בליק פונעם מעשוונדיקן מענטשעלע, און טאַקע דעמלט האָט זי, נעבעך, אויסגערופן:

— גיט מיר א שטיקל ציבעלע, כ'בעט אייך. עס מעלויט מיך אויז אפּן הארצן, אז איך קען שוין גיט אויסהאַלטן.

אייוואן האָט גיט פאַרשטאַנען, וואָס זי זאָגט. נאָר ער האָט זיך, ווייזט אויס, אָנגעשטויסן, ווי ביטער ס'איז איר אפּן הארצן. איז ער צוגעגאָן הארט צום בעס און אָנגעשטעלט אַף מיין מאמען זינע גרויסע בלויע ליכטיקע אויגן, וועלכע האָבן געשוינט אַף זיין קינדערישאַומבאַ־האַלפּן געזיכט, וואָס איז געווען לעכערלעך פאַרגרימירט מיט צוויי לאנגע אַראָפּגענוגענדיקע האַנדלעכעס. דער מוטערס בליק איז געוואָרן ווייכער. אייוואן האָט גענומען באַ גאליען די גלאַז, דערלאנגט דער מאמע און געזאָגט איר שטיל און ווייך, גיט אַראָפּלאָזנדיק פון איר זינע בלויע שפּענדיקע אויגן:

— טרינקט אויס. עס וועט אייך ווערן גרינגער.

די מאמע האָט אים געפאַלט, ווי א קינד. זי האָט אויסגעטרונקען די גלאַז מיט א טיפּן זיפּף, און האָט אים אפּגעלעגט, טאַקע געוואָרן גרינגער. די אָנגעשטרענגטע קנייטשן אפּן שטערן האָבן זיך אויסגעלעגט, דער אַטעם אירער איז געוואָרן ליכטער און רויקער. נאָר ווען איך האָב זיך אומגעקערט צוריק אהיים נאָך דעם, ווי כ'האָב אָפּגעפירט אייוואנען אין זיין כוואָר, האָב איך געטראָפּן די מאמע א טויטע. דער טאַטע איז געשטאַנען אָנגעלענט מיט ביידע הענט אַף דעם בעט־הענטל און געשוויגן. כ'האָב געזען, ווי זיין ברוסט ציטערט אַף פון אינווייניקסטע שלוכצן. כ'האָב אים געוואָלט עפעס זאָגן, נאָר באַ מיר אליין זינען געשטאַנען טרערן אין האַלדז. ערשט העט שפּעטער, נאָך דעם ווי איך האָב זיך גוט אויסגעוויינט און פאַמעלעך אנדרעמלט געוואָרן, זיננדיק באַ דער מאמעס בעס, האָב איך זיך פּלוצעם אופגע־

כאפט. דער טאטע איז נאך אלץ געשטאנען און געשוויגן. דעמלט בין איך צוגעגאן צו אים און געזאגט:

— טאטע, גיי, שלאף זיך אויס א ביסל. כוועל דא אליין וואכן.

דער טאטע האט מיר גארנישט ניט געענטפערט. האב איך צוגעגעבן:

— עס זיך ניט אפ אזוי דאס הארץ, טאטע.

ער האט אבער אלץ געשוויגן, און איך האב שוין ניט געהאט וואס צו זאגן אים. ערשט דערנאך האב איך זיך דערמאנט און געפרעגט:

— טאטע, די קו איז שוין געמאלקן?

דער טאטע האט געכאפט אף מיר א מעשונעדיקן קוק און מיטאמאל זיך מעסוקן צעוויינט. און מיר איז געווארן שטארק פאסקודנע אפן הארצן, וואָרעם כ'האב קיינמאל ניט געזען, אז מיין טאטע זאל וויינען.

9

דאס הארץ האט מיר געזאגט, אז כוועל נישט טרעפן דעם דאקטער אין דער היים. כ'האב זיך געשעמט אפהייבן די אויגן אף דער שלאנקער פרוי, וואָס האט מיר אופגעעפנט די טיר. כ'בין געשטאנען א צעמישטער אף דער שוועל, ניט געוואלט פארשטויבן מיט מינע שטיי וועלעך דעם ציכטיקן דיל, און דערנאך האב איך זי שטיל געפרעגט:

— זינט אזוי גוט... זאגט מיר, ווען וועט זיין דער דאקטער?

די פרוי איז געשטאנען מיט דער האנט אף דער קליאמקע, אומגעדולדיק געענטפערט:

— כ'ווייט אליין ניט. א סאך קראנקע פאראן, און ער מוז זיי אלע באזוכן.

כ'האב מוירע געהאט, אז באלד נעמט זי און טוט א פארמאך די טיר. האב איך געשווינד און אָפּגעהאקט א געשריי געטאן:

— איז וואָס זאל איך טאָן?

די פרוי האט אראפגעלאזט די האנט פון דער קליאמקע, און איך האב שטילער צוגע-געגעבן:

— מע האט מיר באפוילן ניט אומקערן זיך צוריק אָנעם דאקטער. גיטעלע איז מעסוקן קראנק...

די פרוי האט אָפּגעטראָטן פון דער שוועל.

— גיי אריין, זינגעלע. דו ביסט ניט קיין היגער?

— נין, כ'בין פון ראקיסטע.

— און ווער איז גיטעלע? דין שוועסטער?

כ'האב זיך א קווענקל געטאן און געענטפערט:

— יא.

א שוועסטער צי א שוועסטערקינד — וואָס איז דער כילעק?

נאָר. שוועסטערל? א שוועסטערל, וואָס איז עלטער פונעם ברודער אף פיר יאָר. כ'האב אָבער געוואלט, אז די פרוי זאל מיר מיטפילן, וועט זי מיר העלפן אָפּזוכן דעם דאקטער. זי האט א טראכט געטאן און געזאגט:

— ארום דריי אזייגער וועט ער קומען צום מיטיק. דעמלט וועסטו אים טרעפן.

איז מיר געווארן א ביסל גרינגער אפן הארצן. איך בין ארויס אף דער גאס כאפן א קוק, וואָס ניק טוט. כ'האב אנדערגעלייגט די האנט אף זיין גרויזע און זיך געהאלטן מיט אים אן אייזע, וואָס טוט מען ווייטער. ביז דריי אזייגער האָבן מיר נאך קימאט גאנצע צוויי שאַ צייט. וואָס זשע וועלן מיר זיך מאטערן דא צוויי שאַ לאַמיר צופאַרן צום זיידן, האָז וועלן מיר געווייזע ווערן, וואָס ער מאכט. זיין שטיבל שטייט אין א קליין הייפל. וועלן מיר אריינג-פאַרן, כוועל דיך אויסשפאנען, געבן דיר אין טאַרבע א ביסל האַכער, עס זאל דיר ניט נאָגן דאָס הארץ, און נאָכדעם וועלן מיר זען.

דעם זיידן האב איך געטראָפן ווי טאָמיד אינעם צימערל, וואָס איז פול מיט קאַלערליי ביכער. אף די פאַליצעס פון א זייער אלטער, נאָר בעקאוועדיקער שאַפּע. פון אויבן — אף דער שאַפּע. אפן צעפאַרענעם טיש, אף די הינקענדיקע בענקלעך. זיצט ער, דער זיידע, באם טיש און קוקט אריין אין עפעס א סיפער מיטן לינקן אויג. דאָס רעכטע איז בא אים פעסט פארקוועשט. אדריינעם ווייס איך ניט, צי ס'איז געווען בלינד, צי ער פלעגט דאָס פארזשמו-רען, קעדיי עס זאל אים זיין באקוועמער לייענען מיטן לינקן.

ער איז שוין אלט. דער זיידע, זיין לאנגע גראַווע באַרד איז צוויי מאל גרעסער פונעם איינגעשרומפּענעם פאַנעם, וואָס באשטייט פון הוילע טונקעלע קנייטשן. ער איז געווען פאר-

טיפט אינעם סיפער, און עפשער האָט ער פאַשעט געדערמלט, און ער האָט ניט געהערט, ווען איך בין ארינגעגאָן.

— א גוט'העלף, זיידע! — האָב איך אויסגעשריגן א ביסל העכער ווי מע דארף. — וואָס זינען עפעס די טירן בא איך אפּן? מע קען נאָך, כאַלילע, באגאנווענען אייך.

דער אלטער האָט אומגעהויבן דעם קאָפּ, דאָס רעכטע אויג איז בא אים געווען נאָך אלץ פארשמורעט, האָט ער מיך אנגעקוקט מיט איין אויג אויף גלייכגילטיק, ווי ער וואָלט מיך ערשט נעכטן געזען, און א שטאמל געטאָן מיט עפעס א פארדומפּט־אָפּגעהאקט קאָל פון א מענטש, וואָס האָט שוין עפשער א וואָך צייט מיט קיינעם ניט אויסגערעדט קיין איין וואָרט. — א ראכ־מאָנעס, א ראכמאָנעס, נעבעך, אף די גאנצווייטע... וואָס... וואָס האָבן זיי בא מיר צו גאנווענען?

שוין אָפּגערעדט, הייסט עס. און ווידער אראפּגעלאָזט דעם קאָפּ צום סיפער. עפשער וויל ער עפעס דערלייענען? עפשער האָלט ער בא א פארדרייטער הילכע, וואָס מע טאָר ניט מאפּסיק זיין? פארבעט איך זיך אליין: „זיי אויז גוט און זעץ זיך אוועק אף א הינקענדיק בענקל און ווארט צו געדולדיק, ביז דער זאָקן וועט קומען צוריק“. און כ'האָב טאקע אויז געטאָן. כ'האָב זיך אנידערגעזעצט מיטן פאָנעם צום אלטישקן וואנזויגער מיטן פארגעלטן ציפערבלאט. פאַשעט אף ציקאוועס, געוואלט וויסן, וויפיל צייט דארף האָבן מיין זיידע, קעדיי צו אומקערן זיך פון יענער־וועלט.

האָב איך געווארט און געווארט, און מיטאמאָל האָט מיך פארדראָסן אפן זיידן, און איך האָב אף א קאָל אויסגעשריגן:

— כ'בין געקומען צו פאָרן נאָכן דאָקטער! גיטל כראקעט מיט בלוט! אויסגעשריגן און גלייך כאַראַטע געהאט. צו וואָס האָב איך געדארפט אַנזאָגן דעם זיידן אזא גוטע בוסרע? ער פארמאָגט אויז ווייניק לעבן אין זיך, אזוי שלאבעריק־שוואַך איז דאָס פיפערל, וואָס טלועט. — און דאָס מינדסטע ווינטעלע קאָן דאָס פארלעשן.

דער זיידע האָט שווער אומגעהויבן דעם ווייסן קאָפּ אין דער שוואַרצער יארמלקע, א קער געטאָן צו מיר פאמעלעכן דאָס פאָנעם מיט דער לאנגער באַרד און דורכגעשטאמלט עפעס. כ'האָב ניט פארשטאנען וואָס. עפעס א געמיש פון אומדיטלעכע ווערטער, און צווישן זיי איינס אַנעלכס, וואָס האָט געמאכט אף מיר א מעשווענדיקן איינדרוק, וואָרעם עס האָט אנט־האלטן אין זיך אויז פיר שווישענדיקע סאמעכן, האָט עס דורכגעלאסקעט מאַדנע ווילד און דראַנדיק.

דער ווייזער פונעם זיידע האָט זיך ניט קיין ריר געטאָן פונעם אָרט אפילע אף א האַר. עפשער איבער דעם געדיכטן שטויב, וואָס האָט באדעקט דעם זיידעס קיילעכיק פאָנעם, אוי, שטויב! אומשטוב איז ער געווען. און איבערהויפּט אף די טאָוועלעך פון די פילצאליקע ספאָ־רים. מיט ליבע צו ציכטיקייט האָב איך זיך אַנגעשטעקט פון מיין מאמען, און מיט ליבע צו ביכער — בא רומערן. אלעמאָל פלעגט ער ברענגען גיסעלען עפעס א בוך, פלעגט אים לויבן אין טאָג אריין. האָט שוין גיטל געמוזט אים העפלעכקייט איבערלייענען, און ערשט דעמאלט פלעגט זיך אָנהייבן א־סעדרע וויקוכים צווישן זיי מיקויעך דעם בוך, איך, ווידער, האָב אוי־כעס געוואלט וויסן, איבער וואָס שפארן זיי זיך אזוי, פלעג איך ארויסלאקענען בישטיקע דעם בוך און אים איבערלייענען. האָבן מיר, הייסט עס, דאָ, באם זיידן, פיל ביכער און א סאך שטויב. טו איך א קלער, אז מיט איין אופטן קאָן מען דערגרייכן צוויי צילן: אויסווישן דעם שטויב און איינציטיק באקענען זיך מיט די ביכער. איך וויש ארום בוך נאָך בוך און פרעג באם זיידן, וווּ איז גיטלס סעקל און איר מופטע, וואָרעם כ'האָב באקומען א שטארקן רייעך פון פון דער מומע ברענגען זיי צוזאמען מיטן דאָקטער. אייזעט מיר דער זיידע, אז איך זאָל אליין א זוך טאָן. וואָרעם ער ווייסט ניט וווּ. ווען מע זאָל אים פרעגן וועגן עפעס א סיפער, וואָלט ער געוויסט וואָס צו ענטפערן. סעקלעך און מופטעס אָבער האָבן צו אים קיין שטיכעס ניט. האָב איך געמוזט אליין אַפּווכן די זאכן אין א שאפע, וואָס שטייט אין אלקערל. ווען כ'האָב אן עפן געטאָן דאָס טירל דער שאפע, האָב איך דערפילט א שטארקן רייעך פון פארפום און נאפטאלין. ערשט נאָכדעם, ווי דער גערוך האָט זיך אויסגעוועפט, האָב איך דער־שמעקט גיסעלעס דופט. אי דאָס סעקל, אי די מופטע האָבן אויסגעזען מאַדנע קליין און צארט. פונקט דריי אויגער בין איך ווידער געווען באם דאָקטער. איך האָב געדולדיק געווארט. ביז ער האָט געוואשן און אויסגעווישט די הענט, און ערשט דערנאָך אומגעהויבן אף מיר א פאָר מידע אויגן און א קוק געגעבן אף מיר גלייכגילטיק דורך די גלעזלעך פון די פענסטע.

— פונדאנען ביסטו?

— פון ראקטנע.

— איז וואָס ווילסטו?

— איר זאלט פאָרן מיט מיר צו מיין קראנק שוועסטערל.
 — כ'קען ניט פאָרן.
 — די מומע האָט געזאָגט, אז אָן אייך זאל איך זיך ניט דערוועגן אומקערן.
 — האָסט א שטרענגע מומע? ווער איז זי?
 — זעלדע גרויבער.
 — אז כ'קען זי. מ'האָט איר מאָן דערהארגעט?
 — יאָ.
 — איז וואָס איז מיט איר?
 — מיט איר איז גאָרניט. מיט איר טאָכטער.
 — איז וואָס איז מיט איר טאָכטער?
 — זי איז קראַנק אָף די לונגען.
 — איז נאָך וואָס דאָרף איר פאָרן קיין ראַקיסטנע? זיי וווינען דאָך דאָ.
 — נין. אַצינד זינען זיי אין ראַקיסטנע.
 — וואָס?
 — איר האָט געזאָגט דער מומע, אז דער בעסטער דאָקטער איז פרייע לופט און א קל.
 ערשט אַצינד איז דער דאָקטער געוואָרן א ביסל ווייכער. ער האָט אפילע א שמיכל
 געטאָן:
 — האָט איר שוין צוויי דאָקטוירים. וואָס זשע דארפט איר נאָך א דריטן?
 — האָב איך אים שוין געמוזט זאָגן:
 — גיטל כראַקעט מיט בלוט.
 — אַצינד וועט ער א פרעג טאָן: „ווער איז גיטל?“. נין. ער פרעגט ניט. געדענקט. ווייזט
 אויס. עס קען דאָך ניט זיין. אז די מומע זאל ניט געווען זיין בא אים. אַניט, איז וואָס האָט
 ער איר געדארפט זאָגן, אז פרייע לופט איז דער בעסטער דאָקטער?
 — ער זעצט זיך צום טיש און פרעגט:
 — זי ליגט?
 — יאָ.
 — ער שניידט זיך אַפ א ריפּטל ברויט און זאָגט:
 — נין. כ'קען ניט פאָרן. כ'האָב קיין צייט ניט.
 — לאָזט זיך אויס א בידעם! וואָס זשע האָט ער מיר געדרייט דעם קאָפ און אזוי גענוי
 אויסגעפרעגט! ס'איז מיר דערווידער געוואָרן קוקן, ווי זינע קינבאקן באוועגן זיך, בעשאַס
 ער קומט.
 — וואָס הייסט איר קענט ניט פאָרן..
 — כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, אז איך האָב קיין צייט ניט.
 — איך קאָן זיך שוין מער ניט אינהאלטן, און ניט איר זאָג, נאר איך שרף אויס דאָס.
 אזוינס, וואָס כ'האָב זיך אליין ניט געריכט:
 — קיינמאל האָט איר נעט קיין צייט! איבער איך האָב איך פארלאָרן מיין מוטער און
 מיין ברודערל!
 — דער דאָקטער כאַפט אָף מיר א קוק איבער די פענסע.
 — ביסטעך אן אזעפאָגעט? וואָס באלעבעשעסטו? וואָס פאר א מאמע און וואָס פאר א
 ברודערל?
 — מיין מאמע מיין ברודערל!
 — לייגט ער אדעק דעם לעפל און זאָגט מיר:
 — וואָס זשע דארפטו וויינען. נארעלעז. אָט עס איך אָפ. פאָרן מיר גלייך קיין רא-
 קיסטנע.
 — ניט עמעס. כ'האָב ניט געוויינט. עפּשער האָט זיך אים אויסגעוויזן איבער די פענסע.
 ערשט דעמלט, ווען די פרוי האָט מיר אָנגעגאָסן א טעלער יודן און ליבלעך א זאָג געטאָן
 מיר: „עס, קינד מינס. ערגער זיך ניט. דער דאָקטער וועט אומבאדינגט צופאָרן צו אייך...“
 ערשט דעמלט האָבן מיר זיך געשטעלט טרערן אין די אויגן. נאָר כ'האָב סטיווי ניט געוויינט.
 ווי נאָר מיר זינען ארויסגעפאָרן פון דער שטאָט, האָט דער דאָקטער געפרעגט:
 — וואָס האָסטו עפעס געזאָגט וועגן דיין מאמע און דיין ברודערל?
 — האָב איך גענומען גענוי דערציילן, וואָרעם כ'האָב אים געוואָלט איבערבעטן. אפילע וועגן
 זנאכאר איוואן האָב איך אויך דערציילט. כ'האָב געוואָלט נויסע-יכין זיין בא אים. ניט צוליב
 מיר, נאָר צוליב גיטעלעך. האָב איך אים געזאָגט, אז ווען ער וואָלט דעמלט געפאָרן מיט מיר,
 וואָלט ער אָפּגראטעוועט מיין מאמע און מיין ברודערל.

— איז?

עפּשער א מינוט פינף האָב איך געווארט אף זיין ענטפער. דערנאָך האָב איך זיך אויס-
געדרייט אף דער קעלניע און אומגעקוקט זיך. דער דאָקטער איז געזעסן מיט אן אראפּגע-
לאָזטן קאָפּ און געדערמלט.

כ'האָב א צי געטאָן די לייצעס אין א זיט. ניק האָט זיך, מיסטאמע. געכידעשט: וואָס
ריכטעט מען אים אין א ריווז? איז גיי דערצייל אים וועגן צוויי געפילן, וואָס אמפערן זיך אין
מיר — ראכמאַנעס און פארדראָס אפּן דאָקטער. דאָס פּורל האָט שאַרף א טרייסל געטאָן. דער
דאָקטער האָט זיך אופגעכאַפּט. א הייב געטאָן דערשראָקן דעם קאָפּ. די פענסנע האָבן זיך
אראפּגעגלייטסט פון דער גאָז און געבליבן הענגען אפּן שנירעלע. ער האָט צעמישט א ברום
געטאָן:

— האז וואָס?

גאָכדעם דערשראָקן געפרעגט:

— פאראן אין דאָקטער באַנדיטן?

האָב איך אים גלייכגילטיק געענטפערט:

— יאָ. פאראן. א סאך.

באלד אַבער האָט דער דאָקטער ווידער גענומען כראָפּען. האָב איך אוועקגעלייגט די
לייצעס און אָנגעמאַסטן אף זיך גיטלס סעקל.

די בייטש האָב איך אוועקגעלייגט אין א זיט — ניק ווייסט גוט זיין ארבעט און קען
זיך באַגליין אן איר. אריינגעשטעקט ביידע הענט אין דער מופּטע. איז מיר געוואָרן מעכטיג-
דיק וואָרעם.

10

מיק האָט דערשמעקט אונדז נאָך פונדערווייטנס און זיך צעהאווקעט. אלע זינגען ארויס-
געלאָפּן באַגעגענען דעם כאַשעוון דאָקטער, די מומע, דער פּאָטער, די שכינים. מע האָט גע-
האַלפּן דעם דאָקטער אראפּקריכן פונעם פּורל און פּיערלעך אריינגעפירט אים אין שטוב
אריין. ער האָט זיך געהאַלטן גיזוועדיק און ארומגעקוקט אלץ און אלעמען דורך זינע קאלטע
גלעזלעך.

די מומע האָט געהאַלפּן גיטלען אראפּלאָזן די טאשמעלעך פון איר העמד. דער דאָקטער
האָט דערנען אף גיטלס לייב די פלעקן פון די באַנקעס און איז געוואָרן מעסוקן אין קאס. ער
איז אָנגעפאלן אף דער מומע:

— וואָס פאַר אן אידיאָט האָט אייך געהייסן שטעלן באַנקעס? עפּשער דעראַ אייוואָן. דער
זנאכער?

די מומע האָט זיך געלעכציק פארענטפערט:

— קיינער האָט מיר נישט געהייסן... כ'האָב אליין... כ'מיי, אז באַנקעס שטערן קיינמאָל
נישט...

דער דאָקטער האָט זי איבערגעקרימט:

— קיינמאָל נישט! ווען א קראַנקער כראַקעט מיט בלוט, איז דאָס פאַר אים געפערלעך. איר
פארשטייט?

די מומע האָט גאַרנישט נישט געענטפערט. זי האָט זיך גלייך גענומען ברעכן די פינגער.
דער פּאָטער איז געשטאַנען און האָט געשוויגן. גיטלעך איז געלעגן מיטן פּאָנעם אראפּ און
מיטן געפלעקטן רוקן ארום, געלעגן רוקן, געלאסן, גלייך ווי נישט זי מיינט מען. דערנאָך האָט
זי זיך איבערגעדרייט מיטן פּאָנעם צום דאָקטער, א שמיילל געטאָן צו אים און געזאָגט:

— די מאמע האָט געוואָלט וואָס בעסער. פונדאנען קען זי וויסן, וואָס מע מעג און וואָס
מע טאָר נישט.

דערווענדיק א שיין שמייללענדיק פּאָנעם, איז דער דאָקטער געוואָרן ווייכער, און ער
האָט זיך גענומען פארטיפט אויסקלאפּן מיט די האַריקע פינגער גיטלעס ברוסט.

דער דאָקטער האָט באַאריכעס געוואשן די הענט אין קיך. די מומע דערלאנגט אים א
פרישן האַנטעך און פרעגט אים אויס בעשאַסמיסע:

— וואָס זשע איז בא איר, הער דאָקטער? עפּשער וואָלט גלייכער געווען אַפּפירן זי צוריק
אין שטאַט אריין, איר זאָלט זי קענען היילן? וואָס וועט זיין מיט איר, הער דאָקטער?

דער דאקטער ווישט די הענט, קוקט אף דער מומען דורך די קאלטע גלעזלעך און שוויגט.
די מומע צעיאמערט זיך מיטאמאל:

— וואס שוויגט איר, דאקטער? ווי וואס זיגט איר גארנישט? וואס... וואס איז מיט
איר, דאקטער?

דער דאקטער האט צוגעמאכט די טיר פון דער קיך און געזאגט:

— כ'האב מוירע... סקארטעטשנאיא טשאכאטקא...

די מומע האט זיך א שאקל געטאן. דער פאטער האט זי שוויגנדיק אונטערגעהאלטן.
ניק איז נאך אלץ געשטאנען איינגעשפאנט, ווארעם איך דארף אפפירן דעם דאקטער
אהיים. דער טאטע האט אוועקגעזעצט די קרעכצנדיקע מומע אף א בענקל, שעמעוויק
אריינגערוקט דעם דאקטער אין פידושאקיעסענע געלט און געפרעגט אים, עפשער וואלט ער
זיך נישט אפגעזאגט פון א הון. דער דאקטער האט געוויגן. האט דער טאטע פארשטאנען, אז
ער וואלט זיך נישט אפגעזאגט, און האט מיר גלייך א וונק געטאן. האב איך אויך פארשטא-
נען, אז מע דארף כאפן א הון. ס'איז שוין געווען שפעט אפדערנאכט, די הינער זינען גע-
שלאפן אף דער סידעלע. מיר האבן געהאט צוועלף הינער. איינע פון זיי האט געדארפט
אריין אינעם דאקטערס א טעפל. וועלכע? כ'האב געהאט ראכמאנעס אף אלע. מאלע וואס עס
איז געווען שטאקפויגער אין הינערשטאל, האב איך נאך פעסט פארושמורעט די אויגן, ווי
דער זיידע, און אויסגעשטרעקט מיין האנט און געכאפט די הון, וועלכע איז אריין אין מיין
האנט. זי האט אפגעהויבן א מטוסקענעם גוואלד, און אירע עלף כאווערטעס האבן זי אונ-
טערגעהאלטן. האב איך טייקען געמאכט די פלייטע פון דער שטאל, איבערגעבונדן דער הון
די פיסלעך און די פליגל און אנדערגעלייגט אין פורל. דער דאקטער איז שוין געזעסן אף א
ווייך-אויסגעבעט ברעגעלע היי.

— וואס זאמסטו זיך? — האט ער אנגעהויבן. נאך דערזען די הון, איז ער שטיל געבליבן,
ערשט אצינד באמערק איך גאליען, עפעס דרייט זי זיך ארום דעם פורל. האב איך זיך
גלייך אנגעשטויסן און געווענדט זיך צום דאקטער, ווי די מומע זעלדע:

— הער דאקטער! כ'האב צו אייך א גרויסע באקאשע...

— דעהינגע?

— עפשער וואלט איר זיך מאטרייך געווען און אריינגעגאן צו אונדזער שאכן. ער וויינט
אט אַדאָ, באנאנד מיט אונדז.

— וואס איז אים דען?

— די פיס זינען בא אים געליימט.

— איז מיט וואס קען איך אים העלפן?

— טוט א קוק, כ'בעט אייך. עפשער וועט איר אים קענען געבן אן אייזע.

דער דאקטער האט שוין גענומען אראפלאזן די פיס פונעם פורל, און די דערפרייטע
גאליע איז טומלדיק צוגעלאפן העלפן אים. מיטאמאל אבער האט ער אוועקגעזעצט זיך צוריק.
— מע שיסט ערגעץ... דא נישט ווייט, — האט דער דאקטער ארויסגעשטאמלט.

איך האב אויך דערהערט. א שאס. נאך כ'האב זיך געמאכט נישט וויסנדיק און אויסגערופן
מיט א מונטער קאל:

— וואס! ווער! קיינער שיסט נישט.

— די קלוגיגסטע גאליע האט מיך גלייך אונטערגעהאלטן:

— ס'האט זיך אייך אויסגעוויזן.

דער דאקטער אבער האט זיך פאראקשנט:

— ניין, כ'האב אליין געהערט. לאמיר פארן. ס'איז שוין שפעט.

גאליע אבער שטייט און בעט:

— קומט אריין, פאניע. אף א רעגעלע.

איך, ווידער, אייל זיך נישט ארויסקלעטערן אף די קאזעס.

האט ער פארשטאנען, דער דאקטער, אז ס'איז גלייכער פאר אים אריינכאפן זיך צו
וואסילן אף א ווילע, אנט וועט אים קאסטן טייערער.

וואסיל איז געזעסן אין זיין וועגעלע. ווען די טיר האט זיך געעפנט, האט ער אויסגע-
דרייט צו אונדז דאס פאנעם. ער האט זשוואווע א בליק געטאן אף אונדז מיט זיינע קארע
שמייכלענדיקע אויגן. דעם דאקטער האט ווייזט אויס, אפגעלייגט א ביסל פונעם הארצן, ווא-
רעם ער האט זיך געגרייט צו א טרעפונג מיט א וויסטן קאליקע, א פארכוישעכטן. ער האט זיך
באגריסט מיט וואסילן און געפרעגט:

— מילכאמע?

— מילכאמע. — האט צוגעשאקלט מיטן קאפ וואסיל.

— איר האט זיך געווענדט צו עמעצן
— ניין.

גאליע האט געפרעגט:

— צו וועמען?

דער דאקטער האט געפרעגט:

— טארוואס?

וואסיל האט געענטפערט:

— נישט קיין צייט.

גאליע האט צוגעגעבן:

— און קיין געלט.

דער דאקטער פרעגט:

— עס טוט איך ערגעץ ווייז?

וואסיל, קוים וואס ער איז זיך מוידע:

— יא.

גאליע גיט צו:

— נאך וואווי.

זאגט דער דאקטער:

— גוט, וואס סע טוט וויי...

שלאגט אים איבער גאליע:

— נאך א מין גוט! בעסער קען שוין נישט זיין.

זאגט איר וואסיל:

— מיט זיך נישט, גאליע.

ווייל גאליע עפעס ענטפערן. פארלויפט איר דער דאקטער דעם וועג:

— אז סע טוט וויי — הייסט עס, אז סע לעבט. דאס, וואס איז טויט, טוט קיינמאל נישט

וויי...

אט אזוי ריידין זיי אינדריינען, ביז דער דאקטער כאפט א קוק אף זיין זייגערל, הייסט

גאליען אראפציען פון וואסילן די הויז, איך העלף איר, דער דאקטער קוקט ארום וואסילס געליימטע פיס, קוועטשט זיי קונציק ערטער ווייזט מיט די פינגער, וואסיל פארקרימט זיך פון ווייטעק, ער טוט אבער אפילע ניט קיין קרעכץ, דערנאך, וואשנדיק און ווישנדיק די הענט, זאגט דער דאקטער, אז ער איז ניט קיין ספעציעליסט אף אזעלכע קראנקייטן, ער מיינט אבער, אז עס וואלט קענען געווען אראפכאפן זיך קיין קעזע, דארטן עפשער וואלט מען פון די פיס געמאכט א לימט.

וואסיל דאנקט דעם דאקטער און זאגט אים:

— עפשער וואלט געווען בעסער, אז איר זאלט בא מיר איבערנעכטיקן
— וואס? — פרעגט דער דאקטער און פרוווט א שמיכל טאן. עס באקומט זיך אבער ניט

בא אים.

וואסיל ענטפערט אים רויק:

— גארניט. היינטיקע צייטן איז באנאכט בעסער זיצן אין דער היים.

דער דאקטער ענטפערט אים מיט א בלייך שמיכעלע:

— ניין, ס'איז אויסגעשלאסן. מיין פרוי קען נאך אראפ פון זינען, ווארטנדיק אף מיר...

הינדא, — זאגט ער מיר, — פאיעכאלי.

פאיעכאלי — איז פאיעכאלי. כ'טו א צי פאר די לייצעס, און ניק נעמט זיך גלייך לויפן,

ווי געוויינלעך, דעם דאקטער געפעלט עס אבער ניט.

— א פויל פערדל האסטו.

— וואס? — פרעגט איך באליידיקט. ניט פאר זיך, פאר ניקן.

— סע לויפט אפמעלעך, גיכער קאנטסטו ניט?

זאג איך אים:

— איך קאן. ניק אבער קאן נישט.

פרעגט ער מיר:

— ווער איז ניק?

ענטפערט איך אים:

— דאס פערד.

טוט ער א צוק מיט די פלייצעס:

— וואס עפעס ניק?

נאכדעם גיט ער צו:

— האטט אים שלעכט אויסגעכאועט, ניקן. אט וועל איך דיר באלד באווייזן, וואווי מע

דארף פארן!

ער רייסט ארויס בא מיר די בייטש און טוט א שמיץ דעם בולאנעם. ניק שפרינגט אזש

אונטער. כ'מיי, ניט אזוי פון ווייטעק, ווי פון פארדראס פאר דער אומגעזעכטיקייט. נעם איך

צו די בייטש באם דאקטער און זאג אים:

— נישט, ניק האט זיך מעסקן באליידיקט.

כ'האב אים געוואלט אריינזאגן הארבער, אידעם גייוועדיקן און פאכדאנעסדיקן דאקטער,

נאך כ'האב דאס ניט געטאן צוליב דעם געשפרעך, וואס כ'האב געדארפט מיט אים האבן.

ווי נאך ניק האט זיך בארוקט, און מיר זיינען ארויסגעפארן פונעם דארף, האב איך גע-

פרעגט:

— גיטעלע וועט שטארבן?

געפרעגט און געבעטן גאט, אז ער זאל מיר ניט ענטפערן. און ער האט מיר טאקע ניט

געענטפערט. עפשער איז ער אנדערמאל געווארן. ערשט דערנאך האט ער זיך מיטאמאל א

כאפ געטאן, ווי פונעם שלאף, ער האט אויסגעשטרעקט די האנט צו דער בייטש, האב איך זי

אליין גענומען אין דער האנט אריין. האט ער גענומען בורטשען:

— א פאסקודנע צייט! איי, א פאסקודנע... אז מע ווייטט גאר ניט, אף וואסער וועלט מע

לעבט! נעכטן זיינען געווען די רויטע, הינט — די פעטליוואועסע, מארגן — די דעניקנעסעס...

כ'מוז דאך אבער וויסן. ס'איז זייער וואונדער. פרעג איך אים ווידעראמאל:

— הער דאקטער, גיטעלע וועט שטארבן?

איך פרעג — און בעט גאט, אז ער זאל מיר ניט ענטפערן. און ער ענטפערט ניט. איצ-

טער אבער דרעמלט ער דאך באשטימט ניט.

ערשט אין א צייט ארום, ווען לינקס פונעם וועג באווייזט זיך דאס שווארצע וועלדל,

טוט ער א זאג, דער דאקטער:

— זי איז זייער שוין... אן אווייזע, אז זי זאל שטארבן. מע דארף זי ראטעווען...

פלוצעם האָט זיך ניק אָפּגעשטעלט. ס'איז מיטאמאָל געוואָרן אזוי שטיל, בלינד ווי ניט נאָר גיטעלע, נאָר די גאנצע וועלט איז אויסגעשטאַרבן. כ'האָב פארטייטע דעם אָטעם, אינגער קאַרטשעס די פלייצעס. אָט וועט זיך באלד א וואלגער טאָן אָף מיר א שוידערלעכע לאסט — כ'ווייס אליין ניט פונדאנען. פונעם וואלד? פונעם הימל? נאָר כ'פיל, אז עס וועט געשען א צאָרע. כ'ווייס אליין ניט פארוואָס. עפשער דערפאר, וואָס ניק האָט זיך פלוצעם אָפּגעשטעלט. אזוינס טרעפט מיט אים ניט. און עפשער דערפאר, וואָס ווען כ'האָב אויסגעקערעוועט דעם קאָפּ און געכאפט א קוק אפן דאָקטער. האָב איך דערזען, אז זיין פאַנעם איז שרעקלעך ווייט. שווינגנדיק בין איך אראָפּ פון די קאָזלעס. אינמיטן וועג, מיט צעשפרייטע הענט און פיס, איז אומבאוועגלעך געלעגן א מענטש. מע האָט געקאַנט מיינען, אז ער שלאָפט. ווען ניט דאָס בלוט, וואָס איז צערונען געווען איבערן פאַנעם. ס'איז שוין פארכאָן געוואָרן, דאָס צערונענע בלוט, און בא דער קאלטער שיין פון דער לעוואַנע האָט דאָס פאַנעם אויסגעזען מעשונער דיק, ווי טאטוירט. כ'האָב ניט געקענט אַפּריסן דעם בליק פון דעם דאָזיקן פאַנעם, כ'האָב געזוכט אָף דעם א ווינקעלע אָן בלוט. ארום דער גאָז האָב איך דערזען עפעס שטארק באַ קענטע שיטערע קלימען. זיי האָבן אויסגעזען באנאנד מיט די צערונענע בלוט-שפורן, ווי צוויי רויטע פערדלעך.

דער דאָקטער האָט שווינגנדיק זיך אָנגעבויגן צום קערפער.

— טויט?

— טויט.

און שוין, וואָס נאָך האָבן מיר געהאט צו ריידן?

דערנאָך האָבן מיר אָפּגעוויבן מאַסן און אנדערגעלייגט אים אין וועגעלע. זיין רעכטע, שטיינע, אומבייגיקע האנט האָט זיך שווער אראָפּגעלאָזט אָף דער געבונדענער הונד, וואָס האָט זיך צעפאַלאַכעט און מעסוקן צעקוואַכעט זיך.

11

גיסלען האָב איך, גאטירלעך, ניט דערציילט וועגן רומערס טויט. נאָר ווען ס'אריבער עט-לעכע טעג, האָט מיך גיסל צעמישט א פרעג געטאָן:

— דו ווייסט ניט?.. כ'מיינ, עפשער האָסטו עפעס געהערט. מאַסן קומט עפעס ניט...

האָב איך איר געענטפערט געלאָסן:

— כ'ווייס ניט. כ'ווארט אָף אים אויך.

גיסל האָט אָנגעשטעלט אָף מיר אירע שטראליקע אויגן, וואָס האָבן אצינד אויסגעזען נאָך שוואַרצער איבער דער דורכזיכטיקער בלייכקייט פון איר פאַנעם.

— וואָס עפעס ווארטסטו אויף אים?

ענטפער איך איר נאָך געלאסענער:

— כ'האָב אים געוואָלט פרעגן, וויפל פעטליראָוועס האָט ער דערהארגעט.

גיסל האָט געקוקט אָף מיר מיט שטראלנדיקע פארכידעשטע אויגן.

— וואָס עפעס פלוצעם? וואָס, סע גייט דיר אין לעבן דערוויסן זיך דאָס אַ?

האָב איך איר געענטפערט:

— גלאט אזוי.

און ווייל כ'האָב גערעדט צו געלאָסן, האָט זי זיך, אפּאָנעם, אָנגעשטויסן, אז ס'איז ניט אזוי גלאט. זי האָט א שמיכל געטאָן — א ביסל מאַדנע האָט זי א שמיכל געטאָן, וואָרעם די ליפן האָבן בא איר געציטערט מערער ווי אלע מאָל, און געוואָגט:

— א שאָד, וואָס דו האָסט זיך ניט אריינגעכאפט צו אים, ווען דו ביסט געפאָרן נאָכן דאָך-טער.

דאָס האַרץ קלעמט מיר עפעס. ס'האָט נאָך קיינמאָל ניט געטראָפּן, אז ער זאָל אזוי לאנג נישט קומען. עפעס איז געשען...

און ווייל די אויגן מינע זינען אראָפּגעלאָזט, באַמערקן זיי אפן דיל, לעס דער באַנקע, עטלעכע טראָפּנס בלוט. און אין דער באַנקע רויטלען זיך געדיכטע היטלעך. ניט אומוויסט איז זי אזוי בלייך, מיין שוועסטערקין. יעדן טאָג פארלירט זי בלוט. דאָס האַרץ רייסט מיר, קוקנדיק אָף איר, גיטעלע ליגט. אירע אויערן זינען אָנגעשפיצט. אַטאַט וועלן זיך דערהערן מאַקס' טריט. ניין, קיינמאָל ניט. און איך האָב נאָך ניט צוגעטראכט בין אהער קיין טערעץ, פארוואָס ער קומט ניט, מאַקס. מיר האָבן אים דעמלט אָפּגעפירט אהיים, קיין לויבאטש, און די מוטער זינעט האָט געזיסן אָף זיך די האַר. און איך שטיי אצינד לעבן גיסלעס בעט און קען ניט צוטראכטן קיין טערעץ...

עס ווערט מיר מעסוקן שווער אפן הארצן. לויף איך ארויס אין הויף און נעם זיך האקן האַלץ. דערהער איך פלוצעם וואסילס קאַל פון יענער זייט פלויס:
— סימכע! קום אהער אף א חזילע.
איך האק אריין די האק אין קלאַץ און לויף צו וואסילן. זיין קאַל געפעלט מיר ניט. עפעס זייער אן אופגערדרערטס. און דאָס פאָנעם זינגט געפעלט מיר אויכעט נישט. זייער א פאר-דינגעטס.

— וואָס איז געשען? — פּרעגט איך אים.
— ס'איז שלעכט, סימכעני. פאַרט אונזעק.
בין איך געוואָרן צעמישט:
— וואָס הייסט פאַרט אונזעק? וואָס פלוצעם? און ווען? און וווּהין?
טוט וואסיל א שפּעטשע:

— באלד! טייקעף פאַרט אונזעק. זאָל זיין, קיין ליובאטש. פאַרט א שטאַט. איר וועט מוזן דאָרטן איבעררווארטן. ביז אונדזערע וועלן זיך אומקערן.

שטיי איך א צעמישטער און ווייס ניט וואָס צו טאָן, וואָס צו זאָגן, וואָס צו טראכטן. צעדריבלעכע געדאנקען שטויסן זיך, אמפערן זיך, שטיקן זיך אין קאפּ— און וואָס וועט זיין מיט געטעלעך? און וואָס וועט זיין מיט מיקן? מיט ניקן? מיט טיקן? מיט קאלינען? מיט די עלף הינער? שטיי איך אזוי. וואסיל קוקט אף מיר פארוואָרגט און שפּעטשעט:
— זוך אַפּ טייקעף דעם טאטן און זאָג אים דאָס אין מיין נאָמען.

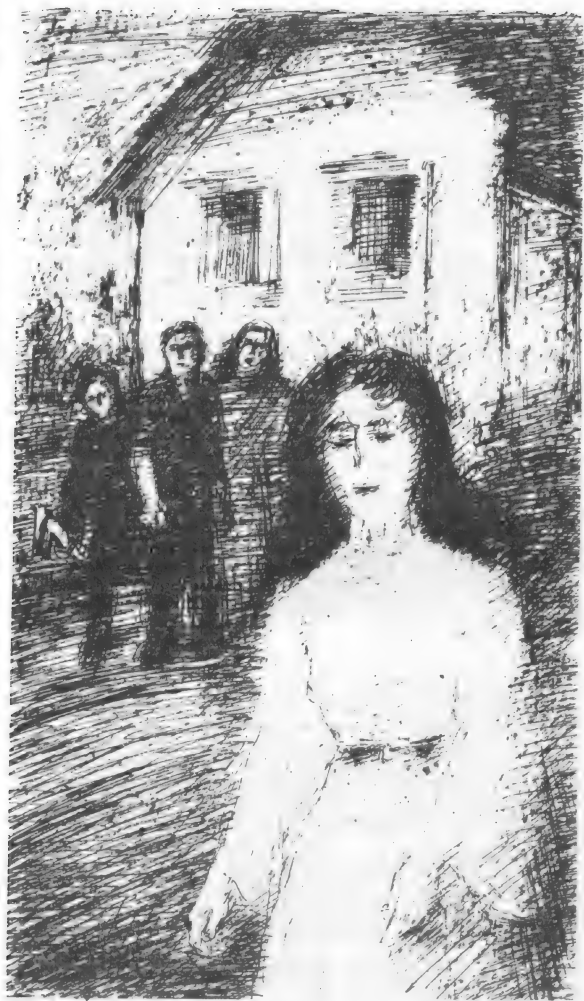
דאָס פינפטע מאָל כאזערט ער איבער דאָס וואָרט „באלד“ און „טייקעף“. לויף איך אין פעלד צום טאטן און דערצייל אים.

דער טאטע האָט מיך אויסגעהערט, געשטאנען, געווישט דעם שווייט פונעם שטערן און געשוויגן. עפשער פינף מינוט איז ער געשטאנען אומבאוועגלעך, ווי א פריששמעליעטער, און געשוויגן. דערנאָך האָט ער געזאָגט:
— כ'פאַר איך ערעגן ניט. ס'איז מיין היים.

אפּערנאכט האָב איך אָפּגעבונדן מיקן. דער הונט האָט גלייך גענומען שפּרינגען אף מיר. דער הימל איז געווען טונקל, און די שטערן העל. צווישן זיי — צוויי באקאנטע, היימישע, דייאַ, וואָס גאליע האָט געזאָגט אף זיי, אז דאָס זינגען די נעשאַמעס פון מיין מאמען און מיין ברודערל. כ'האָב זיך געלאָזט גיין אין סאָד אריין. נאָך וואָס? כ'האָב דאָך עפעס געהאט אין זינען? יא. געוויס. נאָר עפעס א ביזן פּיער האָט מיר איבערגעשלאָגן די געדאנקען. צווישן די ביימער און איבער זיי האָב איך דערזען א העל באשיינטע שטאַט, וואָס הענגט אינדערלופטן, א צוגענאָגלטע צום מירעוודיקן הימל-ראנד מיט גילדענע גויסענדיקע זונען-שטראלן. שווארצע שפיציקע פאלאצן, וואָס ברענגען אין פּיער. און צווישן זיי — רויטע רייטער אף רויטיגרויזיקע אופגעשטיגענע אף די הינטערשטע פיס פערד. האָב איך זיך גלייך דערמאָנט. וואָס כ'האָב געהאט אין זינען. גוורע אָט איז ער, דער טורניק מינער. וועל איך באלד א פרוו טאָן, וואווי די מוסקולן מינע שפּילן. גוט. פעסט. גייענדיק, האָב איך אָפּגעריסן פון א ווינשליב'יגן צוויי רויטע אוירגינגלעך. דערנאָך האָב איך פאריגלט די פירטקע, ארויסגעשעלפט די האק פונעם קלאַץ און שטרענג אָנגעזאָגט מיקן, ער זאָל ניט שלאָפן אין זיין קאָנורע, נאָר וואכן באַם טויער. נאָכדעם האָב איך א שטופ געטאָן מיטן פוס די טיר — ביידע הענט זינגען באַם מיר געווען פארנומען, איינע האָט פעסט פאקוועשט די האק, און אין דער צווייטער האָב איך זאָרגעוודיק געהאלטן צוויי ווינשליאוינגלעך — אזוי בין איך איבערגעטראָטן די שוועל. איך האָב א טראכט געטאָן: וואסיל האָט געקאָנט זיך טויער זיין. מאלע וואָס דער שקעסער בארימער גאָרדי האָט געקאָנט אָנבאלעבעשטען. און עפשער האָט ער ניט געוואָלט ריזיקירן, וואסיל? ער האָט מעסוקן איבערגעלעבט רומערס טויט. און ער האָט, מיטסאמע, געוואָלט, מיר זאָלן אויסמיידן יעדן מין סאקאנע, וואָרעם וואָס קאָן ער אונדז העלפן זיין זינע געליימטע פיס?

צווערשט בין איך אריינגעגאן אין קיך און אומבאמערקט אונזעקעשטעלט די האק אין א טונקל ווינקל, וואָרעם ווען די מומע זעלדע וואָלט מיך דערזען מיט דער האק אין דער האנט, וואָלט זי גלייך אָנגעהויבן כאלעשן. דערנאָך בין איך אריינגעגאן אין אלקער און אופגעהאנגען אף גיטעלעס אויערן די צוויי ווינשליאוינגלעך. און קימאט באלד האָט זיך דערהערט מיקס האווקערע! און א הילכיק קלאפערע אינעם טויער. גיטעלע איז געוואָרן בלייך.

ניין. גיטעלע איז ניט געוואָרן בלייך. גיטעלע איז געווען בלייך. ס'האָט זיך מיר עפשער אזוי אויסגעוויזן די ערשטע רעגע. אין דער צווייטער רעגע האָט זיך, פאקערט, איר פאָנעם צערויסטלט, און ווען די איבערגעשראָקענע מומע, און נאָך איר — דער טאטע זינגען ארייני-

געלאָפֿן אין אלעזער, זינען זיי געוואָרן געפלעפט: דאָס מיידל איז געשטאנען קעגן שפּיגל, געפארבט די פארטריקנטע ליפֿן, געפודערט דעם שווייסקן שטערן און די נאָז, זי האָט צעקעמט אירע לאַקס און צעלאָזט זיי איבער די פלייצעס. ס'האָט זיך דעהערט א געפער־ לעכער טראַסק — דער טויער האָט געפלאצט. מיט איז שוין הייזעריק געוואָרן פון בילערע, דערנאָך האָט דורכגעשאלט א שאַס, די האוקערע האָט זיך מיטאמאָל איבערגעריסן, איך האָב פארשטאנען, אז זיי האָבן דערשאָסן מיין. ס'האָט זיך דעהערט א טופערע איבערן הויף, די מומע איז נאָך אלץ געשטאנען פארגליווערט־געפלעפט, מיט ברייט צעפענטע אויגן, דער טאטע האָט אָנגעשטרענגט געשוויגן, איך בין אריין אין קיך, געכאפט די האק און געשטעלט זיך לעבן דער שוועל, גיטעלע אָבער האָט מיט קויעך אָפגעשטופט, געפנט די טיר, איבערגעטראָטן איבער דער שוועל, ארויס אין הויף און געלאָזט זיך גיין גלייך אף צו עיוושטעטע שיקערע קוילערס. און ווען זיי האָבן פלוצעם דערווען קעגן זיך א ווייטע זעונג מיט צעלאָזטע שווארצע האַר, זינען זיי מיטאמאָל געבליבן שטיין, א שווארצע וואנט קעגן א ווייט געשעפענט. א ווילע, ניט מערער, האָט געדויערט די פארגליווערטע שטיל־ שוויגעניש. און ווען גאָרדי האָט זיך שווער אָפגעטיילט פון דער וואנט, אנטשלאָסן א שפאן געטאָן צו דער ווייטער זעונג און רעציקעדיק א כאפ געטאָן גיטעלען פאר ביידע הענט, און מיר אלע דריי האָבן זיך א וואָרף געטאָן צו אים, איך — מיט דער האק, די מומע — מיט א שרעקלעכן קוויטש, און דער פאָטער, שווינגנדיק, מיט זינע שווערע פויסטן, האָב איך פלוצעם פארשטאנען, אז מע וועט אונדז הארגענען. נאָר גאָרדי האָט סיינדיג פארשפילט, די שווארצע וואנט האָט זיך געשפאָלט, און אין דער שפארונע האָט זיך באוויזן גאלע. זי האָט האַטטיק אונטערגעשטופט דאָס וועגעלע, וואסיל רימס זיך פון דעם און שרייט, טרייטלענדיק מיט די פויסטן, מיטן גאנצן וועגן זינעם:

— גאָרדי! גאָרדי! האָב גאָט אין הארצן איין מאמע האָט אונדז געבוירן

גיטעלע האָט זיך פלוצעם צעהוסט. א שטרעמעלע בלוט האָט זיך א גאָס געטאָן דורך איר האלדז און פארפלעקט דאָס ווייטע קלייד. עטלעכע טראַפנס בלוט האָבן א שפריץ געטאָן אף גאָרדיס פאָנצן. ער האָט אָפגעלאָזט אירע הענט און שווינגנדיק פארקערעוועט צו דער פירטקע. דאָס געזעמל איז אים נאָכגעגאָן, און אינעם הויף איז ווידער געוואָרן געראם, שטיל. מיר האָבן אריינגעפירט גיטעלען אין שטוב און באלייגט זי אין בעט. איך בין טייקעף ווידער ארויסגעלאָפֿן, געשווינד איינגעשפאנט ניקן און צעפראלט דעם טויער. אין איינלעניש האָב איך זיך פאר עפעס פארטשעפּעט. כ'האָב זיך אומגעקוקט — מיך. כ'האָב זיך אָנגעבויגן, א גלעס געטאָן זיין שווארצן קאפ, ניט געקאָנט מער אריסהאלטן און צערווען זיך, ווי א קינד, דערנאָך בין איך ארוף אפן פורל, א צי געטאָן די לייצעס און שטארק געבעטן ניקן, ער זאָל לויפֿן וואָס גיכער, וואָרעם מע דארף ראטעווען גיטעלען.

ווען איך בין געקומען צו פאָרן מיטן דאָקטער, איז גיטעלע שוין געווען טויט. זי איז געלעגן אין בעט, ווי א לעבעדיקע. דאמקע די בלוטיקע פלעקן אפן ווייסן קלייד האָבן געמאכט זי לעבעדיק. די ליפֿן אירע זינען געווען נאָך רויטלעך פון דער פארב, און די רויטע וויינשלי־ אוירינגלעך האָבן באלעבט איר זייער ווייט געזוכט. די מומע זעלדע טרייבט פונעם בעט דאָס קעצל, וואָס האָט זיך פארטייט צופוסנס און געקוקט אף אונדז פון ווייגעלע מיט גרינע אויגן. זי טרייבט עס און הערט ניט אוף שטיקן זיך מיט די טרערן, אלעמאָל שלעפט זי ארויס דאָס נאסע טיכעלע, וואָס איז אריינגעשטעקט אונטערן ארבל פון איר קאפּטל, און דריקט דאָס צו די אויגן. דער טאטע שטייט און שוויגט. איך קוק שטאר אף דעם ראָעווע מופשעלע, וואָס וואלגערט זיך אפן דיל, קוק שטארק אָנגעשטרענגט און דערמאָן זיך פלוצעם דאָס וואָרט, וואָס דער זיידע האָט אויסגערעדט מיט א פארושמערעט אויג, א מעשונעדיק וואָרט מיט פיר שווישענדיקע סאמעכען... מיט־בויס־ע־טעס... וואָערע אויסאָך מיטבויסעסעס בעי דאָמאָן... דער זיידע פלעגט נאָך צוגעבן: וואָימאר לאָך בעדאָמנין כּני, וואָימאר לאָך בעדאָמנין כּני! צוויי מאל פלעגט ער דאָס איבערכאזערן, ווי עפעס א ליד־רעפּערען... ניט שטארב, גיטעלע, נאָר לעב מיט דיין בלוט...

דער דאָקטער איז געשטאנען און פארביידעט געקוקט אף מיר דורך די פענסע, גע־ כיידעשט זיך, וואָס איך רעד מיט זיך אליין און שווישטעש צו דערביי. ער האָט, אפאָנעם, איבערגעטראכט, אז איך קען נאָך אראָפּ פון זינען, וועט ניט זיין, ווער סע זאָל אים אַפּפּירן אהיים.

¹ און כ'האָב דערווען, ווי דו וואלגערסט זיך אין דיין בלוט... האָב איך דיר געזאָגט: מיט דיין בלוט זאָלטו לעבן...

צו אונדזערע שוועלן

מײן היים

מײן היים איז אַט דאָרט, וווּ די זון אין באַגניען
די שטראלן צעשפרייט אָף די פעלדער די גרינע,
עס ציט זיך מײן היים אָף אומענדלעכע ווינטן,
די זון גייט איר נאָך, ווי א גאָלדענער שמשער.
מײן היים איז אויך דאָרט, וווּ צו קאָסמישע הייבן
געבראכט האָט גאגאריץ דעם ערדישן שמיכל.
סונדאנען איר זאָלט צו מײן היים גאָר ניט קומען,
באגעגענען וועט אייך דער פּרילינג, דער זומער
מיט דוסטיקן רייעך פון בעז און פון לאנדיש.
א פרישט ווערט באגעגנט אזוי, און ניט אנדערש.
גאָר איידער איר קומט נאָך צו אונדזערע שוועלן,
זאָל פרידן בא אײַך אין די הערצער צעהעלן.
און איר זאָלט, כאַלילע, מיט זיך ניט פארטראָגן
אזוינס, וואָס קאָן ברענגען דער היים מײנער שאָדן.
אויב עפעס פארבאָרגנס איר טראָגט פונדערווייטנס,
פארשלאָסן מײן היים איז פון אלע פיר זיטן.

אין וואלד

אין וואלד — א געוויסער,	זיי האָבן ניט איין מאָל
א בויס פאלט צו דרייערד.	באשיצט מיך פון פּינט.
דאָס הארץ טוט א ציטער,	ווען קאָנען כ׳וואָלט איצטער
ס׳ווערט איימעדיק שווער.	זיי ווערן א דאך
כ׳דערמאָן זיך: מײן ראָטע	און צודעקן, שיצן,
פארטייט אין וואלד.	דעם וואלד אין דער נאכט.
פון פּינטלעכע דאָטן	
עס פּייערט און קנאלט.	גאָר ווערן איך קאָן ניט
	קיין דאך מיט קיין ווענט,
קאָן זיין, אז די ביימער,	איז נעם איך ארום כאַטש
וואָס פאלן אָט היינט. —	איין בויס מיט די הענט.

דער באגלייטער

עסוואָס נידעריקער פון מײן לינקן אויער
ליגט א מינען־שפּליטער און ער נאָיעט, נאָיעט...
קלענער פון א זוימעלע איז דער בלינדער שפּליטער,
דאָך האָבן די זאנגען הייס פאר אים געציטערט.
ווען געפּלויגן איז ער און די לופט געשפּאלטן,
האָבן אים די זאנגען ווייצענע פארהאלטן.
פול מיט מילך זיי ווערן איצטער אָנגעגאָסן,
איך בין גרייט א נעם טאָן אין די הענט א קאָסע —
און די זאנגען שניידן, האַסטיק בינדן סנאָפּעס.
און די פרישע זאנגען ליגן זיך צוקאָפּנס.

כיוואלט אצינד ניט קאנען שרייבן אַט די סטראָפּעס.
ווען דער בלינדער שפּליטער וואָלט אין מויד געטראָפּן.
ס'האָבן אים די זאנגען אָפּגענייגט, דעם שפּליטער,
חמל נאָך ניט דערונגען האָב איך ממנע לידער.
אכצן נמד הויטן האָבן זיך געביטן,
נאָך ניט אינגעשטילט דער ווייטעק פונעם שפּליטער.
אַט דער שטילער ווייטעק, ביזן מאַרד דערגייט ער,
אכצן יאָר דער שפּליטער איז שוין ממין באַגלייטער.
צו די ווייטסטע ווייטעק, צו די ברייטסטע ברייטעק,
ביז ממין לעצטן אַטעם בין איך טראָגן גרייט אים.
ווען די פּולווער-קעלערס וועלן ווערן ליידיק,
וועט אין מיר זיך שטילן דער מילכאַמע-ווייטעק.

בראָניק

וואָס לייענען וועגן דער
יידישער אוואַטאַנאַמער
געגנט

א. סענדיק, יו. סאָריץ, א. רע-
וויטש.
די נמע אויסגאבע אין באַגלייט
מיט אן אַרימפּיר-אַרטיקל פון לעוו
אַנעראָוו.
שיקע דרום יידישע לידער-זאַמ-
לונג אונטער דעם זעלבן נאָמען
איז מיט א ציט פּרערע דערשינען
אין פּאַרלאַנג. סטאַנעטסקי פּיסט-
טעל. קינסטלעריש אויסגעפורעמט
האַט זי דער באַווסטער ביכער-
גראַפיקער ש. טעלינגאסער.

נאָכעם אַלפּערטס אַקאדעמיע
אַף אן אַלפּאַרבאַנדישער
אויסשטעלונג

אין מינסקער רעפּובליקאַנישן
פּאַלעץ פון אויסשטעלונגען אין
אַינגעאַרדנט געוואָרן די פּערטע
אַלפּאַרבאַנדישע עקספּאָזיציע פון
אַקאדעמיע, אין וועלכער עס האָבן
דער אַקאדעמיע ליטע, צווישן
זיי דער באַקאַנטער יידישער מאַ-
לער נאָכעם אַלפּערט. זי אַלפּערט
איז געווען פּאַרגעשטעלט מיט
צוויי אַקאדעמיעלן פון זמן סעריע
אַלס און צווייילענע.

עס ווערן דערמאָנט די ווערק
פון פיל יידישע שרעבער: מ. אל-
בערסאָן, ב. אַליעווסקי, ד. בער-
געלסאָן, כ. בייזער, א. בראַנפּ-
מאַן, ש. גאַרדאַן, א. גאַלדשטיין,
ל. האַסערמאַן, א. ווערנעליס,
ד. האַפּעסטיין, ע. קאַזאַקעוויטש,
א. ספּעסער, א. כאַריק.
די נמע בראַשור וועגן דער
יידישער אוואַטאַנאַמער געגנט אין
א וויכטיקע מעסאַזשישע הילף ניט
בלויז די לעקטאָרן, פּראָפּאַגאַנ-
דיסטן און פּעדאַגאָגן, נאָר אויך
די ברייטע מאַסן לייענער.

א רוסישע אויסגאבע
פון שיקע דרום לידער

דער מאַסקווער פּאַרלאַנג, "בּוּדאַ-
זשעסטווענאַיאַ ליטעראַטוראַ"
(קינסטלערישע ליטעראַטור) האָט
אויסגעגעבן אין א סיראַזש פון
צען טויזנט עקזעמפּליאַרן א באַנד
פון שיקע דרום דיכטונג אונטערן
נאָמען "די פּערטע סטרוגע".
די איבערזעצונגען פון די ליי-
דער, וועלכע גייען אַריין אין דער
נייער זאַמלונג, האָבן געמאַכט די
רוסישע דיכטער ב. סלוצקי, ג.
סאַפּיר, ט. סענדיאַראָוואַ, ר. סע-
ליטשיקין סאַג.

אונטער אזא נאָמען האָט די
ביראַבידזשאַנער געגנטלעכע ביי-
לאַטעק אף שאַלעס-אַלייכעס נאָ-
מען אויסגעגעבן אין דער פּאַרס
פון א בראַשור א ביבליאָגראַפישן
אַנאַליזער, וועלכער שילטט אין זיך
אין אַריבער 500 נעמען פון ביי-
כער, בראַשורן, אַרטיקלען, קינסט-
לערישע ווערק און זאַמלונגען,
וואָס גיבן א מעגלעכקייט זיך צו
באַקענען מיט דער עקאַנאָמישער
און קולטורעלער אַנטוויקלונג פון
דער יידישער אוואַטאַנאַמער געגנט
זינט איר אַנטשטייגן און ביי-
הינטיקן סאַג.
אַלע אַנגערופענע ווערק זענען
באַגלייט מיט קורצע אַנאַליסעס.
די בראַשור (אָוטאָר — ס. קאַג-
טאַניטאַוואַ) באַשטייט פון 11
טעמאַטישע אָפּטיילן: אַלגעמיינע
כאָראַקטעריסטיק פון דער יידישער
אָוטאַנאָמער געגנט; שטעט און
רעיאָנען פון דער געגנט; נאַטור
און נאַטור-רייכטימער; די פּאָליטי-
קע ווירטשאַפּט; קולטור און קונסט;
דאָס ליטעראַרישע לעבן אא.

כאים ביי דער

אנשפּלעקשע סידעס

אומבאקאנטע דאָקומענטן וועגן מענדעלע מויכערספּאָרמס,
געפונענע אין קאמענעץ־פּאָדאָלסקער מעלובע־ארכיוו

שאלעס אבראמאָוויטש אָפּגעגעבן עקזאמענעס
אָף א לערער און געארבעט א געוויסע צייט
אין א קאזיאַנער יידישער שול. ארן וואָר-
בייטשיק, דער היטער פונעם אָדעסער מענ-
דעל־ארכיוו, וועלכער האָט געוויסט מאמעש
אלץ, וואָס האָט א שניכעס צו דעם גרויסן
קלאסיקער. האָט אין 1936, שרייבנדיק וועגן
אן ערנסטן איינען אין דער מענדעלע־פּאָר-
שונג (וועגן אַט דעם איינען וועלן מיר רעדן
שפעטער), באמערקט:

„פאר די קינדער כאוויירים שטייט איצט
די אופגאבע אופצוהוון דעם דאָזיקן „איינען“
אין קינדער גענטלעכן ארכיוו. דאָרט געפינען
זיך דאך זיכער אייניקע דאָקומענטן, וואָס
קאָנען האָבן א געוויסע באדייטונג פאר דער
מענדעלע־פּאָרשונג. די מינסקער כאוויירים
האָבן אויך געדארפט א נישטער טאָן אין די
מאטעריאלן...”

קינדער, מינסק... און ווי איז מיטן קאמענעץ־
פּאָדאָלסקער ארכיוו? קיינער האָט זיך אין אים
ניט דערמאנט. קיינער האָט אין ערגעץ נישט
אָנגעהויבן, אז אויך ער וואָלט געקאנט צונגין
קומען.

איז עפּשער, האָבן מיר א טראכט געטאָן,
האָט א זין צו פריוון דאָס מאול איצט
ספייקעס זינען, פארשטייט זיך, געווען.
קאמענעץ־פּאָדאָלסק האָט פאַרט, פונקט ווי
אנדערע שטעט פון אוקראינע, איבערגעלעבט
אזא שוידערלעכע פאסיטישע אָקופאציע, וואָס
נאָך איר איז 95 פּראָצענט פון דער אויגערופענער

צווישן די שטעט, וועלכע זינען פארבונדן
מיט מענדעלע מויכערספּאָרמס לעבן און
שאפונג, פארנעמט קאמענעץ־פּאָדאָלסק גאָר א
וויכטיק אָרט. ערשטנס, איז דאָס געווען די
שטאָט, וווּ עס האָבן זיך פארענדיקט די לאנג-
יאָריקע וואָנגלענישן פונעם יונגן שאלעס
אבראמאָוויטש, וואָס עס האָט אים געבראכט
צו א שטיקל טאכלעס אין לעבן. צווייטנס, האָט
ער דאָ באקומען א מעגלעכקייט זיך באהעפטן
צו עכטער בילדונג און איז אליין געוואָרן א
לערער. דריטנס—און דאָס איז גאנץ מערק-
ווידיק, דאָ האָט דער קינעפּטיקער קלאסיקער
פון דער יידישער ליטעראטור אָנגעשריבן דאָס
ערשטע ווערק.

און דאָך איז דער קאמענעץ־פּאָדאָלסקער
פערזאָן אין מענדעלעס לעבנסגעשיכטע ביז
היינטיקן טאָג פארבליבן זייניק אויסגעפאַרשט.
לויט דעם, וואָס עס איז אונדז באוואוסט פון
פארשיידענע פובליקאציעס, זינען אויך אין
דעם פארפאלן געוואָרענעם ביים דער לעצטער
וועלט־מילכאָמע מענדעלע־ארכיוו אין אָדעס
געווען זייער זייניק דאָקומענטן וועגן אַט דעם
פערזאָן.

פארמאָס עס האָט אזוי פאסירט, איז פאָ-
שעס צו באוואונדערן: נישט שוין זשע האָט
קיינער פון די מענדעלע־פּאָרשער זיך קיינמאל
ניט געכאפט, אז מע דארף א נישטער טאָן אין
קאמענעץ־פּאָדאָלסקער מעלובע־ארכיוו, אין
וועלכן עס ווערן אָפּגעהיט מאטעריאלן פאר
צוויי־דריט יאָרהונדערטער! ס'איז דאָך געווען
באוואוסט, אז, זייענדיק אין קאמענעץ, האָט

„אלטער שטאט“ רוינירט געווארן. און, ווי אונז איז באוויסן, האט זיך דער געגנטלעכער ארכיוו געפונען טאקע אין אט דעם טייל פון דער שטאט. וואס זייער איז פון אים פארבליבן? איז דאס געשען א נעם: ווען די מאשיס¹ טישע שאפארבערס האבן באמבארדירט קאמענעץ-פאדאלסק און אלץ ארום האט געברענט, איז דאס זייער דאך נישט דערגאנגען צו די קעלערן פונעם ארכיוו אף דער שטילער ראזע-ליקסעמבורג-גאס, באס סאמע ברעג פונעם טיפן סמאטריטש, וואס איז געווען די געביידע פונעם ארכיוו.

אויב אזוי, פארוואס זאל נישט געשען דער צווייטער נעם און עס זאלן זיך נישט אפזוכן אין ארכיוו דאקומענטן וועגן מענדעלעפן און דער נעם איז געשען...

שאלעס אבראמאווטש, דער לערער פון דער קאמענעצער קאזיאנער יידישער שול

צורעכט: ווען איז שאלעס אבראמאווטש געקומען קיין קאמענעץ-פאדאלסק אין אט דער פראגע איז אין דער מענדעלע-פארשונג היפש אנגעפלאגערט. אט, אשטייגער, אין נאכמען מייזלס „מענדעלע-בוך“:

1854 — זיך אומגעקערט צוריק קיין קאפאר יע, געלערנט אין בעסמערדעש; געטראפן זיך מיט דעם שוואגער אורעמל דעם הינקעדיקן (דעם פאטער פון „פישקע דעם קרומען“); געלאזט זיך מיט אים האנדערן דורך ליטע, איבער וואלין, אוקראינע און פאדאליע, געליטן נויט, אויסגענוצט געווארן דורך אורעמלען צו בעסלערשטיף צוועקן, אויסגעדייט זיך פון א שידוך אין לוצק, אין וועלכן אורעמל האט געהאט א האנט, צום גליק, געטראפן זיך אין וועג מיט א יוגנט-כאווער און זיך דערשלאגן קיין קאמענעץ, וואו זיין האנדערונג האט זיך פארענדיקט... כאטשע געהאט, געהאט צוויי קינדער, וואס זינען געשטארבן, און לעסאף זיך געגעט מיט דער מרי.

1856 — אפגעגעבן לערער-קאזאנער, גע-ווארן לערער אין דער קאמענעצער יידיש-קרוי-נישער שול...

דאס זעלבע אין „לעסיקאן פון דער ניער יידישער ליטעראטור“:

...ער האט באשלאסן מיטצופארן מיט אחר רעמלען אף א נעמען קיין דארעם-רוסלאנד. באלד נאך פייסעך (1854) האבן זיי זיך געלאזט אין דעם ארמין... אזוי איז מענדעלע אנגעקומען קיין קאמענעץ-פאדאלסק...

קאטש לויט דער מערהייט פארשונגען (ארמינערעכנט ש. קליטעניקס בוך „מענדעלע מייכער-סאריס“, דעם צונויפגעשטעלטן פון י. סערעבריאני בוך „מענדעלע מייכער-סאריס“, זען לעבן און שאפן (א.א.) איז דער יוני-רים.

גער שאלעס אבראמאווטש געקומען קיין קאמענעץ-פאדאלסק אין 1854. איז אבער פאראן א גוטער אריינשטער, וואס אן אים באגייט זיך נישט קיין מענדעלע-פארשער; דאס, וואס אין קאמענעץ-פאדאלסק האט שאלעס אבראמאווטש זיך באגעגנט מיט אוראס-בער נאט-לאבערן. לאמיר זשע אויסהערן גאטלאבערן גופע:

„אינעם יאר 1852 בין איך געקומען קיין קאמענעץ-פאדאלסק, געשיקט פון דער רעגירונג דאָרט צו זיין לערער אין דער יידישער שולע צווייטער ראזריאד. אין דעם זעלבן יאר איז צו מיר געקומען א יונגל א ליטוואקל, נאך א יונגס, לערער 16 אָדער 17 יאר אלט... דאס יונגל איז דער איצט בארימטער ה' שאלעס-יאנקעו אבראמאווטש“.

היינט עס, אז שאלעס אבראמאווטש איז קיין קאמענעץ-פאדאלסק געקומען אין 1852, און נישט אין 1854. אלסמאלס. א.ר.ב. גאטלאבער איז געווען גוט באוויסן, ווען מע האט אים געשיקט קיין קאמענעץ-פאדאלסק און, בעמיי-לע, ווען צו אים איז געקומען דער באַכער פון קאפאליע. נאך מער, מענדעלע גופע ווייזט פֿינקטלעך אן דאס יאר, ווען ער איז געקומען קיין קאמענעץ-פאדאלסק:

...דאן, מין ליבע, וועל איך דיר אויך דער-צוילן מינע הארץ-פריידן, וואס איך בין סתם געווארן פון דער זעקס-אָריקער (אונטער-געשטראכן פון אונדז. — כ. ב.) געפאנגענער שאפט אין קאמענעץ.

די דאזיקע ווערטער האבן מיר גענומען פון מענדעלעס א בריוו צו זיין קאלע פֿעסיע לעזין, געשריבן אין קאמענעץ-פאדאלסק דעם 2 מארט 1858. „זעקס יאר געפאנגענשאפט אין קאמענעץ“ — וואס קאן זיין נאך פֿינקט-לעכער?

אומגעשטעלט די פֿינקטלעכע דאטע פון מענ-דעלעס אָנקום קיין קאמענעץ-פאדאלסק, דה. אין 1852. — קאנען מיר שוין אריבערגיין צו דער פראגע וועגן דעם, ווען איז שאלעס אבראמאווטש געווארן א לערער אין קאמע-נעץ-פאדאלסקער קאזיאנער יידישער שול. די דאזיקע דאטע ווערט באשטעטיקט טאקע דורך די דאקומענטן, וועלכע אונז האט זיך אינ-געגעבן צו געמינען אין קאמענעץ-פאדאלסקער (איצט רוסט ער זיך אָפֿיציעל כמענליצקער) געגנטלעכן מעלכע-ארכיוו.

Господину Киевскому Военному
полковнику и Волынскому
Генерал-губернатору
22 октября 1855 года
№ 1242

Вашему Сиятельству имею честь
представить список чиновников и

1 א.ר.ב. גאטלאבער. זיכרוניס (דערינערנ-גען איבער יידישע שרייבער און ספאריס). יידישע ספאליס-ביבליאטעק, 1888. ב. 1. ז. 254.
2 דאס מענדעלע-בוך, ז. 54.

דאס איז דער ערשטער אפיציעלער דאָק־ מענט, אף וועלכן מיר האָבן זיך אָנגעשטויסן, בלעטערנדיק די פאפירן פונעם סאָנז, וואָס רופט זיך „דירעקציע פון שולן פון פאָדאָליער גובערניע“, — א דאָקומענט, וואָס ווערט דערמאָנט שאלעם אבראמאָוויטשעס נאָמען. צום ערשטן מאל איז ער דערמאָנט אפיציעל אלס לערער אין אָקטיאָבער 1855. אָבער ווען פינטלעך שאלעם אבראמאָוויטש איז באשטימט געוואָרן אף אַט דעם אמט?

די וועטערדיקע אויספאָרשונג האָט אונז אונטערגעטראָגן נאָך איין דאָקומענט (צוליב מאַנגל אין אַרסט ברענגען מיר אים, ווי אויך די אנדערע דאָקומענטאלע מאטעריאלן, בלויז אין דער איבערזעצונג אף יידיש):

9. אווגוסט 1858
נומ. 758

דעם הער פאָפּעשטיטעל פונעם קיעווער לערן־קרייז

אויספילנדיק די פאָרשריפט פון אייער האָכ־ הייט פונעם 21 פארגאנגענעם יול אונטערן נומ. 3168, וועלכע איך האָב באקומען דעם 28 יול, האָב איך די ערע צוצושטעלן דערביי לויט דער פאָרגעלייגטער פאָרם א צעטל פון אלע באאמטע און לערער, וועלכע געפינען זיך אף דינסט אין דער דירעקציע פון די שולן פון פאָדאָליער גובערניע.

...אבראמאָוויטש — לערער פון יידישע געגנט שטאנדן פון דער קאמענעץ־פאָדאָלסקער קאזיאָנער יידישער שול פון דער ערשטער שטופע מיט רעכט פון דינסט באנוצט זיך ניט, אף דער שטעלע פונעם 18 מיי 1855¹.

שאלעם אבראמאָוויטש האָט, הייסט עס, אַנ־ געהויבן ארבעטן אלס לערער פון יידישע לימודים אין דער קאמענעצער קאזיאָנער יידישער שול שול דעם 18 מיי 1855, נאָך ניט האָבנדיק קיין דיפּלאָם, וואָס זאָל אים געבן רעכט צו זיין א לערער אין א רעגירונגס־שול. אוא דיפּלאָם האָט ער באקומען דעם 14 יול 1855, און ניט אין 1856, ווי עס ווערט אָנגעוויזן ביי אים אין דער מענדעלע־ביאָגראַפיע.

מיר דערווייט זיך אויך, ווען פינטלעך שאָלעם אבראמאָוויטש, וואָס האָט אָנגערעכנט צייט בלויז אויסגעפילט די פליכטן פון א לערער אין קאמענעץ־פאָדאָלסקער קאזיאָנער יידישער שול פון דער ערשטער שטופע, איז באשטימט געוואָרן אלס געזעצלעכער לערער פון „יידישע געגנטשאַנדיק“.

מיניסטעריום פון פאָלקס־בילדונג, פאָפּעשטיטעל פון קיעווער לערן־קרייז, קאנצלעיאַר, ריע, ערשטער טיש, קיעוו, דעם 26 יול 1857, נומ. 1215.

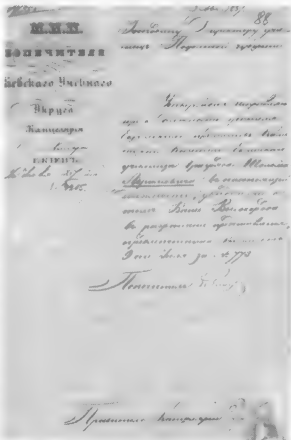
דעם הער דירעקטאָר פון די שולן פון פאָדאָליער גובערניע באשעטיקנדיק דעם אויספילער פון די פליכטן פון א לערער פון יידישע געגנטשאַנדיק

¹ דאָרט, אייניקל 199, ז. 136.

учителей, состоящих на службе в подведомственных Дирекции училищ Подольской губернии учебных заведений для внесения в адрес-календарь.

В казенных еврейских училищах
Первого разряда:

...исправляющий должность учителя еврейских предметов мещанин еврей Шолом Хаимович Абрамович¹

(איבערזעצונג)

„דעם הער קיעווער מיליטער־פאָלקאָוויק און וואָלינער גענעראל־גובערנאטאָר
דעם 22 אָקטאָבער 1855
נומ. 1242

איך האָב די ערע צוצושטעלן אייער ערלויבט א צעטל פון די באאמטע און לערער, וועלכע געפינען זיך אף דינסט אין די אונטערשטענדיקע דער דירעקציע פון די שולן פון פאָדאָליער גובערניע לערן־אָנשטאלטן צוליב אריינסטראָגן אין אדרעס־קאלענדאר.

אין די קאזיאָנע יידישע שולן
פון דער ערשטער שטופע:

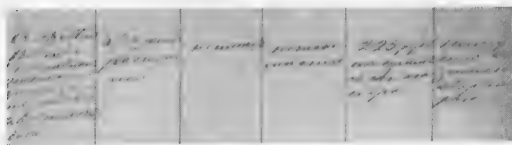
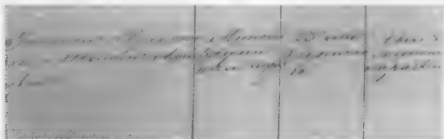
...אויספילער פון די פליכטן פון א לערער פון יידישע געגנטשאַנדיק דער מעשטשאַניק דער ייד שאלעם כאַיאָוויטש אבראמאָוויטש.“

¹ מעלדע־ארכיוו פון כמעזניצקער געגנט, סאָנז 196, ז. 24—26.

וועגן אויסנוצן די שול-הויזעס פאר די כא-
דאשים יאנוואר, פעווארל, מארט, אפרעל, מיי,
יוני, יולי, אקטיאבער, נאציאבער, דעקאבער
1857. בלויז אונטער די פינאנץ-דאקומענטן
פאר אויגוסט און סעפטיאבער 1857 מעלט מענ-
דעלעס כסימט. און דאס איז צו דערקלערן
גאנץ פאשעט: אין אט די כאדאשים איז ער
געווען אין בערדיטשעוו. ס'איז פאראן אפילע
א באשטעטיקונג פון אט דער האשארע. אין א
בריוו צו דער קאלע—פאוליוע (פעסיע) לע-
ווין, וועלכע האט געווינט אין בערדיטשעוו,
שרייבט דער יונגער ש"י. אבראמאווטש פון
קאמענעץ-פאדאלסק דעם 22 אקטיאבער 1857

פון דער קאמענעצער קאזינער יידישער שול
פון דער 11טער שטופע שאלעס אבראמאווטש
אין אט דעם אמט, טייל איך מיט אייער וויל-
געבורט, או עס איז געגעבן א דערלויבעניש
אפן לערער פון אט דער דיסציפלין, ווי איר
האט צוגעשטעלט דעם 9טן יולי אונטערן
נומ. 773.

פאפעשטיטעל (כסימט)!"
וועגן דעם, אז שאלעס אבראמאווטש האט
שוין געארבעט אין דער דערמאנטער שול אין
1855, זאגט איידעם א דאקומענט וועגן אויס-
נוצן די הויזעס אף דער שול, דאטירט אין
אקטיאבער 1855. אונטערן דאקומענט שטייען
בלויז צוויי כסימט: מונעם אופווער ("סמאט")

(אגעוו, איז דאס דער ערשטער בריוו, וועלכער
איז באוויסט, פון דער ניש זייער גרויסער עפיי-
סטאליארישער יערושע מענדעלעס):
„דעם 13טן הענטיקן כוידעש בין איך בע-
שאלעס געקומען קיין קאמענעץ, אפמאלן דיר
מיין ארט לעבן איצט אנטקעגן דעם, ווי איך
האב מיט דיר פרוער גליקלעך פארבראכט בא-
דיינע עלטערן, אין דער אויסגעצייכנטער בער-
דיטשעווער געזעלשאפט, — אוינס נעם איך זיך
ניט אונטער...“
מיר ווייסן אפילע, וויפל צייט שאלעס אברא-
מאווטש אין געווען אין בערדיטשעוו. ער
שרייבט דעם 28 אקטיאבער 1857 פון קאמענעץ:
„גאנץ פארברענגען קימאט צוויי כאדאשים
אין בערדיטשעוו מיט דיר און מיט דינע ליבע
עלטערן לאנגוועליק איך זיך זייער אין דעם
לעפישן קאמענעץ, איך טרייסט זיך גאר דער-
מיט, וואס ס'איז שוין באלד צוויי וואכן, זינט
איך בין אין קאמענעץ, און וואס יעדע פאר-
שווינדנדיקע שך דערווענעטערט אונז צום
ציל.“
דער ציל זינער איז געוון כאסענע האבן מיט
פעסיע לעווין און זיך אריבערקלימבן קיין בער-

ריסעלי" און מונעם „לערער שאלעס אברא-
מאווטש“. ווימט אויס, אז אין אט דעם כויד-
עש האבן אין דער שול, וועלכע האט די
גאנצע צייט געפילט א מאנגל אין פעדאגאג, גע-
ארבעט בלויז דער אופווער און אברא-
מאווטש.
דעם דיפלאם גופע, וואס שאלעס אבראמא-
ווטש האט באקומען דעם 14 יוני 1855, האבן
מיר אין די איינאגים פון דער דירעקציע פון
קאמענעץ-פאדאלסקער שולן ניש געפונען. דאס
דערקלערט זיך, אפאנעם, דערמיט, וואס, אריי-
בערפארנדיק קיין בערדיטשעוו, האט מענדע-
לע ארויסגעפאדערט אלע דאקומענטן, וועלכע
האבן געקאנט באשטעטיקן זינע רעכט צו זיין
א לערער (וואווי דאס איז פארגעקומען, וועלן
מיר באווייזן שפעטער).
ס'האבן זיך נישט מארהייט קיין פינאנץ-דאק-
ומענטן וועגן שאלעס אבראמאווטשעס ארבעט
אין דער איינבאנדערמאנטער שול אין 1856. דער-
פאר אבער זינען אזעלכע דאקומענטן ברייט
פארגעשטעלט פארן 1857. שאלעס אבראמא-
ווטשעס כסימט שטייט אונטער די באריכטן

¹ דארט, אייניקל 184, ז. 88.

דיטשעו. פארברענגענדיק דארטן „קימאט צוויי באדאשיס“, האָט ער זיך צוגעקילט און באַ שלאָסן ביכלאל זיך ניט אומקערן קיין קאמער נעץ. וועגן דעם דערוויסן מיר זיך פון א מיט-לונג, וואָס דער אופווער פון דער שול גרינעל-סקי האָט דעם 18 אָקטיאבער 1857 צוגעשיקט דעם דירעקטאָר פון די שולן פון פּאָדאָליער גובערניע:

„זיין עקסעלענץ דעם הער דירעקטאָר פון די שולן פון פּאָדאָליער גובערניע

דער אופווער פון דער קאמענטעצער קאזיג נער יידישער שול פון דער 18טער שטופע האָט מיט א ראפּאָרט פונעם 16 אָקטיאבער האַר אונטערן נומ. 38 מיר געמאָלדן, אז דער לערער פון דער שול, וואָס איז אים אונטערגעאָרדנט, שאַטעט אַבראמאָוויטש, וועלכער איז אונזער און אורלויב אַהיים אָף דער צייט פון וואַקאַציעס, האָט צוגעשיקט פון דער שט. בערדיטשעו א באַקאַשע, דאסירט פונעם 12 אָקטיאבער, אין וועלכער, אפן סמאָך פון דעם, וואָס ער איז קראַנק געוואָרן אָף פאַרקילונג, וואָס באַשטעטיקט זיך מיט א מעדיצינישער ציגעניש, צו געלייגט צו דער באַקאַשע, מיטגעטיילט, אז ער קאָן זיך ניט אונזער אָף דער דינסט, ביז ער וועט געוונט ווערן...“¹

...אבער, ווי עס שיינט, האָט אַבראמאָוויטש נאָך אין דעם זעלבן אָקטיאבער 1857 זיך אומגעקערט אָף דער אַרבעט אלס לערער פון „יידישע געגנט שטאנדן“, וואָס פאַרא יידישע געגנשאַטאנדן האָט מען געלערנט אין דער קאזיגער שול, דער וויסן מיר זיך פון דער געווענער פּראָגראַם, וועלכע מיר האָבן געפונען אינעם ארכיוו-פּאַנד פון דער דירעקציע פון די שולן פון פּאָדאָליער גובערניע. זי הייסט אזוי: „פּראָגראַם פון אַרטיקלען, וועלכע דאַרפן אונטעריכט ווערן אין די יידישע שולן, פון די אַנטצוגן פון מיטגלידן, וועלכע זיינען ארויסגעגעבן געוואָרן דורכן מיניסטעריום פון פּאַלעסטינא און זיינען באַשטעטיקט פונעם ה' מיניסטער פון פּאַלעסטינא דונג דעם 31 דעקאבער 1852“².

אין די קאזיגע יידישע שולן פון דער שטער שטופע (דער יונגער אַבראמאָוויטש האָט געאַרבעט אין אַזא שול) האָט די דאָזיקע פּראָגראַם פאַרויסגעזען צו דערלערנען באַזונדערע קאפיטלען פונעם ראַשבאַמס דערק, אויסגעטיילטע אין „טראַקטאַטן: פאַר די שילער פון ערשטן קלאַס—טראַקטאַט וועגן מוישע ראַביינ, טראַקטאַט וועגן עטיק, טראַקטאַט וועגן דאָוונען, טראַקטאַט וועגן מענטשלעכע זיטן און אַנז. פאַרן צווייטן קלאַס פאַר די פּראָגראַם פאַרויסגעזען מער אַמפליצירטע „טראַקטאַט“

¹ דאָרט, אייניקל 184, ז. 140.
² דאָרט, אייניקל 189, ז. 15—16.

טאַטן—וועגן די געצונדיגער, וועגן טשווער, וועגן יאָמטיוויס און אַנז. צו יענער צייט אין שאַלעס אַבראמאָוויטש שוין געווען גוט באַהאנדלט אין דער יידישער פּילאָסאָפיע. שפּעטער שרייבט ער אין די באַוווטע „שטריק צו מיין באַגראַפיע“:

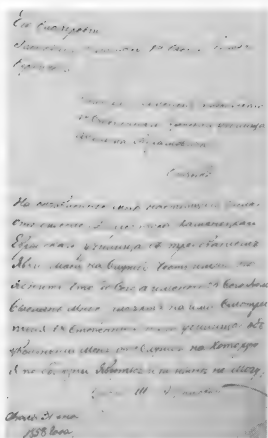
„צו מיין יאָר האָב איך פערפּעקט געקענט דעם גאַנצן טאנאָך מיטן טארגומ-אונקעלעס, און קיין זאך איז פאַר מיר ניט פאַרהוילן געווען, און פון טאנאָך בין איך אריבער דערנאָך צו מינע און געמאַרע, און איך האָב גוט געלערנט, און איך בין פרי געשווימען אינעם יאס-האַטלאַמור, זייער פלינק און שנעל, מער פון די טאַלמידים פון מיין עלטער... איך האָב דערנאָך געלערנט אין די גרויסע יעשוועס אין סלוצק, ווילנע און אין מיין היימסטאָט, און איך האָב באַקומען א נאָמען פון א שאַרפן באַלייכט“.

און קאָנקרעט וועגן זיין לעבן אין קאמער נעץ-פּאָדאָליע:

„...דאָרט בין איך באַקאנט געוואָרן ווי א גרויסער קענער... זיבן יאָר האָב איך געלעבט אין קאמערנעץ, און אין די יאָרן האָב איך דער-וואָרפן פיל וויסן אין דער אלטער און נעמער העברעישער ליטעראַטור...“

ווי א לערער, דערצו נאָך מיט אן אַפּיציעלן דיפּלאָם, אין דער יונגער אַבראמאָוויטש הינד געשעצט געווען פון דער דירעקציע פון די שולן פון פּאָדאָליער גובערניע. די פּראָפּעגאַנדע, וואָס ער האָט צוגעשיקט פון בערדיטשעו אפן אַדרעס פון דער דירעקציע, האָט איר פאַר-שאפט אַגמענטעפּעש, און מע האָט אַבראמאָוויטשן אַינגעזעהט פאַרוועגן די אַרבעט אין דער שול. ער געפינט זיך אין קאמערנעץ-פּאָדאָליע נאָך פיר געצונדיגער יאָר, אבער ער באַשליסט וואָס גיכער זיך ארויסריסן פון דאָרטן. אין א בריוו צו זיין קינפטיקער פרוי שרייבט ער דעם 4 פעברואר 1858: „ווען דו זאָלסט נאָר וועלן אַריינגיין אין מיין לאַגע און זיין פאַר-שטעלן אלע אומאַנגענעמעלעכקייטן פון מיין עלטן איינזאַניק לעבן, וואָלטו פאַרשאַטענע, מיין ליבע, וואָלטו זיכער געווען, אז איך פאַר-גרעסער ניט מינע לידן, פאַרקערט, איך מאַך זיי קלענער“.

שאַלעס אַבראמאָוויטש נוצט אויס די גע-לעגנהייט, וואָס אָף פייסעך לאָזט מען אָפּ די שילער, און ער באַשליסט אינגאַנצן אריבערפאַרן קיין בערדיטשעו. וועגן דעם באַשלוס וויסן אין קאמערנעץ-פּאָדאָליע בלויז געציילטע מענטשן. צווישן זיי זיין פריינט לייזער אַיכענאוואלד, א לערער אין דער קאזיגער יידישער שול פון דער צווייטער שטופע, מיט אַיכענאוואלד רעדט זיך אַבראמאָוויטש צוגויף, אז יענער זאָל נעמען אָף זיך די טירכע אים איבערשיקן קיין בערדיטשעו די נייטיקע דאָקומענטן, אַבער די

אנמירונג פון דער שול וויל בעשומ-אויסן ניט אפלאזן אבראמאוווישן.
איצט ווייסן מיר שוין פינקטלעך, ווען דער יונגער מענדעלע האָט פארלאזט קאמענעץ פאדאָלסק, קעדיי זיך שוין מער אהין ניט אומ- קערן. אָט איז ער, דער דאָזיקער דאָקומענט, דאטירט פון דעם 9 יול 1858. דער אויסזעה פון דער קאמענעצער קאזינער יידישער שול פון דער ערשטער שטופע גרינעלסקי טיילט מיט דעם דירעקטאָר פון די שול פון פאדאָלער גר- בערניע:

„זיין עקסעלענץ דעם הער דירעקטאָר פון די שול פון פאדאָלער גוברעניע
אפן סמאך פון דער פאָרשריפט פון איינער האַכהיים פונעם 5טן יול אונטערן נומ. 640 האָב איך די ערע איך מיטיילן, אז דער אופזענער פון דער קאמענעצער קאזינער יידישער שול פון דער 1 שטופע... האָט מיט זיין ראפאָרט פונעם 4 יול אונטערן נומ. 31 מיר געמאלדן, אז דער לערער פון דער אונטערגעאָרדנטער אים שול אבראמאווויש, וועלכער איז באפרייט גע- וואָרן אין אורזליב קיין מאַרס האַרץ אף דער צייט פון קאניקולן פונעם 8 ביזן 30 מאַרס האַרץ... יאוועט זיך ניט פון יענער צייט ביז איצט אף דער דינסט איבער דער קראנקייט, וועגן וואָס ער האָט צוגעשיקט א מידיצינישע צייגעניש פונעם אויער-דאָקטער...“

דער אופזענער פון דער שול איז באמורווקט און ליגט פאַר דעם דירעקטאָר פון די שול פון פאדאָלער גוברעניע א נוצע קאנדידאטור פאַר א לערער אַנטשטאַ אבראמאוווישן. אין א צווייטן פאפאָרט, דאטירט פונעם 8טן אויגוסט 1858, שרייבט ער ווידער:

„דער אופזענער פון קאמענעצער קאזינער יידישער שול פון דער 1 שטופע האָט מיר מיט געטיילט אין זיין ראפאָרט פונעם 5טן אויגוסט אונטערן נומ. 36, אז דער לערער פון יידישע געגנטשאַנדן פון דער אונטערגעאָרדנטער אים שול שאלעס אבראמאווויש, וועלכער איז אוועקגעפאָרן אין מאַרס האַרץ אף פייטעך קיין בערדיטשעוו, האָט צוגעשיקט פון דאָרט א מידיצינישע צייגעניש, אז איבער דער קראנקייט קייט קאָן ער זיך ניט יאוועט אף דער דינסט; דעם 29טן פונעם פאָריז יול האָט ער ווידער דערלאנגט א ראפאָרט, אין וועלכן ער בעט אים באפרייען, איבער דער קראנקייט, פון דער שול“ דנסט און ארוישיקן אים א באפרייגונג-צייגעניש זיך דורך דער בערדיטשעווער שטאָמישער פא- ליציי.

מיטיילנדיק וועגן דעם איינער האַכהיים, האָב איך די ערע אונטערשטעיקט צו בעטן וועגן באשטימען אפן אָרט פון אבראמאוווישן אן אַנ- דער לערער און דערזליבן ארויסצושיקן אים א צייגעניש.

איינציטיקט נעמט פאַר די דירעקציע פון די שול פון פאדאָלער גוברעניע שריט מיט דער קאוואַנע אומצוקערן קיין קאמענעץ-פאדאָלסק

אבראמאוווישן. ווי געוויינלעך, טוט מען דאָס מיט דער הילף פון דער פאליציי. קיין בערדי- טשעוו גייט אוועק א ראפאָרט מיט א ביטע אָנ- ווענדן די געהעריקע מיטלען, קעדיי אבראמא- וויש זאָל צוריק געבראכט ווערן. דעם יונגן מענדעלען רומט מען ארויס צום פריסטאוו אף א „דערקערונג“, אָט וואָס מענדעלע האָט גע- ענטפערט:

„זיין עקסעלענץ
דעם הער פריסטאוו פון דער 1-טער אָפּטיי- לונג פון דער שטאָט בערדיטשעוו
פונעם לערער פון דער קאמענעץ-פאדאָלס- קער פון דער 1-טער שטופע יידישער שול
שאלעס אבראמאווויש

אָפּרוף
אף דער אָנווייזונג פונעם דירעקטאָר פון דער קאמענעצער יידישער שול, וואָס איז מיר גע- מאַלדן געוואָרן היינט, מיט א פאדערונג, איך זאָל זיך יאוועט אף דער דינסט, האָב איך די ערע צו דערקלערן, אז ביז אהער, דאָס הייסט דעם 29 היינטיקן יול, האָב איך ארויסגעשיקט א ראפאָרט אפן נאָמען פונעם אופזענער פון דער 1-טער שטופיקער יענער שול וועגן באפרייען מיר פון דער דינסט, אף וועלכער, איבער דער קראנקייט, איך קאָן זיך ביז היינטיקן טאָג ניט יאוועט.

לערער ש. אבראמאווויש
יול 31 טאָג
1858 יאָר.”

¹ דאָרט, ז. 43.
² דאָרט, ז. 51.

¹ דאָרט, איינע 196, ז. 41.

ווען זשע טאקע איז מענדעלע געבוירן געווארן?

צווערשט—וואָס זאָגט מענדעלע אליין וועגן דעם:

„מין געבורטסטאָג איז אין ערגעץ נישט פאר שרייבן געוואָרן, וואָרעם אזעלכע זאכן האָט מען אמאָל באַ אונז יידן נישט אין זינען געהאט, ביפראט נאָך אין די קליינע שטעטלעך. ס'איז אָבער באַ מיר אָנגענומען, אז איך בין געבוירן געוואָרן אין יאָר 1836 און מין פאמיליע האָט באשטימט מין געבורטסטאָג דעם 20טן דעקאָבער¹."

אזוי האָט ער געשריבן אין 1889.

און נאָך:

„איך בין איצט אלס צוויי און פערציק יאָר (דער טאָג מון מין געבוירן איז מיר איצט נישט באקאנט)²."

דאָס איז אָנגעשריבן אין 1877.

„ווען דער גרויסער יידישער שריפטשטעלער האָט דערוועגן גאָס וועלט, וויסט מען נישט באַ שטימט—אין יענע יאָרן האָט מען זיך נישט נוי העב געווען אזעלכע זאכן צו פארשייכענען—נאָך ס'איז אָנגענומען געוואָרן צו רעכענען דאָס יאָר 1835 פאר זיין געבורטס־יאָר...“ אזוי האָט געשריבן אין אַדעס, אין 1910 מענדעלעס נאָענטער פריינט און באַגראַף י.ר. ראזוויצקי. ווי מיר זעען, איז דאָ אָנגעגעבן נישט דאָס 1836, נאָך אַף אַ יאָר פריער—און מענדעלע, וועלכער האָט דאָס געלייענט, איז געבליבן צו דעם גלויבליכטיק.

מענדעלעס 75טער יוביליי איז געפיערט געוואָרן דעם 29טן דעקאבער 1910, ד.ה. אז פאר דער דאטע פון זיין געבוירן איז דעמלט אַז גענומען געוואָרן דאָס יאָר 1835, —דער שרייבער אליין האָט עס זעט אים, באווייליקט.

מער קיין פארעפנטלעכע יעדעס וועגן דעם יאָר, ווען מענדעלע איז געבוירן געוואָרן, זיין נעץ ביים זיין לעבן נישט דערשינען. דערפאר אָבער האָבן זיין אַ שטאַט געטאָן קאַלערלי האַ שאַרעס און דערווייטגען, אז מענדעלע איז געבוירן געוואָרן נישט אין 1835 און נישט אין געאָגנע נאָך אַ סאך פריער, באַזונדערס איז געאָגנע אַ שטרייט צווישן די פאַרשער אין צוואמענהאנג מיט דער פיערונג פון מענדעלעס הונדערט־יאָר ריקן יוביליי 1936. מע האָט זיך אָנגעהויבן צו דערמאָנען, וואָס און ווען עס האָבן געזאָגט וועגן אַט דעם איינען מענדעלעס נאָענטע און פריינט, וועלכע האָבן געהאט אַ מעגלעכקייט צו שמועסן מיט אים אין מעשען פון יאָרצענד־ליקער.

מענדעלעס בען־איר א.י. פאפירנא האָט זיך דערמאָנט, אז ש.י. אבראמאָוויטש האָט געזאָגט

¹ מענדעלעס פויכער־ספאָריס. אלע וועקן. מיט לעבן (צווייטער טייל פון „שלושה עשר כאומס“). 19טער באנד, פארלאג „מענדעלע“, ווארשע. 131. ז. 1924.

² דאָס מענדעלע־ביך, ז. 104.

זאָל דאָ אָפגעמערקט ווערן, אז, אויסער דעם, וואָס דער דאָזיקער דאָקומענט פארינקטלעכט געוויסע דאטעס אין מענדעלעס ביאָגראַפיע, איז ער אינטערעסאנט און פאר זיך, כאטש דער מיט, וואָס ער איז אָנגעשריבן פונעם יונגען אַבראַמאָוויטשן גופע, און מיר האָבן אַ מעגלעכ־קייט זיך צו באקאנען מיט זיין האנטשריפט.

דער איינען מיטן באפרינען זיך פון דער דינסט פארינען זיך באַ אבראמאָוויטשן אַף לאַנג גע כאַדאַשים. די דאָקומענטן קערט מען אים נישט אום, מע צאָלט אים נישט אויס אויך דאָס געהאלט, וואָס אים קומט פאר אַ געוויסער צייט, און שאַלעם אבראַמאָוויטש איז געצוונגען זיך ווענדן דעם 5 דעקאבער 1858 מיט אַ באקאַטע צום דירעקטאָר פון די שולן פון פאָדאָליער גר־בערניע יאקאָו ניקאָליעוויטש באקסטערן.

אַפֿדינענדיק דריי יאָר אלס לערער אין דער קאמענעץ־פאָדאָלסקער קאָזיאַנער ייִדישער שול פון דער שטערע—שוועט, —שרייבט ער, — בין איך איבער דער קראַנקייט און איבער אַן דערע מיטפאַכע־אומשטענדן באפרייט געוואָרן דעם 3טן סעפטעמבער האַיאָר. נאָטירלעך, פאַר־לירן אזא בעקאָוועדיק אַרם באַמיט פאַר אַ קראַנקע מענטשן נישט אנדערש ווי אָנווערן דעם איינציגן אָנשפאַר און די מעגלעכקייט צו פאַר־דינען אַף אַ שטיקל ברויט. פאַרבלייבט בלויז די טרייסט, וואָס איך האָב געהעריקע דאָקט־מענט, וועלכע גיבן מיר אַן אָפּגענונג צו באַקומען שטעמער אַ שטעלע. דעריבער האָב איך זיך נישט איין מאל געווענדט, מע זאָל מיר זיי איבערשיקן, ווי אויך אויסצאָלן פאַר צוויי כאַדאַשים געהאלט, וואָס מיר קומט. צום באַדויער, האָט מען מיר אָפּגעזאָגט, פאַרנעמדיק זיך קלוי מערשט אַף דעם, וואָס איך האָב נישט אומגעקערט קאָזיאַנע ביכער, וועלכע איך האָב צע־טיילט צווישן די שילער ביים מין אַרבעט. און ווען איך האָב מיטגעט־זאָגט, אז איך בין נישט שולדיק אין דעם, ווייל די אָנגעוויזענע ביכער זיינען ערשטנס, געבליבן באַ די שילער און, צווייטנס, קאָן מען אַראָפּנעמען פונעם געהאלט, וואָס מיר קומט, די 10 רובל, וויפּל זיי קאָסטן. —האָט מען מיר אַפּילע נישט געענט פערט. דעריבער בין איך געצוונגען מאַטריעל צו זיין אייער עקסעלענט מיט מין באַקאַטע...“

מיט וואָס עס האָט זיך פאַרענדיקט דער קאַנ־פליקט צווישן שאַלעם אבראַמאָוויטשן און דער דירעקטאָר פון די שולן פון פאָדאָליער גובערניע, האָבן מיר נישט קיין גענויע יעדעס. אָבער דאָס, וואָס מענדעלעס דאָקומענטן זיינען נישט פאַרבליבן אינעם ארכיוו פון דער אויבנדער־מאָנטער דירעקטאָר, באווייזט, אז מע האָט זיי אים אָפּקאָלסאַף איבערגעשיקט.

כ"ג. ביאליקן, אז ער איז עלטער אף א יאָר 7—8, ווי מע האלט. ש. דובנאָו האָט דערציילט אין זײַנע זיכרונעס, אז „בא אונדז אלעמען, די אַדעסער שרייבער, איז געווען א גרויסער סאָפּעק אין דער ריטטיקייט פון דער רעכענונג: מע האָט דעם זיידן געהאלטן עלטער אף היפּשע עלטלעכע יאָר¹. מענדעלעס זון מיכאל אברא-מאָוויטש האָט באַם אָפּענעם קיזחער פון זײַן טאטן דערקלערט: „מע זאָגט, מענדעלעס איז אלט געווען 82 יאָר, אנדערע זאָגן, אז גאנצע 93. ווער ווייסט עס?²“

אנאליזירנדיק אלע האשאַרעס, מאכט נ. מייזל אינעם „מענדעלע-בוך“ א סאכאקל, אז עס איז „א באוויזן, אז שאַלעם-יאנקעז איז גע-בירן געוואָרן אין 1835—1836, און נישט פריער“ און אז עס „קלאָר, אז מענדעלעס מייכער-ספּאָרם האָט נישט פארליקענט קיין יאָרן, ווי זײַנע מעקוראָוים האָבן געמיינט און פון ליב-שאפט און פארעוונג צום זיידן אים געמאכט עלטער אף 8—10 יאָר.“

דאָס אלץ אָבער באזירט זיך אף זיכרונעס, ארויסגענומען און קעדיינע אוועלכע זאכן, און נישט אף קאָנקרעטע דאָקומענטן. אָבער אוועלכע דאָקומענטן זײַנען דאך, מיסטאמע, דאָ אַדער, אלנפאלס, זיי מוזן ערגעץ זײַן. געווען זײַנען זיי אינעם אומגעקומענעם אַדעסער מענדעלע-ארכיוו. ווי עס האָט איידעם געזאָגט דער היר טער פונעם ארכיוו א. וואַראַבייטשיק, איז גע-ווען דאָרט א פאספּאָרט, וואָס מע האָט מענדע-לע אַרויסגעגעבן אין אָקטאָבער 1900, און זײַן עלטער איז אָנגעגעבן 63 יאָר. אין מענדעלעס ראַבינעראַטעסטאט, אַרויסגעגעבן דעם 4 יאָר-וואָר 1873, איז זײַן עלטער אָנגעגעבן 37 יאָר—הייסט עס, אז געבוירן געוואָרן איז ער אין 1835. אין דעם זעלבן ארכיוו איז געווען אויך אַ דאָקומענט, וואָס דער אומזעצער פון דער קא-מענעץ-פּאָדאָלסקער יידישער קאָאָפּאָנער שול האָט אַרויסגעגעבן ש. אַרויסמאַוויטש דעם 25 אויגוסט 1860, — דאָרט איז אָנגענומען געווען, אז אבראמאָוויטש איז אלט 27 יאָר און איז פאָר-שריבן אין דער מינסקער יידישער מעשטשאַני-שער געמיינדע לויט דער צענטער פּאָלסקאַיי-לויג (1858). איז אויסגעקומען, אז מענדעלע איז געבוירן געוואָרן אין 1833.

אַט דאָס זײַנען אלע אָפיציעלע דאָקומענטן, וואָס זײַנען אונדז דערצויגל באַקאַנט³, — שרייבט א. וואַראַבייטשיק.

א. וואַראַבייטשיק איז, ווייזט אויס, געווען גערעכט, אָנצוזינדק, אז ווען אבראמאָוויטש איז באשטימט געוואָרן אלס לעצער א קאָמענעץ-פּאָדאָלסקער קאָאָפּאָנער יידישער שול, האָט ער נישט געקענט זיך באַגיי אַינגאַנצן אָן פאפּירן, וועלכע זאָלן באשטעטיקן זײַן געבורטס-יאָר.

¹ ציטירט לויטן בוך — ש. נ. גער „צום צענטן יאַרצייט נאָך מענדעלעס מייכער-ספּאָרם (שאַלעם) יאַנקעז אבראמאָוויטש“ ז. 5.

² דאָרט.

³ א. וואַראַבייטשיק, ווען איז מענדעלעס גע-בירן געוואָרן. „דער עמעס“, 29 יאנואר 1936.

ווען דער פאַרשער וואָלט זיך געהאלטן פעסט באַ דער דאָזיקער האשאַרע, וועלט ער, געוויינ-לעך, נישט געקומען צום אויספיר, אפּן סאַך פון ליטעראַרישע קוואַלן, בעסירכעס פון מענדעלעס „שלימע רעב כאַמס“, אז „אבראמאָוויטש איז געשטאַרבן נישט צו צוויי און אַכציק יאָר, נאָר צו 91 יאָר (דאָס איז, פאַרשטייט זיך, נישט נאָר וויכטיק), אף דער ליטעראַרישער ארענע איז ער אַרויסגעשטאַפּט צו 31 יאָר, נישט צו 22 (דאָס איז שוין א סאך וויכטיקער), קיין קאמענעץ איז ער געקומען — נאָך יאָרן וואָלגענישן איבער שײַנע עלטלעכע יעשוועס און דער ליטע און איבער צענדליגער שטעט פונעם גאַנצן יידישן טכום, — נישט אלס 17 יאָריק זינגל, נאָר אלס 26 יאָריקער יעשוועבאכער מיט א גרויסער ערודיציע אין דער אלטער העברעישער ליט-טעראַטור (און דאָס איז שוין ביז גאָר וויכטיק, דאָס דערלויבט אונדז א סאך בעסער צו דער-קלערן אבראמאָוויטש'ס טעטיקייט אין זײַן קא-מענעצער פּעריאָד)¹.

אַפּאַנעם, מאַכן אזא אויספיר, נישט באשטע-טיקט דורך אָפיציעלע דאָקומענטן, איז געווען צו ריוואַל.

אָבער קאמענעץ-פּאָדאָלסק איז פאָרט געווען די שטאָט, וווּ דער יונגער שאַלעם אבראמאָוויטש איז צום ערשטן מאל אָנגעקומען אף א מעלוכי-שער שטעלע. אָן געהעריקע דאָקומענטן וואָלט די צארישע אַדמיניסטראַציע נישט דערלאָזט א לעצער אטילע איבערטרעטן די שוועל פון א רעגירונגס-שול. דערפאל טאקע האָבן מיר גע-זוכט אין קאמענעץ-פּאָדאָלסקער ארכיוו כאַטש אַן אַנדייט אף דעם, וויפּל האָט געקאָנט זײַן אלס „דער לעצער פון יידישע געגנשטאַנדן פון דער שול פון דער ערשטער שטופּע“ שאַלעם אברא-מאָוויטש.

און אָס איז ער, דער דאָזיקער דאָקומענט:
„נעמען צעמל פונעם אפּוועטער און פון די לע-רער פון קאמענעץ-פּאָדאָלסקער ערשטן שטופּע“ קער קאָאָפּאָנער יידישער שול פארן יאָר 1857... לערער פון יידישן דיין שאַלעם אבראמאָ-וויטש, פון מינסקער גובערניע, פון מעשטשאַ-נעס, 23 יאָר, געווען פארהייראַט, נאָר זיך פאַר-נאנדערגעאנגען, ארבעט אין דער שול פונעם 18 מיי 1855, אויסנעפּילט די פּליכטן פון א לע-רער, באשטעטיקט דעם 26 יולי 1857, זיך גע-לערנט אין דער היים באַ די עלטערן, באקומט 225 רובל פון די סומעס פון ליכט-שטייטער, נוצט זיך מיט א קאָאָפּאָנער דירע².

פון דעם דאָזיקן דאָקומענט איז געדורגעגאָס, אז מענדעלע איז געבוירן געוואָרן נישט אין 1835 און נישט אין 1836, ווי ער האָט אליין געשריבן, און נישט אין 1826, ווי עס האָט געזאָלט א. וואַ-ראַבייטשיק, — נאָר אין 1834 מיר זײַנען אין דעם פעסט איבערצייגט, וויפּל דאָס איז בעמיי-רעש דער ערשטער אָפיציעלער דאָקומענט, וואָס באשטעטיקט די עלטער פונעם יונגן שאַלעם

¹ דאָרט, ² מעלכע-ארכיוו פון כמעלניצקער געגנט, פאָנד 67, אַיינציל 163, ז. 55—56.

אבראמאָוויטשן, ווען ער האָט גאָרװאָס פארנר
מען א מעלוכע־שטעלע, — דעמלט אין גאָך אַזא
פלאַנטער, ווי מיט יאָרן שפּעטער, ניט געװען
סיי בא מענדעלען און סיי בא זינע באַגראַפן.
און ווי זשע איז מיטן גרװעס־איינעם פון אַזער
ראַס־בער גאַטלאַכער, אַז צו אים אין געקומען
אין 1852 א „ינגל א ליטוואַקל, גאָר א יונגס.
לערער 16 אָדער 17 יאָר אלט? גאַטלאַכער
האַט געהאַט א טאַטעס בלויז אַף איין יאָר — ער
האַט דאָך ניט געפאַדערט באַס יונגן אבראמאָ־
וויטשן, יענער זאָל אים באווייזן דעם פאספּאָרט
אין זיכרונעס קאָן מען, נאטירלעך, זיך מילן
פריי, עפעס איבערפלאַנטערן, באוונדערט אין
שיכטעס צו דאטעס און ציפערן. אַט האָט מענ־
דעלע גופע אין מאַרט 1858 געשריבן אין א
בריוו וועגן זיין „זעקס־יאָרען געפאנגענשאפט
אין קאמענעץ“, און אין ניונגן יאָר ארום, ענט־
פערנדיק אף פּערזאָנס דיינארדס באקאַשע אָב־
צושטייבן זיין באַגראַפיע, שרייבט ער שוין, אז
ער האָט „זיבן יאָר... געלעבט אין קאמענעץ“,
געוויינלעך, איז ריכטיקער די ערשטע דאטע,
ביפראט, ווי מיר האָבן שוין באוויזן, באשטע־
טיקט זיך עס מיט אַפּיזיציעלע דאָקומענטן, וועל־
כע מיר האָבן אויבן געבראַכט.

דערווייל איז דער אַפּיזיציעלער דאָקומענט, אין
וועלכן עס ווערט אָנגעװיזן, אז שאָלעס אברא־
מאָוויטש אין 1857 אלט געװען דריי און
צוואנציג יאָר, דאָס הייסט, אז ער איז געבוירן
געװאָרן אין 1834. בא אונדז דער איינציקער,
מיר האָבן די פולע רעכט אים גלייבן, וועל איז
דעם ארכיוו פון דער דירעקציע פון די שולן
פון פּאָדאָליע גובערניע געפינען מיר א סאך
ענלעכע אונזלע געמיינע־שטעלען, וועלכע די אָב־
מירער פון די שולן פלעגן אלע יאָר צושיקן
אין די פאליציי־אָנזען צוליב אריינטראָגן זיי
אין די אַזויערעפּענע „אדרעס־קאלענדאַר“, די
אָנגאבן אף יעדן באאמטן האָבן געדארפט זיין
זייער פינקטלעכע, און פאראנטוואָרטלעך פאר
זייער ריכטיקייט זינען געװען די אָנמירער פון
די אַנשטאַלטן.

מיר גלייבן אויך, אז ווען מע וואָלט זיך גוט
א גרייב געטאָן אין די ארכיוו פון זשיטאָמ־
רער און קיעװער געגנטן, וואָלט מען געװיס
געקאָנט געפינען צוגאַבלעכע דאָקומענטן וועגן
אַט דעם אינגל, און דעמלט וואָלט דער אויבן־
געבראַכטער דאָקומענט שוין ניט געװען דער
איינציקער.

„איינער א מעלאמעד“ — הירש אבראמאָוויטש

ווי באווסט, איז שאָלעס אבראמאָוויטשעס
ערשט ווערק, געדרוקט אין דער פרעסע, געװען
„מכתב על דבר החינוך“ (מיכטאָו אל דוואר
האכינוך — א בריוו וועגן דערצויגן), וואָס ער
האַט אָנגעשריבן אין 1857, ווינענדיק אין קא־
מענעץ־פּאָדאָלסק, מענדעלע אליין באשרייבט
אזוי די געשיכטע פון אַט דעם ווערק:

„אין איינער א ווינע־עראַכט, א פינצטערע,
פארוואַלקנסע, געפלידקע נאכט, ווען דער ווינט
האַט געריסן, בין איך געװען איינזאַם אין מיין
צימער און מיין זעל האָט געטריטס פון אומעס.
און קעדי זיך מיט עפעס צו פארנעמען און
בארויזן מיין געמיט, האָב איך גענומען די פּען
אין האנט צו ענטפערן א בריוו איינעם א מעלא־
מעד. און איך האָב מיט איין פּען אָנגעשריבן
זייער א סאך וועגן דערצויגן און פארשריבן א
גאנצן בויגן פאפיר פון ביידע זייטן, צומארגנס
האַב איך פון דאָרט א ביסל איבערגעשריבן פאר
יענעם פארשוין, און דעם בויגן אליין האָב איך
אועקגעװאָרפן אין א הינקל ווי אן אומנוצלעכע
זאך. א לאנגע צייט איז זיך דער פארשריבענער
בויגן געלעגן אין א הינקל, ביז ער איז געקומען
אף עמעסעס הענט...“

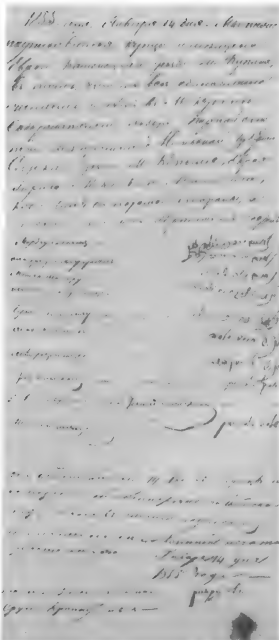
אַט די „עמעסעס הענט“ זינען געװען דעם
יונגן אבראמאָוויטשעס פריינט און באקאנטער,
מ. מ. לעווין, דער קערעטאר באַס קאמענעצער
גויז גינזבורג, וועלכער האָט איבערגעשיקט
אבראמאָוויטשעס קסאװיאר צו גאַטלאַכערן קיין
אלט־קאָנסטאנטינאָו, און יענער האָט אים אַפֿ־
געדורקט אין דער ציטירירטע „המגיד“ נומ. 31.
י.ב. ראװיניצקי דערציילט שוין די דאָזיקע
געשיכטע אזוי:

אבראמאָוויטש האָט באקומען א בריוו פון
זינעס אן עלטערן ברודער, א מעלאמעד ערגעץ
אין א קליין שטעטל, ווו ער קלאָגט זיך טראַנק
אף זיין ביטערער פארגאַסע, וואָס איז אים מאַ־
מעס מעקאַצער די יאָרן. אלס ענטפער האָט
אבראמאָוויטש אָנגעשריבן א בריוו, וועל
ער באווייזט אים, אז אויב ער ביזערט זיך און
שריט קעסידיער אף זינע טאלימידים, איז קיי־
נער ניט שולדיק, גאָר ער טאקע אליין, וועל ער
איז דערצו, וויזט אויס, ניט באשאפן, און דער־
בי דערקלערט ער אים אויך, וואָס עס הייסט
אזוינס דער איינען פון „דערצויג“ און וואָס
עס פאָדערט זיך פון א גוטן קינדער־דערצויער.
ש. נייגער, איבערדערציילנדיק די דאָזיקע גע־
שיכטע, שרייבט, אז דאָס איז געװען „אן ענט־
פער אף א בריוו פון זינעס (אבראמאָוויטשעס,
הייסט עס. — ב. א) א פריינט, אָבער אין יאָרן
ארום פארפיקטלעכע ער:

„וועגן ווערן א שרייבער בא יידן האָט ער
גאָך אלץ ניט געהאט צו טראַכטן, אָבער צו
דער פּען האָט אים געצויגן, און אין איינער א
ווינטערדיקער נאכט, ווען ער איז געװען און
געענטפערט אף א בריוו פון זיין עלטערן בריו־
דער הירש אבראמאָוויטש, וועלכער איז געװען
א מעלאמעד ערגעץ אין א קליין שטעטל...“
אורי פינקעל שרייבט אין זיין בוך „מענדעלע
מייכער־ספּאָרס“:

„אין איינעם א טאָג, ווינטער פון יאָר 1857,
האַט ער, קומענדיק פון שול אַזוינס, געטראָפן
אפן טיש א בריוו פון זינעס אן עלטערן בריו־

1 מענדעלע מייכער־ספּאָרס. אלע
ווערק. מיין לעבן, 143—144.

דער הירש, וועלכער האט געווינט ערגעץ אין א שטעטל אין וויסרוסלאנד...
און וויסער ברענגט אורי פינקעל אפילע, וואס עס האט זיך געזאלט שרעבן אין הירש אבראמאָוויטש'ס בריוו — אז די גווייז'ס זינען אנדער, אז דער אוועק פונעם בריוו דארף טאקע וויינען גיט וויסן פון אס די דערמאנטע שטעט. — כ. ב.). דאָרטן מירן זיי ווערע גע- שפּטן מיט גאָסס הילף און קאוועד, און מיר קומט אויס אָפּצווייזן א גאנצן טאָג און לערנען מיט קינדער פארדארבענע פון טאטעס גראַבע יונגען..."

בלעטערנדיק די איינזאָנים פון דער דירעקציע פון די שולן פון פּאָדאָליער גובערניע, האָבן מיר, פארשטייט זיך, געהאט אין זינען עפעס וואָס צו געפינען אין שטעט מיט אבראמאָווי- טש'ס ערשט ווערק, אין וועלכן ער בארירט וויכטיקע פראגן פון דערצוונג. צום באדויערן, זינען קיין דאָקומענטן, וואָס וואָלטן געקאנט כאראקטעריזירן שאלעם אבראמאָוויטש'ס אלס עפּדאָגאָג, דאָרט גיט פאראן, פאָרט האט זיך אונז אַינגעגעבן עפעס וואָס אָפּצוהאָלן. שאלעם אבראמאָוויטש'ס עלטערער ברודער האט געהאלטן א כיידער אין איינעם פון די שטעטלעך גיט וויסן פון קאמענעץ-פּאָדאָלסק, מיר האָבן זיך דערוואַסט, וואווי עס האט גע- הייסן אָס דאָס שטעטל, און אויך וואווי הירש אבראמאָוויטש אין געקריגט געוואָרן אין דער שטעטלע. געפונען האָבן מיר עס אין אן אנדערן פאָגד פון דעם זעלבן קאמענעץ-פּאָדאָלסקער מעלוכע-ארכיוו — איינעס אויגערופענעם, פאָגד פון דער פּאָדאָליער גובערניאלער יידישער קא- מיסיע, וועלכע האט זיך פארנומען מיט די כיידער-איינזאָנים.

פון מענדעלעס, בריוו וועגן דערצוונג ווייסן מיר, אז דער מענטש, צו וועלכן ער ווענדט זיך, באקלאַנגט זיך אף זינע טאלמידים און זיין הארץ טוט אים וויי, "פון גרויס קאס און פאר- ביטערונג". די געפונענע דאָקומענטן, וועלכע מיר ווילן דאָ ברענגען, באזייען טאקע באשטימטער לעך, אז דאָס איז געווען א גוטער שלימאזל און באל'בעכע. הירש אבראמאָוויטש האט, ווי עס ווייסן זיך ארויס, געלעבט גיט. "ערגעץ אין א שטעטל אין וויסרוסלאנד, ווי עס ווערט אָנגע- געוויזן אין אייניקע ביז איצט באוואוסטע פאָר- שונגען, נאר אף אורקאיינע, אין שטעטל קושין אף פּאָדאָליע, לעבן סאָטאָריטש. וועגן דעם זאָגט איידעם די ווענדונג פון די קושניצער טוישוים צו דער פּאָדאָליער גובערניאלער יידישער קא- מיסיע:

1885, 14 יאנואר

מיר, די אונטן געכאטעמע סאָכרים און מעי שטעטאנעס, יידן פון קאמענעצער אויעזד, שטעטל קופין, דערקלערן וועגן דעם, אז מיר ווילן איינשטימיק האָבן אינעם שטעטל פון פין אלס אייגנטימער פון א כיידער פון מינס דער 1 שטופע דעם מעשטשאַיין פון מינס קער גובערניע סלוצקער אויעזד, שט. קאפּוליע

דעם ייד הירש מאָוואָוויטש אבראמאָוויטש, וועלכן מיר ווייסן פון דער גוטער זיס, דער היינע, אז ער, אבראמאָוויטש, איז אן ערלעכער און אָרנטלעכער, פירט זיך אוף נישטער און פירט אן אָנשטענדיק לעבן, אין קיין שום שלעכטע אופטוען האָבן מיר אים קיינמאל נישט בא- מערקט, פילע פּינקטלעך אויס די יידישע מינ' מיט אונדזערע כסיממעס!

אונטער אָס דער ווענדונג שטייען 14 אונ- טערשיפטן אף יידיש און אף רוסיש מיט א צו- שריפט פונעם ראָוו:

"וועגן דעם, אז דאָס האָבן ווירקלעך זיך גע- כאטעם 14 יידן סאָכרים און מעשטשאַנעס, שרייבט זיך אונטער, צווייגנדיק צו דעם קא- וואָנער שטעטלעך, און באשטעטיקט דער קאָנטענער זעמסקער ראָוו ייטראַעל קראַנשטיין."

1 מעלוכע-ארכיוו פון כמעליצקער געגנט, פאָגד אייניקע 4, 321.

די כסימפ פונעם ראוו איז געבראכט אויך אין צוויי שפראכן — אין יידיש און אין רוסיש. קענדי האבן דאס רעכט צו האלטן א כידער, האט מען באדארפט ניט בלויז זיין אן „ערלע“ כער און אָרנטלעכער מענטש, נאָר אויסהאלטן א געוויסן עקזאמען, און גיט אבי וו — אין דער גובערניאלער גימנאזיע, אויסהאלטן דעם עק זאמען האט געדארפט, נאטירלעך, אויך הירש אבראמאָוויטש, נאָר איבער א קראנקייט האט ער פארשפּעטיקט צום אינגעשטעלטן טערמין. אין יאנואר 1855 שרייבט ער וועגן דעם אין א באקאנטע דעם דירעקטאָר פון דער גובערניאלער גימנאזיע.

מיר דערוויסן זיך, אז הירש אבראמאָוויטש האט אין יענער צייט געלעבט אינעם שטעטל הרודקע קאמענעצער איינזיד, נאָר זיך געקליבן אריבערפארן קיין קופין. אף זיין באקאנטע איז צוגעשריבן:

„דער מעלאמעד פון דער ערשטער שטופע דער ייד הירש אבראמאָוויטש האט געהאלטן עקזאמען אין דער פּאָדאָליער גובערניאלער יידישער שול־קאָמיסיט, און נאָך דעם, ווי ער האט אים אויסגעהאלטן, האט ער די רעכט זיך צו פארנעמען מיט לערנען די קינדער פון זיין גלויבן פונעם קאמענעצער איינזיד אין שטעטל קופין לויט אַם דער צייגעניש, ביז מע וועט אים ארויסגעבן א ווירקלעכע צייגעניש פון דער קאָמיסיט, און ווען ער וועט זי באקומען, דאָרף ער, הירש אבראמאָוויטש, די דאָזיקע צייגעניש אומקערן אין דער קאָמיסיט.“

מע קאן, הייסט עס, האלטן פאר פעסטגע- שטעלט, און דער אדרעסאט פון מענדעלעס „מי- כטאון אל דוואר האכינגר“ איז גיט גלאט „איי- נער א מעלאמעד“, צי מענדעלעס „א פריינט“, נאָר זיין עלטערער ברודער הירש אבראמאָ- וויטש. וויזט אויס, אז אַט דעם מעלאמעד האט אין קופין גיט געקליקט, כאטש די באשעווע טוישונג פונעם שטעטל האבן אים געהאלטן פאר אן „ערלעכן און אָרנטלעכן מענטש“, אויסער ערלעכקייט און אָרנטלעכקייט האט אפילע א מעלאמעד באדארפט האבן געוויסע פעדאגאגישע פייקייטן, און גראד דאס האט אים געפעלט. שאלעס אבראמאָוויטש האט דאס גלייך פארשטאנען פון זיין עלטערן ברודערס בריוו און זיך גיט געשעמט אים ארויסצוגען דעם גאנצן עמעס, פארמולירנדיק דערביי זינע איי- גענע פעדאגאגישע, עכט פראַגרעסייוע אַנ- שווינגען.

בא דער געלעגנהייט ווילט זיך, לעסאָף, ברענגען אינעם א שטעלע אין נ. מוזילס „מע- דעלע-בוך“:

„עס איז אויך גיט גענוי פעסטגעשטעלט גע- וואָרן, ווען און וויאזרום האט שאלעס-יאנקעו, וואָס זיין פאמיליע-נאָמען איז געווען פריער

ברודע, דערנאָך באקומען דעם פאמיליע-נאָמען אבראמאָוויטש. אין זינע קסאווים פון די יוגנט- יארן האט ער זיך געכאמפט שלום יקוב ברוי- דא מקאפאליע (שאלעס-יאנקעו ברודא פון קאפאליע). אייניקע האלטן, אז אורעכט דער הינקעדיקער, וואָס האט אינגערעדט שאלעס- יאנקעו'ס מומע, די אגונט, זי זאל זיך לאזן קיין וואָלין זוכן איר מאן און דערביי אויך צו גערעדט, און דער יונגער שאלעס-יאנקעו זאל מיט זיי מיטפאָרן, — וויזט אויס, אז ער האט עס געמאכט פאר אים א פאלשן פאס אפן נאָמען פון אבראמאָוויטש, א פאמיליע- נאָמען, וואָס עס האבן געטראָגן מענדעלעס קרויזים. ש. ל. ציטירטן האט געשריבן, אז דער נאָמען אבראמאָוויטש שטאמט פון אורעכטעלעך דעם הינקעדיקן, וואָס האט מיטגענומען שאלעס-יאנקעו'ס אף זיין ריזע קיין וואָלין. אָבער, ווי מיר ווען, האט אויך מענדעלעס

עלטערער ברודער הירש געטראָגן דעם פאמיליע-נאָמען אבראמאָוויטש: אין די דאָקומענטן האט ער זיך געשריבן „הירש מאָושוואָוויטש אבראמאָוויטש“, מענדעלעס פיגורירט אין די דאָקו- מענטן פון קאמענעצ-פאָדאָלסקער ארכיוו אפאל אפאל — „שאלעס כאַמאָוויטש אבראמאָוויטש“ און אפאל — „שאלעס מאָוסיטעוויטש אבראמאָ- וויטש“. דאָס איז גאנץ פארשטענדלעך, אף ווייל דער טאטע האט געהייסן כאַמ-מויזש. הייסט עס, אז אבראמאָוויטש איז טאקע געווען דער עמעסער פאמיליע-נאָמען פון ביידע ברי- דער.

וואָס איז שיעך דעם פאמיליע-נאָמען ברודע, וואָס אים האט קלוימערשט פריער געטראָגן שאלעס-יאנקעו, וואָלט גיט געשאט זיך צו דערמאָנען, וואָזוי באַ מענדעלעס איז געזאָגט אין די „שטרייכן פון מיין בונגראַפיע“:

„קיין ווילנע בין איך געפאָרן, ווייל אהין האט מיך גערופן מיין קאָרעו דער בעקאָוועדיקער גווייז נאָכעס-יכאָם ברודע, וואָס האט מיר צו- געזאָגט צו זיין צו מיר ווי אן אייגענער טאטע און מיך אויסהאלטן...“

גיט האַבנדיק קיין דאָקומענטן וועגן דעם, צי שאלעס-יאנקעו'ס פאמיליע-נאָמען איז פריער טאקע געווען ברודע, קאָנען מיר אויך יענער גיט זאָגן, צי עס איז געווען אזוי, ווי א טאך פאָר- שער און בונגראַפן מענדעלעס באהויפטן. עפ- שער נאָר האט דער יונגער שאלעס-יאנקעו געכאסמעט די ערשטע ווערק זינע, וועלכע האבן גיט דערזיין די שיען, מיטן פאמיליע-נאָ- מען פון זיין ריכטן קאָרעו, און גיט אבראמאָ- וויטש איז זיין ערשטער פסעוודאָנים געווען, נאָר דאָסער ברודע אלנפאלט, איז גיט צו גלייבן, אז הירש אבראמאָוויטש, וועלכער איז קיין שרייבער קיינמאל גיט געווען, און שאלעס אבראמאָוויטש, וועלכער איז, קומענדיק קיין קאמענעצ-פאָדאָלסק, נאָך קיין שרייבער גיט געווען, — זאָלן האבן אורעכטע-גיט-איז טיטם צו ביטן זייער פאמיליע.

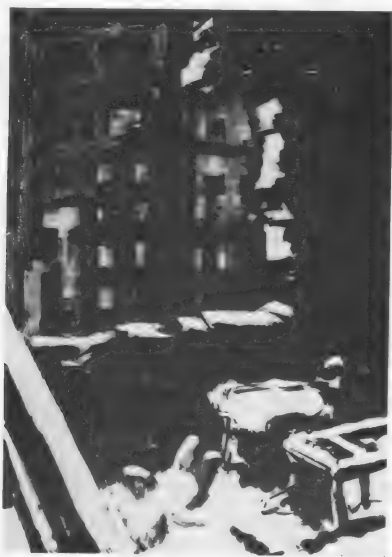

קינסטלער הערש אינגער

(זע דאס ארטיקל אף ז. 166)

„שאלעם־אלייכעם אין קאסרילעווקע“

פון דער סעריע
 „דער פארצעף
 פונעם פאשיום“.

אילוסטראציע צו י.ל. פערעצעס דערציילונג „וואָס אין מידעלע שטעקט“.

אילוסטראציע צו שאלעם-אלייכעמס דערצייילונג „יויסעף“.

ליטערארישע געדענק=דאטעס

עדוארד באגריצקי
ארן גורשטיין
מוישע גאלדשטיין

מיר דערמאָנען אין היינטיקן כיידעש ליטערארישע דאטעס, וועלכע זיינען פאר-
בונדן מיט דריי גאנץ פארשיידענע שטעפערשע פערזענלעכקייטן.
צום 80'טן געבורטסטאג פון עדוארד באגריצקי פארענטלעכן מיר די שוין
קימאט פארגעסענע דערינערונגען פונעם יידישן דיכטער יאשע זעלדין, וועלכער אין
געפאלן אין דער גרויסער פאטערלענדישער מילכאמע. ס'האט זיך, עמעס, צופעליק
אזוי באקומען, אבער דער פאקט גופע איז מערקווירדיק, וואָס די דאָזיקע דערינע-
רונגען האָט האָרס פארן קריג איבערגעזעצט אָף רוסיש און אָפּגעדרוקט אין דער
צייטונג „קאָמסאָמאָלסקאָיאַ פראָודא“ (נומ. 39, 16 פעווראל 1940) דער באַוווּסטער
יידישער קריטיקער און ליטעראטור־פאַרשער ארן גורשטיין, וועלכער האָט אויך
אָפּגעגעבן זיין לעבן אלס פאַלקס־אָפּאַלעשענעס אין די שלאכטן פארן סאָציאַליסטישן
היימלאנד. מיר פארענטלעכן אויך א קורצע דערציילונג פון מוישע גאלדשטיין —
צום 75'יאָרליקן געבורטסטאג פונעם העלדיש אומגעקומענעם אָף דער מילכאמע סאָ-
וועטישן יידישן פראָזאַיקער.

יאשע זעלדין

א באגעגעניש מיט באגריצקי

קיין קונצעוואָ צום אויטאָר פונעם „געזאַנג
וועגן אָפּאָנאָסן“.

אין חאגאַן האָט געשמעקט מיט האַרבסט און
מיט דאָרף. די מילכיקערנס האָבן געקלונגען
מיט זייערע מילך־קרונגן און זיך הויך איבער-
גערופן. איך בין געזעסן א שווייגנדיקער, מיך
האָט א ביסעלע געשראַקן די פאַרשטייענדיקע
באגעגעניש. ווי זעט ער אויס, באגריצקי? צי
איז ער א האַרציקער, א ווילער, אָדער א
שטרענגער און עפּשער גאָר אן אָפּשטעטער?

דעם 16'טן פעווראל 1934 איז געשטאַרבן איינער
פון די אָנגעזענסטע סאָוועטישע דיכטער, דער אויך
סאָר פון דער באַוווּסטער פּאָעמע „דאָס געזאַנג וועגן
אָפּאָנאָסן“ און אנדערע באדייטנדיקע פּאָעטישע
ווערק — עדוארד באגריצקי. אונטן דרוקן מיר דעריי-
נערוונגען פונעם דיכטער יא. זעלדין וועגן באגריצקי,
וועלכע דערמאָנען אונדז דאָס ליכטיקע געשטאַלט
פונעם דאָזיקן טאַלאַנטפולן דיכטער, זיין עכט פאַ-
טערלעכע באַציונג צו די שרייבער־אָנפאַנגער, וועל-
כע ער האָט געכאַוועט און דערציגט אין צענדליקער.

איך האָב זיך אריינגעזעצט אין אַ ביישטאַ-
טישן צוג. איך בין דאָס ערשטע מאָל געפאַרן

איך האָב נישט באַמערקט, ווי די יאטן האָבן
איינער נאָכן אנדערן אָנגעהויבן ליינענען נאָר
ווע, נאָר פרישע, שאַפלידיקע לידער.
באגריציקי האָט טרעפלעך און געניט אנאָר
ליזירט יעדע שורע. מיר האָבן געשלאנגען
יעדעס וואָרט זינס מיט גרויס פארגעניגן און
אנציקונג.

אז ס'איז דערגאנגען די ריי צו מיר, האָב
איך זיך ווי פארלוירן. איך האָב פון צעשטרעט
קומט אטילע פארגעסן דערציילן באגריציקין,
אז איך שרייב בלויז אין יידיש, אז אייגנטלעך
בין איך דאָך אהער געקומען ליינענען נישט ממנע
לידער, נאָר „דאָס געזאגט וועגן אַפאָנאסך“ אף
יידיש, און נאָר אים, באגריציקין אליין. וואָס
טוט מען? ווי זאָגט מען עס אים?
איך בין געזעסן, ווי א בלימענער, א דער-
שלאָגענער.

באגריציקי האָט דאָס באַמערקט און האָט
גוטברודעריש מיך א מונטער געטאָן.

צום בליק, האָב איך זיך דערמאָנט, אז ווען
כ'האָב נאָך געדינט אין רוסישן שוואַרציאָמיקן
פלאַט, האָב איך אף דער קאָנאָנירשיף געדרוקט
מיין דער וואַנט-ציטונג עטלעכע מינע יאָר
לידער, וועלכע איך האָב אליין איבערגעזעצט
פון יידיש אף רוסיש, איך האָב זיי געקענט
אף אויסווייניק. ער, וואָס עס וועט זיין, וועט
זיין... איך האָב זיך אָפּגעהויבן און איבערגע-
ליינענע מיט א פרומד קאָל מינע אייגענע
לידער אין רוסיש. באגריציקי האָט זיך דערמיינט
נישט אזוי מיט מינע לידער, ווי דערמיט, וואָס
ער האָט אומדערוואָרט געפונען אין מיר אן
אייגענעם, א „ברודערקע“, א שוואַרציאָמער.
ער האָט זיך אָנגעהויבן נאָכטערנן אף אַדעס
און סעוואַטאָפּאָל, זיך דערמאָנט אינעם ווינקל
דאַרעם, דעם היגעלע פון זיין קינדהייט. ער
האָט איבערגעליינעט מיט א חייכן, ברייטן
באָס די ליד „קאָנטראַבאָדיסטן“, און מיר האָבן
יעדעס מאל אונטערגעכאפט: „איי, טשאַרנאָיע
מאַריע, איי, טשאַרנאָיע מאַריע“.

נאָכן ליינענען האָט ער אונדז דערציילט וועגן
זיין דיכטערישן וועג. אומבאמערקט איז צו
געפאלן א בלויז, וואַרעמע, זומערדיקע נאכט.
א צעשטריטער, האָב איך זיך אָפּגעהויבן און
זיך געזעגנט מיט אים.
איך האָב זיך אוועקגעלאָזט צו דער באַן-
סטאנציע.

פון פאדיראָס און צעטראָגנקיט בין איך
פארקראַכן העט וואָס איז געבלאָדזשעט אזוי
א שאָ פיר. אַנשטאָט גיין צו דער באַן-סטאנציע
ציע, בין איך צוגעקומען צו עפעס א זעמל.
איך האָב אוועקגעשפאנט צוריק א פארביטער-
טער, נישט געקאָנט זיך מויכל זיין, וואָס כ'האָב
באגריציקין נישט דערציילט וועגן מיין איבער-
זעצונג און אים זי נישט איבערגעליינעט. ווען
איך האָב זיך דערנענטערט צו דער באַן-
סטאנציע, איז שוין געווען שטאַק-נאכט, אפן
פעראַן איז קיין איין מענטש נישט געווען. א
שנעל-צוג האָט זיך ראשיק דורכגעטאָגן און
איז פארשווונדן.

צי וועט ער מיר מיטפילן און פארשטיין איך
פיר דאָך אים די יידישע איבערזעצונג פון זיין
„געזאגט וועגן אַפאָנאסך“.

אז איך בין ארויס פון וואָגן, האָט מיך אונז-
טערגעכאפט א פעלד-ווינט און מיך פארשלעפט
צו דער דאָרף-גאס.

פון באגריציקי מויער איז צו מיר ארויסגע-
לאָפן א ווייט-געפּלעקטער יאגד-הונט מיט
שיינע, טרויעריקע אויגן, אזעלכע אויגן זעט
מען נאָר בא א יאגד-הונט, וועמעס באלעבאָס
איז שוין לאנג אף יאגד נישט געגאנגען.

נעבן דער הילצערנער שטוב, אף א באנק,
איז וואָגיק-שווער געזעסן א ברייטפלייציקער
מאן. מיט זיין רונדן, טונקעלן געזיכט מיט דער
גרויסער פאטלע האָר אפן שטערן האָט ער
אויסגעזען, ווי א שוואַרציאָמישער פישער נאָך
א שלעכט-וועטעריקער פאנג-נאכט.

דאָס איז געווען עדואַרד באגריציקי. איך
האָב אים באגריסט נישט דרייט, נאָר ער האָט
מיך מיט זינע גוטע אויגן ווי דערמונטערט,
און מיין גאנצע שרעק איז פארשווונדן.

איך האָב זיך בארוקט און זיך מידע געווען
פאר אים, אז איך בין א דיכטער, אן אַפאָנאסער.
ער האָט מיך אוועקגעזעצט נעבן זיך אף דער
באנק.

— זייער גוט, — האָט ער א זאָג געטאָן. —
איך זינט געקומען צו דער צייט. באלד וועלן
קומען נאָך יונגע כאוויירע, זייער יונגע און
זייער וויילע, זיי קומען אהער צו מיר יעדן
טאָג ליינענען פרישע לידער. זיצט, מיין פריינט.
איך האָב נאָך נישט באוויזן אַפּצוטעמען און
קומען צו זיך, ווי אפן הויף האָבן זיך שוין
באוויזן יונגע יאטן, פאבאזאזשילער, שילער פון
דער מיטלשול, א מאן אכט. זי האָבן זיך
פריילעך אויסגעזעצט ארום טיש, איך בין
געזעסן אנטוישט און פארלוירן, צו וואָכעדיק
איז פאר מיר געווען דער טומל.

מיר פרויער ניט געזאגט? ווי זינט איר דאס געווען בין איצט? איר זינט ניט מיר? קומט אריין אין שטוב, ליענט איבער.

— איך האב נאך ניט אנגעשריבן, כאווער באגריצקי.

— ניט אנגעשריבן?

— ניי, כ"ח האב דאס נאך ניט פארשריבן אף פאפיר. איך קען עס אייך אבער איבערלייענען, איך האב עס בא זיך אין קאפ פון אנהייב ביזן סוף.

ער האט מיך ארומגענומען.

— אין קאפ? אך, טיפערער. אט שט ארויס, שט ארויס!

— ס'איז דאך אבער אף יידיש, כאווער באגריצקי.

— זייער גוט, פריינט מינער, פראכטפול! דאס איז דאך די שפראך פון מיין קינדהייט. מיר זינען געשטאנען איינער אנטקעגן אנדער, אויג אף אויג, זינע פארקידעשטע גלייך לעכט אויגן האבן געקוקט אף מיר צערטלעך. איבער אונדזערע קעפ האט זיך די לעוואנע אפגעשטעלט.

איך האב א פארשיעפטער געקוקט אף באגריצקי און געשרייען אין דער וויסער נאכט אריין דאס געזאגט וועגן אפאנאס:

איבער סטעפעס הארבסטיק-נאטע, דורך א נאכט א קאלטער, לויפט מיט אימפעט אפאנאסע פונעם שטעטל באלטע.

שטעלעקעס די פיס אים רייסן, טוישטשטעם שארף דער קלאר, און די שטערן — זיי באווייזן אים א וועג א קלאר.

ווייזן אים א וועג די שטערן דורך דער נאכט דער וויסער, דארטן צו דער ריכער פערס פון די קאלאניסטן.

אפאנאס, אף די שליאן היט זיך און גיב אכטונג, זעסט עס שווארצט זיך א פאפאטע פון א רויט וואכמאן.

ווייזט אויס, אומריין דין געוויסן, וואס דו לויפטס פון באלטע, קלייבסט זיך צו די קאלאניסטן, און מאכנא פארהאלט דין?

באגריצקי איז געשטאנען א פארגליווערטער, מיט פארבראכענע הענט. בלויז די ליפן זינע האבן געשעפטשעט נאך מיר ווארט אין ווארט. די שורעס האבן זיך געקליקט פונעם מיל, ווי שווערע שטיינער. מיר איז געווארן אלץ גרינגער און גרינגער, און דעם שוידערלעכן פינאל, דערן יאסיף קאגאן קומט א סויטער צוגאסט צו אפאנאס, האב איך שוין אויסגע- שריגן פערלעך און קימאט מיט פרייד:

איך בין געבליבן שטיין איינער אליין, און אומצופרידענער אין דער וויסער לעוואנעדי- קער זומער-נאכט. עס זינען מיך באפאלן די שורעס פון מיין איבערעצונג. די געשילטע, געשליפענע ווערטער זינען מיך באפאלן, ווי די היישיעריקן. איך האב דערפילט אף זיך א לאסט, פון וועלכער איך מוז זיך באפרייען.

ס'האט מיך א טראג געטאן. איך בין געלאפן צוריק צו באגריצקי. אויב ער שלאפט, וועל איך אים פון בעט אופהייבן; אויב ער וועט מיר די טיר ניט עפענען, וועל איך ווארטן בא דער טיר ביז אינדערפרי. איך מוז אים איבער- ליענען, איך מוז!

איך בין געלאפן דורך דער שלאפנדיקער אויסגעוואלבערטער דאָרף-גאס. די לעוואנע איז מיר נאכגעלאפן בא דער זיט, איך האב גיכער מיטן געפיל, ווי מיטן זיקארן, געמונען דעם וועג צו זיין שטוב. און ס'ארא גלייך אין פענצ- טער איז געווען ליכטיק. באגריצקי איז געזעסן, דעם קאפ פארוקט אין די אקסלען, מיט די הענט אונטערגעשפארט בא די שלייפן.

נעבן אים אפן טיש טינט'און'סעדער און א בייגעלע פאפיר, א פארשריבנס מיט שווארצע לידער-וילן. זינע אויגן האבן געקוקט וויט אין דער וויסער נאכט אריין. דער צימער איז געווען געדיכט ארומגעשטעלט מיט גלעזערנע אקוואריומס, איינער אפן אנדערן, און אין זיי האבן געשוויבלט און זיך געמונטערט הונדער- טער-הונדערטער פארשיידענע פילסארביקע פישעלעך. לינקס אף דער האנט איז אף א הענגטעפּעכל געהאנגען אן אלטע יאגד-ביקס. איך בין געשטאנען א רעגע פארלירן, און פלוצלינג האב איך אויסגעשרייען:

— כאווער באגריצקי כאווער באגריצקי! עפעס אויף, איך האב אייך געבראכט, דאס געזאגט וועגן אפאנאס. מיין איבערעצונג, כאווער באגריצקי!

ער האט אופגעציערט, ער האט זיך א צי געטאן איבערן טישל, צעפראלט די פענצטער און זיך ארויסגעבויגן צו מיר.

— דאס זינט איר, כאווער וואס איז מיט אייך געשען, מיין פריינד?

— איבער אפאנאס איבער פאמעם האב איך אייך געבראכט. איך האב עס איבערגעגעבן!

— געבראכט אפאנאס? שטייט, שטייט! — יא, איבערגעגעבן אף יידיש.

באגריצקי האט א שפאן געטאן צום צווייטן צימערל:

— דו הערטסט, ווייב מינס, אפאנאס אף יידיש!

מע האט אים ארומגעווארפן א פעלץ אף די פלייצעס, ער איז ארויסגעגאנגען צו מיר אין דרויסן, א הויכער, א גרויסער, מיט אן עטוואס געבויגענעם קארק. אינעם איבערגעקערטן פעלצל האט ער אויסגעזען ווי א בער.

ער האט מיך גענומען פאר א האנט און צארט א זאג געטאן: — אַרעמער מינער, פארוואס-זשע האט איר

אז איך האב געענדיקט, האָב איך גרינג און גליקלעך אָפּגעזיפּט.

באגריצקי איז נאך אלץ געשטאנען, ווי פארגליווערט, מיט פארבראכענע הענט, דערנאך האָט ער זיך לאנגזאם אראפגעזעצט אף דער באנק, מיט א רינדיקער שטים א זאג געטאָן „א דאנק אײך, מײן פריינט, איר האָט מײן ווידער דאָ באהעפּט מיט מײן קינדהײט און מיט מײן פּאַלע, איצט וועלן יידן אײך לײענען מײן געזאַנג וועגן אַפּאָסאָן, אײך דאנק אײך, מײן פריינט...“

איך האָב אים אונטערן אַרעם צוגעפירט צו דער טיר. ער האָט מיר שטאַרק, שטאַרק גע־ דריקט די האנט. איך בין פון אים א גליקלעכער געלאָפן מיט א קינדערשן שפּונג אין דעם קילן פארטאָג ארײַן צו דער באַן־סטאַנציע, צום מאַסקווער צוג.

שטילקײט אינעם סטעפּ צעברעכט זיך פון א שאַט א הייטן, טוט ער, קאָגאַן, בלוזי א קרעכץ, טוט ער זיך א טרייטל.

לאנגזאם לאָזט ער זיך ארונטער אף א זיט פארבויגן, פונעם שאַט פארבאקט זיך צונטער בלוט אים אף די אויגן.

פונעם שווארצן יאס געטראַגן שטויב האָט אף די וועגן, מיט דער נאָז אין שטויב איז קאָגאַן אפן וועג געלעגן.

הינטער גלעווען פון שפּאַקולן קאלט איז שוין און פוטט איז — לינט ער צו דער ערד געטוליעט אָפּאָט צופוטט...

וילאדימיר זשדאנאוו

ארן גורשטיין און זיינע קריטישע ארבעטן

א באשטימטער צייט, אמאל איז דער מאטעריאל פארבונדן מיט פראגן, וואס האבן שוין היינט פארלוירן זייער אקטועלעכע. אבער איך אדעל־ כע ארבעטן האבן ניט אנגעוויזן זייער באַ דמיטונג, אף וויפל זיי שפייגלען אפ דעם אדער יענעם עטאפ אין דער אנטוויקלונג פונעם ליי־ טערארישן פראצעס און טראגן מיט זיך שטריכן פונעם אויטאָרס ערזענלעכקייט — פון זיין לע־ בעדיקן, שארפן געדאנק, פון זיין באצונג צו ליטעראטור, פון זיין סטיל.

ארן גורשטיין, איז געבוירן געווארן אין 1895 אין שטעטל קראָלעוועץ, טשערניגאווער גובער־ ניץ. זיין פאטער, אן אנגעשטעלטער אין א טראנספארט־געזעלשאפט, האָט אָפּט געבײטן דאָס ווינאַרט, און די פאמיליע האָט געווינט אין פארשידענע שטעט: אין ניקאפאָל, קאכאָר־ קע, יעליאָוועטגראד, גראַדעץ, פראָטאָוואָ. אין 1913 האָט א. גורשטיין פארענדיקט די גימ־ נאזיע אין ווילנע, און אין 1916 איז ער אָנגעקײַט מען אין פעטראָגראַדער אוניווערסיטעט אפן פאקולטעט פון מיוזיק־שפראכן. די אַקטיאָר־רעוואָלוציע האָט אים געטראָפן אף אוקראַינע, אין ניקאפאָל. די געשעענישן האָבן אים דאָ פארהאלטן, און ער האָט געמזט זיך אָפּוואַגן פון די לימודים אין אוניווערסיטעט.

ווי נאָר די ראַטנמאַכט האָט זיך פארפּעסטיקט אין ניקאפאָל, האָט א. גורשטיין אינגאנצן זיך אָפּגעגעבן דער קולטור־פאָליטישער און אָרגאַ־

ארן גורשטיין איז געווען א קריטיקער און ליטעראטור־וויסנשאפטלער, וועלכער האָט זיך ניט אָפּגעהאלטן צו שטעלן די סאַמע קאַמפּלי־ צירטע טעמעס, די סאַמע אקטועלע פראגן. ער האָט געשריבן וועגן דער היינטצייטיקער און קלאסישער רוסישער ליטעראטור, אים האָט אינטערעסירט די יידישע ליטעראטור און דער יידישער טעאַטער. באַזונדערס פיל האָט ער זיך פארנומען מיט טעאַריע־ פון ליטעראטור און עסטעטיק, מיט פראגן פון אַפּאָליטישן רעאַ־ ליום. ער האָט אומפּערקאָמט שטודירט לענינס יערושע און פאנאָדערגעאַרבעט די לענינישע מעטאָדאָלגיע אין דער ליטעראטור־וויסנשאפט. אלץ, וואָס א. גורשטיין האָט אָנגעשריבן, צייכנט זיך אים מיט ערנסטער באדאכטקייט, מיט פּינקלעכען אַנאַליז, און דעריבער — עס איז דורכגעדרונגען מיט קעמפּערישן גייסט, מיט שטרעבונג צו פארטיידיקן די יונגע סאָוועטישע ליטעראטור פון פּינטלעכע ווירקונגען. ארן גורשטיין איז געווען א פרינציפּיעלער קריטי־ קער־מאַרקסיסט, וועלכער האָט פארנומען א באשטימט אָרט אין ליטערארישן קאמף, און טאקע דעריבער גייען זיינע ארבעטן מיט רעכט ארײַן אין דער געשיכטע פון דער אלסאָוועסי־ שער קריטיק באַאנאנד מיט אנדערע דערגריי־ כונגען פון יענער ליטערארישער עפאָכע. זעלבסטפארשטענדלעך, זיין ליטעראטור־קרי־ טישע שאפונג טראָגט אף זיך דעם כריסעם פון

נוצאנאנעלער ארבעט. די רעוואלוציע האט אריינגעטראגן קלארקס אין זיין וועלט־אג' שיינע, אין זיין באצונג צו דער ווירקלעכקייט. ער טרעט ארויס מיט לעקציעס און פארטראגן, באטייליקט זיך אקטיוו אין די ארטיקע צענטערן גען, ארבעט אין די ארגאנען פון פאלקס־בילדונג. אין מיי 1920 טרעט ער פרעזידענט אריין אין דער רויטער ארמיי, אלס מיטארבעטער פון א מיליטערישער צייטונג, לאזט ער ארויס „בלעטלעך פון א פרעזידענט". אין איינעם פון זיי האט ער געשריבן: „מיר, רויטארמיער, שמידן א גרויסע און חונדערטער זאך — גליק פאר אלעמען, מיר דערנאכערן גליק פאר זיך און פאר אנדערע."

אין 1921 האט גורשטין זיך דעמאבלירט און איז אנגעקומען אף דער אראבישער אג' סילווג אין אינסטיטוט פון מיוזעך־שפראכן אין מאסקווע. איינצנטיק ארבעט ער אין פאלקס־קאמיטאט פון נאציאנאליטעטן און הייבט אן מיטארבעטן אין די זשורנאלן „פע־טשאט אי רעוואלוציא", „זשיון נאציאנאליזאט־טיי", „קאנסטיטאנטאקא באזעט" און אין אנדערע מאסקווער אויסגאבעס. 16־יאריקער גימנאזיסט, האט ער אָפּגעדרוקט אין א צייטונג זיין ערשטע ליד, און שפעטער פארעפנט־לעכט ער לידער און דערציילונגען אין דער פראווינציעלער פרעסע, א סיסטעמאטישן און ערנסטן כאראקטער האט זיין ליטערארישע ארבעט באקומען אין סוף 1921, נאכן אייבערפארן קיין מאסקווע. אין 1924 יאר האט ער אָנגעהויבן זאמלען מאטעריאלן פאר אן ארבעט איבער דער געשיכטע פון דער יידישער ליטעראטור. שוין אין א יאר ארום פובליקירט ער אן ארטיקל וועגן דעם אָנגעזעענעם אטאריקער פונעם 19־טן יארהונדערט י. לינעצקי. איינליין אין זיין דער אויסגאבע פונעם אינסטיטוט פון דער וויסנשאפט־קולטור (מינסק) דערשינען זינע א גרויסע ארבעט וועגן י.ל. פערעצן.

פארזעצנדיק שרייבן פאר דער פרעסע און אָפּגעבנדיק פיל צייט דער פּעדאגאגישער טעטיקייט (אין צווייטן מאסקווער מעלוכע־אוניווערסיטעט), פארענדיקט א. גורשטין זיין בילדונג אין דער אטאריאטור פונעם אינסטיטוט פאר שפראך און ליטעראטור (1926—1929). פארענדיקט ער זיין הייבט ער אן אינסענציען זיין פארעפנטלעכע פון מארקסיסטישער ליטעראטור־קענטעניש. ער טרעט ארויס מיט טעאָרעטישע ארטיקלען, נעמט אן אקטיוו אַנטוואָרטן אין דער דיסקוסיע וועגן פערזענלעכע שול אין 1931 דערשיינט זיין ביכל „פראגן פון מארקסיסטישער ליטעראטור־קענטעניש", אין דעם זעלבן יאר טרעט ער ארויס אין דער מעלכע־אקאדעמיע פאר קונסט־קענטעניש מיט א גרויסן רעפערעט וועגן דער ליטעראריש־קריטישער טעטיקייט פון ח. ח. וואַראַנסקי. גורשטין שרייבט א ריי ארבעטן וועגן ח.א. לעז גינט ליטערארישע אַנשווינגען („לעזן און די מארקסיסטישע ליטעראטור־קענטעניש", „לעזן וועגן טאלסטווער", „לעזן וועגן טשערנישעו"

סקין" און אנד.). ער שטודירט ג. וו. פלעכאָנאָוס ליטערארישע יערשע און פובליקירט אף אַס דער טעמע ארטיקלען אין דער ליטערארישער ענציקלאָפּעדיע און אין דער גרויסער סאָרוועטשער ענציקלאָפּעדיע. זינע ליטעראטור־וויסנשאפטלעכע ארבעטן דרוקן זיך אין ליטעראטור־וויסנשאפט־אקאדעמיעס. אין די אויסגאבעס פון דער וויסנשאפט־אקאדעמיעס. אין די יארן 1935—1936 האט א. גורשטין געארבעט אין אַפּטיל פון קריטיק און ביבליאָגראפיע פון דער צייטונג „פראוודא". דאָ האט ער פובליקירט ארטיקלען וועגן דער היינטיגער טיפער ליטעראטור, וועגן ח.א. וואַראַנסקי, כאַזשעניא פאקירא, ח. קאטעווס „בעלעיעט פארום אַזיאַטיק", מ. זאַשטשענקאָס „גאָלובאָיא קינא", וועגן ח.א. גראַסמאָס און ח.א. אַדווייט עווס דערציילונגען, וועגן ח.א. מאיאקאווסקי דיכטונג, וועגן מ. גאַרקיס פיעסן.

איינצנטיק דערמיט האט אין א. גורשטין ליטערארישע שאפונג פארנומען א גרויס אָרט די פארשונג פון דער יידישער ליטעראטור און פונעם יידישן טאטער. צווישן דער היפּשער צאָל ארבעטן טיילן זיך אויס די ארטיקלען וועגן דער שאפונג פון ד. בערנעלסאָן און ע. פאיינבירגער, וועגן ש. האלקינס לידער, וועגן דער אקטארישער קונסט פון ש. מיכעלס און ב. זוסקעוויטש, די עטיידן וועגן יידישן טאטער, גורשטין האט אויך געשריבן וועגן די קלאסיקער פון דער יידישער ליטעראטור שאַלעס־אליכעס און מענדעלע מיכער־ספאָריס.

א באזונדער איינערעם שטעלט פאר א. גורשטין בוך „פראבלעמען פון סאציאליסטישן רעאליזם" (1941). אין אַס דער ארבעט זינען פאראן אינטערעסאנטע באטראכטונגען וועגן קינסטלערישן מעסאזש, פאלימיש געווענדעס קעגן די ראפישע טעאָריעס, ווי אויך וויכטיקע פאראלגעמינערונגען איבער אזא פראגע ווי די

פארהעלטעניש צווישן מעטאד און וועלט־אג' שווינג. עס ווערט גענוי באטראכט די פראבלעם וועגן פאלקסטימלעכקייט פון דער קונסט. אין וועלכער דער אויטאָר זעט אַז אַזוי וויכטיקע אייגנשאפט פונעם סאָציאליסטישן רעאליזם.

אין קאפּיטל „צו דער פראַבלעם פון פּאָלקס־טימלעכקייט אין דער ליטעראַטור“ זאָגט א. גורשטיין ארויס א געדאנק וועגן דער ענגער פארבינדונג צווישן פאלקסטימלעכקייט און רע־אליזם. ער וואַרנט אָבער דערביי קעגן אויבער־פּרעכלעכן באַנעמען די דאָזיקע פראַבלעם. צו ציענדיק א ריזן קולטור־היסטאָרישן מאַטע־ריאַל, סױמען זײַנענדיק זיך אף די אידיען פון דער רעוואָלוציאָנער־דעמאָקראַטישער קריטיק און אף לענינס גרינסלעכע ארויסזאָגונגען. אר־גומעניסטישע זיין מיינונג וועגן פאלקס־טימלעכקייט אין דער קונסט. „אייניקע קריטיק־קער, — שרייבט א. גורשטיין, — זענען פאלקס־טימלעכקייט בלויז אין די ווערק פון אַזעלכע שרייבער, ווי קאַלצאָוו, ניקיטש, אַהאַר, פאַר־גוטנדיק, און דער פּאָלקס־באַוואוסטזיין האָט גע־פונען א גלענצנדיקן און טיפן אויסדרוק אין דער שאַטונג פון גרויסע קינסטלער, וועלכע האָבן אַמאָל נישט געהאַט קיין דירעקטע פאַר־בינדונגען מיטן פּאָלק, נאָר, פון אויף (לויט לענינס אויסדרוק) האָבן זיי אים געוויימעט זיין דעם שפּעצירשן געדאַנק. סױזנט מאל איז גע־רעכט געווען גאָרניק, ווען ער האָט געזאָגט, אַז דאָס פּאָלק איז דער גרעסטער און אומיוסשפּע־לעכער קוואַל פון דער גאַנצער שאַפונג. אָבער, שפּענדיק פון דעם דאָזיקן קוואַל, האָבן זיי גרוי־סע קינסטלער שטענדיק געזאָגט דעם פּאָלק בעיקפּיל קיפּלאַזם, אומקערנדיק אים די שאַפונג־גען פון ווער גענוי, באַריכטערט מיט הויכן שפּעצירשן געדאַנק, באַהינדערטע מיט דער ריכטער־קינסטלערישער קולטור פון דער גאַנצער מענטשהייט. אסן גרונט פון דער מיטל־אַלטערלעכער פּאָלק־לעגענדע איז אויסגע־וואקסן געטעם „מאָסט“, אָבער געטע האָט די אלטע לעגענדע גענואל באַארבעט און האָט אין איר אריינגעבראַכט די גאַנצע ריכטיקייט פון דעם וויקנדיקן און בלאַנדענדיקן מענטשלעכן גע־דאַנק. דארפן מיר דען עריבער געטען האַלטן ווייניקער פּאָלקסטימלעך, ווי דעם נאָמענאַלן באַשפּער פון דער מיטל־אַלטערלעכער לעגענ־דע“

די אינטענסיווע און פילאָרטיקע שפּעצירישע טעטיקייט פונעם סאָוועטישן קריטיקער אין איבערגערישן געוואָרן אין יון 1941, ווען עס האָט זיך אָנגעהויבן די גרויסע פּאָטערלענדי־שע מילכאַמע. צוזאַמען מיט א סאך אנדערע שרייבער, איז א. גורשטיין פרעווייליק אריינגע־טראָטן אין די רייען פון דער פּאָלקס־פּאַפּל־שטעליע. פון דעם טאָג אָן, פון דעם 6 יולי, האָט זיך בא אים אָנגעהויבן דאָס נישט גרינגע לעבן פון א פּאָלקס־א. לעבן, צו וועלכן ער איז גאָר־נישט געווען צוגעפאַסט — אזוי האָט זיך אויסגע־דאַכט זײַנע פּרינטי.

א קליינזוכטיקער, אין ברייל, א שפּעציריש־קער און א שטילער, איז ער פאַמעלעך און — איבער דער קורצזוכטיקייט — נישט שטענדיק וויכער געזאָגן איבער דעם זאָסערע גאסן, באַזונדערס, ווען די באַוועגונג איז געווען א גאָר שטאַרקע. אין די טעג פון דער מילכאַמע אין ער אָבער אזוי ווי געוואָרן גאָר אן אנדערער. אין דער נאכט אפן 11 יולי איז די דיוויזיע, וואָס אין איר באַשטאנד זײַנען געווען די שריי־בער־פּאַפּלעטשענעס, אוועק פון מאַססוע אף מירעווע. עס האָט זיך געדאַכט, גורשטיין איז גלייך צוגעוויינט געוואָרן צום לעבן אין מאַרש. איינליך האָט ער שוין דורכגעמאַכט שווערע לאַנגע איבערגענוג, ער האָט געגראָבן אָפּגעשט, געהאַקט ביימער... זײַן גרייטקייט איבערצו־טראָגן אלע ווערטיקטע האָט בא אַלעמען ארויסגעוואָרן באַזונדערונג. איינער פון די שרייבער־פּראָטאָוויקעס האָט געשריבן אהיים אין א ברייף: „א באַזונדערע, וואָלט איך גע־זאָגט, גיטטיקע שיינקייט האָט ארויסגעוואָרן גורשטיין. שטענדיק א באַדאַכטער און א רוי־קער, האָט ער אויך אן אנדערע געוויקט בא־רוקנדיק און דערמוטיקנדיק.“

מיר ברענגען די דאָזיקע ווערטער, וועל אַן זיי וואָלט נישט געווען פול דאָס בילד וועגן דעם לעבן פונעם סאָוועטישן ליטעראַטור־פּאַרשער, וועלכער איז אומגעקומען אין די שלאכטן, פאַר מאַססוע אין האַרבסט 1941 יאָר.

די באַזונדערקייט פון גורשטיינס טעאַרעטי־שע אַרבעטן באַטייטן דעריין, וואָס זיי זײַנען געשאפן אין אן אטמאָספּער פון הייסע ליטעראַ־רישע דיסקוסיעס, אין פּראָצעס פון קאַמף קעגן פּאַרמאליזם, ווילנאַרער סאָציאַליזם, ראַפּישן דאָגמאַטיזם. אין אַט דעם קאַמף איז דער קרי־טיקער געשטאַנען אף פאַרטייטשע פּאָליציעס. זײַנע אַרטיקלען זײַנען קימאַט שטענדיק פּאַלע־מיש פאַרשאַרפט, זיי טראָגן א קעמפּערישן, אַנ־גרימפּערישן כאַראַקטער. זיי געהערן צו יענער צייט, ווען דעם עלטערן דאָר סאָוועטישע קרי־טיקער איז אויסגעקומען צו געמען אף זיך א נישט גרינגע אַרבעט, אַנטוויקלען וועגן די מאַרקסיסטיש־לענינישע טעאָריע און עסטעטיק אין העסקעס מיט די אומגאַנג פון דער סאָווע־טישער ליטעראַטור. שוין בלויז דאָס אַליין פאַר־פליכטעט דעם הינטזיקן ליינער באַזעצן זיך מיט אכטונג און מיט אומפּערזאָמליכע צו די ערשטע פרואַן אין דער ריכטונג, און באַזונדערס צו א. גורשטיינס אַרבעטן.

א באַדעטנדיק אַרט אין גורשטיינס ליטעראַ־ריש־קריטישער טעטיקייט פאַרנעמען זײַנע אר־בעטן וועגן דער יידישער סאָוועטישער ליטע־ראַטור. די אַרטיקלען וועגן דער שאַפונג פון דאָזיקער בערגעלסאַנען, עזראַ פּיניגבערג און שמועל האַלקינען זײַנען א היפּשער בייטראָג צו דער סאָוועטישער קריטיק, אין זיי איז דאָס גלענצנדיקע וויסן דער מאַטעריאַל אָרגאַניש פאַרבונדן מיט א דורכדרינגלעכן קינסטלערישן אַנאַליז.

ארטיקל וועגן דעם ראמאן פונעם סאָוועטישן שרייבער דער ניסטער חזנות גורשטיין אָן, אז אייניקע אידישע פעלערן „פארשמעלערן די היסטאָרישע האַריוואַנטן פון זיין גרויסן און באַר-דימטנדיקן בוך“. דער קריטיקער חזנות אָן, אז קענדי צו שאפן א וואַרהאפטיקן היסטאָרישן לעזונט, דארף דער אוטאָר פרעגן פאר אלץ „אויסקלאָרן פאר זיך און באווייזן דעם ליינער די באוועגנדיקע קויכעס פון דער געשילדער-טער עפאָכע“.

א. גורשטיין ארטיקלען וועגן דער יידישער סאָוועטישער ליטעראטור, וועגן אירע באדימט-דיקסטע פאַרשטייער, זינען אינטערעסאַנט אַך און פאַר-זיך, חמל זיי זינען ממשטער-האַפט אַנגעשריבן. זיי זינען באוונדערס אינטערע-סאַנט איצט, ווען א סאך ראמאנען און דיכטע-רישע ווערק, וועגן וועלכע א. גורשטיין האָט געשריבן, ווערן ארויסגעגעבן נישט בלויז אַף יידיש, נאָר אויך אין דער איבערזעצונג אַף רוסיש און אַף אנדערע שפראכן פון די פעלקער פון אונדזער לאנד.

באַטראַכטנדיק דעם שעפערשישן וועג פון דעם אַדער יענעם שרייבער, שטעלט מעסט דער קרי-טיקער די סאַרבנדונגען מיט דער היסטאָרי-שער ווירקלעכקייט, מיט דער סאַצואלער סח-ווע, ער קלאַרט אים גענוי דעם לעבנס-אינ-האַלט פונעם ווערק, די אַפּשפּיגלונג פונעם סאַלקסלעכען אים אינטערעסירט, וואווי עס אנטפלעקן זיך אין דער שאפונג פונעם סאָווע-טישן שרייבער די טראַדיציעס פון דער קלאסי-שער ליטעראטור. (אין בערגעלסאָנס שאפן, אשטייגער, שטעלט ער מעסט די ווירקונג פון פערעצן און שאַלעס-אַלייכעמען).

דערביי פאַרשווייגט נישט א. גורשטיין די שוואכע זיטען אין דער שאפונג פון דעם אַדער יענעם קינסטלער, זינען אידיישע, שעפערשישע ווידערשפּרוכן. אין ארטיקל וועגן בערגעלסאָ-נען ווערט געזאָגט וועגן דעם קאָמפּליצירטן וועג פון אַס דעם שרייבער צו דער רעוואָלוצ-ציע, וועגן דעם קאמף פון רעאליזם און אימ-פּרעסאָניזם אין זיין שאפן און אין זיין סטיל נאָך אין די יאָרן ביז דער רעוואָלוציע. אינעם

מויזשע גאלדשטיין

רויך

— א סאלדאט האָט נישט קיין נעשאַמע. —
פלעגט סטאַד זאָגן. — ריטש, במשך, ווארגן, דריקן ווען און וויסל סלאָזט זיך נאָר...
פלעגן מיר אלע ציטערן פאר אים. און נישט נאָר מיר, פּראָסטע וועלנער, נאָר אסילע די אונטער-אַפיצערן זינען זיך מיט אים באגאנ-גען אנדערש, זיי מיט אלעמען. קיין דערלויבע-נישט אין שטאַט צו גיין האָט סטאַד נישט געבעטן. האָט מען אים באשטראַפּט. איז ער אָפּגעוועסן זיין שטראָף, און אלע האָבן מיר געוואוסט, אז סטאַד וועט זיך זינס אָפּנעמען. און אזוי ווי ער פלעגט נאָר איבערטרעטן די שוועל פון טורמע צוריק אין קאזאַרמע, פלעגט ער ווידער ארומ-שפּרינגען מיט זינע לאנגע פיס, און זינע שארפע פּיערדיקע אויגן פלעגן שטעכן און שרעקן.

צווישן זיך פלעגן מיר באמערקן: דער שוויגל טראכט שוין ווידער עפעס צו. און אז ס'איז אויסגעקומען, פאר א שטראָף, צו סאלן אין פעלד און דער געשרי: „פאדני פאָוסטאָד“

האט זיך אזוי א פאר צענדליק מאל איבערגעכאזערט, איז זיך סטאך געשטאנען און פון ארט זיך ניט געריירט, ווי ניט אים מיינט מען, ווען דער אפיצער האט דאס פון ווייטן דערזען, איז ער געלאסן צוגעגאנגען צו אים און געפרעגט:

— און דו וואסט פאר דיר איז ניטא קיין באפעל?

האט ער זיך געלאסן אויסגעצויגן אף דער ערד און א פיר געטאן מיט אן אייגל, אז מע האט געקאנט שטארבן פון שרעק.

איה האט ניט באפרידיקט דאס מאנאטאנע קאזארמע'לעכ, פאר אים איז עס געווען צו רויק.

— ווי א בעהיימע פון שטאל אין פעלד אריין און פון פעלד אין שטאל אריין, — פלעגט ער זיך בייזערן, זיין ברויזנדיק-שטורמישע נאטור דארף עפעס אופטאן.

אז ער נעמט די ביקס אין האנט און גיט זי א וואָרף ארונטער אונטערן אָרעם און נעמט ציען באם ליידיקן צינגל, פארלויפן אים די אויגן מיט בלוט, ווי בא א בייזער כמעט...

כאָטש מיר פלעגן זיך שרעקן פאר אים, דאָך האָבן מיר ליב געהאט צו זיען און זיך איינהערן, ווי סטאך רעדט, ווי סטאך דערציילט מיטעס פון דאָרף, ווען סטאך רעדט פון דאָרף, לעבט ער אויף. ער דערציילט וועגן זיינע מיידלעך, וועגן די שפּיצלעך, וואָס ער פלעגט אָפּטאן.

איין מיטעס האט ער באזונדערס ליב צו דערציילן, און יעדעס מאל דוכט זיך, אז ס'איז

עפעס א נייע מיטעס, ווייל סטאך דערציילט ניט סטאם אין דער וועלט אריין — אזוי און אזוי האט זיך עס געטראָפן. סטאך דערציילט שוין, מע לעבט מיט די מיטעס מיט אים. ס'דוכט זיך דעמלט, אז מיר אלע שטייען דערביי און זעען, ווי סטאך ליגט אפן בוידעם היי, זיינע אויגן זיינען געווענדעט צו דער טיר, און ווי יאנעק, דער דאָרפֿס-גאנצער, עפעס שטיל אויף די טיר, גייט צו פאָרויכטיק צום פערד, און ווי גאר ער וויל אָנעמען דאָס פערד פארן צוים, אזוי טוט סטאך א שפּרונג אראָפּ, ווי א קאָץ, און מיט דער האק גיט ער אים איבערן קאָפּ, און יאנעק דער דאָרפֿס-גאנצער בלייבט טויט...

דאָ בלייבט ער שטיל, און די הענט, וואָס האָבן געארבעט באם דערציילן, לאָזן זיך אראָפּ אף די קני, און מיר קריגן עפעס אזא רעספעקט פאר אים.

צי די אלע מיטעס, וואָס סטאך דערציילט, זיינען עמעסע, האט קיינער ניט געוואסט, נאר א סטאך קען שוין דערציילן, אז אט דער שרעקנדיקער בליק מיט זיינע בלוטדורשטיקע אויגן קען באגרייפן און צובינדן צו זיך, — דאָס האט מען געוואסט...

ס'איז אָנגעקומען א באפעל, אז מע שיקט אונדז אָפּ אפן פראָנט, פארשיידנארטיק האָבן מיר אופגענומען די יעדע, טייל זיינען געווען פריילעך, געטאנצט, געשפּונגען, טייל האָבן זיך געשראָקן, אנדערע האָבן גענומען זיך גרייט מאכן, ווי צו א הייליקער זאך, נאר סטאך האט זיך פארטראכט.

אלעמענס אויגן זיינען געווענדעט צו אים, נאר ער — גאָרניט, קיין שום צייכן, ווי קיין ענדערונג ניט. צי ער האט די נייט באהאלטן און ניט געוואלט זיך ארויסווייזן, אָדער ער איז גאָרניט איבעראשט געוואָרן — האט מען ניט געוואסט. נאר ווען ס'איז געוואָרן א ביסעלע שטילער און אלע האָבן זיך פארטראכט, איז ער זיך געלאסן צוגעגאנגען צו דער ביקסן פיראמידע, גענומען אין האנט זיין ביקס, באקוקט זי פון אלע זייטן, געפרוּווט דעם שלאָס און אורעקגעשטעלט. ער האט ארומגעשפּרייזט מיט צוגעהאקטע ציין און די מוסקולן אף זיין פאָנעם האָבן געציטערט.

סטאך איז געווען א הויכער, און איבער זיין הייד איז ער שטענדיק געגאנגען אין די ערשטע רייען, דעריבער האָבן אלע, וועלכע זיינען געגאנגען פון הינטן, אים געזען. דאָס ביקסל איז זיך געלעגן זיכער אף זיינע אָקסלען און אזוי צוגעבוּנדן, ווי א געטרעטער הונט, וואָס נורעט זיך צום וואַלעבאָס, וויסנדיק, ווי יענער שעצט אים.

ווען מע האט אונדז געפירט אונטער פייערלעכער מוזיק צום באָן, איז סטאך געווען דער ערשטער, וואָס האט א צי געטאן באם צינגל פון דער ביקס, און א קנאל האט זיך דערהערט. און א רויך האט זיך אופגעהויבן איבער זיין קאָפּ.

סטאך האט אופגעהויבן די אויגן און געלאכט. דאָס געשריי פון די אפיצערן האט אים אצינד קנאפ וואָס געארט — ער איז אצינד א פרומער פויגל.

אין וואָגאן האט ער זיך ערשט רעכט פאנאנדערגעשאָסן. די ביקס-רער איז געוואָרן הייס, און א רויטקייט האט זיך אף איר פארצויגן. ער איז געשטאנען באם פענצטער און געשאָסן אין הייל אריין — און אזוי פארביטערט און פארביסן, ווי מיט יעדן שאָס וואָלט ער וועמען דערהארבעט.

אין מיטן דער נאכט האט דער צוג דעם לעצטן פליץ געטאן, אויסגעהויכט זיין געשאמט
און געבליבן שטיין. ווי זעק האט מען אונדז אויסגעלאדן פון די וואגאנען, און מיר זינען,
מידע, צעבראכענע, געבליבן שטיין אין פעלד באס ראנד פון א כארעו געווארענער שטאט.
די שטאט האט פונדערווייטן, אין דער נאכט־פינצטערניש אויסגעזען ווי אן אלטער האלב־
אינגעזונקענער בעסוילעם. דער הימל איבער דער שטאט איז געווען בלוטיק־רויט, און די
רויטע טויט־פלעקן האבן זיך געשפאנגלט אין די האלב־אינגעזונקענע מאצייוועס.

ס'איז נאכט און שטיל. ווי מיר זינען, וויסן מיר נישט. די אפיצערן זינען פארשוונדן,
און ווי לאנג מע וועט אזוי שטיין, ווייסט מען אויך נישט. איז מען געבליבן זיצן אף דעם אָרט,
ווי מע האט זיך אָפגעשטעלט. זעלנער האבן אינגעדערמלט, נאָר סטאך שלאָפט נישט. זיין
הויכע פיגור האט זיך אריינגעשניטן אין דער פינצטערניש. ער שטייט אף איין אָרט און
דרייט דעם קאָפּ אין אלע זייטן. דאָס אָרט האָט אים ווי געוונדערט און געשראָקן, אן אומ־
רויזקייט האָט מען געמערקט אף זיין פאַנעם...

אזוי ווי א גויסס נאָך א שווערער נאכט ראנגלען זיך מיטן מאלעכאמאָוועס עפנט אף
מיטן באווייזן זיך פון טאָג די אויגן, אזוי האָבן מיר זיך אָפגעכאַפט. ווען די נאכט איז פאר־
שוונדן. א קאלט פרימאָרגן־ווינטל האָט געבלאָזן, דער הימל איז געווען בלוי, און אין בלויען
געפיל איז אלץ געווען פארהילט. פונדערווייטנס האָט זיך געטונקלט א וואלד. הינטער אונדז
האָט זיך געבלייט א פאנאנדערגעוואָרפן דאָרף, פון וועלכן ס'האָט געשמעקט מיט היימישקייט,
מיט סטאכישקייט.

סטאך האָט געקוקט צום דאָרף, און זיין פאַנעם איז געווען מאט־בלוי, פון דעם פאר־
ברענטן צעשאַסענעם שטעטל האָט געיאָגט א מאַרעשקוירעדיקע קעלט. די מויערן־לעכער זיי־
נען געווען ווי דורכגעשאַסענע מענטשן־אויגן. די קויעמעס, וואָס זינען שטיין געבליבן פון
די אָפגעברענטע הייזער, האָבן אויסגעזען פונקט ווי א מענטשלעכער גאַרגל, פון וועלכן מע
האָט אראָפגעצויגן דאָס פלייש. אלע זינען מיר געשטאנען פארשטיינערט, פארטראכט,
יעדער באזונדער האָט וועגן עפעס געקלערט, און נישט איינער האָט זיך געפרעגט: ווי זינען
אוינגעקומען די מענטשן פון די צעלעכערטע, צעשאַסענע הייזער?

— ברידערלעך, — האָט סטאך מיט זיין געשריי איבערגעריסן דאָס טראכטן, — זעט, א
רויך גייט!

ער איז געשטאנען, אָנגעלענט איין האנט אף דער ביסט, די צווייטע — אויסגעצויגן צום
דאָרף, וואָס די זון האָט עס באלויכטן, און געקוקט, ווי פון די קויעמעס ציט זיך א בלויער
דיינקער רויך. זיין פאַנעם איז געווען אינגאנצן געענדערט, בלאס, די אויגן גרויס און פייכט.
אלע האָבן מיר געקוקט אהין, ווי זיין האנט האָט זיך אויסגעצויגן, צום דאָרף, ווי מענטשן
זינען אָפגעשטאנען און פון זייערע הייזלעך טראָגט זיך א רויך, א סימען פון לעבן.
און סטאך, דער סטאך, וואָס אלע פלעגן זיך שרעקן פאר אים, דער סטאך, וואָס האָט
זיך געריסן צום פראָנט, האָט זיך פלוצעם פארבענקט, דערזענדיק דעם רויך פון א פויעריש
היזל.

דאָס איז געווען סטאך, וואָס האָט געזאָגט, אז „א סאלדאט האָט נישט קיין געשאַמע...“

ליטערארישע מינאטורן

פיקאסאס טויב

זי איז באקענט אין יעדער ווינקעלע פון דער וועלט. אזש שיר-שיר, וואָלט איך געזאָגט, באַ-נאל באַקענט.

וואָס אַ גאַנץ קעגן

עס דאכט זיך אויס, אז די טויב, וואָס לעבט שוין טויזנטער יאָרן, די טויב, מיט וועמען נור ער האָט נאָך געהאַט צו טאָן, איז אנטפלעקט געוואָרן ערשט איצט, אדאנק אים, פיקאסאָן. ער האָט געמאַלט איר מלי, איר טוקן זיך, סלענדיק, אין בלויר-פרימאָרגנדיקער לופט. איר ליבע-וואָרקערע, איר אויסזיגן מיט צעשפרייטע פליגל טיפּלעך. איר מאַנען, וואָרקענדיק, באַ דער וועלט גוטסקיט, ליבשאפט, מי, רד, ער האָט זי געמאַלט אזוי, אז עס דאכט זיך אויס: ביז איר איז נאָך קיין שום טויב נישט גע-ווען אף דער וועלט.

וואָס אַ גאַנץ קעגן

און נאָך דאכט זיך אויס: וואָס האָט ער דאָרט אזוינס באַזונדערס געטאָן יעדער קלענסטער מאָלער מאכט דאָס איינס-צוויי, מיט עטלעכע שמיר טונעם פענדזל — אף יעדן פּלויט, אף יעדן סלופ, זעט מען אויסגעמאַלט פיקאסאָס שאַלעם-טויב.

ווי גרינג ס'איז צו זיין אַ נאָכמאכער, אַ נאָכ-טוער.

ביסטו אַ קינסטלער, טראכט איך, צי זיך צו וועלט-באשאַף, זי אַ שטיקל בירע-אוינלעם. נישט קיין גאנצע וועלט, נישט אזא גאנצע טויב אין דער דאָזיקער וועלט — כאַטש אַ מעדערל. כאַטש איין ווייס סאמעטן מעדערל...

שאַגאַל

ס'דאָו מאָלער האָבן נישט ליב וועגן זייערע לימונטן דאָס וואָרט „ליטעראַרישקייט“. שר'י בער, סארקערט, קאָנען אָן „מאָלערישקייט“ נישט זיין קיין שר'יבער.

דער כילעק צווישן שר'יבער און מאָלער איז, אפאָנעם נישט קיין קליינער כילעק. שטעל זי, אשטייגער, ביידע אוועק, לאַמיר זאָגן, אין דרויסן אנטקעגן אַ וואַנט. דער מאָלער וועט באלד אַ נעם טאָן דעם מאָלבערט, די פענדזלען אין די פינגער, און וועט זי באלד אָנהייבן גע-שטאלטן. קעדיי דער שר'יבער זאָל „געבן“ די דאָזיקע וואַנט, דארף ער דאָס ערשטע אַרונטער-גיין הינטער איר, אַ גוטן קוק טאָן פריער, וואָס עס טוט זיך פון יענער זייט וואַנט.

שאַגאַל איז נישט נאָר אַרונטערגעגאנגען הינטן, נישט נאָר גוט אַ קוק געטאָן אין יענער זייט, נאָר אלע זאכן פון דאָרטן אַרויסגעשלעפט אַהער, אין דער זייט.

שאַגאַל איז ערעוויפּעסענדיק. די אינווייניק סטע זאכן שטייען צעוואָרפן אַרום זינע דרויסן-דיקע „ווענט“. לעבן די שוועלן, באַ די פּרוי-בעם, אפּילע אפּן דאך, אפּילע אין הוילן אינ-דערלופטן.

מע קאלכט, מע קאשערט. מ'איז בידעך-כאַמעץ. מע ברענגט שוין אַראָפּ פונעם בידעם דאָס קעסטל פּייסענדיקע געפּעס מיט די פּרוי-לעך-באַמאַלטע קויסעלער און יידישעלעך-באַ-שריבענע טעלער און טעלערלעך.

דער טאטע קלאפּט שוין אויס די האַגאָדע, און דאָס קינד — דער פּיר-קאַשעס-פּרעגער — טראָגט שוין, אונטער אַ ווייס-אָנגעקראַכמאַלטע סער-וועטל, די כאַרויסעס.

און עס שוועבט שוין אינדערלופטן קינדיש-צאפּלענדיקע פּרייד טונעם אַטאַט אַריינגייענ-דיקן מילדן און שיינעם יאָמטעו.

אַכר'עס פאַר דײַנע און דעם העלד

דײַנעמס רײד און מײַסיס

דער פראנצויזישער דראמאטורג אנרי דע מאַנטעראַלן — אַ טראַגיש-פאַרפלאַנטערטע פּער-זענלעכקייט, אַ גרויסער קינסטלער, אַ מענטש, וואָס איז קראַנק געוואָרן אַף אַ פּילאָזאָפּיע, און

דער זאקן דארף אין די לעצטע טעג זינען אליין באגעגענען דעם טויט, ווי דאס קינד באגעגנט אין זינע ערשטע רעגעס דאס לעבן, און האט טאקע אזוי געטאן; אדעקגעזעט זיך אין א פאראכט. אין 72-טן יאר, באם שרייבטיש און אריינגעשטאן זיך א קויל אין די שלייס...

אזוי דע מאנטערלאן האט איינגאלי, איבער לייענענדיק אף א דיכטערס א ביכל לידער די מאטא: „בירגערקריג איז דער בעסטער קריג. ווייט. פארוואס דו הארגעסט און פאר וועמען דו הארגעסט. — מאנטערלאן, זיך אנגעכאפט באם קאפ:

— גוואלד, עס זינען דאך נישט מינע רייזן דאס האט א העלד מינער אזוי געזאגט עס קאן מיר איצט יעדער איינער אין גאס א ווארף טאן אין פאנעם אריין. הייסט הארגענען ווילסט קריגן

וויפל שווערע אכרימעס, טראכט איך, ליגט, נעבען, אף די שוואכע, טאמדי אויסגעמוטשע טע פלייצעס פונעם שרייבער. פארענטפער, בא צאל, נישט נאך פאר דעם, וואס דו אליין טוסט און זאגסט, נאך אויך פאר די רייד און מוסים פון אלע דינע פארשווונען, אלע דינע גע- שטאלטן.

באקום פאר זייערע שינע טועכצן און בא צאל פאר זייערע מועסע טועכצן.

און אויב דו, קינסטלער, ווילסט זיך פונדעסט- וועגן ארויסגליטשן פון דער דאזיקער אכרימעס, באצאל מיט בלינדקעט (זע נישט, וואס עס טוט זיך ארום-אויסרום), באצאל מיט טויבקייט (הער נישט, וואס מע רעדט אף דער וועלט), באצאל מיט אויבערפאלעכעקייט (גיב נאך דאס גרינגע, דאס, וואס שווימט פון אויבן), בא- צאל — מיט ווערן אויס קינסטלער.

א קינסטלער, — זאגט, אדער, מאנטערלאן, — למדט דעמלט, ווען ער למדט נישט.

און נאך עפעס טראכט זיך דערביי. אויב די מאטא-רייד אויבן האט טאקע אפילו געזאגט נישט ער אליין, נאך א העלד זינער, זינען זיי אבער זינע, דעם שפעטער רייד. האבן זיי לאנג געשוועבט אין אים ערגעץ אינווייניק, צווישן זיין כאלעם און וואר.

און דער דיכטער האט ריכטיק אדעקגעשטעלט אונטער דער מאטא נישט דעם העלד, וואס האט די רייד געזאגט, נאך דעם קינסטלער, וואס האט די רייד געדאכט.

איצט

אף אנדערע מארוס „בריוו צו אן אומבא- קאנטער“ האט א לייענער פון א גאנץ יאר, א שכינע מינע, א זאג געטאן:

— אייצעס... ווילע אייצעס!

ס'האט אנגעכאפט א געלעכטער, א געלעכ- טער מיט יאשטשערקעס.

וויטוואזע עסיינטיק, שארפע סטיל-גע- שלענקיט, כאכמע, דינקיט, לעבן, ווייטעק, ווידע, פראנצויזישער עספרי, און — אייצעס.

נישט מער און נישט ווייניקער.

ווילע אייצעס.

אויב מע קאן מיט אזא ליטעראטור אזוי זיך אפאטערן, וואס זשע קאן מען שוין טאן מיט דינער?

ס'האט געגראבלט בא דער נעשאמע. פאמע- לעך האבן זיך אויסגעגראבלט טרייסט-ווערטער.

און עפשער איז די דאזיקע לייענער פון א גאנץ יאר נאך גערעכט? עפשער האט זי נאך געזאגט דאס סאמע פינסטלעכסטע ווארט גראב גערעדט: וואס איז דען סאמקאלאך ליטערא- טור, אויב נישט קיין זייער שטילע, זייער-זייער טאקטישע, איידלי-מיטפילנדיקע, קוים-קוים בא- מערקסע, קלונע און געטרייע אייצעס?

און ס'האט זיך דערגאן פאמעלעך אויסגע- גראבלט נאך ערגערס:

וואס זשע איז מיט דיין ליטעראטור? וואס זשע איז מיט דער ליטעראטור, וואס פילט ארום זיך, ווי אן אט-אט אויסגעלאשענער זאקן, דעם פארקומען מאך פון זינע צעכאלעוועס-פאר- פרעמדע אייניקלעך:

— מע פרעגט בא דיר, זיידעני, קיין אייצעס נישט!

א קאפעלע מעליצדיקייט

מיר קערן זיך אמאל אום צו א קאפעלע מע- ליצדיקייט. אויב דאס איז נאך דעמלט, ווען די נעשאמע אינדערער פילט און צאפלט א ביסל מערער, — וועט מען אונז דעם דאזיקן כעס מויכל זיין.

אויב נישט נאך העכער איז נאך א שטיקל זאך אף אונדזער בידער וועלט...

מיט וואס כ'האב געהאדעוועט אָלען

ס'איז געווען אין יענע גוטע טעג, אין קיש- לאק, אין א פרימארגן. מיר זינען נארוואס אופגעשטאנען. עסן האבן מיר בעמיילע נישט געהאט וואס. דערצו איז נאך אין דרייטן גע- שטאנען א קאלטער ווינטער-טאג, און כ'האב נאך נישט געהאט געבראכט אף די פלייצעס דאס בינטל שטעכלעס אף אויסצוהייזן דאס איי- זערנע הרובקעלע אין שטוב. אפן געלענער האב איך אָלען איבערגעלייענט „כאווער בראווער“, וואס כ'האב באנאכט געהאט ארויסגענדיקט.

אלגע האט, ווי איר שטיינער איז געווען, אלץ געלאכט און געלאכט.

ס'איז אריינגעקומען, געדענק איך, א שכינע, א פאר מאל געפרעגט: "וואס לאכט איר, וואס?" נאר אלגע האט אזוי געלאכט, אז זי האט אויך נישט געקענט ענטפערן.

די שכינע, אן אדעסער, דאכט זיך, עוואקוירט וויבאל, האט א הייב געטאן מיט די אקסל, א קוק געטאן אף מיר קרום און א מאן געטאן: — אוי, מע זאל אפגעהיט ווערן... ער האדער וועט זי מיט כאכמעס...

מין באקענטער ייד

ער איז אריינגעקומען צו מיר און איר, ווי טאמיר, שטיין בעבליבן בא דער טיר. געווארט, איך זאל אים שיין אריינבעטן, אוועקוועגן לעבן טיש. מע דארף נישט ארופשטעלן קיין שום קיך בעד — מע דארף אים נאר א קליין ביסעלע צעווארעמען.

כיוויס נישט, צי ער טראכט די אפאריזמען זינע אליין אויס, צי ער שלעפט זיי פאשעט ארויס פון זינע געדעכענישן, ווו זיי ליגן דאָרט געשענקטע, געלינענע אָדער געפונענע אף די נישט גרינגע און נישט גראַדע און נישט קורצע וועגן פון זינע אריבער זיבן צענדליק יאר לעבן.

וועגן זיין אפאריזם, "ווער זאל עס געווען זאגן, האז — איך שרייב און מין ווייטעק אף א פרעמד לאָשן. אייגענע פארשטייען דאס לאָשן נישט, פרעמדע פארשטייען דעם ווייטעק נישט שרייבט מיר שאָס ראָמאן פון בוקארעסט: — איך וועל איך זאגן ווער. דער רומעניש-יידישער דיכטער דאָקטער א. שטויערמאן-ראָ-דיאָן, וועלכער האָט, אומקערנדיק זיך פון דער ערשטער וועלט-מילכאמע א גייסטיק-צעבראָ-כענער, נאָך באוויזן ארויסצוגעבן א ביכל ליי דער "סערעטשע" ("אָרעמקייט") און דערנאָך זיך גענומען דאָס לעבן. אין דעם ביכל האָט ער אָפּגעדרוקט די דאָזיקע ווידע-ליד זינע. אף יידיש איז די פּיטשורעדיקע ליד דערשינען אין יאסער ווערנאל, "ליכט".

מין באקענטער ייד האט נישט אנגעגעבן דעם מאַקער, נישט געוויסט, ווער עס האט דעם אפאָ-ריזם געזאָגט. איך האָב אָבער יאָ אנגעוויזן: "אזוי האָט געזאָגט א פּראָסטער בעסאראבער ייד".

איך בין קיין כעס נישט באגאנגען.

נישט אלצדינג זינס פארשריט איך. נישט אלצ-דינג וועט מיר אויס ריין פון כאטאָם. היינט האָב איך פארשריבן צוויי זאָגעכצן זינע

איבער זייער שטארקער פארשיידנקייט. וואווי האָבן אין איין צייט געקענט אראָפּגיין פון די ליפן צוויי אוועלכע באזונדערע זאכן איין אפאָ-ריזם איז וועגן ליבע (אן אלטער ייד זאָגט עפ"י שער וועגן ליבע דאָס קלינגסטע וואָרט), דער צווייטער אפאָריזם איז — אָט וועט איר באלד אליין ווען וועגן וואָס.

דער ערשטער:

— פארליבן פארליבט מען זיך, ווייל מע פארליבט זיך. אָן א פארוואָס. מיט דער צייט אָבער הייבט מען גוט אָן וויסן, פארוואָס מע האָט ליב. אָדער פארוואָס מע האָט אופגעהערט ליב האָבן...

דער צווייטער:

— כּיעל איך זאָגן א סאָד: גאָרישטן העלפט קיין שום טינגעס נישט. פאַר אהין, פאַר אהער — גאָרישט בלייבט אומעטום גאָרישט... א שיינער סאָד. האָט

א — א... א — א...

לייענער האָבן ליב דערוויסן זיך באַם שרע"ב, ווען ער האָט אנגעהויבן שרע"בן. אין דעם "וועג" ליגט שוין אמאָל אויך דער "פארוואָס" און עפּשער אויך דער "זוליב וואָס".

שרע"בער ענטפערן נישט טאָמיר דאָס וועלכע, איך, אז כּיפּרעג זיך אליין די דאָזיקע קאשע, פארענטפער איך זי מיר יעדעס מאל אנדערש. שווער צו זאָגן, וואָס דו האָסט געטראכט, און צי האָסטו ביכלאל עפעס געטראכט, באַם סאָ-מע אָנהייב. גרינגער און עמעסדיקער איז ענטי-פערן דאָס. וואָס דו טראכטסט איצט, אין דער רעג, ווען מע פרעגט זיך, אז דו וואָלטסט אזוי דעמלט געטראכט.

און נאָך א זאך האָב איך באמערקט: נישט נאָר איך ענטפער יעדעס מאל עפעס אנדערש, נאָר יעדעס מאל רוק איך אלץ איבער דעם. "וועג" וויטער און ווייטער... אף צוריק.

פאראיין, אף אן אָונט, האָב איך דערציילט א געשיכטע, וואָס איז זיך מיט מיר פארלאָפן אין די סאמע פרעז קינדערייארן. כּיבין דעמלט געאנגען אין צווייטן צי אין דריטן קלאס. כּיבין געווען א שוואַרץ יינגלעל און האָב געטראָגן א דאָרשורעלע מיט צוויי אייבערשטע קעשענעס מיט לעפלעך. אין א טאָג איז בא עמעצן פארסאלן געוואָרן א פּענאַל. דער לע-רער האָט געמוסערט דעם גאנצן קלאס, גער מאַנט, "דער גאנצער זאל זיך אליין מרדע זיין און זאל די גניחה אליין אָפּגעבן. כּיבין גער זעסן, געדענק איך, א בלייכער, און ס'האָט זיך מיר אויסדעראכט. אז דער לערער האלט אין איין קוקן אף מיר. פּונוואנען קאן ער טאקע

וויסן, האָב איך געטראכט, אז דער גאנצער בין
 נישט איין דערנאך, ווען מ'האט דעם אוילעם
 אָנגעהויבן באזוכן, און מ'האט מיר אויך ארויס-
 גערוסן צום טאָול, בין איך, ווי א שולדיקער,
 געשטאנען מיט אראָפּגעלאָזטע אויגן, ברויגען
 אָנגעבלאָזן זיך, געפילט, אז עס ווערט ארום
 מיר באגאנגען א גרויסע אוילע, און האָב פֿל-
 צעט, מיט א פינגער מינעס, אָנגעהויבן שרייבן
 אף א לעפל פון אן אייבערשטער קעשענע.
 כ'האָב מיט דער דאָזיקער באאווטקעט פאר-
 שריבן דעם גאנצע לעפל פון דער קעשענע, און
 ס'איז מיר עפעס ווי גרינגער געוואָרן... מעג
 לעך, אז דאָס זינען געווען די ערשטע שורעס
 מינעס.

— שפעטער, אין מיין לעבן, — האָב איך גע-
 זאָגט, — איז מיר נישט איין מאל אויסגעקומען
 אזויג א שרייבן אף די לעפלעך פון מינע
 קעשענעס. נאָר דאָס איז שוין אן אנדער שמו-
 עס.

— עמעצער לעבן מיר האָט זיך אָנגערופן:
 — שרייבער וואָלטן אזעלכע קעשענעס ווי-
 ערע געדארפט ארויסגעבן!
 נאָר דאָס איז שוין אוואדע און אוואדע אן
 אנדער שמועס.
 אנומלטן האָט מיר מיין אלטע מאמע דער-
 ציילט א געשיכטע, וואָס איז זיך פארלאָפֿן, ווען
 איך בין אלט געווען פיר וואָכן און בין געלעגן
 א צווייגלעך אין וויגעלע.
 (א יודענע אריבער די אכציק דערציילט איר
 זון, וועלכער איז שוין, קיין אַינהאַרע, אויך
 א בען-שישים, א מיטע, וואָס איז זיך מיט אים
 פארלאָפֿן, ווען ער איז אלט געווען אכט און
 צוואנציג טעג):

— איך האָב צוגעקערט די שטוב, און דו
 ביסט געלעגן אין היגל מיט די פיסלעך און
 מיט די הענטלעך ארום, און די מאלאכים האָבן
 זיך מיט דיר געשפילט... פלוצעם הער איך: אר-
 ו... ארו... פארשטייט, דאָס ערשטע קינד און
 צום ערשטן מאל דעם קינדס ערשטע רייך...
 כ'האָב א געשריי געטאָן צו דער באָבען, אראָפֿ-
 געכאָפּט פון זיך דעם פארטעך און בין אדוועק
 געלאָפֿן אין גאס אויסצוכן דעם טאטן. „לאָז, זאָ
 איך, גיכער אלצינג איבער, איציק, און קום
 גיכער, זאָ אהיים, וועסטו עפעס הערן...“
 מיר זינען ביידע אין איין אָטעם צו צום חיי-
 געלע, און — דו לינגסט, דרינגעסט מיט די פיס-
 לעך, קוקסט ארום צו דער סטעליע, און
 שווימסט. און מיטאמאל האָסטו ווידער אָנגע-
 הויבן: ארו... ארו... איר, האָסט געדארפט אָנ-
 קוקן דעם טאטנס פאָנעם מיר האָבן דערנאָך
 אָפּגעלעבט אזא לאנג לעבן, מיר האָבן געהאט
 קאלטס און ווארעמס. מערער א ביסל, פארש-
 טייט זיך, קאלטס, איידער ווארעמס. נאָר דאָס
 דעמלטיקע פאָנעם דעם טאטנס האָב איך טאָמדי

געזען פאר די אויגן, זע עס נאָך איצטער, נאָך
 אזויסיל יאָרן, אויך פאר די אויגן... אקעגן וואָס
 האָב איך דיר דאָס דערציילט, האָ

איך אליין ווייס אויך נישט, אנטקעגן וואָס זי
 האָט עס מיר דערציילט. כ'ווייס נאָר, אז איך
 בין דערנאָך געזעסן און א סאך געטראכט וועגן
 דאָזיקן קינדישן בערייטעסדיקן „ארר“ און מיין
 טאטנס בליקלעך פאָנעם.

עפּשער איז נאָר דאָס דעמלט געווען מיין
 ערשטע שורע?

ס'איז אי, טראכט איך, אזוי, אי אזוי: אי וויי-
 טעק און באאווטקעט קענען ארויסרופן ער-
 שטע שורעס, אי נאָר ערשטע שורעס קענען
 ארויסרופן אזא פרייד און אזויסיל גליק.

אלקאפּלענעם: בא דעם אייגענעם טאטן און
 בא דער אייגענער מאמען.

א האָזימע

— עפעס געדענק איך, מאמע, אין ראשקעוו
 א וואָרט „האָזימע“, וואָס הייסט עס, האָז
 — וואָס הייסט וואָס ס'הייסט? האָזימע
 הייסט האָזימע.

— יא, אָבער מיט וואָס עסט מען עס?
 — מיטן מויל, מיט די ציין עסט מען עס.
 — וואָזוי זשע, אשטייגער, מאכט מען א
 האָזימע?

— וואָס הייסט וואָזוי? מע נעמט צוויי
 זשעמניעס טונקלע מעל, א דרייסיג זשעמ-
 נייעס פאפערשוימלע, ס'ע שאדט נישט א פאָר
 געלעכלעך, אויב ס'איז דא, א לעפל בוימל, א
 קאפּעלע סאָדע, ס'ע שאדט נישט א ביסל האָניק
 צי א שטיקל סטעליק, א קאפּעלע זאלץ, פאר-
 שטייט זיך, א מין פערטל גלאָז מעלעך, מע
 פארקנעט עס הארט, מע קאטשעט עס אויס א
 צוויי פינגער די גרעב, מע קארבט איין קעס-
 טעלעך, איין יעדער קעסעלע א עסטער-שטאָך,
 מע באשפערענקלט עס מיט א לעק פאפערשויגע
 קלמיען, מע זעצט עס איין אין ארוון איינעם
 מיטן ברויט, און ס'האָסטו דיר א האָזימע.

— ווען זשע עסט מען די האָזימע?
 — ווען מע וויל, אשטייגער, שאכעס פאר-
 נאכט. מיט א סלאָקל ווינטל צי מיט א סע-
 לער טשאָלנט-בארלעך. ס'ע קרישעט זיך און ס'ע
 צעגייט זיך מאמעש אין מויל.

— און דאָס איז עס אינגאנצן?

— יא, כ'האָב נאָר פארגעסן. ס'עלאונע, בע-
 שאט מע מאכט די האָזימע, דארף מען די גאנ-
 צע צייט האלטן אין דער מאכשאָווע, זי זאל
 געראָטן, זי זאל זיין באטאמט און זי זאל נויסע-
 כ'יין זיין, זון מינער...

כ'זאג דאס נישט, וויל פאראדאקסאלס איז שוין געזאגט, נאך וויל כ'האב דאס געזען מיט מינע אייגענע אויגן, מע קען אפילו זעהן ווי און בא וועמען.

וואס זשע איז די אייגענע די גאלדענע מיט? נאך ערגער, מין איך, שרייבער איז פונקט אזא דאס-סוינע דעם ווארט „מיטלמעסיק“, ווי זי איז א דאס-סוינע די ווערטער, זאגן מיר, „לעבלעך“, „פארעווע“ און נאך א פאר צענדליק אזעלכע למיטישע ווערטער. וואווי דו זאלסט דעם קראנקן נישט לייגן, ווייסט מען וויל, איז אים נישט גוט, טוט אים וויי.

אז שרייבער באטייט קראנק זיין, וועט זיך עפשער עמעצער מיט מיר שפארן. אז שרייבער איז נישט גאר גוט אף דער וועלט—וועט נישט יעדער קענען מאסקים זיין, נאך אז שרייבן טוט וויי, וועט, פאר בושע, אנערקענען אפילו דער, וואס פילט באס שרייבן קיין שום ווייטעק נישט. אפילו נישט אין דער לינקער פיאטע זיגער.

דער לפני מי אתה עומד

וועסט זיך, פריינט, דערקענען. און עס וועט זיך, פארשטיי איך, ווי טאן. נאך אזוי האב איך געפילט, און דאס האב איך געטראכט. און אויב דו ווילסט נישט, מע זאל דיר זאגן דאס, וואס מע פילט און מע טראכט, אדער: אויב דו ווילסט, מע זאל דיר זאגן נישט דאס, וואס מע פילט און מע טראכט—איז זאל דיר, ברודערקע, וויי טאן.

כ'האב געלייענט דמנע זאכן און זיך גע- פרייט: ס'איז אונדז צוגעקומען נאך א שריי- בער, ס'האבן זיך אפגעדרוקט נמע ווערק— וואווי די ווערק זאלן נישט זיין און פונדאנען דער שרייבער זאל נישט קומען.

דערנאך האבן מיר זיך אין דמן שטאט מיט דיר באקענט, דערנענטערט זיך, דמן פראסט- קייט און טמיעסדיקייט, דמן אופריכטיקייט און באשיידנקייט האבן מיר דמנע זאכן פאר- טייטשט, ווי באשיינט מיט א באזונדער מין שוין.

דערנאך האסטו מיר גענומען צו זיך אהיים און מיר באוויזן דעם שרייב-שטענדער דמנעם, וואס דו האסט ספעציעל געלאזט מאכן, האסטו געזאגט, בא א סטאליער, אויסגעמאסטן נאך דמן הייך און נאך דמן שטאלט נאך.

— איך שרייב שטייענדיק! — האסטו א זאג געטאן. און אט דערא שרייב-שטענדער — שאלעם- אלייכעמס און העמינגווייס שרייב-שטענדער —

— איין כאנציע האט בא מיר קינגמאל נישט גערעכענט. איינמאל אין א גאנצער איז זי מיר עפעס אומגעשטאנען אף דער לינקער זייט, זיצט אף דער סאפאקע אין הוילן העמדל און פלינקעט. „רייזי! — מאכט דער טאטע, — דאס קינד איז עפעס נישט מיט אלעמען. כ'ווייסט מע דאך? זי עפשער מעטאמע זיין, האט! — אט, זאג איך, ביסט, מעכילע, א גרויסער לאקס. זעסט נישט, אז זי זיצט און קוקט, זאג איך, צו די פאסא- לעס! — אפן טיש איז געשטאנען א טעלער קאלטע פאסאליעס פון דער נעכטיקער ייד. קום אהער, זאג איך, כאנציעלע, וועט דיר די מאמע געבן פאסאליעס.“ קומט זי צו צום טיש, צעפנט דאס מויל, און די צוויי לעכער אין מילעכל צעלויסן זיך אין ביידע זייטן, אהין און אהער — ס'האבן זיך איר אין יענער צייט געביטן די ציינדלעך. כ'האב גענומען א זשמיט פאסאליעס, אריינגעלייגט איר אין ביידע זשמע- נעס ארמין, און זי האט מיט איין הענטל אַר- געטאליקעט די פאסאליעס אין אנדערן הענטל — א הענטל איז בא איר געווען א גראבטישניקס, א פעכקע — פאזאליקע אופער- געסן די פאסאליעס, אָנגעהויבן לאכן, געצויגן זיך, און איז באַרעכהאשעם געזונט געווארן. מע דארף, פארשטייט זיך, צוהערן זיך צו שעקספירס רייד, צו טאָלטאָי רייד, אוואדע צו שאלעם-אלייכעמס רייד, צו העמינגווייס רייד, — מע דארף זיך אָבער אמאל צוהערן צו דער מאמעס רייד אויך...

צו חיינו און צו א סאך

עס זינען פאראן שרייבער, דיכטער, וואס האבן אָנגעשריבן א פאר געלונגענע זאכן, וואלטן צו די דאזיקע פאר געלונגענע זאכן גע- ווען צוגעקומען נאך א פאר אזעלכע זאכן, וואלט קלאר געווען, אז ס'איז נישט געשען קיין שום נעם, ס'האט זיך גארנישט ארויסגעכאפט צו- פעליק, און פון די דאזיקע שרייבער וואלט עפ- שער מיט דער צייט עפעס געווען געווארן.

און פארקערט: עס זינען פאראן שרייבער, דיכטער, וואס האבן אָנגעשריבן א פאר געלונגענע זאכן, וואלטן די דאזיקע פאר געלונגענע זאכן געווען געבליבן איינציק, אויסגעטיילט, און וואלטן נישט באטליבעשטישט געווארן אין דער גוזאליקער „מרוכטבארקייט“, מיט וועלכער דער מעכאבער זייערער האט זיך דערנאך פארקליבעט, וואלט, מגלעך, מיט דער צייט פון די דאזיקע שריי- בער עפעס געווען געבליבן.

האָט זיך אויסגעגעבן, האָט זיך פארשט, האָט געמאכט פון דיר טיל-טעל.
ווייט, געבער, גוט, בא וועמען מע דארף נעמען, ווייט אבער זייער שלעכט, וואָס מע דארף נעמען.

טראָג, זיך מויכל, ארויס פון זיין שטוב דעם פערעמדן שרייב-שטענדער און ליג אוועק אף זיין אָרט, צעעפנט, "טעזיזע דער מילכיגער" און "נאָך וועמען קלינגען די גלעקער", שפרינג אריין און טונק זיך אונטער אין זייער שורעם, ניט ווי אין א ביטל, נאָר ווי אין אן אַקעאן, טויך און טויך א נאקעסער אין אַקעאנט טיפער נישן און שלאָג זיך אָן מיטן שטערן אין סאמע גאָל זינגעם. און אז דו וועסט דערנאָך צוריק ארוםשווימען א לעבעדיקער, וועסט צוריק ארוםשווימען דו, קענסטו דו דעמלט אוועק זעצן באם פראַסטסטן קלענסטן טישל.

און דאָס דאָזיקע קלינגע פראַסטע טישל וועט זיין זיין שטענדער, זיין אַמעד, זיין בעלעמער.

זיין ערשטער קייטקער

אין ראשקעוו זינגען דעמלט אומגעגאנגען צווישן יונגווארג צוויי שיינע ווערטער: "אָפּט" מוים" און "פעסימיוס", אז איינער האָט גע- פּרעגט דעם אנדערן: "דו וואָס ביסט, א פעסי- מיסט, צי אן אָפּטימיסט?", האָט יענער, פאר- שטייט זיך, געענטפערט: "אן אָפּטימיסט", וואָס זשע וועט זיין מיטן פעסימיוס האָב איך זיך אין א טאָג אוועקגעזעצט, אָנגעשריבן א דער- ציילונג און איר א נאָמען געגעבן, דער פעסי- מיסט".

א יונגל פון א יאָר פופצן, האָב איך דער- ציילט, איז אויסגעשטאנען קאלערלי צאָרעס. ווען זיין באלעבאָס דערווייט זיך, אז ער איז א לינקער, טרימבט ער אים ארויס פון דער ארבעט, אין שטעטל פילט ער זיך איינזאם, קיינער פארשטייט אים ניט. דערצו שטארבט אים נאָך די מאמע פון טשעכאָטקע, האקציער, דעם יונגל באפאלן שווארצע, פעסימיסטישע געדאנקע, ער גייט ארויף אסאך בידעם און הענגט זיך אויף.

כ'האָב גענומען די דערציילונג און בין אוועק וועגן זי פייסיע וואסערמאנען. פייסיע וואסערמאן איז געווען א מעכאניקער בא מוז- שע קארנאָס אין מיל. אין הויף, אין א באוונ- דער שטיבל, וואו ס'האָט געארבעט דער מאָטאָר, איז געשטאנען א ווערקשטאט מיט א גרויסן שרויפשיטיק, מיט אָן א שיר סמיל און פילעכ- לעך. ס'האָט אין שטיבל געשמעקט מיט אויל און מיט נאכט, ס'איז געווען קיין שטיקל ריין פלאץ אנדערצוועגן זיך. פייסיע, אין א

פאָר גלאַנצנדיקע הויז, האָט זיך אָפּגעווישט ביידע שווארצע הענט זינע אין א שווארצער פעטער שמאטע, און האָט מיר געהייסן ליינענען. אז כ'האָב איבערגעלייגט, האָט ער, זייער גע- היט, פארייכערט א ציגייטער און מיר אזוי גע- זאָגט:

— שיינ, ניט מוזעס אָנגעשריבן, נאָר דאָס, וואָס דו האָסט דעם כעווערמאן זינגעם פאר- צינג א שטריק ארום האלדז, טויג אף גוטע קאפארעס. פארקערט: ווען סע קומען אים אריין די מעשוגענע געדאנקען אין קאפ, דארף דער באַכער זיך אָנעמען מיט קויער, צעבלאָזן די נאָזלעכער און א מאך סאָן. אד, א מעכניע צו לעבן אסצולאָכעס אלע קוילערס פון דער וועלט. אזוי איז ער בא דיר א פארדרייפער פּעסימיסט. ניט דער פּעסימיסט, וואָס מיר דארפן...

פייסיע וואסערמאן האָט דערנאָך פארענדיקט די ארבעט, אָפּגעוואשן זיך אין הויף דאָס פאָ- נעם, אָנגעטאָן די טושוורקע זינגע מיט די פיר קעשענעס, און מיר זינגען ביידע ארויסגעגאנג- גען א ביטל שפאצירן. כ'ביי געגאנגען אין גע- שווינגן, וואָס האָב איך נאָך געהאט צו רעדן: כ'האָב שוין גוט געוויסט, אז מע דארף נעמען די דאָזיקע זאך מינע, צעפילצען זי אף פיר- פילצען און צעבלאָזן זי אסאך ווייט, ס'זאל פון איר קיין שאַרעדעפאָרע ניט בלייבן.

ס'איז אונדז גראדע אנטקעגן געקומען מאך- סים לונגוס' מיידל, זשענקע, זשענקע לונגו איז געווען דאָס שענסטע מיידל אין ראשקעוו און ארום ראשקעוו. זי איז אונדז אנטקעגן געקומען מיט צעלאָטע האָר, אין א דין קורץ קליידל, מיט שייך אף הויכע אָפּזאסן. זי האָט געשפאנט אונטער הוינדענדיק זיך, ווי זי וואָלט געגאנגען אף ספרושינקעס.

פייסיע וואסערמאן האָט א חזון געטאָן אף זשענקען מיטן קאפ, צעבלאָזן די נאָזלעכער און א זאָג געטאָן:

— סו א קוק אף אירע פיסלעך, אף אירע בריסטלעך, א מעכניע.

כ'ווייט ניט, צי האָט ער דאָס געזאָגט מיר, צי ער האָט זיך אזוי אויסגעשטענעט מיטן פעסימיסט מינעם, וואָס האָט געבען בא פופצן יאָר גע- נומען זיך דאָס לעבן. כ'ווייט נאָר, אז איבער די דאָזיקע פאָר ווערטער בין איך א גאנצע נאכט גיט געשלאָפן. ס'האָט מיך גיט אזוי גע- ארט די דערציילונג, וואָס כ'האָב טאקע באלד אין יענעם פארנאכט צעריסן, ווי ס'האָט מיך געארט ער, פייסיע, וועלכער האָט בא אונדז געהייסן דער סאמע באוועסטיגיקער און סאמע ערנסטער באַכער.

ער, פייסיע, זאל בא אזא שמעטע ארויסלאָזן פונעם מיל אדעלע ווערטער:

לאמיר דעם שרייבער גיט ארטינקוועטשן אין קיין ענגשאפט, אים געבן וועגן זיין הינטער-טיקעט גיט קיין איין הינטען און גיט קיין איין איצט, נאר די אלע זיבעציק יאר זינען, וואס זינען אים געשענקט געווארן.
געבן אים וועגן זיין הינטערטיקעט — זיין זינענטיקעט — זיין גאנץ לעבן.

אונזער פארמעגן

דאס, וואס דער שרייבער טראגט אין זיך, פארמאגט אין זיך, איז נאך דערוועלט גיט זינס. זינס הייבט עס ערשט אן ווערן, ווען ער גיט עס אוועק, ווען ער לייגט עס ארויס אף פישיר.
אונזער פארמעגן איבערט זיך אין קאנטאָ-בוך אפן בלעטל „הויצאָר“, און גיט, ווי בא דער גארער וועלט, אפן בלעטל „האכנאָסע“.

ווי עס וואָלט געוואָלט אַמאָר כאַיאָס

אייסער, ס'איז אינגאנצן גארנישט מיט גארנישט, אויב מע טאָר גיט טאָן דאָס, וואָס מע טאָר נישט, אויב וועגן אלץ דארף מען זוכן א פרומע באוואָרעניש, און זינדיקן טאָר מען אפילו אף קיין האָר נישט.

זייענער

גרויסע ליטעראטור דארף, פארשטייט זיך, דינען דעם מאסן-לייענער, דעם מיליאנען-לייערער, אזוי צו זאָגן.
אָן דעם קאָן וועגן קיין גרויסער ליטעראטור קיין רייד גיט זיין.
איניינעם דערמיט דארף אָבער גרויסע ליי-טעראטור, וואָס דינט מיליאנען לייענער, האָבן אין זיך אזוינס פאר הונדערטער לייענער, און אזוינס פאר צענדליקער לייענער, און אזוינס פאר איינע פאר געציילטע לייענער.
אָן דעם קאָן וועגן קיין גרויסער ליטעראטור אויך קיין רייד גיט זיין.

הענט און פיס

א מענטש אָן קינדער-יאָרן, (אזוינס קאָן דאָך אָבער גיט זיין, לאַמיר זשע זאָגן קלאַרער, פינקטלעכער), א שרייבער, וואָס האָט אין זיין ליטעראטור גיט געגעבן זינען קינדער-יאָרן, זעט

און אז כּיבין שוין דערנאָך יאָ אַנשלאָסן גע-וואָרן, האָב איך געהאט שרעקלעכע קאלימעס. כּהאָב געזען פייסען אַרומגעלאָנטערט מיט מידלעשע פלייצעס, פולקעס, בריסטלעך, און פייסע איז איין יענער נאכט געווען בא מיר טרייף, ווי בא א פרומען יידן איז טרייף כאַווער. טרייף, וואָס טרייף הייסט.

הינטערטיקעט

מיר פארשמאָלן אָפּט אזוי דעם דאָזיקן ברייטן באגריף, דערטשטן אים אַרען אין אזא ענגשאפט, אז מן דאָר, טקופע, עפאכע באַנוגענען מיר זיך מיט איין הינטען, מיט איין איצט, שיר גיט מיט איין טאָג: הינטערטיקעט — איצטיקעט, הינטע-טאָטיקעט, שיר גיט איינטאָטיקעט.
שאַלעם-אלייכעם איז דאָ אויך דער בעסטער במשפּיל, אז מיר גרייפן.
שאַלעם-אלייכעם איז געווען דער הינטע-צייטיקעטער שרייבער, ער האָט די הינטערטיקע-קעט זינען — דה. די יענעצייטיקעט זינען — באשריבן מיט אלע פישטשעוועקעס, גיט ארויס-געלאָזט פון אויב קיין מינדסטע טנוע און הא-וועט, זינען אלע ווערק זינען, כּוץ דעם וואָס ווי זינען דאָס, וואָס ווי זינען, אויך א לעבע-דיקער פינקעס, ווו עס איז באשריבן מיט די סאָר מע קלענסטע פראָסטיס, וואַזוי יידן האָבן אין יענער צייט געלאכט און געוויינט, געלעבט און געראנגלט זיך, געליטן און אָפּגעשפּעט פון די לייזענישן. שאַלעם-אלייכעם איז אומעטום אליין געווען דערביי. אלצדינג, וואָס ער האָט געזען און געהערט, האָט ער אַיינגעשריבן אין א ביכל. מונדערטוועגן הייסן מיר, אז וועגן ייִנג-געלע מאַטל פייסי דעם כאַונס האָט ערשט שאַ-לעם-אלייכעם דערציילט, ווען ער איז שוין גע-ווען א מענטש אין די יאָרן, אז טעוועס איבער-לעבענישן האָט ער באשריבן אריבער צוואַנ-ציק יאָר, אז אין „מונעם יאָריד“, אין הינטע-צייטיקסטן ווערק פון יענער צייט, האָט זיך שאַלעם-אלייכעם פארמאָסטן צו דערציילן וועגן זיין גאנץ לעבן, אָנגעהויבן שרייבן דאָס ווערק באַם סאָף מונעם לעבן, קאָן מען זאָגן, אויך דע-ריבער נאָר אָנגעהויבן עס און גיט פארענדיקט.
גאַרקיס גרעסט הינטערטיקסט ווערק, קליס סאַמינס לעבן עפּדן כאַפּט אַרום גיט איין טאָג און גיט איין יאָר, נאָר גאַנצע מערציק יאָר רוס-לאַנד.

אין כאַפּט דען בערגעלסאָנס „באַם דניעפּער“ אַרום היינטיקען יאָר מערציק יאָר ייִדיש לעבן? און איז דען „באַם דניעפּער“ גיט בערגעלסאָנס היינטיקסט ווערק?
גיט אומזיסט, אפּאָנעם, איז אף רוסיש היינט-צייטיקסט, סאָוועטענאָסט — מיטצייטיקסט.

אויס ווי א קאליקע א בעטלער און ביידע פיס, אף א גינדעריק וועגעלע מיט פיר קליינע אים זערנע רעדעלעך אונטער דער פלאטשיקער פלאטשער-א-איר האט אוראדע אזא וועגעלע אמאל באגעגנט אפן אלטן מארק.

דאס בילד איז א גאנץ "קינסטלערישס", מא' מעש סקולפטוריש. אן אויסגעהאקטער ביזסט פון מארקאז צי פון בראנז, גאר, כלעבן, סאיז א קאליקע, א האלב-מענטש, נעבעך.

ליטעראטור דארף האבן פיס. דארף פון ער-געץ אויסוואקסן. דארף זיך אין עפעס אן-שפארן. דארף שטיין און גיין.

צוויי ליטערארישע העלדן

דער ערשטער פון די צוויי העלדן איז ביכ-לאל דער ערשטער ליטערארישער העלד אין דער וועלט.

מיט אים האט זיך אנגעהויבן, מיט טויזנטער יאָר צוריק, די דאָזיקע קישעפדיק-אויסטערישע וועלט-דערשיינונג, וואָס הייסט ליטעראטור.

פריער, פארשטייט זיך, אויסנווייניק, מיעט לעפע; דערנאָך אף די בעלעמערס אין די צור-גויפּעקאטשעטע פארמעטן; דערנאָך — דורך די טויזנטער, מיליאָנען און מיליאָרדן ביכער-פּאָ-ליצעס אין די טויזנטער, מיליאָנען און מיליאָרדן שטאָט-ביבליאָטעקן און שטוב-ביבליאָטעקן.

דער שטעפּער פון דעם דאָזיקן ערשטן ליטע-רארישן העלד האָט אים אזוי ממסערט אויס-געפורעמט און אויסגעשליפּן, אזוי געריניש אריינגעבליאָזן אין אים לעבן און געשאַמע, אזוי קינסטלעריש געטראָפּן מיט אים אין סאמע פינטל, אז ער, ניט מער, סאָפּקאָלסאָף, ווי אן אויסגעטראכטער ליטערארישער פּאַרשויך, האָט אָנגעהויבן באהערשן א גאנצע וועלט, יא לייע-נער צי ניט לייענער, זאָקן און טאָף, פון דער וויג ביז צום אָרן.

מ'האָט אים אָנגעהויבן דינען, כאַנפענען, מיי-רע האָבן פאר אים, בריען פארויגעווערען מיר-בייכעס, אויספילן זינע באפעלן, פילן אים טאָ-מיד לעבן זיך, באם לייגן זיך אין באם אופ-שטיין לויבן אים, שטארבן מיט זיין נאָמען אף די ליפן.

ווער איז געווען דער, וואָס האָט דעם דאָזיקן ערשטן ליטערארישן העלד געשאפּן קיינער וועט עס שוין קינמאָל ניט דערגיין. מעגלעך, אז דאָס האָט געטאָן א גאנצע איידע. מעגלעך, גאָר באגליקט געוואָרן מיט דעם גרויסן איינ-פאל איז בעלישום-סאָפּעק באגליקט געוואָרן איינער, איין-אין-איינציקער — דער דיכטער פון דער דאָזיקער איידע.

די איידע האָט דעם איינפאל אומגעכאפּט, אדוועקגעטראָגן, אויסגעקוויטשט און אויסגע-טאנצט, באשטעטיקט, פארפולקאמט.

ער איינער, דער דיכטער, האָט זיך צוגע-קוקט צו די קאָסע רעגנס, וואָס האָבן געגאָסן פון די הימלען, צו די נאסע בלעטלעך אף די צווייגן, צו די זשוקלעך אין די גראָזן, צום ווין אופגאנג איבער דעם אלעמען, צום פארנאכט און צום פארטאָג — און ער איינער, דער דיכ-טער, האָט שטילערהיים, האלב פאר זיך און האלב פאר אנדערע, א שטעטשע געטאָן: — גאָט

דעם דאָזיקן ערשטן ליטערארישן העלד האָט דער באשעפער זינער, דער דיכטער, אויסער-לעך אפילע ניט אָנגעצייכנט רעליעף, מע זאָל אים קענען זען און אָנטאפּן. ער האָט אים אָר-געמאָלט אזוי, מע זאָל אים גאָר קענען פילן. פארקערט: דער דיכטער האָט פארשטאנען, אז וואָס מער ער וועט דאָס געשטאלט, דעם העלד זינעמט אויסקענטן פארבאָרגענער, פארהוילע-נער, וואָס מער ער וועט אים פארוקן העכער אין די הימלען, אלץ מער וועט דער העלד קינסטלעריש ווירקן, אלץ בעסער וועט אים יעדער באזונדער זען אף אן אייגענעם אויפן, אלץ מער וועט מען אים הערן, גלייבן.

דער דיכטער, דער באשעפער, האָט געשאפּן דעם העלד זינעם מיט זיין, דעם דיכטערס, אויסזען, געשענקט אים זיין זין, זיין טאָך — אים געמאכט פאר א באשעפער.

דאָס ערשטע טועכץ, וואָס ער האָט אים גע-געבן טאָך, איז באשטאנען פון איין קלייניקייט: באשאפן די וועלט.

דער ערשטער מאָנאָלאָג, וואָס ער האָט אריינ-געלייגט אין זיין מויל, איז געווען דער סאמע קירצסטער און סאמע צופרידנסטער:

— ווימיה ערעו, ווימיה בויקער...

ער האָט אים ניט געמאכט פאר קיין גוטן. ער האָט אים ניט געמאכט פאר קיין שלעכטן. ער האָט אים געמאכט אים א גוטן, א יא שלעכטן. ער האָט די שלעכטקייט און גוטסקייט זיין העלדס פרימיטיוו ניט דאָזירט. ער האָט זיי איבערגעפלאַכטן איינס מיטן אנדערן, אריינ-געפלאַכטן איינס אין אנדערן.

אָט איז דער העלד בארעמהאריץ און ליט-זעליק, און אָט איז ער א נויקע-וועניגסטער. ט'האָט ער גאָרוואָס די וועלט באשאפּן, און ט'האָט ער זי באלד שפעטער א ביסל פאר-פלייצט מיט א מאבל. אָט טוט ער א זאָג: "נעם, דיין זון, דיין איין-און-אייניקן, בינד אים, שעכט אים, ברענג אים מיר א קאָרנ", און אָט גיט ער א געשריי: "שטיי! וואָס טוטסטו, וואָס זאָלסטו זיך ניט דערוועגן צו לייגן קיין האנט אפן יינגל, הערסטו, וואָס מע רעדט צו דיר?"

ער האָט אים אזוי גענואל-ממסערט אים-
געטראכט, אז קיינעם קומט אין הונדערטער
יארן נישט אומגעפאלן, אז ער איז אן אויסגע-
טראכטער.

דער ערשטער ליטערארישער העלד האָט
איבערגעלעבט נישט נאָר אים, דעם קינסטלער,
וואָס האָט אים געשטאלטיקט, נאָר גאנצע הונד-
ערטער דירעקט נאָך אים. איבערגעלעבט נישט
ווי קיין ליטערארישער העלד, אבסטראקט,
ביכלדיק, אזוי צו זאָגן, נאָר בעפועל-מאמעש,
לעבעדיק, מיט אויגן און אויערן, וועלכע זענען
און הערן, וואָס עס טוט זיך אין יעדער ווינקעל
לע מוז יעדער שטוב און אין יעדער ווינקעל
פון יעדן הארץ. אלמעכטיק. מעלעך-מאלכיי-
האמלאַכעמדיק. אייביק, מיט איין וואָרט — דער
אייביקער באלעבאָס און רעדליכער פון דער
גאָרער וועלט.

פונדאנען עס האָט זיך צו דעם גאָר-גאָר
פארציטיקן, אוואדע זייער פרימיטיוון קינסט-
לער גענומען אויפיל טאלאנט. אויפיל קינסט-
לערישער קויער, אויפיל פאנטאזיע און איינ-
טוויצע אויסצוקענען א געשטאלט, עס זאל אזוי
וויקן און אויפיל לעבן, אויסקענען עס אזוי
אליזטיק, מיט אויפיל ריכע און דינע קינסט-
לערישע מיטלען, צו וועלכע עס איז שפעטער,
אין הונדערטער יאָר ארום, פאחולע דערגאנג-
ען די קונסט ביכלאל און די שרייב-קונסט ביי-
פראט. — איז שווער צו פארשטיין, איז קומט
נישט מעגלעך צו פארשטיין.

אוואדע איז דער דאָזיקער ערשטער ליטערא-
רישער העלד, די דאָזיקע גאט-געשטאלט, ווי
מיר קענען זי שוין היינט פונעם כומעש, פונעם
טאנאן, פון דער גאנצער „פארשריבענער“ ליי-
טעראטור, איבערגעקנאָטן געוואָרן און אויסגע-
ראסיגירט געוואָרן דורך אנדערע שפעטערדיקע
קינסטלער. נאָר סמויסיף בלייבט דאָס א ליטע-
רארישער הונדער, א ליטערארישער געט.

א געט, וואָס איז ביי היינט ליטעראריש וויי-
ניק אָדער קומט גאָרנישט אויסגעפאָרשט גע-
וואָרן.

אויב דער דאָזיקער ערשטער גרויסער ליטע-
רארישער העלד האָט שוין איצט, אין אונזער
צייט, אָנגעהויבן פארגיין, אומגעהערט ביסלעכ-
ווייניג לעבן און ווירקן, און וועט מיט דער צייט
אינגאנצן אראָפּ פונעם מאַרק, אינגאנצן געלעם
ווערן און עפּטער פארגעסן ווערן, לעבט און
וויקט נאָך דער צווייטער גרויסער ליטערארי-
שער העלד, וועט לעבן און ווירקן אזוי לאנג,
וויפיל עס וועט זיין דער מענטש, אזוי לאנג
וויפיל עס וועט זיין לעבן.

דאָן קיכאָט.

סערוואנטעס האָט גאָר אויפיל נישט געמיינט.

ער האָט גאָר אויפיל אין זיין העלד נישט ארעג-
געלייגט. ביכלאל לייגט א קינסטלער אריין אין
זיין העלד מערער וויפיל מע נעמט ארויס. ס'איז
ליגן די מיטע, אז דער אויסטייטשער איז קליי-
נער פונעם שעפער. א קינסטלער שפילט אפאל-
דעם שטייגנדיג-אויסוואל, דעם נישט-דאָס
בין-איד-אויסן, אזוי אז אים ליבער און רעווער-
דיקער. מע וועט סאָפאָלאָסאָף דערזען, אז ס'איז
נישט מער ווי שפיל. און מע וועט אָנהייבן ענט-
פערן מער, ווי ווען ער וואָלט יאָ געפּרעגט. עס
וועט אָנהייבן אויסן זיין מער, ווי ווען ער וואָלט
יאָ געזאָגט, וואָס ער איז אויסן. סערוואנטעס
האָט, פארשטייט זיך, ווי יעדער עפעסער קיין-
סטלער, אין זיין דאָן קיכאָט גענוג אריינגע-
לייגט. נאָר דאָ איז ווידער געשען א ליטערא-
רישער געט. ארויסגענומען האָט די וועלט מע-
רער. צען מאל מערער. הונדערט מאל מערער.
ארויסגענומען — דאָנקיכאָטשיקס.

דאָן קיכאָט האָט אראָפּגעשלעפט פונעם בוי-
דעם די פארשימלטע ריטער-האלבאָשע, ריטער-
לעך אוועקגעזעצט זיך אף און זיין פערדל, און מיטן
איינ-אין-איינציקן, אייביק-פארגלייבטן, אייביק-
גוטן סאנטש-פאנטאזיע הינטער זיך, ביידע ווי
צוויי פארשטעלטע שמענדיקעס, אוועקגעלאָט
זיך איבער דער וועלט אָפּשפילן א פורים-שפיל,
די וועלט זאל זען, ווי קאמיש עס זינגען שריי-
בער, סערוואנטעס מיטציטלער, וואָס שרייבן
ריטער-ראָמאַנען אין דער צייט, ווען דאָס ריי-
טערטום ליגט שוין א פארשימלטע אפן בוידעם,
ווי קאמיש-אריש עס זינגען מענטשן ביכלאל,
וואָס ווילן מיט אלע קויכעס אפּלעבן אָפּע-
שטאַרבנס, קלאמערן זיך מאמעש מיט די נעגל
אין אָפּגעווינגענע, אָפּגעאנגענע, אָפּגעלעבטע,
דעמלט, אף דער הייסער מינוט, איז דאָס גע-
ווען גענוג געוויזן און גענוג געזאָגט. האָט סער-
וואנטעס געוואָלט זאָגן מערער מעגלעך, אז
יאָ, און מעגלעך, אז ניין. נאָר די וועלט האָט
מיט דער צייט אין דער דאָזיקער דאָנקיכאָט-
שפיל דערזען מערער און דערשילט מערער.
די וועלט האָט דערזען, אז דאָן קיכאָט איז א
שטיקל גאר, א שטיקל פאנטאזיאַר, א שטיקל
באל-האכאליומעס, א שטיקל קעמפער, א שטיקל
פארליכטער, א שטיקל כויער-מאכער, א שטיקל
הערשער און א שטיקל באהערשטער, א שטיקל
אָנעז און א שטיקל בלאגזשוע, א שטיקל מיל-
דער, א שטיקל קיסן, א שטיקל כאָפּעס, א
שטיקל דאָס און א שטיקל יענץ — און פון די
אלע שטיקלעך אייניגעם שטעלט זיך צונויף די
דאָנקיכאָטשיקס. און פון דער דאָזיקער דאָנ-
קיכאָטשיקס שטעלט זיך צונויף דער מענטש.
דאָס אייביקע אין מענטשן. די אייביקעס דעם
מענטשנס.

מיט דער צייט האָט די וועלט אראָפּגעצויגן
פון דאָן קיכאָטן די פארציטיקע פריילעך-לע-

כערלעכע האלבאשע זינע: דאס שמענדיק
מיצל, דעם שטאלן־דראטענעם פאנצער, די רי-
טער־שטיוול, די פארביקע לאמפאסן, שנירלעך,
סטענגעס, צאצקעס.

דאן קיכט אין געבליבן שטיין א נאקעטער.
און אין זיין נאקעטיקייט האט ער אומגעהערט
זיין ער — דער מיטן לענגלעך־ביינערדיקן פא-
נעם און מיטן כוטרע־פארשטיציקטן בערדל, ער
האט אנגעהויבן ווערן מיר: איך, דו, זי.

מיט דער צייט האט ער אינגאנצן פארלוירן
דאס בלוט און פלייש, איז געווארן הוילער בא-
גריק, הוילער סימבאל, הוילער כאראקטער. ווי
דעראמאָל: פון דאן קיכט אין געווארן הוילע
דאָניקאָטישקייט.

און, ווי פאראדאקסאל און פריקער דאס זאל
ניט אויסזען, גראַד די דאָזיקע דעקאָנקרעטי-
זירטע און אויסגעוויילטע ליטערארישע גע-
שטאלט לעבט צווישן אונדז און חירקט. לעבט
שוין אזוי עטלעכע הונדערט יאָר, פארטישערט
זיך אלץ, ברייטערט זיך אויס, ווערט אלץ מער
פורעמער, און וועט, ווי א באגריף, ווי א נאָר-
מע, לעבן און ווירקן אזוי לאנג, וויפל עס וועט
זיין דער מענטש, אזוי לאנג, וויפל עס וועט זיין
לעבן.

יעדעס מאל פילט זי זיך אָן, די דאָזיקע דאָנ-
קיכאָטישקייט־געשטאלט, מיט אן אנדער זין און
מיט אן אנדער טאכלעם. מאכעמס זי פארמאָגט
אין זיך אזויפיל אלזימטיק־מענטשלעכס און
אזויפיל אלזימטיק־מענטשלעכס, אז עס שטימט
פאר אלע צייטן און פאר אלע, אפילו קעגנזע-
לעכע, דערשטונגען.

דאָניקאָטישקייט, לעבאלהאפאָכעס: דער נאר
און דער באל־האכאליומעס.

דער נאר פונעם זיך אויס אין ניקאָלי דעם
צווייטנס גענעראלסע פאָגאָנעס און אקסלבענ-
דער, פאָכעס מיטן שווערדל, גיט אונזע אלע
קויכעס צוצוקלעפן צוריק, מיט בלוט און מיט
שפּיטעץ, אָפּגעריסענע קאלעדאָר־בלעטלעך.
אין דער צייט ווען „מיר, ניקאָלי דער צוויי-
טער“ איז שוין לאנג גיט „מיר, ניקאָלי דער
צווייטער“, אף די פעטערבורגער גאסן באלע-
באטעווען שוין פראָסטע ארבעטער און מאט-
ראָסן, פארפונעט מיט רויטע שטערנס אף זייע-
רע שפיציק־ליוונטענע היטלעך, און אין
דער צייט, ווען קיין שום קאלעדאָר איז קיינ-

מאל אין דער געשיכטע גיט אונזעגאָנן אף
צוריק.

דער נאר וויל צינדן שטעט, האקן קעס, אומ-
רויכערן גאז־קערמאטאָריעס, אָפּווישן פעלקער,
אופרייסן אטאָם־באָמבעס, דוירעס זיין א וועלט.
דער באל־האכאליומעס קאלעמס וועגן אזא
וועלט, וואָס דעם שיר גיט אויס גיט מער ווי א
וויסער־זיכערע קאלעם. דער באל־האכאליומעס
וויל ליכטיק מאכן א גאנץ פינצטער לאנד. דער
באל־האכאליומעס רעדט וועגן אכריס־האזאָמיט,
ווען דער וואָלף און דאָס שעפעלע וועלן זיך
איינער דעם אנדערן פארשטיין און ליב האָבן.
דער באל־האכאליומעס וויל ברענגען דער
וועלט זאטקייט, קלוגשאפט, שיינקייט, עמעסדי-
קייט.

ווען גיט דער באל־האכאליומעס, וואָס הערט
ארום זיך טאָמדי: אייסעך, דאָניקאָטישקייט!
וואָלטן מיר נאָך געוועסן הינט אין די אסדער-
נאכטן בא א כוילעוון ליכטל, וואָלטן עפּשער
צום דאָזיקן כוילעוון ליכטל אויך גיט געווען
דערגאנגען, וואָלטן אוואדע גיט געוואָסן פון
אזא זאך, לעמאָשל, וואָס הייסט טעלעוויזיע, און
וואָלטן אוואדע און אוואדע גיט פארמאָסטן זיך
צו פלוצן העס־העט ארום אין די הימלען.

דאָניקאָטישקייט — דער נאר און דער באל-
האכאליומעס. דער נאר איז טאָמדי געבליבן צום
נאר. מענצאיינען געווען האָט טאָמדי דער באל-
האכאליומעס. נאָר דאָס קער זיך שוין גיט אָן
צו אונדזער ליטערארישן שמועס.

און אויב עס קער זיך יא א ביסל אָן צו אונז
דער שמועס, און אויב דער נאר איז טאָמדי
געבליבן צום נאר, וועלן מיר, אויב אזוי, די
דאָניקאָטישקייט־געשטאלט צונויפערעסן, פאר-
קירצערן, א זאָג טאָן:

— דאָניקאָטישקייט — דער באל־האכאלי-
ומעס. דער מענטש!

צוויי גרויסע ליטערארישע העלדן.

גאָט און דאָן קיכאָט.

דער ערשטער ליטערארישער העלד האָט אָנ-
געהויבן לעבן און ווירקן פון דעמלט אָן, ווען
דער מענטש האָט זיך אונזעגעשטעלט אף די
פיס — איז געוואָרן מענטש.

דער צווייטער ליטערארישער העלד וועט
לעבן און ווירקן אזוי לאנג, וויפל דער מענטש
וועט שטיין אף די פיס — וועט זיין מענטש.

באריס פעדאטאוו

די געשיכטע האט א גומן זיקארן

אייןקע שטריכן וועגן דער טעטיקייט פון די ציעניסטישע פארטייען און ארגאניזאציעס אין סאָוועטנפארבאנד אין די צוואנציקער יארן

ווינסקי. לויט אט דעם אָפּמאך אין באס הויפט־שטאב פון פעטליורעס האָרדעס געשאפן געוואָרן א ציעניסטישע וואנדערמעריע, וואָס איר אָפּ־גאבע איז געווען — דערלאנגען קלעפּ דעם פאר־טייטש־מעלוכישן אקטיוו פון סאָוועטן־אוקראַנע. אויסער דעם אָפּגעבן קאמף קעגן דער סאָוועט־נאכט, האָבן די ציעניסטן פארשפּרייט אין די סאָוועטישע רעפּובליקן רעכילעס און דעזוינ־פּאַרמאציע וועגן דער אַקטיאבער־רעוואָלוציע, וואָס ווילדע אויסטראכטענישן וועגן די יידן, וואָס האָבן אָנטיילגענומען אין דער רעוואָלוציע און מיט זייער לעבן פארטיידיקט די סאָוועטנאכט אף די פּראָנטן פונעם בירגערקריג.

אינגיכן נאָכן זיג איבערן צאָריום האָט די רעגירונג פון רוספּער פארבאָטן אף דער טערי־טאָרע פון דער רעפּובליק די טעטיקייט פון אלע אָנטרעוואָלוציאָנערע פארטייען. עס האָבן אָבער פארהויט זייער לעגאלע עקזיסטענץ אייניקע נאציאנאליסטישע און קליינבירגער־לעכע פארטייען און אָרגאניזאציעס, וועלכע האָבן פּאַרמל אנערקענט די סאָוועטנאכט. צו זיי האָבן געהערט די יידישע קליינבירגערלעכע אָרגאניזאציעס פונעם אויגערופענעם „פּראָלע־טאָרישן ציעניזם“. די אנדערע ציעניסטישע גרופּעס זינען פארבליבן אין סיפּער אונטערדער.

אף דער אַרלוסלענישער אָנפּערעץ פון „צערע־צער“ (פּאַרגעקומען אומלעגאל דעם 2—7 מיי 1918 אין מאַסקווע) האָט דער ציעניסטישער טערע. ריס געזאָגט, אז די יידן דארפן „גיין אין אלע סאָוועטן און דערווייזן אז די סאָוועטן זינען נישט קיין געזעצגעב־ער שער אָרגאן“. אין די טעזיסן פון זיין פּאַרטראָג איז געווען אויך א פּאַדערונג „שאפן א קאָאלי־ציערעגירונג אן די באלשעוויקעס“, וועגן דעם

עס איז גוט באקאנט, מיט וויפל האָס און סינע די פירער פונעם ציעניזם אין רוסלאנד האָבן אפּגענומען די יעדע וועגן דער גרויסער סאָציאליסטישער אַקטיאבער־רעוואָלוציע. אין די יארן פונעם בירגערקריג און פון דער אימ־פעריאליסטישער אינטערווענץ זינען זיי געווען געטרייע דינער פון די וויסגווארדינער און פון דער אנטאנטע. דער באוועסטער ציעניסטישער טורע ד. פאטמאניק האָט נאָכן בירגערקריג אָפּן מוידע געווען, אז ער פערזענלעך האָט געדינט אין דער וויסגווארדינער פּרעווייליקער ארמיי באלד נאָך דעם, ווי זי איז אפּגעקומען. ש. בעס־פאלאוו, דער פּאַרטייער פון דער יידישער גרויס־בורשוואזיע, האָט דעמלט געשריבן צום ענפּ פון דער סינאנץ־פּאַרוואלטונג אין דער וויסגווארדינער ארמיי פון דאָרעם־רוסלאנד מ. בערנאצקי: „אין שיק איך דאָ א טשעק אף א האלבן מיליאָן רובל. איך בין גרייט בא דער ערשטער פּאַדערונג אויסצוטיילן די אָנגעוויזענע סומע פון מיין פארמעגן, וואָס באטרעפט איצט ארום 5 מיליאָן רובל.“ די ציעניסטן האָבן מיט־געארבעט מיטן העטמאן סקאַראַפּאדסקי, מיט קאַלטשאקן און וואנגעלן גראַד אין יענער צייט, ווען אין אוקראַנע האָבן געבושעוועט די יידישע פּאַגראַמען.

דער XII ציעניסטישער קאָנגרעס, וועלכער איז אין סענטיאבער 1921 פּאַרגעקומען אין קארלסבאד, האָט מאניפעסטירט טרייהייט צום אימפּעריאליזם. דעם קאָנגרעס האָט באגרייט פעטליורע, מיט וועמען ס'איז דעם 6 סענטיא־בער 1921 געשלאָסן געוואָרן אן אָפּמאך, וועלכן עס האָט אין נאָמען פון די ציעניסטן אונטערגע־שריבן וואָסאָבאָניטסקי, און אין נאָמען פון דער אויגערופענער פעטליורע „רעגירונג“ — סלא־

טאך פון דער טעטיקייט פון די צעניסטן אינעם סאָוועטישן לאנד איז אזוי געזאָגט געוואָרן אין דער פּראָגראַם, וועלכע די קאָנפערענץ האָט אָנגענומען: „דער סאָציאַליזם איז אן ערשטגעבנע אפן וועג פונעם צעניזם. דער צעניזם און דער סאָציאַליזם זינען ניט בלויז צוויי פּאַליסן, וועלכע שטייען זיך אָפּ איינער פונעם אנדערן, נאָר אויך צוויי עלעמענטן, וועלכע שליסן לאכ- לוסן אויס איינער דעם צווייטן.“

אין די ערשטע יארן נאָך דער אָקטיאבער-רעוואָלוציע איז דער צעניזם ארויסגעשטראָן אין די סאָוועטישע רעפּובליקן אין דער פּאַרם פון פּאַרשיידענע שטאטירונגען, אָבער אין טאָך איז ער אומעסות געווען איין און דער זעלבער. איינע צעניזטישע שיטעס זינען ארויס אין דער אַנטיסאָוועטישער אונטעררעד און גע- קעמפט קעגן דער סאָוועטמאכט אינעם לאַנד פון אירע אָפּענע סאַגים, אנדערע האָבן פּאַרמעל געשטיצט די סאָוועטמאכט און לענאל געפירט זייער צעניזטישע טעטיקייט. דער גרעסטער טייל פון דער יידישער באפעלקערונג האָט פול-שטענדיק איבערגעוואָרן מיטן צעניזם.

נאָך ביזן זיג פון דער פּראָלעטארישער רע-וואָלוציע האָט ח. א.י. לעבין געשריבן, אז די קעגנער פונעם מאַרקסיזם זוכן צו „נעמען בא אים אַלץ, וואָס איז אָנעמבאַר פאַר דער ליכע-ראלער בורזשוואַזיע.“ זיי זינען געווען גרייט צו אנערקענען דעם מאַרקסיזם, האַרט ביזן קאמף פאַר רעפּאַרמעס, האַרט ביזן קלאַסנאָמף (אָן דער דיקטאַטור פונעם פּראָלעטאריאַט) און ביזן אלגעמיינעם אנערקענען די „סאָציאַליסטי-שע אידעאלן“, זיי האָבן אָבער שטענדיק ארויס-געוואָרפן פונעם מאַרקסיזם זיין רעוואָלוציאָנע-רערישקייט. נאָכן זיג פון דער אָקטיאבער-רע-וואָלוציע זינען אינעם לאַנד פון די צו-ניסטן די דאָזיקע קוצן מיטן אנערקענען דעם מאַרקסיזם ארויף נאָך ווייטער. צווישן די פּו-ליצ-צעניסטן, אין דער פּאַרייניקטער יידישער סאָציאַליסטישער ארבעטער-פּאַרטיי (ווי אויך אין „בונד“) האָבן זיך אָנגעהויבן אויסטיילן לינקע שיטעס, וועלכע האָבן זיך ניט אָפּגעזאָגט אפילו פון דער דיקטאַטור פונעם פּראָלעטא-ריאַט. אָבער די דאָזיקע „אָנהענגער“ פון דיק-טאַטור פונעם פּראָלעטאריאַט זינען פאַרבליבן אף די פּאָליציעס פונעם בורזשוואַן נאַציאָנאַליזם און האָבן אַקסאַנעסדיק פּאַרטיידיקט די רעאַק-צאָנערע אידן פון א „יידישער וועלט-גאַציע“, געמאַכט פרווון צו באַנייען די מיט פאַרשיידענע מאָדערנע טעאָריעס, ווי, לעמאַש, „דער אר-בעטס-קאַלעקטיוו פון פּאַלעסטינע“, „די דיקטאַ-טור פונעם פּראָלעטאריאַט אף דער יידישער גאַס“ אדג. דער „בונד“, ווידער, האָט, ווי בא-ווסט, געזוכט אריינצולייגן אין דער בורזשוואַ-נאַציאָנאַליסטישער טורע די אידן פון „קול-טור-נאַציאָנאַלער אומטאַגמיע“, אָט די פאַלשע טעאָריע האָט פּראָקטיש דערפירט דעם „בונד“

דערצו, אז ער האָט געשלאָסן יאד-אכאס מיטן צעניזם.

אין 1918 האָבן די יידישע ארבעטער און האנטווערקער פון צענטראל-רוסלאנד און פון אוראַל אָנגעהויבן פאַרלאָזן די נאַציאָנאַליסטישע פּשאַרעמאַכערישע פּאַרטייען. אף אוראַל האָט די גרופע, וואָס האָט זיך אָפּגעשפּאַלטן פונעם „בונד“, זיך דערקלערט אלס „בונדיסטן-קאָמו-ניסטן“, אף אוקראַינע איז אין יאנואַר 1918 אויסגעבילדעט געוואָרן פון די געוועזענע מיט-גלידער פון „בונד“ און „פּוילא-ציע“ דער „קאָמוניסטישער בונד“ („קאָמבונד“) און „די פּאַרייניקטע קאָמוניסטישע ארבעטער-פּאַרטיי“. אין מץ פונעם זעלבן יאָר האָבן זיי זיך פאַ-רייניקט און געשאפן דעם „קאָמפּאַרטיי“. שפּאַלטונג אין פאַרגעקומען יאָר דער יידישער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער ארבעטער-פּאַרטיי. אף איר האָלדער קאָנפערענץ איז אין אנווסט 1919 געשאפן געוואָרן די „יידישע קאָמוניסטי-שע פּאַרטיי“ („פּוילא-ציע“). די פּוילא-ציע ניסטן פון רוסלאנד, וועלכע האָבן זיך גערופן קאָמוניסטן, זינען אין 1919 ארויף פונעם „וועלט-פאַרבאנד. פּוילא-ציע“ אלס פּראָטעסט קעגן דעם קאָנטאַקט, וועלכן די רעכטע פירער פון פּוילא-ציע האָבן איינגעשטעלט מיטן II אינטערנאַציאָנאַל, וואָס איז אופגעקומען נאָך דער ערשטער וועלט-מיליטאַרע.

די סאָוועטישע מעלוכע האָט קוידעמקאַל גע-מוט אָנעמען מיטלען צו באַגרענעצן די טעטי-קייט פון די צעניסטן אין די יידישע בורזשוואַ-געזעלשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס. אין דער בא-שטימונג, וואָס דער יידישער קאָמיסאַריאַט האָט אָנגענומען דעם 19 אפרעל 1919 (אין דער שווערע צייט פונעם בירגערקריג), איז געווען געזאָגט, אז די יידישע קעהילעס האָבן „גרופטי-ארום זיך אָפּענע קעגנער פון די אינטערעסן פונעם יידישן ארבעטער-קלאס און פון די רע-פּאַרעוונגען פון דער אָקטיאבער-רעוואָלוציע.“ נעמענדיק אף זיך די פונקציע פון מעלוכע-אני-שטאַלטן, האָבן די קעהילעס פאַרשפּרייט דעם בורזשוואַן אַינפלוס אף די ארבעטנדיקע יידן. דאָס האָט באַזונדערס זיך געלאָזט פילן אין פּראַט פון דער קולטור-אומקלער-ארבעט און פון סאָציאַלער פאַרייכערונג.

נאָכן בירגערקריג זינען ערשטראַנגיקע אומטאַגעס פונעם לאנד געווען — אומשטילן די פּאַלקסווירטשאַפט און צוטערען צו לייזן די דויערענדיקע פּראָבלעמען אין די פאַרשיידענע נאַציאָנאַלע סחיוועס. איצט, ווען עס איז גע-מאַכט געוואָרן א סאָף צו די נאַציאָנאַלע פּרי-ווילעגיעס, — איז געזאָגט געוואָרן אין דער רע-וואָלוציע פונעם X צוזאַמענפאַר פון דער רפּ(ב), (2). — ווען די גלייכהייט פון די נאַציאָנאַ-ליטעטן איז שוין פאַרווירקלעכט אין לעבן און די רעכט פון די נאַציאָנאַלע מינדרהייטן אף א

¹ געשאפן געוואָרן אין העסעסעס מיטן דעקרט פון דעם ראַספּאַקלאָס פון רוססער פונעם 20 יאנואַר 1918. אין 1921 דער יידישער קאָמיסאַריאַט בא-קומען דעם נאָמען „יידישער אַפּטייל“.

² די לענינישע ציטאַטן, וועלכע זינען געבראַכט אין דעם אַבאָז, זינען גענומען פון דער פּולער זאַמלונג פון לענינס ווערק, ב. 2, 26, 227.

ספרים נאציאנאלער אנטוויקלונג איז געווען דורך דעם צעם כאראקטער פון דער סאָוועטן אָרדענונג, — איצט באשטייען די אופגאבן פון דער פארטיי בענעגייט די ארבעטנדיקע מאסן פון אַט די נאציאנאלע גרופעס אין דעם, אז מע זאל זיי העלפן פולשטענדיק אויסצונען דאָס געוויכערטע פאר זיי רעכט אף פרייער אנטוויקלונג.¹ די צעניסטן אָבער האָבן מיט פארשיידענע מילען געפרוהט אראָפּרעסן די מאַסמיטלען פון דער קאָמוניסטישער פארטיי און פון דער סאָוועטן-מעלוכע אין דער נאציאנאלער פאליטיק בענעגייט דער יידישער באפעלקערונג. זיי האָבן אסאכעס די אידעאָלאָגיע און אַר-גאניאזאָנעלע ארבעט, וועלכע עס האָבן גע-מירט צווישן די יידן די צענטראל-בירואַ פון די יידעסקעס באַם צק פון דער רוסלענדישער קאָמוניסטישער פארטיי (באַלשעוויקעס) און דער יידישער אַפּטייל באַם פאָלקס-קאָמיסאריאט פאר די אָנגעלעגנהייטן פון די נאציאנאליטעטן פון רוססן, דער דאָזיקער סאבאטאזש אין געווען א טייל פון דער צעניסטישער סטראטע-גיע, וואָס האָט זיך געשטעלט די אופגאבע צו דעמאָראליזירן די סאָוועטן-מלוכה פון אינזיי-ניק. אין איינעם פון די פולגעלסטען, וואָס די צעניסטן האָבן פארשפרייט אין 1925, זינען זייערע צילן פאָרמולירט געוואָרן מיט אבסאָליר-טער קלאַריקייט: „פאָרקלערן דעם טעמפּ פונעם צוריקטריט פון דער קאָמוניסטישער פארטיי, צווינגען די פארטיי צו קוקלען זיך גיכער באַרג-אראָפּ ביזן פולן אָפּוואַגן זיך פון דער דיק-טאטור (דער פון דער דיקטאטור פון פראַלע-טאריאט. — ב. 9).“

אין 1926 האָט אין דער „לינק-צעניסטי-שער“ אונטערזיך אין פסס זיך געפילט א גע-וויסע קאָנסאלידאציע, עס האָבן זיך פאר-שטארקט די אָרגאניזאציעלע פארבינדונגען צווישן די צעניסטישע אָרגאניזאציעס, ס'האָט זיך איינגעשטעלט א קאָנסאטז מיט די אויס-לענדישע צענטרען און מיטן סאָציאליסטישן ארבעטער-אינסערנאציאנאל. די „לינקע“ ציע-ניסטישע באוועגונג אין פסס האָט געמאכט א קענטניק קער אף רעכטס. דער יידישער „סא-ציאליסטישער“ יונגס-פארבאנד, וועלכער האָט פריער געוואלט צופאסן זיך צו די קאמוניסטישע לאַזונגען, אין קימא אראָפּ פון דער ארענע, זיין אַרט האָט פארנומען דער רעכטער ציעניס-טיש-סאָציאליסטישער יונגס-פארבאנד. איצט האָט דער ציעניסטישער נאך מער זיך דערנענטערט מיטן צעניסטישן איר פריער האָבן אייניקע סאָציאליסטישע גרופעס דערקלערט, אז זיי זינען גרייט, מיט אייניקע באוואַרענישן, צו אנערקענען די סאָוועטמאכט און די רוסלענדי-שע קאָמוניסטישע פארטיי (באַלשעוויקעס), זיי דערווייזן נאך קעגן דער יידעסקע באַם צק רפּפּ(ב), וועלכע פאראליזירט זייער אידעאָלאָ-¹

1. די קאמוניסטישע פארטיי פונעם סאָוועטפאר-באנד אין די רעוואלוציעס און באשלוסן פון די צו-זאמענפארן, קאָמערענצן און פלעמס פונעם צק, 8טע אפטיאג, ב. 2, 1970, 1. 255.

גיישן און פאליטישן אינפלוס אף דער יידישער באפעלקערונג פונעם לאנד, — האָבן איצט די צעניסטן פאנאנדערגעוויקלט א קאמף קעגן דער קאמוניסטישער פארטיי אינגאנצן גענומען. מע האָט שוין מער נישט גערעדט וועגן „נאציא-נאלער אונטאָנאָמיע אף דער ארבעט“, וועגן „יידישע סאָוועטן מיט א צענטראלן אָרגאן און מיט צוזאמענפארן“, וועגן א „יידישער קאָאָפּע-ראציע“, א „יידיש בודזשעט אין דער מעלוכע“, „יידישע אונטערנעמונגען אפן מעלוכישן כעזשבוך אאוו. אין פאָדערגרונט זינען פאקטיש ארויסגערוקט געוואָרן ריין מענשעוויסטישע לאַזונגען, און אין היסטרוסלאנד, אוקראינע, אין די פריערדיגענעס פון רוססן זינען צו דער צווייטער העלפט פון 20-ער יאָרן אופגעקור-מען צענטערס פונעם רוסלענדישן מענשעוויזם. דער אינפלוס פונעם „סאָציאליסטישן“ האָט דערגרייכט אויך צו די קינדער-שולן, וואָס זינען געשאפן געוואָרן קאָמיסטישע אונטער-זייער קינדער-גרופעס פונעם טיפּ „האשאַמער האצאָר“. צווישן די אונטערזייערע צעניסטי-בורזואזע אָרגאניזאציעס, וועלכע האָבן גע-האט ענגע פארבינדונגען מיט די אנטשפּרעכיקע אויסלענדישע צעניסטישע צענטערס, זינען געווען זייער אקטיוו די אָרגאניזאציעס „העכא-ווער“ און „העכאָלוצ“, וועלכע האָבן געווען מיט אלע מיטלען צו לעגאליזירן זייער טעטי-קייט בא אונדז אין לאנד.

וואָס האָבן מיט זיך פאָרגעשטעלט די אַר-גאניאציעס „העכאָווער“ און „העכאָלוצ“? „העכאָווער“ אין אנטשטאנען אין 1913 אין די אויסלענדישע קרייזן פון דער יידישער סטו-דענטשאפט. אין רוסלאנד האָט די דאָזיקע אַר-גאניאציע אָנגעהויבן פארשפרייטן אין אייני-פלוס צווישן דער סטודענטשאפט מיט א יאָר שפעטער, אין 1914, דעריקער אין מאסקווע און פערטאָגראד, און האָט פארנומען איך אַרט אינעם רעכטן פילגל פונעם ציעניסם.

„העכאָווער“ האָט געליקנט אין דער עק-זיסטענץ פון קלאסן און קלאסנאמף, זי האָט געפריידיקט, אז אלע יידן, אומאָהענגיק פון זייער סאָציאלער אָפּשטאמונג, האָבן געמיינזאם אינערעסען. „העכאָווער“ האָט בעשטימט מאָבי-ליזירט די יידישע יונגט אין די צעניסטישע וויס-בלייע לעגאציען, וועלכע האָבן אין די יאָרן פונעם ערשטן וועלט-קריג אָפּערירט אין פאלעסטינע. צו דער אָקטיאבער-רעוואלוציע האָט „העכאָווער“ זיך באצויגן פּינעלעך און האָט פראפאגאנדירט צווישן די סטודענטן די וויסנשאפטליכע אידעאָלאָגיע. צום אָנהייב פון 1920 אין „העכאָווער“ אייבער אף אן אומלע-גאלער לאַגע, פון דעמלט אף האָבן די גרופעס פון דער אָרגאניזאציע געפירט זייער טעטיקייט אין די הייכשולן, אָרגאניזירנדיק דאָרט, קלוי-מערס, באשיידענע קריזולעך אף צו שטודירן די יידישע געשיכטע און ליטעראטור. זיי האָבן געהאט ענגע פארבינדונגען מיט דער ציעניס-טישער סאָוועט-ווער געוועלשאפט „מאקאבי“ און מיט די דרוזשינעס פון „העכאָלוצ“. די כלר-

צים האָבן געדינט אין וואַנבעלס וויסנאוואַר
דייטשער אַרמיי. אין דאָרעם־רוסלאַנד האָבן זיי
אַנטיילגענומען אין די עקזעקוציעס איבער קאָ-
מיטסן. אין פאלעסטינע האָט „העכאַלוח“ גע-
פירט און אַקטיוון קאַמף קעגן דער רעוואָלוציאַר
אַנערער באַוועגונג און מיטגעארבעט מיט דער
ענגלישער קאָלאָניאַלער מאַכט. באַזונדערס אינעם
קאַמף קעגן דער קאָמוניסטישער פאַרטיי פון
פאַלעסטינע. אין 1922, נאָך צוויי יאָר אומלעגאַ-
לער טעטיקייט, האָט „העכאַלוח“ געמאַכט א
פרוּוו צו לעגאַליזירן זיך — די אַנטיירונג זיינע
האַט געטייגט, א. העכאַלוחער, אין אן „אפאָ-
ליטישע אָרגאַניזאַציע“, זי האָט קיין שום שפּי-
כעס ניט צו פאַרטייען און איז נאָר א געמיינ-
שאפט פון „אַרבעטס־מענטשן“, איר ציל איז
בלויז — אנטוויקלען די זעלבסטבילדונג,
„פירן א קולטור־אומפּלערונג“, זיך פאַרנעמען
מיט ספּאָרט. אינטערעסאַנט איז דער פאַקט, אז
האַרט ערשען דעם דעלאַגאטן אין די סאָווע-
טישע אָרגאַנען זי ביטע וועגן לעגאַליזאַציע,
האָבן פאַרשטייער פון „העכאַלוחער“ אַנטיילגענו-
מען אינעם צווענטיגסטן קאָנגרעס אין קאַרלס-
באד. דער אלוולסטענדיגער צענטראַלער אַרױס-
פיר־קאָמיטעט פון רוספּער האָט דעם 30 יון 1922
אַפּגעוואָרפן די ביטע וועגן לעגאַליזירונג פון
„העכאַלוחער“.

„העכאַלוח“ האָט זיך גערופן די אָרגאַניזאַ-
ציע, וואָס האָט זיך דערקלערט אלס דער „אַר-
בעטס־אויאָגאַנאזיר“ פון דער קאָלאָניאַליזירונג פון
פאַלעסטינע. זי כלוצים האָבן ווערברייט פאַר-
פאלעסטינע קוואליפיקאציע אַרבעטער און טעכ-
נישע קאדירען. אין אייניקע סאָוועטישע רעפּוב-
ליקן האָט „העכאַלוח“ זיך באוויזן אין יאנוואר
1918, ווען לויט דער איניציאַטיוו פון דער פאַר-
לעסטיגער קאָמיטעט באַס צו פון „צווערציעזער“,
איז אין כאַרקאָוו צוגעפערט געוואָרן א באַ-
ראטונג וועגן אַט דעם אייניקע. די מאנהיגים פון
„העכאַלוח“ האָבן אויך געהאַלטן אין איין טיפּ
נען, אז זיי האָבן ניט קיין שום שפּיכעס צו פאַר-
טייען און קלאסן. ס׳איז אָבער א פאַקט, אז אָפּ
דער אָרגאַניזאַציעלער זיצונג פונעם לעצניג
גראדער אָפטייל פון דאָזיקער אָרגאַניזאַציע
(דעם 29 יון 1918) האָט דער אָרגאַניזאַטאָר פון
„העכאַלוח“ י. טרומפּעלדאָר אינפאַרמירט, אז
אין דער בירגער פון אָרגאַניזאַציע דארפן
אויסער די מינה אַקטיוויטעטן פון די אַרטיקע
אָפטיילונגען אריין צו איין פאַרשטייער פון די
צענטראַל־קאָמיטעטן פון די פאַרטייען „אַלגע-
מיינע צווענטיגער און. פּוואַלע־ציען“.

אין די פריוון פון דער כאַלוצישער באַוועגונג
צו פאַרפּעסטיקן זיך אין די סאָוועטישע רעפּוב-
ליקן זיינען געווען פיר פּערזאָנען: (1) פון דער
כאַרקאָווער באַראטונג פון 15—18 יאנוואר 1918
ביזן 1 צוזאַמענפאַר פון „העכאַלוח“ (7—9 יאנ-
ואר 1919 אין פּעטראַגראַד) — אין אַט דעם
צייט־אַפּשניט איז די אָרגאַניזאַציע געבירן גע-
וואָרן און געשטעלט זיך אָפּ די פּיט (2) פונעם
1 צוזאַמענפאַר ביז דער צווייטער כאַרקאָווער
באַראטונג (יאנוואר 1922) — „העכאַלוח“ פּו-

רעמט זיך אויס אָרגאַניזאַציעלע (3) אינערלע-
כער קאַמף אין דער אָרגאַניזאַציע צווישן די
קעגנער און אָנהענגער פון לעגאַליזירן זיך אין
סאָוועטן־לאַנד. דער דאָזיקער פּערזאָנל האָט זיך
פאַרענדיקט מיט דער שפּאַלטונג, וואָס איז
פאַרגעקומען אין סענטיאבער 1922, (4) ענדלעך,
דער פּערזאָנל פון דער לעגאַלער סעטיקייט פון
„העכאַלוח“ — 1922—1928. אין גאַנג פונעם
אינערלעכן קאַמף אין קלאָר געוואָרן, אז יענעוויי-
לע פרווון אָפּצוואַנגן זיך פונעם צווענטיגסטן
סאָך איז ניט מער ווי א טרייב.

אפן גרינדונג־צוזאַמענפאַר (פאַרגעקומען
אין פּעטראַגראַד אין יאנוואר 1919) באַס אַנטייל
פון 27 דעלעגאַטן פון 23 שטעט) איז אָנגענומען
געוואָרן א רעוואָלוציאַר, וועלכע האָט געזאָגט,
„העכאַלוח“ איז אן אָרגאַניזאַציע, וואָס האָט
ניט „קײן שפּיכעס צו פאַרטייען, זי איז בלויז
א פאַרייניקונג פון מענטשן, וועלכע האָבן באַ-
שלאָסן אריבערצוואַנדערן קיין פאַלעסטינע און
בייזען דאָרט לעבן אָפּ די פּרינציפּן פון
אַרבעט, וועלכע איז פריי פון עקספּלואַטאַציע.“
די היסטעסער ראיאָנע קאָנפערענץ (פּעוואַרל
1919) האָט ניט מאַסקעס געווען מיט אזא דעמױ-
ניציע. ערשטנס, האָט זי אין אירע באַשלוסן
אָנערקענט, אז „העכאַלוח“ איז יא א „קלאַסן־
אָרגאַניזאַציע“, צווייטנס, האָט זי אריינגעפאַר-
אייניקע פּרינציפּיעלע פּינקטלעכקייטן גענעצט
דעם אַנטייל פון „העכאַלוח“ אינעם צווענטיגסטן
וועלט־קאָנגרעס. דער פּעטראַגראַדער צוזאַמענ-
פאַר האָט אין אַט דער פּראָנע גאַנץ קלאָר אָנגע-
קענט דעם „העכסטן אויטאָריטעט פונעם ציע-
ניסטישן וועלט־קאָנגרעס“, אלס דעם איינציקן
אין דער איצטיקער צייט מעלכוכ־אַרגאָן
(דעם צוועיטע), דער צוזאַמענפאַר האָט באַ-
שטימט, אז „העכאַלוח“ דארף זיך אונטערוואַרפן
די דירעקטיוון פונעם צווענטיגסטן וועלט־קאָנ-
גרעס. די וועלטעסער קאָנפערענץ האָט איינ-
גאַנצן גענומען מאַסקעס געווען מיט אזא באַ-
שלוס, זי האָט אָבער געפונען פאַר צוועקמעסיק,
אז די אָרגאַניזאַציע „העכאַלוח“ זאָל ניט זיין
אומיטלבאַר אונטערגעאָרדנט דעם צווענטיגסטן
וועלט־קאָנגרעס, זי זאָל נאָר בלויז אַנטייל-
נעמען אין אים „דורך שיקן אירע דעלעגאַטן
אָפּ צו פאַרטיידיקן אירע אינטערעסן.“ די דאָ-
זיקע פּראָטעס האָבן באוויזן, אז צווישן די
צווענטיגסטן פונעם כלוצישן פליגל איז קיין מולע
איינהייט ניט געווען.

אין 1922 האָט דער צענטראַל־קאָמיטעט פון
„העכאַלוח“ צוגעשטעלט אין די סאָוועטישע
אָרגאַנען א פּראָיעקט פונעם סטאַטוט פון דער
אָרגאַניזאַציע מיט א ביטע צו לעגאַליזירן איר
טעטיקייט. אינעם פּראָיעקט איז געווען געזאָגט,
אז „העכאַלוח“ שטעלט זיך א ציל, אז די
יידישע האַרעפּאַשע מאַסן זאָלן אַנטיילנעמען
אין דער קאָלאָניאַליזירונג פון פאַלעסטינע. עס
איז אָבער געווען ברייט באַקאַנט, אז די פאַר-
ווערברייטע מיטגלידער פון „העכאַלוח“, וועלכע
געפינען זיך שוין אין פאַלעסטינע, ווערן דאָרט
אויסגענוצט מערסטענטייל אָפּ דער דינסט אין

די ציעניסטישע לעגאליזירן דעם „העכאלוך“ וואלט באטיטט מאקסיש העגאליי זירן אינעם סאָוועטנפארבאנד די ציעניסטישע באוועגונג אינגאנצן גענומען. פון מערהייט מיטגלידער פון „העכאלוך“, באזונדערס זינען אָנטייער, זינען איינצומיטק געווען מיטגלידער פון ציעניסטישע פארטייען, לעמאַשל, פון „צעורע-צענע“, נעמענדיק דאָס אין אַכט, האָט דער פּאָליטיקאַמסאראַט פאר די אָנגעלעגנ¹ היטן פון די נאַציאָנאַליטעטן פון רספּסער דעם 1 אויגוסט 1922 אַרויסגעוואָגט זיך קעגן רעגיס² טירן דעם סטאַטוס פון „העכאלוך“. דעמלט האָבן די אָנטייער פון „העכאלוך“ באשטימט דורכפירן א טאַקטישן מאַנעווער, און זיי האָבן איבערגעקוקט דעם פּראָיעקט פונעם סטאַטוס, אַרומפירנדיק אין אים עלעמענטן פון מיטאָר בעט מיט דער סאָוועטנמאַכט. דער נײַער פּראָיעקט האָט געהאַלטן „העכאלוך“ צו ווערן לע גאַליזירט, האָבט עס אין געווען באוויס, און צווישן די גרינדער און מיטגלידער פון דער אָנפירונג פון אַס דער אַרגאַניזאַציע געפינען זיך אַלעכע ציעניסטן, ווי ש. שנייערסאָן, ה. אלטשולער, ש. אַראָנאָו, וועלכע זינען איינצומיטק געווען אָנטייער פון דער אומלע גאַלער פארטיי „צעורע-צענע“. צווישן די מיטק מיטגלידער פונעם צק פון „צעורע-צענע“ האָט זיך דער דירעלינג געשפילט די אָנפירנדיקע ראַליע.

עס האָט זיך געשאפן אזא לאַגע, אז לאָנדריק אין גאַנץ לינקע, פּאַרגרעטויע דעם אָנגענוגן און פראַנצז. ניט גענערנדיק דערביי דעם טאָן פון זיין טעטיקייט, האָט „העכאלוך“ זיך צוגעפאַסט צו די סאָוועטישע באַדינגונגען. דאָס איז צו זען, אַשטײַגער, פונעם ברייט פון דעם באפֿול מעכטיקטן פון „העכאלוך“ זינגעראַו, וועלכן ער האָט אדרעסירט דעם האַמליער גיבערנאַלן אויספירקעם. אין זיין היסטאָדלעס צו רעגיס³ טירן דעם ראַיאָנעם קאָמיטעט פון „העכאלוך“ האָט ער געשריבן (דעקאַבער 1923): „העכאַלוך“ טאָר מען ניט מישן מיט די אנדערע יידישע פּילאנטראָפישע אַרגאַניזאַציעס. דאָס איז „זורכוס און אַרבעטער-אַרגאַניזאַציע“, דאָס האָט קיין שום שפּיכעס ניט צו פארטייען. איר ציל איז — שאפן „אַרבעטער-קאַלעקטיוון און קאָמונס“, גענערן דעם לעבנסשטייגער פון די יידישע מאַסן, צוגרייטן זיי צו דער סאָציאַלער רעוואָלוציע, אַרגאַניזירן זייער פערזענלעכן אַנטײל אינעם שאפן דעם יידישן אַרבעטס-צענטער אין אַלעלעטנע, א פרייע פון דער עקספּלואַטאַציע פון פרעמדער מי. דאָס וועט ברענגען צו דער אַרגאַניזאַציע „אַבאַיאָזאַציע“, נאַרמאַליזאַציע און פּראָלעטאַר ריזאַציע פון די יידישע אַרבעטנדיקע⁴. די ציטונג „דער עמעס“ האָט דערביי ריכטיק באַפּרעקט, אז אַס די עקוויליבריסטיק מיט ווער מער, וועלכע ווערט באַנוצט אינעם ברייט, אין

¹ פונעם ענגלישן „ליבאַר“ אַרבעטער.
² דער ברייט איז געווען געדורקט אין דער ציי-טונג „דער עמעס“ 21 דעקאַבער 1923.

אויסערעכנט דערות, אז די „גאָים“ פון האַמליער גובערנאַלן אויספירקעם וועלן ניט מאַר שטיין, וועגן וואָס עס האַנדלט זיך, און זיי וועלן היינטער דעם וואַלד פון ווערטער ניט דערנען דעם בויס פונעם ציעניזם.

אין 1925 האָט געמאַכט א פרוי צו לעגאַליי זירן זיך א וואלד פון „העכאלוך“, וואָס האָט זיך א נאָמען געגעבן „אַסאַציאַציע פון סאָציאַליסטישע שרייבער — ברייטיש“. דער סטאַטוס פון דער דאָזיקער אַרגאַניזאַציע איז אָבער ניט רעגיסטרירט געוואָרן, וועל אַויב „ברייטיש“ שטעלט פאר זיך בעזעמעס סאָציאַליסטישע צילן. קאָן זי פריט מיטאָרבעט אין די ריינע פון די סאָוועטישע שרייבער. אָנהייבנדיק פון אויגוסט 1923 האָבן די קעמערלעך פון „העכאַלוך“ געפירט א ציעניסטישע אַרבעט אַף אוקראַינע, אין וויסנטיסלאַנד און אין אנדערע ראיאָנען פון לאַנד, האָבט „העכאַלוך“ האָט באקומען די רעכט פון לעגאַלער עקזיסטענץ בלויז אין רספּסער. אין קאָמענעץ-פּאַנאַלס האָבן די כלוצים אין סאָף 1925 פארשפרייט אין רוסיש און אין יידיש אן אומרוף פול מיט סינע צו דער סאָוועטנמאַכט. אין אן אנדער אומ-רוף האָבן די כלוצים געשריבן רעכילעס אָף די יידישע סעקציעס באַם צק רפּ(ב) און דער קלערט, אז בלויז די ציעניסטן זינען די „אויס-דריקער פונעם ווילן פון די יידישע אַרבעט דיקע“. זיי האָבן געוואָרפן דעם לאָזונג פון קאַמף קעגן דער סאָוועטנמאַכט לעשעם די צילן פון דער ציעניסטישער וועלט-באַר וועגונג.

די יידישע אַרבעטנדיקע מאַסן פון פּסער האָבן אָף דעם געגעבן דעם געהערדיקן ענטפער. אזוי, לעמאַשל, האָט די IV קאָנפערענץ פון די קיעווער אומפאַרטיישישע יידישע אַרבעטער (פאַרגעקומען אין 1925) פאַרווייטלט די שווער לעכע טעטיקייט פון די קעמערלעך פון „העכאַלוך“. די קאָנפערענץ האָט געשריבן אין איר רעוואָלוציע, אז און צוזאַמענהאַנג מיט די גע-וויסע האַלטעס, וועלכע זינען געגעבן געוואָרן די אייגנטימער פון קליינע קרעמלעך, האָט אופגעלעכט דער פרייהאַטער האַנדל אין צוואר מען מיט אים זינען געוואָרן אַקטיוו די בור-זשאַווע עלעמענטן. אין אייניקע ערטער האָט דאָס געשאפן א באַדן פאר דער אופלעבונג פון דער אונטערשטערישער טעטיקייט פון די ציעניסטישע גרופירונגען. די יידישע קאָנסיר-רעוואָלוציע, האָט די קאָנפערענץ קאָנסטאַטירט, אין ניט ווייניקער שוועלעך פאר דער סאָוועטנ-מאַכט, איידער די אנדערע, באַזונדערס דעמלט, ווען די קאָנסירעוואָלוציאָנערע קרעפטן האָבן געליטן א מאַפּאַלע אינעם אַפּענעם קאַמף קעגן די אַרבעטער און פּוערעס און ווען אירום די דאָזיקע קרעפטן האָבן זיך אָנגעהויבן זאַמלען פאַרשיידענע אנדערע קעגנער פון דער סאָוועטן מעלכע. ענלעכע רעוואָלוציעס האָבן אָנגענומען די VI אָדעסער קאָנפערענץ פון יידישע אומפאַר-טיישישע אַרבעטער און די קאָנפערענצן אין אַב-דערע שטעט.

סאָוועטישער בוינג (אַרגאניזירונג, טיילווייזע אינדוסטריאליזירונג, דער אופקום פון יידישע ראיאנען אדג.) ווערן אלץ קלענער די מעג- לעכקייטן פאר דער מאסן-אנטוויקלונג פון די פאלעסטינע-אידייען. די קעמערלעך פון "הע- כאָלד" האָבן אָפֿיציעל אָפּגעשטעלט זייער טעטיקייט אינעם סאָוועטפארבאנד אין יאָר 1928.

די האָפּענונגען פון די ציעניסטן, ווי די פלענער פון יענע, וועלכע שטייען הינטער זיי, צו מירן זייער פינטלעכע ארבעט אָפּן און אומגעשטערט אין סאָוועטנפארבאנד, זיינען סיי אין די יאָרן פונעם בירגערקריג, סיי אינעם פּערזאָנלעך פון דער אופשטעלונג און רעקאָנסטרוקציע פון דער פּאָליטישער אפּשט פולשטענדיק דורכגעפאלן. די יידישע ארבע- טער, פויערים, האנטווערקער און פּראָגרעסיווע אינזעליגענען זינען אין דער מיטפּאָנע פון די ברידערלעכע סאָוועטישע פעלקער באלד נאָך דער אָקטיאבער-רעוואָלוציע געוואָרן גלייכע צווישן גלייכע. באַזונדערס וויכטיק איז דער פאקט, וואָס שוין אינעם ערשטן דאָר סאָוועטישע מענטשן איז ליקוידירט געוואָרן די באַזע פאר אַזעלכע פּאָליטישע פינטלעכע אידיעאָלאָגיעס, ווי דער בורשוואַזער נאַציאָנאַל-יזם, וואָס א פארקערפערונג פון אים איז דער ציעניזם.

די אָפֿיציעלע צאָל כּלוצים אין סאָוועט-נפארבאנד איז געווען א גאנץ קליינע. צום 1 יאנואר 1925 האָבן די קעמערלעך פון "הע- כאָלד" פארמאָגט 541 מיטגלידער, צום 1 יאָר חוץ 1926—562, און צום 1 יאנואר 1927—459 מיטגלידער. דער דורכפאל פון די פלענער פון דער "העכאָלד" באַוועגונג אין סאָוועטנפארבאנד איז שוין אָנגעמערקט פון לאנג, ווי דאָס האָט אנערקענט דער פלענום פונעם צק פון "העכאָלד", וואָס איז פאַרגעקומען דעם 16—22 יול 1927. דער פלענום האָט אָפּגע- מערקט, אז די אָרגאניזאציע לעבט איבער אן אידיעאָלאָגישן קריזיס. אז די עקאָנאָמישע הילף, וואָס די סאָוועטנמאכט גיט דער יידישער בא- פעלקערונג, ברענגט דערצו, אז די יידן אין פּאָליטישן אַרטיקלן אינטערעס צו דער כּלוצישער "פּראָדוקטיוויזאציע", צו דער עמי- גראציע קיין פאלעסטינע. אין דער רעוואָלוציע פונעם פלענום איז געוואָרן געוואָרן: די פאלעסטינע-באַוועגונג טרעפט אן אין פּאָליטישן אַרטיקלן שוועריקייטן, וועלכע ווערן ארויסגערופן, פון איין זייט, דורכן פּראָצעס פונעם פארשוויינדן פון יידישן שטעטל, און, פון דער צווייטער זייט, אפּן פאן פון דער בא- זייטיגקייט ארבעט אין פראט פון מאַרבעסערן די עקאָנאָמישע לאַגע פון די יידישע מאסן און פון אַריינצוצו זיי אינעם שטראָם פון דער

בראָניק

צונאמט אפן באַם

אן אינטערעסאנטע עקספּוסיציע האָבן אָרגאניזירט די ביראָרי דזשאַנער קינדער. זיי האָבן בא- וואַלט דעם מירעבידקין באַזירק פון דער ביקאָלאַמורע מאַגיסטראַל, געווען באַ די בויער פון דער קינעטיקער שטאָט אור- גאל — די שעליכס פון אורקאנע. דער קאָמסאַרג פונעם צענטראַל- קאָמיטעט פונעם אוקראַינישן קאָ- מיג וואַלערי טשיזשאַק האָט באַ קענט די געסט מיט די ארבעטער פונעם טרעסט "אוקרסטראַ", באַ-

זיי זיך געלאָזט צופּוס צו די באַ- רימטע כינאנער הילד "זימניאָ" און "קאָרידאָנאָ". אין וועג האָבן די סטודענטן געלייגט בלוטען צו די אָבעליסן אין סטאַלבאָוואַיע און יעקאָטער- נאָניקאָלסקאַיע לעקאָועד די לאַנדעלעט, וועלכע זינען אומגע- קומען אין די שלאַכטן פון דער גרויסער פּאָטערלענדישער מילכא- מע.

די אַנטיילנעמער פונעם מאַרש האָבן באַוואַלט דעם קאָנסעקענ- טענץ פּאָליטישן אַמורעט. דעם אָנגעזאמלטן מאַטעריאַל וועלן די סטודענטן פאַרפּיקסירן אין פּאָטאַלבאָמאַנע, רעפּערטאָן און טאַביכער.

וויין זיי די קולטור-שטייגערשע אָביעקטן, וועלכע ווערן איצט גע- בויט.

ס'איז איבערגעגעבן געוואָרן א מאַטאָנע פאר דער שטאָט ביראָ- בידזשאַן — א פּאָטאַגראַפיע פון דער שטאָט אורגאל, וועלכע בויט זיך אין דער טייַגע.

ד. ווייצמאַן

א טוריסטן-מאַרש צו די הילדן פונעם קליין-כינאָן

דריט און צוואַנציק סטודענטן פון דער ביראָבידזשאַנער פּעאַד- גאָגישער שול האָבן דורכגעפירט א מאַרש פון ביראָבידזשאַן קיין סטאַלבאָוואַיע. פון דאָרטן האָבן

שמועסן מיט די ליינער

אייניקע אראבישע קאמענטארן האלטן, אז אין גרונט פון דער אַנטי־שטערנעמקיס אפן נאָענטן מירונד ליגט דער נים־ריכטיקער באשלוס פון דער אַרגאניזאציע פון די פארייניקטע נאציאנעס וועגן צעטיילן פאלעסטינע. אין איינער א צייטונג האָב איך געלייזט, אז 1947, אונטערהאלטנדיק אין 1947 די דאָזיקע רעזאָלוציע, „האַט פאַרזען די לעגאַליזירטע פּרינציפּל“, אָפּ ווייל דער 11 קאָנגרעס פון קאָמינטערן האָט אָנגערופן די פאלעסטינער אקציע פון די ציוניסטן „א בילעטער ביישפּיל פון אָפּנארן דעם ארבעטער־קלאס פון דער אונטערדריקטער נאציע“.

מָכָאָמֶד אַבְדֵּאלָאָך
פּאַסאַבֵּלאַנקע, מאַראָקאָ

אָף דעם ענטפערט דער מיטגליד פון דער רעדאַקציע פונעם זשורנאַל „נאָוואַיע וועמאַ“ („נייע צייט“) וואלאדימיר שעלעפּיו.

דערמאר טאקע האָט דער סאָוועטפארבאנד אונטערגעהאלטן די רעזאָלוציע פון דער גענע־ראלי־אסאמבליע פון דער אַרגאניזאציע פון די פארייניקטע נאציאנעס פונעם 29 נאָיאַבער 1947, לויט וועלכן ס'האָט געדארפֿט פאַרקומען, ערשטנס, דאָס אָפּשאפן דעם בריטאנישן מאָנאָראט און דאָס אַרויספירן דאָס ענגלישע מיליטער פון פאלעסטינע, און צווייטנס — דאָס שאפן אין פאלעסטינע צוויי אומאָפהענגיקע מעלד־כעס — א יידישע און אן אראבישע.

די פאָזיציע פונעם סאָוועטפארבאנד אין דיקטירט געוואָרן פון דער אומגעבונג, וועלכע האָט זיך געשאפן אין דעם דאָזיקן ראַיאָן נאָך דער צווייטער וועלט־מיליטאַרע. די יידן האָבן צו יענער צייט שוין באַטראָפֿן א דריטל פון דער גאַנצער פאלעסטינער באפעלקערונג, זיי האָבן געשפּילט א וויכטיקע ראל אין דער איני־דוסטר־עלער אנטוויקלונג פונעם לאַנד. אין טאָך גענומען האָט פאלעסטינע זיך פאַרוואַנדלט אין א לאַנד פון צוויי נאציאנעס. איך וויל אונטער־שטרייכן, אז מיטע ווערטער באַטייטן גיט לאַכ־לוטן א באוויילקונג פון דער אלא־קאמפאניע, וואָס די ציוניסטן האָבן געפירט אין מעשעך פון יאַרצנדליקער. איך קאָנטסטאטיר בלויז דעם אַביעקטיון פאַקט, מיט וועלכן גיט רעכענען זיך האָט מען גיט געקאָנט.

וואווי די געשעענישן האָבן זיך ווייטער אנטוויקלט, איז אַיך גוט באוואוסט. די אימפּעריאַליסטן האָט גיט געלויבט א דעמאָקראטישע לייזונג פון דער פאלעסטינער פראגע. אויסגונצ־דיק זייער באליבטן פּרינציפּ „צעטייל און הערש“, האָבן זיי פראוואַצירט א מיליטאַרע

אין די מאטעריאלן פונעם 11 קאָנגרעס פון קאָמינטערן קען מען, הער אבדאלאָך, ווירקלעך געפינען די כאַראַקטעריסטיק פון די ציוניסטישע פלענער, וועלכע איז ברענגט אויבן. אין דער רעזאָלוציע איבער דער נאציאָנאַלער און קאָלאָניאַלער פראגע האָט דער קאָנגרעס גע־מאָלדן, אז אונטערן אויסרייד פון שאפן אין פאַרלעסטינע א יידישע מעדינע „ברענגט דער צו־ניום א קאַרבן דער ענגלישער עקספּלאַטאַציע פאַקטיש די אראבישע באפעלקערונג פון פאלעסטינע, ווי די ארבעטספיייקע יידן שטעלן מיט זיך פאַר בלויז א קליינע מינדערהייט“.

מע טאָר אָבער גיט פאַרגעסן, אז דער דאָזיקער אויספיר אין געמאַכט געוואָרן אין דער אומגעבונג פונעם 1920 יאָר, די, וועלכע פרווון איצט ווארפן א שאָטן אָף דער פאָליטיק פונעם סאָוועטפארבאנד אין נאָענטן מירונד, וועלטן געדארפֿט געדענקען, אז לענינס היסטאָפּטלע־כער צוגאַנג צום אַנאַליז פון דער ווירקלעכקייט איז אזא: „...דאָס איז — גיט פאַרגעסן די איקער־דיקע היסטאָרישע פאַרהעלטענישן, קוקן אָפּ יעדער פראגע פונעם שטאַנדפּונקט, וואווי א באַשטימטע דערשיינונג אין דער געשיכטע איז אנטשטאַנען, וואָסערע היסטאָפּטלע־אין איז אנטוויקלונג האָט די דאָזיקע דערשיינונג דורכ־געמאַכט, און פונעם שטאַנדפּונקט פון אַס דער אנטוויקלונג באַטראַכטן, וואָס עס איז געוואָרן מיט דער דאָזיקער זאך אַצינד“.

אין דער פאלעסטינער פראגע האָט פסטר זיך באוירט אפן לענינישן קורס פון אנערקענען פאַר אלע אָן אויסנאַם פעלקער — גרויסע און קליינע — די רעכט אָפּ זעלבסטבאַשטימונג.

מיוזעך ליגט גיט „דער נײַט־ריכטיקער באַשלוס“ פון דער ארגאניזאציע פון די פארייניקטע גאָר. צעט. ווי אין דעם פרוטאָ אײַך עמעצער איבער ציען. גאָר די אגרעסיווע פאליטיק פון די רע גירונגס קירלען פון סעלאַטיווע. דערפֿאר ווי מײַן דורף בײַן הינט צו טאָג מיט דעם באַווייליגט פון די אימפעריאליסטישע אונטערשטעצער. די ריבער ליגט דער וועג צו אַ שאַלעם אפן געטען מיוזעך פֿעם דורך אַפּטאָפּן די רעאַליי ציע פון די פארייניקטע גאָרעס מונעט 29 גאָר בער 1947, גאָר דורך אַפּטעלען די דאָזיקע פאָ לייטק און אַוועלעכ גיט איז שטיצע פון איר. פאַר דעם טאקע טרעט ארויס קאנסעקוענעס דער אַוועטפאַראַנד. אַרויסמונגען און אַלזשטיקע הילף פֿאַר אַפּער. דערנעבן די אַלעמסטיגער, עספּענדיק אַבאָ אַ גערעכטיקער און דיערנדי קע אַינערגילירונג און נאָעטען מיוזעך.

(גאוגראיע ווערעמיא, נומ. 28, 1975)

באקאנט זיך: זשורנאליז פונעם לאנד

גיבן א קלארע פארשטעלונג וועגן לעבן פון די יסראעליים, וועגן דעם כאראקטער און די באזונדערקייטן פון די אינעלאנגלישע, אסאזיאלישע, האלאע, אריטישע קאנפליקטן, וועלכע האלטן אן אַרם אין לאנד. לויט אונזער מינונג, האלטן ווערן זיך ריכטיק נישט באמערקן אויך די ווערען, האט זיכען געטלעך צו אונדז לויטן גיסט. קעדיי אפעראטיוו וואגערן אף זיי, דרוקן מיר איבערצוקוקן און ארטיקלען, וועלכע דעקן אויף דעם רעאקטאָנערן סאך פון אונזלעכע זעקן. אין מיל לענדער אין פאראן א יודישע לייט ציטאטור, האט ווערס געשאפן נישט בלויז אין יודיש, נאך און אין דער שפראך פון דעם לאנד, און וועלכן סלעכט דער שרייבער. און, יסראעל, ארבעטניגע, אויפגאבע, פראנק רייד, קאנאדע גייען ארויס זשורנאלן, אלמאך נאכן, ציטונגען, ווי עס דרוקן זיך ווערן פון די פראגרעסיווע יודישע שרייבער. מיט די ריי דאקטירעס פון די דאזיקע אויסגאבעס, אין אויך, נאטירלעך, פון שוועסטער-אויסגאבעס אין פוילן, לאנדערע אא. אלסלידעמאטארישע לענדער.

האלטן מיר אונטער אן ענגן קאנטאקט, מיר טוישן זיך אויס מיט פאָעזיע, פראָזע, מאַרצייִ כענונגען.

א וויכטיקע באדייטונג גיט צו אונדזער רע־דאקציע דער פונדליקאציע פון ווערק וועגן דעם לעבן פון די יידן אין אויסלאנד. אייניקע יידישע שרייבער פון פּשאַ, וואָס שרייבן אין דער עני־גלישער שפראך, שילדערן דאָס לעבן פון די יידן אין אידיילישע טענער, אַט איז א באשטימט פערלעכער ביישפּיל, אין ניריאַרקער שטאָטישן ראָאָן וויליאמסבורג אין, ווי באווסט, פונקט ווי פארקאָנטער ווירט דאָס יידישע לעבן פון צוריק מיט הונדערט יאָר, אומבאירלעך אין געבליבן דער מיטלאַטערלעכער שטייגער, דער רעבע גיט שטרענג אַכטונג, עס זאָלן אויסגע־פילט ווערן אלע מיוועס און דיינים. אייניקע שרייבער שילדערן דעם לעבנשטייגער פון דער דאָזיקער געטאָ, וואָס איז קינסטלעך ארויסגע־ריסן פונעם אלגעמיינעם לעבנשטייגער. סאָ־וועטש היימלאַנד קאָמענטירט אַזעלכע ווערק, קריטיקירט זייערע אוטאָרן דאָן, ווען זיי פירן אַזעלכע די לייענער אין דער ספּעציע פון אַנגער־טראַכטע פראָבלעמען, אַפּוהענדנדיק זיי פון די צאפּלידיקע פראָגן פון דער הינטערשטייטקייט.

צום סאָף פון יעדן זשורנאַל־נומער ווערט געדרוקט א מאטעריאַל צו הילף, די וואָס דער־לעזער זיידט. די דאָזיקע רובריק איז איינגע־פירט געוואָרן מיטן ציל מיטצווירקן דער אַנט־וויקלונג פון דער יידישער סאָעוועטשער נאַציאָנאַלער ליטעראַטור, וואָס דער אינטערעס צו־איר וואַקסט פון יאָר צו יאָר. צוליב דעם דאָ־זיקן צוועק זינען אויסגעטיילט צוויי־דרעי־זשורנאַל־זייטן, וועלכע דער דאָצענט פאלקאָ־וויטש, א באווסטער לינגוויסט און פילאָלאָג, דער אווטאָר פון א ריי פאַרשונגען וועגן דער יידישער שפראַך, נוצט אויס מיט דערפאַלג אַף אונטעריכטן די יידישע שפראַך.

פאראן אין אונדזער זשורנאַל א רובריק, וועלכע הייסט „לאַמיר זינגען נישט יידישע־לי־דער“, אין איר פאַרמירונג נעמט אַנטטייל א היפּשער קאָלעקטיוו אוטאָרן, צווישן די קאָמ־פּאָזיטאָרן, וועלכע שרייבן מוזיק פאר אונדז, זינען פאראן אַזעלכע פאַפּולערע אין גאַנצן לאַנד, ווי זינגאָווי קאָמפּאָזיטאָר, יעוהעני ושאַר־קאוויטש, וואַדימיר שאַנצקיי, אין „סאָוועטיש היימלאַנד“ האָבן זיך געדרוקט די לידער פון לייב יאַפּפּאָלסקי און לייב פּוּלחער—שעפּער פון דער נאַציאָנאַלער יידישער מוזיק, און איינ־מאַל האָט אין דער רעדאַקציע נומעם זשורנאַל געבראַכט זינע ווערק דער יונגער קאָמפּאָזי־טאָר־אַפּאָנגער סערגיי סעבאַטאַריאָו, א גער־בויענער אפן זייטן מיוזען. ער האָט געענ־דיקט די פּאָסוקער קאָנטער־וואַקסער לויטן קלאַס פון דמיטרי קאַבאַלעוויטשי, שטעבאַטאַ־ריאָו קען יידיש. צו זיין דיפּלאָם האָט ער אַנ־געשריבן צוויי ציקלען קאָמפּאָזיטאָרן, איצט גרייט די מאַסקווער פירמע „מעלאָדיאַ“ צוויי פּלאַטן מיט די דאָזיקע קאָמפּאָזיטאָרן אין דער יידישער און רוסישער שפראַך.

מיר האָבן צוגעפונעזאמלט די בעסטע זינג־לידער, וואָס האָבן זיך געדרוקט אין אונדזער זשורנאַל סאָר די ערשטע אַכט יאָר און אַרויס־געלאָזט אין פאַרלאַג „סאָוועטסקיי קאָמפּאָזיטאָר“ א סאָלידן זאַמלבוך. זיין רעדאַקטאָר און אוי־טאָר פון דער פּאָדעצע איז געווען דמיטרי שאַ־טאַקאוויטש.

פון נומער צו נומער פירן מיר אונדזער רע־דאקציענעלן „קאַלענדאַר“, דאָ ווערן אַפּגע־מערקט יובילעען פון שרייבער, דאַסעס, וואָס זינען פאַרבונדן מיט וויכטיקע געשעענישן אין ליטעראַרישן לעבן, די געשיכטע פון דער יודי־שער ליטעראַטור אין א ריכטע, דער פאַרמאָגט גוט ווייניק דראַמאַטישט. צווישן אירע פאַרשטייער זינען געווען גרויסע שרייבער, אַנגעזעענע פערזענלעכקייטן און אונדזער „קאַלענדאַר“ דערציילט וועגן זיי און וועגן זייער שאפונג.

באַנאַנד מיטן „קאַלענדאַר“ דרוקט זיך אונדז־זער פאַטאַגאָריש. אַפּט קומט אויס די מאַטע־ריאַלן פון די ארכיו־פּובליקאַציעס צונויטקלעבן מיט גרויס מי. אין איין זשורנאַל־נומער אין דער דאָזיקער אַפּטייל געווינדעט דעם באַרימטן דיכטער און קוסיגראַף, אין אן אנדערן—דעם געווינטליכער פון דער יידישער פּאָעזיע־אַשער שוואַרצמאַן, וועלכער איז אין די יאָרן פון ביר־געקריג געווען א שלאַכטמאַן אין דער דיוויזיע פונעם לעגענדאַרן שטאַטקאָס. דער דיכטער איז אומגעקומען, איבערגעלאָזנדיק נאָך זיך א דין ביכל לידער, נאָך די לידער זינען אַף אויספיל־וואָגיק, געשליפן לויט דער פאַרם, און זיי זינען אַף אייביק געבליבן אין אונדזער ליטעראַטור אין די רובריקעס „דאָס איז טשיקאָווע“ און „פאַרשיידנע“ ווערן פאַרעפנטלעכט אינטערע־סאַנטע פאַקטן פונעם ליטעראַטור־לעבן און פון דער טאַגטעלעכער ווירקלעכקייט אין מאַרשי־דענע לענדער.

נאָר, פאַרשטייט זיך, דאָס הויפּט־אַרט אין זשורנאַל פאַרנעמען די פראָזע, פּאָעזיע און פאר די לעצטע יאָרן אויך די פּובליציסטיק. מיר זיי־נען איבערצייגט, אז אין אונדזער קאָמפּליציר־טער צייט, ווען קאָלערי־רעאַקציענער קרי־זש פרוּזן אומווירקן אפן יידישן לייענער, דאַרף מען מיט אים ריידן אָפּן, מיטן פולן מויל. עס דערפאַנגט זיך, ווי עמעז־ווער פון דער רעדאַקלעיטע פון אונדזער זשורנאַל האָט מירע־געהאָט, אז דאָס איינציגן א פּאָלעמישן אַפּטייל וועט אַפּשטויסן פון „סאָוועטיש היימלאַנד“ א געוויסן טייל באַשטענדיקע אַבאַגענטן, ליבהאַ־בער פון „רייזער ליטעראַטור“. פראַקטיק אָבער האָט גיט באַרעכטיקט די דאָזיקע שרעק—די צאָל פון אונדזערע לייענער ס׳זי אין ס׳זי וועטנפאַרבאַנד, ס׳זי אין אויסלאַנד האָט זיך מערקבאַר פאַרגרעסערט. ס׳וועט גיט זיין קיין גומע צו זאָגן: אונדזערע פּובליציסטישע אַרויס־טרעטונגען האָבן א באַשטימטן רעזאָנאַנט אַינעם אידעאָלאָגישן קאַמף, וועלכער קומט פאַר אַפּילע די פּינטלעכע יידישע אויסלענדי־שע פרעסע אין געצוונגען זיך צו רעכענען מיט דער פּאָזיציע, וואָס עס פאַרנעמט „סאָ־

וועטש היימלאנד אין דער אָדער יענער פראגע.

אונדזער זשורנאל הערט פארשפרייט אין דרייטל לענדער פון דער וועלט. די ליענער אין אייזלאנד וויזן ארויס א שטארקן אינטערעס צום לעבן פון דער סאָוועטישער געזעלשאפט, און באזונדערס צו דער לאגע פון די יידן. דער זשורנאל אונדזערער איז פאר זיי א מענטשער אין דער סאָוועטישער ווירקלעכקייט. איינער א סטודענט מונעם פרינסטאָנער אוניווערסיטעט, ווהיין מע האָט מיר איינגעלאדן צוזאמען מיט די רוסישע שרייבער פ. פאלעוואָי און ר. ראָזדעסטווענסקי, האָט געדענק אין זיך מידע געווען, אז פריער האָט ער אלע יעדעס וועגן דעם לעבן אין סאָוועטנפארבאנד געשעפּט פון די רעאקטאָנער צייטונגען. בלויז נאָך דעם, ווי צו אים אין די הענט אין אריינגעפאלן דער זשורנאל „סאָוועטיש היימלאנד“, האָט ער אנגעהויבן פארגלייכן פארשיידענע פאקטן וואָס בעהארדענדיק געצייגט דערס זיין מיינונג וועגן דעם לעבן פון די סאָוועטישע יידן.

מיר באקומען פון אונדזער לענדער די פרעסע אף ביידע יידישע שפראכן. דאָרט געפינען מיר סעמעס פאר דער פאלעמיק, וואָס מיר פירן אינעם אַפּטייל „קאָמענטארן פון רעדאקציע“. דאָס איז א קעמפערשישע, שאַרפע דיסקוסיע מיט יענע קויכעס, וועלכע האָבן זיך געגארטלט אף דער יידישער גאס.

די מעכטיקע אינדירינגונג פון דער פובליציסטיק אף די זיטן פון סאָוועטיש היימלאנד דערגאנגט די פובליציסטישע פארשארטקייט פון די קינסטלערישע ווערק, וואָס דער זשורנאל דרוקט. די סעמאטיק פון אונדזער ליטעראטור איז ברייט און פארשיידנארטיק. די יידישע שרייבער—זייער צאָל דערגרייכט מער פון אַכציג—וויינען אין אלע ראיאנען מונעם לאנד—אין מאַסקווע און קיעוו, קעסענעוו און ביראָדזשואן, טשערנאָוויץ און אָדעס, אף אוראל און אין סיביר, טאקע דאָרט וויינען און ארבעטן די העלדן פון זייערע דעציילונגען, ראַמאנען, פּאָעמעס. אלע אויטאָרן מונעם זשורנאל וועל אידן, פארשטייט זיך, ניט אויסרעכענען, נאר אייניקע נעמען ווילט זיך מונדעסטען וועגן אַנדרשן. נאָנט לוריע איז איינער פון די גרעסטע יידישע פּראָזאיקער. ער איז דער אורטור פון די ראַמאנען „דער סטער רופט“ און „הימל און ערד“, וועלכע דעציילן וועגן דער איבערגעשטאלטונג מונעם דאָרף. ניט וועלט טרעט לוריע ארויס אויך מיט פארצייכענונגען וועגן אונדזערע מעסיחטיילער. יעכעל פאליק-מאנע ראַמאנען וויינען ערוויימעט די געשעענישן פון דער גרויסער פּאָטערלענדישער מיל-קאמער. הערשלי פּאָליאנקערס ווערק וויינען פול מיט גוטן הומאָר. לויט זיין שטעפערשיער מאַגיק איז אַס דער שרייבער נאָענט צו שאַלעם אלייכעמס שול. סוויילט זיך דערמאָנען אויך דעם ניט לאנג פארשטאָרבענעם נאטאן זאבארע, וועמענס ביכער וויינען געוואָרן א סענסאציע

פאר די לעצטע יאָרן. כאָטש זיי לעבן אויף די געשעענישן פון דער וועלטער געשיכטע—דאָס לעבן פון די יידן אין סאָף XII—XIII יאָרהונדערט—וויינען זיי אָבער פול מיט אַזא קויעך און דראמאטיסם, אז זיי רעגן אויף, גלייך ווי אין זיי גייט א רייד וועגן דער הינטענטישער קייט.

שאַרפע פּראָבלעמען פון אונדזערע טעג שטעלן אויך ווערק אויך אונדזערע פּראָזאיקער. כאָטש מעלאמדן נייער ראָמאן באַלייכט די טראגעדיע פון די אָפּגעגאנגענע דער צייטסיטער פּראָפאגאנדע מענטשן, וואָס האָבן באַשיינט פאַרלאָזן דעם סאָוועטנפארבאנד, מעלאמד איז אף א גוטן אויפן פובליציסטיש, דאָס שטערט אים אָבער ניט צו זיין א דיער פּסיכאָלאָג. טעויער גענט ראָמאן „אונדזער צייטן צייטן באַרייט די טעמע מונעם וויסנשאפטלעכן פּראָגרעס, באווייזט, ווי די וויסנשאפטלעכע-טעכנישע רעוואָלוציע ווירקט אף דער מאָראל און עטיק. די פּראָבלעמאטיק פון דער הינטענטישקייט איז כאַראַקטעריסטיש פאר דער מערהייט ראָמאנען און דעציילונגען פון שמועל גאָרדאָן, וועלכער וויינט אין מאַסקווע, מונעם ביראָדזשואַנער בויז מילער און אַנדערע.

די יידישע ליטעראטור איז א באַשטאנדטייל פון דער מילנאָנאַלער ליטעראטור מונעם סאָוועטנפארבאנד. דעריבער פארעפנטלעכן מיר איבערגעזעצונגען פון די ווערק פון רוסישע, אויך ראַנישע, ליטווישע, פּאָלאַווישע און אַנדערע אויטאָרן.

ארום אונדזער זשורנאל גרופירן זיך ניט בלויז די שרייבער—פּראָזאיקער און דיכטער, קריטיקער און פובליציסטן,—נאר אויך קאָמפּאָזיטאָרן, טער פון דער טעאטראַלער קונסט, מאָלער, אין לאַקאל פון דער רעדאקציע איז באַשטענדיק טעטיק א קינסטלערישע אויסשטעלונג. איר עקספּאָזיציע ווערט אָפּט באַניצט. עטלעכע זיטן פון יעדן נומער „סאָוועטיש היימלאנד“ ווערן אָפּגעלעבט דער שאַפונג פון א יידישן מאָלער. צוזאמען מיט רעפּראָדוקציעס פון בילדער, סקולפטורן, געמעלדע ווערט גע'דרוקט א קונסטלעכע-גראַפיקע. מיר באַקאנען די ליענער ניט בלויז מיט די ווערק פון די אלטע מיסטערס, אדעלכע, ווי מאַרק שאַגאַל, נאטאן אַלטמאַן, סאַנכום קאַפּלאַן, הערש איינגער, זינאָווי טאַקאָוואַטש, נאָר אויך פון די יונגע מאָלערס פון מאַסקווע, לענינגראַד, ביראָדזשואַן.

אזא איז די ווייט ניט פולע דעציילונג וועגן דעם זשורנאל „סאָוועטיש היימלאנד“, צום שלום ווילט זיך זאָגן פּאָליגריקס—קעדי צו זען, ווי עס וויינען די יידישע שרייבער, דאָרף מען א קוק טאן אף דער קארטע מונעם סאָוועטנפארבאנד, און שרייבן שרייבן זיי וועגן אַלץ, וואָס עס אינטערעסירט און רעגט יעדן סאָוועטישן מענטשן.

(„דרושבא נאראדאוו“, נומ. 6, 1975.)

אירמע דרוקער

דער לעצטער פונעם „בעסאראבער אלימפ“

צום 85-טן געבורטסטאג פון חישע אלטמאן

זיך דאס בעסטע אין אַט דעם זשאנער און איז געגאנגען וויסער.

דער מאַשל האָט אין אלע צייטן און אין אלע דוירעס פארנומען בא יידן א באדייטנדיק אָרט, איר געמינט אים אין דער ביבל, ער איז פול און פול אין טאלמוד.

דער מאַשל האָט אלע שווערע קאשעס פאר-ענטפערט, פון אלע האמייצארס און פון אלע לאבירינטן ארויסגעפירט, ער איז געגליכן גע-ווען צו א קנזלכל סאָדעם, וואָס צווענדיק אים פון איין בויס צום צווייטן, קאָן מען דורכגיין דעם גאנצן וואלד און צוריק ארויסקומען אף דעם זעלבן אָרט. דער מאַשל איז געווען אזוי באדייטנדיק, אז ראבי מייער, איינער פון די גרעסטע פאָרשטייער פונעם טאלמוד, האָט צווישן זינע האלאַכעס און אגאָדעס אָפגעגעבן א דריטל אָרט פארן מאַשל. בלויז וועגן פוקסן האָט ראבי מייער פארמאָגט 300 מעשאַליס.

דער מאַשל פארנעמט א וויכטיק אָרט אין דער העברעישער ליטעראטור, דרינגט אריין אין דער יידישער און ווערט פארצוקערט אין די מאגדישע דראַסעס. יידן האָבן זיך מיטן מאַגדישן מאַשל געקויקט, אים איבערגעזאָגט און איבערגעמאָדערט. פונקט ווי זיי האָבן נאָכ-געזונגען און איבערגעזונגען די כאַזאַנישע שטיקלעך.

עלעזער שטיינבארג האָט דעם העכסטן טיקן געגעבן דעם מאַשל, אים דערהויבן צו אזא נאָ-צאָנאלער און אוניווערסאלער קלאסישער הייך, צו אזא סאָציאלער פארשארפטקייט און פאָר-טישער מיסטערשאפט. און מ'האָט אים, עלעזער שטיינבארגן, מיט רעכט אוועקגעשטעלט אין איין ריי מיט די גרעסטע מעשאַליס-שריבער פון דער וועלט-ליטעראטור.

„אין לאנד בעסאראביע, וואָס ליגט צווישן פרוס און דניעסטער“, גאָענט צו בוקאווינע, פירן די וועגן צו ליפּקאן, וואָס האָט בא די שטאַטישע געהייסן שטעטל און בא די ליפּקא-נער שטאָט — עפעס א קלייניקייט, א יושעוון פון העכער טויזנט יידישע מישפאָכעס. און אַט אין דעם ליפּקאן איז געשען דער נעם פון פיר...

פיר שרייבער, פיר באדייטנדיקע שרייבער זאָלן ארויסקומען פון איין שטעטל, — אזוינס איז נאָך ניט געהערט געוואָרן און אזוינס איז נאָך ניט געזען געוואָרן אין דער געשיכטע פון דער יידישער ליטעראטור.

א שעהעכיאָנע נאָך אַ שעהעכיאָנע. א סאך, ביז גאָר א סאך שעהעכיאָנס... צווישן זיי איז דער סאמע ווארעמסטער און היסליזשעסדיקער געווען כ"ב. ביאליקס. ער האָט באקרוינט ליפּ-קאן, דעם מרוכטבארן באַדן, מיטן טיטל „דער בעסאראבער אלימפ“.

דריי פון די פיר זינגען אריין אין פארדעס (ווינגערטן) פון דער יידישער ליטעראטור — עלעזער שטיינבארג, יאנקעו שטערנבערג, מוישע אלטמאן, און איינער אין דער העברעי-שער — יעהודע שטיינבערג, עלעזער שטיינ-בארגס א שוועסטערקינד. יעהודע שטיינבערג האָט געמאַשלט זימן מאַשל, זיך אויסגעצייכנט מיט דערציילונגען און פארנומען אן אָרט אין מיוזען-וואנט פון דער העברעישער ליטערא-טור.

עלעזער שטיינבארג האָט זיך מיטן מאַשל אין יידיש פארמאָסטן מיט זיין שוועסטערקינד, מיט אלע די, וואָס האָבן אין טארשיזענע צייטן געמאַשלט זייער מאַשל אין איחודים און אין יידיש, ער האָט געיאַרשנט און איינגעזאפט אין

יאנקעו שטערנבערג און מוישע אלטמאן, די צוויי ליידנשאפטלעכע באריפלונגעס (שטרייטער) און פאלעמיסטן, האָבן אַן דער מינדסטע קווענקלעניש, אַן זי מינדסטע כלר קעניטעס און מיטן סאמע גרעסטן יוראס-האָקאָר וועד זיך דערקלערט אלס עלעזער שטיינבארגס געשריטעטע טאלמידים. אין זייער רעכטע טויער האָבן זיי שטענדיק געאלע געווען כידושים. אויבנס, וואָס איז נאָך גיט געוואָרן, מיינט דער צייט, אינעם רומענישן פערזאָל, איז צו דעם ריכטיג און צו זינע צוויי טאלמידים צוגעקומען איציק מאַנגער, בא וועמען עס האָבן זיך דאן געהאלטן אין פאנאנדערוואקסן זינע אַדלער-פילגל.

עס האָט זיך געשאפן א ווידערלעכער קווארטעט, אין וועלכן יעדער איינער האָט זיך אויסגעטיילט מיט זיין באזונדער סאָלא און אין וועלכן אלע האָבן געשפילט אף פארשיידענע אינסטרומענטן און באהערשט פארשיידענע זשאנערן.

אלע זינען זיי געווען אינגעוועבט אף דורך און דורך אין יידישן שטייגער, און אלע האָבן זיי זיך גענערט פון די סאָנאלע אופֿ-טרייטלונגען, וואָס די אַקטיאבערירער-וועלכע האָט געבראכט מיט זיך.

צוויי ריכטונגען איז געגאנגען דער קווארטעט — אין דער ריכטונג פון ליטעראַ-טור און פון סאטמער. אלע פיר זינען זיי געווען ווירדיקע יאָרשים פון מערדעלע, שׂאָ לעם-אלייכעס און פערעץ, און פון דער צוויי-טער זיט — יאָרשים פון די בראָדער זינגער, פון די פורים-שפילער, פון וועלכעל ווארשער און פון אוראָם גאַלדפאָדן. אלע האָבן זיי אַבֿ טיילגענומען אין דער סאטמער-שפיל, און יעדערער אף זיין אויסן האָט געשאפן מאַר דער שפיל.

אין 1940 האָט דער קעשענעווער יידישער מעלכע-סעאטער גאטסראַליט אין טיראספּאָל און זיך געגרייט דאָרט צו דער נייער פאָר-שטעלונג פון „שטערע דער מילכיקער“. איך בין איינגעלאזן געוואָרן דורכצולייגען א ציקל לעצטעס וועגן שאַלעם-אלייכעס פון ווען דעם שאפן פון די אָנגעווענטע יידישע סאָוועטישע שרייבער.

אַט בא דער געלעגנהייט איז מיר באשערט געווען זיך צו באקענען מיט דעם ווידערלעכע קווארטעט. באקאנט האָב איך זיך בלויז מיט איין פאָרשטייער, מיט יאנקעו שטערנבערג — דעם קינסטלערישן געמיינער פונעם סאטמער. גאָר ער איז געווען אויך אריינגעוואקסן אין עלעזער שטיינבארג, וואָס האָט שוין לאנג גיט געלעבט, אין איציק מאַנגער און אין מוישע אלטמאן, אז ס'איז אים גיט געווען אַפּוטיילן פון זיי.

בא יעדן געשפּרעך, וועלכער האָט זיך שאַעבן לאנג געצויגן, ביים יעדן שטאַציר האָט זיך געדוכט, אז פאָרויס שפאנט עלעזער שטיינ-

בארג, פון רעכטס און פון לינקס — איציק מאַנגער און מוישע אלטמאן.

עלעזער שטיינבארגס מאָשל איז געווען גיט בלויז דער שייס-אממערשע פון זינע טאָל-מידים, נאָך אויך פון זינע טאלמידים טאָל-מידים — פון די אַקטיאָרן. ווי אין א ספעציעלער אינסצענירונג, מאָשלט יעדער איינער פאר מיר א באזונדער מאָשל. איך הער, ווי איינער זאָגט אריין דעם צווייטן: „כאפער כאפער-אָ ווייטש — כאפערעסקר“, מיר געפּעלט עס. דער אַקטיאָר גיט עס גיט ארויס פאר זינס — דאָס איז דאָך פון עלעזער שטיינבארגס מאָשל. דער ריטער, ווי מיט שאַלעם-אלייכעס א כאָכמע, ווי מיט טעוועס א פּאָטעק, קוויקן זיך די אַקטיאָרן מיט די קלוגע בייסיקע שטענעווערס לער און בלייביקע אפּאָרומען פון זייער גרויסן פּאָלקס-שרייבער, זיי זאָגן מיר מיט א באזונדער שטאַץ, אין וועלכן מאָשל איך זאָל עס זוכן, אין וועלכן מאָשל איך וועל עס געפינען.

יאנקעו שטערנבערג לאָזט מיר גיט צור, יאמיר — זאָל אפּשטיין א צווייטער יאמיר — יאמיר רעב איציק.

איך ווער ארטיגעפירט אין איציק מאַנגערס דיכטערשע וועלטן, אין די ברייט-וועלטן, וואו מאַנגער האָט מיט האָנע, געשפילט מיט די גרינגירע בערד פון די אָנעס און מיט די שטערנטיכלע-רעקן פון די אימאָהעס און זיך ארויסגעשטעלט מיטן שעלמישן מיצל פונעם פורים-שפילער.

איך דערמיל די פרייד פון „טרינקען זון אין פעלד“, איך ווער פארבלענדעט פון מאַנגערס בליצן, פון זיין „טרויער-שפיל און באדייער-שפיל“, „אידעם גרעול האָט זיין טרויער“, און „אפילע אין קינגס מענצטער שטארבט די זון“...

א ליד נאָך א ליד און א פירעש נאָך א פירעש, און יאנקעו רופט צוהילף דעם כאריף און באָק אלטמאן, ער זאָל זאָגן דאָס לעצטע וואָרט. און עס גיט אוועק א סעדרע מיט אן אַמאָר און מיט א ווייזאבער מוישע — מוישע האָט געזאָגט, מוישע זאָגט, מוישע האָט גערעדט, מוישע רעדט, מוישע האָט געשריבן, מוישע שרייבט, און דער סאכאקל איז, אז מיר שטע אלטמאן האָט מיט זיין אַריינגעלער און אייגנאָרטיקער פראָזע פארנומען א וויכטיק אָרט אין מיוזיק-וואנט פון דער יידישער ליטעראטור. ס'איז געווען אויף ווייניק צייט צום לייענען, און איך האָב זיך גיט געקאָנט דערווארטן, בין איך וועל קומען קיין אָדעס. איך האָב אנטלען צייט באַם שלאָגן, בא די געציילטע באַסאָגיקע שאַע, ווען איך בין געווען מיט זיך אליין אין האָטעל.

ס'זינען שוין דורך 35 יאָר, זינט איך האָב זיך צום ערשטן מאל באקאנט מיט מוישע אלטמאן פראָזע, און איך געדענק אלע גע-שטאַלטן, אלע פראָבלעמען, דעם געדאנקענאָג, די אלע קינסטלעריש-אינסאמלערישע ארויס-זאָגונגען און דעטאלן, ווי איך זאָל דאָס ערשט מיט א כוידעש צוריק לייענען. דאָס איז דער

גרעסטער לויב, וואס מ'קען זאגן וועגן א שרייבער, וועל וועל הערן זינען פאראן. הא' לעווי וואלטן אזעלכע ניט געווען, וואס בין די דערגרייכסט צום סוף, פארגעסטו דעם אנהייב, גלפך ווי ניט געליינעט.

ס'טאג צו טאג איז מיר דאן אין טיראס פאל אלץ געענטער און געענטער געווארן דער קווארטעט. איך האב דערפילט, אז איך ווער ריכער, אז די ערד אונטער מינע פיס ווערט ברייטער און אז נישט לויטערע הימלען פאר ציען זיך איבער מיין קאפ.

א צעזייטע און צעשפרייטע איז זי, די יידישע לייטעראטור, און אומעסות האט זי באוויזן פארשפרייט און פארזייען אירע זימען, אומעסות זינען זיך פאנגאנערעוואקסן אירע צעצוייגטע ביימער, איין בוים ניט ענלעך אפן צווייטן, און אף יעדן איינעם קאן מען זאגן — מה נאה אילן זה! — ווי שיין איז אס דער בוים!

מיר טאן אויסגעקומען א סאך מאל באגעגענען און באגלייטן מיינע אלטמאנען. איך האב אים באגעגנט און באגלייט ניט בלויז צום וואקזאל, ווען ער פלעגט פון טשערנאוויץ קומען קיין אידעס און פון אידעס צוריק אורעק פארן קיין טשערנאוויץ, נאך אלע טאג אין מעשען פון זיין אפערירט, ווען ער פלעגט פון דעם שרייבערעסן אפגורוויז קומען צו מיר מיטן טראמוויי.

דער וועג געדויערט אמווייניקסטן א שטאנד און איך טלעג ארויס באגעגענען אים מיט א האלבער שטאנד פריער. מיר איז אָנגעגעבן געווען דאס ווארט, דאס שטיין און רעדן מיט זיך אליין וועגן מיינען, אדער פארזעצן א נעכטיקן וויקווען מיט אים.

איך באווייז זיך ניט ארומקוקן, און מיינע איז דאן איך פרווה אים אויס: — הינט באדאפט איר אליין אויסגעפינען דעם וועג צו מיין שטוב, הינט באדארפט איר זיין דער וועג צו זיין פירט. איר זינט דאך עפעס א מיינע!

מיינע דער פירער ווערט גלפך פארפירט, ער פארפלאנטערט זיך אין די פארדרייטע געסלעך, צווישן די ביימער און געדיכטן גרינס. — ווי זינען מיר? ווי איז אהינגעקומען איבער שטוב? — לאזט מיינע זיין שטיקל פארויס און אויסשפיר איין הערעט ניט אויף צו באטאפן מיט זינע טריט די פארדרייטע וועגן. מיינע איז זיך מידע, אז ער בלאנדזשעט, אז ער איז אראפ פונעם דערנעבן-אישער, און שולדיק אין דעם, קומט אויס, איז ניט ער, נאך איך, וועל וואלט איך אים ניט געזאגט באגעגענען אלע טאג. וואלט ער אים אנגאפל פאר אלעמאל געפרוהט ביין און זוכט דעם וועג צו מיר. אז מ'זוכט, געפינט מען און אז מ'פארלאזט זיך אינגאנצן אף יענעם, ווייטט מען ניט, אף העלכער וועלט מע געפינט זיך.

און איך שייט אים זאלץ אף די וועגן: — פארגעסט ניט, רעב מיינע, אז איבער ערשטע ליטערארישע יאודע האט זיך אנגעווייבן פון „בלענדעניש“, פון בלאנדזשען. איך דאס באכערל, וואס האט זיך גענומען אפרייטן פון דער געמאכט און איז צוגעווארן געווארן צו האסקאלע און פילאסאפיע, געליינעט גרעסער און העברעישע ציטונגען, — איר פרווהט אויס דאס מאל אלס באלעגאלע. אף איבער טאטעס ווייטט ניט וואונער ברייטע קע מיט די ווייטט ניט וואונער פערדלעך פירט איר דעם שאנסטן איידעם, דעם זינגענדיקן נישט דער מיט זיין ווייב צו באקומען דעם גאנצן — די צוגעזאגטע ניימאשין. איר בלאנדזשעט. די פויערע, וואס פארן איך אן אנטקעגן, שרייען: פארקערעווע אין א זינט — און איר צווייטן, און אף יעדן איינעם קאן מען זאגן — די פויערע שולטן, עס שולטן אויך די פאסאזשירן.

א שלימאלידיקער באלעגאלע און א מאל-דיקער שרייבער בלאנדזשענדיק, האט איר געטראפן דעם ריכטיקן וועג צו זיך, דעם וועג צו דער ליטעראטור. איך „בלענדעניש“ האט איר אויסגעפונען איבער אייגענעם נוסעך, איבער אייגענעם גאנג.

איר האט זיך ניט אָפגעשטעלט, איבער געפונעם האָבן געדויערט ווייטער: פון דער סקריפטנדיקער ברייטשע — אין דער היינער קארעטע, און פון דער היינער קארעטע — צו דער מעשה מרכבה! — צו דער פארהיילענער קארעטע, וואס פירט איר די לינסטאט, אין דער טיף פון דער מענטשלעכער נעשעמע.

מיינע אלטמאן איז שטענדיק אן אָנגעלאגן דענער, אן איבערגעלאדענער, און ווי זיין העלד יויסעף אין „מערדעס פינכעס“, פארלאנגט ער אויסלאזן פון זיך אלץ, וואס זינע געפילן און געדאנקען האָבן ארצייכט אין זיך, און זיך באפרייען פון אלע קוילעס און היידעקוילעס, וואס לאזן אים ניט צוריק.

און האט ער לעבן זיך ניט קיין מענטשן אף צו מירן מיט אים זיין אומפוערלעכן און אומויסשעפנדיקן דזאלאג, לאזט ער אן גאנג זינע איבערלעכע מאנאלאגן, זיין געשפרעך מיט זיך אליין, זינע טפילעס אן ווערטער. אין זינע ברויז צו מיר שרייבט ער אַסט: עס פעלט מיר אויס ענערגיע אף אָנצושרייבן איך דאס, וואס איך האב מיט איך גערעדט אין געדאנק, דאס רייזן איך געדאנק מיט אן דערע איז אן אַסטע דערשיינונג בא מיינע אלטמאנען. ער ברענגט ארויס א סאך מאנאלאגן, דורכגעוויקסטע אין בלוט פון זיין הארץ און דורכגעטראכטע אין זיין לינדשאפטלעכן קאפ.

די אשירעס פון שטענדיק האָבן וואס צו זאָגן, קיינמאל ניט זיין אויסליידיקט, ברענגט מיינע אלטמאנען צו היספילעס, צו זיין שטענדיק דיק באגייסטערט רעפרען — אראז א זאָגן

¹ מאאסע מערקאָף.

² נאך מאע אילאן זע.

איר הערט א זאגן אט דאס הייסט געזאגט אראא...

דאס גליק פון קאנען נישטאפעל ווערן אין נישט יעדן איינעם געגעבן געווארן, דאס איז די העכסטע גאב פון יעכיד'י סגולה.

נישט קיין אנדערער ווי אלבערט איינשטיין האט געשריבן:

"דער פאקט, וואס מיר איז באשערט געווען צו אנטדעקן עפעס-וואס, און באזונדערס צו שאפן די רעליאטיוויטעט-טעאריע, דערקלער איך מיט דעם, וואס עס האט זיך מיר איינגע- געבן אין א געוויסער מאס צו זיין פיזיק אף באוואונדערן זיך."

ווי ס'איז צו זען, איז היסטאריעלע דאס זיכ- טיכסטע סייד בא דעם פיזיקער און סיי בא דעם ליריקער. און היסטאריעלע ווערט גאָרנישט געשאפן, און היסטאריעלע שטעלט זיך אפ דאס הארץ און עס ווערט אויסגעהוילט דער קאפ.

אין דער אויסגעצייכנטער פיעטע, "מאגיש" (סאָוועטיש היימלאנד" נומ. 5, 1965), וואס איז פול מיט דערעכערען פאר י.ל. פערעצן און באשטייט איינגאנגן פון מוישע אלטמאנס אייגנס, ווערט געזעט וועגן אימפראוויזאציע, וואס קומט פון היסטאריעלע און באגרייפערענדיג. אף דער פראגע, וואס אוינס איז אימפראוויזאציע, ענטפערט מיינסטיין: "דאס איז... אראז מיין שא- פונג, וואס קומט אומגעריכט, פון היסטאריעלע, פון באגרייפערענדיג. ערגעץ איז די טיפגענישן האט זיך עס אָנגעקליבן אומבאמערקט, און מיט-א-מאל ברעכט עס אויס ווי א געזאגט. ווי א זענונג... ווי געוועזן... אלע קיכעס זינען וואך... די פאטאגאפיע."

די באוואוסטע העברעישע דיכטערן עלישעווא (יעליזאוועטא זשירקאָווא), וואס האט אָנגע- הויבן איר שאפונג אין רוסיש, שרייבט אין איינער א לייד: "כבר באה העת לשכח" — הן רבות השנים¹ — ס'איז שוין לאנג געקומען די צייט אף צו פארגעסן, ווייל א סאך זינען שוין די יארן. מוישע אלטמאנס זיקארן איז א יונגער, אן איינערנער זיקארן-ער געדענקט און האט וואס צו געדענקען? ער איז א בען-באס אין דער אלטער דאָר-דירעקטור יידישער קולטור און איז וועט נישט קיין גער אין דער וועלט-קולטור. פון פארשאפט אים א באוונ- דער נאכעס, ווען דאס געזאגטע אין אראמעניש- זאגט ער ארויס אף אראמעניש, אין העברעיש — אף העברעיש, אף רוסיש, אף פראנצויזיש, אף דייטש, אף לאטיין.

די פסוקים, געדאנקען, אפאריזמען און ארויסזאגונגען פון די געוויזע, טאנאים און אמיראָנס, פון פארשיידענע שרייבער און דענ- קער, וואס קומען אים און אסאך זינען, ווערן פון אים האכנאָסאָסאָרימדיק אימפּענומען, ווי אלטע פריינט, מיט וועלכע ער האט זיך שוין לאנג נישט געזען.

יעדער מיטער, יעדער געדאנק, יעדע פילאָ-

סאָמישע פאָרמולירונג שיערירט פאר אים ווי א קישעף-שפּרודן נישט בלויז מיט דעם געזאגטן גופע, נאר אויך מיט זיין אייגענטום זאָגן וועגן דעם געזאגטן — מיטן פירערש, וואס ער שאפט גלייך דא אסאך אַרט.

...מיר שפאצירן באס שווארצן יאם. מוישע אלטמאן בעט מיר, איך זאל אויסהערן, וואס ער וויל מיר זאָגן וועגן מענדעלעס. "דאס קליינע מענטשעלע", איך בין גלייך מאסקים, גלייך גרייט, איך בין יוכער, אז ער וועט פאר מיר אנטפלעקן עפעס נישט. ער קאן זיך דאן, ווי מע זאגט, "אָנכאפן אין א שטרוי" און ארויס- דרינגען פון דעם, לעמאָשל, וואס אזוינס עס איז טראגעדיע, קאָמעדיע, קאָראָקאָמעדיע ("די שטרוי" — "סאָוועטיש היימלאנד" נומ. 4, 1963). א צווייט מאל האט ער באזויגן, וואווי ער קאן דערזען אין דער יידענע פון שאלעם- אלייכעסם טעפל א קינסטלערן, א דערציילערן, וואס ווי אומגליקלעך זי זאל נישט זען, האט זי האנאָע פונעם דערציילן, פונעם מאָל... און אויב דער רחוק, דאס געבעדיקע טרוקענע רחוק, פאלט אסאך אלאָשעס, איז זי דען שול- דיקן אָסער! שולדיק אין דער רחוק, צו א שווא- כער ראָוו פאר אזא יידענע, וואס האט צו דערציילן און דערציילן ("פאָלק, הומאָר און שפיל" — "סאָוועטיש היימלאנד" נומ. 4, 1963).

ניי און אָריגינעל איז אויך זיין פירערש אף טעויע דער מיליכקער. אין דעם זעלבן, "פאָלק, הומאָר און שפיל" דרינגט ער ארויס, אז "סי- ווע שפילט. שפילט פון האנאָע-וועגן, עס איז אין זיין נאטור. איך בין זייער כוושעד, אז טעויע ווייטט שוין דאמקט יא דעם טעטש פון זינע פסוקים און מעדראַשים, אָבער ער שפילט ארויס זינע טעטשונגען און שפילט זיי אויס גוט."

ער איז טעויען אויך כוושעד, אז ער ווייטט זייער גוט, ווער ס'איז גאָרקי, אָבער טעויע שפילט. ער מאכט זיך קעלייזאָדע און רופט ארויס זיין באליבטע טאָכטער, זיין שטאָלץ, האַדלען, אף רייט... ער זוכט די רעפליק."

אט אין אזא שניט איז געזאגטען אויך אלט- מאנס ארויסזאגונג וועגן מענדעלעס, "דאס קליי- נע מענטשעלע", אומגרייכע אימפּענומערשע פראָבלעמען, גיט, נאך פון קיינעם נישט ארויס- געזאגטע געדאנקען וועגן מענדעלעס שאפן. אף מאָרן לייגט מיר מוישע פאַר נאָכאמאָל אויסהערן זינע געדאנקען וועגן, "דאס קליינע מענטשעלע". צוועיטע האב איך געמיינט, אז דאס איז א שפיצל פון סקלערעז, און צום סוף לאָזט זיך אויס, אז ס'איז גאָר א גיט ארויס- זאָגונג.

אף איבערמאָרן — ווידער דאס זעלבע, און ווידער איז פאר מיר אופגעשטאנען גאָר אן אנדער. "דאס קליינע מענטשעלע".

דער פירערש, דאס זאָגן וועגן דאס גע- זאָגטע, וואס עס שאפט אָפּטמאָל גאָר אן אנדער- אינהאלט, ווערט בא אלטמאנען אויסגענוצט אויך אין זיין קינסטלערישן שאפן.

¹ קוואר באא האיס לישקוואך — היין ראבוים האשאנים.

די ביבלישע מעשה, דער אומישע שפּענדיקער קוואל, צו וועלכן עס האָבן זיך געווענדט די גרעסטע וועלטיקנסטלער, לאָזט ניט צורו מישע אלט מאַנען. די נעוואָים זינען פון זינע באַליבטסטע פּאַטער, מ'קאָן זיי ניט פאַרבייטן, אינעם אפּן צווייטן, וועל — אין שני גביאים מתנבאים בסגנון אחד — צוויי נעוואָים זאָגן ניט אלציגס נעווע, אין אַינן נוסח און אין אַינן סטיל. דאָס זעלבע האָט א שייַכעס צו די שטעפּער פון דער אגאדאט, פון דעם ניט אויסשפּענדיקן אייביק פרישן און לויטערן קוואל.

צענדליקער באגריסטערעס ברייח האָבן איהן באקומען פון מישע אלטמאנען וועגן „ויסעפס ברידער" פון טאַמאַס מאַן — „אוי, ווי ס'וועלט זיך מיר שרייבן וועגן „ויסעפס ברידער", אוי, ווי עס וועלט זיך זיין און וועגן דעם, זאָגן און זאָגן..."

ער, טאַמאַס מאַן, האָט דאָך פון אלע יידישע אומישערעס גענומען, פון אלע יידישע קוואלן געשעפט, ער האָט אויסגענוצט אין זיין ראָמאַן די גינגאָלד־פּעדעמער, וואָס האָבן דירעסלאנג זיך ניט אפּגעווערעט צו וועבן, צו שפּינען און אריינפּלעכטן זיך אין און ארום דער ביבלישער טעמע.

און געבענשטס זאָל זיין לאָזן פויכטוואנגער, וואָס האָט אזוי ברייט און אליזשיטיק באַלויכט די היסטאָרישע טעמע פון די וויסעפּעדיקע דירעס, פון די וויסעפּעדיקע טקופּעס.

פויכטוואנגער און טאַמאַס מאַן האָבן דעם דאָך, וואָס האָט ניט געוועסט, מינוואַנען און פון וועמען ער קומט, באווייזן פונעם שטאַנדפונקט, אין זיין פאַרמאָגן א ריכע, העלדישע און ליידינספולע געשיכטע, וועמענס וואַרצלען עס שטעקן אין וויסען און אין סיפּ אַזאַר.

מישעס שטעקן אין די הענט פון דעם אלטן ארטיסט ווערט צום אלעם ערשטן פארוואנדלט אין א מקל חובלים — אין א שטעקן, וואָס קאָן געבן איבערן קאָפּ (ווי שפיל ארום שטעקן). „סאָוועטיש היימלאנד" נומ. 7, 1966):

— פאני שרייבער, איך האָב איצט כיישעק צו דערלאנגען איך מיט אַט דעם שטעקן. און ניט אַף קאַטאַוועס, איך זאָל דערפילן. און ניט נאָר איך דערלאנגען מיטן שטעקן, נאָר אלע איינער קאָלעגן, די יידישע שרייבער. און ווערט זינט אין דעם שטעקן פאר ניט פאַרזעצן און ניט אנטוויקלען וויסעפּעדיקע פאַר רייס־שפילן, די מעכיראס־וויסעפּעדיקע, פאר ניט אויסנעם אונדזער מיטגלידע, דעם כומעש עפאָס, ווי דאָס האָט געטאָן טאַמאַס מאַן. דער מקל חובלים, דער שלאָנגדיקער שטעקן, ווערט פארוואנדלט אין א מאַקיל גויאָס — אין אַן אַנגענומענע „אויסשפּירנדיק" שטעקן, וואָס פירט פאָרויס און טאפּט אָן דאָס ריכטיקע אַרט פונעם איינער. און וויסער:

— כאווער שרייבער, האָט איר זיך אמאָל פארטראכט וועגן די פרויען־געשטאלטן אין

¹ מאקל חיובלים.

אונדזער אלטן עפאָס? איר מיינ דעריקערשט די פיר אימאָהעס, די מוטערס פון שטאַם. האָט איר אמאָל א טראַכט געטאָן, וואָס פאַר א גרויסער מעסטער האָט ער באדארפט זיך, וואָס האָט זיי געשטאליקט און ווי געשעט רעאליטיש, ווי מענטשלעך.

און אַס פאַרקערועט דער מאַקיל גויאָס און וועט אָן די טרער, ווי ס'זענען דאָ גרויסע מעגלעכקייטן פאַר אריינדיכטונג, פאַר איבערשאפן דאָס געשאפּענע. א קליינער צייט אפּשניט פון דעם כומעש־עפאָס און אויפיל אנטפלעקטע אייביקע מאַטיוון פון מענטשלעכע ליידינשאפטן און איבערלעבונגען, אַזעלכע, ווי ליב, אייפערזוכט, סינע, גלויבן, אנטשוונגן גלענצנד ווערט באַשפילט די אַוויידע. ייצאָק דערשרעקט זיך פאַרן האַלץ־געשטעל, פאַרן שאַרפּן מעסער, און ער אַנטלויפט. „נאָר אוראָס כאַפּט ייצאָק, בינדט אים, לייגט אים אוועק אפּן געשטעל. אַט הייבט ער אוף דאָס מעסער. דאָס באַרנדל טוט א מעקע, אַבער אוראָס וואַרפט דאָס מעסער ניט אוועק. ער איז פאַרגלייבט. אַט — און עס געשעט עליזעזער וואַרט!

— אוראָס!

א מוירעדיק געשריי, און ווידער: אוראָס! דאָס מעסער פאַלט ארויס פון אוראָס האנט. עליזעזער וועט שוין פאַרשפּרייטן א לעגענדע וועגן א מאַלעך..."

די שפיל ווערט באַגלייט מיט א נאָכ־פאַלגנדיקער אינטערעסאַנטער פּסיכאָלאָגישער דעטאַל — אוראָס, האָט פאַרלוירן די ליבשאפט און דעם צוטורי פונעם קינד. ייצאָק האָט ניט פאַרגעסן דאָס בינדן אים, דאָס אוועקלייגן אפּן געשטעל, דאָס מעסער, דעם פאַטערס ווילדן בליק אין די אויגן, ער האָט מוירע פאַרן פאַטער, זיין אַנצע ליבשאפט גייט איבער צו דער מר טער.

דראַמאַטיש זינען די באַגעגענישן פון ייצאָק'ן מיט ייִשמאַעלן, די סיפּע איבערלעבונגן פון האַגאַרן. האַגאַר האָט א לאנגע צייט געווארט אַף איר געליבטן אוראָס, נאָר אויך ראָם קאָן אַף קיין מינוט ניט זיך צעשיידן מיט זיין געליבטער מאַטן, און עס קומט צו איר אוראָס זון, ייצאָק, וואָס איז ענלעך איר איר זון ייִשמאַעל, ביידע דערמאָנען זיי אוראָס'ן האַגאַר געמט אָן ייצאָק'ן פאַר א האַנט. זיי געבענשטעס באַ אונדז, זון פון מיין האַרנטע. ייצאָק ענטפערט: „ניין, מוטער פון מיין ברודער, ניט דער זון פון זיין האַרנטע איז געקיר מען, ניעמט דער ברודער פון זיין זון."

סאָרע שטארבט. די פאַריאַסעמטקייט און עלנטקייט פירט אַט ייצאָק צו האַגאַרן. ער קומט צו איר נאָך טרייסט.

ייצאָק זעט: אַף די טונקלע באַקן האַגאַרס רינען ליכטיקע טרערן. טיערע האַגאַר זי האָט מויל געווען איר פאַרדראָס. און עפעס באַר דויערט זי איצט, וואָס זי האָט אמאָל אַפּגע־שפּעט פון איר האַרנטע, דער אַקאַרע, עפּשער האָט זי באַגריפּן, וואָס פאַר א טיפּע פּיין דאָס

אין פאר א פרוי, ווען מ'ווארפט איר פאר, אז זי איז אן אקארע."

יצחק בייטיקט זיך אין ליבע. ליבע היילט אויס. און ריווקע ווערט זיין פרוי, פארבייט אים זיין געליבעטע מוטער.

ריווקע איז צוגעטיק צו איר ייצכאק און איז פסטט אין אירע צווישנבאניגען מיט אירע צוויי זין — יאנקעוון און אייזעוון, וועלכע זיינען אזוי קעגנזעצליך און אזוי ווייט איינער פונעם צווייטן. ריווקע זאגט צו איר זון יאנקעוון: "קויף אפ די בכורע בא זיין ברודער, ער לאכט דאס שוין פון איר, יאנקעוון פאלגט. סארא ווישערדיקע רעאביליטאציע פון יאנקעוון יאנקעוון אנטלויפט פון אייזעוון. אָנשטאט איבערווארטן עטלעכע טעג בא לאוואַן אראמי, פארבלייבט ער בא אים טערפן יאר. עס האָט זיך אריינגעמישט ניט עליהיים, נאָר דער אונזי ווערסאלער גאָט — ליבע."

די דראמאטישע סיטואציע צווישן ייצכאק און יושמאָעלן כאַזערס זיך איבער צווישן יאנקעוון מיט אייזעוון. — קוק, ברודער, — זאָגט יאנקעוון צו אייזעוון, — פון דער בכורע איז געבליבן בלויז דער שטעקן... און געגעבן מיר דעם שטעקן האָט אונדזער מוטער — געם, מיין זון, אָט דעם שטעקן, א צווייג פון א בוימ, וואָס אונדזער זיידע אורזאָם האָט מיט זיינע הענט דאָ אין דער וויסטעניש געפלאַנצט. הייט אים. וווּ דו וועסט ניט זיין, וועט ער דיר דערמאָנען זיין געבורט־ארט."

סארא גלעבונדער קינסטלערישער פירער! און וואָלט דער כומעשע־פאָאָ אַרסגעמישט געוואָרן אזוי פון אַהויב ביזן סוף, וואָלט עס געווען דער שטעטער פירער פון אלע פירן שים. וואָלט דער מערדערשע מיישע געווען איינער פון די אינטערעסאנטסטע, דראמאטישסטע און פארכאפנדיקסטע מעדראַשים!

דעם העכסטן אפשטיג פון דער ביבלישער טעמע מיישע אלטמאן דערגרייכט אין זיין פאָעטישער דראמע, ייפֿטאָך און זיין טאָכטער. ער לייענט דעם פאָעטישע דראמע בא מיר אין שטוב. בא מיין שרייבטיש. מיר ווילט זיך קוקן אָף זיין פאָנעם, וואָס ענדערט זיך לויטן גאנג פון די האנדלונגען. מיר ווילט זיך אומבאָפן זיין שטים, וואָס קלינגט אָפּ מיט פארשיידענע שטימען, מיט פארשיידענע אויסדרוקן און איני טאָנאָציעס, נאָר מיישע פארלאנגט, איך זאָל באַגלייך מיט אים אריינקוקן אין קסאווידא, איך זאָל ניט פארפֿעלן קיין וואָרט, עס דורכ־ לאָזן קיין אָס. סארא דראמאטישע קאָנפליקטן! סארא טראגישע האנדלונגען! סארא עכטע דיק־טונג!

דאָס געזאגט פון מיישעס יוגנט אין ריף און שליימעסדיק געוואָרן אָף דער עלטער. דאָס זעלבע האָט אויך פאסירט מיט זיין דראמאטור־גישער מייסטערשאַפט.

געטע האָט געזאָגט: „א מענטש קען זיך בלויז אָף אויפֿויל, אָף וויפֿל ער קען די וועלט." מיישע אלטמאן קען זיך זייער גוט, זיין אינער־

לעבע וועלט איז א ריזע, און טאקע דערפאר לאָזט ער דעם שטעקן פון האנט ניט ארויס און איז שטענדיק דער אקטיוסטער אַנטייל־נעמער פון די געשפּרעכן, וועלכע ער פירט מיט זיינע פארשיידענע פערסאָנאַנעס.

מיישע באדארף שטענדיק עמעצן האָבן לעבן זיך, — איז עס ניט קיין אקטאָר, איז עס א דראמאטורג, איז עס ניט קיין דראמאטורג, איז עס א פסיכיאטער, עס מאכט ניט אויס, א ייד פון א גאנץ יאָר, אויך אים קען ער זייער גוט, אויך מיט אים האָט ער וואָס צו רידן. אינטער־לעקטאָר און בא אלטמאנען ענג געשלאָסן מיט פאָלקסטימלעכקייט.

אין מיישע אלטמאן שאפן פילט זיך די ווירקונג פון דער רוסישער און מערעו־איראָר פערשער ליטעראטור, באַאונדערס פון דער פראנצויזישער. בא דער גאנצער אייראָפּעיש־קייט איז אלטמאן געבליבן א נאציאָנאַלער שרייבער, ער האָט זיך ניט געלאָסן איינשלייגן גען פון די פארשיידענע האשפּאַעס, ער האָט די האשפּאַעס אַינגעשלאָגען אין זיך, זיי איבער־געקאָכט און פארדייט אין זיין שאפן. ער האָט איינגעוואָרן אין אלע פרעזענטישע עפאָכעס, און דאָס פארשיפערט און מאכט אזוי אייגנאר־טיק־נאציאָנאַל זיין שאפן, אזוי אינהאלטספול זיינע געשפּרעכן.

מיישע אלטמאן באַרגענעצט זיך ניט בלויז מיט ליטעראטור, געשיכטע און פילאָסאָפיע, ער האָט אויך געפילט א טאם אין דער פאָעזיע פון מאטעמאטיק, זיך באַקאנט מיט איינשטיין אופטוען, ער איז שוין „אָט־אָס דערגאנגען צו דער רעליאטיוויטעט־טעאָריע". די טעאָריע האָט אים דערנענטערט מיט איר גענאָלן שעפער. איינשטיין איז איינער פון זיינע באַליבסטע וועלט־פערזענלעכקייטן.

אין 1934 איז דערשינען שאַלעם אש, דער טילים־ייד. אן דייטשישער איבערזעצונג. אלבערט איינשטיין האָט מיט גרויס אינטערעס איבערגעליענעט אשס גרעסט און באדייטנדסט ווערן און אים אַנגעשריבן פאָלגנדיקן בריוו: „הויכגעערטער שאַלעם אש! איר האָט מיר מיטן צושיקן אייער נץ ווערן פארשאפט א גרויסע פרייד. אייער דייכטערשע געשטאלטונג העלפט צו אין א גרויסער מאָס, אז עס זאָל לעבעדיק אופגעהאלטן ווערן די ליבע צו אונד־זער פאָלקסטום...

...באונדערס פרייט מיך צו זען, אז באַ אונדז קאָן זיך א הויכער קינסטלערישער טאָ לאנט אנטוויקלען צו אזא שפּעצירשער מאַדרי־גע און דערביי ניט אַנשפּארן זיך אָף א פרעמד פאָלקסטום.

מיט דער גאנצער הויכאכטונג אייער א. איינשטיין.

מיישע אלטמאן באַגניסטערט זיך און קומט צום אויספיר — מ'קאָן שפילן א פירנדיקע ראָל אין דער וועלט־קולטור, און דער וועלט־קונסט און זיין ענג פארבונדן מיט דער אייגענער נאציאָנאַלער קולטור און קונסט. דער בעסטער

באוויזי און די סאמע באגלייבטסטע איידעם זיך
נען איינשטיין, פויכטוואנגער, שאגאל, און עס
שער הענריך היינע אויך.

די געשפרעכן מיט די ארויסגעפירטע פער-
סאנאזשן, מיט זינע שטענדיקע באגלייטער
ווערט פארגעזעצט. עס גייט א רייד וועגן די
אנטישע גריכישע טראגעדיעס, וועגן שעקספירן,
וועגן בעטען, וועגן שאלאכאון, וועגן דעם
ווארען פון די נעוויזס, וועגן די סיפוניקע
רייד פון אנדווערע כאכאמיס, וועגן סקעפטיס
פון קוהעלעס, וועגן זיקארן, פסיכאלאגיע,
אסאציאציע, וועגן הערן און זען, וועגן הערן
און קלערן.

„הערן הערט מען גיט נאך מיט די אוי-
ערן — מע הערט מיט די אויגן, מיט דער הויט
פונעם אלב מיט... דער נעשאַמער.“

מיטן דראמאטורג גייט א רייד וועגן שאפן —
„פונדאנען שטאמט דער נעגאטיווער סיפז וון
ליגן די סיבעס פון זיין נעגאטיווקייט עס איז
נאך ווייניק ארויסצופירן אים ווי ער שטייט און
גייט...“

עס גייט א רייד וועגן ארבעט, וועגן שפעט
רישקייט, וועגן רעדן-האקידעס, וועגן פוטור-
ריוז, וועגן פסיכאלאגיום.

מוישעס שטעקן איז גיט קיין ליידיקייטער,
וועגן אים קאן ער זאגן — במקלי עברתי —
מיט מיין שטעקן האב איך דורכגעמאכט א
סאך וועגן, א סאך פערזאנן ביזן סאָוועטישן
פערזאן, דורכגעמאכט דעם וועג פון א נאווע-
נאדניק, וואס האט זיך אומעטום געפילט ווי א
גער.

מוישע אלטמאן איז פול געווען מיט טרוי-
מען, „אבער די טרויערן האבן אומעטום גע-
קראָגן איבער די טליגל“, פארלוירענע אילוי-
זיעס, גיט צו שטאנד געקומענע ליבעס, דאלעס,
אַרעמקייט, פארשוניצען, וואס א גאנץ יאָר האלט
מען אין איין שארן גאָלד, און אז עס קומט פֿי-
סער, האט מען גיט פאר וואס צו קויפן מא-
צעס. סאציאלער אומרעכט — „דער עמעס גייט
“

1 בעמאקלי אַוואַרטי.

צופוס, און דער שעקער פאָרט אין קארעטן.
דער נאָגיד, דער צווייאקישער מעכל שווינט
קיינעם גיט, אפילו זינע ברידער, אפילו זיין
מוטער. דאָס איין-און-אינציקע מאָל, ווען ער
לאָט זי פירן אין דער ווינער קארעטע, איז
דאָן, ווען זי שטארבט, ער אַילט זיך אַפּצושניקן
דעם מעס צו זיין אַרעמען ברידער, וויל די
כעווער-קאדישע פון זיין שטאַט קלייבט זיך
אַפּלעקן פון אים א פּעס ביינלד, זי שטעלט
ארויס א הויכע פרייז, א גאָר היפשע צאָל קווד-
רע-געלט. אומרעכט אף אומרעכט!

און טאקע דערפאר איז אויז פּעסס און אויז
פריידיק מוישע אלטמאנס טראָט אפן סאָוועטישן
באָדן. ער דערציילט בעפאר העכטע, „וואוויז מיט
יעדן טאָג פיל איך מיך דאָ אלץ פרייער, אלץ
מער בא זיך אין דער היים. פאר זיי, פאר די
היגע, איז עס א זעלבסטפארשטענדלעכע זאך,
און איך, אז איך גיי, פיל איך, ווי שטיינ-
דלעך, אף וועלכע איך טרעט, שמועסן זיך צו-
נויף מיט מינע טריט: „גייט, גייט, היסט עס,
דערוף ליגן מיר דאָ. פון אינערטוועגן, פון אלע-
מענס וועגן. זיי, אנדווערע היגע כאווייריס,
ווייסן גיט, וואס עס הייסט אומגיין א פרעמדער
איבער גאסן פון שטאַט, איבער לענדער... און
דערפאר פילן זיי גיט דאָס, וואס מיר... אָס דאָ
פיל איך מיך מיט יעדן טאָג אלץ מער אינגע-
וואַרצלט אינעם הימט, אינעם מאָרגן. עס איז
א טייערער געפיל“ („איך אן אַפּריו-טאָג“ —
„סאָוועטיש היימלאנד“, נומ. 12, 1965).

— רעב מוישע, איך זע אייך! — אזוי ווענדט
זיך דער דאָקטער-פּסיכיאטער צו מוישען („איך
דער טיף פון שפּיל“).

איך כאזער עס אָפּט איבער, ווען איך פאר-
בענק זיך נאָך מוישע אלטמאנען, ווען איך וויל
אים הערן, ווען איך וויל אים זען, ווען איך זע
אים, ווען איך הער אים און רעד זיך מיט אים
דורך, ווי ער מיט מיר, איך געדאנק:

— רעב מוישע, איך זע אייך!

— רעב מוישע, איך הער אייך!

האלעווייז זאָל איך אַמך נאָך זען און הערן

א סאך יאָרן

די בראַגיק פון דער נייער וועלט

מיט א האלבן יארהונדערט צוריק, זינען גע-
לייזט פאזיטיוו אינעם גאנג פון דער מעלכדי-
שער און קולטורעלער בוינג פונעם סאָוועטישן
לאנד. אזא אויספיר באגרייפסטערט.
סארא העראַזשע, אַנגעזעצטע מיט גרויסן
אינהאלט יאָרן מיר, סאָוועטישע מענטשן, האָבן
איבערגעלעבט:

אייע פון די טראַדיציעס פון „גאָווי מיר“ איז
דאָס, וואָס דער זשורנאַל שענקט היפש אַרס
פאר די ווערק און ארויסזאָגונגען פון די אַנגע-
זעענע טוער פון דער קאָמוניסטישער פארטיי
און פון דער סאָוועטן-מעלוכע, שוין אינעם
ערשטן גומער „גאָווי מיר“ פון 1925 זינען
פארעפנטלעכט געוואָרן די ביז דעמלט גיט פוב-
ליקירטע מאַגוסקריפטן פון ח. אי. לענינס ווערק
„וועגן דער דיקטאַטור פונעם פראָלעטאַריאַט“,
רעגולער האָבן מיטגעארבעט אינעם זשורנאַל
„אַלפאַרבאַנדישער סטאַראַסע“ קאַלינין,
דער פאָלקס-קאָמיסאַר פאר בילדונג לונאַטשאַר-
סקי, די באַלשעוויקעס-פּובליציסטן פון דער לע-
נינישער גוואַרדיע סקוואַראָוויטשעפּאָנאָוו,
באַנטש-בריעוויטש און אנד. אין די נאָכמילכאָ-
מעיאָרן האָט דער זשורנאַל געדרוקט די וויער
אינהאַלטסרייכע זיכרונינגעס פונעם וועטעראַן פון
דער קאָמוניסטישער פארטיי און פון דער סאָ-
וועטישער מעלוכע מיקאַיאָן, פונעם אקאַדעמ-
ער מייסקי, דערציילונגען פונעם אדמיראַל
איסאַקאָו און נאָך און נאָך.

אינעם גאַלדענעם פאַנד פון דער סאָוועטישער
ליטעראַטור זינען אַריין א סאך ווערק, וועלכע
זינען צום ערשטן מאל געדרוקט געוואָרן אין
„גאָווי מיר“, עס איז גענוג אַנצורופן אלעקסי
טאָלסטאָי ראָמאַנען „פּיאַטער I“ און „דער
וועג פון לידד“ („Хождение по мукам“),
דעם דריטן און פערטן בענדער פון מ. שאַלאָ-
וואָס „דער שטילער דאָך“, דעם ראָמאַן „צו
סימא“ פון א. גאָוויקאָו-פּריבאָיאָ, ל. לעאָנאָוו
פיעסע „אינוואַזיע“, ווערא אינבערס פּאַעמע
דער פּולקאָווער מעדיצינאַ, אי. ערענבויגע
עפאָפּי „דער שטורעם“ („Буря“), עמ. קאזאַ-
קעוויטשעס גרויסע דערציילונג „דאָס האַרץ
פון א פּרינץ“.

בא דער טראַדיציע פון איבערגעבן דעם לייע-
נער דאָס בעסטע פונעם ליטעראַרישן שאפן
האלט זיך דער זשורנאַל אויך היינט. ער האָט

ס'איז געוואָרן 50 יאָר, זינט עס האָט אַנגע-
הויבן דערשיינען איינער פון די אמערסטן פאָ-
פולערע אין סאָוועטנפארבאנד ליטעראַריש-
קינסטלערישע און געזעלשאפטלעך-פאָליטישע
זשורנאַלן—„גאָווי מיר“. דער סעקרעטאַריאַט
פון דער פארוואלטונג פונעם שרייבער-פאר-
באנד פון פסטר האָט אין זיין באגריסונג דעם
זשורנאַל אַנגעוויזן אף דער גרויסער ראַליע,
וואָס „גאָווי מיר“ האָט געשפילט אינעם אומ-
קום און אין דער אנטוויקלונג פון דער סאָווע-
טישער פילנאציאנאלער ליטעראַטור. פאַרזעצנ
דיק זינע בעסטע טראַדיציעס,—ווערט גע-
זאָגט אין דער באגריסונג,—„שטעלט דער
זשורנאַל ארויס דער ליטעראַטור אלץ העכערע
פאַרערונגען צו דער אידיאָ-קינסטלערישער
קוואליטעט פון די גייע ווערק, ער זאָרגט וועגן
דער דערציילונג פון נייע ליטעראַרישע קאדערען,
דער פרעזידיום פונעם אויבער-סאָוועט פון
פסטר האָט באוויינט דעם זשורנאַל מיטן אַרדען
פון דער רויטער ארבעטס-פאַן. ווארעמע ווער-
טער, פול מיט דאנקבאַרקייט, זינען געזאָגט
געוואָרן אפן פיערלעכן יוביליי-אַהונט אין קאָ-
לאָנעוואַל פונעם פארייניגטן הייז.

די געשיכטע פון „גאָווי מיר“ שפיגלט אַפּ די
היסטאָרישע אנטוויקלונג פונעם סאָוועטנפאר-
באנד און פונעם סאָוועטישן פאָלק. די געשיכטע
פון אונדזער סאָציאַליסטישער קולטור.
קלוג און טיפזיניק איז דער איינפאל פון דער
רעדקאָלעגיע צו בויען דעם יאנוואר-גומער פו-
נעם יוביליי-יאָר ווי א פאראלעל צו דעם ערשטן
העפט פונעם זשורנאַל מיט א האלבן יארהונג
דערשט צוריק. פאראן א רוטיש פאָלקס-ווערטל:
„מע מעג אמאל לייגן אכט גיט בלויז אף דעם,
ווערן דער טיף שטרעמט, גאָר אויך אף דעם,
פונדאנען ער ציט זיין יענקע“. קימאט יעדער
מאטעריאַל, וואָס איז אַפגעדרוקט געוואָרן אי-
נעם סאמע ערשטן גומער פונעם זשורנאַל, האָט
זיין אנאלאגיע אין איינער פון די פובליקאַציעס
פונעם יאנוואר-גומער פאר היינטיקס יאָר, און
דאָס גיט די מעגלעכקייט צו ווארפן א בליק אף
צוריק, זען די דיסטאַנץ, וועלכע מיר האָבן
דורכגעמאַכט, פארגלייכן דעם פארטראכט מיט
זיין פארווירקלעכונג און מאכן די נייטיקע
אויספירן. דער הייפּט-אויספיר איז אזא: די
פראבלעמען, וועלכע זינען געשטעלט געוואָרן

בעדרוקט די ראמאנען פון איינעם פון די עלט-סטע רוסישע שרייבער ק. פעדין, ערשטע פריינדן און, דער שפיער, פ. סימאנאוו רא"מאן, פריינט ליטן געווער". אן אנגעזעענע גע-שעניש אינעם ליטערארישן לעבן איז געווארן ו. באגאמאליאוו ראמאן. אין אוואוסט פיר-און-עפציגסטן. (12-11 פון 1974) — א סאלאנטפול און אריגי-נעל חערק וועגן דעם העראיזם פון די קריגס-ליט, וועלכע דינען אין דער סאָוועטישער קאָנטראַ-אויסשפירונג.

אין „גאָווי מיר“ טרעטן ארויס בארימטע מאראשאלן, אדמיראלן און גענעראלן. מיט הא-נאָע האָבן אלע געלייענט זיך זשורנאליסטיק אנטן פון די מעמארן פון די מאראשאלן א. ווא-סילעווסקי, אי. קאניעו, נ. קרילאוו, פ. בא-סיקי, פאר די אויגן פון די ליעבער זימען דורכגעגאנגען פילאָנאָגיקע לעבנסדאָקומענטן, וועלכע האָבן באשימפערלעך באוויזן די קוואלן פון אונדזערע ניצבויעס אף די שלאכט-פעלדער. מיר האָבן מיט שפאנענדיקן אינטע-רעס געלייענט אין „גאָווי מיר“ די מעמארן פון נעם צוויי מעל העלד פונעם סאָוועטמאראבאנד דאָויד דראגונסקי, צום סאָף פון דער מילאָ-מע און, דאָס אומפארגעסליכע, דאָס זיגרי-כע, איינע פון די רובריקעס פון „גאָווי מיר“ הייסט „עס דערציילן וועטעראנען“. צווישן די אויסארן פון אָס דער רובריק טרעפן מיר דעם געוועזענעם קאמאנדיר פון דער בארימטער 17-טער קעוועזיטשאַמירער ארטיילערישער דורכרייסדייזש, העלד פון סאָוועטמאראבאנד געוועזענער פאָלאַדאָר ס. וואַלקעוויטש, עס דרוקן זיך נייע קאפיטלען פונעם באוויסטן בוך „דער אונטערערדישער געגנטקאם אין טעטיק“, וואָס זיין אויטאָר איז א לעגענדארער אַנפירער פון דער פאראינויגטער באוועגונג, דער צוויי מאל העלד פונעם סאָוועטמאראבאנד א. פ. פיאָדאָ-ראָו.

אין דער שוין דערמאָנטער באגריסונג פונעם סקערעטאריאט פון דער פארוואלטונג פונעם שרייבער-מאראבאנד אין צוזאמענהאנג מיטן יוביליי פונעם „גאָווי מיר“ ווערט באזונדערס באטאָנט אַזאָס מאָמענט „דער זשורנאליסט פירט א היפשע ארבעט אין פראט פון שאפן די קינ-סטעלישע כראָניק פונעם ניינטן פיינפאר. מיט באטראכטונגען וועגן די וויכטיקסטע סאָ-ציאַלע-אָנאָמישע פראָבלעמען פון היינטיקער צייט טרעטן ארויס אין „גאָווי מיר“ פארטיי און מילוכע-טער, אוואנגארדיסטן פון דער אינ-דער-טערע און לאנדווירטשאפט, אנגעזעענע גע-לערנטע און מיליטערישע. אין „גאָווי מיר“ זינען בעשיטע געדרוקט געווארן די ארטיק-לען פונעם פראָט. בירמאן וועגן דער ריכטונג פון דעראַקטער פון דער עקאָנאָמישער רע-פאָרם אין דער אינדוסטריע, ארטיקלען, וועלכע האָבן ארויסגערופן אין דער ענטשעלעכקייט און אין דער פרעסע א גרויסן רעוואָנאָס. עס גע-דענקט זיך די סעריע ארויסטערענונגען פונעם פראַפּעסאַר-פּילאָסאָף איבאַר קאָו וועגן די פראגן

פון סאָציאלער פּסיכאָלאָגיע (איינס פון אָס די ארטיקלען „די לענינישע טעאָריע פון נאציאָנעס און דער היינטיקער קאפיטאליזם“ איז אין א באארבעטער פאָרם איבערגעדריקט געווארן אין „סאָוועטיש היימלאנד“ נומ. 9 פון 1970). אינטערעסאנט איז דאָס ארטיקל פון ל. שינאָו ריאָו „די גרויסע געאָגראַפישע מאפע פון סיי-ביר“, וואָ עס איז געגעבן א ריכטע אינפאָרמא-ציע וועגן די איבערגעשטאלטונגען אף די גרע-נעלאָזע מיוזשע-טעכטן פון אונדזער היימ-לאנד.

א פרעכטיקע דאָקומענטאלע דערציילונג וועגן דער באהערשונג פון דער ארטיקל האָט אָפּגע-דרוקט אין „גאָווי מיר“ דער העלד פון סאָוועטני-פאראבאנד, דער באוויסטער ראדיסט פון דער ארטיקל, אַנטיילנעמער פון דער ערשטער עקס-פעדיציע אפן צאָפּאָפּאליס, איצט שוין פאר-שטאַרבנער ערנסט קרענקעל, דער געוועזענער פליער-עספּערעמיענטאָר, העלד פון סאָ-וועטמאראבאנד מארק גאללי האָט מיט פוסצן יאָר צוריק דעביוטירט אלס ליטעראטאָר. לעצטנס איז ער ארויסגעטראָטן אין „גאָווי מיר“ מיט אזעלכע ווערק, ווי „דורך באריערן, וועלכע מע זעט ניש“ און „עקספּערעמענט אין הימל“, באלערוועדיק איז די פובליציסטיק אין „גאָווי מיר“, די איבערויכטן וועגן דעם לעבן אין אויס-לאנד, די אָפּקלאַנגען אף די צווישנפעלקערלע-כע אנטוויקלונגען זינען דורכגעדרונגען מיט א פרינציפיעלן לענינישן צוגאנג צו די וועלט-גע-שענישן. ריך מיט פאקטן און פילן געבויט זינען, אשטיגער, יו, זשוקאָוו, ברייו פון ראמבאָוו — וועגן די באגעגענישן פונעם גע-נעראליסעקערטער פון דער קאָמוניסטישער פאראיי פונעם סאָוועטמאראבאנד ל. אי. ברעזש-נעו מיטן פרעזידענט פון פראנקרייך.

אין „גאָווי מיר“ האָבן זיך געדרוקט די ווערק פון די גרונטליכער פון דער ליטעראטור פונעם סאָציאליסטישן רעאליזם, אירע קלאסיקער מ. גאָרקי, וו. מאיאקאָווסקי, א. סעראפיימאָוויטש, ד. פאראמאָוו, פ. גלאדקאָוו, מ. שאַלאָבאָוו, א. טאָלסטאָי, א. טווארדאָווסקי, סאלאנטפולע מיסטערס פון דער סאָוועטישער ליטעראטור האלטן פאר א קאָועד צו דרוקן זיך אין אָס דעם סאָלידן ברידע-זשורנאלי.

ווי גרויס עס איז דער ביטראָג פון „גאָווי מיר“ אין דער אנטוויקלונג פון דער סאָוועטיש-ער פאָטישער קולטור און פון דער וועלט-פאָעזיע, איז צו זען באַשט פון דער אנטאָלאָגיע, וועלכע איז פארעפנטלעכט אינעם ערשטן העפט פונעם זשורנאלי פאר היינטיקס יאָר. צוגלייך מיט די נעמען פון מאיאקאָווסקי און יעסענין, באגרייפן און טווארדאָווסקי, מאנדעלשטאם און טיכאָנאָוו, מאראשקא און צוועטעווא, פאסטער-נאק און פראָקאָפּיטש, סעצליאקאָוו און אנטאָ-קאָלסקי, סימאָנאָוו און סילוצקי, סעלווינסקי און אליגער שטיינע, נעמען פון די אוקראינע-באוואָסן און רילסקי, פון די וויסטרוסן בראָוואק און טאנק, פונעם אַזערבאידזשאַנער סאמעד וויר-גון, פונעם ייד שמעל האלקיק, באשקיר מוסטי

קארים, קאברדינער קייסין קוליעה, גרונינער טאצאן, טאבידנע, קאלמיק דאוויד קולובליי-גאן, קירגין אאל טאקאמבאיעה, סאדושיק מיר-זא טורסון-אדע, טשוואש יאקאן אסכט...

אין „גאנזי מיר“ האט אפגעקלונגען די שטים פון דער יידישער סאָוועטישער דיכטונג. די ליענער האָבן, ווי געזאגט, זיך באקאנט מיט לידער פון שמועל האלקין אין דער איבערזעצונג פון אגא אכמאסאָווא. צווישן די אונטערן פון דער „פאָעטישער רובריק“ פונעם זשורנאל איז געווען ארן הערגעליס (זינע לידער האָט איבערגעזעצט יעוועני יעווסטשענקא). מיט א רעצענזיע אף הערגעליס בייכער, ריינדויק מיט טיפן פארשטאנד וועגן דעם עסטעטישן מע-הוס און וועגן דער נאציאנאלער אייגנארט פון הערגעליסעס שאפונג, איז, אגא, ארויסגע-טרעטן דער איצטיקער רעדאקטאָר פון „גאנזי מיר“, דער באוויסטער רוסישער דיכטער סער-גיי נאראווסטשאַטאָו.

אינטערנאציאנאליזם איז און אַרגאנישע אייגנ-שאפט פון דער סאָוועטישער זשורנאליסטיק. אין די אלע פופציק יאָר פון זיין עקזיסטענץ האָט „גאנזי מיר“ אויסגעטיילט פאר די אידענע פונעם פראלעטארישן אינטערנאציאנאליזם דאָס ערשטע אַרס. די ליענער דערוויסן זיך וועגן די בעסטע ווערק פון דער פראַגרעסיבער אויסלעב-דיכטער ליטעראטור. אין זשורנאל זינען גע-דרוקט געוואָרן און פערעכטיקט איבערגעצונגען די ווערק פון העמינגוויי און פאָלקנער, אראגאן און מאָריאק, זענערס, גילער, היקמעס, טוויס און פון פיל אנדערע קאָריאטן פון דער לי-טעראטור פונעם היינטיקן יאָרהונדערט. מיר האָבן דאָ אַנגערופן בלויז אייניקע נעמען. לאַ מיר דערמאָנען, אז א סילפארביקע פאנאָראם וועגן די אידענע-שעפערנישע וואונדער פון דער פארגעשריטענער קינסטלערישער אינסעליגענץ אין דער וועלט האָט געמאָלט מיט א האנט פון א געניטן מיסטער איליא ערענבורג אין זיין בוך „מענטשן, יאָרן, לעבן“. דער זשורנאל-האַ-ריאנט פון דעם בוך איז געווען געדרוקט אין „גאנזי מיר“.

דער זשורנאל צייכנט זיך אויס מיט שעפער-רישער דרייטקייט, מיט קענען אנטפלעקן ניע-טאלאנטן, דורכלייגנדיק פאר זיי א וועג אין דער ליטעראטור. „גאנזי מיר“ איז געוואָרן די היים פאר פיל איצט-וועלט-באקאנטע ליטעראטן. דאָס קאָן מען זאָגן, לעמאַשל, וועגן דעם לאַר-פּעט פון דער לענין-פרעמיע ראסל גאמאד-טאָו. א פאָרשטייער פון איינעם פון די קליינע קאווקאזער פעלקער, האָט גאמאטאָו געפונען איינעם מאָסקווער זשורנאל א טריבינע, פון וועלכער ער רעדט מיט דער פולער שטים פאר מיליאָנען ליענער. איצט איז ראסל גאמאד-טאָו א מיטגליד פון דער רעדאָלעגיע פון „גאנ-זי מיר“. אין אַט דעם זשורנאל האָט ער פאר-עפנטלעכט זיין וויכטיקסטן בוך „מיין דאגע-סטאָך“, ווי ער רעדט וועגן זיין באציאָנ צום היים-קאנט, וועלכן ער האָט ליב ווי א זון זיין

פאָטער. איינעם פערוראל-נומער פון היינטיקס יאָר איז געדרוקט גאמאטאָווס פאָעמע „די לעצטע פרומד“ (אין דער איבערזעצונג פון יא-קאָו קאָולאָוסקי).

פאר זיין שטעם אלס היינטיקסטער ליטערארי-שער זשורנאל האָט „גאנזי מיר“ צו פארדאנקען אויך וואסלי ביקאָוו (געבוירן וועגן אים האָבן מיר דערציילט איינעם נומ. 8 „סאָוועטיש היימ-לאנד“). קימאס אלע גרעסערע דערציילונגען פון אַט דעם טאלאנטפולן הייסרוסישן פראָזאי-קער זינען געווען געדרוקט אין „גאנזי מיר“. דער קירגיזישער שרייבער טשינגיז איטמאטאָו האָט זיין אופשטייג צו די הייכן פון קינסטלערי-שער מיסטערשאפט פאקטיש אויך אַנגעהויבן אין „גאנזי מיר“. אין 1958 איז דאָ אַפגעדרוקט געוואָרן זיין גרויסע דערציילונג „דוואמיליא“, וועלכע איז איינבייך איבערגעזעצט געוואָרן אין פראנצויזיש און אף אנדערע שפראכן פון דער וועלט („דוואמיליא“ איז געווען פארעפנטלעכט אויך אין „סאָוועטיש היימלאנד“). אין 1966 האָט „גאנזי מיר“ אַפגעדרוקט איטמאטאָווס ראָמאן „פארבלעב געווען, גולסארי“ און אין אָנהייב פון די זיבעציגער יאָרן — די פאָעטישע דער-ציילונג „דער הייסער דאמפער“. יעדעס ווערק פון טשינגיז איטמאטאָווס רוסס ארויס א לעב-האמטיקן אָפּלאנג צווישן די ליענער און, אלס קלאַל, הייסע דיסקוסיעס צווישן די קריטיקער און ליטעראטורקענער.

מיט „גאנזי מיר“ איז געווען פארבונדן אויך וואסלי שוקשין — אן אלומיטיק באגאבטער מענטש; א פראָזאיקער, דראמאטורג, קינא-סצע-נאריסט, רעזשיסער און ארטיסט. שוקשין איז, לידער, פרי אונזער פון אונדז. עס לעבן אַבער זינע דערציילונגען, וועלכע זינען אין פאר-שיידענע צייטן געדרוקט געווען אין „גאנזי מיר“.

איינעם מארט-נומער פון היינטיקס יאָר פאר-געמען א היפש אַרס די לידער פון א ריי זיכ-טער-אנפאנגער, וועלכע זינען נאָך קיינעם ניט באקאנט. די פובליקאציע פון אַט די לידער ווערט באגלייט מיט ווארעמע וונגטן צו ווי-טערדיקע דערפאלגן. דאָס איז כאראקטעריסטיש פארן סטיל פון „גאנזי מיר“.

אין דעם דאָזיקן איבערוויכט האָבן מיר בא-ריירט א קליינעם טייל פונעם אינהאלט פון „גאנזי מיר“. עס איז זיך אַפּפּעק ניט, אז דער זשורנאל וועט, ווי ביז איצט, אויך אף וויסער-בארעכטיקט דעם נאָמען, וועלכער איז אַנגע-צייכנט אף זיין הילע און איז ביז גאָר פאר-פליכטנדיק. 600 העפטן פונעם זשורנאל, גע-שאפן דורך דעם גרויסן און טאלאנטפולן קא-לעקטיוו ליטעראטן, שטעלן מיט זיך פאר אן אוניקאלע כראָניק פונעם ניעם סאָוועטישן לעבן, פון דער ניער וועלט („גאנזי מיר“ איז אין יידיש — ניע וועלט), פון די עטאפן פון איר העראַשן וועג.

קורצע רעצענזיעס

פרידיקע מאטיון

ער מיטן ברודער בערעלע און מיט כאוויירס אוועק געזאגן קיין זשיזערעטש, דארט געוואלנערט זיך בא א שניידער און היידער געהונגעט טאג נאך טאג, ביז עס האט אים אף צוריקגעטאן אהיים איבערנע כאפט דער כאווער יאקאוו, וועלכער האט אים איינ געארדנט אין קארטון אין א פאך-שול, און ער האט באקומען עסן, אנטאן און א ריינעם געלעבער. דאס יונגל זאגט: „איך וויל, די מאמע מינע זאל כאטש איין קוק געבן אף מיר, זאל זיין אפילע דורך א שפארונקעלע, ווייל פרייד, היפל געזונט וואלט איר צוגעקומען... ווינטגרוינטעלעך, שפעטען מינע ליפן, זאגט אן מיין מאמען די גוטע בטורע...“

און וויסער:

אף דער גאנצער וועלט שטייט א גרויסער פריי לינג, וואס א טאג ווערט דער יאמטענדיקער דרויסן ליכטיקער, הארמער, ליכער, די בויער-ווייזן ציע גיידן פאמעלעך, פארויכטיק זייערע אָגעפליקעוועטע, גריין-פארציגענע קנאספן-קניפלעך, עס ווייזן זיך אף דער ליכטיקער שיין אונטערן פרייזן, קלאָרן הימל, ערשט געברענגע ציטערקיי-צארטע פליצנע בלעטער לעך, וואס ציען זיך פֿיבעריק צו דער זון; אין דער ריינער, ציכטיקער לופט טראַגט מיט רייכעס פון קילן טיף, פֿיכטע ווערבעס, ווייקנדיקן אַטשעטעס. אין דער דאָזיקער געבענסטער ציט ביט אין גע גליכן צו יענעם אָגעוואסן קנאספן-קניפלעך...“

אזעלכע בילדער זינען פאראן א טאך אינעם בוך. אין שטעטל קומען פאר זיכטיקע גיט, גרויסע עני דערונגען, ס'איז געשאפן א קינדערהיים פאר יעסורי מיט, מע קלימט זיך אָרגאניזירן נאך צוויי אזעלכע אנשטאלטן, ס'איז אויך אנשטאטאנען א „היימשול“, דאס איז גאר א גוט פאר אלעמען, אויסערן לערנען, גיט מען עסן דריי מאל אין טאג... מיל פראבלעמען זינען אומגעקומען פאר די לערער און דעצעדער.

אס די אלע פראגן פארנעמען אן אָרט אין די „מאטיון“ און ווערן אינטערעסאנט באלויכטן דורך דער פרויע פונעם קינדס פארשטאנער, עמעס, אָפּטמאל איז דעם ליינער שווער צו באנעמען, וואווי אונז ווער העלד קאן דעקען מיט קאטעגאריעס, וועלכע דער הימנ טראנספארמירט אין זיין קינדערשער געשאפט, וועלכע איז באלעסטיקט מיט דעמאליקטע פארשטעלונגען.

אין די „מאטיון“ איז פאראן א גאנצע גאלעריי געשטאלטן, צום ערשטן ווילט זיך אָפּמערקן יאקאָוו, א וועבער, א זון פון א וועבער, האט ער גלייך נאך דער רעוואלוציע און אדאנק איר געענדיקט אן אונזי ווערטיטעס און איז אין בארשען דער „פאליטראס“

אין זיין גיטעס בוך טראַגט כאסל טאבאטשניקאוו אונז איבער אין אָנהייב פון די צוואנציקער יאָרן, ווען ס'האט זיך גאָרנאָס געענדיקט דער בירגערקריג און עס האט זיך אָנגעהויבן דער אומשטעלונגס פערזאד, דאס לאנד איז נאך געווען רחוקים, ס'האבן נאך געהאט אן אָרט ארבעטסלאָזי-קייט, הונגער, קינדערשע פאר-וואַרלאָזיקייט.

דער הויפט-העלד פון די „בארשעווער מאטיון“, א קינד פון א יאָר צוועלף-דרייזשן, האט שוין באוויזן זיין אף פארשיידענע ארבעטן: „א בלעכער, א שני-דער, א שוטער, א סטעלמאך, א וועבער, א קא-וואל“, און אין ערנען זיך גיט געקענט געפונען קיין זיכער אָרט.

די טעמע וועגן דער זאָג פון דער ראטנמאכט פאר היימלאָזע קינדער איז שוין גיט אין מאל באריט געוואָרן אין דער ווייטער סאָוועטישער ליטעראטור (פ. סיטא, ס. גען און אנדערע), כאסל טאבאטשני-קאוו כאַווערט זיך גיט איבער, און אף זיין אויסן פאר-קערפערט ער ווידער אס די טעמע.

די שילדערונג אין די „מאטיון“ גיט אין דער ערשטער פערזאן, אין נאָמען פון א קינד, אווויז מיר ווייטן גיט, ווי זיין נאָמען איז, וועלן מיר אים אָנרופן „דער הויפּטהעלד“, אף זינע פליצט זינען אויסגעפאלן א טאך שווערע איבערלעבונגען און גי-סיווענס, אס וויאזוי דער אויטאָר באווייזט דעם פאן, אף וועלכן עס צעוויקלען זיך די געשעענישן.

„א בלעכער הימל אס שווער און גינדער גע-האנגען איבער דער גרויסער שטאט, דער אינדער-פערנדיקער קאלטער הארביטס-רעגן איז ביסלעכעווי-איבערגעגאנגען אין א דריינע צעברעקלעס רעגנל, גיט צו כאפן עס מיט דעם אויג, מע פילט אפילע גיט ווי די טאָפּעס פאלן, געשפירט האָב איך בלויז ווי די קאלטע פֿיכטיקייט דערקלימט זיך מאמעס צום מאַרד פון די ביינער, אף מינע אָגעפראָרענע באָר-וועסע פיס איז נאך שטארקער ארויסגעטראָגן די בלויקייט.“

אס אין אזא מין צושטאנד טרעפן מיר דאס יונגל נאך לאנגע וואַנגענישן איבערן פוסטן מאַרק, ווי ער האָט געזוכט צו שטילן דעם הונגער, שפעטער איז

כאסל טאבאטשניקאוו „בארשעווער מאטיון“, פארלא, סאָוועטסקי פֿיטאמעט-מאָקווע, 1975.

וועט. דער דאָוקער אנשטאלט אין געווען זייער אויטאָריטעט אין שטאָט. צו אים האָבן זיך געצויגן מענטשן פון אלע זיטן. טאקע ער איז דער אָרגאניזאטאָר פון די קינדערהיימען און פון דער היימשול. דאָס האָט ער צוגענומען און כעווער און אָפּגע- מירט קיין קאָרטן אין דער פאך-שול. ער אָרגאניזירט די קוסטארן אין א קאָאָפּעראַטיוו און זאָרגט וועגן זייער ווילטשאַנד. יאקאָוו איז די אָנפירנדיקע קראפט. די קראפט. וואָס בויעט איבער דאָס לעבן אין שטעטלעך. באַווירט גוטע באַצונגען שטעלן זיך אפּן צווישן יאקאָוו און אנדערע העלד פון די מאָסיוו. דער אויטאָר שילדערט יאקאָוו ווי א טע- טיק מענטש. צו וועמען עס זיינען אויסגעשטרעקט הונדערטער הענט. דער העלד פונעם ווערק זאָגט: איך האָב ליב זען דעם כאַווער יאקאָוו מיט זיין פראַסטיאָריקטיס און פאָסטעס. מיט זיין צוגעלאָר- טער גוטער געשטעמט פון א ווילן, פרישנעלעכן מענטשן. וואָס איז שטענדיק באהערשט פון גוטע מאַכשאַפט און פון גוטע קאָואָנעס. פארמאָגט אין זיך איינצעניש פאר אַסעמבליק קינד.

אפילו כאַמעלע — דאָס צעפּעטשטע מידל, וועלכע וווינט אין בעסמערדעש מיט איר מומע העניע, צו זאמען מיט אנדערע פלייסיים, פארטריבענע אהער אין דער צייט פון דער ערשטער וועלט-מיליטאָר-א-מילע זי, וואָס מלעגט זאָגן, אז מיט דעם פאָליט- פראַסטיאָר, מיט יאקאָוו, וועלכער איז געווען גוט געמבליטיק צו איר, אומעטיק שפאצירן, א- אפילו כאַמעלע זאָגט צו יאקאָוו: „ביי אהער האָב איך נישט געוואלט, אז איר פארמאָגט אזא מענטשלעכע געשטאָמע. איר טוט זייער פיל גוטס... א בראַכע אף איבער קאָפּ.“ ס'איז זיין פליכט העלפן מענטשן, — צעשפּרעסן יאקאָוו.

יאקאָוו איז א פאָזיטיווער העלד, א וו פון פאָלק, וועלכן ער דינט מעסירעסענפעשדיק.

כאַמעלען האָט דער אויטאָר אויסגעמאָלט מיט אלע אירע כעסירונגעס און מילעס. א מידל שוין אין די קאלע-יאָרן, יוצט זי אף דער אויסהאלטונג פון איר מומע העניע, דער הענדלער אין מארק, וועלכע פארקויפט זיין, צימערונג און אנדערע קליינקייטן. די מומע העניע, א גוט-הארציגע און געטרעפּע, פאר- טראָגט אלע כאַמעלעס קאפּוויין. מער פון אלץ פאר- מערט זי דאָס, וואָס כאַמעלע קען נישט געשינען פאר זיך קיין כאָסן. וועגן טאדכאנעס חיל זי אפילו נישט הערן און נישט זען זיי פאר די אויגן. „ס'איז שוין אַז און וויי צו דעם, וועמען מע דארף רעדן א שידוך.“ פון קיין נאָדן וויל זי אויך נישט הערן, זי האלט, אז זי איז אליין א שטיק גאָדן. זי האָט ליב זיך גרייכלעך אין זיך אליין און קיינעם נישט זאָגן, וואָס זי מיינט און וועגן וואָס זי קלעט.

כאַמעלע פארמאָגט אָבער אירע מילעס, איבער- הויפט וויזן זיי זיך ארייס אין באַצונג מיט די טוישיחים פונעם בעסמערדעש, וועלכער איז מיט לילעכער און מאַניר-ברעטלעך צעטיילט, ווי אף גאסן און געטלעך.

אנדערע הויפט-העלד פון די „מאָסיוו“ האָט זיך זיין אייגענע מיינונג וועגן כאַמעלען. וועלכע האָט אים ליב, כאָטש ער איז גאָר א קינד. ער זאָגט וועגן איר: „נישט ארמנצוקוקן אין איר לייכטיקן פאך- נעם, פארשעמט לעזן איך אראָפּ מיינע אויגן און

טראכט דערבײַ: א שײנע מויד איז א האלבער גאָדן... איך דערמאָן זיך גלייך גאָר אין א גליטכווערטל: „נישט דאָס איז ליב, וואָס ס'איז שוין, גאָר דאָס איז שוין, וואָס ס'איז ליב...“ כאַמעלע, דאכט מיר, איז פאר איטלעכן אי שוין, אי ליב, גאָר זי איז א גרוי- סע איבערקלעבער, א מידל מיט פליגן אין דער גאָז.

דער אויטאָר האָט נישט געוואלט וועסן קיין פארבן צו באַמאָלן כאַמעלען, איר געשטאלט אין בוך איז געשילדערט בוילעס מיט אלע גיואנסן און ווידער- שפּורכן.

גאָר א באַווירטער אָרט אין די „מאָסיוו“ פארנעמט דער מאַלער אָנסי פארקאָוויטש. פאר זיין האלטן זיך גאָר אין זיט, אויסצוגלייך אלץ אן אלעמען, האָט מען דעם אלטן מאַלער אין שטאָט געווען „דער מעשומעדי“, דער נישט דאָ געדאכט, שטענדיק בא- הערשט אים אן אנטווינג, און ער איז שטענדיק ווי צעבראָכן. ס'איז באַווירט, און ער איז שוין אויסגע- פאָרן א וועלט, זינט ער האָט פארלאָזט פּעטראָגראד און זיך באַצונעט אין באַרשעוו. גאנצע טעג, פון סאמע קאָאר ביז שפּעט אין דער נאכט, ווערט ער פאר- פאלן בא די פעלדן און וואסערפאלן אפן סידר ר אָס. ער שטייט דאָרט מיט דער מאַלברעט און מיט די סלאָקלעך און בלעכענע באַנקלעך און מאָלט, מאָלט און צערייסט, איר לאָזט דאָס מיטן וואסער. אָס האָט אים דער פאָליטפראָסטיאָר אליין געבראכט א טעלע- גראַמע פון לונאטשאַרסקי, אין וועלכער דער קאָמיר- סאר פון פאָליט-בילדונג בעט אים קומען קיין פּעט- ראָגראד. גאָר דער אלטער וויל פון גאָרינישט נישט וויסן. ער זעצט פאָר זיין שאַפן, ווי פרויער, יעדעס מאָל אף אן אנדער אָרט. צווישן די פעלדן, אין די קאריערן פון די שטיינעקער מאָלט ער נעמט און נעמט בילדער, גאָר וועלט-ווען טראָגט ער אוועק צו זיין נאכעל פונדאנען א פאָרטיק בילד...

אין בוך איז געגעבן אינטערעסאנט דער וועג, דורך וועלכן כאַמעלע, אן דער הויפט-העלד פון די „מאָסיוו“, זיינען געקומען צו דעם מאַלערס האַרץ, וואוּווי ער, דער אלטער מאַלער, ווערט ווי אומגעלעבט. דאָס האָט יאקאָוו אים אומגעפונען די אויגן, דערזויננדיק, אז כאָטש ער, דער מאַלער, האָט נישט אומגענומען די רעד- וואַליזיע, איז ער פאָרט א קינסטלער פון גרויסן ווערט.

א היפעס ווירקונג אף דעם אלטן האָט דאָס, וואָס אנדערע הויפט-העלד האָט אים געבראכט אָשער שוואַרצמאָס א פּאַרטערסל פון א שווינאל און גע- בעטן אים אָנמאָלן דעם לייכטער. דער קינסטלער איז באַגליטערט פון שוואַרצמאָס לידער, וועלכע עס האָבן אים פארשטימט אי כאַמעלע, אי דער הויפט- העלד פונעם ווערק.

ווען מע האָט שוואַרצמאָס פּאַרטערסל אומגעהאנגען אין שענסטן ציימער פון דער שול-היים, איז דאָרט געווען א גרויסער יאָמסעווע, דער מאַלער האָט נאָכ- דעם צוגעוואַנט אָנמאָלן אויך שאַלעס-אלייכענס פאָר- טרעט.

און ווען אָנסי פארקאָוויטש האָט ווידער באַקומען א שוואַרצמאָס פון לונאטשאַרסקי, איז ער פאָרטיק געווען קומען קיין פּעטראָגראד. אָס די גאנצע ליניע פון אָפּגעוואַנדערטקייט פון אלץ און אלעמען ביז צום

אומקערן זיך קיין פערטאגראד אין אין בוך באווייזן געווארן איבערצייגטעוודיג.
אין „בארשעווער מאסיח" אין אונטערגעשטראכן די אינטערנאציאנאלע ליניע. אין דעמליטקן דמיטש לאנד אין אויסגעבראכן א הונגער. אונדזער לאנד, וואס איז נאך אליין געווען חמס פון ווילשטאנד, האט אויסגעשטערקט א האנט צו הילף די דמיטישע קינדער. די דערציילונגען פון דער שול-היים צע גייען זיך איבער דער שטאט מיט פושקעס אין די הענט, קעדי צו קלשן געלט לעטוויסע די קינדער פון דמיטשלאנד.

„בארשעווער מאסיח" זינען אנגעשריבן אין נור סעך פון פאעטיש-ראמאנטישער פראזע. די העלדן זינען געמאלט לעבעדיק און בילדעריש. אן קיין שום קאלענדאר-באצייכענונגען פילט מען גוט די ציט, אין העלכער עס קומען פאר די געשעענישן. דער אוטאָר פארמאגט א פאליטישעלעכע שפראך. מע קאן אָבער צו אים האָבן אייניקע טימעס. גיט אלץ אין אין די „בארשעווער מאסיח" בארעכטיקט ס'פונעם היסטארישן, ס'פונעם קינסטלערישן שטאנדפונקט. באזונדערס אין צעצויגן די דערציילונג וועגן אָשער שווארצמאנס פארטרעט, העלכן ס'האט אנגעמאלט אַניסי מארקאוויטש. ס'איז גאנץ פאר-שטענדלעך, אז אָשער שווארצמאן איז באוויסט גע-וואָרן ווי א גרויסער דיכטער שוין נאך זיין טויט. וועגן זיין טאלאנט האָבן געוויסט צורעסט בלויז גע-ציילטע מענטשן. אין יענע יארן האט דער ליטערא-רישער פראצעס זיך אנטוויקלט אין גאר שמאלע

ראמען. פרעגט זיך, מונדאנען האט דער העלד פון די „מאסיח" אזוי גלענצנד זיך פאנאדערגעקליבן אין אָשער שווארצמאנס אספונג? אייב אפילע פון בליווע אינמיטעס דערציילונגען, איז ער דאך פארט געווען א קינד.

דעם אוטאָר אָבער גייט דאָס גיט אָן. ער באווייזט (ריכטיקער צו זאָגן, ער חיל דערווייזן), אז דער העלד האט אף אויפיל געקענט שווארצמאנס שא-פונג, אז ער האט אפילע געוויקט אפן קינסטלער, און יענער איז באגריפפערט געוואָרן און האט גלייך אנגעמאלט שווארצמאנס פארטרעט. נאך מער, דער קינסטלער איז אזוי באוויקט געוואָרן פון שווארצ-מאנס לידער, אז ער האט גאר אף אן אנדער אויפן גענומען קוקן אף דער העלט. ענדלעך, ווען דער פארטרעט פונעם דיכטער איז שוין פארטיק געוואָרן, האט מען געמאכט דערפון א גרויסן פאָמפּעזן יאָמ-טעוו. צום סוף האט מען אָס דעם אלעמען זיך אויס געלאָזט א בוידעם, ווייל דער פארטרעט איז פלוי-צעם... נעלעם געוואָרן.

אזא אַנזויפונג פון אויסגעטראכטע קאליועס פאר-מינערט בלויז דן ווערט פונעם ווערק. די צווייטע טימע, העלכע מע קאן האָבן צום אוטאָר, איז זיך איבערגעלאָנקט מיט דעסאלן. דער בוך אנטהאלט זעכער 400 זייטן — און בייזע העלדן בלייבן אף איין אָרט, אן אנטוויקלונג און אן וויסערדיקער פערספעקטיוו.

יאָשע טשערניס

דער לעבנס-פאקט און דאס פאעטישע געשמאלט

ציקער יארן. די קינדעלט אינעם וויסרוויסן דאָרף שטאשניק, די סטודענטישע יארן אינעם פאדאנאגישן אינסטיטוט, די מילכאמע... א סאך קאן דער ליינער זיך דערווייזן פונעם דיכטער לידער. נאך מע דאָרף גיט פלאַנעטן דאָס לעבן מיט פאָוע. הירש רעלי-סעס לירישער העלד איז לויט דער נאטור א רא-מאנטיקער, און צוזאמען מיט אים ווערט באגריפפערט דער דיכטער און דערהייבט זיך איבער דער אלטעג-לעכקייט, אַוועגנאָדיק זיך פונעם שטיינער צוליב דער דיכטונג. אין איינער פון די פראַגראם-לידער פונעם שפּעטערן פערזאָל — „באָם מענצער" (אין בוך איז די ליד גיט ארפן) שטרמיכט אונטער הירש רעלעס:

ס'איז יעדע זאך נאך שטענער פונדערווייטן —
און זי אזוי ראמאנטיש איז און גרויס.

אייב פון דעם דאָוויקן שטאנדפונקט — דעם רא-מאנטישן — באטראכטן, לעמאַש, דעם לידער-ציקל „אוראלער ווינטער", וועלן מיר דאן קענען סאר-שטיין דעם סאך פון הירש רעלעסעס פאָוע. דער ציקל „אוראלער ווינטער", ווי די מערהייט לידער פון דער זאמלונג, איז אויסגאָראַפיש, און דער

הירש רעלעסעס לידער-בוך „פאָלאַנג פון ציטן", וואס דער פארלאג „סא-וועסטקי פּיסאטעלי" האט ארויסגעגעבן אין דער ריר שיסער איבערזעצונג, דורכגעדרונגען מיט עכ-טער אומריכטיקייט, מיט א לויטערן בליק אף דער העלט. אין א ליד, וועלכע הייסט „פונעם יאָריד" נוצט אויס דער אוטאָר דאָס באווייזטע שטילעס-אליינע:

מישע געשטאלט און באטראכט פון אָס דעם שטאנדר-פונקט, שטרענג און א ביסל טרויעריק, זיין לעבן, איז לאַמיר אויך, נאכפאלגנדיק דעם לירישן העלד, „דרייען די קינאָלענעס אף צוריק".

אייניקע לידער פון דער זאמלונג זינען באצייכנט נאך מיט פארמילכאמעדיקע דאסעס, מיט די פער-

Г. Релес. «Отзывки времени». Изд-во «Советский писатель», Москва, 1974.

אונטער באהאלט גיט אים די דעטאלן און שטריכן פון זיין ביוגראפיע: ער, א סאלדאט פון אן ארבעטס באטאליאן, וואלגעריש בימער אין דער סיגע, און מיט דעם העלפט ער דעם פראנט.

היים, מ'זיין שטערע, אין בלוט ביסטו פארגאנגען. כ'פארמאך די אויגן, נאך א פיער ברענט, וואלט בעסער יעדער אייווער ווי טאן פון איידער פון דער ווייט פארברעכן זיך די הענט.

און גיט בלויז גרוע דער לעבנס-פאקט אלס א בא-רעכטיקונג פון יענער שטרענגער גוטגעדיקטע אין דאס פאראן, דא איז געגעבן אויך די פאעטישע באו-ניקונג פון דעם פראסטן און אומבאמערקארן הע-ראָום. וועלכן ס'האָבן אויסגעוויזן ארבעטס-באטא-ליאָנען אין דער מילכאמע.

ס'איז א מערקווירדיק פאעטיש געשטאלט: דער אומקום פון לעבעדיקע רייזעס יאָלדעס — פון די סיגע-ניגאנטן — צוליבן זיג פון דעם לעבן דער דיכטער פארמינערט גיט די ווערט פון זיין מיט אין דער סיגע. ער איז זיכער, אז

אויב ס'וועט אמאל אהער פארבלאנדזשען די געשיכטע, וועט זי אויך טענס דערציילן וועגן מיר.

כאָטש הירש רעלעס שרייבט אינעם אוראלער ציקל, אז "די ערדישע ציט דויערט גיט לאנג", איז דאס לעבן אָבער אין טאָן לאנגדויערדיק, זיגנא-רטיק. און בא יעדן ניגעס שידדע קוקט דער זיך-טער מיט האָפענונג אפן גרינעם לעבנס-געוויקס. וואָס האָט אריינגעשפראַכט באַם וועג. די ליד א "צווייגל", אָנגעשריבן אין 1948, סימבאָליזירט, פון מיין שטאנדפונקט, א געוויסן ניגעס גאנג, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן דאן אין הירש רעלעסעס דיכטונג. אפן אַרט פון אן אלטן אָפגעברענטן בוים אין ווידער-דורכגעוואקסן א "צווייגל — פון אופלעבונג א גרוס".

דאָך גיט אלץ איז געוועזן פארלאָרן — דאָס לעבן איז גרויער געווען: א צווייגעלע איז פון דער פאָקט ארויס און די זון דערזען. האָב ווידער וואָרצלען מיטע אופגעלעבט און דערפילט א פראסט: איבערן שטאט סוף טויף פון אונטן-ארויף דער זאפט. צופיל זאפט פארן צווייגל. ס'זינט איבער און באגייט דאָס ארומיקע גראָס. און דער שטאט פילט זיך שוין, ווי א גיבער, ער איז שוין און ווייטס פארוואָס. ער קאָן ווידער זיין וואָס דערגרייכן. גיט אומזיסט איבער אים העמל דער רויס, ווייל שטיפנדיק, שטייגט צו די הייכן דאָס צווייגל, דאָס לעבן פון בוים.

דאָס געשטאלט פון באַנינג פרייט שטענדיק דאָס האַרץ. אין דעם דאָזיקן געשטאלט געמינעט זיך די וואָרצלען פונעם אָפטימיזם, וואָס זמנען און גייטיק פארן לעבן און פאר דער דיכטונג. ס'איז באוואוסט, אז אפילו די סאמע טרויעריקע ליד איז פייק גיט בירן אין האַרצן די סאמע ליכטיקע שטרענגע און האָפענונגען. אָן דער דאָזיקער אייגנשאפט וואָלט די דיכטונג געווען טויט און אומנוצלעך. און אין רע-לעסעס א "צווייגל" איז פאראן דער אָנהייב פון זיין לעבנסכאטשעטיקנדיקער פילאָסאָפיע, מיט וועלכער ער וועט, אנדער, קומען צו זיין סאכאקלידיקער ליד "פונעם יאָריד", וואָס ענדיקט זיך מיט דער שורה: "ס'בלייבט זיך גיט, אז פון יאָריד דו גייסט".

רעלעסעס ליד "צוויי געטרעטע וועכטער פארמאג איך..." איז, מעגלעך, איינער פון די באַראַקעטיסטי-שע בישפילן פונעם ניגעס טיפּ באלאדע, א געפער-סע, לאַקאָנישע, ווי די אנדלונג ווערט באַגרענעצט מיט די קעגנגעשטעלטע געשטאלט:

בא יעדן קער, בא יעדן ריר
קימאט די גאנצע יארן
שטענדיק קריגן זיך אין מיר
צוויי שטרונגע קאָנטראָליאָרן.

אז מיר האָבן פאר זיך א באלאדע, דאָרף מען גיט דערווייזן. אין דער ליד איז פאראן א סוועטעס. וואָס איז אייגנטימלעך, לעמאַשל, דער ענגלישער באלאדע, איז א ברייטער ציטיד-אפאָזאָן פון די גע-שענישן. נאָך דעריקער, ס'איז פאראן א שאַרפּר-ניקער געבוי פונעם סוועטעס, וואָס ענדיקט זיך מיט א לאַגישן אויספיר. אינטערעסאנט אָפגעמערקן, אז אויך בא שמועל האַלקינען איז פאראן א ליד אינעם ציקל "סאָלקס-מאָטייוו", וועלכע הייסט "צוויי וועכ-טער". נאָך דאָרט טראָגן די געשטאלטן פון די וועכ-טער — דאָס לעבן און דער טויט — א פאראלעלע-ענערונג פון גלאַבאלן כאַראַקטער. בא רעלעסן ווערט אין די לידער-באלאדעס באוונגען דער פערזענלעכער מאָטייוו. דאָס האָט זיין אייגן לעבן אונטערגעוואָגט דעם דיכטער א סוועטעס, אין וועלכן ס'איז אויסגע-דריקט בלויז דער ווידערשפּורן פון זיין מעטאָד (כאָטש פארן לייגענער ווערט עס אונטערגעוואָגן אין דער פאָרם פון א שפאס. מע קאָן אָבער אויך אַינ-זען אין דעם א טייל עמעס). אייגנטלעך, דעם קאמף צווישן די הייסע שטרעבונגען פון דער געשאַמפּע מיטן קאלטן סייכל איז א דערשיינונג, וואָס דער דיכטער האָט אופמערקזאם גאָכענשפּירט אינעם לעבן.

גיט געקוקט אף אייניקע דורכפאלן, האָט די רויס-שע דיכטער ג. נאָרסקאָיאַ איבערגעזעצט די זאמלונג מיט א היפּשער מאָס פאָעטישקייט. וויכטיק איז, וואָס אין די לידער איז טרעפלעך איבערגעגעבן דער הייסט רויסישער קאָלאָריס און דעם אונטאָרס אינטאַנאַציע.

לעוו פרוכטמאן

„באנינען“

קיינער פון אונדז האָט זיך נישט געקאָנט אָנשטויסן, אז דער יאָס איז אלט געוואָרן אכצן יאָר און איז אוועק דינען אין דער רוטער ארמיי.

אָף דער מילכאָמע צעשיידט זיך נישט קירישטשאַנסקי מיט זיין העפּטל, וואָס ווערט פארפולט מיט נישט און נישט לידער, געשריבענע אָף די פּרישע שפורן פון דעם אָקאָרשט איבערגעלעבטן און געזענעם. פון מאל צו מאל ווערן זינע לידער אינהאלטרייכער, ער האָט וואָס צו זאָגן דעם ליינער.

זיך אומגעקערט נאָכן זיג קיין קעזח, איז ער אוועק ארבעטן אָף אן אונטערנעמונג. אין פארשידענע אויסגאבעס באווייזן זיך זינע לידער, אין זיי פילט זיך דער שווערער אָטעם מונעם פראָנט, די גרויסע פרייד פון אונדזער ניצבאָן:

ווי ליב איז מיר דאָס דער'ס טראַקט,
וואָס פירט אהיים מיך אָף אוקרענע,
ווי איינשלאָפן איך וועל געשמאק
מיט אלע האַפּטונגען מינע.
כיוועל זיך וואלגער טאָן איך גראָ,
דאָרט, וווּ אַ לאַשעל זיך פּיסטער.
אויפיל בלוט האָט אָפּגעקאָסט,
כיוועל אָף דער לאַנגע זיין איצט ווידער.
דער לעצטער זאלפּ האָט אָפּגעהילכט,
עס וואָרעטן אפּ דאָן שוין טויב...

בא קירישטשאַנסקי ליינענע מיר לידער וועגן דער אומבוייג, וועגן צעליגא, וועגן ליבע און פרייזשן, אָבער זיין חיבתקסטע טעמע איז די סאָל דאָטישע, דער קאָפּ קעגן די פאשיסטישע רעשט לעך, וואָס הייבן דאָ און דאָרט אויף דעם קאָפּ און קריכן ארויס פון זייערע לעכער. דער דיכטער איז דורכגעגאָן דעם פראָנט און הייסט, וואָסווי מע דארף קעמפן פארן שאלעם אין דער וועלט:

מיס רו און מיס ריפּקעט פאואָליע
זיך הוידעט די גריקע אין פעלד,
און טיזוכס זיך מיר אויס, אז דער שאלעם
האָט דאָ אָף די פיס זיך געשטעלט.

נישט לאנג צוריק איז אין קעזחער פארלאַג „ראַ-דיאָנסקי פּיסמעניק“ דערשינען קירישטשאַנסקי'ס ערשט ביכל לידער, איבערגעזעצט אין דער אוקראינישער שפראך.

אָנגעהויבן האָט זיך די געשיכטע דערפון, וואָס אין שרייבער'הייט, אין קעזח, איז דורכגעפירט געוואָרן אַ ליטעראַטישער אָונט פון עטלעכע יידישע דיכטער. אָף דעם אָונט זינען געקומען אויך רוסישע און אוקראַינישע דיכטער, וועלכע באַציען זיך מיט גרויס אַפּשט צו דער יידישער פּאָעזיע, און זיי האָבן נישט הייניק אָפּגעטאָן, קעזי צו באַקענען די אוקראַינישע און רוסישע ליינער מיט די לידער פון זייערע קאלעגן.

פּיניע קירישטשאַנסקי'ס לידער האָבן אָף דעם אָונט ארויסגערופן אן אינטערעס באַ עטלעכע אוקראַינישע דיכטער, ווי האָבן אויסגעדרוקט זייער חילון בעי סער צו באַקענען זיך מיט דעם אייגנארטיקן דיכטער-

פּיניע קירישטשאַנסקי איז נישט קיין ניער גאָמען אין אונדזער דיכטונג. די ליינער פון „סאָוועטיש היימ לאַנד“ האָבן שוין געהאט די געלעגנהייט זיך צו באַקענען מיט זינע ליינער.

קירישטשאַנסקי פארמאָגט אַ ריכטיגן שפראך, וואָס גייט פון די פּאָליטישע נישט, אָבער איינציטיק דערמיט האָט ער זיין באַקענען מיט זינע לידער אין ער גע-

סטעשענעלע, און אין זינע לידער איז ער גע-ראָטן בלוין אָף זיך אליין, כאָטש לערער אין דער יידישער דיכטונג פארמאָגט ער נישט ווייניק.

עס דערמאָנט זיך יענע צייט, ערעו דער פּאָטער-לענדישער מילכאָמע, ווען צו אונדז אין רעדאָקציע מונעם ושווראל, „סאָוועטישע ליטעראַטור“, אין קיין ער, איז אריינגעקומען אַ דאָר באַכערל, אַ באַשיי-דענער שילער פון דער געוועזענער יידישער שול גר-מער 17. ווען מע האָט אים געפרעגט, וואָס ער חיל, איז ער שטארק אָפּגעהיטן געוואָרן, עפעס אַ זאָג געטאָן און פארלאָזט דעם אָנגערייכערטן, רוסישן קאָרידאָר. אויז עטלעכע מאל, ביז מע האָט אומגע-הערט לייגן אָף אים אכט—מאלע ווער עס קומט אריין אין רעדאָקציע פון אַ ושווראל...

לייב קוויטקאָ האָט איינמאל דאָס באַשיידענע באַ-כערל אוועקגעזעצט אין אַ ווינקל לעבן זיך און, דערנעבן, אז עס שטעקט פון יענעם קעשענע אַ צעקנייטשט העפּטל, האָט ער זיך צו אים אָנגערופן: — נא, כעוועמאָן, שטעט זיך נישט, באווייז, וואָס דו האָסט דאָרט אָנגעשריבן...

און דאָס באַכערל, באַנייגנדיק זיך מיט שווייס, מאַטערנידיק זיך, האָט ער דארף ליינענע פאר אזא באַרימטן שרייבער, האָט מיט נישט קיין זיכערער שטייט איבערגעליינעט אַ קינדער-ליד, וועלכע האָט באַקומען דאָסען אויסגענומען.

עס איז צוגעקומען דאָזיג האַפּטשטיין, גענומען דאָס העפּטל אין די הענט, אַ ליינע געטאָן, באַטראַכט צעשטרייט דעם שילער און געפרעגט, פון וועלכע מעקיימעס ער שטאמט. דערהערט, אז פון קאָראַטי-שעו, האָט ער זיך צעשמיילט:

— מינער אַ לאַנדסמאָן וויבאלד אויז, איז פאר-געדענקט, אז קאָראַטישעווער טאָרן נישט שרייבן קיין שלעכטע לידער...

און דאָ האָט פּיניע קירישטשאַנסקי באַקומען דעם ערשטן לימער, וואָס עס איז אויפגעקומען עכטע דיכטונג און וואָסווי מע דארף האָרעווען, קעזי דאָס וואָרט זאָל קלינגען אין דער ליד.

אין אַ צייט ארום איז ער נעלעם געוואָרן, און

• П. Киричанський. Світання, по-
езії, переклад з єврейської мови. «Радян-
ський письменник», Київ, 1974.

סאלדאט. איצט אין דערשינען אין זייער איבערזיג-
 צונג די זאמלונג „סויטאניא“, דו. „באגנינע“,
 די איבערזעצער האָבן זיך באַמײַט צו מאַרהײַטן
 די מײַלעס פון דעם אַריגינאַל — זײַן קאַלאָרייט,
 זײַן כּײַן, מע דאַרף זאָגן, אז פּײַנע קירישטאנסקין
 האָט אָפּגעבליקט. דער ייִדישער פערז אין און
 „סויטאניא“ טראַנסספּאָרטירט געזאָרן מיט אַזאָל-
 כּע מיטטערס פונעם אוקראַנישן וואָרט, ווי דמיטראַ
 פּאָוילישקע, איחאָן דראַטש, באָריס אַלייניק,
 מיכאַל אָפּעניק, יורי פּעטערענקאָ, טאָניסלאָו טעל-
 ניק, אַבראַם קאַפּעלעסאָן, גאָט טיכ, אַנדרייַ מיאַסטר-
 קיחסקי, האָלעדימיר פּינדאָלי, האָלעדימיר מאָרדאָן.

אין דער זאמלונג גייען ארמין קירישטאנסקיס בעי-
 סערע לידער, וועלכע זינען דורכגעדרונגען מיט אינ-
 טערנאצאָנאליזם, מיט ליבע צום סאָוועטישן הייַם
 לאַנד, צו אוקראַנע.
 אַמבעסטן, דוכט מיר, אין אויסגעדרוקט דער
 פּאָטראַטישער מאָטיו אין דער פּאָעזיע „שפורן אָף
 דער ערד“ (איבערגעזעצט פון יורי פּעטערענקאָ):

Радянський край! Батьківська земля!
 В твоїх полях ступив я перший крок,
 Мене твоє безмежжя окриля,
 І кожен камінь, кожний колосок.

און וויטער זאָגט דער דיכטער:

Я все робив на поклик владний твій,
 Заводи ставив, зрошував поля,
 А вдарив грім — в земляниці фронтів
 Мене вкривала посестра земля!

Радянський край — це батьківський мій дім,
 Це Леніна священний заповіт!

די זאמלונג גיט א פאַרשטעלונג וועגן די מעג-
 לעכקייטן פונעם דיכטער. אין איר גייען ארמין
 פראַנס-לידער און מאַטיון פון דער הינטערשטיקע,
 פאָליטישע און אינטעלידזשע לידער. דאָס ביכל
 איז א גוטער איידעם, אז אין דער פערזאָן פון פּײַנע
 קירישטאנסקין האָבן מיר א דיכטער, וועלכער
 געפֿינט זיך אין שפּערישן וואָרט. ער אין איר וועג,
 ער זוכט, שטרעבט צו נמע קינסטלערישע הייַכן.
 דער אוקראַנישער דיכטער אַנדרייַ מיאַסטיקוסי
 שטעלט פאַר אין זײַן אַרטיסט-אידיאל צו דער
 זאמלונג פּײַנע קירישטאנסקין פארן אוקראַנישן
 לייַענער:

דער געוועזענער פראַנסאַזשיק, איצט אַרבעטער
 פ. קירישטאנסקי שרעבט, ווי מע זאָגט, לויטן
 באַרוף פון זײַן האַרצן. דער דיכטער אַרבעט א
 סאך איבערן וואָרט, מיט וועלכן ער דערציילט אונדז
 זענע מענטשן וועגן דעם ליכטיקן הינט, וועגן זײַן
 אייגענער אַרבעט, וועגן דער ליכלעכער סאָוועטי-
 שער אוקראַנע.

פ. קירישטאנסקיס לידער רעגן דעם לייַענער מיט
 זייער אופריכטיקייט, קאָנקרעטקייט און רעאלע
 געשטאלטן. די דיכטער — איבערגעזעצער האָבן זיך
 באַמײַט דערשטאַלן צום אוקראַנישן לייַענער די
 לידער פונעם דיכטער אָווי, ווי ער האָט זיך
 אָנגעשריבן.

פאר פ. קירישטאנסקין שטייט נאָך פאַר א מיטער
 און שווערער וועג אין דער פּאָעזיע. וועלן מיר אים
 ווינטשן גליק אין דעם וועג.
 צו די הערער און גוטע ווונטשן פאַרייניקן מיר
 זיך שולקס.

הערשל פאַלאַנקער

צוהילף די אמעריקאנער

ערשטן און דעם איינציקן אין יענע יאָרן פּרוּוו צו
 באַווייַזן פון מאַרקסיסטישע פּאָליטיקס, אז די אַנט-
 וויקלונג פון דער געזעלשאַפט פון די אוראלטע הער-
 ברייַער אין געאָגנען אין העסכעם מיט די היסטאָרי-
 ריישע געזעצמסטיקען. דאָס איז וויכטיק דערפאַר,
 וועל אין דער בורשוואַרע ליטעראַטור ווערט איר
 אין אונדזערע טעג אונטערגעשטראַכן, אז אין אוראלט
 האָט די ייִדישע געזעלשאַפט גיט געוויסט פון קלאַסן-
 קאמף.

אינעם דערשיינענעם בוך גייען ארמין ג. מ. ניקאָל-
 סקיט מיר אַרבעטן. אין דער ערשטער — „די רעלי-
 גיע אלס אַביעקט פון וויסנשאַפט“ — מאַכט דער אַד-
 טאָר אן עקספּאָרט אין געביט פון דער אַנטשטיי-
 פון דער וויסנשאַפט וועגן רעליגיע, און די דאָזיקע
 אַרבעט האָט א וויכטיקע באַדעטונג פארן קאמף קעגן
 די טעאָלאָגישע און אידיאָליסטישע סכעמעס פון דער
 אַנטשטיי- און דערלערנונג פון דער רעליגיע. סײַ אין
 וויכטיק, ביפּראַט, ג. מ. ניקאָלסקי געדאַנק וועגן

עס זינען דערשינען די „אויסגעוויילטע ווערק
 וועגן געשיכטע פון רעליגיע“ פונעם באַוויסטן גע-
 לערנט ג. מ. ניקאָלסקי. זינע אַרבעטן זינען שוין
 פון לאַנג געזאָרן א ביכלאָגראַפישע וועלטגעהערט.
 כאָטש פיל פון זיי שטעלן פאַר איר איצט א גרויסן
 אינטערעס.

ג. מ. ניקאָלסקי האָט מיט דערפאַלג געאַרבעט אין
 פאַרשיידענע געביטן פון דער וויסנשאַפט — געשיכ-
 טע פונעם אוראלטן מיידע, קריטיק פון יידאָום
 קריסטנטום און אַנד.

פיל אָפּמערקזאַמקייט האָט ניקאָלסקי אלס וויס-
 טאָריקער אָפּגעגעבן דעם דערלערנונג די געזעל-
 שאַפט פון די אוראלטע העברייַער. נאָך ביז דער
 אַקטיבאָר-רעוואָלוציע האָט ער פאַרגענומען דעם

Акад. Н. М. Никольский — Избран-
 ные произведения об истории религии. М.,
 1974.

דעם, אז „בלויז אף א מאטעריעלן יעסאד קען מען דערגרייכן מער אָדער ווייניקער זיכערע רעזולטאטן אף צו באגריינדן דעם וויסנשאפטלעכן צוגאנג צום דערלערנען רעליגיע“.

די צווייטע ארבעט אין דער זאמלונג איז בעזידירט מיט דער פראבלעם פון מיל געסער און איין גאס אין דער יודאנטישער רעליגיע. דאס איז א צענטראלע פראגע אין דער ליטעראטור וועגן יודאזם, אף ווייל די אידיי פון איין גאס דינט שוין פון לאנג די צילן פון די אפאלאגעס פון דער רעליגיע און, קוידעמקאל, דער רעאקצאנערער סעאריע וועגן די יידן אלס אן אסאבעכארטעגערפאלק. אמנוענדיק אינעם מאָנאטעזעם דעם הויפט-אינהאלט פון דער יודאנטישער רעליגיע, מאריבנדן אירע אפאלאגעס מיט דער דאזיקער אידיי די פראבלעם פון דער סאָ צואלער איבערבוינג פון דער אינטיקער געזעלשאפט. זיי רעדן וועגן דער אידיי פון איין גאס, ווי וועגן א קוואל פון מענטשלעכער באַראל, ווייל פון זייער שטאנדפונקט זינען די גלמכמיט מונעם מענטשן, די שטרעבונג צו שאַלעם, דעמאָקראטיע — פאלגן מונעם מאָנאטעזעם, און פארקערט, שקלאפע ריט, מילכאמעס, אונטערדריקונג זינען פארבונדן מיטן בלייבן אין פיל געטער. אין אַס דער שטן איז באזונדערס וויכטיק אויסצולאָרן דאָס עמעסע בילד פון דער אנטשטיינג פון דער אידיי וועגן איין גאס. דעמאָסטרירן די באהויפטונג וועגן דעם, אז דאָס איז אן אייביקע אידיי אין דער יודאנטישער רעליגיע. טאקע דערפאר האָט דער גענויער אנאליז פון דער דאזיקער פראגע, וועלכע דער געלערנטער האָט גע- מאכט נאָך אין 1931. דאָס דעמאָסטרירן די לעגענדע וועגן אייביקן יידישן מאָנאטעזעם נישט אָנגעוויזן די באדמטונג אויך איצט.

מע דארף אָפּמערקן, אז נישט אלץ אין דער דאזיקער ארבעט קען אָנגענומען ווערן פון די פאָזיציעס פון דער היינטיקער וויסנשאפט. עפעס-וואָס איז פאר- עלטערט געוואָרן, אין א ריי סאלן למדן די אויס- פירן פון סכעמאטיזם. אזוי, אשטייגער, איז מעלער- האט די כאראקטעריסטיק פון דער געזעלשאפט פון די אוראלטע העברייזער אלס מעאדאלע.

אָבער דערווידערנדיק קעגן אייניקע שטעלן אין אַס דער ארבעט מונעם געלערנטן, קען מען נישט גישט מאסקים זמן מיט זמן פרינציפיעל וויכטיקן

אויספיר וועגן דעם, אז „די יוסטאעלידיקע און יודאנ- טישיע רעליגיע שטעלט נישט פאר מיט זיך קיין וועלכע-ניט-אין היסטאָרישן געט, נאר זי האָט דורכ- געמאכט די זעלבע אנטוויקלונגס-סאדעס, ווי יעד- ווידע אנדערע רעליגיע“.

מע דארף אָפּמערקן אלס איינע פון די וויכטיקסטע מילכעס פון אַס דער ארבעט די למדנשאפטלעכקייט, מיט וועלכער ניקאלסקי קעמפט קעגן די קלעריקאלי, ווען זיי פרויזן אויסצונן די אידיי פון מאָנאטעזעם צוליב סאָציאלער דעמאגאגיע.

אין דער ארבעט „די אלועלטלעכע און סאָציאלע איבערקערעניש לויט די אָנשווינגען מונעם פריזען קריסטנטום“ באטראכט ניקאלסקי די עסכאטאָלאָגיע פון פארשטעלונגען אין פערזאָן פון דער אנטשטיינג פון דער קריסטלעכער רעליגיע, דאָס הייסט מיט קנאפע צוויי טויזנט יאָר צוריק. אין די דאזיקע פארשטעלונג- גען וועגן א קינסטיקער קאטאסטראָפּ און וועגן עק וועלט זעט דער אויטאָריטעט און אָפּשייג- לונג פון די דערווארטונגען און האָפּנונגען פון פארשיידענע גרופעס באפעלקערונג פון דער רוימי- שער אימפעריע, די שטרעבונג פון די עקספּלאַטיר- טע מאסן צו גערעכטיקט, האָט שליסט אין זיך אפּ א באשטראָפונג פון די באצווינגער, און די טרויערע וועגן א ציטל, ווען „עס וועט אומלויכטן א גיט זון פון פרידיקער מי“.

פון ג. מ. ניקאלסקי באוויסטן בוך, יידישע און קריסטלעכע יאָמטוויזעס, זייער אנטשטיינג און גע- שיכטע אין אין דער זאמלונג אמגעשלאָסן בלויז דער אָפּטייל וועגן די קריסטלעכע יאָמטוויזעס. אזא קירצונג זעט אונז אויס צו זמן נישט בארעכטיקט. ווייל די יודאנטישע רעליגיע מיט איר קולט זינען היינטיג צוריק אקטיוו און אָנגרייפערש.

צום שלום דארף נאָכאמאל געזאָגט ווערן, אז כאָטש א ריי האַנזעס אין ג. מ. ניקאלסקי ווערן זינען בא היינטיקן טאָג פארעלערט, האָבן זינען ארבעטן א היינטיקע ווערט פאר אלעמען, ווער עס איי- טערעסירט זיך מיט דער געשיכטע פון רעליגיע און מיט די פראגן פון אנטרעליגיעזער פראָפאגאנדע.

ארן ווינקלער

מיט א צייט צוריק האט, סאָוועטיש היימלאנד" דערציילט וועגן די פאָ-
ליטישע פארטייען פון ייִסראָעל (נומ. 3 און 4 פאר היינטיקע יאָר). אזא
אינפֿארמאציע גיט אונדז די מעגלעכקייט ריכטיק אָפּצושאַצן, פון אונדזער
מאָרקט־סיטשן שטאַנדפּונקט, די געמערשטע פֿאַרשטייטע קויכעס און דער
היינטיקער ייִסראָעלישער ווירקלעכקייט.
מיר זיינען שוין געוויינט, אז, סאָוועטיש היימלאנד" היט אָפּ און זיינע
מאטעריאלן דעם פרינציפ פון אקסעלעקט. אפֿגאָנעט, אויך אָפּ ייִסראָעל
זיינען פאר דער לעצטער צייט פֿאַרגעקומען געוויסע ענדערונגען אין דער
דאָזיקער היינטיקער, און דעריבער בעסער מיר איין דערציילן, וואָס עס קומט
פֿאַר אין די ייִסראָעלישע פֿאַרטייע פארטייע היינטיקער צוואַנג.

אויז בורשטיי

(ייִסראָעל)

„טויבן“ קעגן „שפארבערס“

דיסקוסיעס און ענדערונגען אין די ייִסראָעלישע פארטייען

פֿאַדערן זיי פון דער רעגירונג „צוגרייטן מאַ-
פֿעס“, אָנצייכענענדיק די ליניעס, צו וועלכע
ייִסראָעל אין גרייט אָפּצוטרעטן. ווי ס'איז צו
זען, האלטן זיך די „טויבן“ אויך בא דער מיי-
נונג, אז א טייל פון די אָקופירטע שטעטאָים
דארף מען גיט אָפּגעבן. די דאָזיקע קרייזן פֿאַר-
שטייען נאָך גיט דערווייל, אז א סטאַבילער און
גערעכטער שאַלעם איז מעגלעך אויסשליסלעך
אפֿן יעסאָד פונעם ייִסראָעלישן צוריקצוג פון
אלע אָקופירטע און דער ייִד־מילכאָמע פון
1967 שטעטאָים און פון אנערקענען די געזעצ-
לעכע רעכט פונעם פֿאַלעסטינער אראבישן
פֿאָלק, איינשליסלעך די רעכט אופֿצושטעלן זיין
מעלוכע בישיינעס מיט מעדיאניסטישע ייִסראָעל אין
די גרענעצן פונעם 4טן יון 1967.

די פירער פון „כ״ירט“, דעם עקסטרעמען
פליגל פון „ליקוד“, וועלכע דערקלערן זיך פֿאַר
קאָנסעקווענטע „שפארבערס“, שטעלן זיך קעגן
יעשוידער עוואקואציע פון די אָקופירטע שטעט-
טאָריעס און פירן א העצע פֿאַר א נייער מיל-
כאָמע. זיי דריקן אָפּ דער רעגירונג פון י. רא-
בין, זי זאל גיט מאכן קיין שום שריט אין דער
ריכטונג פון א רעגולירונג מיט די אראבישע
מעדינעס. סאבאָטירן יעדע אָנשטרענגונג פֿאַרן
שאַלעם. אין די רייזען פון „ליקוד“ הערן זיך

לעצטנס זיינען מיר איידעם פון ענדערונגען.
שפאלטונגען און שארפע דיסקוסיעס אין דער
מערהיט בורשוואַזע פֿאָליטישע פארטייען פון
ייִסראָעל. ווייזט אויס, אז בין היינט פילט נאָך
די ייִסראָעלישע געזעלשאפט דעם דערשיטערנ-
דיקן אייגנדרוק פון דער אָקטיאבער־מילכאָמע פון
1973. וועלכע האָט א סאך מענטשן אויסגעניכ-
טערט פון דער שיקרעס פון „גחורע“, אָקופאַ-
ציעס און מיליטערישע קאמפאניעס. די מאפֿאַ-
לעס פון שפא אין דאָרעם־מירער איע און דער
עקאָנאָמישער קריזיס, וועלכער באהערשט די
קאפיטאליסטישע וועלט, — אויך זיי האָבן אן
אנטפֿולוס.

אמבולעססטן פילט זיך די צעטיילונג (אין
„ליקוד“, אין „מאראך“, אין די רעליגיעזע
פארטייען) צווישן די אויגערופענע „טויבן“ און
„שפארבערס“.

דאָסראָו מענטשן מיט דער „טויבן“־אָנשויונג
זיינען געקומען צו דער איבערצייגונג, אז די
קאָנצעפציע, לויט וועלכער ייִסראָעל קען פֿאַר-
זעצן דעם „סטאַטוס קוואָ“ פון אָקופאציע און
פֿאַרייביקן די פֿאַרכאפֿטע אראבישע טעריטאָ-
ריעס, האלט גיט אויס דעם עקאָנאָמישן פון דער
וירקלעכקייט. לויט זייער מיינונג דארף ייִסראָ-
על פֿאַרנעמען שריט פֿאַר א שאַלעם. טיילווייז

אבער אלץ מער און מער שטימען, דעריקער צווישן די „ליבעראלן“, וועלכע טרעטן ארויס פאר א סיינליזשן צוריקצוג פון די שעטאכט, פאר א סיינליזשן רעגולירונג. פון ציט צו ציט קומען פאר שארפע דיסקוסיעס. וועלכע פירן אפילו צו שפאלטונגען, ווי, לעמאשל, די שפאלטונג אין אויגערופענעם, „פרייען צענטער“, אן ענלעכע לאגע איז צו מערקן אין דער נאציאנאל-רעגולירונג פארטיי „מאפדאל“ (מפד"ל), ווי באוואוסט, טרעט די דאזיקע פארטיי ארויס אין דער עפנטלעכקייט ווי א שפארבער ריזשע און שאוויניסטישע, באוונדערט זינט דער מילכאמע פון יון 1967, ווען עס האט זיך פארשטארקט דער שאוויניזם און נאציאנאליזם, באגלייט מיט רעגולירונגער מיסטיק ארום דער „בא-פריינדן“ פון די הילליקע ערשער, די דאזיקע פארטיי שטעלט זיך קעגן אומקערן די פאר-כאפטע געביטן, און אף דעם דאזיקן פאן איז אנטשטאנען דער בלאק „אימונים“.

דאס אינטערעסאנטע איז דאפען, וואס אין אט דער מינצטערער און שאוויניסטישער אט מאסערער האבן לעצטנס זיך באוויזן אזעלכע טרער, ווי אוראף מעלאמד און מירושע אונא, וועלכע בילדן אויס דעם קרייז פון די „טויבן“ אין מפרד"ל. זיי מאכטווייזן זייער שטעלונג מיט דער ניוטענדיקייט, אז אין דער עפנטלעכקייט זאל מען נישט זען אין יעדן פונעם מענטשן א „שפארבער“, די מענטשן פון דעם דאזיקן קרייז זינגן פאר א סיינליזשן צוריקצוג און פאר געוויסער איינצווארטן צוליב דעם שאלעם. ווי באקאנט, טרעט ארויס דער קנעסעט-דעפארטאט אוראף מעלאמד אויך אין דער ראם פונעם איינצווארטן-קאמיטעט פאר אויסבעטערן די באציאונגען מיטן ראטנפארבאנד.

די מערהייט אין דער זעלבשטענדיקער ליבעראלער פארטיי (ליע) באשטייט פון „טויבן“, די אנפירער פון דער פארטיי פאדערן פון דער רעגירונג מאפעס, וועלכע זאלן ווייזן אף א קלארן אויפן די גרייטקייט אפצוטערען פון די אקופירטע שעטאכט. „סאיין דערגאנגען אזוי ווייט, אז דער פערמער-מיניסטער האט אף א זיצונג פונעם קאבינעט געמאכט אן אויסרייד דעם מיניסטער מ. קאל, א פארשטייער פון „ליע“, און אים באשולדיקט, אז ער רעדט צו פיל אין דער עפנטלעכקייט וועגן זיינע טיטעס צו דער רעגירונג, אין וועלכער ער איז א מיניסטער. די טיטעס, ווי באוואוסט, זינגען, אז „יסראעל טוט גאנצט פאר א שאלעם-רעגולירונג. אין דער אנפירונג פון „ליע“ פירט זיך א שארפער וויקטור ארום דער דאזיקער פראגע.

מיט דער פארשארפונג פונעם געזעלשאפט-לעבן קרייזס אין יסראעל ווערן געמאכט פרואון צו ארגאניזירן נייע פאליטישע שטרעמונגען. איינע פון זיי איז די באוועגונג „יאדא“, בעראש מיטן געוועזענעם גענעראל-סערקעטאר פון דער ארבעטס-פארטיי, וועלכע באשטייט פון אפגעגאנגענע פון אט דער פארטיי און פון אנהענגער פון „הצ" (באוועגונג פאר די רעכט פון ביר-גער, מיט וועלכער ס'פירט אן דער דעפוטאט

פון קנעסעט שולאמיס אלוני). אינעם דאזיקן קרייז גייען אריין רעאליסטישע-דענקענדיקע געזעלשאפטלעכע טוער, פארשטייער פון דער אייגענליכע.

אין דער פראגראם פון „יאדא“ ווערט בעפיי רעש גערעדט וועגן דער באדערפעניש ארויסצווייזן איינצווארטן פאר דערגרייכן דעם שאר פרינציפ פון אפטרעטן פון די שעטאכט. ל. עלי און האלט אויך, אז מע דארף אנערקענען די רעכט פונעם פאלעסטינער אראבישן פאלק. אין די ארויסטרעטונגען פון די „יאדא“-טוער זינגען פאראן פארשידענע ניואנסן, דאזיג שאכאם, לעמאשל, האט לעצטנס געלויבט דאס ארטיקל פון איינעם פון די פירער פון דער פאלעסטינער באפרייטונגס-באוועגונג, כאמאמי, וואס איז פאר עפנטלעכע געווארן אין לאנדאנער „טעימס“, דאזיג שאכאם קריטיקירט די יעניקע אין יוס ראש, וועלכע האבן אינגאנצן דאס דאזיקע ארטיקל, וועמענס אויטאָר עס טרעט ארויס פאר אומשטעלן א פאלעסטינער מעלכע בישיינעס מיט מעדיאטא-ייסראעל אפן יסאד פון גוטע שכינעסדיקע באציאונגען צווישן ביידע לענדער („דאוארא“, 23 מארט 1975).

די „יאדא“-באוועגונג איז א טראַם אין דער געהעריקער ריכטונג, וועל זי טיטשט זיך אף א „טויבן“-פראגראם, און דער קעגנערשאפט צו א מילכאמע אלס מיטל צו לייזן פראבלעמען אינעם ראיאן, נישט אומזיט האט אזא „שפארבער“, ווי אמאן רובינשטיין, זיך אפגעזאגט אנצושליסן זיך אין דער דאזיקער באוועגונג, פון זינט דער מילכאמע פון אקטאבער 1973 פארטיידיקט ער די רעגירונגס-פאליטיק פון אקאפאציע און מילכאמע. רובינשטיין אנטוידעמאקראטישע שטעלונג איז, צווישן אנדערס, געקומען צום אויסדרוק אין זינגע ארטיקלען קעגן פראג. יסראעל שאכאם.

אפן איצטיקן עטאם איז פארן „יאדא“ כאר ראקסעריסטיש די אפערזונגס פון פאליטישער קלארקייט, ווי אויך אנעקסטישע מאמענטן אין דער פראגראם, אזוי, לעמאשל, האט „שולא“ מיט אלוני נישט לאנג צוריק זיך ארויסגעזאגט קעגן אפטרעטן פון שארס-אייזיק.

נישט געקוקט אבער אף די ערנסטע פעלערן און בליזן, האט די צעסע אנטשטייג פון „יאדא“ געהאט אן ערנסטן אימפלוס אף דער געזעלשאפטלעכער אטמאספער אין דער מעדיע און האט אפילו ארויסגערופן א צעמיינליכע איין „מאראדא“ און ספעציעל אין מאפאם, אויב ליקוואד עליאוו, ביז נישט לאנג איינער פון די לידערס פון דער ארבעטס-פארטיי, האט מער נישט געקענט ניצן אין איין פראקציע מיט די „שפארבערס“ פערעס און דאן, שטייט דאך די דאזיקע פראגע אין איר פולער שארפמייט פאר די מיטגלידער פון מאפאם.

ווי מע האט געקאנט פארוויסזען, האט די אנטשטייג פון „יאדא“ ארויסגערופן א שטורם מיטע דיסקוסיע אין מאפאם, וואס עס האט גע-

בראכט צו א פאליטישער באהאנדלונג אין דער אָנפירונג פון „מאראך“. ביים דער באהאנדלונג, וועלכע איז פאָרגעקומען דעם 13טן מנחם 1975, זינען געקומען צום אויסדרוק די שאר-מע כלוקעדיגעס, וועלכע עקזיסטירן אין דער צונויפגעשטוקעוועטער פון פארשיידענע פאר-טייער רעגירונגס-פראָגראַם „מאראך“, די קנע-סעט-דעפוטאטן עליעזער ראָנע (מאפאם), יוסי שארד, ייצכאק בען-אראָן (אכדוט אוואַדא), האָבן געפאָדערט א צוריקקער פון דער מערהייט אקופירטע שטעטלעך און האָבן שארף קרי-טיקירט די פאליטיק פון דער רעגירונג, אויך דער געוועזענער אויסערן-מיניסטער פון דער מעדינע אבא עבאן האָט קריטיקירט די אומטע-טיקט פון דער רעגירונג אין פראט פון ליקווי-דירן דעם ייטראַעל-אראבישן קאָנפליקט און האָט געפאָדערט ארויסווייזן איינצואטוויי פאר-שאַלעם.

אין דער דאָזיקער באהאנדלונג האָבן אָנטייל-גענומען אויך מיניסטאָרן און „שפארבערס“ פון ראפי און אכדוט אוואַדא, וועלכע האָבן פאר-טייקט די פאליטיק פון „ניט אָפגעבן קיין איין טראָט“. ייצכאק ראבין האָט אין זיין ארויסטער-טונג זיך געשטיצט אף דער „טוירע שעבאל פע“ (מינדלעכער טוירע) און אפן גאלילידאָקער מענט, דה. אפן „שפארבער“-דאָקומענט, וועלכער איז אָנגענומען געוואָרן אין דער ארבעטס-פאר-טיי נאָך פאר דער אָקטיאבער-מילכאָמע פון 1973, און די ווירקלעכקייט האָט געצווינגען דעם מאאראַן פאקטיש אריינלייגן אים אין ארכיוו. אויב אורטיילן לויט דער אָפשאצונג פונעם זשורנאליסט דאן קיסלעז אין „האארעץ“ (30 מנחם 1975), ווייזט זיך ארויס, אז די „טויבן“ זינען א מערהייט אין דער אָנפירונג פון מאא-ראַך. נאָך דעם, אָבער, ווי די באהאנדלונג האָט זיך געענדיקט אָן א רעזומירונג, ווערט אלץ פאָרגעזעט אין די אלטע דראַכס, די אָנגעוויי-טיקטע פראגעס זינען געבליבן ניט פאָרענט-פערט.

אלע האָפּענונגען, וואָס מע האָט געלייגט אף ראבינע און זיין קאבינעט, מיינענדיק, אז דאָס וועט זיין א רעגירונג, וועלכע וועט פירן א

מער רעאליסטישע פאליטיק, ווי איר פאָרגענ-גען, זינען פולשטענדיק אויסגערוינען געוואָרן. א באווייז איז דאָס, וואָס דער עקסטרעמיסטי-שער גענעראל א. שאראָן איז באשטימט גע-וואָרן אלס ראטגעבער פונעם פרעמיער-מיני-סטער נאָך דעם, ווי א צווייטער מילכאָמע-אונ-טערהעצער, גענעראל זענוי, איז שוין געוואָרן ראטגעבער פאר איינאָנים פון אינפארמאציע און אויסשפיר. אזעלכע אייגענעבערס קענען בלויז שטיין צו פראָוואַקאציעס, בלוט-פארגיי-סונגען, טעראָר און מילכאָמע. ווער פארטיי-דיקט איצט ראבינען און זיין רעגירונגס-פאלי-טיק מערער, ווי דאָס טוט בעגיין ווער האָט פארטיידיקט די רעגירונג פון דער קריטיק מר-צאד אבא עבאנען, אויב ניט די „כיוויס“ למט און די עקסטרעם-ריעכטע, וועלכע ווייסן גוט, אז ראבין גרייט צו דעם באָדן פאר אומשטעלן א רעגירונג פון „נאציאָנאַלער אייניקייט“, אב-דערש גערעדט, א מילכאָמע-רעגירונג.

פאר די „טויבן“ אין דער אָנפירונג פון „מא-ראַך“, וועלכע ווילן אן ענדערונג, שטייט די ברייער — קעמפן פאר א פאקטישן קער אינעם פאליטישן קורס פון זייער פארטיי, אָדער לאָזן זיך קוקלען צום „ליקוד“. ניט מיט דער „שפאר-בערישער“ אָנפירונג, ניט מיט דער „מינדלעכער טוירע“ און אוואַדע ניט מיטן „גאלילידאָקער מענט“ וועט קומען די רעטונג פאר דער אר-בעטס-פארטיי. אויב די לאגע וועט אָנמאלטן אזוי, ווי איצט, גרייט צו די אָנפירונג פון דער דאָזיקער פארטיי דעם באָדן פאר באהערשט ווערן מיצאד די עקסטרעם-ריעכטע, זיכער וויל דאָס ניט די גרעסטע מערהייט פון די מיטגלי-דער פון „מאראך“.

מע דארף האָפּן, אז די אנטוויקלונג פון א מער רעאליסטישן צוגאנג צו דער לאגע אין דער וועלט און אין ראַיאָן פונעם נאָענטן מי-דל-עסט וועט זיך אויסברייטערן אויך אף די ייִס-ראַעליקע פאליטישע פארטייען, און די טערר, וועלכע רעכענען זיך אין לאגער פון די „טויבן“, וועלן פארשטיין אין וואָס עס באשטייט די עמעסע באזע פאר א פעסטן און גערעכטן שאַ-לעם.

שער שפראך" (די דיסערטאציע אין פארעפנטלעכט אין א בוך-מאָרם. פארלאג, נאקא, מאַססאָדע, 1974). אין די לעצטע יארן פארנעמט זיך מיט שטודירן און באשרייבן די מאטעריאלן פון פירקאווויטשעס זאמלונגען א טאלמיד פונעם פרופ. י. ג. חיינקאוו, דער וויסנשאפטלעכער מיטארבעטער פון דער מאַר נוסקריפטן-אפטיילונג פון דער לענינגראדער עפנטלעכער ביבליאָטעק חיקסאָר לעבעדיגע.

בא הינזיכטן טאָג זינען פאראן פאלגנדע קאטאָגאָן, וואָר-צעטלען פאר די מאטעריאלן פון פירקאָווויטשעס זאמלונגען אין דער לענינגראדער עפנטלעכער ביבליאָטעק:

געדרוקטע קאטאָלאָגן פון די ביבליאָטעריאלן פון דער ערשטער קאָלעקציע, אויסגאָב — א. י. האראָבאָוו, ח' ח' ל. שטראַק, 1875; געדרוקטע קאטאָלאָגן פון מאטעמאטישע און אסטראָנאָמישע מאנוסקריפטן פון דער ערשטער קאָלעקציע, אויסגאָב — י. ג. גור-ליאנד, 1866; געדרוקטע קאטאָלאָגן פון די מאנאָסקריפטן פונעם שווימרונישן כומעש, אויסגאָב — א. י. האראָבאָוו, 1875; געדרוקטע קאטאָלאָגן פון זעקסטן און אכטן אָפטיילן פון דער שווימרונישער קאָלעקציע, אויסגאָב — א. י. באָריסאָוו, 1966; געדרוקטע קאטאָלאָגן פון צענטן אָפטיילן פון דער שווימרונישער קאָלעקציע, אויסגאָב — ל. ח' ווילסאָוו; א ריי איבערויכטן איבער דער גאנצער פירקאווויטש' קאָלעקציע און פון באוואונדערע אירע אָפטיילן, וועלכע עס האָבן צוגעפֿעסטעלט דאָרן, כוואַלסאָוו, האַר-קאָוו און שטראַק.

א גענויע און אלימטיקע באשרייבונג פון פירקאָווויטשעס קולטור-ירושע און פון זיין אויסטן קאָן מען געפינען אין פאלגנדע ארטיקלען: "די ערשטע פון וויסנשאפט דורעס", אויסגאָב — זאלמען קאהאָוו, זשורנאל "סאָוועטיש היימלאַנד", נומ. 12, 1969; "די מאנאָסקריפטן פון פירקאווויטשעס קאָלעקציעס אין דער מעלזשישער עפנטלעכער ביבליאָטעק אָפ. מ. יע. סאָל-טיקאָרשטישעדיינס נאָמען" איינעם זאמלבוך שרייפטלעכע מינוט-דענקמאלער, 1970, אויסגאָב — דאָטאָר פון פילאָלאָגישע וויסנשאפטן קלאודיאָ סטאַרקאָוו, פארלאג, נאקא, מאַססאָדע, 1974.

זיין פארעפנטלעכט א גענויע באשרייבונג פון זיין לעבן און טעטיקייט. ער איז געשטארבן אין 1874 (אין עלטער פון 88 יאר) אין טשופוט-קאלע. זיין הויז איז פארוואנדלט אין א מוזיי.

די צווייטע פירקאווויטש'קאָלעקציע האָט די מע-טעבורגער עפנטלעכע ביבליאָטעק אָפגעקויפט בא זינע יאָרשט אין 1876, שוין נאָך זיין טויט.

דער קאָלעקטאָר אויפער פון פירקאווויטשעס זאמלונגען באשטייט לעצטערעס פון 15 000 דאָקער מענטן אָפ פארשיידענע שפראכן: העברעיש, אראַביש, אראַביש, שווימרוניש, טערקיש און אנד. דאָס איז איינע פון די גרעסטע מאנוסקריפטן-זאמלונגען אין דער וועלט.

אין דער וויסנשאפטלעכער באארבעטונג פון פיר-קאווויטשעס זאמלונגען האָבן אין מעשען פון העכער הונדערט יאָר זיך באטייליקט פאלגנדע געלערנטע: א. י. האראָבאָוו, אקאדעמיקער פ. ק. קאָקאָשאָוו, ד. א. כוואַלסאָוו, ג. ל. שטראַק, א. י. באָריסאָוו, י. א. כאַווערעב, ב. א. דאָרן, י. כ. גורליאנד, ד. ב. מאַניד און אנד.

פאר די לעצטע יארן (אָנהייבנדיק פון 1960) איז צענטיק אָפגעלעבט געוואָרן די פאַרשונגס-ארבעט און די שטודירונג פון פירקאווויטשעס זאמלונגען. עס זינען פארעפנטלעכט אן ערשט 30 ארבעטן פון סאָווועטישע געלערנטע, שפּעציעל געווינדעט די דאָזיקע מאנוסקריפטן. אין 1968—1970 האָבן די סאָוועטישע געלערנטע פארטיידיקט קאנדידאטן-דיסערטאציעס אָפ פארטעריאלן פון פירקאווויטשעס זאמלונגען:

- ג. גולסוינא האָט אָנגערופן איר דיסערטאציע אומבאוווסטע מאנוסקריפטן פון יעוואָדאָ אלכאריזם;
- ה. לעבעדיגע — דענקמאלער פון דער אראַבישער פאָלקס-דיכטונג אין פירקאווויטשעס זאמלונגען;
- ל. ווילסאָוו — "די פאַרשונג פון דער שווימרוני-"

¹ דאָ איז עטלי אָפגעווערן, אז ביז דער מיט פונעם און יאָהונדערט האָט די וויסנשאפט-העבראיש' מיט ניש פארמאָנט קיין גרויסע זאמלונגען פון יידישע מאנוסקריפטן. דער אַרמאָנישער מוזיי, וואָס איז דערשט געוואָרן אין עפנטלעכע און 1818, האָט פארמאָנט איינציגן יידישן מאנוסקריפט.

צום אַנדענק פון א כאַווער

טערארישע גרושע, וועלכע האָט דערוואַנדעלט אַזעלכע סאָלאָניסולע שרייבער, ווי מושיש טייף, נאָט לוריש, נאָט ווינהאָוו, מענדל לייפ-שיץ, ריווקע יובין.

פארענדיקט דעם אינסטיטוט פון זשורנאליסטיק אין מאַססאָדע אין 1929. פארנעמט י. רובענשטיק אין דער ריי אָנטיינדיקע פאָסטנס אין דער סאָוועטישער און פארטייטער פרעסע פון וויסנשאפטלעכע ליציטאציעס און געוועלשאפטלעכע טעטיקייט וועט ער פאַר ביזן לעצטן טאָג פון זיין לעבן.

קאָוועד זיין אַנדענק!

אין מינסק איז געשטארבן דער וועטראַן פון דער סאָוועטישער יידישער זשורנאליסטיק, איינער פון די אויסגאָבן פון אונדזער זשורנאל יאָנקל רובענשטיק.

י. רובענשטיק איז געבוירן גע-וואָרן אין 1903 אין אַ מיטפאָכע אָפּאָרעפאָניקעס. א קאָמיר-גיסט פון 1918, איז ער געווען איינער פון די אָרגאניזאטאָרן פון דער קאָמוניסטישער יוגנט-באַווע-העס אין וויסנשאפטלעכע. ער האָט רעדאגירט די יוגנטלעכע צייטונג "דער יוגער ארבעטער", גע-ארבעט איינעם זשורנאל "יונג-אלד". לויט זיין איינציגזאָוויז אין בא דער צייטונג, יוגער ארבע-טער" אָרגאניזירט געוואָרן א ליי-

אומבאוויסע, אויסדערוויילטע אפאָריומען פון פילאָסאָפֿי

דער מענטש איז ווערט וויפל ער קאָן.
66. מעשה הכסיל בעת חטאי שמאשים בני אדם.
אז א נאר באגייט א פארברעכן, באשולדיקט ער
אנדערע.
67. כשתשב לפני חכמים יהיה רצונך לשמוע
יותר מדבר.
איין א מעטיבע פון כאכאמיס זאָלטסו מער הערן
איידער ריידן.
68. אל תבקש לבקש האמת מאי זה מקום שיגא
ואסילו מאדם פחות.
שעס זיך ניש זוכן דעם עמעס אומעסוס, אפילע
בא א מענטשן מיט כעסדויעט.
69. החכמים ידעו מעלת העושר העשירים לא ידעו
מעלת החכמה.
כאכאמיס פארשטייען, וואָס אווינס איז אַשירעס,
און גוויירס ווייטן ניש די מילע פון כאכמע.
70. מי שיפחדהי הדבור תצילנו השתיקה.
וועמען עס שרעקט דאָס ריידן, ראטעוועט דאָס
שווייגן.
71. החכמה אילן ופריה הלשון.
כאכמע איז א בוים, שפראך — איז זיין פרוכט.
72. החזרת ההתנצלות מוכרת עון.
נאכאמאָל פארענטפערן זיך — הייסט דערמאָנען
די זינד.
73. לא יתקבצו המחשבות על דבר נסתר שלא
גלוהו.
סיקליבן זיך ניש אָן קיין געדאנקע, ווען די זאך
איז נאך ניש אנטפלעקט.
74. אין לכל דבר חולף תשובה ולא כל דבר
אובד מן העולם מנוע.
ניש אלץ, וואָס פארגייט, לאָזט זיך אומקערן, און
ניש אלץ, וואָס גייט לעיבעד, לאָזט זיך אויסמיידן.
75. חרפת העברה ימיר מתקה.
די כארפע פארברעטערט אָפּ די האנאָע, וואָס מע
האָט פונעם זינדיקן.
76. אין גבור כמו נקי ואין בר לבב כמו חוטא.
ניסאָ אזא גיבער, ווי דער גערעכטער, און אזא
פאכדן, ווי דער שולדיקער.
77. קשה מכל דבר הקון המעות.
שווערער פון אלץ איז אויסגלייכן דאָס פאָר-
קרימעט.
78. מי שישים דאגתו אחת יסורו שאר דאגותיו.
דער, וואָס האָט בלויז איין זייגע, שרעט אָפּ פון
אייס די אביעריקע.
79. אי אפשר לנוסע שלא יגיע אל מחוז חפצו.

54. השה המות בין הנכבד והנקלה במשכב העפר.
(א) פערזענלעכער פילאָסאָף האָט געדאָנט: ווען
מענטשן לייגן אין דער ערד, באמיסט עס, אז דער
מיט האָט געמאכט גלייך דעם רייכן און דעם אָרע-
מען.
55. ומי שהיה גזון במיטב המאכלים הוא מזון
לארץ.
(א) פופצנער פילאָסאָף האָט געדאָנט: דער, פאר
וועמען מע פלעגט צוגרייטן די בעסטע מייכאָליס,
איז איצט אליין שפייז פאר דער ערד.
56. אין הטוב משימנע מעשות רע אבל הטוב מי
שיעשה הטוב.
ניש דער איז דער גוטער, וואָס מוז ניש קיין
שלעכטס, נאָר דער, וואָס מוז גוטס.
57. אל תבטח במי ששחק לפניך.
פארלאז זיך ניש אָף דעם, וואָס האָט פאר דיר
(עמען) אויסגעלאכט.
58. לא ידאג מן הגדוף למי שתקל עליו נפשו.
דעם, וואָס שעצט זיך ווייניק, פאָרדריסט ניש,
אז ער זיילט אים.
59. העושר יחס למי שאין לו יחס.
רייכקייט איז א ייכעט בא דעם, וואָס פארמאָגט
ניש קיין אנדער ייכעט.
60. מומך נסתר בעת שיעורך מזלך.
דיין פעלער בלייבט אוקבאמערקט, ווען ס'וועט
דיין מאָל.
61. ראוי למחזיק בחכמה שלא יירא אדם.
דער, וואָס פירט זיך קלוג, דארף פאר קיינעם
ניש מוריד האָבן.
62. גוף בלי חכמה כביט בלי יסוד.
א קערפער אָן פארשטאנד איז ווי א שטוב אָן א
פונדאמענט.
63. האדם חכם בעודנו מבקש החכמה וכאשר
יחשוב שהגיע עד תכליתה הוא סכל.
דער מענטש איז קלוג, קאָלומאָן ער פארשט און
דערלערנט, נאָר ווען ער מיינט, אז ער האָט שוין
אלץ אויסגעלערנט, איז ער א שוויטע.
64. מה טוב מעשה תתפאו חכמה ומה טובה
חכמה תתפאו מעשה.
גוט איז, ווען דער מאַס ווערט אויסגעפילט מיט
וויסן און דאָס וויסן ווערט באגלייט מיט מעטיקייט.
65. עריך כל אדם כפי מה שהוא יודע.

סאָף. אָנהייב זע, "סטועמיש הימלאנד" נומ. 9,

1975.

ס'קטן ניס זיג, אז דער, וואָס ווייסט, ווהר' ער פאָרט, זאָל ניס דערגרייכן דעם ציל.

80. מי שירבה לחשוב יתבונן.

ווער ס'טראכט פיל, דער קוקט זיך גוט צו.

81. איבת המשכיל טובה מאהבת הכסיל.

בטערער די מינע פון א קלוגן, איידער די ליבע פון א נאר.

82. אני שומע הדבר הרע ולא אשגיח עליו מפני שאני ירא שמשמע אחר כמה.

ווען איך הער א גראַב וואָרט, שווייג איך אָפּ אויס מוירע צו הערן נאָך א צווייטע אַזא.

83. גדר הבטחון הוא האמונה.

דער פארקן, וואָס היט אָפּ דעם ביסאָכן, איז דער גלויבן.

84. כפי הגדולה תהיה סבות הנפילה.

לויט דער הייך איז די גרייס פונעם פאלן.

85. הגדול שביחסים השם הטוב.

דער גרעסטער ייכעס איז א גוטער נאָמען.

86. טוב לסבול שוטה מחצי שוטה.

בעטער לעידן פון א שוויטע, איידער פון א האלבן שוויטע.

87. אל ימנע בעיניך שונא אחד ואל ירבו בעיניך אלהים.

אפילע אן איין־און־אייןציקער שוועט זאָל ניס קליין זיין אין דינע אויגן, און עס זאָלן זיך דיר ניס ארויסווייזן פאר צופיל סווינס פרינס.

88. אין נבק המוט צו לשני אלהים ואין רחב העולם מכל לשני אויבים.

דאָס לעכטלע פון דער נאָדל איז ניס קליין פאר צוויי גוטעפרינס, און די ברייט פון דער וועלט איז ענג פאר צוויי טאָגס.

89. מי שאינו נושא עון ואינו מקבל התנצלות אל תבקש קרבתו.

כאווער זיך ניס מיט דעם, וואָס איז קיינמאָל ניס מויכל און לאָזט זיך ניס איבערבעטן.

90. סודך אמירך ואם תגללו תהיה אסיר.

האָסטו פון אים א טאָג, איז ער בא דיר אין מפי־טע, זאָגסטו אים אויס, ביסטו בא אים אין מפי־טע.

91. כשישבחוך כמה שאין כך דאג ואל תשמה.

אז מע לויבט זיך פאר א מילע, זאָגט דו פאר־מאָגסט ניס, זאָלסטו דינגענוען און ניס זיך פרייען.

92. טוב רחוק נאמן מקרוב מרמה.

בעטער א ווייטער פרינס א באגלייבטער, איי־דער א נאָענטער, וואָס נארט אָפּ.

93. האזהב נכר בעת הצורך אליי.

א פרינס דערקענט מען, ווען מע ניימקט זיך אין אים.

94. חברת הרעים מביאה לחשוב רע על הטובים.

אויב דו וועסט זיך כאווערן מיט שלעכטע, וועסטו צו שלעכט טראכטן וועגן גוט.

95. אם הגזירה אמת החריצות שקר.

אויב די גזירע הייסט עמעס, הייסט זי פלינקעס שעטער.

96. הכוללות אינו סר מבעליו עד שיוירישו הקלון.

קארגשאפט טרעט ניס אָפּ פון א מענטשן, ביז וואונע דער ביזאָען מריבט זי ניס ארויס.

97. כל שנאה יש תקוה לרפואתה חוץ משנאת מי שישנאך מקנאה.

פון יעדער סינע קען מען זיך אויסהיילן, אכונץ פון סינע, וואָס קומט פון קינע.

98. הצניעות הוא שיתביש האדם מעצמו.

באשיידנקייט הייסט נאטירלעכע שטעמודיקייט.

99. הצניעות הוא שלא תעשה בכתר מה שתבייש ממנו בגלוי.

באשיידנקייט הייסט — ניס מאָן באהאלטענערהייט דאָס, וואָס מע שטעמט זיך מאָן עפונדלעך.

100. מה לי לדבר דבר שאם יספור עלי יוקני ואם לא יספור עלי לא יועיל.

צו וואָס טויג מיר זאָגן אזוינס, וואָס אויב מע וועט עס דערנאָך דערציילן וועגן מיר, וועט עס מיר שאטן, און אויב ניס, וועט עס מיר ניס ברענגען קיין נוצן.

101. עצלת השתיקה טובה מעצלת הדבור.

דער, וואָס פירט זיך און שווייגט, טוט בעסער ווי ער וואָלט זיך פוילן און רעדן.

102. אם התחרט על השתיקה פעם אחת התחרט על הדבור כמה פעמים.

אויב צוליב שווייגן וועסטו כאראַטע האָבן איין מאָל, וועסטו צוליב ריידן כאראַטע האָבן א סאך מאָל.

103. ברוב השתיקה יהיה המורא.

וואָס מער דו שווייגסט, האָט מען פאר דיר מער דערעכטעק.

104. אצור לשונך כאשר תאצור ממונך.

היט דיין צונג, גלייך ווי דו היסטסט זיין געלט.

105. צדק המלך יועיל לעם הארץ יותר משבוע הזמן.

וועט דער קיניג באגיין זיך אָנמלעך, איז עס בעסער פארן פאָלעך, איידער א זאט יאָר.

106. מנחות התכמים במצוא האמת ומנחות הכסויים לים במצוא השקר.

קלונע רוען אָפּ, וועט זיי געפינען דעם עמעס, און נאראַניס, וועט זיי געפינען שעקער.

107. בקור לעצמים רחוקות תוסיף אהבה.

וואָס זעלענענער איז דער באזוך, אלץ גרעסער די פריינטשאפט.

108. אל תתעקש עם הכעסן כי תכעיסו ותאשם עמו.

שפאר זיך ניס מיטן קיסטן, מאַמער דערצאָגנסטו אים, בלייבט איר ביידע שולדיק.

109. מתאהב לנצח אדם רע לא תנצחו עד שיהיה רע ממנו.

א שלעכטן באדינט נאָר דער, וואָס איז ערגער פון אים.

110. שפת אמת פרי הצניעות והחריצות מותר התאוות.

עמעס איז די פרוכט פון באשיידנקייט; פלינט — די העכסטע לידנשאפט.

111. גס העולם הזה קדושין לעולם הבא.

א געס מיטן אוילעמהאזע איז א כאטענע מיטן אוילעמהאבע.

112. הסברת פנים אות נאמן על הנדיבות כמו הנצנים אות אמת על הפרי.

העפלעכקייט איז דער ריכטיקער סימען פון ברייט־הארציקייט, ווי די קנאָספּאָ אָף די קומענדיקע פרוכטן.

יו. גערטשוק

הערש אינגערס גראפיק

זוויי יאָרצענדליק צוריק האָט אינגער אילוסטירט א. וינגאָראַדאָוס באַוווסטן ראָמאַן העגן דעם גרויסן פּידלער. און איצט, שוין אין מאָנאָמענטאַלע פּאַרטיי רעטן, מאַרקערפּערט ער נאָכאַמאַל דעם דראַמאַטישן פון דעם דאָזיקן געשטאַלט.

ס'זינגען פאַראַן טעמעס, צו העלכע אינגער קערט ויך אום א סאך מאל. מיל פאַל האָט ער אילוסטירט שאַלעם־אלייכעמען, דעם קלאַסיקער פון דער יודישער ליטעראַטור האָט פאַר די לעצטע יאָרצענדליי קער געגאַלטן מיט אילוסטראַציעס. צו שאַלעם־אליי־כעמס ווערק האָבן, ווי באַוווסט, ויך געווענדט אַזעלכע מיטסטערס, ווי אַקסעלרעך און גאַרשמאַן, אלטמאַן און קאַפּלאַן. זיי האָבן געשאפן א געוויסע טראַדיציע אין דער גראַפישער אינטערפּרעטאַציע פון שאַלעם־אלייכעמס ווערק: דאָס אלגעמינע אין דער דאָזיקער טראַדיציע באַשטייט אין דעם, האָט דאָס ביילעסע אונטערשטריכן נאַציאָנאַלע ספּעציפיק פון שאַלעם־אלייכעמס געשטאַלטן אין צוגעוועפּאַרט מיט דער ראָמאַנישער שילדערונג פונעם טעטעלדיקן שטייגער, מיט דעם סאַטירישן גראַפּעסע און טורמעריי־שער ליריק.

אינגערס אילוסטראַציעס זינגען פּולשענדיק דורכגעדרונגען מיט דער זעלבער טראַדיציע. זיי פאַרמאָגן אַבער אויך זייער אייגענע און זינגען אין לויף פון יאָרן גיט געשטאַנען אָף איין אָרט אין זייער אַנטוויקלונג.

דעם פּאַלערס אַרבעטן פאַר די לעצטע יאָרן זיי־נען געוואָרן שאַרפּער און גראַפּעסאָרטיק. די בעס־טע פון זיי זינגען אויסגעפילט מיט א פּען, די קאַנ־טורן זינגען גיט קיין צוגעגעלעסע, דעטאַלן זינגען גיט קיין סאך, נאָר, יעדע מיט א גרויסער אָנלאַדונג. אזוי, צום צייטשיל, אינעם „פאַרקלעפּטן שניידער“, וואָס שטעלט מיט זיך פאַר א קאָמפּליצירטן געשמעלץ פון שטייגערשער אַזאַראַפּטיקליט, בּוּפּאַנאַדע, איראַני־שער סטיליאַציע און דראַמאַטישן, אַקצענטירט איצט אינגער זיך דעם שטייגער, נאָר די פּאַנטאַסטאָגאָריע. אינגער אין ווירקלעך א דינעמישער מאלער, וואָס באַגרענעצט זיך גיט מיט די איינמאַל אויסגעווענדעט קינסטלערישע פאַרמאָגן און גראַפישע מיטלען, דער דיאַפּאָז אין זיין גראַפיק אין א ברייטער—אַנ־הייבנדיק פונעם ראָמאַנטיש־העלדישן פאַרשטעט בלו דעם סאַטירישן גראַפּעסע אין זינגע אַזאַראַטראַציעס און דעם אייגנאַרטיקן שפּילעוועדיקן הומער, ווי, צום ביישפּיל, אין דער גרויסער סעריע בילדער, געוועז־מעט טשאַלי טשאַלינגען.

הערש אינגער אַרבעט זייער פּרוכטבאַר אין דער ביכער־גראַפיק. אין דער פּערזאָליק, זינגע געשמעלץ קאָן מען אויך נען אָף אַנאָווערטן פאַר גראַפּאַפּאַן פּלאַטן. אַבער אין העלכן זשאַנער אינגער זאָל גיט פאַרבעטן, פאַרבלעבט ער א ראָמאַנישקער מיט זינגן אייגענעם קינסטלערישן קסאָו.

אַ מאַסיווער קאָפּ, א גרויסער שטערן, אן אַנ־געשטערענט־דורכדרינגלעכער בליק—אזוי מאַלט אינגער דעם פּאַרטערט פונעם גרויסן קאָמפּאַַזיטאָר בעטשאַווען. דער קינסטלער מאַלט זינגע פּאַר־טערטן, באַנצנדיק זיך ברייט און דרייטט מיט זאָר־טיקע שוואַרצע גוואַש־שטריכן. די שוואַרצע פאַרב־דינט גיט בלויז אָף איבערגעבן די קאָנטורן פונעם פּאַרטערט. די געדיכטע טונקלקייט פאַרטיילט דעם לימונט, שאפט די אַטמאָספּער און גיט איבער די שטימונג. א שטורעם פון געשילן, אן אַופּברוי פון לינדנשאפטן. שווערע וואַלקנס הענגען איבערן קאָפּ, די בליכע לעוואַנע שלאַנגט זיך קיים דורך דורך זיי... בעטשאַווען איז פון לאַנגאַנען דער באַליבטער העלל פון דער ראָמאַנישער ליטעראַטור און קונסט, באַוונדערט דער אלטער, אַרעמער און טויבער בעס־האַווען, וועלכער הערט גיט די אייגענע מוויק. פּלוצעם האָט זיך געעפנט די טיר, און ס'איז אַריינגעלאנגט א מענטש אין א שוואַרצן מורטק, אַפּגעקאָסטע ראַנגן פונעם שטערן האָבן איידעס גע־זאָגט העגן און אַרשטערנעוויינלעך אַנטוויקלטן מווי־קאַלישן אינטעלעקט...

מיר דוכט, אן אינגערס פּאַרטערטן וואַלטן מיט לויט דער שטימונג און מיט לויטן סטיל געקאָנט דיי־נען אלס זייער פּינקטלעכע אילוסטראַציע צו ו. פ. אַדאַעוויסער ראָמאַנישער דערציילונג „בעטשאַווענט לעצטער קוואַרטעט“. און אינדערעמען, דער מאַר־לעך נעמט אויף דעם גרויסן קאָמפּאָזיטאָר דורך א ראָמאַנישער פּרומע. אלע זינגע קונסט־מיטלען האָבן דעם ציל צו מאַרקערפּערן בעטשאַווענט טראַגישן גיורל. אין דער היינטיק פאַרמאָגט אינגער גיט זייער ניק פּאַריזער, וועלכע האָבן גיט בלויז אַמאַנזער־געאַרבעט די דאָזיקע טעמע. נאָר האָבן אויך אָנגע־הענגט די זעלבע עקספּרעסיווע, אַקצעספּאַראַכן ראַ־מאַנישע מיטלען. אַט אַרוואָס אינגערס בעטשאַווען זעט אַנדאָ אויס צו זיין גוט באַקאַנט, דער מאלער וואַלט גיט גיט קיין נישט געשטאַלט. גיט אַזעלכע גייר־אנסן, וואָס זינגען פּרומע גיט באַמערקט געוואָרן. אַבער דאָס געשטאַלט, וואָס די אלטע קונסט האָט אויסגעטורעמט, לאָזט דער מאלער דורך פונקט, דורך זיין אייגן האַרץ. ווי ער זאָל גאַרנאָס אים אַנטדעקן, און ליינט אַריין אין דעם זינגע געשילן, זיין הייטעק און פּרידי. דעריבער זענען זינגען שוואַר פונגען אַכלוטן גיט אויס ווי א מין סטיליאַציע. אינגערס ראָמאַנישן איז א לעבעדיקער, א היינטיק קער.

מיט דער זעלבער שטורמישער פאַטעטיק איז באַאינגערס באַוועלט דאָס טראַגישע געשטאַלט פון א צווייטן גרויסן קינסטלער—פּאַנאַניי, קימאַט מיט

ביראבידזש אנער נימס

פופצן מעג אף שיפלעך

א גרופע טוריסטן, מיטגלידער פון די סעקציעס "יונגער בעז" לאג" און "באשיצער פון דער נא" סור" בא דער געגנטלעכער טור רייסטן סטאנציע, האט פופצן טעג ארומגעריסן אף שטילעך איבער די שטיבן סוטארא און בירא. צוערשט זינען זיי געשוועמן איבער דער סוטארא, אינעם פון די גרעסטע אף דער סעריאריע פון דער יידישער אויטאנאמער געגנט סמבין, וועלכער ציט זיך אף א מעהאלער פון 123 קילאמעטער צווישן די סאמקעס. און 10 טעג ארום האבן זיי זיך אפגעשטעלט איין ייטעווע ביזנאסן פון מונדאנען דורכגעמאכט 250 ק"ל לאמעטער איבערן ארץ-סידן. ביים דער ריזע האבן זיי יונגע טוריסטן געפירט באגאבאטונגען איבער דער פלערע און פאנאר פון דער געגנט, געזאמלט מאטעריאלן פאר פארשערשע סטאנציעס וועגן דער רעסטאוראציע פונעם וואלד-מאסיא אין ראיאן פון די סוטא-רע ארץ-גורובן.

נייפעלדער. האריזאנט

דאס דארף נייפעלד האט פאר די לעצטע יארן זיך שטארק צו וואקסן און איז פארוואנדלט גע-ווארן אין א היפישן ארבעטער-ייטשע. די ברייטע גאסן מיט וויי-סע צווייטע-סטאקעס הייזער און פארענע קאטעדורשן טוקן זיך אין גרינס. באוואנדערט שטילן זיך אויס די נעמ-טויגלעכע און דאס קולטור-הויז. מיט א יאָר צוריק האט אין קולטור-הויז צוגעהויבן פונקצאָ-נירן א געזעלשאפטלעכער קלוב "האָריזאָנט". דאָ קומען פאַר קלענ-ע צערטן באגעגענישן מיט אינטער-רעסאנצע מענטשן, אַמט ווערן ארגאניזירט אריסטעלונגען. פרעכטיק זעט אויס דער וואל פונעם נייפעלדער קולטור-הויז און די גאלדענע הארבסט-טעג. ווען די האָרעפאָניקעס מונעם ראיאָן פירן אונטער א סאטאקל מונעם אונדזערשטאפטלעכן יאָר. לעצטנס איז דאָ צוגעגרייט גע-וואָרן א סעמאטישער אַוונט. "די הענט, וואָס מעקן מיט ברייט", און די טישן און סטענדן זינען געווען אינטעסעלעס קושיש מיט

קארטאפּל, צונטערייטע פאָמי-דארן, גרינע אויגערקעס, יאגעדעס, געדיכטע סנאפּעס מיט שווערע זאגנען פון ווייץ. די זעלבסטע טיקע אקטיאָרן זינען אריינגע-טראָטן מיט אן אַריגינעלן קאַנ-צערט. מיט דער ארבעט מונעם קלוב "האָריזאָנט" פירט אָן א געזעל-שאפטלעכער ראט פון פופצן אק-טיוויסטן, צווישן זיי - דער סאָס-רעסאָר מונעם נייפעלדער דראָסן ראט י. גורשמאן, דער סעקרע-טאר מונעם קאמיונאַקאציעס מ. סאבאדע אא. פארוינער פון דעם ראט איז דער דירעקטאר מונעם קולטור-הויז ליודמילע יאנקעלע-וויס.

אין "קולדור"

אין דעם באוואוסטן מיט זינע ווערטפולע היילונגס-קחאלן קור ראט "קולדור" רעדן אָפּ און פאר-ריכטן זייער געוונט אין מעשען מונעם יאָר בא צוואנציק טויזנט מענטשן, וועלכע קומען אהער פון פארשיידענע עקן לאנד. דער קוראָרט פארברייטערט זיך פון יאָר צו יאָר, איצט פונקצאָ-נירן דאָרט א גרויסע פאליקליניק, וואָס איז אריינגעשטאט מיט דער נייסטער מעדיצינישער סעבניק און אפאראטור, צוויי אנדעקאָר-פוסן, 10 וויינגאסע-בעדערע, א באַריק אף 500 ערטער, קולטור-שטייגערשע אנטסטאלטן. די קראנקע ווערן באדינט דורך א קהאליפּיצירטן אַלעקסעיה מע-דיצין-טער, דער דאָקטער לייזע קעס, לעמפּשיל, וועלכע ארבעט דאָ שוין 15 יאָר, ווענדעט אָן די נייסטע דערגרייכונגען פון דזאָג-נאָסטיק, א גוטן שטע האָט בא די קוראָרטיקעס און בא די אָר-טיקע אַנזונדנער דער דאָקטער סערגיי שטערעמסקין.

שלויע מעלינגאטערס ביכער גראפיק

אין מאַסקווע איז אינעם אויס-שטעלונג-זאל פון דעם קינסטלער-סאטראנד פון ססור אין מעשען פון א כוידעש ציט באוויזן גע-וואָרן אן אויסשטעלונג מונעם גע-וויסטן ביכער-גראפיקער, לארע-אט פון דער צווייטע-לעקעלעכער געטעבער-פערעמיע שלוימע טע-לינגאטער, ביכער און ווערנא-גראפיק, פון אויסגעפערעמטע צייטונגען און אמישן, אקצידענט-ברעטען, פאטא-מאנאזשן, צייכע-גונגע, מוסטער פון סיפאגרא-שין שריט - איבער די אלע וואנערן מונעם ביכער און דרוק-ווען האט זיך גאנץ לעבן גע-אריבעט דער קינסטלער. דער אינעם קאטאלאג, האט פארלאג, סאזעטסקי בודאָושיניק האט אריינגעלאזט סעציעל צו

אַט דער אויסשטעלונג, זינען פארענטלעכטע שלעכטע אינעם-רעסאנצע ארטיקלען, געווייזטע שלוימע טעלינגאטערן, צווישן זיי די יוכרינעס מונעם באוואוסטן בר-כער-קינסטלער פון דער דייטשי-שער דעמאָקראטישער רעפובליק פאָפּס, אלבערט קאפּער - מיט גליד פון זשורי פון דער צווייט-שער שלעכטער אויסשטעלונג, דאָס בוך - 1975.

שלוימע טעלינגאטער האט, ווי באוואוסט, אריינגעבראכט זיין היפישן צושטער אויך אין דער אנטוויקלונג פון דער יידישער ביכער-גראפיק, אף איינע פון די סטענדן פון דער אויסשטעלונג, וואָס איז געווען באטיטלט מיט ווערסער, צוליב דער פעלער-פריינדשאפט, האט מען געקאנט זען, באוואנדן מיט די ביכער און ווערנאָל אין אנדערע שטראכן, פיל יידישע אויסגאבעס, וועלכע ס'האט קינסטלעריש אויסגעפער-רעמט שלוימע טעלינגאטער, צווישן זיי די הילע מונעם ווער-נאל, סאזעטסקי היימלאנד, פער-רען מאַרקישעס ראָמאַן, טראַט פון דייטש, שיקע דרוזן בוך, די פערטע סטרוגע, מוישע טייטס לידער-זאמלונג, לייב קוויט-קאס פאָמע, יונגע יאָרן, די אויסשטעלונג האט ארויס-געפירט א גרויסן אטענעס בא די ליכטאָנער און שטער פון דער ביכער-גראפיק.

געשטארבן יאָסל גאלדבערג

מיט גרויס צאר האבן מיר זיך דערוואסט וועגן טויט מונעם יי-דישן פראַגרעסיבן זשורנאליסט, דיכטער און געזעלשאפטלעכן טר-ער און ארגענטינע יויסעף (יאָסל) גאלדבערג. י. גאלדבערג איז געווען איין גער פון די אקטיווע בויער פון דער יידישער פראַגרעסיבער קול-טור און ארגענטינע, גיט געקוקט אף די פאליציישע רעדיפּעס, טעטיס און טעראָר, האט ער אף קיין איין טאָג גיט אפגעשוואכט זיין רעזאליוציאָנערע סעטיקייט. פראַקטאָרשטער דיכטער און זשורנאליסט, האט ער פארשפּנט לעכטע שלעכטע ביכער, ווי אויך ווערק, איבערזעצט אף יידיש פון שפּאַנישע שרייבער. מיטן טויט פון יאָסל גאלדבערג האט די יידישע פראַגרעסיב-ליי-טעראטור געליטן א גרויסן סאר-לוסט. זיין אַנדענק זעט לאנג זיין אינגעקרייזט אין די הערצער פון א סאך יידישע ליינער. די רעדאקציע און רעדאקלעגיי-ע פון "סאזעטסקי היימלאנד" רייקן אויס זייער סינגעפיל די ארגער-ניכער פריינט און דער מיטפאָסע מונעם פארשטאָרבענעס.

אין א הייסן טאג

2

3

4

5

1

אין די פאטאס:

1. 2. צווישן די אשווינער פון דער געגנט אין פאפולער דער אנסאמבל פון הימנטיטיקע באלטענץ באם שטאטישן קולטור-פאלאץ אונטער דער אפירונג פון טאמארע טשערניס. דער אנסאמבל איז מיט דערפאלג ארויס געטראטן אפן קאנטישן און זאנאלן קאנקורסן.

3. אין דער קינדער-קאפע. טשעבור ראשקא. דא קען דאס קליינזארג זיך מעכאבעד זיין מיט אמוקעס. גער בעקס און אנדערע געשמאקע זאכן.

4. 5. אטראקצאנען אפן קינדער-פלאץ פונעם פארק פאר קולטור און אפרו.

פושקין־פארלעזונגען, וועלכע זינען איבער געווארן א ליטערארישע טראדיציע, זינען צום ערשטן מאל דורכגעפירט געווארן מיט 130 יאר צוריק אינעם פארווארסענעם טראנס־אוראלער דאָרף סמאלינג לויט דער איניציאטיוו פונעם פאָר־עטי־דעקאבריסט ו. ק. קיובלעבעקער, וועלכער אין דאָרט געווען אין פארשיקונג. די דאָקומענטן, וועלכע די אַרטיקע קאנטענער האָבן געפונען אין די ארכיוו, דערציילן וועגן דעם, אז זומער 1845 יאר האָט ער אָרגאניזירט אַזוי אין שטוב, א געוויינלעך פּריריש היז אפן ברעג פונעם סוף־באל, א יאָמטעו פון פּאַעזיע, געווינדעט דעם אָנדעקס ון זיין־ליציי־פּרענט. אף די ערשטע פושקין־פארלעזונגען האָבן זיך פארוואלט די פארשיקעט קיין קורגאן דעקאבריסט. די ליטעראטור פון טראנס־אוראל האָבן באשלאסן דורכ־צופירן אין סמאלינג א יאָמטעו פון פּאַעזיע, געווינדעט דעם 150־טן יאָרטאג פונעם אומשטאנד אפן טעאטי־פלאַט.

(מאטע.)

א וויסנשאפטלעכער טיטל שערלאַק כאַלמסן

קאָנאן דאָילס בארימטער דעטעקטיוו שערלאַק כאַלמס האָט נישט לאנג צוריק באקומען א וויסנשאפטלעכן ערויטל אינעם אוניווערסיטעט פונעם שטאט קאַלאָראַדאָ (פּשא). כאַלמס האָט, נאטירלעך, נישט געקאָנט פערזענלעך ביזויזן אף דער פערלעכער צערעמאָניע. "אין זיין נאָמען" האָט דער וויסנשאפטלעכן טיטל באקומען דער צעמזונע פונעם שער־לאַק־כאַלמס־מחיי אין סאַראַנסאָ. ער האָט געבעטן אנטשול־דיקן דעם דעטעקטיוו, וואָס יענער האָט נישט געהאט די מעגלעכקייט ביזויזן אף דער צערעמאָניע. "אין לעצטן מאָך מענט, — האָט געזאָגט דער צעמזונע, — האָט כאַלמס באַקומען אן אומרזקע מיטלונג, אז וואָס זיך אומגעקערט דער פראָפעסאָר מאָריאַטי."

וועגן צייגענען שערלאַק כאַלמסן דעם ערויטל אין געמאלדן געוואָרן ביים א סימפאָניע, געחידמעט דעם דאָזיקן בארימטן ליטעראַרישן העלד און זיין שעפער — דעם ענגלישן שרייבער קאָנאן דאָיל.

אין צוואנציק יאָר ארום

אין דער שטיקאנער מוניציפאלער ביבליאָטעק איז פאר דער לעצטער צייט געבליבן אויף חייניק ביכער, או די אַרטיקע באלעבאטיס האָבן געמאלדן דורך די צייטן טונגען וועגן "פארגעבן די זינד פון די לייענער". אנדערש גערעדט, זיי האָבן אָפגעשאפן די געלט־שטראסן פאר נישט אומקערן די ביכער צום אָנגעמערקטן טערמין. דער ערשטער איז געקומען א לייענער מיט אלעסאנדער דימאט ראָמאן "אין צוואנציק יאָר ארום", וואָס ער האָט גענומען אין ביבליאָטעק... מיט צוואנציק יאָר צוריק.

די געווינהייט האָט געזיגט

אלס פראָטעסט קעגן דער "טעלעוויזיע־העראַפאט" אין משא האָט א געוויסער אנט פארם דורכגעפירט אפן צענטראלן פלאַץ אין סאָפֿראניסאָ אן אומגעוויינלעכע מאניפעסטאציע: ער איז ארומגעפארן מיט זיין אומטאָקאָביל אף 45 אלטע טעלעוויזארס און זיי צעבראָכן דער מיל־צאָלער אוילעך, וואָס האָט זיך צוגרייט געזאמלט אפן פלאַץ, האָט באגעגנט זיין אציע מיט אפלאַדיטענען. דערוואָג האָט מען גענישט אויפן: די אַרטיקע טעלעוויזיע ווע האָט דאָן פאָטאָגראַפירט די דאָזיקע אויסטערלישע סצענע, — ווי זשע קאָן מען דורכלאָזן אזא טעלעוויזיע־טראנסלירונג?

פונעם שרייבערס ארכיוו

מיכאל שאַלאַקאָוס פערזענלעכער ארכיוו איז ביים דער גרויסער פאָטערלענדישער מילכאָמע פאר־פאלן געוואָרן. נאָר דער מאַסקווער ליטעראַרישער מעלכע־מחיי פארמאָנט אוניקאלע דאָקומענטאליקניסט־לערישע מאטעריאלן פון שאַלאַקאָוס ביזמילכאָמעדיקע פאָנונג.

דאס סאטע ווערספולע צווישן די דאָזיקע מאטעריאלן זינען פינף מאנסקריפטי־ביגנעס פונעם ראָמאן "דער שטיילער דאָן", וואָס זינען איבערגעשריבן אף ריין מיט א קימאט קאליגראפישער האנטשריפט. אָן קיין שום אויסבעסערונגען.

א גרויסע באדייטונג האָבן אויך דעם שרייבערס אווטאָגראַפן פון א נאָך פריערן פערזאָן — בריוו צו א. סעראַמאָוויטשן אן מ. גאַרקין, וועמען דער יונגער שאַלאַקאָו האָט צוגעשיקט די דערציילונג "דער בלויער סענע" און די ערשטע קאפיסלען פון זיין ראָמאַנעפּאָפּי.

שטיקאנע איז דער בריוו צו די ענגלישע לייענער פון "אפּעוהיבנענער רויזער". דער אווטאָר אייזעט מיט אויסלענדישע אדרעסאטן נישט באטראכטן זיין ווערק וועגן דעם אָפּאנגלעכן פערזאָן פון דער קאלעקטיוואציע אין סאַרעטנפארבאנד אלס עקזאָטישע דערשיינונג און ער דערקלערט איר טאָך.

א ביבליאָגראַפישע וועלטגהיט שטעלן מיט זיך פאר די ווורנאלן מיט די ערשטע פובליקאציעס פון שאַלאַקאָוס ראָמאנען, וועלכע זינען פאראן אינעם מוזיי, ווי אויך די ביכעלעך פון די מאסאָוויטשע. צו זיי געהערן די דערציילונגען "א פרוי מיט צוויי מענער" (1925); "דער פאָרווערד פונעם רעוואָלוציאָן געון מיליטערישן ראט פון דער רעפּובליק" און אנדערע (1930). סעריע "ביבליאָטעק פארן באטראַק".

צווישן די עקספּאָנאטן געפינען זיך וועלטענע פאָטאָגראַפיעס: איינער פון די סאמע ערשטע פאָטרעטן פונעם שרייבער (1923) און דער אויספילונג פונעם באוויסטן מאַסקווער פאָטאָגראַף נאפּעלבאָום און א סעריע פּאָרעטאָגראַפיעס פונעם פאָליקאָמיטאר מ. שאַלאַקאָו.

(וועטשענערייא אַמאָקאטא)

א ניראָרקער פארלאג האט ארויסגעלאזט א בוך, וואס האט גלייך באקומען א גרויסן שעס. דער בוך איז דערשריט נען אין 11.5 טויזנט עקסעמפלארן און איז מאָמענטאל אויספארקויפט געווארן. „א. בוך וועגן גארנישט“ — אזוי הייסט ער און אנטהאלט 200 אבסאָליוט ריינע זיטן אין אן איינציגן. די פּרומ זינע איז געווען דריי דאלארן. דער ערשטער דערפאלג האט באגרייכט דער פארלעגער, און זיי פלאנירן אין דער נאָענטסטער צייט ארויסלאָזן פאר די ליבהאַבער פון אימפּאָזאַנטע איינציגן א. צווייטע אויסגאָב. בע מיט נאָך א ריכטער ארספורעמונג, וועלכע וועט שוין קאסטן 5 דאלארן.

אף אן אאקציאָן

אפן קריטיקאקאָנפֿראַנץ אין לאַנדאָן האט דער סקולפּטאָר אַסקאַר נעמאַן ארויסגעשטעלט צוויי ווערק — טשערטשילס ביזסט און זיין אייגענעם אין טשערטשילס אויספילונג. אין 1952 יאָר איז אויסגעשטעלט טשערטשיל מאַססיס געווען צו פאָר זיין פאר אַסקאַר נעמאַן, און ביזסט טשאַנס האט ער אליין געמאַכט אן עסקין פונעם סקולפּטאָר קאַש. דערנאָך איז פונעם ביזסט. די סקולפּטור אין טשערטשילס אויספילונג איינציגן מיטן בלעזערעסקין אין פארקויפט געוואָרן פאר 1155 פונט. דאָס סאַמע אינטערעסאַנטסטע איז דאָס, וואָס אַף אַסקאַר נעמאַן ווערק האָט זיך קיין קינע נישט געפונען. „א. רובענשטאַם“

דעם 1 יון איז אין אסטערדאם דערשינען די ערשטע אין דער וועלט „רייזע דיקע“ ציטונג — „העספּראָקען דאכלאד“. די דאָזיקע אומגעוויינלעכע ציטונג טעלעט מיט זיך פאר א מאַגניטאָפּאָן קאסטעס. אף וועלכער סימלעך פארשריבן די ניסן, וואָס אויסהערן זי דויערן אין שו. זי איז אויסגערעכנט אין גרונט פאר קראנקע און ערערע מענטשן, וועמען ס'איז שווער צו ליינען. פונעם 1 יאָר וואר 1976 וועט די ציטונג ווערן א טעגלעכע. איר פּריוז איז נישט מער, ווי עס קאסטן די געוויינלעכע טעגלעכע האַלענדישע ציטונגען.

די שטים פון... מאָנא ליזא

די יאפּאַנישע ליבהאַבער פון מאָלעריי זינען געווען אנצייט פון א ראַדאָטראַנסלירונג. געווינדעט דער באַרימטער „ליבהאַבער“, וועגן לעגנאַראַד דא ווינטשיס אומשטערבליכער ווערק האט דורך די ראַדאָט אומגעמערט דערציילט... גופע מאָנא ליזא. אין מעשעך פון 18 סעקונדעס האט געקלונגען די צאָרטע שטים פון א יונגער פרוי, וואָס האט גערעדט אף איטאליעניש: „איך בין געבוירן געוואָרן אין פלאָרענץ. מירן פאָרטעט האט דער קינטלער געמאַלט. ווען איך בין אלט געווען 26 יאָר.“ ווי ס'האָט זיך ארויסגעוואָן, האָבן די יאפּאַנישע ספעציאַליסטן לויט די געוויכטשטרייכן, דער פאָרן פון די ליפּן און פון דער נאָז פון דער באַרימטער איטאליענערן געמאַכט א רעזומע וועגן דעם, וואָס פאר א שטים האט געקאָנט באַ איר זיך. און דער אינזשעניער פון א יאפּאַנישער פירמע מ. סודזוקי האט פארשריבן די שטים אף א מאַגניטאָפּאָן. ווי ס'האָט מיטגעטיילט די אגענטור פראַנס פּרעס. האט סודזוקי באקומען אן אַפּאָזעלע באשטעלונג פון פאריזש. ווי ס'האָט זיך געפֿענט אן אויסשטעלונג פון לעגנאַראַד דא ווינטשיס ווערק. ער זאל ארויס שיקן אהין די מאַגניטאָפּאָן-טאַשע מיט „מאָנא ליזעס“ שטים.

אבסורדישע רעקאָרדן

אין די פאריזשער ביכער-מאַנאזשינע האט זיך באוויזן אן אוניקאלער „בוך פון אומגעוויינלעכע רע-קאָרדן“ — א זאַמלונג פון די אמערטעס קוריאָזע און אבסורדישע „רעקאָרדן“. אָס זינען בלויז עטלעכע ביישפּילן פון דער דאָזיקער זאַמלונג:

דער פאקיר קאָממאַר האט פארבראכט אף א טעפיר פון שארפע צוועקעס 25 שאַ מיט 20 מינוט; אן אויגערופענע „אלימפאדע“, ביים וועלכער דער סאַמע לאַנגווערנדיקער אויסטויש מיט פּעשט אין פאָנעם האט זיך געצויגן 31 שאַ דורכאנאנד; א ברייז, געשריבן פון האנט, וועלכער פארנעמט אויפיל זיטן, אן אויב אויספּרעסירט זי אין איין ליניע, וועט זי האלטן אין דער לענג 1 קילאָמעטער 120 מעטער; אין 1900 טון יאָר איז איינציג א ליבהאַבער פון שליסן געוועסן דורכגעגאנגען פאר וועסן באַדאָשים א מעהאלער פון ווייז ביי פאריז... אף די הענט.

צום סוף פונעם בוך זינען איבערגעלאָסן עטלעכע ריינע זיטלעך פאר יענע ליינער. וועלכע ווילן צוגעבן צו די אויסגערעכנטע אויך וויערע אייגענע „רעקאָרדן“.

פון אונדזער
פאטא-
ארכיוו

1

2

3

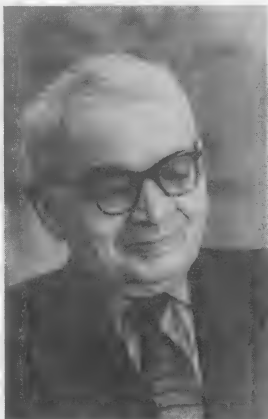
1. מ. שאַימין (1920)
2. עזרא מיניבערג (1940)
3. איציק קיפניס אין די יונגסייארן

4. פון לינקס אף רעכטס שטייען — איזי כאריק, צוויי גיט באקאנטע מענטשן, יאשע בראַנשטיין, א גיט באקאנטער, מוישע טייף, אין דער צווייטער ריי — בער אַרשאנסקי, אוראם וועוואַרקע, דאָויד בערגעל, סאַן, ארין קושניראָוו, בער אַרשאנסקי, פרוי, אוראם ראפאלסקי, אין דער ערשטער ריי — מענדל גאַלד, מאן, א גיט באקאנטער, ברוי אַלעווסקי, מענדל ליפשיץ, 1927.

מוישע טייף (פון רעכטס) אין ה. אלעקסאנדראו
(1964)

איינע פון די לעצטע פאטאגראפיעס פון
ה. אלעקסאנדראו

ה. אלעקסאנדראו פאזירט פארן סקולפטאר פייסעך קריווארצקי. וועלכער ארבעט איבערן
פארטרעט פונעם שרייבער

עטוואַס וועגן סיביר

ניס בלויז גרויסע אינדוסטריעלע
שטעט, גאר ארויף היינטיקע וויכטיג-
פאלאסטיקע-אויסגארעטע צענטערס.
דער נאָואַטייבסקער מיליאל פון
דער אלפארבאנדזשער וויסנשאפט-
אקאדעמיע איז באווסט אין דער
גאנצער וועלט. דאָ זענען עטליכע
20 אקאדעמיקער, 400 פּאָפּטערן,
3000 אקטארס פון וויסנשאפטס,
47 טרוינט וויסנשאפטלעכע מיט-
ארבעטער, נאָואַטייבסקער איז גאָר
גאר א יונגע שטאָט (זי האָט גאר
וועניגער ווי ברוינ פון מיט אינציי אָר-
צוריק). איצט איז דאָס איינע פון
זי צען גרעסטע שטעט אין סאָ-
וועטנאראנד.

באייטנדיק איז אויסגעוואקסן
פאר די סאָטשיסטישע יארן דער
קולטור-ניוואָ אין די ראַנגדער
טון פון סובייט. אין אקאדעמיע,
אשטייגער, וואָ עס לעבן יאקאָסאָן,
עווענקאָ, שיקאָווסקי, יוקאָוויטש,
וועלטע האָבן ביי דער רעוואָלוציע
ציע פון פאָרמאָנט זיכער שריט
לעכטער, ווערן און דער מוטער
שפראך ארויסגעבן ראַמאָנען,
דעראַלינגען, לידער-זאָמלונגען.
די ביכער פון די יאקאָוויטשע שריי-
בער דערשטענען און דער איבער-
זעצונג און רוסיש, אקראַאָניש,
ליטוויש און אנדערע שפראַכן פון
די עלקערע טונעל סאָטשיסטישע
באנא. אינעם יאקאָוויטשע עלעכע
ווערט אַפּערסאָנעלע לערנען זיך הער-
כער 6 טויזנט סטודענטן, און די
אקאדעמיע טונעל אינאיינעם
ארבעטן אריבער 300 וויסנשאַפֿט-
לעכע מיטאָרבעטער.

נאך אין די מילכאמע-יארן האט
געלאָרענע קעסערדיגע אַר-
נעהויבן זוכן דימענסאן סיי-
איצט און דאָרט ארבעטזאָמאן
גרויסע הינטערצייטיקע שטאַט
דער טראַנזשיווער פּובליקא-
פיער ראַדער. ערלעכע האָט בא-
זוכט סיבירי מיט אַ אַר צען צו-
ריק, האָט געשריבן, אז „שין“
איצט ווירקט יו אפן גורל פון
דער וועלט מיט איר פּראָדוקציע
פון שטאַל און קוילן, און אין
דיס-סיס-פּעקע איז אירום, צום
אַנהייב פונעם XXI יאָרהונדער-
ט וועט יו קאָנען פארנעמען דאָס
ערשטע אָרט אין דער וועלט לויט
איר פּראָדוקציע. דאָס איז... די
קונסט פון אונדזערע מאַטריאל-
אונדזערע מאַטריאל-אונדזערע

י. גינעווסקי

מטילאס פון סיביר ווערן קולטיר
וירט עפל און ווינטגרייכ.
רען אין סיביר מיט גאטס. געאָ-
לאָג זאָגן, אז אין סיביר וועגן
טראָן קיימאס אלע עלעמענטן פון
דער מעדעליצשטאָבעלע... נאָר,
אין און פאליעמאליעס אראפ, אַרצן,
דימבאָנן, ווינקע ווערעווען טשיין
קילן, סאָסאָסאָן אא. לויט אירע
אויסרעכענען וועט מער און מער
איינע פון די גרעסטע אַזאַקא-
מערס אין דער וועלט. אַזאַקא
כילעק פאלט אויס דריי פערטל
פון אלע אַנסדעקסע פירלעך-
ווערן פון אַנאָדערע לאַנד, צוויי
דריטל אַפּאָנאָדע, נין צענטל זעל-
ענע פון אַיידעלע פּאַטאַל. 80
צענטנעס און ענערגעטישע
רעסורסן און פיר פּיטמאָלעס
די וואַלד-רעסורסן פונעם סאַוועטן
סאַרבאַנד. פּעטריס זיך אף דער
צעטירטער פון סיביר און פונעם
טעטן מירוד.

אין דער סימוענער געגנט אין
געשאפן געווארן א מעכטיקע
נאמט און גאזאידנאסטרע.
אין זונגאן און די געאלאגן, קע-
נען די רעסורסן בלויז פון אט
דער געגנט וויכערן דעם ארויס-
באקום פון 500 מיליאן טאן נאמט
א יאר און פון 600—700 מיליאן
קובאפעסער נאטירלעכן גאז.
פאר די יארן פון דער אסורעני-
מאכ האט זיך געענדרט דאס
פאנעם פון סיביר. היינט צוטאג
איז דאס א קאנט פון שאכטעס
און וואוואדן. סיבירען אומגעפער
גרייסע שטעט און שטענדיקע
אויסערן און פאלהירטן. דער
פארווישעטעץ פון לאנדווירט-
שאפטלעכע קולטורן האט געברענגט
העכער 25 מיליאן עקטאר. דאס
הייסט 10 פראצענט פונעם גאנצן
פארווישעטעץ אינעם לאנד.

סיביר איז געווארן א קאנט פון
הויכער קולטור. טשיטא און איר-
קוטסק, קראסנאָיאַרסק און קעמע-
ראַוואַ, טאַמסק און נאָוואַסיבירסק,
באַרנאול און אמסק—דאס זינען

אין 1890 האָט דער גרויסער
רוסישער שרייבער א. פ. שטער-
נאָח, אומגענציק זיך פון זיין
פירט און אינדול סאכאלין, נח
הריבון, פון סימאן ב'ז סאָפּס...
האָט איינציק, האָט דערמאָנט איר
פון מענטשן, זימען די סעלענ-
אף-דראַן, העלכע ווערן אפן
זינגט, און די ווערלאָסטן האָט פ-
ביר געמאט א טרויעריקע שטע פון
א פאלקס-טורמע — אן אומענד-
ליכער קאנט פון אומענדליכע
לידן" (א. מ. גאָרקי). אבער די
מעסטע שרייבער פון דער
רוסישער פארנאנגענהייט האָבן
געזען אין סיביר איינעם פון
די רייכטע געביטן און פאר א
רויסעזאָגט אים א גרויסע צו-
קונפט. האָט פאר א רייכער קאנט
אין סיביר, האָט פאר א מעכטיקער
קאנטע סימאן געזיגט נאך יאָר-
הונדערטער, נאך ווען ער וועט
באשעפערט זיין, וועט ער שפילן
אן גרויסע רעלע אין די אנאלי-
האָט געשריבן דער גרויסער רוסי-
שער שרייבער א. א. דראַסטעווא
פון סאך XVIII יאָרהונדערט.

סיביר פארנעמט קימאט א פערט
כילעך פונעם אוואסינן מאכט
ירק. אף די לאנדען פון 10 מיל
לאן קאדראט קילאמעטער וועלט
ווי מיר אינגעאסטער גאנץ
אוסטראליע. און זיבן טויזנט ק"מ
קילאמעטער האט זיך צעשפרייט ס'ר
ביר, איניינעם מיטן חסון מיד
רעדן, פון מירעווא און מירעד,
און מיר טויזנט - פון צאפן און
דארעם. מיר טרעפן דא אן קימאט
אלע קליינע, אלע בארדן און
עלעקטראקאטען. די סאמע ערשט
דענע לאנדשאפטן. און צאפן פון
יאקאסעס דעריינעם ווינענע דער
פראסט ביי 70 גראדוס. אין דאס
רעם סיבירי אין ווער גרויס די
היץ. בא דער היפאלאריער טונג
רע וואסט מער גינטש ווי אין דעם
זיינענע מאראשקע. און אין דעם

קינסלערשער אָנפירער פונעם
טעאטער שימען שורמזע.

א סצענע פונעם ספעקטאַקל
„מענאכעס-מענדל“.

א סצענע פון חס. ווישניעווסקיס, די
אפטימיסטישע טראגעדיע.

אבע פינקעלשטיין

איציק פעפערס ביכער

דער דאזיקער ביבליאגראפישער איבערויכט פון איציק פעפערס דערשיינענע ביכער כאפט ארום א פערדאז פון העכער מופציק יאר (1922—1974). די געקירצטע ווערטער ליינענ זיך אזוי: מ. — מאסקווע, מ. — ל. — מאסקווע — לעינינגראד; ז. — זיסן; ב. בל. — בלאט; איל. — אילוסטרירט (אילוסטראציעס); ציכ. — צייכענונג (ציכענונגען); פארטר. — פארטרעט. אויב אין די רוסישע און אוקראינישע ביכער איז דער איבערזעצער נישט אנגעוויזן, באשטימט עס, אז דאס בוך איז איבערגעזעצט דורך א קאלעקטיוו אויטאָרן.

איציק פעפערס ביכער, דערשיינענע אף יידיש

שפּעטער. לידער. קיצוה. "הידערוואקס", 1922. 30 ז.
(ליטעראטור-פארלאג. "ליריק").
וועגן זיך און אזוינע ווי איד. לידער. קיצוה. מעלר-כעספארלאג פון אוקראינע, 1924. 95 ז.
א שמיין צו א שמיין. לידער. כארקאוו — קיצוה, מע-לובע-פארלאג פון אוקראינע, 1925. 98 ז.
פראטעסט טריט. לידער. קיצוה. "קולטור-ליגע", 1925. 66 ז.
געפונענע פונקטן. לידער. קיצוה. "קולטור-ליגע", 1928. 95 ז.
עליעס טויט. פאָעמע. כארקאוו, צענטרפארלאג, 1928. 36 ז.
געטליבענע ווערק. לידער. כארקאוו — קיצוה, מעלר-כעספארלאג פון אוקראינע, 1929. 381 ז. 1 בל. פארטר.
מיטטעלעך אין פערדן. מינסק. צענטרפארלאג, 1929. 36 ז.
געוועטן. לידער. קיצוה. "קולטור-ליגע", 1930. 239 ז.
(ביבליאָטעק "יידישע שרייבער").
פלאקאטן אף ברענזע (פלאקאטן, פאמפלעטן, סאטי-רע, נאָדעלן, לאָזונגען, פאקטן). כארקאוו, צענטר-פארלאג, 1931. 120 ז.
גרויזע. פאָעמע. כארקאוו, "ליטעראטור און קונסט", 1931. 92 ז.
דאָס מיטעלע און אנדערע מיטטעלעך אין פערדן. מינסק. צענטרפארלאג, 1931. 40 ז. איל.
בלענדע מיטן. פאָעמע. כארקאוו, צענטרפארלאג, 1931. 12 ז.
(ביבליאָטעק פאר וויניקא-אייזנרעדעקע).
געזאמלטע ווערק. לידער. ערשטער באנד 1918—1925. כארקאוו. "ליטעראטור און קונסט", 1932. 272 ז.
פלאטן. פאָעמע. כארקאוו — קיצוה, אוקרעמלוב-נאציאנאלפארלאג, 1932. 183 ז.

די אפגאבעס פון דער יידישער פראָלעטארישער ליטעראטור אין רעסאָנסורקסיוו פערזאָל (ספּע) נאָגראַמע פון א פאַרטראָג. געליינעט אף דער 2-טער אַלוקראַינישער קאָנפערענץ פון די יידישע פראָלעטארישע שרייבער דעם 28-טן אפרעל (1931). כארקאוו — קיצוה. אוקרעמלוב-נאציאנאלפארלאג, 1932. 56 ז.
די יידישע ליטעראטור אין די קאפיטאליסטישע לענ-דער. כארקאוו — קיצוה. אוקרעמלוב-נאציאנאלפארלאג, 1933. 108 ז.
לידער און פאָעמעס. 1925—1928. כארקאוו. "ליטע-ראטור און קונסט", 1934. 302 ז.
יאטן. לידער. רעדאקציע און סאַרעדע פון פייסי אלטמאן. כארקאוו. "מאָלאָדאי באַלשעוויק", 1934. 234 ז.
לעבן זאָל דאָס לעבן. לידער. כארקאוו. "ראדיאנסקא ליטעראטור", 1934. 192 ז.
מיט היינטיקע אויגן. (געזעצן) לידער. 1928—1930. כארקאוו. "ליטעראטור און קונסט", 1934. 160 ז.
פלאטן. לידער. ציכ. — מ. קאטליארעוויקי. קיצוה. קינדער-פארלאג פון אוקראינע, 1934. 130 ז. איל.
(שול-ביבליאָטעק פאר עלטערע קינדער).
צווישן הימל און אידן. פאָעמע. כארקאוו. אוקרעמל-וב-נאציאנאלפארלאג, 1934. 32 ז. איל. (ביבליאָטעק "זי גרייט", 2).
פילן אף מילן. לידער. קיצוה — כארקאוו, אוקרעמלוב-נאציאנאלפארלאג, 1935. 183 ז.
לידער. סאַרוואַרט. ב. אַליעוויקי. מ. "עמעס", 1935. 140 ז. (שול-ביבליאָטעק).
שטייט דער וואָרט. טעקסט — איציק פעפערס, מוזיק — לייב יאמפאָלסקי. מינסק. מעלובע-פארלאג פון ווסטר, 1935. 4 ז.
בלאנדע קאמטאָמאָלקעס. טעקסט — איציק פעפערס,

מוזיק — לייב יאמפאטסקי, מינסק, מעלוכע-פאר-
לאג פון חסער, 1935. 4 ז.

צענטראלע יידישע מעלוכע-ביבליאטעק א. נ. פון
מאָריס ווינסטעווסקי, איציק פּעפּער, ביאָ-ביבליאָ-
גראַפֿיע, קעזח, אוקרעמעלונגענאציאנאלאג,
1936. 15 ז.

קראפט, לידער, קעזח — כאראקא, אוקרעמעלונגענא-
ציאנאלאג, 1937. 275 ז.

געקליבענע ווערק, לידער, קעזח, אוקרעמעלונגענא-
ציאנאלאג, 1938. 284 ז.

דאָס גאַנצע פּיסקל, פּאָנאָסטעסע פּאָעמע, מ.,
עמעס, 1938. 47 ז.

בא די גרוינישע יידן, קעזח, אוקרעמעלונגענאציאנל-
פארלאג, 1938. 23 ז.

גרויסע גרונענע, ראָמאַן אין מערדן, קעזח, אוקרע-
מעלונגענאציאנאלאג, 1939. 317 ז.

גוטע צייטן, לידער, מ., דער עמעס, 1939. 32 ז.
(מאָסביבליאָטעק).

בראַביזשאנער לידער, קעזח, אוקרעמעלונגענאציאנל-
פארלאג, 1939. 24 ז.

וונדערלאנד, לידער, קעזח, אוקרעמעלונגענאציאנל-
פארלאג, 1940. 260 ז.

געקליבנס, לידער, קעזח, אוקרעמעלונגענאציאנל-
פארלאג, 1940. 128 ז.

בראַביזשאנער מאַרש, טעקסט — איציק פּעפּער, מר
וּק — ס. סענדערלי, מ., דער עמעס, 1940. 2 ז.

אין א מאָדליקער שט, לידער, קעזח, אוקרעמעלונ-
גענאציאנאלאג, 1941. 183 ז. 1 בל. פאָרט.

מילכאמע-באלאדעס, מ., דער עמעס, 1943. 64 ז.
שין און אָפּשין, לידער און פּאָעמעס (אויך די פּאָע-
מע, שאָטס פון האַרשענער געטאָ), מ., דער
עמעס, 1946. 216 ז.

אָפּטי, לידער, מ., דער עמעס, 1948. 244 ז.

לידער, באלאדעס, פּאָעמעס, אויסדערווילעט, צייכ-
ל, מאָרש, צונויפגעשטעלט — ראָבּל פּעפּערקא-
ליש, רעדאקטאָר — אוראָם גאַנסאר, נאָכאָרט —
הערש רעמעניק, דער דיכטער פון ויג, מ., סט-
וועטסקי פּיסאטעל, 1967. 432 ז. פאָרט. — סר
פּערילע.

רויטמייניש, לידער, גיראַרק, "איקוף" 1943.
"היימלאנד", לידער-זאַמלונג, גיראַרק, "איקוף",
1943.

שאָטס פון האַרשענער געטאָ, פּאָעמע, גיראַרק
"איקוף", 1945. 76 ז.

שין און אָפּשין, לידער, גיראַרק, "איקוף", 1964.

די זון פאָרגיט ניט, פּיעסע, אין 3 אַקטן, זעקס ביל-
דער, (געשטעלט אין מאָסקווער מעלוכישן יידישן
טעאטער אין 1947 יאר).

לעכאָנס, קאָמעדיע, (געשטעלט אין א ריי יידישע
טעאטערן פון מעסר).

ציטן ביטן זיך, פּיעסע, געדאַרפט געשטעלט ווערן
אין מאָסקווער מעלוכישן יידישן טעאטער.

ביכער, דערשיינענע אין דער איבערזעצונג
פון יידיש אף רוסיש

לידער-זאַמלונג, אריינגעפאָרטקט — ראויטש-טשער-
קאסי, מ. ל. מעלוכע-פארלאג פון קינסטלער-
שער ליטעראטור, 1931. 108 ז.

אויסגעוויילטע לידער, אין דער איבערזעצונג פון ס.
אנטאָקאָלסקי, ע. באַנריצקי, ד. בראַדסקי אא. מ.,
גאָסליטודאט, 1935. 158 ז.

לידער און פּאָעמעס, מ., גאָסליטודאט, 1937 [1938].
272 ז. 1 בל. פאָרט, (ציכ. — ז. סאַלאַטשאָו).
דער אויבער, לידער, צייכ. — ג. קראַוזאַו, מ., גאָס-
ליטודאט, 1939. 136 ז. איל.

לידער, קעזח, אוקרעמעלונגענאציאנל-פארלאג, 1939.
47 ז.

א בערלינער נאכט, לידער, אופא, שרייבער-פאר-
באנד פון אוקראינע, (פּאָעזיע אי טיל, ביבליאָ-
טעק פון שרייבער-פארבאנד פון אוקראינע), 1942.
22 ז.

פּרילינג אין א מילכאמע-יאָר, לידער, אופא, שריי-
בער-פארבאנד פון אוקראינע, (פּאָעזיע אי טיל,
ביבליאָטעק פון שרייבער-פארבאנד פון אוקראי-
נע), 1942. 28 ז.

מילכאמע און מענטשן, לידער, אופא, באַשאַפּליטיוו-
דאט, 1942. 32 ז. (אף דער הילע, פּאָעזיע אי
טיל).

צווי וועלטן, קריגישע, אָבליגו, 1943. 38 ז.

אויסגעוויילטע לידער, רעדאקציע און אריינפיר-
וואָרט — א. אנטאָקאָלסקי, צונויפגעשטעלער —
קאליש-פּעפּער און און ווערגעליס, מ., סטאָוועט-
סקי פּיסאטעל, 1957. 393 ז.

פּרינטיפּאט, לידער און פּיעסעס פאר קינדער,
ציכ. — ח. לאַוואַרעכאָיא, צונויפגעשטעלער —
ג. קאליש-פּעפּער און א. יו. גאַנסאר, אליגעמיינע
רעדאקציע און פּאָרזאָרט — א. ווערגעליס, מ.,
דעטגיו, 1958. 80 ז.

לידער און פּאָעמעס, צונויפגעשטעלט — ר. קאליש-
פּעפּער, א. ווערגעליס און א. גאַנסאר, רעדאק-
ציע — יו. סטעלאַנאָו, קינסטלער — יו. אדא-
מאָו, מ., גאָסליטודאט, 1958. 319 ז.

לידער, פּאָרזאָרט — א. באלאשאָו, צונויפגע-
שטעלט — ר. פּעפּערקאליש, מ., "כדאָנעסעס" —
גאלי ליטעראטור, 1969 [1970]. 287 ז. 1 בל.
פאָרט, (ביבליאָטעק, סטאָוועטעס דיכטונג).

די איבערזעצער פון יידיש
אף רוסיש:

א. אנטאָקאָלסקי, ל. אָנאָרש, ס. אלענדער, נ. אושאָווא,
א. אייזנשטאָיא, יו. אילינא, ע. באַנריצקי, נ. בא-
ניקאָו, ח. בוגאָלינסקי, ד. בראַדסקי, אי. גוריצ-
וויטש, נ. גלאָדקאָו, ח. גראַנאָו, ל. דליבאָטש,
ח. דערוואָוין, אי. טאַראָווסקי, ד. טאַראָנאָו,
א. טווערסקי, מ. וואַטשעסלאָוואָו, ס. איזענש-
קאלי, יו. יעושושענקאָ, ס. ליטוין, ח. ליטוין,
ס. לעוואָו, ל. מאלעוואָו, ל. מאַרטינאָו, ס. מאַר-

שאק, מ. מיראָוא, יע. גיעזשינצעווא, מ. סוועט
לאָוו, ח. פּאָטאפּאָווא, אי. פּאָסטאפּאָלסקי, מ. פּאָט
טיין, ס. ספּענדראָווא, ח. צוועליאָוו, א. קאַלי
סעוו, פ. קאַרמאַן, ל. רוסט, א. רעזישט,
א. שטיינבערג, א. שפּירט.

3. ביכער, דערשינענע אין דער איבערזעצונג פון יידיש אף אוקראיניש

ליריק, לידער, איבערזעצער — מ. פריגאָרע, כאַרקאָוו.
„ראדיאנסקא ליטעראטורא“, 1934. 30 ז. (ביבלאָ-
טעק „ראדיאנסקא ליטעראטורא“, נומ. 37).
דער אויזער, אויסגעוויילטע לידער, אין דער איבער-
זעצונג פון מיקאלא באזשאן, מארק זיסערמאַן,
לעאָניד פערעוואַמיסקי, מאַריא פריגאָרע, מאַקסימ
רילסקי, וואָלאָדימיר סאַסירא און פאָולאָ סיי
טשינא. צייכ. — סקראַטאָוסקי. קיעוו — כאַרקאָוו,
דערזשליטווידאָוו, 1937. 92 ז., איל.
פונעם קוואַל. לידער, לאָוו, „ראדיאנסקי פיסמעניק“,
1940. 96 ז.

חויטע כאַטשעוואַצקי, איציק פעפער.
לענין אין דער קינסטלערישער ליטעראטור, זאַמלונג,
כאַרקאָוו — קיעוו, אוקרעמלעכענאַצמינדאָלאַג,
1934. 192 ז.

חויטע בערענאָוסקי, איציק פעפער.
יידישע פּאָלעסלידער, קיעוו, אוקרעמלעכענאַצמינד-
אָרלאַג, 1938. 532 ז. (די גאָסן מיט לאַטיינישן
שריפט).

ביכער, דערשינענע אף יידיש מיט איציק מעפערס אריינפיר-ארטיקלען אָדער רעדאקציע.

מאָריס ווינסעוואַוסקי, זאַמלונג (צו מ. ווינסעוואַוסקי
קומען קיין קיעוו, 7 דעקאבער 1924. צונויפגע-
פערט).

שטעלט און רעדאגירט פון איציק מעפער. קיעוו,
„קולטור-ליגע“, 1924. 20 ז.
״יסעף באָוושאָווער. לידער. אויסחאל און רעדאקציע
פון איציק מעפער. מאָרואַרט — עוראָ פּינינבערג.
קיעוו, „קולטור-ליגע“, 1930. 120 ז.

דאָויד עדעלשטאַט, נעקליבענע לידער. אויסחאל און
רעדאקציע פון איציק מעפער און עוראָ פּינינ-
בערג. גאָלדענבערג פון קאַלמען מאַרמאָר. קיעוו,
„קולטור-ליגע“, 1931. 303 ז.

אַנרי באַרביוס, פרעמדע און אייגענע. מיט א בריוו
מונעם אויסאָר צו די קינדער פון אוקראַנע, יי-
דיש — ג. גאָלדענבערג און הענעך קאַוואַקעוויטש.
פאַרענדע פון איציק מעפער. כאַרקאָוו, אוקרעמל-
ענאַצמינדאָרלאַג, 1934. 32 ז.

קינדער־שאַפונג. אונטער דער רעדאקציע פון איציק
מעפער. קיעוו, אוקרעמלעכענאַצמינדאָרלאַג, 1937.
28 ז. (ביבלאָטעק „זי גרייט“).

א. מיַקסענקאָ, קאַדרען, יידיש — איציק מעפער און
יע. קאַהאַן, כאַרקאָוו — קיעוו, אוקרעמלעכענאַצ-
מינדאָרלאַג, 1932. 94 ז.

איציק מעפערס ווערק, געדרוקטע אין זשורנאַל „סאָוועטיש היימלאַנד“

ווילדע כאַלויטשעס. — צו די גלייכניליקעס. — מע
זאָגט... — מינע וועגן. 1962. 2. נומ.
בענקשאַפּט. — מי. — די אלטע מינע. 1965. 10. נומ.
יאָטן. 1967. 11. נומ.

אליטש. — האָט לענין געזאָגט. 1970. 4. נומ.
פאַרנעמענע אויגן. — פון סאַטשי קיין קאַסטע. — די
נאַכט־קאַפּעלע. — די מאַמע פרעגלעס איינגע-
מאַכט. — אַ שטעוועדיק מיידל. — דאָס בערענע
געווינדל. — די זון פאַרגייט. 1970. 9. נומ.

טרייע פארשפרייטער פונעם זשורנאל

היימלאנד" אין שטעטיק אין שטעטל
זשיסקאוושיש (היסטאריאלאנד),
צווישן זיי דער וואלד-ארבעטער
יאנקל דאסמאן, דער מאלער כא-
ים סקאטש, דער בוכהאלטער מיי-
ער כיניש, דער מאטאגראף מרי-
שע ראדונסקי (וועלכער האט אליין
אויסגעפארמירט 12 אבאגירונגען).
אין דער אינדוסטריעלער שטאט
דאנעצק אין די אבאגירונג אפן
זשורנאל אין 1975 יאר אין צוויי
מאל מארגעסערט געווארן לעגא-
בע דעם יאר 1974. די ארבעט אין
אפגעטאן געווארן אדאנק דער טע-
טיקט פון א גרופע ענטוואסטן
אין שפיץ מיט זאלמען מינקין.

א באדייטנדיקע ארבעט פירן
דורך די געזעלשאפטלעכע פרע-
סיפארשפרייטער אין דער שטאט
ניקאלמיעוו, ווו דער אינטערעס
צום זשורנאל. סאטמאר'ס היימ-
לאנד" אין באוואונדערט געשטיגן.
דאס פארנעמען זיך מיט דער
אבאגירונג אזעלכע לאנגאניקע
אקטיווע ליינער, זיי דער איני-
זשענער א. פעלדמאן, דער גע-
ווענענער קאמיסאר פון קאראטטי
שעווער פארטיואנעראטיראד, א
באליונטער מיט פיל ארדענס און
מעדאלן. ב. טאראטוס, דער קא-
מיטאן צו זאפאס א. גראבארניק
און דער שטענדיקער ליינער פון
זשורנאל פ. ראפאלאוויש. די כ"י
טאראטוס און גראבארניק אר-
בעטן צומיינסטנס צווישן די ליינ-
ער, געווענענע אנטילינעמער אין
דער פאטערלענדישער מילכאמע.
זיי פארשפרייטער אין ניקאלמיעוו
האבן אויך געגעצונגן נעץ ליינ-
ער צווישן די יוגנטלעכע, וועל-
כע דערלערנען יידיש לויט די
לעקציעס, וואס ווערן געדרוקט אין
יעדן זשורנאל-נומער.

אין דער שטאט בעלז האט דער
פארשפרייטער יסרעלעל לאט, צו-
זאמען מיט די כ"י א. גאלדער, א

ציע: מיר זאגן איך צו אויך אף
זייער זיך פארנעמען מיט דער
פארשפרייטונג פון "סאטמאר'ס
היימלאנד".

פון ווינצע שרייבט אונדז איי-
נער פון די עלטסטע פארשפריי-
טער פונעם זשורנאל — רוזן אקי-
וועטאן, — אז ער אליין האט אויס-
געלערנט יידיש צוויי מענטשן,
לויט די לעקציעס, וועלכע זינען
געווען געדרוקט אין "סאטמאר'ס
היימלאנד", און האט זיי אבאגירט
אפן זשורנאל אף דעם 1975 יאר.
פון דער זעלבער שטאט שרייבט
אונדז יסרעלעל סויוואק: גיט
קונדיק דערוף, וואס איך האב
שוין געבויטן דעם ניינטן צענ-
ליק, וועל איך אף זייער זיך
פארנעמען מיטן פארשפרייטן דעם
זשורנאל. אין ווינצע האבן אפ-
געטאן א סאך אין זין פון פארי-
שרייטן "סאטמאר'ס היימלאנד"
מאטל שטערנבערג, שימען בער-
שאר, ארן סויוואק, לייזי כוואווא,
וועלחל אבאפאלסקי, שלומע
גארנשטיין בעראש מיט דעם
שרייבער געדאליע קאסא. אדאנק
זייער מי און ענערגיע אין דאס
די אבאגירונג פארגרעסערט גע-
ווארן.

זאל זיך בא אייניקע ליינער
גייט שאפן קיין מיינונג, אז אוי-
דערע פארשפרייטער פונעם זשור-
נאל זינען בלויז פענסאנען,
וואס פארנעמען זיך מיט דעם איני-
יען, וועל זיי האבן א סאך פרייע
צייט. צווישן אונדזער ליינער-
אקטיוו זינען פאראן מיל סרייע
ליבהאבער פונעם זשורנאל, וועל-
כע ארבעטן אף די אונטערנעמונג-
גען און אין די אנטשאלטן, און זיי
געפינען צייט און אינטערעס צו
פאפולאריזירן די סאטמאר'ס פער-
ריאדיק, וועלכע דערשיינט אף
יידיש.

א היפע גרופע געזעלשאפטלע-
כע פארשפרייטער פון "סאטמאר'ס

עס ווערט פארגעזעט די
אבאגירקאמפאניע אף דעם יאר
1976.

דער זשורנאל "סאטמאר'ס היימ-
לאנד" — איבער פון די פאפולער-
סטע יידישע פערזאנליכע אויסגא-
בעס אין דער וועלט — רופט איצט
זינע ליינער אבאגירן זיך רעכט
צייטיק אפן נייטע יאר.

פאר דער לעצטער צייט האט
ארום זשורנאל זיך געשאפן א
ברייטער אקטיוו געזעלשאפטלעכע
פארשפרייטער, דער ביטראג פון
וועלכע עס איז צו זען אין יעדער
אבאגירקאמפאניע.

מע דארף דאך טאקע אונטער-
שרייבן, אז די פארגרעסערונג
פון דער זאל ליינער אין 1975
איז דערגרייכט געווארן טאקע
אדאנק דעם, וואס די געזעלשאפט-
לעכע פארשפרייטער האבן אפגע-
טאן א בייז גאך וויכטיקע ארבעט.
אזעלכע ליינער-ענטוואסטן, ליב
האבער און פאפולאריזאטארן פון
נעם יידישן געדרוקטן ווארט, האט
"סאטמאר'ס היימלאנד" אין אלע
עקן פונעם סאטמאר-ארבאנד און
אין אנדערע לענדער. דאס זינען
מענטשן, וואס גיבן זיך אפ דער
וויכטיקער זאך מיט ליב און לעבן
און האלטן דאס פאר זייער א
געזעלשאפטלעכן כוח. אייניקע
סורע דאס אין דער טאדיינע צייט
די אלטע מויכער-סאטמאר'ניקעס.
אדאנק די פארשפרייטער פון "סא-
טמאר'ס היימלאנד" אין כאראווא,
לעמאשל, — בינאדמין קאסיליאן,
איציק באראווישען, יאנקל על-
קיסן, אין רעוולטאט פון זייער אג-
געשטערענגטער מי, אין די זאל
אבאגירטע ליינער אין דער שטאט
פאר די לעצטע צוויי יאר אף א
סאך פארגרעסערט געווארן, זיי
צו הילף זינען, צווישן אנדערע,
געקומען באריס שאטכאן און זמן
פריי סאניע גאלינסקא. וועלכע
שרייבן אין א בריוו אין רעדאק-

א. האכזאר, אבאגירט אפן 1975 העכער 50 ליינער.

אן אקטיווער פאפולאריזאטאר פון דעם זשורנאל און פון יידישער ליטעראטור ביכלאל אין און קאנאס דער אינוועניערקאנסטרוקטאר מארק יאוויטש. גאָר גאָר א יונגער מענטש, האָט ער, ליינע געדיקט, סאָוועטיש היימלאנד, פארשולקומט זינע קענטענישן אין יידיש (ער האָט אפילו פאר זיך געשאפן א מין קארטאטעקע פון העכער דריי טויזנט ווערטער).

א צושטיצער אינעם פארגרייטערן די צאל ליינער אין דער שטאט גאָרן האָבן געמאכט א. גרינפעסט און זינע מיטהעלער, דער מעדיקער ל. גורוויטש, דער בוכהאלטער ל. קאטערעל, דער פענסאָנער ר. רויטער און דער שניידער א. גאָר, ווי אויך איינער פון די אוטאָרן פון זשורנאל מאָ גייטעוויטש.

אין שטעטל קלימאָוויטש האָט דאָרף ולאסקין, צוזאמען מיט זיין זון כאָם ולאסקין, א זשורנאליסט פון דער ארטיקער ציסטונג, אַפֿ געטאָן א באדייטנדיקע אבאגירט ארבעט.

אפלינע יעמפאָונע מעדעלע וויטש, א יוריסט לויט דער פּראָ פּעטיע, האָט שוין איצט אונטער-געשריבן אפן נייעם יאָר אין קאָ-מענעץ פאָדאָלסק 15 נעם אבאָ-גענט, אנדער ווי באַנגנט זיך גיט בלויז מיטן וויסן פון דער צאל ליינער, גאָר אַפֿטמאל באהאנדלט זי מיט זיי מאטעריאלן, אַפֿטענעט געכטעט אין זשורנאל, אויטאָרם ציט זי צו פון יאָר צו יאָר נייע און נעם אבאָנענטן.

אין דער שטאט אַרסק האָט זיך אפֿ דער דאָרטיקער גייטאָריק אויסגעקאָפּט א גרופע ליבהאָ-בער און פארשפרייטער פון „סאָ-וועטיש היימלאנד“, צווישן זיי די ארבעטער עלקאָנע קאדאָמסקי און זיין פרוי נ. קאדאָמסקי, דער בוכ-האלטער ל. קאראס, די אינוועניער-עין מ. ליזקער און ר. לייז.

זייער טעטיק און אקטיוו זינען די פארשפרייטער אין טערעבאָ-וויץ, אין דער שפיץ מיט יאָנקל ליבמאן, צווישן זיי אין קעדיז מו דערמאָנען מיט א גוט האָרט צו שו בוויסן, כאָם אַסטראָוויטקי, פּיניע בערעזנינע, שאָלעם באַראָו, מאָטל פאליאנסקי, אלע זינען זיי ארבעטער און אָנגעשטעלטע פון

די שטאטישע אונטערנעמונגען.

אין צוויי פאָל אין פארגרעסערט געוואָרן די צאל אבאָנענטן אפֿ דעם זשורנאל אין סמאָלענסק, דאָ האָט באַזונדערס ארויסגעוויזן זיך נע אַרגאניזאטאָרישע מייקטן דער זשורנאליסט און אקטיווער ליינער פון „סאָוועטיש היימלאנד“ איינזיק שפּילבערג, און זיך זאמען מיט אים—זינע באשעפער דיקע מיטהעלער און קונדיק, איינציק סאָוועטיש און יעפּים סאָסיו.

ווען מיר וואָלטן אפֿ דער מאפע פון אונדזער לאַנד אויסגעשטעלט פּענעלעך באַ די נעמען פון די ערשער, ווי ס'לעבן און מען זיך די פּרומע, געוועלשאפטלעכע פאָר-שפרייטער פון „סאָוועטיש היימלאנד“, וואָלטן מיט אַזעלכע טעג-דעלעך געווען אָפּגעמערקט קימאט אלע רעפּובליקן און געגנטן פונעם לאַנד, צווישן די אקטיוויסטן אין דער אבאגירט ארבעט דארפן אַפֿ געמערקט ווערן דער לערער קיי סין (פּעטראָפּאָלעוואָוסקי-אירקאָם טשאַסעק), גאָכעם יאַמטעוו (באָ-באָרווסקי), און זיטשיק (אַרענ-בורג), מוניע גלייכער און מענדל ליינער (קראָסנאָאָרסק), לייז וילבער (גאָוואָסיבירסק), ד. אַר באַטשינק (טיומען), חילענסקי (קאָזאן), אוראָם וויטער (וואָל-גאָראָד), יא. פאָבער (טאָמבאָוו), י. איצקעט (טאַשקענט), מאָרדעכ גרובער (זשערינקע), י. מאָר טשאַנסקי (טערנאָפּאָל), יוסראָעל קאָן (קרעמענטשוק), גאָלדע קאָ-ראַליק (קוסטאָנץ), א. לעמבערג קראָמאַטאָרסקי), אייזיק גאָלוב און מאָדעסט סיראַטין (באָביריסק).

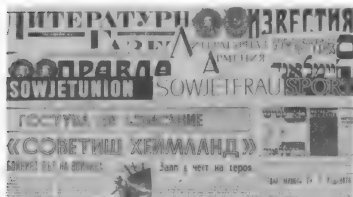
ליינער דאשעווסקי (אישעווסקי), א. בירמאן (קאָראָסעוו), מ. זיב גערמאן (קריזשץ ראָג), ליינער קלינערמאן (פאָוואָגראַד-וואָלינסק), אוויאָם ליוואָק (פּאָלאַנע), ג. גערי בערס (סלאָווע), יאָקאָו אַרלאָוו (ליטאָוואַנע), עליע גאָריקין (מינסק), מיכאָל קאָמינסקי (רעד-טאָוואָ) און א סאָ, א סאָ אנדער רע. וואָל אונדז מייכל זיין די כאָ-וויירס פארשפרייטער פון „סאָ-וועטיש היימלאנד“, גיט דערמאָנען סע דאָ צוליב מאַנגל אין אָרט.

מע מען זאָגן פּעסט, אז אויב עס וועט אויסגענוצט ווערן די דערפאָרונג פונעם מאָרקן יאָר, וועלן די געוועלשאפטלעכע פאָר-שפרייטער פונעם זשורנאל אין דער אבאגירטקאמפאניע אפֿ דעם 1976 זיך דערשלאָגן נעם דער-גרייכונגען און אפֿ א סאָ פאָר-גרעסערן די צאל אבאָגירטע ליינע-נער, וואָל יעדער אלטער ליינער גיט בלויז זיך אבאָגירן אפֿן נעם עס יאָר, גאָר אויך צוציען נעם ליינער.

ווען די גוטע רעזולטאטן פון אזא אַנטיל אין דער אבאָגיר-קאמפאניע זאָגט איידעם די דער-פאָרונג פון דורכפירן די אבאָגיר-רונג אפֿן זשורנאל „סאָוועטיש היימלאנד“ אפֿן יאָר 1975.

מיר זינען דאנקבאר אלע די, וועלכע שאַנעווען גיט קיין ציט און קויכעס אפֿ צו פארשפרייטן דעם זשורנאל „סאָוועטיש היימלאנד“, און מיר האָפּן, אז די אבאָ-גירונג אפֿן נייעם יאָר וועט דורכ-געפירט ווערן דערפאָלגרייך.

יאשע טשערניס

אָפֿ דער פּאָטאָ: אין פארשידענע אויסגאבעס ווערט גע-
מאלדן וועגן דער אבאָגירונג אפֿן זשורנאל „סאָוועטיש היימלאנד“
אין קאָנסעקט פון דער אלגעמיינער סאָוועטישער פרעסע.

ל"ב קוויטקאָם אלעפב"ם

פון רעדאקציע

איז צוזאמענהאנג מיטן 85'טן געבורטסטאָג פונעם גרויסן יידישן סאָוועטישן דיקטער לייב קוויטקאָ און גייענדיק אַנסקעגן דעם פארלאנג פון פילצאליקע ליינער, ליבהאבער פונעם דיקטערס קינדערשאפונגען, וועלן מיר, אַנהייבנדיק פונעם היינטיקן נומער, פאר-עפנטלעכן (רעפּראָדוצירט) דעם „אַלטפֿייט" פון ל. קוויטקאָ, געצייכנט פון מיכאיל יאָ. די פּובליקאַציע ווערט געמאַכט לויט דער אויסגאבע פונעם מעלכע-פארלאג, דער טעמעס, מאַסקווע, 1947, מיט דער איינציקער ענדערונג, וואָס עס זיינען אריינגעפירט די שלום-אויסטייטע.

אָן אלעף האָט פיר עקעלעך —
א שטעקל מיט צוויי פלעקעלעך.

אלעקסאנדער מאַטראַסאָו איז א העלד,
א דענקמאַל ווערט דעם העלד געשטעלט.

אַרבעטער און פויערים
אַרבעטן באַנאנד,
אַליין צו זיי געהערן
אַלע גיטער פונעם לאַנד.

אָדלער, אָדלער, פליסט ווי א וויכער,
אַבער פליערס פליען נאָך גיכער.

אַ, ווי שיין די רויטע פאַן
אַפן גרויסן סטאדיאָן!

ניט אַפלייגן אף מאַרגן,
וואָס קענסט נאָך היינט באַזאָרגן.

באַר און באַל פליען ווייל —
באַל צום באַלקן, באַר צום מויל.

באַבציי בלומציי באַקט דאָך ברויט —
באַקט אויך בייַלקע ברויט באַם פלויט.

בערע איז א בעריע בא די בינען,
שטער ניט בערען בא די בינען.

אָנז און גאַנער
גייען שפּאַצירן,
געלע
גענדזעלעך זיי פירן.

גרינע פעלדער און א ברעג,
גייט אינמיטן גרינס א וועג,
גאלדע טראַגט א געלן הוט,
זעט מען גאלדען זייער גוט.

דער דימענט שניידט דאס גלאז.
די קאסע שניידט דאס גראז.
דער האַרן טוט אונז וועקן,
דעם בלינדן פירט דער שטעקן.

דאס דריידל דרייט זיך,
דאס יאטל פרייט זיך.

ווידלעק, הייב זיך
העכער און העכער,
הייב די קינדער
ביז די דעכער!

הינדעלע און הענדעלע
עסן פון איין קענדעלע.

הייב דעם האמער, שמיד,
שמיד, קאלומאן עס גליט!

אָ גערקעס רופן פון דער בייט:
פרוויט און עסט געזונטערהייט!

אונדזער היים איז שטארק און גרויס,
אונדזער היימלאנד גייט פארויס,
אומעטום מיר בויען שוין,
אונז איז גוט אין אונדזער היים!

שטייען געבונדן אלע צוזאמען
הונדערט ברידער און א מאמען.
וואס איז עס?

(א נארב)

ריוון איז א דרייטער יונג,
 ריוון ווינטשט זיך זיין א שווימער,
 ווינדערישיין ער טוט א שפרונג,
 ווו א טיך נאך — שווימט ער איבער.

פרווו פארהאלטן א וולקאן,
 פרווו אים איינשפאנען אין שפאן!

בוי, בוי, בויער,
 א מויער נאך א מויער,
 א הויז נאך א הויז,
 די גרויסע היים בוי אויס!

א בוים בייגט זיך, ווען ער איז יונג.

יוירט דאס טייג און ציט.
 יויך איז טעפל זידט.

וואלף און וועווריק

ואלף און קליינער וועווריק
 וועטן א געוועט:
 ווער דאס וועלדל גיכער
 איבערלויפן וועט.
 וואלף אף דר'ערד לויפט אונטן,
 ווילד ער איילט, פארשוויצט,
 וועווריק אף די ביימער —
 שפרינגט פון שפיץ אף שפיץ...

ויפן זיבן זיפן נייץ
 אונדז דאס מעל, און זיך — די קליינע,
 זיפט דאס זויבערע מעל ארויס,
 לאזט פאר זיך די קליינע בלוין!

זיי ווי זאיע — מיט לייב און לעבן
 אונדזער היימלאנד איבערגעגעבן.
 זיין זאל זויבער דיין געוויסן,
 זאלסט, ווי זי, קיין שרעק ניט וויסן.

זאנגען קענען שטיל ניט שטיין,
 אז דער ווינט זיי בייגט.
 זאגן זאנגען יא און ניין —
 ווי דער ווינט זיי בייגט.

(פארזעצונג קומט)

א סאך זמירעס און ווינציק לאקשן

אשטייגער, גרינגער געווען ארויסצונארן א פאשעטן יידן פון ווילנע, אויב עס וואלט אים אנגעוויזן גע' ווארן אפן ליידיקן אַרט אין ווילנער קולטור-פאלאץ און אף דער מעגלעכקייט צו זען די פארשטעלונגען פונעם פאליקסטעאטער פון דער סאָוועטישער ווילנע און... סעלאוויוו.

פארשטייט זיך, די ווערברייטער זינגען זיך ניט בא' גאנגען אָן אומוויידיקע פריקאשטישקעס אינגעם קא' לעקטור גרופע. דער געוועזענער רעזשיסער און לר ריע — א קלינקאליבערדיק באלעבעסל, וואָס איז אמאָל, אין דער יוגנט, געווען א קורצע צייט גע' הילף-רעזשיסער אין פאקטאָרע גאָסעט, דאָס הייסט, דער פאראנטוואָרטלעכער אף צונויפנעמען די סדר פּע, אף אַפּרעזענטירן דער רעפּעטיציע-צייט אדגל... האָט אַיזט געהאַט זיך באווייזן אין יסראָעל מיט דעם רעקלאַמ-גאָמען פון „מיכאָעלסעס אן אסיס' טענט", און דאָרט שפּען גליקן מיט פּולע הויפּנט, מעגאכעס-מענדלשע האָפּענונגען האָבן ארויסבאווויזן באַם איבערגעבן זיך אין רעשום פון די סעלאוויוו ווער פּראָפּאגאנדע-אפּאראטישקעס און באַוונדערע, ניט לויט דער באַגאבונג. אמביציעזע אַנטיילנעמען פונעם פאליקסטעאטער, אַזעלכע ווי ש. בילינסאָן, ב. פיאָנקא, ב. מויוזע, זי. מיכאָעלסעס בלעכאָוויטש, דאָס פּאַרפּאָלי שאַרפּשיינ, די אויבן-גאָסאָוויטשקעס לייט האָבן, קומענדיק קיין יסראָעל, אויפדער געווען אף יעדן מינדסטן פליכט פון לאַיאליקייט צום לאַנד, פּונדוואַגען זיי זינגען געקומען, און לאַכלוטן פאַר- לאָרן דעם געפיל פון אַנשטענדיקעס, סאָוועטישע זיך מיט הענדורס-פּענדורס' דעמאָנסטראַטישקייט גויסע' כייז זיין בא' די צוועיטסן.

אזוי, לעמאַסל, האָבן זיי צו דער אַנטיפּאָסיטי' שער פאַרשטעלונג „מיר זינגען דא", וועלכע אין געשאפן געוואָרן אין דער סאָוועטישער ווילנע, צו געשטוקעוועט א שפּענדלעכן אַנטיסאָוועטישן אַרטיג פיר: מיר זינגען קומען פונעם גאַלעסטיקן געפיל, פונעם כורבן פון יידישן יישעו אין ווילנע — יערד שאלאים דע ליטא, פון דער קאָנגע — דער שטאט פון אוראָם מאָוו און פון דער סלאָבאַדקער יעשינע... פון דער פינגערער נאכט פון ייזש און פאַלשע וויססשער צוואַנגס-איסטיאָאָזיע' אדגל, אהא.

אַזעלכע שפּאַרדירי זינגען געפּעלן געוואָרן די רעגירנדיקע קריזן פון דער מעדינע. די דעמאָליטיק פּרעמיערשע גאַלדע מעיר, וועלכע האָט אין די לעצטע יאָרן פון איר רעגירן אין יסראָעל ארויסגע' וויין א ניגונג צו דער ראָל און א מעכטענעסטע אף צווייפּלעהאָפּטע, פונעם מאָאלישן שטאנדארטס, „כאסענעס' ארומ דער „לאווא", איז נאָך דער פיר שטער פאַרשטעלונג פונעם דע-טערי-אנאמבלי ארין ווינער די קוליסן און, ווי עס האָט געשיינען דער זשורנאליסט מוישע רון, שפּעציעל זיך ארומ' געכאַפט מיט די קינדער פונעם קאָר און פון דעם

לאָמיר דערציילן די באלערעוודיקע געשיכטע, ווי' אויף די צוועיטשישע קולטור-פאראדאכער האָבן שוין געמינט, אז עס האָט זיך זיי אַנגעגעבן ארויסצו' גאנצוועגן בא דער סאָוועטישער שטאַט ווילנע איר יידישן פאליקסטעאטער, און וואָס עס האָט אין דער ווירקלעכקייט זיך פון דעם באקומען.

די לייזער פון „סאָוועטיש הימלאנד" הייסן דעם יידישן פאליקסטעאטער אין ווילנע, זיין ריכטן שער פערשן וועג — אַנגעהויבן פון באַוונדערע קרימזלעך פון וועלכעסטיקער קונסט מיט אַנדערהאלבן צענד' ליק יאָר צוריק און ביז דעם היינטיקן מאַצט פון א גרויסן איינהאַטלעכן קינסטלערשן קאַלעקציע, וועלכער טראָגע מיט חירדע דעם פאראליכטנדיקן ערזיטל אין דער סיסטעם פון דעם סאָוועטישן סעא' טעריווען. בא די יידישע צושויער פון ווילנע, קאָר- נע און פון א ריי אנדערע שטעט פונעם סאָוועטנ' פאראנדא, וואוין דער פאליקסטעאטער מאכט דורך פון מאל צו מאל זינגען גאטראַליזירטע, רופט זיין עקזיסטענץ ניט ארויס לאַכלוטן קיין שום זאָג, אף וויפּל ס'איז ברייט באוויסט, אז ער האָט א גוטן סאָוועטישער רעפּובליק, וועלכע באַזאָרגן אים פון דער פּולער האַנט מיט באַפּאַלעטע קינסטלערישע אַג' פירער, מיט דעקאָראַציעס און קאָסטיומען, מיטן בא' סטענדיקן גרויסן צושויער-וואל אינגעם פּרעכטיקן ווילנער קולטור-פאלאץ.

וועגן דעם באַגאבט קאַלעקציע האָבן מיט גרויס לויב געשריבן די פילשפּראַכיקע סאָוועטישע ציי- טונגען און זשורנאלן, ווי אויך די יידישע פּראָגרע' סינע פרעסע אין אויסלאַנד, וואָס איז שיער די רעאַקצאַנערע יידישע צייטונגען אין כּוץ-לעאַרעץ, זינגען זיי געווען און פאראליבן סדר ייזער סעווע צו פאַרשווינגן אלץ, וואָס עס איז אַנגעהעריק דער סאָוועטישער יידישער קולטור.

און מיטאַמאָל... מיטאַמאָל האָט זיך אָפּגעהויבן א וואַצאקו אין די יסראָעלידיקע בלעטער: „דער יידישער פאליקס-אב סאבל פון ווילנע איז ביסלעכעווייז אַנגעקומען קיין יסראָעל".

אין דער ענטלעכקייט האָט מען זיך דערוואָס וועגן א שפּאַגלינער אקציע קעגן דער סאָוועטישער יידישער קולטור, א זיך ווערטישע אף ארויספירן קיין יסראָעל דעם אומגעצויגענעם בא אונדז אין ווילנע יידישן פאליקסטעאטער.

ניט דא אין דאָס אַרט צו אנאליזירן די מיטלען, מיט וועלכע עס האָט זיך אַינגעגעבן צו פארווירק' לעבן אָס די שמוציקע אַפּעראַציע, ס'איז באוויסט, אז די יידישע סעאטראַלע און עסטראַדע-טעטיקייט אין סאָוועטפאראנדא איז געשטאנען און שטייט אַרשט איצט ווי א ביין אין האַלדו בא די ווערברייטער פון יידן קיין יסראָעל, ווימל, ווי ס'איז אַנגענומען, וואָלט.

טאנקעלעקטיוו און זיך געקושט מיט זיין. אין איר רעדע האט זי זיך געלאזט ווילגלין. איך גע- דענק אין מין לעבן אייניקע גרויסע היסטארישע זאכן, אבער דאס, וואס איר זינט געקומען פון רוט- לאנד אין מעדיאטיניסראלע, איז די גרעסטע (היס- טארישע זאך)...

נאך, ווי עס זאגט דאס פאקטווערטל: א קוש אין פיסקל, א שטאך אין הערצל...

דער שטאך אין הערצל האט זיך געלאזט מילן גלייך נאך דעם, ווי ס'איז אף דער באזע פון דער גגיינע געגרינדעט געווארן א „געשעפט“ — א קאף פערמאטיו טעאטער פון אוילס אונטערן געקניצלסט נאָמען „אידטראָן“, פון די ראָשעטינעס „אידש“ און „טעאטראָן“. אף ווייל די פרעמיערשע האָט „גע- קושט אין פיסקל“, איז דער קליטע-מיניסטער געווען געצווינגען צוצוואַנגן, אז אין מעשעך פונעם ערשטן יאָר וועט דעם קאָפּעראַטיוון געשעפט געגעבן ווערן א געלט-סובסידיע.

אָבער שוין אין אָנהייב פון דער האַנדיקאַט אין געקומען די אנטוויקלונג. ס'האָט נישט געהאַלטן נישט דער גראַבער אַנטיסאַפּאָרטעטער אריינגיין ביים דער ערשטער פאַרשטעלונג אין סעלאַחווה. נישט דאָס צו שטעלן צום ווילנער נאָמען פונעם סעקעטאָק „מיר זינען דאָ“ דעם יאָר-רייט-יטראַעליקן אדעקוואַט „אנחנו כאָן“, נישט דאָס סקאַרפּאָוע פראָאָגאָנדיסטי- שע ארופּציען אף די אַנטיילנעמער וויס-בילדע קליי- דער. גלייך נאָך דער פאַרשטעלונג האָט די באַ- קאַנטע אין ייטראַעל זשורנאַליסטקע צוויי באַן שוין לאָס געשטעלט אין אירן אַן אַרטיקל אין דער ביי- לאַגע „באַסאָס“ צו דער צייטונג „אל האַמישאַר“ אזא גאנץ פאַרשטענדלעכע פראָגע: „וואָס נעמט מען זיך אזוי איבער מיט דעם דאָזיקן אַנסאַמבל, אין דער צייט, ווען אַנדערע ענדלעכע אַנסאַמבלען פון ייטראַעל גופּע האָבן נישט מאַלדעך געוועזן“

דער ענטפער אף דער דאָזיקער פראָגע איז פאר אונדזערע ליינער קלאָר. און צונעם צו איבער- כאַפּערן די באַוויסטע עמעס וועגן דער ראַל פון איבערלויפער אין דער צענזענטישער פראָאָגאָנדיע, וועלן מיר איבערמישן א פאָר ווייניק אינטערעסאַנטע זיטלעך אין דער טעטיקייט פון ארן לוריעס קאָ- מאַנדע און וואָרפן א שוין אף דעם לעצטן, ווי עס איז צו זען, וויסל, וואָס דער שוין דערמאָנטער זשור- נאַליסט מושיע רון האָט אין אן אַרטיקל פאר דער יידישער בירגערלעכער פרעסע עס באַטיטלט מיט צוויי- שלאַגנדיקע ווערטער: „פּוילישענדיק דורכגעפאַלן“.

מיר ווילנען אין דעם אַרטיקל, אז „אידטראָן“ האָט אוועקגעשטעלט אן אַרטיסט-פאַרשטעלונג פון דעם שרייבער-דעוועטירי מ. סאַקציער לויט גאַלד- פאַדענס „דאָס צענטע געבאַט“ און אז די שטעלונג איז „דורכגעפאַלן און א שוין-ערלעכן אומן, ביז צו א געוועלטאפטלעכן סקאַנדאַל“, ווי עס האָט אָפּגע- מעקט „די גאַנצע פרעסע אין לאַנד (אין ייטראַעל) — די העברעישע און יידישע-ערשע, אַינשליסלעך די יידישע, ווי אירך די אראַבֿע“...

מושיע רון שרייבט: „דער קאַלעקטיוו אוילס פון געט ראַטנפאַרבאַנד (וועלכע נעמען אַנטייל אין ספּעק- סאַקל) זינען קימאַט אלע עלטערע אַקטיאָרן, און אין גראַמאַלע באַרינגונגען דאַרפן זיי... נישט שפּילן

אלס ליבהאַפּער און דערביי אויסקלעפּן א שלעכטע פאַרשטעלונג און א שלעכטן רעזיסער. קוקנדיק אין „אידטראָן“ די שטעלונג פונעם רעזיסער ארן- לוריע, האָבן מענטשן געפרעגט איינער דעם אנדערן: „געשיקט זיך, האָט איר אויסגעזען דאָס יידישע טעאטער אין ראַטנפאַרבאַנד“

און וויסער: ס'איז גענוג צו זאָגן, אז א טייל פונעם אוילעס האָט נישט געקענט אַינזיגן און צווען די דאָזיקע פאַרשטעלונג. מע האָט פאַרלאָזט דעם זאל אינמיטן דער שפּיל. מיר האָבן ווייניק פּלאַץ צו ציטירן די גענאטיווע קריטיק אין דער פרעסע אף דער שטיי- לונג, וואָס האָט דערנידעריקט דאָס יידישע וואָרט און דעם יידישן טעאטער אין די אַרין פון די צו- שווער. מיר ווילן בלויז דערמאָנען, אז די צייטונג „לעצטע נאָס“ אָנצוהערן די שטעלונג פונעם „צענטן געבאַט“ אין „אידטראָן“ — דאָס צענטע אומגליק...

דער אַוואָרד פונעם אַרטיקל שרייבט, אז ס'וואָלט געווען בעסער, ווען מע וואָלט „אַינגעלאָרן סאַכ- ליט אפּן געביט פון יידישע טעאטער און מע וואָלט זיך באַראַטן מיט זיי, און נישט סטאַם אַוואָרפן אף מיט געלט. קעדיי, וואָס פּאָזיציעס פאַר מלונטן, וועלכע האָבן דערצו נישט קיין דעקונג... נישט אלע אָנ- טיילנעמער פון די פאַרשטעלונגען האָבן באַרעכטיקט מיט זייער סאַלאַנט דעם פּלאַץ אף די בינע-ברע- טער. מיר האַלטן, אז דאָס איז נישט א אומגאַבע פון דער מעדינע צו געבן א מעגלעכקייט מענטשן זיך אויסצולעבן אין טעאטער און זיך נישט אינאַדרינגען אף אַרבעט ווי יעדער בירגער. אין דער צייט, ווען זיי האָבן נישט קיין ברעקל סאַלאַנט...“

האַקלאַל, א וועלט נאָרס מען נישט ס'וועט זיין אן אָנלער פאַר אַנדערע דער מיטער דורכפאַל פון די מענטשן, וועלכע האָבן שרייבליק געוואָלט אן זיך די ראַל פון פּריקאַשטיקעס בא די צענזענטישע ווערביירער, האָפּנדיק דערמיט צו מאַכן זיך, אן דער נייטיקער מאַס באַגאַבונג און פראָעסאָיאַלעלער גע- שולטקייט, א קאַריערע אין יידישן טעאטער. נישט זיין אן אָנלער פאַר די צענזענטישע רעדלימערע אין ייטראַעל, וועלכע האָבן זיך נאָכאַמאַל אָפּגעברייט. די אַקציע פון אַרויסטירן א יידישן אַנסאַמבל פונעם סאָוועטפאַרבאַנד האָט זיך פאַרענדיקט קאַמייטראַ- גיש: א סאך זומירעס און ווינציק לאַקשן.

זאָלן זיי אַיצט, אריב עס געשעלט זיי, פאַרדייען די געגאָנוטע טיכלע סכרייט. און זאָלן זיי כאַפּן באַדערב א קוק פונדערווייטן קיין ווילנע און זיך איבערציען, אז דאָרט איז אלץ אין אַרדענונג. ווייל דעם ווילנער יידישן פאַלקס-טעאטער האָט זיך זיי נישט אַינגעגעבן אַוועקצולאקענען. דער יידישער פאַלקס-טעאטער אין ווילנע האָט פון דער צענזענטישער דיזערעסע נישט אָפּגעשטעלט זיין אַרבעט אַפּילע אף זיין טאָג. אלס ענטפער אפּן אַרויס- פאַרן פון די פּריקאַשטיקעס צו זייערע ווערביירער האָט די יונגט אין ווילנע א פלייץ געטאָן צום טעא- טער-קאַלעקטיוו. באַ הינטיקן סאָג ציילט דער פאַלקס-טעאטער 70 אַנטיילנעמער. אף דער בינע גייען נישט שטעלונגען. דער גרויסער זאל אינעם ווילנער קולטור-פּאַלאַץ איז איבערפולט מיט ענטר- זאָטישע צושיינער.

אין א טעלאוויזער
קינא

א ייד זיצט אין א טעלאוויזער
קינא און שמועסט אפן הויכן קאל
מיט זיין חתב.
רופט זיך אן א צווייטער ייד
הינטער אים:
— אדויג, עפער וואלט איר
אומגעהערט צו רעדן? איך פאר-
שטיי גיט קיין איין ווארט.
— וואס דארפט איר פאר-
שטיין? ענטפערט דער ערשטער
ייד אן אומגעבראכטער — איך רעד
דאך מיט ממז חתב.

א דאקטער אין רעסטאראן

א יונגער דאקטער איז אריין
אין א טעלאוויזער רעסטאראנדל
עפעס אפגלייב איבערכאפן. גייט צו
צו אים די באלעבאסטע, אן על-
טערע פרוי, און פרעגט אים:

— א געבאקענע צונג א גע-
פרעגלטע לעבער? צונויפערטע
גירן?
— לאזט מיך איצט אפ מיט א-
ערע קראנקייטן, — האט ער גע-
ענטפערט. — איר זיט אהער געקוי-
מען עסן, און גיט צו געבן א
מעדיצינישע קאנסולטאציע...

אפגעלייגט דעם קאנקורס

דאס איז איינער פון די חיצון.
האט קורסירן אין ייִסראָעל אין
שייכעס מיט די אַסטע מינאנג' און
קאָרפּאָזיציע אַפּערעס:
— איר האָט געהערט? דער
אבט, וואָס פארוואלטעט מיט די
סטיסעס, האָט באשלאָסן אָפּצולייגן

וויצן פון ייִסראָעל

דער ייד צאָלט אַינן די הונדערט
פונט, באקומט א קוויטאנציע,
דערנאָך זאָגט צו אים די סעקרע-
טארשע:
— פונדאנען זינט איר, רעב
ייד?
— איך בין פון יערושאלאם.
— אויב אזוי, ראטן מיר אַמך
צוריקספּאָרן קיין יערושאלאם און
עפּענען דאָרט א ביראָ פאַר געבן
אייצעס, פונקט ווי מיר האָבן עס
געטאָן דאָ, און אויב גאָט וועט
אײַך העלפּן און איר וועט האָבן
הונדערט אַזעלכע אידיאָטן א טאָג,
ווי איר, זינט איר מיט פאַרנאָסע
פאַרוויכערט!

ער האט זיך

א סטודענטקע פון אמעריקע,
וואָס איז געקומען אָן א באַזוך
אין ייִסראָעל, האָט זיך פאַרלייבט
אין א יעשיווע־באַכער און בא-
שלאָסן מיט אים כאַטענע צו האָבן.
אין א ברייז צו אירע עלטערן גיט
זי צו וויסן וועגן איר באַשלוס און
לייגט צו דעם כאַטעס פּאַטאַגראַ-
פּיע, באַטראַכט דער קאלעס מיר
טער דעם יונגמאַן מיטן בערדל
און פּייַעס, און פאַרשטייט גיט,
וואָס דאָס איז פאַר א כאַטעס.
שריטט זי צו דער טאָטעס:
„ליבע טאָטעס, האָסט גיט גע-
האַט מיט וועמען צו פאַרבינדן
דעם לעבן נאָר מיט א ביטניק?"
„א, מאמע, — ענטפערט זי
טאָטעס, — דאָ איז ייִסראָעל זי-
נען פאַראַן א טאָך אַזעלכע ביטני-
קעס, נאָר זיי אונטערשיידן זיך
פון אַנדערע ביטניקעס מיט דעם,
וואָס זיי האָשן זיך פאַרן עסן.".

א ביראָ פון איי צעס

א ייד פון יערושאלאם שפּאַר
צירט איבער טעלאוויזער גאָסן.
האָט ער דערזען אַף איינער פון
די ביראָען א שילד: „דאָ גיט מען
אייצעס". גייט ער אַרײַן און
פרעגט:
— דאָ איז די ביראָ פון געבן
אייצעס?
— יא, — ענטפערט די סעקרע-
טארשע.

— וויפּיל קאָסט אַן אייצע?
— ס'וועגט זיך וואָס פאַר אן
אייצע. מיר האָבן אייצעס פון א
פונט ביז הונדערט פונט.
— גיט מיר אן אייצע פאַר א
פונט.
נעמט בא אים די סעקרעטארשע
דעם פונט, שריטט אים אויס א
קוויטאנציע און גיט אים דערפאַר
אזא אייצע:

— מיר ראטן אַמך, אַוועק איר
וועט זיך וואַשן צום עסן און איר
וועט גיין אַוועק צו די הענט, זאָלט
איר האַלטן די הענט אַראָפּגעלאָזט
און גיט אין דער הייד, ווילט איר
קעגנמאַל וועט אַמך דאָס וואַסער
אַרײַנרײַסן אין די אַרבל.
געפּעלט דעם יידן די אייצע,
און ער פרעגט:
— עפּשער קענט איר מיר געבן
אַן אייצע, וואַזוי איך זאָל האָבן
פאַרנאָטע?
— אזא אייצע קאָסט הונדערט
פונט, — ענטפערט די סעקרעטאר-
שע.

געלייגט אונטערן אייזל, קעדיי צו זען, פארוואס עס רירט זיך נישט פון ארט.

אוי, די ביוראקראטיע

א פרוי אין טעלאוויו האט זיך אומגעקערט פון אן אמבולאטאריע, ווו זי האט זיך געהיילט. פרעגט בא איר די שכינע:
— וואס האט מען אייך דארט געגעבן?
— קורצע כוואליעס — ענטפערט זי.
— איך קען זיי גוט, די ביוראָ קראטש — רופט אויס די שכינע — די קראנקע גיבן זיי קורצע כוואליעס, לייעס, און די לאנגע כוואליעס לאזן זיי פאר זיך.

בא פארמאכטע טירן

— אף א פארמאכטן פראָצעס, וואס איז נישט לאנג פאָרגעקומען אין א געריכט. — דערציילט איי גער א ריכטער, — האט אן איידעם געבעטן, אז מע זאל אים אויסהערן בא פארמאכטע טירן.
— וואס איז? — האט אים דער ריכטער געפרעגט. — איי האט דען בעדייע איבערגעגעבן מעלר כע-סוידעס?
— ניין, הער ריכטער, — האט דער איידעם געענטפערט, חמו"ר דיק מיטן פינגער אף זיין האלדז, — איך בין פארקילט.

בעסער ארעסטירן די ערלעכע

אין שמיכעס מיט די אָפּטע סקאנדאלן פון קאָרופּציע אין ייִסראָעל פארשפּרייטן זיך דאָרט קאָלעראַלי וויצן אף אַט דער טעמע. אַס איז איינער פון זיי:
— מע זאָגט, אז דער ראַטגעבער פון דער רעגירונג באַטראַכט איצט א פאַרשלאַג וועגן אַרעסטירן אלע ערלעכע מענטשן אין לאַנד.
— וואָס עפּעס די ערלעכע?
— פּאָשעט: אַרעסטירן די ערלעכע וועט דויערן בעסאָכאָל א צוויי-דריט טעג. אויב אָבער מע וועט אַרעסטירן די שולדיקע אין קאָרופּציע, קאָן זיך עס ציען לאַנגע יאָרן...

אונדזער דערגרייכונג

— אין די טעג פון די וואָלן איז דאָס לאַנד געווען אָפּגערירדערט. און קיינער האָט נישט באַמערקט, ווי ייִסראָעל האָט זיך פאַרמאָסטן מיט אירע דערגרייכונגען מיט די סאָמע גרויסמאָכטן: יענע האָבן אַרויסגעשיקט סאָטעליטן צו דער לעזאָנע, און מיר האָבן איר אַרויסגעשיקט...
— ווען איז עס געשען?
— חייסט נישט נאָך לאַנגע אָנ-שטערענגונגען איז אונדז געלונגען אַרויסצושיקן א פאַרטזע מאַראַנצן פונעם שטריקנדיקן אשדאָדער פּאַרט.

טעכנישע הילף

אין די קיבוצים פון ביים שאאן זינגען אָנגעקומען שטרייכליקע פון די שטעט צו הילף דער חירט-שאַפּט.
— ברענגען זיי גוצן אין דער אַרבעט?
— ווי איינער. אַס האָט א שאַפּער פון טעלאַוויו זיך אַרונטער-

די וויצן זינגען גענומען פון דער ייִסראָעליקער פרעסע

דעם קאָנקורס פאַר אָפּשטעלן אַ נייע צענטראַלע טחית. — פאַרוואָס עפּעס?
— צוליב א פּאָשעטער סיבע: אלע אָנטיילנעמער אינעם קאָנקורס זיצן...

ווען טילים ווערט געפערלעך

א טיימאנער ייד, א מעטופל מיט קינדער, האט אין טעלאוויו אַפּי געפירט זיין פרוי אין געבורט-הויז: די פרוי איז געגאנגען שווער צו קינד, און דער מאן מיט די קרוויים זינגען געזעסן לעם שפּירטאל און געזאָגט טילים. פון געבורט-הויז גייט ארויס די קראנקן-שוועסטער און טיילט מיט:
— איינער איז שוין פאראן, און ס'וועלן זיין נאָך...
דערהערנדיק זי, שרייט אויס דער טיימאנער צו די קרוויים:
— לעמאן האשעם הערט אוף צו זאָגן טילים...

ער איז נישט קיין פוסט-רהענדלער

צוויי יידן פון טעלאוויו זינגען געקומען אלס שעליכים קיין דאָ-רעם-אפּריקע. איינמאל, שפּאַציירט דיק אין א וואלד, האָבן זיי באַגעגנט א טראַפּישע כמע. — גחאלד, — רופט אויס איינער פון זיי מיט שרעק, — דאָס איז, מיסטאמע, א טיגער אָדער א לעמ-פערט!
— פונדאנען זאל איך עס וויסן, — זאָגט דער צווייטער, — איך בין דאָר נישט קיין פוסט-רהענדלער.

ווערק פון פראגרעסיווע
ייסראָעלידיקע שרייבער אין
זשורנאל „אינאָסטראַניאַ
ליטעראַטוראַ“

אין רעדאקציע פון „סאָוועטיש הימלאנד“ אין ניו לאנג צוריק פאָרענקומען א באזענעניש מיט די רעדאקטאָרן פונעם זשורנאל „אינאָסטראַניאַ ליטעראַטוראַ“ (אויסגעלייזשע ליטעראַטור). וועלכער וועט ארויסגעגעבן אין מאַסאָווע אף רויטש. דער געזעצטער פון געזעצטע וועגן קיני סטעלירישע און פובליציסטישע ווערק פון דער פראַגרעסיווער ליטעראַטור אין יסראָעל. נאָך דער באזענעניש האָט דער זשורנאל „אינאָסטראַניאַ ליטעראַטוראַ“ צוגעגרייט און פארעפנט לעבט אינעם נומ. 8 פאר היינטיקס יאָר פראַממענט פון די ווערק פון צוויי יסראָעלידיקע אויטאָרן: פעליצע לאנגער (מיט די אייגענע אייגן) און יוסיף אלגאזי (האָט האָט געזאָגט „טאָטע, ווען מע האָט רויניט נאָר דערס הויז“). פעליצע לאנגער, א באקאנטער יסראָעלידיקער אדוואָקאט, פארטייטירט, ווי באוואוסט, זייערעס די פונקטליכע פארזעצן אין דער מעזינע דינע די פארזעצן פון די אקאדעמיע פאנאָן. איך קאָן נישט שוויגן—אזא איז דער הויפט מאַסיוו פון די פארזעצן פונעם זשורנאליסט יוסיף אלגאזי (זיין בוך האָט איילוסטרירט דער אראבישער קינסטלער אבעד אבדי). „מיר ביי דעם זין פון צוויי פאלקער פון אַס דעם לאנד—טרייבט אלגאזי—דריקן אויס מיט פארשיידענע קונסטלערישע מיטלען אונדזער געמיינזאמען פראָטעסט קעגן דעם אומרעכט, ווי אויך אונדזער געמיינזאמען האַפנונג אף אַ פרייז לעדל לעבן אין באדינגונגען פון גלייכבאראכטיקייט און אַפשייט פון איין פאלק צום צווייטן.“

זייערע אויך דאָס ארטיקל פון דער סאָוועטישער זשורנאליסטקע „סילווער“ די אַנטימיליטאַריסטישע מאַר אין דער פאָרגרעסיווער קולטור פון יסראָעל, וואָס איז פאַר געפנטלעכט אין דעם לעבן וואָס נאָלנאָסער. דאָס איז אַן איבערזיכט פון די ווערק פון די יסראָעלידיקע שרייבער ס. איזנאָר, א.י. אַרזאָא. א.י. לעו, ד. בעראַמאַץ. ר. לעווי, א. קענאָו, ס. קעשעט. כ. לעווי און אַנד. וועלכע דריקן אויס די אלגעמינע שטרעבונג צו שאַלעס און פריינטשאפט צווישן יסראָעל און די אראבישע לענדער.

לער קאָמוניסטישער באוועגונג. די צייטונג קאָנסאָלידירט ארום זיך די פראַגרעסיווע קייכעס. פירט א שטענדיקן קאמף פאר א גערעכטן און סטאבילן שטאַלעם צווישן יסראָעל און די אראבישע לענדער. קעגן די אינטריגעס פונעם אמעריקאנער אימפעריאַליזם צו פאַרייביקן דעם יסראָעלי-אראבישן סיכסעף.

דער וועג קלערט אף, אז די טיפסטע אינטערעסן פון דער מעזינע איז דאָס פארבעסערן די באַצונגען מיטן סאָוועטנפאראַבאנד. וועלכער איז דער אפריכטיקער פריינט פונעם יסראָעלי-פאלק און פון אלע פאלקער אינעם נאָענטן מירנדיק. זאָרגנדיק וועגן די לעבנס אינטערעסן פון יסראָעל, רופט „דער וועג“, עס זאָל אָפערטעלע ווערן די אַנטיסאָוועטישע העצעקאמפאניע. „דער וועג“ רופט אלעמען, ווער עס איז באַמורקט וועגן דעם גירל פון יסראָעל, צו אייניקסן, טראָץ די מיינונגס-פאַרשיידנהייטן, קעגן די געמיינזאמע צו קעמפן פאר אַ פאַרמיידן אַ מילכאָמפאָרטייבונד, פאר געבן אַ היידערשטאנד די עקסטרעם-רעכטס פאנאטיקער און אנעקסיע-אָנהענגער און פאר ענדערן די אָפּיציעלע פאליטיק, קעגן אַרופווארפן די לאסט פון די עקאָנאָמישע שוועריקייטן אף די אַרבעטנדיקע מאַסן. דערמעלעכט די אַיינציטיק אַ באַריכטערונג פון די ריכטע.

די מערונג לעקאָרעד דעם 10טן יאָרטיג פון דער צייטונג „דער וועג“ איז צונויפגעפאלן מיטן האַיאָריקן פעסטיחאל פון דער קאָמוניסטישער און פראַגרעסיווער פּרעסע אין יסראָעל. אין צוואַנענאהנט מיט די וויכטיקע קולטור-געשעענישן באגרייט די רעדאקציע און רעדאקלעניע פון „סאָוועטיש הימלאנד“ די שוועט-טעריציטונג „דער וועג“, די אַנטי-דערע קאָמוניסטישע פּרעסע-אַרגומענט אין יסראָעל, און ווינטשט ווי נעם דערפאלגן אין נאָבעלן קאמף לעטוויזשעס די אינטערעסן פון די פאַלקסמאַסן.

א גרוס דער שלאכט-צייטונג
פון די ייסראָעלידיקע
קאָמוניסטן

דער וועג

עס איז געוואָרן צען יאָר, זינט האָט אָנגעהויבן דערשיינען די „יסראָעלידיקע קאָמוניסטישע וואָכענ-בלאט „דער וועג“. אין שווערע באדינגונגען איז געבוירן געוואָרן די דאָזיקע צייטונג—גליד נאָך דעם, ווי די נאָצאָנאליסטישע אַנטיסאָוועטישע שפאַלטערישע גרופע, אָנגעהערט פון מושישע סעקאן ש. מייקניס. האָט געפרוּווט צערעכען די קאָמוניסטישע פאַרטיי פון יסראָעל און די יידישע פאָרגרעסיווע קרייזן אין אַ גאַנצער ריי אַנדערע לענדער.

דער דאָזיקער פרוּוו איז פול-שטענדיק דורכגעפאלן, עס האָט זיך מיט דער צייט אַרופגעוואָרן, אז דאָס איז נישט געווען עפעס אַנדערס ווי נאָך אַ ציעניסטישע גרופע, וואָס האָט זיך באַאנדערט אויסגעצייכנט מיט פירן אַ פאַרבינדענעם קאמף קעגן דער יסראָעלידיקער קאָמוניסטישער פאַרטיי, קעגן דער אינטערנאַציאָנאַלער קאָמוניסטישער באוועגונג און קעגן דעם ראַטנפאַראַבאנד.

די דאָזיקע נאָצאָנאליסטישע גרופע, וועלכע האָט גרויסהאלטע ריש פּרעטענדיזש צו ווערן אַ מאַסן-פאַרטיי, האָט אין דער צייט, ווען עס ווערט אָפּגעמערקט דער 10-יאָריקער יוביליי פון דער געזעצטער קאָמוניסטישער פּרעסע פון יסראָעל, זיך אָפּיציעל ליכחירט.

אין מעשעך פון צען יאָר טראָגט „דער וועג“ הויך די פאַן פון רעוואָלוציאָנערער סאָלידאַריטעט מיט דער אינטערנאַציאָנאַלער

מאטעריאלן פאר א לעקסיקאָן פון דער יידישער סאָוועטישער ליטעראַטור

שטאנדפונקט, אוסדעקנדיק דעם
שטח פונעם רעאליזם אין דער
יידישער ליטעראטור אין פארבינד
דונג מיט דער פאָלקס-שאפונג.
אין בוך „וועגאין, וועגאויס“
האט אויסלענדער אנאליזירט די
שאפונג פון א ריי אָנגעזעצטע
שריבער אין ראסנאבראנד און
אין אויסלאנד (שווארצמאן, האָפּ
שטיין, קוויטקא, מארקיש, בער
געלסאָן, דער ניסטער, לייזויק,
אָפּאטשעו, גלאטשטיין, אש און
אנד.). אין די 30-ער יארן פוב
ליקירט ער די ליטעראטור-היסטאָ
רישע ארבעטן. מענדעלע און זי
נע מיטגלידער, „דער יונגער שך
לעס-אלייכעם און זיין ראָמאַן
סעסעפּעניו און די קאפּיטאַלע
פאַרשונג וועגן יידישן טעאטער,
וועלכע צייכנט זיך אויס מיט א
טיטל וויסנשאפטלעכן צוגאַנג צו
די באריסע פּראָבלעמען.

נ. אויסלענדער איז געווען אן
אקטיווער בויער און אָרגאַניזאַטאָר
פון דער יידישער סאָוועטישער
ליטעראטור און פון דער ליטעראַ-
טור-וויסנשאפט. אין די יארן
1926—1928 האָט ער אָנגעפירט מיט
דער ליטעקצע פונעם יידישן
אָפּטייל בא דער היסטאָרישער
אקאַדעמיע. פון 1929 ביז 1931—
מיט דער ליטעקצע אין אַנט-
טיטוט פאר יידישער קולטור בא
דער אוקראינישער וויסנשאפט
אקאַדעמיע. ער איז געווען רע-
דאַקטאָר פון די היסטאָרישע וויסנ-
שאפטלעכע אקאַדעמישע אויסגאַ-
בעס פון די קלאסיקער, ווי אויך
פון וויסנשאפטלעכע זשורנאַלן,
זאַמלונגען, אַלמאַנאַכן, לערנבײ-
כער, כרעסטאָמאַטישע. אין די
יארן פון דער גרויסער פאַסער-
לענדישער מילכאַמע איז ער גע-
ווען א מיטגליד פון דער היסטאָ-
רישער קאָמיטע באַם יידישן אַנ-

רעזישט, עלישע ראָדין, הירש
ריקלין (האַמעל, 1921).
ביבליאָגראַפיע. א. אבסעק—
עטידון און מאטעריאלן, כאַראַקט.,
1934. „סאָוועטיש הימלאַנד“ גומ.
3 מאַרץ 1962.

אויסלענדער, (1893—1962) — קריטיקער, ליטע-
ראטור און טעאטער-פאָרשער. גע-
בוירן אין שטעטל כאַדאַרקאוו (וואָ-
לין). אין 1906—1911 געלערנט אין
רוסישע גימנאַזיעס אין קיעוו און
אַדעס. אין 1911—1914 שטודירט
מעדיצין אין בערלינער אוניווער-
סיטעט. נאָכן פאַרענדיקן דעם מע-
דיצינישן פאַקולטעט אין קיעוו
(1919) פריוויליג אודעס אין דער
רויסער ארמיי אלס דאָקטער.
אַנטיילגענומען אין די שלאכטן
פאַר באַפרייען ארכאַנגעלסק און
אין קאַמף קעגן די וויספאָליאַקן.
אַף די פראַנטן געשאפן זינע
ערשטע לידער און עסייען.

זיין ערשטע וויסנשאפטלעכע פאַר-
שונג „גרוסטישטיין פון יידישן
רעאליזם“ האָט אים אַרויסגערופט
אַפן פאַדערגונט פון דער יידישער
קריטיק און ליטעראטור-וויסנשאפט.
ער האָט באַטראכט די שאפונג פון
די קלאסיקער פון א גאַנץ נייעם

אויסעס, דאָויד (פסעוודאָ-
ניס) — „דאָוידל קאַפּצן“, 1898—

(1959) — דיכטער. געבוירן אין
ביאליסטאָק אין דער פאמיליע פון
א פאָלער. געווען אן אַרבעטער.
צו צוזאַנציק יאָר אַריינגעטראָטן
אין דער קאָמוניסטישער פאַרטיי,
געפירט אונטערערדישע אַרבעט
אין ביאליסטאָק. ווען די רויסע
אַרמיי איז אַריין אין גראַדע, איז
ער געוואָרן א מיטגליד פונעם
וואַלקאָוויטשער רעוואָקס. זינען
דיק אין די רייזן פון דער רויסער
אַרמיי, האָט ער פובליקירט לידער
אין דער יידישער טעגלעכער ציי-
טונג „ראַסטאַ“, אָרגאַן פון פאָליט-
אָפּטייל פון דער 16-טער אַרמיי.
די לידער פונעם יונגן רעוואָ-
לוציאָנערן פראָלעטאַרישן דיכטער
זינגען געוויימעט דעם קאַמף פֿאַר
נעם פאָלק קעגן דער קאָנטרע-
וואָלוציע. פאַרן ניצאַכן פון דער
ראַסנאַמאַט. אין זינע אויסגעשפּ-
ראַכן פאָליטישע און סאָטירישע
דיכטערישע ווערק (וועלכע ער
האַט, ליטן מוסטער פון דעמאַן
בעדני, אונטערגעשריבן מיטן פער
נאַמען „דאָוידל קאַפּצן“) קלינגען
שלאכטירופן און רעוואָלוציאָנערע
לאָזונגען פון דער צייט.
ווערן. לידער-זאַמלונג „צוואַ-
מען מיט כאַם גילדין, מאַניע גר-

סימאטישטישן קאמיטעט אין פסער.
נאך דער מילכאמפ — מיטגעאר
בעט אין קאבינעט פון יידישער
שפראך, ליטעראטור און ספליק
לאר בא דער אוקראינישער
וויסנשאפטאקאדעמיע.
די לעצטע צוויי יאר פון זמן
לעבן האט נאכעם אויסלענדער
אנגעפירט מיטן קריטישן אפטייל
פונעם זשורנאל „סאָוועטיש היימ“
לאנד.

ווערק. לידער, קיצוה, 1917;
האלבער טאג (לידער), סאמליענסק,
1921; פראָנט, קיצוה, 1922; גרונט
שטריכן פון יידישן רעאליזם.
קיצוה, 1919; וועגראדן, וועגראדן
(ליטערארישע עפאָדן), קיצוה,
1924; א. גאָלדמאדען, מאטעריאלן
פאר א באַגראַפיע (צוזאמען מיט
א. פינקעל), מינסק, 1926; דער
יונגער שאלעס־אלייכעם און זמן
ראָמאן, סטעמפער, קיצוה, 1928;
אף לודעמירער וועג, קיצוה, 1930;
יידישער טעאטער (1887—1917),
מאָסקווע, 1940.

ביבליאָגראַפיע. ז. רייזע —
לעקסיקאָן, ב. 1, א. גורשישין —
דער איינציקער צושטאנד פון דער
פערזענליכקייט „צייטשריפט“,
נומ. 1, מינסק, 1926; סא
באקלען פון דער מענדעלע־פאָר
שונג, „צייטשריפט“, נומ. 2—3,
מינסק, 1928; א. מיז ווענדונג אין
דער מענדעלע־פאָרשונג, „וויסנ“
שאטלעכע יאָרביכער, ב. 1,
מאָסקווע, 1929; הערש רעמעניק —
עסידון וועגן קריטיק און וועגן
קריטיקער, „סאָוועטיש היימלאנד“
נומ. 12, 1973.

איסקאוו, היימטש,
(1903—) — איבערזעצער, זשורנאָל
ליסט, געבוירן אין מינסק, באָר
מען א טראַדיציאָנעלע יידישע
דערצונג. אין די יוגנט־יאָרן גע
אריבעט אין קרעמענסטשן אלס
שוואַראַרבעטער אף א טאָבאָק
פאָבריק, אין 1922 — ענדאָקע־
מיטארבעטער אין דער יידישער
צייטונג „אקסיאָנע“, אָנהייבנדיק
פון 1931 — איבערזעצער און
קאָרעקטאָר אין „עמעס“ פאָרלאַג,
אין דער צייטונג „אייניקייט“ און
אין זשורנאל „סאָוועטיש היימ“
לאנד.

ווערק. פארצייענונגען און ביכ
ליגראַפישע נאָטיצן אין פערלאַ
דישע יידישע סאָוועטישע אויסגאָ
בעט און אין פאָרגרעסיווע ציי
טונגען און זשורנאלן אין אויסלאַנד.
ביבליאָגראַפיע. ב. ראָננהויז
מויזע איסקאוו־שטן — 70 יאָר,
„סאָוועטיש היימלאנד“ נומ. 2,
1972.

אינגער הערש (1910—) —
מאָלער, געבוירן אין שטעטל אָכ
רימאָווע (אוקראַינע), אין די
20־ער יאָרן פאָרענדיקט די
קיווער קונסט־שול, שפעטער די
דעם מאָסקווער קונסט־אינסטיטוט
(1940).
ה. אינגערס ערשט ווערק —
הונגערימאָרש — אין געווען
עקספאָנירט אף דער מאָסקווער
אויסשטעלונג פון יונגע קינסטלער
(1932); דאָס בילד „שיכטע“ האָט
פאָרעמטלעכט די צייטונג „איי
וועסטאָ“ (1934), אויסער סאָצי
אלע מאָטיון, פאָרנעמט א באַ
דיטנדיק אָרט אין אינגערס ווערק
די שטענדישע פערזענלעכקייט
פון גרויסע קינסטלער (טשיקאָו)
סקי, בעטהאָווען, פאָאָניג, טשאַר
לי טשאַפלין, שטאָטקאָוויטש,
אויסטראַן, פליסעצקאָאָ.
הערש אינגער האָט געשאפן
ציקלען אילוסטראַציעס צו די
ווערק פון די יידישע קלאסיקער
מענדעלע, שאלעס־אלייכעם, פער
רעץ, ווי אויך פון א ריי הענט
צייטיקע יידישע סאָוועטישע
שרייבער.
ביבליאָגראַפיע. פרידע ראַסין,
„סאָוועטיש היימלאנד“, נומ. 3,
1974.

איסקאוו, יוסעף (1921—) —
דיכטער, געבוירן אין שטעטל סר
ראָז (בריאנסקער געגנט), צו 13
יאָר אריבערגעפאָרן מיט זינע
עלטערן קיין ביראָבידזשאַן, וווּ ער
האָט געענדיקט די יידישע יובנאָ
ריקע שול.
די ערשטע לידער האָט איסקאָו
געוועקט אין „ביראָבידזשאַנער
שטערץ“, אין 1947 באַזעצט ער זיך
אין טאָשקענט, אין זינע לידער
באָזונגט ער די יידישע אויטאָ

נאָמע געגנט, דאָס לעבן און דעם
שטייגער פונעם סאָוועטישן
מענטשן.
ווערק. לידער־ציקלען אין „ביראָ
בידזשאַנער שטערץ“, אין זשורנאל
„סאָוועטיש היימלאנד“ און אין
דער ארשטער צייטונג „פאָלקס־
שטימע“,
ביבליאָגראַפיע. „סאָוועטיש היימ“
לאנד, נומ. 9, 1971.

אליבירט, יוסעף (1907—) —
דיכטער, געבוירן אין ווילנע, נאָך
דער באַפרייטונג פון ליטע וווינט
ער אין ראַטנפאָרבאנד, דאָס וויכ
טיקטע אָרט אין זמן שאַפונג
פאָרנעמען פאָלקס־מאָטיון, קיין
דער־לידער.
ווערק. לידער, לידע, 1934; מאַנצ
בילם (נאָוועלן), לידע, 1935; גע
ראַנגליגעזאנגען, ווילנע, 1936;
אין רוסישער איבערזעצונג האָט
אליבירט ארויסגעגעבן דרש ליי
דער־זאמלונגען, ער האָט אויך
פובליקירט עטלעכע לידער אין
„סאָוועטיש היימלאנד“ און אין
אויסלענדישע יידישע פאָרגרעס־
ווע צייטונגען.

אמינאָו, שמועל (1920—)
(1941) — עדיטאָר, געבוירן
אין בודאָוויטש און א פאמיליע
פון א באַלמעלאַכע, געענדיקט די
מיטלשול אין 1937 און אין דעם
זעלבן יאָר אָנגעקומען אין דעם
מאָסקווער מעלכוישן פּעדאָגאָגישן
אינסטיטוט אף ו. א. לענינגט נאָך
מען, פאָרענדיקט דעם ליטעראַר
רישן סאָקולטעט פונעם אינסטיטוט
אין 1941. אומעקומען אפן פראָנט
אין טאָשקענט מיט די דייטשישע
פאָשיסטן.

ווערק. דרש לידער וועגן אָשער
שוואַרצמאָנען, זש. פאָרמעטט,
1937, נומ. 9. אָשער שוואַרצמאָן
(ליי) אין זאמלבוך „אָשער
שוואַרצמאָן“, מאָסקווע, 1940.
ביבליאָגראַפיע. ב. ראָננהויז,
ליטעראַרישע יערושע פון די
שריבער־שלאַכטלייט.

לחמיר זינגען
נייע הידער

גלייז-גראז

מוזיק פון שטרייטער

ווערשער פון און ווערשעליט

Moderato (♩ = 66-70)

Der groj-gez glak hot nit je-klan-gen, de

kle-ne ge-xe-lex glen-glen, glen-glen, glen-glen, glen-glen - Be-in-fu-um

-u-in, je-velt, ge-mun-lex dem ewe-un-gez: holt sogn on!

Der groj-gez glak hot

ale ge-si-gen, kle-ne ge-helt, az im me-ruft. Di glee-lex mi fun day-ix vi-gan. Mor

s'hat zix sogn co-vigt di Luft: der groj-gez

דער גרויסער גלאק האט נישט געקלונגען,
 די קליינע גלעקעלעך — גלייך גלאן! גלייך גלאן! —
 גערושן אומרוק,
 געוועקט, געמונטערט
 דעם שווערן שוויגער: הייב שוין אָן

דער גרויסער גלאק האט אלץ געשוויגן,
 גלייך נישט געהערט, אז אים מע רופט.
 די גלעקלעך — מיר פון לאנג זיך וויגן...

נאר ס'האט זיך שוין צעוויגט די לופט:
 דער גרויסער גלאק האט זיך צעקלונגען

די קליינע גלעקעלעך — געווארן שטיל,
 און נאר געשעפטשעט, אז עס איז געלונגען,
 אז מאין — גלייך גלאן! גלייך גלאן! — שוין בא דעם ציל...

СОВЕТИШ ГЕЙМЛАНД

(Советская родина)

Ежемесячный
литературно-художественный журнал

Орган Союза писателей СССР

На еврейском языке

Издается с 1961 г.

Издательство «Советский писатель»

Главный редактор А. ВЕРГЕЛИС

РЕДАКЦИЯ:

Х. Бейдер, Т. Ген, А. Гонтарь, С. Гордон,
М. Лев, Нотэ Лурье, Х. Меламуд,
Б. Миллер, Г. Полякер, С. Фрай,
И. Чичельницкий

Ответственный секретарь И. Шустер

Адрес редакции журнала:
Москва, Центр, ул. Кирова, 17

Телефоны:

главный редактор — 228-27-91
ответственный секретарь — 223-96-07

Художественная и техническая редакция
М. Сафронович, С. Черняк

Корректор М. Ландман

Подписано к печати 16.IX.1975 г. Формат 70×108¹/₁₆.
Печ. л. 12+0,25 вкл. (17,15). Бум. л. 6+0,125.
Цена 50 коп. Зак 2735.

Ордена Трудового Красного Знамени
московская типография № 7 «Искра революции»
«Союзполиграфпрома» при Государственном
комитете Совета Министров СССР по делам
издательства, полиграфии и книжной торговли.
Москва, Г-19, пер. Аксакова, 13.

צו די לייענער

פון „סאָוועטיש היימלאנד“

פארגעסט נישט באציטנס אויסשרייבן
דעם זשורנאל „סאָוועטיש היימלאנד“
אפן קומענדיקן 1976 יאָר.

אין איינצל־פארקויף קומט דער זשורנאל
נאל אָן אין א באַגרענעצטער צאָל.

אבאָנירן זיך קאָן מען
אין אלע אָפּטיילונגען פון „סאָוועטישע אַרבעטס־
אין די פּאָשט־אָפּטיילונגען
און בא די געזעלשאַפטלעכע פארשפרייטער.

דער אינדעקס פונעם זשורנאל איז 70821.

„סאָוועטיש היימלאנד“ דערשיינט 12 נומערן א יאָר.

אבאָנעמענט־פּרייז: אָף א יאָר—6 רובל. אָף 6 כאָפּט־
שיט—3 רובל.

לייענט און פארשפרייט

„סאָוועטיש היימלאנד“!

СОВЕТИШ ГЕЙМЛАНД

Цена 50 коп.

70821

СОВЕТСКАЯ РОДИНА № 10

1 9 7 5

В НОМЕРЕ:

Последствия милитаризации экономики Израиля (по страницам зарубежной прессы).

1975 — Международный год женщины. Очерки З. Кагана, Г. Елисаветского, К. Песчанской, Р. Шойхета.

Г. Полянкер. Старый солдат (роман).

А. Лизен. Утренний берег (рассказ). Стихи Х. Вайнермана, П. Киричанского, М. Могилевича.

Литературный поиск. Х. Бейдер. Новое о биографии Менделе Мойхер-Сфорима.

Б. Федотов. Реакционная деятельность сионистских партий и организаций в Советском Союзе в 20-х годах.

Краткие рецензии. Отвечаем на вопросы наших читателей. Наши сообщения. Литературные даты. Это интересно. Разное. Хроника.

This material was made publicly available by the

Heritage Projects Foundation

info@yiddish-culture.com

<https://yiddish-culture.com>

© The Heritage Projects Foundation